ඛුද්දකනිකායෙ

නෙත්තිවිභාවිනී

ධම්මවිචය

පටුන

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

නෙත්තිවිභාවිනී

ගන්ථාරම්භකථා

යජිතබ්බං යජිත්වාන, නමිතබ්බං නමාමහං;
යජනාදායානුභාවෙන, අන්තරායෙ ජහං සදා.

යෙන යා රචිතා නෙත්ති, යෙන සා අනුමොදිතා;
යෙහි සංවණ්ණිතා කතා, තෙසානුභාවනිස්සිතො.

කිඤ්චි කිඤ්චි සරිත්වාන, ලීනාලීනානුසන්ධායාදිං;
කරිස්සං ජිනසුත්තානං, හිතං නෙත්තිවිභාවනං.

අප්පමෙය්‍යගුණො **මහාධම්මරාජ**විහයො හවෙ;
අච්ඡරියො අබ්භුතො යො, බොධිසම්භාරපූරණො.

නානාරට්ඨිස්සරිස්සරො, සෙට්ඨො සාසනපග්ගහො;
පාසංසරාජපාසංසො, නරාචින්තෙය්‍යචින්තකො.

චින්තිතකාරකො රාජා, සිරට්ඨිමාලපාලකො;
අජෙය්‍යජෙය්‍යකො මහාචෙත්‍යාදිකාරකො සදා.

අස්සාමච්චෙන බ්‍යත්තෙන, ජිනවක්කහිතත්ථිනා;
අනන්තසුතිනාමෙන, සක්කච්චං අභියාචිතො.

කාමං සංවණ්ණිතා කතා, ථෙරාසභෙහි ගම්භීරා;
ගම්භීරත්තා තු ජානිතුං, ජිනපුත්තෙහි දුක්කරා.

තස්මා යාචිතානුරූපෙන, කරිස්සං සාදරං සුණ;
සිස්සසික්ඛනයානුගං, යොත්තං නෙත්තිවිභාවනන්ති.

1. සඞ්ගහවාරඅත්ථවිභාවනා

තත්ථ යස්ස සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්ස නවඞ්ගස්ස සත්ථුසාසනවරස්ස අත්ථසංවණ්ණනං යං නෙත්තිප්පකරණං කාතුකාමො, තස්ස නෙත්තිප්පකරණස්ස නිස්සයං විසයභූතං සංවණ්ණෙතබ්බසභිතං, සංවණ්ණෙතබ්බං එව වා සලොකපාලෙන තිලොකෙන සදා පූජෙතබ්බස්ස චෙව නමස්සිතබ්බස්ස ච නරුත්තමස්ස සත්ථුනො සාසනවරං විදූහෙව

ඤාතබ්බං. එතං සාසනවරං තාව දස්සෙන්තො තංජනකෙන, තංවිජානකවිදූහි ච නියමෙතුං, රතනත්තයගුණපරිදීපනඤ්ච කාතුං –

> ‘‘යං ලොකො පූජයතෙ, සලොකපාලො සදා නමස්සති ච;
> තස්සෙත සාසනවරං, විදූහි ඤෙයාං නරවරස්සා’’ති. – පඨමගාථමාහ;

ඉමාය හි පඨමගාථාය **‘‘එතං සාසනවරං ඤෙයා’’**න්ති එත්තකමෙව එකන්තතො කරණවිසෙසභාවෙන අධිප්පෙතං. එතෙනෙව විසෙසකරණෙන එකන්තාධිප්පෙතනෙත්තිවිසයසාසනවරස්ස දස්සිතත්තා. එකන්තාධිප්පෙතසාසනවරමෙව නෙත්තිසංවණ්ණනාය සංවණ්ණෙතබ්බත්තා විසයං තෙනෙව වක්ඛති **අට්ඨකථාචරියො** –

> ‘‘එතං ඉදානි අම්හෙහි විභජිතබ්බහාරනයපට්ඨානවිචාරණවිසයභූතං සාසනං ආදිකල්‍යාණතාදිගුණසම්පත්තියා වරං අග්ගං උත්තමං නිපුණඤාණගොචරතාය පණ්ඩිතවෙදනීයමෙවා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා) ච,
>
> ‘‘එතං තිවිධම්පි ‘සාසනවර’න්ති පදෙන සඞ්ගණ්හිත්වා තත්ථ යං පඨමං, තං ඉතරෙසං අධිගමූපායොති සබ්බසාසනමූලභූතං, අත්තනො පකරණස්ස ච විසයභූතං පරියත්තිසාසනමෙවා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා) ච,
>
> ‘‘ඉදානි යං වුත්තං ‘සාසනවරං විදූහි ඤෙයා’න්ති, තත්ථ නෙත්තිසංවණ්ණනාය විසයභූතං පරියත්තිධම්මමෙව පකාරන්තරෙන නියමෙත්වා දස්සෙතු’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා) ච.

තත්ථ පරියත්තිසාසනස්සාපි මූලං හොතීති වුත්තං **‘‘සබ්බසාසනමූලභූත’’**න්ති. එතෙන කම්මසාධනෙනපි අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙ නානාවිධසාධකවචනං නානාවාදානං අනොකාසකරණත්ථාය කතං. ස්වාක්ඛාතතාදිධම්මගුණා පන සාසනස්ස විසෙසදෙසකනරවරසද්දෙන වා පරිදීපකත්ථභාවෙන වා දීපිතා අවිනාභාවතො. සාසනවරස්ස පන ජනකසම්බන්ධිපෙක්ඛත්තා **‘‘නරවරස්සා’’**ති වුත්තං. තෙන ච අග්ගපුග්ගලො සාසනවරජනකො වාචකත්ථසම්බන්ධිභාවෙන වුත්තො. අනඤ්ඤසාධාරණමහාකරුණාසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිගුණවිසෙසා පන ජනකසම්බන්ධිභූතස්ස නරස්ස විසෙසකෙනවරසද්දෙන වා පරිදීපකත්ථභාවෙන වා දීපිතො.

කිං නු සො සාසනවරජනකො නරවරො පරමත්ථොව, උදාහු පූජනීයො චෙව නමස්සනීයො චාති වුත්තං **‘‘යං ලොකො...පෙ.... නමස්සති චා’’**ති,

තෙන සාසනවරජනකො නරවරො පරමත්ථොව න හොති, අථ ඛො සලොකපාලෙන ලොකෙන සදා සබ්බකාලෙසු පූජනීයො චෙව නමස්සනීයො චාති විසෙසිතො ථොමිතොති.

එත්ථ ච පූජනනමස්සනචෙතනාවාචකෙන වා පූජනනමස්සනසද්දෙන ඵලූපචාරත්ථො පුඤ්ඤමහත්තසඞ්ඛාතො පූජනීයභාවො චෙව ආසවක්ඛයඤාණපදට්ඨානසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිගුණසඞ්ඛාතො නමස්සනීයභාවො ච දීපකත්ථභාවෙන පරිග්ගහෙත්වා දීපිතො. තෙනාහ **අට්ඨකථාචරියො** ''භගවතො සදෙවකස්ස ලොකස්ස පූජනීයවන්දනීයභාවො, අග්ගපුග්ගලභාවො ච වුච්චමානො ගුණවිසිට්ඨතං දීපෙතී''තිආදි (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා).

තාදිසස්ස නරවරස්ස තාදිසං සාසනවරං කිං යෙන කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යන්ති වුත්තං **''විදූහී''**ති. තෙන තිපිටකධරා අරියභූතා පණ්ඩිතා වාචකත්ථභාවෙන ගහිතා, සුප්පටිපන්නතාදිසඞ්ඝගුණා පන වන්දධාතුවචනෙන වා දීපකත්ථභාවෙන වා දීපිතාති. එවං පරිග්ගහෙත්වා දීපිතෙ රතනත්තයගුණෙ සන්ධාය ''එවං පඨමගාථාය සාතිසයං රතනත්තයගුණපරිදීපනං කත්වා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා) වක්ඛති, න ගාථාය නිරවසෙසත්ථෙ. තත්ථ **එවන්ති** එවං සාසනවරදස්සනභූතාය පඨමගාථායාති අත්ථොව දට්ඨබ්බො. අපරෙ පනාචරියා ''ඉමාය පඨමගාථාය එකන්තතො අධිප්පෙතානාධිප්පෙතවචනානි චෙව වාචකත්ථදීපකත්ථවිසෙසානි ච සුට්ඨු අවිචාරෙත්වා 'එවං පඨමගාථාය සාතිසයං රතනත්තයගුණපරිදීපනං කත්වා'ති වචනච්ඡායං නිස්සාය සාතිසයං රතනත්තයගුණපරිදීපනං කාතුං 'යං ලොකොත්‍යාදිමාහා'ති ච සාතිසයරතනත්තයගුණෙ දස්සෙන්තො 'යං ලොකොත්‍යාදිමාහා'ති'' ච වදන්ති. තෙසං වාදො අම්හාකං නක්ඛමති. කාරණං පන මයා හෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙන ඤාතබ්බන්ති අයං පදානුක්කමානුරූපානුසන්ධ්‍යත්ථො.

අථ වා එකං සමයං ජම්බුවනසණ්ඩෙ නිසීදිත්වා සිස්සානං හිතං චින්තෙන්තො, අත්තනො අභිනීහාරසම්පත්තිං පස්සන්තො, සම්මාසම්බුද්ධෙන පසංසිතො, මහාකච්චායනො සත්ථාරා අනුමොදිතං සාසනායත්තං නවඞ්ගස්සත්ථවණ්ණනං සොළසහාරාදිඅනෙකත්ථවිධං නෙත්තිප්පකරණං ආරභන්තො, **''යං ලොකො''**ත්‍යාදිමාහ. යදි එවං යථාවුත්තප්පකාරං නෙත්තිප්පකරණභූතං සොළසහාරාත්‍යාදිකං ආරභිතබ්බං, තං අනාරභිත්වා කස්මා නෙත්තිප්පකරණතො බහිභූතං ''යං ලොකො''ත්‍යාදිකං ආරභිතබ්බං, සෙය්‍යථාපි අම්බං පුට්ඨො ලබුජං බ්‍යාකරෙය්‍ය, ලබුජං පුට්ඨො අම්බං බ්‍යාකරෙය්‍ය, එවමෙව නෙත්තිප්පකරණමාරභන්තො අඤ්ඤං ආරභතීති? තථාපි යස්ස යථාවුත්තස්ස සාසනවරස්ස අත්ථසංවණ්ණනං යං නෙත්තිප්පකරණං කාතුකාමො යස්ස නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයභූතං සංවණ්ණෙතබ්බසහිතං,

සංවණ්ණෙතබ්බං එව වා තං සාසනවරං තාව දස්සෙන්තො තංජනකෙන, තංවිජානකවිදූහි ච නියමෙතුං, රතනත්තයගුණපරිදීපනඤ්ච කාතුං **“යං ලොකො”**ත්‍යාදිමාහ. අයං ලීනන්තරචොදනාසහිතො අනුසන්ධ්‍යත්ථො.

‘‘යං ලොකො පූජයතෙ, සලොකපාලො සදා නමස්සති ච;
තස්සෙත සාසනවරං, විදූහි ඤෙය්‍යං නරවරස්සා’’ති. –

නිග්ගහිතලොපං කත්වා රචිතා ගාථා අරියාසාමඤ්ඤලක්ඛණෙන සම්පන්නා. කථං? පුබ්බඩ්ඪෙ තිංස මත්තා, අපරඩ්ඪෙ සත්තවීස මත්තා. සම්පිණ්ඩිතා සත්තපඤ්ඤාස මත්තාව භවන්ති. අක්ඛරානං පන ඉමිස්සං ගාථායං සත්තතිංස. තෙසු ගරුක්ඛරා වීසති, ලහුක්ඛරා සත්තරස භවන්ති. ‘‘තස්සෙතං සාසනවර’’න්ති පන සානුනාසිකං විරුජ්ඣති.

තත්ථ නිද්දෙසත්ථො අට්ඨකථානුසාරෙන විජානිතබ්බො. **සලොකපාලො** සබ්බො සත්තලොකො සක්කච්චං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅනෙකගුණානුස්සරණෙන වා පූජෙතබ්බපූජනෙන වා පටිපත්තිපූජනෙන වා **සදා** සබ්බකාලෙසු සක්කච්චං **යං** නරවරං **පූජයතෙ** චෙව **නමස්සති ච, තස්ස** පූජෙතබ්බස්ස චෙව නමස්සිතබ්බස්ස ච සත්ථුනො **නරවරස්ස** තිලොකග්ගස්ස මයා සංවණ්ණෙතබ්බසහිතං, සංවණ්ණෙතබ්බං එව වා **විදූහෙව ඤෙය්‍යං** ඤාතබ්බං. නිපුණඤාණගොචරං **එතං** මයා බුද්ධියං ඨපිතං **සාසනවරං** මයා ආරභිතබ්බස්ස නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයන්ති පඨමං ජානිතබ්බං දස්සෙත්වා තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභූතං නෙත්තිප්පකරණං අහං ආරභිස්සාමි, තං තුම්හෙ සාධවො සුණාථ මනසි කරොථාති සමුදායයොජනා, අවයවයොජනාපි කාතබ්බා.

කථං? **“සලොකපාලො ලොකො”**ති විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවෙන යොජනා. ලොකපාලො වජ්ජෙත්වා අවසෙසො ලොකො ච න හොති, අථ ඛො ලොකපාලසහිතො ලොකොති විසෙසෙති. **“ලොකො පූජයතෙ චෙව නමස්සති චා”**ති කත්තුකාරකආඛ්‍යාතකිරියාභාවෙන යොජනා ‘‘යො කරොති, ස කත්තා’’ති වුත්තත්තා. යො ලොකො කාරකො, සො කත්තා හොතු. යො ලොකො පූජයතෙ චෙව නමස්සති ච, කථං සො කත්තාති? ‘‘යො කරොති, ස කත්තා’’ති සුත්තස්ස ‘‘යො කරොති කිරියං නිප්ඵාදෙති, සො කිරියානිප්ඵාදකො කත්තා’’ති අත්ථසම්භවතො සයනභුඤ්ජනාදිසබ්බකිරියානිප්ඵාදකො කත්තායෙව හොති. අයඤ්ච ලොකො පූජනනමස්සනකිරියානිප්ඵාදකොයෙවාති. කථං අයං ලොකො කිරියානිප්ඵාදකොති? **“ලොකො”**ති සත්තපඤ්ඤත්තියා පරමත්ථතො අවිජ්ජමානායපි පඤ්ඤාපෙතබ්බො සන්තානෙ පවත්තමානො හදයවත්ථුනිස්සිතො චිත්තුප්පාදො ගහෙතබ්බො, සො යථාරහං හෙතාධිපතිසහජාතාදිපච්චයෙන පච්චයො නිප්ඵාදකො භවෙ. එවං ලොකස්ස කත්තුකාරකභාවො විජානිතබ්බොති

පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවෙන යොජනා. එස නයො තීසු පිටකෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

“යං නරවරං පූජයතෙ චෙව නමස්සති චා”ති කම්මකාරකආඛ්‍යාතකිරියාභාවෙන යොජනා “යං කරොති, තං කම්ම”න්ති වුත්තත්තා. යං කාතබ්බං, තං කම්මං හොතු. යං පූජයති චෙව නමස්සති ච, කථං තං කම්මන්ති? “යං කරොති, තං කම්ම”න්ති සුත්තස්ස “යං කරොති කිරියාය සම්බජ්ඣති, කිරියාය සම්බජ්ඣිතබ්බං කම්ම”න්ති අත්ථසම්භවතො කරණවාචකවචනීයාදිසබ්බකිරියාය සම්බජ්ඣිතබ්බං කම්මං හොත්වෙව. අයඤ්ච නරවරො පූජනනමස්සනකිරියාය වාචකවචනීයභාවෙන සම්බජ්ඣිතබ්බොයෙවාති. කථං අයං නරවරො වචනීයොති? පූජනනමස්සනචෙතනාය ආරම්මණකරණවසෙන නරවරො වචනීයො, චෙතනා වාචකා, එවං වාචකවචිතබ්බභාවො හොත්වෙව. **“යං නරවර”**න්ති පඤ්ඤත්තියා පරමත්ථතො අවිජ්ජමානායපි පඤ්ඤාපෙතබ්බො සන්තානවසෙන පවත්තමානො ලොකියලොකුත්තරගුණසහිතො ඛන්ධපඤ්චකො වුත්තො, සො ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො, චෙතනා පච්චයුප්පන්නාති පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවෙන යොජනා. එස නයො තීසු පිටකෙසු එවරූපෙසු ඨානෙසු.

“තස්ස නරවරස්සා”ති විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවෙන යොජනා. නරවරො නාම නිමන්තිතබ්බාදිකො න හොති, අථ ඛො පූජෙතබ්බො නමස්සිතබ්බො එවාති විසෙසෙති. තස්ස පූජෙතබ්බස්ස චෙව නමස්සිතබ්බස්ස ච නරවරස්ස සාසනවරන්ති ජඤ්ඤජනකභාවෙන යොජනා. සාසනවරං නාම පච්චෙකබුද්ධසාවකබුද්ධරාජරාජාදීනං සාසනවරං න හොති, පූජෙතබ්බස්ස චෙව නමස්සිතබ්බස්ස ච නරවරස්ස තිලොකස්සෙව සාසනවරන්ති නියමෙති.

“විඳූහි ඤෙය්‍යා”න්ති කත්තුකාරකකිතකිරියාභාවෙන යොජනා. කත්තුභාවො හෙට්ඨා වුත්තොව. **“විඳූහී”**ති සත්තපඤ්ඤත්තියා පරමත්ථතො අවිජ්ජමානායපි පඤ්ඤාපෙතබ්බො සන්තානෙ පවත්තමානො සාසනවරෙ සම්මොහධංසකඤාණසහිතො හදයවත්ථුනිස්සිතො චිත්තුප්පාදො වුත්තො, සො යථාරහං හෙතාධිපතිසහජාතාදිපච්චයෙන පච්චයො නිප්ඵාදකො භවෙ. ඤා-ඉතිධාතුයා අත්ථභූතං ඤාණං පච්චයුප්පන්නං නිප්ඵාදෙය්‍යං භවෙ, එවං පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවෙන යොජනා.

“ඤෙය්‍යං සාසනවර”න්ති විසෙසනවිසෙස්‍යභාවෙන යොජනා. සාසනවරං නාම න යෙන කෙනචි ඤෙය්‍යං, අථ ඛො විඳූහෙව සණ්හසුඛුමඤාණෙන ඤෙය්‍යං සාසනවරන්ති විසෙසෙති.

‘‘එතං සාසනවර’’න්ති විසෙසනවිසෙස්‍යභාවෙන යොජනා. සාසනවරං නාම මයා බුද්ධියං අට්ඨපිතං අප්පවත්තෙතබ්බං හොති, මයා ඉදානි නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයභාවෙන බුද්ධියං විපරිවත්තමානං ඨපෙතබ්බං පවත්තෙතබ්බං සාසනවරන්ති විසෙසෙති. එතං සාසනවරං නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයන්ති යොජනා කාතබ්බා. තෙනාහ ‘‘එතං ඉදානි අම්හෙහි විභජිතබ්බහාරනයපට්ඨානවිචාරණවිසයභූතං සාසන’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා). ඉච්චෙවං නෙත්තියා පඨමගාථාය සඞ්ඛෙපෙන යොජනත්ථො සමත්තො.

තත්ථ **ය**න්ති අනියමනරවරස්ස සත්ථුනො වාචකං පයොගවන්තසබ්බනාමං. අනියමො ච පූජනනමස්සනකිරියාය අනියමිතත්තා වුත්තො, න නරවරතො අඤ්ඤසත්තස්ස සම්භවතොති. එස නයො සෙසානියතෙසුපි තීසු පිටකෙසු. ලොකියන්ති එත්ථ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානි, තබ්බිපාකො චාති **ලොකො.**එත්ථ සත්තනිකායෙ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානි ලොකියන්ති පවත්තන්ති, තබ්බිපාකො ච ලොකියති පවත්තති, ඉති සත්තනිකායස්ස පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානං, තබ්බිපාකස්ස ච පවත්තනස්ස ආධාරභාවතො ‘‘එත්ථා’’තිපදෙන නිද්දිට්ඨො සත්තනිකායො **ලොකො**නාම. **පූජයතෙ**ති විග්ගහවිරහිතං ආඛ්‍යාතපදං, සක්කච්චං පූජනං කරොති.

ලොකං පාලෙන්තීති **ලොකපාලා,** පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානඤ්චෙව තබ්බිපාකස්ස ච පවත්තනාධාරත්තා ලොකා ච. කෙ තෙ? චත්තාරො මහාරාජානො, ඉන්දයමවරුණකුවෙරා වා, ඛත්තියචතුමහාරාජසක්කසුයාමසන්තුසිතසුනිම්මිතපරනිම්මිතවසවත්තිමහාබ්‍රහ්මාදයො වා. පාලනඤ්චෙත්ථ ඉස්සරියාධිපච්චෙන තංතංසත්තලොකස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤවිහෙසනනිවාරණාදිආණාපවත්තාපනයසපරිවාරට්ඨානන්තරාදිනියාදනා, සහ ලොකපාලෙහි යො වත්තතීති **සලොකපාලො**. අථ වා යෙ හිරොත්තප්පා ලොකං පාලෙන්ති, ඉති පාලනතො තෙ හිරොත්තප්පා **ලොකපාලා**. තෙනාහ භගවා ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙන්තී’’ති (අ. නි. 2.9; ඉතිවු. 42). ලොකපාලෙහි හිරොත්තප්පෙහි සමන්නාගතො ලොකො **සලොකපාලො** නාම. හිරොත්තප්පසම්පන්නො හි සප්පුරිසො ලොකො සක්කච්චං සදා සබ්බකාලෙසු පූජයති චෙව නමස්සති ච පාපහිරිජිගුච්ඡනතො, ධම්මච්ඡන්දවන්තතාය ච.

අඤ්ඤෙ පන පූජෙන්තා නමස්සන්තාපි කදාචියෙව පූජෙන්ති නමස්සන්ති, න සබ්බදාති. **සදා**ති පූජනනමස්සනකාලවාචකවිග්ගහවිරහිතං විකප්පනාමං, සබ්බනාමං වා. **නමස්සතී**ති විග්ගහවිරහිතං ආඛ්‍යාතපදං, සක්කච්චං නමස්සනං කරොති. **තස්සෙතා**ති එත්ථ **තස්සා**ති නියමවාචකං පයොගවන්තසබ්බනාමං විග්ගහවිරහිතමෙව. නියමො ච පූජනනමස්සනකිරියාය විසෙසිතො. තස්මා තස්ස පූජනනමස්සනකිරියාය

නියමිතබ්බස්ස පූජෙතබ්බස්ස නමස්සිතබ්බස්ස නරවරස්සාති අත්ථො යුත්තොව. සෙසනියමෙසු අඤ්ඤෙසුපි එසෙව නයො. **එතන්ති** ආචරියෙන විභජිතබ්බහාරනයපට්ඨානවිචාරණවිසයභූතස්ස සාසනවරපරාමසනං පයොගවන්තසබ්බනාමං විග්ගහවිරහිතං.

සාසති එතෙනාති **සාසනං,** එතෙන නවවිධසුත්තන්තෙන, නවවිධසුත්තන්තසහිතෙන වා වරෙන සබ්බෙන සමත්ථෙ වෙනෙය්‍යෙ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි තිවිධයානමුඛෙන යථාරහං සත්තෙ සාසති අනුසාසති විනෙති. ඉති සාසනානුසාසනකිරියානුසාරෙන වෙනෙය්‍යසත්තානං ඤාණනපටිපජ්ජනාධිගමස්ස කාරණකරණත්තා ‘‘එතෙනා’’ති පදෙන නිද්දිට්ඨං නවවිධසුත්තන්තං, නවවිධසුත්තන්තසහිතං වා වරං සබ්බං **සාසනං** නාම. නවවිධසුත්තන්තදෙසනාය හි වෙනෙය්‍යානං ඤාණනං පුරිමඤාණනෙන පච්ඡිමඤාණනං, ඤාණනෙන පටිපජ්ජනෙන පච්ඡිමපටිපජ්ජනෙන අධිගමො, පුරිමාධිගමෙන පච්ඡිමාධිගමො හොති. තෙන වුත්තං ‘‘සද්ධා සීලං සුතං චාගො පඤ්ඤා සද්ධාය සීලස්ස සුතස්ස චාගස්ස පඤ්ඤායා’’ති (පට්ඨා. 1.1.423) ච ‘‘පඨමස්ස ඣානස්ස පරිකම්මං පඨමස්ස ඣානස්ස’’ත්‍යාදි (පට්ඨා. 1.1.423) ච. **සාස**ධාතුයා දෙසනාසද්දො ච තංජනකො දෙසනාඤාණසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදො ච මුඛ්‍යත්ථො, තංඋපනිස්සයපච්චයා වෙනෙය්‍යානං අත්ථඤාණනපටිපජ්ජනඅධිගමනාදි කාරණූපචාරත්ථො, ‘‘එතෙනා’’ති පදෙන වුත්තාය සාසනභූතාය නාමපඤ්ඤත්තියා කරණසත්තිසඞ්ඛාතා උපනිස්සයපච්චයසත්ති ඵලූපචාරත්ථො. ඉති-සද්දොපි තමෙව නාමපඤ්ඤත්තියා උපනිස්සයපච්චයසත්තිං හෙතුභාවෙන පරාමසති, තස්සා සත්තියා ආධාරභූතා නාමපඤ්ඤත්ති යු-පච්චයත්ථො. එසෙව නයො තීසු පිටකෙසු එවරූපෙසු ඨානෙසු.

එකන්තනිය්‍යානට්ඨෙන, අනඤ්ඤසාධාරණගුණතාය ච උත්තමට්ඨෙන **වරං** උත්තමං, පරියත්තිසාසනම්හි ඵලනිය්‍යාදනතො, මග්ගනිය්‍යානහෙතුභාවතො ච නිය්‍යානට්ඨෙන, සාවකාදීහි අජනියත්තා අසාධාරණට්ඨෙන ච උත්තමට්ඨෙන **වරං,** වරිතබ්බන්ති වා **වරං.** යථාවුත්තස්ස සාසනස්ස පණ්ඩිතෙහි අභිපත්ථිතසමිද්ධිහෙතුතාය වරිතබ්බත්තා පත්ථෙතබ්බත්තා **සාසනවරං** නාම, යථාවුත්තට්ඨෙන වා සාසනඤ්ච තං වරඤ්චාති **සාසනවරං. ච**-සද්දෙන සත්තිභෙදං, **තං**-සද්දෙන අත්ථාභෙදං දෙස්සෙති.

විදන්තීති **විදූ.** යෙ පණ්ඩිතා යථාසභාවතො කම්මකම්මඵලානි, කුසලාදිභෙදෙ ච ධම්මෙ විදන්ති, ඉති විදනතො තෙ පණ්ඩිතා **විදූ** නාම, තෙහි. ඤාතබ්බන්ති **ඤෙය්‍යං.** ඤා-ධාතුයා නිප්පරියායතො ආරම්මණිකං ඤාණං වුත්තං, ඨානූපචාරතො සාසනවරස්ස ආරම්මණපච්චයභාවො දස්සිතො, ඉති-සද්දෙන ආරම්මණපච්චයභාවො පරාමසිතො. තස්ස ඉති-

සද්දෙන පරාමසිතබ්බස්ස ආරම්මණපච්චයභාවස්ස ආධාරං සාසනවරං ඤාය-පච්චයත්ථොති දට්ඨබ්බං. ඤාණං අරහතීති වා **ඤෙය්‍යං,** විදූනං ඤාණං ජානනං ආරම්මණභාවෙන අරහතීති අත්ථො. ඉමස්මිං නයෙ තද්ධිතපදං දට්ඨබ්බං.

නරති නෙතීති **නරො.** යො පුරිසො අත්තානං ඉත්ථීනං උච්චට්ඨානං නරති නෙති, ඉති නරනතො නයනතො සො පුරිසො **නරො** නාම. සො හි පුත්තභූතොපි මාතුයා පිතුට්ඨානෙ තිට්ඨති, කනිට්ඨභාතුභූතොපි ජෙට්ඨභගිනීනං පිතුට්ඨානෙ තිට්ඨති. අථ වා නරිතබ්බො නෙතබ්බොති **නරො.** සො හි ජාතකාලතො පට්ඨාය යාව අත්තනො සභාවෙන අත්තානං ධාරෙතුං සමත්ථො න හොති, තාව පරෙහි නෙතබ්බො, න තථා අඤ්ඤෙ තිරච්ඡානාදිකොති. එත්ථ පන සත්ථුවිසයතාය නරති වෙනෙය්‍යසත්තෙති **නරොති** අත්ථො අධිප්පෙතො. සත්ථා හි සත්තෙ අපායාදිතො සුගතිං වා මග්ගඵලනිබ්බානං වා නෙතීති. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅනෙකගුණසමන්නාගතත්තා **වරො** උත්තමො, වරිතබ්බො පත්ථෙතබ්බොති වා **වරො,** තිලොකග්ගො. පකතියා උච්චට්ඨානට්ඨො **නරො** ගුණුත්තමෙන සමන්නාගතො **වරො,** නරො ච සො වරො චාති **නරවරො.** ච-ත-සද්දානං අත්ථභෙදො වුත්තොව, විසෙසනපරපදසමාසොයං. යෙන වුත්තං ''අග්ගපුග්ගලස්සාති අත්ථො''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා). අඤ්ඤෙ පන ''නරානං, නරෙසු වා වරොති නරවරො''ති වදන්ති, තං වචනං ''අග්ගපුග්ගලස්සාති අත්ථො''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා) අට්ඨකථාවචනෙන විරුජ්ඣතීති මඤ්ඤෙ. තස්ස නරවරස්සාති. ඉච්චෙවං නෙත්තිප්පකරණස්ස ආදිගාථාය සමාසෙන ච වචනත්ථො සමත්තො.

සරූපත්ථො යොජනත්ථවචනත්ථානුසාරෙන විජානිතබ්බො. තථාපි විසුං සුට්ඨු ජානනත්ථාය පුන වත්තබ්බො. **''ය''**න්ති පදස්ස අනඤ්ඤසාධාරණසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅනෙකගුණසම්පන්නො සලොකපාලෙන ලොකෙන පූජෙතබ්බො චෙව නමස්සිතබ්බො ච සාසනවරදෙසකො තිලොකග්ගො සරූපත්ථො. **''ලොකො''**ති පදස්ස යථාවුත්තලොකපාලසහිතො සද්ධාචාගාදිසම්පන්නො සබ්බසත්තලොකො සරූපත්ථො. ලොකසද්දො එකවචනයුත්තොපි ජාතිසද්දත්තා නිරවසෙසතො සත්තෙ සඞ්ගණ්හාති යථා ''මහාජනො''ති. කාමඤ්චෙත්ථ ලොකසද්දො ''ලොකවිදූ''ත්‍යාදීසු සඞ්ඛාරභාජනෙසුපි පවත්තො, පූජනනමස්සනකිරියාසාධනත්තා පන සත්තලොකෙව වාචකභාවෙන පවත්තොති. තෙනාහ ''පූජනකිරියායොග්‍යභූතතාවසෙනා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා).

පූජයතෙති එත්ථ පූජනකිරියාය මුඛ්‍යතො පූජනසඞ්ඛාතො පූජෙන්තානං චිත්තුප්පාදො සරූපත්ථො, ඵලූපචාරෙන තංචිත්තුප්පාදස්ස

ආරම්මණූපනිස්සයභූතා වුත්තප්පකාරා සබ්බෙ බුද්ධගුණා සරූපත්ථා. **තෙ**-විභත්තිපච්චයස්ස පූජනකිරියාසාධකො වුත්තප්පකාරො ලොකො ච සරූපත්ථො, එවං සති අත්ථභෙදාභාවතො ද්වීසු වාචකෙසු එකොව වාචකො වත්තබ්බො, කස්මා එකස්මිං අත්ථෙ ද්වෙ වාචකා වුත්තාති? නායං දොසො ද්වින්නං වාචකානං සාමඤ්ඤවිසෙසවාචකත්තා. ලොකසද්දො හි පූජනකිරියාසාධකො, අඤ්ඤකිරියාසාධකො ච වදතීති සාමඤ්ඤවාචකො ච හොති. පූජයතෙ-සද්දො ලොකපූජනඉත්ථිපූජනපුරිසපූජනතිරච්ඡානපූජනාදිකිරියාසාධකඤ්ච වදතීති සාමඤ්ඤවාචකො. තස්මා පූජයතෙ-සද්දො ලොකසද්දස්ස සරූපත්ථො, පූජනකිරියාසාධකො ච න අඤ්ඤකිරියාසාධකොති නියමෙති. ලොකසද්දො ච පූජයතෙසද්දස්ස සරූපත්ථො පූජනකිරියාසාධකො. ලොකො පන පූජනකිරියාසාධකො ඉත්ථිපුරිසතිරච්ඡානාදිකොති නියමෙති. තීසු පිටකෙසු අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු එසෙව නයො.

‘‘සලොකපාලො’’ති පදස්ස යථාවුත්තසෙට්ඨලොකපාලසහගතො, පූජනනමස්සනකිරියාසාධකො ච සත්තනිකායො සරූපත්ථො. **‘‘සදා’’**ති පදස්ස රත්තිදිවසකාලො අතීතභගවතො ධරමානකාලො තතො පරකාලො අභිනීහාරතො යාව සාසනන්තරධානා කාලො තතො පරකාලො සරූපත්ථො. සො පන අනාගතබුද්ධුප්පජ්ජනකාලො අතීතසම්මාසම්බුද්ධෙ ඉදානි පූජයන්ති නමස්සන්ති විය පූජයිස්සති චෙව නමස්සිස්සති ච. **නමස්සතී**ති එත්ථ නමස්සනකිරියාය මුඛ්‍යතො නමස්සනසඞ්ඛාතො චිත්තුප්පාදො සරූපත්ථො, ඵලූපචාරෙන තංචිත්තුප්පාදස්ස ආරම්මණූපනිස්සයභූතා වුත්තප්පකාරා සබ්බෙ බුද්ධගුණා සරූපත්ථො. **ති**-විභත්තිපච්චයස්ස නමස්සනකිරියාසාධකො යථාවුත්තසත්තනිකායො ලොකො ච සරූපත්ථො, අත්ථභෙදාභාවෙපි ද්වින්නං වාචකානං පවත්තභාවො හෙට්ඨා වුත්තොව. **‘‘චා’’**ති පදස්ස ඉධෙකච්චො පූජෙන්තොපි න නමස්සති, නමස්සන්තොපි න පූජෙති ච, අයං පන සත්තනිකායො ලොකො පූජයති චෙව නමස්සති චාති සමුච්චයත්ථො සරූපත්ථො.

තස්සාති එත්ථ තං-සද්දස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅනෙකගුණසමන්නාගතො පූජෙතබ්බො නමස්සිතබ්බො තිලොකග්ගො සත්ථා සරූපත්ථො, ඡට්ඨීවිභත්තියා ජනකස්ස නරවරස්ස ජඤ්ඤෙන සාසනවරෙන සම්බන්ධො පධානසරූපත්ථො, ජඤ්ඤසාසනවරස්ස ජනකෙන නරවරෙන සම්බන්ධො අපධානසරූපත්ථො. තීසු පිටකෙසු එවරූපෙසු අඤ්ඤෙසුපි එසෙව නයො.

‘‘එත’’න්ති පදස්ස ආචරියෙන විභජිතබ්බහාරනයපට්ඨානවිචාරණවිසයභූතං සාසනං සරූපත්ථො. **‘‘සාසනවර’’**න්ති පදස්සාපි තමෙව සරූපත්ථො, එතං සාසනවරං

පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධභෙදෙන තිවිධම්පි පරියත්තිසාසනමෙව සබ්බසාසනමූලභූතත්තා, නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයභූතත්තා ච විසෙසතො අධිප්පෙතං තස්ස මූලභූතභාවතො විනයසංවණ්ණනාදීසු බහුපකාරෙන දස්සිතොති අම්හෙහි න වත්තබ්බො. වදන්තොපි අඤ්ඤං රචිතබ්බං රචිතුං අසමත්ථොව හුත්වා වදතීති ගහිතබ්බො වදෙය්‍ය.

තං පන පරියත්තිසාසනං විමුත්තිරසවසෙන එකවිධං, ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං, විනයපිටකසුත්තන්තපිටකඅභිධම්මපිටකවසෙන තිවිධං, ආණාදෙසනාවොහාරදෙසනාපරමත්ථදෙසනාවසෙන තිවිධං, යථාපරාධසාසනායථානුලොමසාසනායථාධම්මසාසනාභෙදෙනපි තිවිධං, සංවරාසංවරකථාදිට්ඨිවිනිවෙඨනකථානාමරූපපරිච්ඡෙදකථාභෙදෙනපි තිවිධං. එත්ථ ච දෙසනා දෙසකාධීනා, සාසනං සාසිතබ්බායත්තං, කථා කථෙතබ්බත්ථාපෙක්ඛාති විසෙසො. දීඝනිකායො, මජ්ඣිමනිකායො, සංයුත්තනිකායො, අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකනිකායොති නිකායභෙදෙන පන පඤ්චවිධං; සුත්තගෙය්‍යවෙය්‍යාකරණගාථාඋදානඉතිවුත්තකජාතකඅබ්භුතධම්මවෙදල්ලභෙදෙන පන නවවිධං; ධම්මක්ඛන්ධභෙදෙන පන චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සවිධං; ‘‘සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියාති අමිස්සානි චත්තාරි; සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියසංකිලෙසභාගියනිබ්බෙධභාගියසංකිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියවාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියාති මිස්සකදුකානි චත්තාරි; සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියඅසෙක්ඛභාගියසංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියාති මිස්සකතිකානි ද්වෙ; තණ්හාසංකිලෙසදිට්ඨිසංකිලෙසදුච්චරිතසංකිලෙසතණ්හාවොදානභාගියදිට්ඨිව- උදානභාගියදුච්චරිතවොදානභාගියාතිෂා’’ති (නෙත්ති. 89) සොළසන්නං සුත්තානං භෙදෙන සොළසවිධං; ‘‘ලොකියලොකුත්තරලොකියලොකුත්තරසත්තාධිට්ඨානධම්මාධිට්ඨානසත්තධම්මාධිට්ඨානඤාණඤෙය්‍යා- ඤාණඤෙය්‍යාදස්සනභාවනාදස්සනභාවනාසකවචනපරවචනසකවචනපරවචන විස්සජ්ජනීයඅවිස්සජ්ජනීයවිස්සජ්ජනීයඅවිස්සජ්ජනීයකම්මවිපාකකම්මවිපාකකුසල අකුසලකුසලාකුසලඅනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තඅනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තථවස්ස භෙදෙන අට්ඨවීසතිවිධ’’න්ති (නෙත්ති. 112) එවමාදිබහුවිධං පරියත්තිසාසනං නෙත්තිප්පකරණස්ස විසෙසතො විසයං. තස්ස විසයභාවෙ සති පටිපත්තිපටිවෙධසඞ්ඛාතං සාසනද්වයම්පි තම්මූලකත්තා විසයං හොති පරියායතොති දට්ඨබ්බං.

‘‘විදූහී’’ති පදස්ස යථාවුත්තසාසනවරස්ස සපරසන්තානපවත්තනපවත්තාපනාදිවසෙන විජානනසමත්ථො සණ්හසුඛුමඤාණාදිගුණසම්පන්නො කල්‍යාණපුථුජ්ජනසොතාපන්නාදිකො පුග්ගලො සරූපත්ථො. **‘‘ඤෙයයා’’**න්ති පදස්ස තාදිසෙහි විදූහි සණ්හසුඛුමඤාණාදිනා විජානිතබ්බං සාසනවරං සරූපත්ථො. **‘‘නරවරස්සා’’**ති පදස්ස එකවිධාදිභෙදස්ස සාසනවරස්ස ජනකො අනෙකගුණසම්පන්නො තිලොකග්ගො සරූපත්ථො. ඉච්චෙවං නෙත්තියා ආදිගාථාය සරූපත්ථො සඞ්ඛෙපෙන විජානිතබ්බො.

එවං තස්සා අනුසන්ධ්‍යාදීනං ජානිතබ්බභාවෙ සතිපි අජානන්තො විය පුච්ඡිත්වා දොසං ආරොපෙත්වා පරිහාරවසෙනාපි ගම්භීරාධිප්පායස්ස අනාකුලස්ස විසෙසජානනං භවිස්සති. තස්මා පුච්ඡිත්වා දොසං රොපෙත්වා පරිහාරවසෙන ගම්භීරාධිප්පායං සම්පිණ්ඩෙත්වා කථයිස්සං. අම්හාකාචරිය කිමත්ථං ‘‘යං ලොකො’’ත්‍යාදිමාහ? නෙත්තිප්පකරණං කාතුං. එවං සති නෙත්තිප්පකරණභූතං ‘‘සොළසහාරා නෙත්ති’’ත්‍යාදිකං එව වත්තබ්බං, කස්මා තං අවත්වා තතො නෙත්තිප්පකරණතො අඤ්ඤං ‘‘යං ලොකො පූජයතෙ’’ත්‍යාදිමාහ. සෙය්‍යථාපි සමුද්දං ගච්ඡන්තො හිමවන්තං ගච්ඡති, හිමවන්තං ගච්ඡන්තො සමුද්දං ගච්ඡති, එවමෙව නෙත්තිප්පකරණං කරොන්තො සාසනවරදස්සනං කරොතීති? සච්චං, තථාපි යස්ස සංවණ්ණනං නෙත්තිප්පකරණං කාතුකාමො තං සාසනවරං පඨමං දස්සෙතුං ‘‘යං ලොකො’’ත්‍යාදිමාහ. එවං සති ‘‘එතං සාසනවර’’න්ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං, කස්මා ‘‘යං ලොකො’’ත්‍යාදි වුත්තන්ති? තං සාසනවරං ජනකෙන නරවරෙන නියමෙත්වා ථොමෙතුං වුත්තං. තථාපි ‘‘තස්ස නරවරස්සා’’ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං, කස්මා ‘‘යං ලොකො’’ත්‍යාදි වුත්තන්ති? තං ජනකං නරවරං ලොකපාලෙන ලොකසෙට්ඨෙන සද්ධිං සබ්බෙන ලොකෙන පූජනීයනමස්සනීයභාවෙන ථොමෙතුං ‘‘යං ලොකො’’ත්‍යාදි වුත්තං. පූජෙන්තාපි වන්දිත්වා පූජෙන්ති, තස්මා ‘‘පූජයතෙ’’ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති? තථාපි කෙචි කෙසඤ්චි පූජාසක්කාරාදීනි කරොන්තාපි තෙසං අපාකටගුණතාය නමක්කාරං න කරොන්ති. එවං භගවතො යථාභූතඅබ්භුග්ගතසද්දතාය පන භගවන්තං පූජෙත්වාපි වන්දතියෙවාති දස්සෙතුං ‘‘නමස්සති චා’’ති වුත්තං. පූජෙන්තො, නමස්සන්තො ච න කදාචියෙව, අථ ඛො සබ්බකාලන්ති දස්සෙතුං ‘‘සදා’’ති වුත්තං. තාදිසස්ස නරවරස්ස තාදිසං සාසනවරං සණ්හසුඛුමඤාණසම්පන්නෙහි විදූහෙව සුඛුමඤාණෙනෙව ඤෙයයාන්ති සාසනවරං ථොමෙතුං ‘‘විදූහි ඤෙයයා’’න්ති වුත්තං.

එත්ථ ච ‘‘පූජයතෙ, නමස්සතී’’ති එතෙහි පූජනනමස්සනකිරියාය හෙතුභූතා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදයො අනෙකෙ ලොකියලොකුත්තරගුණා පකාසිතා හොන්ති තෙ ගුණෙ ආගම්ම සබ්බලොකස්ස පූජනනමස්සනචෙතනාය පවත්තනතො. තෙසු හි කිඤ්චි සරූපතො, කිඤ්චි

අනුමානතො සාරිපුත්තත්ථෙරාදයො අනුස්සරන්ති, පූජෙන්ති, නමස්සන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘අනුස්සරෙථ සම්බුද්ධ’’න්ති (සං. නි. 1.249). එකදෙසගුණාපි පූජාරහා නමස්සනාරහා, කස්මා සබ්බෙපි ගුණා පකාසිතාති? සබ්බගුණදස්සනෙන බොධිසම්භාරසම්භරණමහාකරුණායොගසඞ්ඛාතහෙතුඤාණපහාන-ආනුභාවරූපකායසම්පත්තිසඞ්ඛාතඵලහිතජ්ඣාසයින්ද්‍රිය-පාකකාලාගමනදෙසනාඤාණසඞ්ඛාතසත්තු- පකාරසම්පදාවසෙන ථොමනා දස්සිතා. තෙන අත්තහිතපටිපත්ති, පරහිතපටිපත්ති ච නිරුපක්කිලෙසූපගමනාපගමනඤ්ච ලොකසමඤ්ඤානුපපවත්ති, තදනතිධාවනඤ්ච චරණසම්පත්ති, විජ්ජාසම්පත්ති ච අත්තාධිපතිතා, ධම්මාධිපතිතා ච ලොකනාථඅත්තනාථතා ච පුබ්බකාරිකතඤ්ඤුතා ච අපරන්තපතා, අනත්තන්තපතා ච බුද්ධකරණධම්මබුද්ධභාවසිද්ධි ච පරතාරණඅත්තතාරණඤ්ච සත්තානුග්ගහචිත්තතා, ධම්මවිරත්තචිත්තතා ච පකාසිතා භවන්ති. තෙන සබ්බප්පකාරෙන අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යතාඋත්තමපූජනීයනමස්සනීයභාවපූජනනමස්සනකිරියාය ච ඛෙත්තඞ්ගතභාවං පකාසෙති. තෙන පූජනකනමස්සනකානං යථිච්ඡිතබ්බපයොජනසම්පත්ති පකාසිතාති සබ්බගුණා පකාසිතාති.

ආදිකල්‍යාණතාදිගුණසම්පත්තියා වරං අග්ගං උත්තමං, නිපුණඤාණගොචරතාය පණ්ඩිතවෙදනීයඤ්ච, තස්මා ‘‘වරං ඤෙය්‍ය’’න්ති වචනෙහි ස්වාක්ඛාතතාදයො සබ්බෙ ධම්මගුණා පකාසිතා. අරියසච්චපටිවෙධෙන සමුග්ඝාතකිලෙසසම්මොහායෙව පරමත්ථතො පණ්ඩිතා බාල්‍යාදිසමතික්කමනතො, තස්මා භාවිතලොකුත්තරමග්ගා, සච්ඡිකතසාමඤ්ඤඵලා ච පුග්ගලා විසෙසතො ‘‘විදූ’’ති වුච්චන්ති. තෙ හි යථාවුත්තසාසනවරං අවිපරීතතො ඤාතුං, නෙතුඤ්ච සපරසන්තානෙ සක්කුණන්ති. තස්මා යෙ සුප්පටිපන්නතාදයො අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි සංවණ්ණිතා, තෙ අරියසඞ්ඝගුණාපි නිරවසෙසතො ‘‘විදූහී’’ති පදෙන පකාසිතාති. එවං නෙත්තියා පඨමගාථාය ‘‘එතං සාසනවර’’න්ති පදෙන සාසනත්තයං සඞ්ගණ්හිත්වා තත්ථ ඉතරෙසං ද්වින්නං අධිගමූපායභාවතො සබ්බසාසනමූලභූතස්ස, අත්තනො නෙත්තිප්පකරණස්ස ච විසයභූතස්ස පරියත්තිසාසනවරස්ස දස්සනමුඛෙන සබ්බෙ රතනත්තයගුණාපි ථොමනාවසෙන නයතොව පකාසිතා හොන්ති. නයතො හි දස්සිතා සබ්බෙ ගුණා නිරවසෙසා ගහිතා භවන්ති, න සරූපතො. තෙනාහ භගවන්තං ඨපෙත්වා පඤ්ඤවන්තානං අග්ගභූතො ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරොපි බුද්ධගුණපරිච්ඡෙදනමනුයුත්තො ‘‘අපිච මෙ ධම්මන්වයො විදිතො’’ති (දී. නි. 2.146) භගවතාපි –

> ‘‘එවං අචින්තියා බුද්ධා, බුද්ධධම්මා අචින්තියා;
> අචින්තියෙ පසන්නානං, විපාකො හොති අචින්තියො’’ති. (අප. ථෙර 1.1.82; නෙත්ති. 95) –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **බුද්ධධම්මාති** බුද්ධගුණා. අම්හාකං පන යාවජීවං රතනත්තයගුණපරිදීපනෙ අතිඋස්සාහන්තානම්පි සරූපතො නීහරිත්වා දස්සෙතුං අසමත්ථභාවො පගෙව පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බොති.

ඉච්චෙවං –

‘‘යං ලොකො පූජයතෙ, සලොකපාලො සදා නමස්සති ච;
තස්සෙත සාසනවරං, විදූහි ඤෙය්‍යං නරවරස්සා’’ති. –

නිග්ගහිතලොපවසෙන වුත්තාය ගාථාය සඞ්ඛෙපෙන කථිතො අනුසන්ධ්‍යාදිකො සමත්තොති.

‘‘යං ලොකො පූජයතෙ, ස ලොකපාලො සදා නමස්සති ච;
තං තස්ස සාසනවරං, විදූහි ඤෙය්‍යං නරවරස්සා’’ති. –

ගාථං අපරෙ පඨන්ති. තස්සාපි අනුසන්ධ්‍යත්ථො වුත්තනයොව. යොජනත්ථො පන විසෙසො. තත්ථ හි සලොකපාලො ලොකො යස්ස සත්ථුනො නරවරස්ස **යං සාසනවරං** සංවණ්ණෙතබ්බසහිතං, සංවණ්ණෙතබ්බං එව වා පූජයතෙ චෙව නමස්සති ච, **තස්ස** ලොකපාලස්ස සත්ථුනො **තං** පූජෙතබ්බං, නමස්සිතබ්බඤ්ච විදූහෙව විඤ්ඤාතබ්බං, එතං සාසනවරං නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයන්ති ගහෙතබ්බන්ති යොජනා. යොජනාකාරොපි හෙට්ඨා වුත්තනයොව.

විග්ගහත්ථොපි විසෙසො. ඉමස්මිඤ්හි නයෙ ලොකං පාලෙන්තීති **ලොකපාලා,** යථාවුත්තචතුමහාරාජාදයො. තෙහි ලොකපාලෙහි සහිතං සබ්බලොකං පාලෙති ලොකග්ගනායකත්තාති **ලොකපාලොති** භගවාපි ලොකපාලසද්දෙන වුත්තො. සො හි **‘‘තස්සා’’**ති එත්ථ **තං**-සද්දෙන පරාමසීයති, තස්මා තස්ස ලොකපාලස්ස සත්ථුනො නරවරස්සාති අත්ථො ගහිතො. යදි එවං ලොකපාලො ගුණීභූතො අපධානො පධානභූතං ලොකං විසෙසෙත්වා විනිවත්තො, කථං තං-සද්දෙන පරාමසීයතීති? ලොකවිසෙසකො සමානොපි සාසනවරාපෙක්ඛතාය ජනකසාමිභාවෙන සම්බන්ධිවිසෙසභූතත්තා පධානභූතො විය පරාමසීයතීති. භගවා සාසනවරස්ස සාමිභාවෙන ගහිතො. කථං සාසනවරස්ස සාමී භගවා සාසනවරං පූජයතීති? න චායං විරොධො. බුද්ධා හි භගවන්තො ධම්මගරුනො, තෙ සබ්බකාලං ධම්මමපචයමානාව විහරන්තීති. බුද්ධානඤ්හි ධම්මගරුධම්මාපචයමානභාවො ‘‘යංනූනාහං…පෙ…. තමෙව ධම්මං සක්කත්වා ගරුං කත්වා මානෙත්වා පූජෙත්වා උපනිස්සාය විහරෙය්‍ය’’න්ති (අ. නි. 4.21) වුත්තො, තස්මා ලොකපාලො භගවා සාසනවරං පූජයතීති දට්ඨබ්බො. එවං සති ලොකපාලො භගවා සාසනවරං පූජයතීති අත්ථො යුත්තො හොතු, කථං ලොකපාලො භගවා සාසනවරං නමස්සතීති යුත්තොති? යුත්තොව ‘‘නමස්සතී’’ති පදස්ස ගරුකරණෙන

තන්නින්නපොණපබ්භාරොති අත්ථස්සාපි ලබ්භනතො. භගවා හි ධම්මගරුතාය සබ්බකාලං ධම්මනින්නපොණපබ්භාරභාවෙන විහරතීති. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී’’තිආදි. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන වා සංවණ්ණනාසු වුත්තනයෙන වා ඤාතබ්බන්ති අම්හෙහි න විත්ථාරීයති.

එවං පඨමගාථාය ‘‘සාසනවර’’න්ති පදෙන තිවිධම්පි සාසනං සඞ්ගණ්හිත්වා තත්ථ පරියත්තිසාසනමෙව අත්තනො නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයං නියමෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘ද්වාදස පදානි’’**ත්‍යාදිමාහ. අථ වා පඨමගාථාය රතනත්තයථොමනෙන සහ නෙත්තිප්පකරණතාවිසයං සාසනවරං ආචරියෙන දස්සිතං, ‘‘තස්ස සාසනවරං කිං සබ්බංයෙව නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයං, උදාහු පරියත්තිසාසනමෙවා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පරියත්තිසාසනභූතං සුත්තමෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘ද්වාදස පදානි සුත්ත’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ ‘‘සාසනවර’’න්ති සාමඤ්ඤෙන වුත්තම්පි පරියත්තිසුත්තමෙව සාසනවරන්ති ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො. ‘‘තං පන කතිවිධ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ද්වාදස පදානී’’**ති වුත්තං, සඞ්ඛෙපතො පභෙදෙන ද්වාදසවිධන්ති අත්ථො. පභෙදතො ද්වාදසවිධම්පි බ්‍යඤ්ජනපදඅත්ථපදතො පන දුවිධමෙවාති දස්සෙතුං **‘‘තං සබ්බං බ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථො චා’’**ති වුත්තං. ‘‘තස්මිං ද්වයෙ එකමෙව සරූපතො නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං, උදාහු උභය’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා උභයන්ති දස්සෙතුං **‘‘තං විඤ්ඤෙය්‍යං උභය’’**න්ති වුත්තං. වචනවචනීයභාවෙන සම්බන්ධෙ යස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ, අත්ථෙ ච ‘‘සුත්ත’’න්ති වොහාරො පවත්තො, තං උභයං සරූපතො නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයන්ති විඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ‘‘කින්ති විඤ්ඤෙය්‍ය’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කො අත්ථො, බ්‍යඤ්ජනං කතම’’**න්ති වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – ඡබ්‍යඤ්ජනපදඡඅත්ථපදභෙදෙන ද්වාදසවිධං බ්‍යඤ්ජනපදඅත්ථපදවසෙන දුවිධං සබ්බපරියත්තිසඞ්ඛාතං සුත්තං මම නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයං සාසනවරන්ති ඤාතබ්බං. සරූපතො පුච්ඡිත්වා අත්ථපදං, බ්‍යඤ්ජනපදඤ්ච සරූපතො ඤාතබ්බන්ති.

එවං පඨමගාථාය ‘‘සාසනවර’’න්ති වුත්තස්ස සුත්තස්ස පරියත්තිභාවඤ්චෙව අත්ථපදබ්‍යඤ්ජනපදභාවෙන වෙදිතබ්බත්තඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස සුත්තස්ස පවිචයූපායං නෙත්තිප්පකරණං පදත්ථවිභාගෙන දස්සෙතුං **‘‘සොළසහාරා’’**ත්‍යාදිමාහ. අථ වා දුතියගාථාය නෙත්තිප්පකරණස්ස විසයං සාසනවරං නියමෙත්වා දස්සිතං, ‘‘නෙත්ති නාම කතමා, කතිවිධා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා නෙත්තිනාම එත්තිකාති සඞ්ඛෙපතො දස්සෙතුං **‘‘සොළසහාරා’’**ත්‍යාදිමාහ. තත්ථ තස්ස සාසනස්ස සුත්තස්ස අත්ථපරියෙට්ඨී නෙත්තිසංවණ්ණනා මයා මහාකච්චායනෙන නිද්දිට්ඨා **නෙත්ති** නාම සොළසහාරසමුදායා පඤ්චනයසමුදායා අට්ඨාරසමූලපදසමුදායාති විජානිතබ්බාති.

තෙ හාරාදයො කෙනට්ඨෙන **නෙත්ති** නාම? වෙනෙය්‍යසත්තෙ අරියධම්මං නෙතීති නෙත්තීති එවමාදි අත්ථො සංවණ්ණනාසු (නෙත්ති. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා) වුත්තොව. ඉමාය තතියගාථායපි ‘‘මහාකච්චානෙන නිද්දිට්ඨා’’ති පාඨො සුන්දරො. ‘‘මහාකච්චායනෙන නිද්දිට්ඨා’’ති වා පාඨො, න සුන්දරො. ලක්ඛණඤ්හි මයා හෙට්ඨා වුත්තන්ති. ‘‘සොළසහාරාදිසමුදායා නෙත්තී’’ති වුත්තා, තෙ හාරා සුත්තස්ස බ්‍යඤ්ජනවිචයො වා හොන්ති, අත්ථවිචයො වා, නයා ච බ්‍යඤ්ජනවිචයො වා හොන්ති, අත්ථවිචයො වාති විචාරණායං සති ‘‘ඉමෙ ඉමස්ස විචයො’’ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘හාරා බ්‍යඤ්ජනවිචයො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ හාරා සුත්තස්ස බ්‍යඤ්ජනවිචයො හොන්ති, න අත්ථවිචයො සොළසහාරානං මූලපදනිද්ධාරණං වජ්ජෙත්වා බ්‍යඤ්ජනමුඛෙනෙව සංවණ්ණනාභාවතො. තයො පන නයා සුත්තස්ස අත්ථවිචයො හොන්ති, තිණ්ණං නයානං මූලපදසඞ්ඛාතඅවිජ්ජාදිසභාවධම්මනිද්ධාරණමුඛෙනෙව සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභාවතොති.

‘‘තං උභයං සුත්තෙ සංවණ්ණනාභාවෙන කෙනචි කත්ථචියෙව යොජෙතබ්බං, උදාහු සබ්බථා සබ්බත්ථ යොජිත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො තං උභයං සබ්බත්ථ සුත්තෙසු සබ්බථා යොජිතන්ති දස්සෙතුං **‘‘උභයං පරිග්ගහීත’’**න්ති වුත්තං. හාරා චෙව නයා ච උභයං සුත්තස්ස අත්ථනිද්ධාරණවසෙන පරිතො සමන්තතො ගහිතං සබ්බථා සුත්තෙසු යොජිතන්ති.

‘‘හාරාදිසමුදායභූතං නෙත්තිසඞ්ඛාතං සුත්තං කථං සංවණ්ණෙතබ්බං සුත්තං සංවණ්ණෙතී’’ති වත්තබ්බභාවතො වුත්තං **‘‘වුච්චති සුත්තං යථාසුත්ත’’**න්ති. නෙත්තිසඞ්ඛාතං සංවණ්ණනාසුත්තං සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තානුරූපං යථා යෙන යෙන දෙසනාහාරෙන වා අඤ්ඤෙන වා සංවණ්ණෙතබ්බං, තෙන තෙන **වුච්චති** සංවණ්ණෙතීති අත්ථො. අථ වා ‘‘නෙත්තිසඞ්ඛාතං සුත්තං කිත්තකං සංවණ්ණෙතබ්බං සුත්තං සංවණ්ණෙතී’’ති වත්තබ්බභාවතො වුත්තං **‘‘වුච්චති සුත්තං යථාසුත්ත’’**න්ති. තත්ථ **යථාසුත්තං** යං යං සුත්තං භගවතා වුත්තං, තං තං සබ්බං සුත්තං නෙත්තිසඞ්ඛාතං සුත්තං **වුච්චති** වදති අස්සාදාදීනවදස්සනවසෙන සංවණ්ණෙතීති. තෙන වුත්තං ‘‘නෙත්තිනයෙන හි සංවණ්ණෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං නාම සුත්තං නත්ථී’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. සඞ්ගහවාරවණ්ණනා).

‘‘යං යං භගවතා දෙසිතං සුත්තං නෙත්තිසංවණ්ණනාය සංවණ්ණිතං, සා සංවණ්ණෙතබ්බා දෙසනා ච විඤ්ඤෙය්‍යා, උදාහු දෙසිතබ්බඤ්චා’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘යා චෙව දෙසනා’’**ත්‍යාදිමාහ. යා චෙව දෙසනා පාළි සංවණ්ණිතා, සා ච, තාය දෙසනාය දෙසිතං යං ධම්මජාතං, තඤ්ච උභයං විමුත්තායතනදෙසනාසීසෙන පරිචයං කරොන්තෙහි එකන්තෙන

විඤ්ඤෙය්‍යාං උභයස්සෙව අනුපාදිසෙසපරිනිබ්බානපරියොසානානං සම්පත්තීනං හෙතුභාවතො. ‘‘තස්ස උභයස්ස විජානනෙ සාධෙතබ්බෙ සාධෙතබ්බස්ස විජානනස්ස හෙතුභූතා කතමා අනුපුබ්බී’’ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො වුත්තං **‘‘තත්‍ර’’**ත්‍යාදි. තත්ථ **තත්‍ර** විජානනෙ සාධෙතබ්බෙ සුත්තාදිනවඞ්ගස්ස සාසනස්ස අත්ථපරියෙසනා අත්ථවිචාරණා හාරනයානං **අයං අනුපුබ්බී** විජානනස්ස සාධෙතබ්බස්ස හෙතුභූතා අනුපුබ්බී නාමාති අත්ථො. අථ වා තස්ස උභයස්ස විජානනෙ සාධෙතබ්බෙ සුත්තාදිනවඞ්ගස්ස සාසනස්ස අත්ථපරියෙසනාය අත්ථවිචාරණාය අයං අනුපුබ්බී විජානනස්ස සාධෙතබ්බස්ස හෙතුභූතා අනුපුබ්බී නාමාති. අථ වා වක්ඛමානාය හාරනයානුපුබ්බියා නවවිධසුත්තන්තපරියෙසනා විජානනස්ස හෙතුභූතාති වෙදිතබ්බා. තෙනාකාරෙනෙව **අට්ඨකථායං** තිධා වුත්තාති.

සඞ්ගහවාරස්ස අත්ථවිභාවනා නිට්ඨිතා.

2. උද්දෙසවාරඅත්ථවිභාවනා

1. එවං සඞ්ගහවාරෙන සඞ්ඛෙපතො දස්සිතෙ හාරාදයො ඉදානි විභාගෙන දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ කතමෙ සොළස හාරා’’**තිආදිදෙසනා ආරද්ධා. අථ වා සොළසහාරාදිසමුදායා නෙත්ති නාම මයා මහාකච්චානෙන නිද්දිට්ඨාති වුත්තා, ‘‘කතමෙ තෙ සොළස හාරා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා වුත්තං **‘‘තත්ථ සොළස හාරා’’**ත්‍යාදි. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු සොළසහාරාදීසු. දෙසනා හාරො, විචයො හාරො…පෙ…. සාමාරොපනො හාරොති ඉමෙ සොළස හාරාති දට්ඨබ්බා.

තත්ථ සබ්බසාධාරණත්තා හාරපදස්ස වචනත්ථො පඨමං වත්තබ්බො. කෙනට්ඨෙන හාරාති? හරීයන්ති එතෙහීති **හාරා.** එතෙහි සංවණ්ණනාවිසෙසෙහි සංවණ්ණියෙසු සුත්තගෙය්‍යාදීසු අඤ්ඤාණසංසයවිපල්ලාසා හරීයන්ති, ඉති අඤ්ඤාණාදිහරණකාරණත්තා ‘‘එතෙහී’’ති පදෙන නිද්දිට්ඨා සංවණ්ණනාවිසෙසා **හාරා** නාම, හර-ධාතුයා ආචරියස්ස වචීභෙදසද්දො, තංසමුට්ඨාපකො චිත්තුප්පාදො ච මුඛ්‍යත්ථො, වෙනෙය්‍යානං සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තස්ස අත්ථජානනාදිඤාණසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදො කාරණූපචාරත්ථො, තස්ස උපනිස්සයපච්චයභූතානං සංවණ්ණනාවිසෙසානං උපනිස්සයපච්චයසත්ති ඵලූපචාරත්ථො, ඉති-සද්දෙන සා උපනිස්සයපච්චයසත්තියෙව පරාමසීයති. තංසත්තිසම්පන්නා සංවණ්ණනාවිසෙසා ණ-පච්චයත්ථා හොන්ති. එස නයො එවරූපෙසු ඨානෙසුපි. විත්ථාරො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 1) වුත්තො එව.

අසාධාරණතො පන දෙසීයති එතායාති **දෙසනා.** එතාය සංවණ්ණනාය සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තත්ථො දෙසීයති සංවණ්ණීයති සංවණ්ණනානුසාරෙන ඤාපීයති, ඉති ඤාපනකාරණත්තා ‘‘එතායා’’ති පදෙන නිද්දිට්ඨා විසෙසසංවණ්ණනා **දෙසනා** නාම, න පාළිදෙසනා, පාළිදෙසනාය

සංවණ්ණෙතබ්බසංවණ්ණනාභාවෙන සහචරණතො වා දෙසනා. කිඤ්චාපි අඤ්ඤෙ හාරා දෙසනාපාළිසඞ්ඛාතස්ස සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභාවතො දෙසනාය සහචාරිනො හොන්ති, අයං පන හාරො යෙභුය්‍යෙන යථාරුතවසෙනෙව විඤ්ඤායමානත්තා පාළිදෙසනාය සහ චරතීති වත්තබ්බතං අරහති, න තථා පරෙ. න හි අස්සාදාදීනවනිස්සරණාදිසන්දස්සනලක්ඛණරහිතා පාළිදෙසනා අත්ථි, අයඤ්ච හාරො අස්සාදාදිසන්දස්සනලක්ඛණොති.

විචියන්ති එතෙනාති **විචයො.** එතෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන සුත්තෙ පදපඤ්හාදයො විචියන්ති, ඉති විචාරණකාරණත්තා සො සංවණ්ණනාවිසෙසො **විචයො** නාම. කත්වත්ථාධිකරණත්ථාපි ලබ්භන්ති. සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙන පදපඤ්හාදිවිචයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **විචයො හාරො.**

යුත්තායුත්ති විචාරීයති එතායාති **යුත්ති.** එතාය විසෙසසංවණ්ණනාය සබ්බෙසං හාරානං භූමිගොචරානං යුත්තායුත්ති විචාරීයති, ඉති විචාරණකාරණත්තා ''එතායා''ති පදෙන නිද්දිට්ඨා විසෙසසංවණ්ණනා **යුත්ති** නාම. ඉධ උත්තරපදලොපො දට්ඨබ්බො, යුත්තියා විචාරණා, විචාරණීයභාවෙන සහචරණතො වා යුත්ති. සබ්බහාරානං භූමිගොචරානං යුත්තායුත්තිවිචාරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **යුත්ති හාරො.**

පදති පවත්තෙති ඵලං එතෙනාති **පදං,** කාරණං. ඨන්ති තිට්ඨන්ති එත්ථ ඵලානි තදායත්තවුත්තිතායාති **ඨානං,** කාරණං. පදඤ්ච තං ඨානඤ්චාති **පදට්ඨානං,** ආසන්නකාරණං. සුත්තෙ ආගතධම්මානං පදට්ඨානං විචාරීයති එතායාති **පදට්ඨානා,** විසෙසසංවණ්ණනා, විචාරණලොපොව, සුත්තෙ ආගතධම්මානං පදට්ඨානානං, තෙසඤ්ච පදට්ඨානානං විචාරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **පදට්ඨානො හාරො.**

සුත්තෙ අවුත්තාපි සමානලක්ඛණා ධම්මා ලක්ඛීයන්ති එතෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙනාති **ලක්ඛණො,** සුත්තෙ වුත්තෙන ධම්මෙන සමානලක්ඛණානං ධම්මානං අවුත්තානම්පි නිද්ධාරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **ලක්ඛණො හාරො.**

සුත්තෙ දස්සියමානා නිබ්බචනාදයො චත්තාරොපි ව්‍යූහීයන්ති විභාගෙන සම්පිණ්ඩීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **බ්‍යූහො,** චතුන්නං නිබ්බචනාදීනං බ්‍යූහො **චතුබ්‍යූහො.** නිබ්බචනාධිප්පායබ්‍යඤ්ජනානඤ්චෙව දෙසනානිදානස්ස ච පුබ්බාපරෙන සද්ධිං සන්දස්සනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **චතුබ්‍යූහො හාරො.**

දෙසනාය ගහිතධම්මෙන සභාගා, විසභාගා ච ධම්මා ආවට්ටීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **ආවට්ටො,** දෙසනාය ගහිතධම්මානං

සභාගවිසභාගධම්මවසෙන ආවට්ටනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **ආවට්ටො හාරො.**

අසාධාරණාසාධාරණානං සංකිලෙසධම්මෙ, වොදානධම්මෙ ච සාධාරණාසාධාරණතො, පදට්ඨානතො, භූමිතො ච විභජනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **විභත්ති හාරො.**

සුත්තෙ නිද්දිට්ඨා ධම්මා පටිපක්ඛවසෙන පරිවත්තීයන්ති ඉමිනා, එත්ථ වාති **පරිවත්තො,** සුත්තෙ නිද්දිට්ඨානං ධම්මානං පටිපක්ඛතො පරිවත්තනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **පරිවත්තනො හාරො.**

සුත්තෙ වුත්තස්ස එකස්සෙව අත්ථස්ස වාචකං විවිධං වචනං එත්ථ සංවණ්ණනාවිසෙසෙති විවචනං, විවචනමෙව **වෙවචනං,** සුත්තෙ වුත්තෙ එකස්මිං අත්ථෙ අනෙකපරියායසද්දයොජනාලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **වෙවචනො හාරො.**

සුත්තෙ වුත්තා අත්ථා පකාරෙහි ඤාපීයන්ති ඉමිනා, එත්ථ වාති **පඤ්ඤත්ති,** එකෙකස්ස ධම්මස්ස අනෙකාහි පඤ්ඤත්තීහි පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **පඤ්ඤත්ති හාරො.**

සුත්තාගතා ධම්මා පටිච්චසමුප්පාදාදීසු ඔතරීයන්ති අනුප්පවෙසීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **ඔතරණො,** පටිච්චසමුප්පාදාදිමුඛෙහි සුත්තත්ථස්ස ඔතරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **ඔතරණො හාරො.**

සුත්තෙ පදපදත්ථපඤ්හාරම්භා සොධීයන්ති සමාධීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **සොධනො,** සුත්තෙ පදපදත්ථපඤ්හාරම්භානං සොධනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **සොධනො හාරො.**

සාමඤ්ඤවිසෙසභූතා ධම්මා විනා විකප්පෙන අධිට්ඨීයන්ති අනුප්පවත්තීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **අධිට්ඨානො,** සුත්තාගතානං ධම්මානං අවිකප්පනවසෙන සාමඤ්ඤවිසෙසනිද්ධාරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **අධිට්ඨානො හාරො.**

යො හෙතු චෙව පච්චයො ච ඵලං පරිකරොති අභිසඞ්ඛරොති, ඉති සො හෙතු චෙව පච්චයො ච **පරික්ඛාරො,** යො සංවණ්ණනාවිසෙසො තං පරික්ඛාරං හෙතුඤ්චෙව පච්චයඤ්ච ආචික්ඛති, ඉති සො සංවණ්ණනාවිසෙසො **පරික්ඛාරො** නාම. සුත්තෙ ආගතධම්මානං පරික්ඛාරසඞ්ඛාතෙ හෙතුපච්චයෙ නිද්ධාරෙත්වා සංවණ්ණනාලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **පරික්ඛාරො හාරො.**

සුත්තෙ ආගතධම්මා පදට්ඨානාදිමුඛෙන සමාරොපීයන්ති එත්ථ, එතෙන වාති **සමාරොපනො,** සුත්තෙ ආගතධම්මානං පදට්ඨානවෙවචනභාවපහානසමාරොපනවිචාරණලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **සමාරොපනො හාරො.** භාවසාධනවසෙනාපි සබ්බත්ථ වචනත්ථො වත්තබ්බොති තස්සාපි වසෙන යොජෙතබ්බන්ති. සෙසං සංවණ්ණනානුසාරෙන ඤාතබ්බන්ති.

‘‘තත්ථ කතමෙ සොළස හාරා දෙසනා’’ත්‍යාදිනා හාරසරූපං වුත්තං, කිමත්ථං ‘‘තස්සානුගීති’’ත්‍යාදි වුත්තන්ති? අනුගීතිගාථාය සුඛග්ගහණත්ථං පුන **‘‘තස්සානුගීති දෙසනා විචයො යුත්ති’’**ත්‍යාදි වුත්තං. තත්ථ **තස්සාති** හාරුද්දෙසස්ස. **අනුගීතීති** අනු පච්ඡා ගායනගාථා. **පඤ්චදසොති** පඤ්චදසමො. **සොළසොති** සොළසමො. **අත්ථතො අසංකිණ්ණාති** දෙසනාදිපදත්ථතො ලක්ඛණත්ථතො සඞ්කරතො රහිතා. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** ‘‘සො ච නෙසං අසඞ්කරො ලක්ඛණනිද්දෙසෙ සුපාකටො හොතී’’ති. සෙසං සංවණ්ණනානුසාරෙන ඤාතබ්බන්ති. ‘‘කෙචි හාරා කෙහිචි හාරෙහි සංකිණ්ණා විය දිස්සන්ති, කස්මා අසංකිණ්ණාති ඤාතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා වුත්තං **‘‘එතෙසඤ්චෙවා’’**තිආදි. තත්ථ **එතෙසඤ්චෙව භවතීති** එතෙසං සොළසන්නං හාරානං යථා යෙනාකාරෙන අසඞ්කරො හොති, තථා අසඞ්කරාකාරෙන භවති. අයති පවත්තති නයවිභත්තීති **අයා,** විත්ථාරෙන අයාති **විත්ථාරතයා,** ත-කාරො මිස්සකදොසාපගමත්ථාය ආගතො, නයවිභත්තිවිසෙසවචනං. නයෙන ඤායෙන විභත්ති **නයවිභත්ති,** න පඤ්චනයවිභත්තාහාරානං විත්ථාරෙන පවත්තා ඤායවිභත්ති තථා අසඞ්කරාකාරෙන භවති තස්මිං අසංකිණ්ණාති ඤාතබ්බාති අධිප්පායො.

2. සොළස හාරා සරූපතො වුත්තා, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතා, ‘‘කතමෙ පඤ්ච නයා’’ති වත්තබ්බභාවතො තථා පුච්ඡිත්වා සරූපතො උද්දිසිතුං **‘‘තත්ථ කතමෙ පඤ්ච නයා’’**ත්‍යාදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘එවං හාරෙ උද්දිසිත්වා ඉදානි නයෙ උද්දිසිතුං ‘තත්ථ කතමෙ’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 2) වුත්තං. ‘‘තත්ථ නයන්ති සංකිලෙසෙ, වොදානෙ ච විභාගතො ඤාපෙන්තීති **නයා,** නීයන්ති වා තානි එත්ථ, එතෙහි වාති **නයා’’**තිආදිනා (නෙත්ති. අට්ඨ. 2) **අට්ඨකථායං** විත්ථාරෙන වචනත්ථො වුත්තො. **නී**-ධාතුයා නන්දියාවට්ටාදිනයානුසාරෙන සංකිලෙසෙ, වොදානෙ ච ආලම්බිත්වා පවත්තො ඤාණසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදො මුඛ්‍යත්ථො, නන්දියාවට්ටාදිනයානං උපනිස්සයපච්චයසත්ති ඵලූපචාරතො ගහිතා, ඉති-සද්දො තං ඵලූපචාරතො ගහිතසත්තිං පරාමසි, තංසත්තිසහිතා නන්දියාවට්ටාදිනයා අ-පච්චයත්ථා.

තණ්හාඅවිජ්ජාහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස සුත්තස්ස, සමථවිපස්සනාහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො

සංවණ්ණනාවිසෙසො **නන්දියාවට්ටො නයො.** තත්ථ **චතුසච්චන්ති** තණ්හා ච අවිජ්ජා ච භවමූලත්තා සමුදයසච්චං, අවසෙසා තෙභූමකා ධම්මා දුක්ඛසච්චං, සමථවිපස්සනා මග්ගසච්චං, තෙන පත්තබ්බා අසඞ්ඛතධාතු නිරොධසච්චන්ති.

තීහි අවයවෙහි ලොභාදීහි සංකිලෙසපක්ඛෙ, තීහි අවයවෙහි අලොභාදීහි ච වොදානපක්ඛෙ පුක්ඛලො සොභනොති **තිපුක්ඛලො,** අකුසලමූලෙහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස, කුසලමූලෙහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **තිපුක්ඛලො.**

සීහස්ස භගවතො වික්කීළිතං එත්ථ නයෙති **සීහවික්කීළිතො,** සුභසඤ්ඤාදීහි විපල්ලාසෙහි සකලසංකිලෙසපක්ඛස්ස, සද්ධින්ද්‍රියාදීහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො **සීහවික්කීළිතනයො.**

අත්ථනයත්තයදිසාභාවෙන කුසලාදිධම්මානං ආලොචනං **දිසාලොචනං.** තස්ස තස්ස අත්ථනයස්ස යොජනත්ථං කතෙසු සුත්තස්ස අත්ථවිස්සජ්ජනෙසු යෙ වොදානාදයො, සංකිලෙසිකා ච තස්ස තස්ස නයස්ස දිසාභූතා ධම්මා සුත්තතො නිද්ධාරෙත්වා කථිතා, තෙසං යථාවුත්තධම්මානං චිත්තෙනෙව ''අයං පඨමා දිසා, අයං දුතියා දිසා''තිආදිනා ආලොචනං **දිසාලොචනං.**

තථා ආලොචිතානං ධම්මානං අත්ථනයත්තයයොජනෙ සමානයනතො අඞ්කුසො වියාති **අඞ්කුසො,** තස්ස තස්ස නයස්ස දිසාභූතානං කුසලාදිධම්මානං සමානයනං **අඞ්කුසො නයො.**

ලඤ්ජෙතීති **ලඤ්ජකො.** යො නයො සුත්තත්ථං ලඤ්ජෙති පකාසෙති, ඉති ලඤ්ජනතො පකාසනතො සො නයො ලඤ්ජකො නාම, නයො ච සො ලඤ්ජකො චාති **නයලඤ්ජකො.** නයලඤ්ජකො පඨමො නන්දියාවට්ටො නාම, නයලඤ්ජකො දුතියො තිපුක්ඛලො නාම, නයලඤ්ජකො තතියො සීහවික්කීළිතො නාමාති යොජෙතබ්බො.

උග්ගතානං විසෙසෙන උග්ගතොති **උත්තමො,** තං උත්තමං. **ගතාති** ඤාතා, මතාති අත්ථො. ''මතා''ති වා පාඨො. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයානුසාරෙනපි සංවණ්ණනානුසාරෙනපි ජානිතබ්බන්ති.

යථාවුත්තනයවිසෙසසංවණ්ණනාය ටීකායං –

''සමූහාදිං උපාදාය ලොකසඞ්කෙතසිද්ධා වොහාරමත්තතා **සම්මුතිසභාවො,** පථවීඵස්සාදීනං කක්ඛළඵුසනාදිලක්ඛණං

පරමත්ථසභාවො. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – යස්මිං භින්නෙ, ඉතරාපොහෙ වා චිත්තෙන කතෙ න තථා බුද්ධි, ඉදං **සම්මුතිසච්චං** යථා ඝටෙ, සසම්භාරජලෙ ච, තබ්බිපරියායෙන **පරමත්ථසච්ච**''න්ති –

වචනෙ ඝටකථලආපජලකද්දමාදිසඞ්ඛාතං සමූහාදිං උපාදාය ලොකස්ස පුබ්බෙ ඝටකථලආපජලකද්දමාදිසඞ්කෙතසිද්ධා ඝටකථලආපජලකද්දමාදිවොහාරමත්තතා **සම්මුතිසභාවො** සඞ්කෙතවසෙන අවිතථත්තා. පථවීආදීනං කක්ඛළාදිලක්ඛණං, ඵස්සාදීනං ඵුසනාදිලක්ඛණං **පරමත්ථසභාවො.** ''යදි එවං ඝටාදිකෙ අභින්නෙ වා ආපාදිකෙ වා අනුරූපෙන ඌනභාවෙන අප්පවත්තමානෙ වා සති සම්මුතිභාවො හොතු, භින්නෙ වා ඌනෙ වා කථං සම්මුතිභාවො භවෙය්‍ය, පථවීඵස්සාදීනම්පි භිජ්ජමානත්තා, කක්ඛළඵුසනාදීනඤ්ච පථවීඵස්සාදීහි අනඤ්ඤත්තා කථං පරමත්ථසභාවො භවෙය්‍ය, කතමෙන සඞ්ඛෙපෙන අත්ථෙන සම්මුතිසභාවො, පරමත්ථසභාවො ච අම්හෙහි ජානිතබ්බො''ති වත්තබ්බභාවතො **''අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **එත්ථාති** එතෙසු සම්මුතිසභාවපරමත්ථසභාවෙසු **අයං** නයො වුච්චමානො **සඞ්ඛෙපො** අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යස්මිං ඝටාදිකෙ භින්නෙ සති තතො ඝටාදිතො ඉතරො කථලාදිභාවො චිත්තෙන පුබ්බෙ කතෙන යථා යෙන කථලාදිවොහාරෙන භවති, යස්මිං ආපාදිකෙ සම්භාරජලාදිකෙ ඌනභාවෙන පවත්තමානෙ සති වා තතො ආපාදිතො ඉතරො කද්දමාදිභාවො චිත්තෙන පුබ්බෙ කතෙන යථා යෙන කද්දමාදිවොහාරෙන භවති, තථා තෙන වොහාරෙන බුද්ධි කථලාදිසභාවජානනං කද්දමාදිසභාවජානනං භවති, ඉදං අභින්නෙ ඝටාදිකං වා භින්නෙ කථලාදිකං වා අනූනෙ ආපාදිකං වා ඌනෙ කද්දමාදිකං වා සබ්බං සම්මුතිසච්චං හොත්වෙව. ''කද්දමස්මිං භින්නෙ, කද්දමස්මිං ඌනෙ වා සති ඉතරො සම්මුතිසභාවො''ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො **''ඝටෙ, සම්භාරජලෙ වා''**ති වුත්තං.

සම්මුතිසච්චසභාවො තුම්හෙහි වුත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො පරමත්ථසච්චසභාවො''ති වත්තබ්බභාවතො **''තබ්බිපරියායෙන පරමත්ථසච්ච''**න්ති වුත්තං. පථවීආදීනං කක්ඛළාදිලක්ඛණතො ඉතරස්ස ඵුසනාදිලක්ඛණස්ස අසම්භවතො, ඵස්සාදීනඤ්ච ඵුසනාදිලක්ඛණතො ඉතරස්ස කක්ඛළාදිලක්ඛණස්ස අසම්භවතො පථවීඵස්සාදීනං ලක්ඛළඵුසනාදිලක්ඛණං පරමත්ථසච්චං හොත්වෙවාති ඉමස්මිං සඞ්ඛෙපත්ථෙ ගහිතෙ කොචි විරොධො නත්ථීති අධිප්පායොති.

3. පඤ්ච නයා සරූපතො ආචරියෙන උද්දිට්ඨා, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතා, ''යානි පදානි අට්ඨාරස මූලපදානි උද්දිට්ඨානි, කතමානි තානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තානි සරූපතො දස්සෙතුං **''තත්ථ කතමානි අට්ඨාරස**

මූලපදානි''ත්‍යාදිමාහ. **අට්ඨකථායං** පන ''එවං නයෙපි උද්දිසිත්වා ඉදානි මූලපදානි උද්දිසිතුං 'තත්ථ කතමානී'තිආදි ආරද්ධ''න්ති වුත්තං. තත්ථ කුසලානි නව පදානි, අකුසලානි නව පදානි අට්ඨාරස මූලපදානීති දට්ඨබ්බානීති යොජනා. මූලන්ති පතිට්ඨහන්ති එතෙහි නයා, පතිට්ඨානවිභාගා වාති **මූලානි,** පදන්ති පතිට්ඨහන්ති එත්ථ නයා, පට්ඨානවිභාගා, අධිගමා වාති **පදානි,** වුත්තප්පකාරට්ඨෙන මූලානි ච තානි පදානි චාති **මූලපදානි**. කුච්ඡිතෙ පාපධම්මෙ සලයන්තීති **කුසලානි,** කුසෙ රාගාදයො ලුනන්තීති **කුසලානි,** කුසා විය ලුනන්තීති **කුසලානි,** කුසෙන ඤාණෙන ලාතබ්බානි පවත්තෙතබ්බානීති **කුසලානි**. කුසලානං පටිපක්ඛානීති **අකුසලානි** අ-සද්දො චෙත්ථ පටිපක්ඛත්ථොති.

නව පදානි කුසලානි, නව පදානි අකුසලානීති ගණනපරිච්ඡෙදතො, ජාතිභෙදතො ච උද්දිට්ඨානි, ''කතමානි තානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා නව පදානි අකුසලානි පච්චාසත්තිනායෙන සරූපතො දස්සෙතුං **''කතමානි නව පදානි අකුසලානී''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> ''එවං ගණනපරිච්ඡෙදතො, ජාතිභෙදතො ච මූලපදානි දස්සෙත්වා ඉදානි සරූපතො දස්සෙන්තො සංකිලෙසපක්ඛංයෙව පඨමං උද්දිසති 'තණ්හා'තිආදිනා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 3) –

වුත්තං. තත්ථ රූපාදිකෙ ඛන්ධෙ තසති පරිතසතීති **තණ්හා**. අවින්දියං කායදුච්චරිතාදිං වින්දතීති **අවිජ්ජා,** වින්දියං කායසුචරිතාදිං න වින්දතීති **අවිජ්ජා,** විජ්ජාය පටිපක්ඛාති වා **අවිජ්ජා**. ලුබ්භන්ති තෙනාති **ලොභො,** ලුබ්භතීති වා **ලොභො,** ලුබ්භනං වා **ලොභො**. **දොසමොහෙසුපි** එසෙව නයො. අසුභෙ රූපක්ඛන්ධාදිකෙ ''සුභ''න්ති පවත්තා සඤ්ඤා **සුභසඤ්ඤා**. දුක්ඛදුක්ඛාදිකෙ ''සුඛ''න්ති පවත්තා සඤ්ඤා **සුඛසඤ්ඤා**. අනිච්චෙ සඞ්ඛාරධම්මෙ ''නිච්ච''න්ති පවත්තා සඤ්ඤා **නිච්චසඤ්ඤා**. අනත්තසභාවෙසු චක්ඛාදීසු ඛන්ධෙසු ''අත්තා''ති පවත්තා සඤ්ඤා **අත්තසඤ්ඤා. යත්ථාති** යෙසු පදෙසු සබ්බො අකුසලපක්ඛො සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡති, තානි පදානි අකුසලානීති යොජනා. **සඞ්ගහං** ගණනං. **සමොසරණං** සමාරොපනං.

පච්චනීකධම්මෙ උද්ධච්චාදිකෙ නීවරණෙ සමෙති වූපසමෙති තදඞ්ගවික්ඛම්භනවසෙනාති **සමථො**. සඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදීහි විවිධෙහි ආකාරෙහි පස්සතීති **විපස්සනා**. ලොභස්ස පටිපක්ඛො **අලොභො**. දොසස්ස පටිපක්ඛො **අදොසො**. මොහස්ස පටිපක්ඛො **අමොහො**. එත්ථාපි **අ-**සද්දො පටිපක්ඛත්ථො, න අභාවත්ථාදිකොති අධිප්පායො. අසුභෙ රූපක්ඛන්ධාදිකෙ, චක්ඛාදිම්හි වා ''අසුභ''න්ති පවත්තා සඤ්ඤාපධානචිත්තුප්පාදා **අසුභසඤ්ඤා,** විසෙසතො කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. දුක්ඛදුක්ඛතාදීසු ''දුක්ඛ''න්ති පවත්තා

සඤ්ඤාපධානචිත්තුප්පාදා **දුක්ඛසඤ්ඤා,** විසෙසතො වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. අනිච්චෙ ඛන්ධාදිකෙ විපරිණාමධම්මෙ ‘‘අනිච්ච’’න්ති පවත්තා සඤ්ඤාපධානචිත්තුප්පාදා **අනිච්චසඤ්ඤා,** විසෙසතො චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. අනත්තසභාවෙ ඛන්ධෙ, චක්ඛාදිම්හි වා ‘‘අනත්තා’’ති පවත්තා සඤ්ඤාපධානචිත්තුප්පාදා **අනත්තසඤ්ඤා,** විසෙසතො ධම්මානුපස්සනාසතිපධානං. පඤ්ඤාසතිසීසෙන හි පවත්තා අයං දෙසනා. තෙන වුත්තං භගවතා ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, සතිබලං දට්ඨබ්බං? චතූසු සතිපට්ඨානෙසු, එත්ථ සතිබලං දට්ඨබ්බ’’න්ති. **යත්ථාති** යෙසු පදෙසු සබ්බො කුසලපක්ඛො සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡති, තානි පදානි කුසලානීති යොජනා.

උද්දානන්ති උද්ධං දානං රක්ඛණං උද්දානං, සඞ්ගහවචනන්ති අත්ථො. උද්දානෙ අවුත්තෙ සති හෙට්ඨා වුත්තස්ස අත්ථස්ස විප්පකිණ්ණභාවො දින්නො විය භවෙය්‍ය, තස්මා විප්පකිණ්ණභාවස්ස නිවාරණත්ථං උද්දානන්ති අධිප්පායො. **චතුරො ච විපල්ලාසාති** සුභසුඛනිච්චඅත්තසඤ්ඤා. කිලෙසා භවන්ති එත්ථ නවපදෙසූති **භූමී,** කිලෙසානං භූමීති **කිලෙසභූමී,** කිලෙසපවත්තනට්ඨානානි නව පදානීති වුත්තං හොති.

චතුරො සතිපට්ඨානාති අසුභදුක්ඛඅනිච්චඅනත්තසඤ්ඤා. **ඉන්ද්‍රියභූමීති** සද්ධාදීනං විමුත්තිපරිපාචනින්ද්‍රියානං භූමී පවත්තනට්ඨානානි සමොසරණට්ඨානානි.

නවහි කුසලපදෙහි කුසලපක්ඛා **යුජ්ජන්ති** යොජීයන්ති, **නවහි** අකුසලපදෙහි අකුසලපක්ඛා **යුජ්ජන්ති** යොජීයන්ති. නවහි කුසලපදෙහි සහ කුසලපක්ඛා **යුජ්ජන්ති** යුජ්ජන්තා භවන්ති, නවහි අකුසලපදෙහි සහ අකුසලපක්ඛා **යුජ්ජන්ති** යුජ්ජන්තා භවන්තීති උද්දෙසවාරෙ වුත්තාවසෙසො සංවණ්ණනානුසාරෙන විජානිතබ්බො.

ඉති සත්තිබලානුරූපා රචිතා

උද්දෙසවාරස්ස අත්ථවිභාවනා නිට්ඨිතා.

3. නිද්දෙසවාරඅත්ථවිභාවනා

සොළසහාරනිද්දෙසවිභාවනා

4. හාරාදීසු සමුදායස්ස නෙත්තිප්පකරණස්ස උද්දෙසො උද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො නිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා උද්දිට්ඨෙ හාරාදයො නිද්දිසිතුං **‘‘තත්ථ සඞ්ඛෙපතො නෙත්ති’’**තිආදි ආරද්ධං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘එවං උද්දිට්ඨෙ හාරාදයො නිද්දිසිතුං ‘තත්ථ සඞ්ඛෙපතො’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 4) වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං ‘‘තත්ථ කතමෙ සොළස හාරා? දෙසනා විචයො’’තිආදිඋද්දෙසපාඨෙ. **සඞ්ඛෙපතොති** සමාසතො. **නෙත්තීති**

නෙත්තිප්පකරණං. **කිත්තිතාති** කථිතා, ඉදානි නිද්දෙසතො කථෙස්සාමීති වුත්තං හොති.

1.

''අස්සාදාදීනවතා, නිස්සරණම්පි ච ඵලං උපායො ච.

ආණත්තී ච භගවතො, යොගීනං දෙසනාහාරො''ති. –

ගාථායං යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන සුත්තෙ ආගතා අස්සාදොපි **ආදීනවතා** ආදීනවොපි නිස්සරණම්පි ඵලම්පි උපායොපි **යොගීනං** අත්ථාය භගවතො ආණත්තිපි ඉමෙ ධම්මා දස්සිතා සංවණ්ණිතා සංවණ්ණනාවසෙන ඤාපිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො **දෙසනාහාරො** නාමාති අත්ථයොජනා.

වචනත්ථාදයො **අට්ඨකථායං** විත්ථාරතො වුත්තාව, තස්මා කිඤ්චිමත්තමෙව කථෙස්සාමි. අස්සාදීයතෙති **අස්සාදො,** කො සො? සුඛං, සොමනස්සං, ඉට්ඨාරම්මණභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ච. අස්සාදෙති එතායාති වා **අස්සාදො,** කො සො? තණ්හා, විපල්ලාසා ච. විපල්ලාසවසෙන හි එකච්චෙ සත්තා අනිච්චම්පි ආරම්මණං ඉට්ඨාකාරෙන අස්සාදෙන්ති.

ආභුසං කම්මෙන දීනං දුක්ඛාදි හුත්වා වාති පවත්තතීති **ආදීනවො,** දුක්ඛාදි. අථ වා අතිවිය ආදීනං කපණං හුත්වා වාති පවත්තතීති **ආදීනවො,** කපණමනුස්සො, තථාභාවා ච තෙභූමකා ධම්මා අනිච්චතාදියොගතො.

නිස්සරති එතෙනාති **නිස්සරණං,** අරියමග්ගො. නිස්සරතීති වා **නිස්සරණං,** නිබ්බානං. **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. නිස්සරණභෙදො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 4 හාරසඞ්ඛෙප) බහුධා වුත්තොව.

ඵලති පවත්තතීති **ඵලං,** දෙසනාය ඵලං. යදිපි දෙසනා ඵලනිප්ඵාදිකා න හොති, තථාපි භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පුඤ්ඤසම්භාරා සම්භවන්ති, පුඤ්ඤසම්භාරහෙතුතො ඵලං පවත්තං, තස්මා දෙසනාය ඵලං නාමාති. කතමං තං? දෙවමනුස්සෙසු ආයුවණ්ණසුඛබලයසපරිවාරඅධිපතෙය්‍යඋපධිසම්පත්තිචක්කවත්තිසිරිදෙවරජ්ජ- සිරිචතුසම්පත්තිචක්කසීලසමාධිසම්පදා විජ්ජාභිඤ්ඤා පටිසම්භිදා සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධියො.

පච්චයසාමග්ගිං උපගන්ත්වා අයති පවත්තති ඵලං එතෙනාති **උපායො,** කො සො? අරියමග්ගස්ස පුබ්බභාගපටිපදා. පුරිමා පටිපදා හි පච්ඡිමාය පටිපදාය අධිගමූපායො, පරම්පරාය මග්ගනිබ්බානාධිගමස්ස ච උපායො. කෙචි ''මග්ගොපි උපායො''ති වදන්ති, තෙසං මතෙන නිබ්බානමෙව නිස්සරණන්ති වුත්තං සියා. ''තෙ පහාය තරෙ ඔඝන්ති ඉදං නිස්සරණ''න්ති

(නෙත්ති. 5) පන අරියමග්ගස්ස නිස්සරණභාවං වක්ඛති, තස්මා කෙසඤ්චි වාදො න ගහෙතබ්බො.

ආණත්තීති ආණාරහස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යානං හිතසිද්ධියා ''එවං සම්මාපටිපත්තිං පටිපජ්ජාහි, මිච්ඡාපටිපත්තිං මා පටිපජ්ජාහී''ති විධානං ආණාඨපනං ආණත්ති නාම.

යුඤ්ජන්ති පයුඤ්ජන්ති චතුසච්චකම්මට්ඨානභාවනාසූති **යොගිනො,** වෙනෙය්‍යා, තෙසං යොගීනං අත්ථායාති වචනසෙසං නීහරිත්වා යොජනා කාතබ්බා. සුත්තෙ ආගතානං සබ්බෙසං අස්සාදාදීනං එකදෙසාගතානම්පි නීහරිත්වා සබ්බෙසං විභජනසංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරොති නිද්දෙසතො ගහෙතබ්බො, සො ච විභජනාකාරො දෙසනාහාරවිභඞ්ගෙ (නෙත්ති. 5) ආගමිස්සතීති ඉධ න දස්සිතොති.

දෙසනාහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො විචයහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

2.
''යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්ච, සුත්තස්ස යා ච අනුගීති.

සුත්තස්ස යො පවිචයො, හාරො විචයොති නිද්දිට්ඨො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ සුත්තස්ස **යං පුච්ඡිතඤ්ච** යා පුච්ඡා විචයමානා ච සුත්තස්ස **යං විස්සජ්ජිතඤ්ච** යා විස්සජ්ජනා විචයමානා ච සුත්තස්ස **යො** පදාදිවිචයො, අස්සාදාදිවිචයො ච අත්ථි, තෙ වුත්තප්පකාරා විචයමානා පුච්ඡාදයො යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විචියන්ති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො විචයො හාරොති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා කාතබ්බා.

පුච්ඡීයතෙ **පුච්ඡිතං**. විස්සජ්ජීයතෙ **විස්සජ්ජිතන්ති** භාවසාධනත්ථො දට්ඨබ්බො, න කම්මසාධනත්ථො. තෙන වුත්තං **ටීකායං** ''භාවත්ථෙ තොති ආහ – 'විස්සජ්ජිතන්ති විස්සජ්ජනා'''ති.

''සුත්තස්සා''ති නියමිතත්තා සංවණ්ණනාවසෙන අට්ඨකථායං ආගතං න ගහෙතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං. සො විචයො හාරො **අට්ඨකථායං (නෙත්ති. අට්ඨ. 4 හාරසඞ්ඛෙප)** වුත්තොව. කථං? –

> ''අයං පුච්ඡා අදිට්ඨජොතනා දිට්ඨසංසන්දනා විමතිච්ඡෙදනා අනුමතිපුච්ඡා කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා සත්තාධිට්ඨානා ධම්මාධිට්ඨානා එකාධිට්ඨානා අනෙකාධිට්ඨානා සම්මුතිවිසයා පරමත්ථවිසයා අතීතවිසයා අනාගතවිසයා පච්චුප්පන්නවිසයා''තිආදිනා **පුච්ඡාවිචයො** වෙදිතබ්බො. ''ඉදං විස්සජ්ජනං එකංසබ්‍යාකරණං විභජ්ජබ්‍යාකරණං

පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණං ඨපනං සාවසෙසං නිරවසෙසං සඋත්තරං නිරුත්තරං ලොකියං ලොකුත්තර''න්තිආදිනා **විස්සජ්ජනවිචයො.**

''අයං පුච්ඡා ඉමිනා සමෙති, එතෙන න සමෙතී''ති පුච්ඡිතත්ථං ආනෙත්වා, විචයො පුබ්බෙනාපරං සංසන්දිත්වා ච විචයො **පුබ්බාපරවිචයො.** ''අයං අනුගීති වුත්තත්ථසඞ්ගහා අවුත්තත්ථසඞ්ගහා තදුභයත්ථසඞ්ගහා කුසලත්ථසඞ්ගහා අකුසලත්ථසඞ්ගහා''තිආදිනා **අනුගීතිවිචයො.** අස්සාදාදීසු සුඛවෙදනාය ''ඉට්ඨාරම්මණානුභවනලක්ඛණා''තිආදිනා, තණ්හාය ''ආරම්මණග්ගහණලක්ඛණා''තිආදිනා, විපල්ලාසානං ''විපරීතග්ගහණලක්ඛණා''තිආදිනා, අවසිට්ඨානං තෙභූමකධම්මානං ''යථාසකලක්ඛණා''තිආදිනා සබ්බෙසඤ්ච ද්වාවීසතියා තිකෙසු, ද්වාචත්තාලීසාධිකෙ ච දුකසතෙ ලබ්භමානපදවසෙන තංතංඅස්සාදත්ථවිසෙසනිද්ධාරණං **අස්සාදවිචයො.**

දුක්ඛවෙදනාය ''අනිට්ඨානුභවනලක්ඛණා''තිආදිනා, දුක්ඛසච්චානං ''පටිසන්ධිලක්ඛණා''තිආදිනා, අනිච්චතාදීනං ආදිඅන්තවන්තතාය අනිච්චන්තිකතාය ච ''අනිච්චා''තිආදිනා සබ්බෙසඤ්ච ලොකියධම්මානං සංකිලෙසභාගියහානභාගියතාදිවසෙන ආදීනවවුත්තියා ඔකාරනිද්ධාරණෙන **ආදීනවවිචයො.** නිස්සරණපදෙ අරියමග්ගස්ස ආගමනතො කායානුපස්සනාදිපුබ්බභාගපටිපදාවිභාගවිසෙසනිද්ධාරණවසෙන, නිබ්බානස්ස යථාවුත්තපරියායවිභාගවිසෙසනිද්ධාරණවසෙනාති එවං **නිස්සරණවිචයො. ඵලාදීනං** තංතංසුත්තදෙසනාය සාධෙතබ්බඵලස්ස තදුපායස්ස තත්ථ තත්ථ සුත්තවිධිවචනස්ස ච විභාගනිද්ධාරණවසෙන **විචයො** වෙදිතබ්බො. එවං පදපුච්ඡාවිස්සජ්ජනපුච්ඡාපුබ්බාපරානුගීතීනං, අස්සාදාදීනඤ්ච විසෙසනිද්ධාරණවසෙනෙව විචයලක්ඛණො ''විචයො හාරො''ති වෙදිතබ්බොති –

එවං වුත්තොව.

විස්සජ්ජනවිසෙසො පන **ටීකායං** වුත්තො. කථං? –

''චක්ඛු අනිච්ච''න්ති පුට්ඨෙ ''ආම, චක්ඛු අනිච්චමෙවා''ති එකන්තතො විස්සජ්ජනං **එකංසබ්‍යාකරණං,** ''අඤ්ඤින්ද්‍රියං භාවෙතබ්බං, සච්ඡිකාතබ්බඤ්චා''ති පුට්ඨෙ ''මග්ගපරියාපන්නං භාවෙතබ්බං, ඵලපරියාපන්නං සච්ඡිකාතබ්බ''න්ති විභජිත්වා විස්සජ්ජනං **විභජ්ජබ්‍යාකරණං,** ''අඤ්ඤින්ද්‍රියං කුසල''න්ති පුට්ඨෙ ''කිං අනවජ්ජට්ඨො කුසලත්ථො, උදාහු සුඛවිපාකට්ඨො''ති

පටිපුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං **පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණං,** ''සස්සතො අත්තා, අසස්සතො වා''ති වුත්තෙ ''අබ්‍යාකතමෙත''න්තිආදිනා අවිස්සජ්ජනං **ඨපනං,** ''කිං පනෙතෙ 'කුසලා'ති වා 'ධම්මා'ති වා එකත්ථා, උදාහු නානත්ථා''ති ඉදං පුච්ඡනං **සාවසෙසං.** විස්සජ්ජනස්ස පන සාවසෙසතො වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන දෙසනායං වෙදිතබ්බා. අපාටිහීරකං **සඋත්තරං** සප්පාටිහීරකං **නිරුත්තරං,** සෙසං විචයහාරනිද්දෙසෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති –

වුත්තොව. සංවණ්ණනාසු වුත්තො අත්ථො අනාකුලො පාකටො යතිපොතෙහි විඤ්ඤාතො, සො සබ්බත්ථ අම්හෙහි න විහත්තොති දට්ඨබ්බො.

විචයහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො යුත්තිහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

3.

''සබ්බෙසං හාරානං, යා භූමී යො ච ගොචරො තෙසං.

යුත්තායුත්තපරික්ඛා, හාරො යුත්තීති නිද්දිට්ඨො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **සබ්බෙසං** සොළසන්නං හාරානං **යා භූමි** පවත්තනට්ඨානභූතං බ්‍යඤ්ජනං, **යො ගොචරො** සුත්තත්ථො ච අත්ථි, **තෙසං** භූමිසඞ්ඛාතබ්‍යඤ්ජනගොචරසඞ්ඛාතසුත්තත්ථානං **යා යුත්තායුත්තපරික්ඛා** යුත්තායුත්තීනං විචාරණා සංවණ්ණනා කතා, සො යුත්තිඅයුත්තිපරික්ඛාවිචාරණසඞ්ඛාතො සංවණ්ණනාවිසෙසො ''යුත්ති හාරො''ති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා.

තෙසං හාරානං භූමිභූතස්ස සුත්තෙ ආගතස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස යුත්තිභාවො දුවිධො සභාවනිරුත්තිභාවො, අධිප්පෙතත්ථවාචකභාවො ච. ගොචරභූතස්ස පන සුත්තෙ ආගතස්ස යුත්තිභාවො සුත්තවිනයධම්මතාහි අවිලොමනං. අයුත්තිභාවො වුත්තවිපරියායෙන ගහෙතබ්බො.

යුත්තිහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො පදට්ඨානහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

4.

''ධම්මං දෙසෙති ජිනො, තස්ස ච ධම්මස්ස යං පදට්ඨානං.

ඉති යාව සබ්බධම්මා, එසො හාරො පදට්ඨානො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **ධම්මන්ති** යං කිඤ්චි කුසලාදිධම්මං සුත්තෙ ජිනො දෙසෙති, **තස්ස** සුත්තෙ ජිනෙන දෙසිතස්ස කුසලාදිධම්මස්ස යඤ්ච

පදට්ඨානං නිද්ධාරෙතබ්බං, තං තං පදට්ඨානඤ්චාති එවං වුත්තනයෙන **යාව** යත්තකා සබ්බෙ ධම්මා සුත්තෙ ජිනෙන දෙසිතා, තත්තකානං සබ්බෙසං ධම්මානං යඤ්ච පදට්ඨානං නිද්ධාරෙතබ්බං, තස්ස ච පදට්ඨානස්ස යඤ්ච පදට්ඨානං නිද්ධාරෙතබ්බං, තං තං පදට්ඨානඤ්ච, ඉති එවං වුත්තනයෙන **යාව** යත්තකා **සබ්බෙ** පදට්ඨානධම්මා නිද්ධාරෙතබ්බාව, තත්තකානි සබ්බානි ධම්මපදට්ඨානානි යථානුරූපං නිද්ධාරෙත්වා යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන කථිතානි, එසො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘පදට්ඨානො හාරො’’ති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා.

සුත්තෙ දෙසිතකුසලධම්මස්ස යොනිසොමනසිකාරසද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයාදි පදට්ඨානං, සුත්තෙ දෙසිතඅකුසලධම්මස්ස අයොනිසොමනසිකාරඅසද්ධම්මස්සවනඅසප්පුරිසූපනිස්සයාදි පදට්ඨානං, අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස යථාරහං කුසලාකුසලාබ්‍යාකතා පදට්ඨානන්තිආදිනා නිද්ධාරෙතබ්බන්ති.

පදට්ඨානහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො ලක්ඛණහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

5.
‘‘වුත්තම්හි එකධම්මෙ, යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා කෙචි.

වුත්තා භවන්ති සබ්බෙ, සො හාරො ලක්ඛණො නාමා’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **එකධම්මෙ** සුත්තෙ භගවතා වුත්තම්හි, අට්ඨකථායං නිද්ධාරිතෙ වා සති තෙන ධම්මෙන යෙ කෙචි **ධම්මා** එකලක්ඛණා භවන්ති, සබ්බෙ තෙ ධම්මා සුත්තෙ සරූපතො අවුත්තාපි සමානලක්ඛණතාය සංවණ්ණෙතබ්බභාවෙන ආනෙත්වා යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන වුත්තා භවන්ති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘ලක්ඛණො නාම හාරො’’ති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා.

එකං සමානං ලක්ඛණං එතෙසන්ති **එකලක්ඛණා,** සමානලක්ඛණා, සහචාරිතාය වා සමානකිච්චතාය වා සමානහෙතුතාය වා සමානඵලතාය වා සමානාරම්මණතාය වා අවුත්තාපි නිද්ධාරිතාති. කථං? – ‘‘නානත්තකායානානත්තසඤ්ඤිනො (දී. නි. 3.341, 357, 359; අ. නි. 9.24), නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා’’තිආදීසු **සහචාරිතාය** සඤ්ඤාය සහගතා ධම්මා නිද්ධාරිතා. ‘‘දදං මිත්තානි ගන්ථතී’’තිආදීසු (සං. නි. 1.246; සු. නි. 189) **සමානකිච්චතා,** පියවචනඅත්ථචරියා සමානත්ථතාපි නිද්ධාරිතා, ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’තිආදීසු (ම. නි. 3.126; සං. නි. 2.1; මහාව. 1; විභ. 225; උදා. 1; නෙත්ති. 24) **සමානහෙතුතාය** සඤ්ඤාදයොපි නිද්ධාරිතා, ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදීසු (ම. නි. 3.126; සං. නි. 2.1; මහාව. 1;

විභ. 225; උදා. 1; නෙත්ති. 24) **සමානඵලතාය** තණ්හුපාදානාදයොපි නිද්ධාරිතා, ‘‘රූපං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රාගො උප්පජ්ජතී’’තිආදීසු (පට්ඨා. 1.1.424) **සමානාරම්මණතාය** තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයොපි නිද්ධාරිතා, නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බාති අත්ථොති. විත්ථාරො **විභඞ්ගවාරෙ** (නෙත්ති. 23) ආගමිස්සති.

ලක්ඛණො හාරො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො චතුබ්‍යූහො හාරො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

6.

‘‘නෙරුත්තමධිප්පායො, බ්‍යඤ්ජනමථ දෙසනානිදානඤ්ච;
පුබ්බාපරානුසන්ධී, එසො හාරො චතුබ්‍යූහො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **නෙරුත්තං** සුත්තපදනිබ්බචනඤ්ච බුද්ධානං තස්ස තස්ස සුත්තස්ස දෙසකානං, සාවකානං වා **අධිප්පායො** ච අත්ථබ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජනමුඛෙන **දෙසනානිදානඤ්ච** පුබ්බාපරෙන අනුසන්ධි ච එතෙ නිරුත්තාදයො යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විභාවීයන්ති, එසො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘චතුබ්‍යූහො හාරො’’ති නිද්දිට්ඨො. දෙසනාපවත්තිනිමිත්තං දෙසකස්ස අජ්ඣාසයාදි **දෙසනානිදානං** නාම. චතුබ්‍යූහහාරස්ස බහුවිසයත්තා **විභඞ්ගෙ** (නෙත්ති. 25 ආදයො) ලක්ඛණසම්පත්තිං කත්වා කථයිස්සාම.

චතුබ්‍යූහහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො ආවට්ටහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

7.

‘‘එකම්හි පදට්ඨානෙ, පරියෙසති සෙසකං පදට්ඨානං;
ආවට්ටති පටිපක්ඛෙ, ආවට්ටො නාම සො හාරො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ පරක්කමධාතුආදීනං **පදට්ඨානෙ එකම්හි** ආරම්භධාතුආදිකෙ දෙසනාරුළ්හෙ සති විසභාගතාය වා සෙසකං පදට්ඨානං පරියෙසති, දෙසනාය සරූපතො අග්ගහණෙන වා සෙසකං පදට්ඨානං පරියෙසති, යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන පරියෙසිත්වා යොජෙන්තො දෙසනං පමාදාදීනං පදට්ඨානභූතෙ කොසජ්ජාදිකෙ **පටිපක්ඛෙ ආවට්ටති** ආවට්ටාපෙති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘ආවට්ටො හාරො නාමා’’ති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා.

‘‘පටිපක්ඛෙ’’ති ඉදං නිදස්සනමත්තං, සෙසෙපි සභාගෙ ආවට්ටනතො. න හි ආරම්භධාතුආදිකෙ දෙසනාරුළ්හෙ සති තප්පටිපක්ඛෙ කොසජ්ජාදිකෙයෙව දෙසනං ආවට්ටෙති, අථ ඛො අවසෙසවීරියාරම්භාදිකෙපි දෙසනං ආවට්ටෙතීති.

ආවට්ටහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො විභත්තිහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

8.

‘‘ධම්මඤ්ච පදට්ඨානං, භූමිඤ්ච විභජතෙ අයං හාරො.

සාධාරණෙ අසාධාරණෙ ච නෙයියො විභත්තී’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ කුසලාදිවසෙන අනෙකවිධං සභාව**ධම්මඤ්ච** දානසීලාදි**පදට්ඨානඤ්ච** ‘‘දස්සනභූමි භාවනාභූමී’’ති එවමාදිකං **භූමිඤ්ච** සාධාරණෙ ච අසාධාරණෙ ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විභජතෙ, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘විභත්ති හාරො’’ති නෙයියොති අත්ථයොජනා.

‘‘ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තා කුසලා වාසනාභාගියා, ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තා කුසලා නිබ්බෙධභාගියා’’ත්‍යාදිනා, ‘‘ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තා අකුසලා කිලෙසභාගියා’’ත්‍යාදිනා ධම්මඤ්ච, ‘‘ඉදං සීලං ඉමස්ස මහග්ගතවිසෙසස්ස පදට්ඨානං, ඉදං සීලං ඉදං ඣානං ඉමස්ස ලොකුත්තරස්ස පදට්ඨාන’’න්ත්‍යාදිනා පදට්ඨානඤ්ච, ‘‘දස්සනපහාතබ්බස්ස පුථුජ්ජනො භූමි, භාවනාපහාතබ්බස්ස සොතාපන්නාදයො භූමී’’ත්‍යාදිනා භූමිඤ්ච, ‘‘කාමරාගබ්‍යාපාදා පුථුජ්ජනසොතාපන්නානං සාධාරණා’’ත්‍යාදිනා සාධාරණෙ ච, ‘‘කාමරාගබ්‍යාපාදා අනාගාමිඅරහන්තානං අසාධාරණා’’ත්‍යාදිනා අසාධාරණෙ ච යෙන විභජති, සො විභත්ති හාරො නාමාතිආදිනා (නෙත්ති. 33-34) විත්ථාරෙත්වා විභජනාකාරො ගහෙතබ්බො.

විභත්තිහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො පරිවත්තනහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

9.

‘‘කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ, නිද්දිට්ඨෙ භාවිතෙ පහීනෙ ච.

පරිවත්තති පටිපක්ඛෙ, හාරො පරිවත්තනො නාමා’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ සුත්තෙ **භාවිතෙ** භාවිතබ්බෙ **කුසලෙ** අනවජ්ජධම්මෙ **නිද්දිට්ඨෙ** කථිතෙ, සංවණ්ණිතෙ වා **පහීනෙ** පහාතබ්බෙ **අකුසලෙ** සාවජ්ජධම්මෙ **නිද්දිට්ඨෙ** කථිතෙ, සංවණ්ණිතෙ වා තෙසං ධම්මානං **පටිපක්ඛෙ** විපරීතධම්මෙ යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන **පරිවත්තති** පරිවත්තෙති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ‘‘පරිවත්තනො හාරො නාමා’’ති වෙදිතබ්බොති අත්ථයොජනා.

‘‘සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා භවතී’’තිආදිනා ච ‘‘යස්ස වා පාණාතිපාතා පටිවිරතස්ස පාණාතිපාතො

පහීනො''තිආදිනා ච ''භුඤ්ජිතබ්බා කාමා ...පෙ.... කාමෙහි වෙරමණී තෙසං අධම්මො''තිආදිනා ච පටිපක්ඛෙ පරිවත්තනභාවං **විභඞ්ගවාරෙ** (නෙත්ති. 35 ආදයො) වක්ඛතීති න විත්ථාරිතා.

පරිවත්තනහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො වෙවචනහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

10.
''වෙවචනානි බහූනි තු, සුත්තෙ වුත්තානි එකධම්මස්ස.

යො ජානාති සුත්තවිදූ, වෙවචනො නාම සො හාරො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **එකධම්මස්ස** පදත්ථස්ස සුත්තෙ **වුත්තානි තු** වුත්තානි එව, **බහූනි තු** බහූනි එව වෙවචනානි යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන යො සුත්තවිදූ ජානාති, ජානිත්වා එකස්මිංයෙව පදත්ථෙ යොජෙති, තස්ස සුත්තවිදුනො සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ''වෙවචනො නාම හාරො''ති නිද්දිට්ඨොති අත්ථයොජනා.

එත්ථ ච යො සො-සද්දා අසමානත්ථා ච හොන්තීති ''යො සුත්තවිදූ''ති වත්වා ''සො සංවණ්ණනාවිසෙසො''ති වුත්තන්ති. **''භගවා''**ති පදස්ස එකස්මිංයෙව අත්ථෙ භගවති ''අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදූ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා, ඵලනිප්ඵත්තිගතො වෙසාරජ්ජප්පත්තො අධිගතපටිසම්භිදො චතුයොගවිප්පහීනො අගතිගමනවීතිවත්තො උද්ධටසල්ලො නිරූළ්හවණො මද්දිතකණ්ටකො නිබ්බාපිතපරියුට්ඨානො බන්ධනාතීතො ගන්ථවිනිවෙඨනො අජ්ඣාසයවීතිවත්තො භින්නන්ධකාරො චක්ඛුමා ලොකධම්මසමතික්කන්තො අනුරොධවිරොධවිප්පයුත්තො ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ධම්මෙසු අසඞ්ඛෙපගතො බන්ධනාතිවත්තො ඨපිතසඞ්ගාමො අභික්කන්තතරො උක්කාධරො ආලොකකරො පජ්ජොතකරො තමොනුදො රණඤ්ජහො අපරිමාණවණ්ණො අප්පමෙය්‍යවණ්ණො අසඞ්ඛෙය්‍යවණ්ණො ආභඞ්කරො පභඞ්කරො ධම්මොභාසපජ්ජොතකරො''ති (නෙත්ති. 38) එවමාදීනි බහූනි වෙවචනානි යොජිතානි. විත්ථාරො **විභඞ්ගවාරෙ** (නෙත්ති. 37 ආදයො) ආගමිස්සති.

වෙවචනහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො පඤ්ඤත්තිහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

11.
''එකං භගවා ධම්මං, පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති.

සො ආකාරො ඤෙය්‍යො, පඤ්ඤත්ති නාම සො හාරො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ භගවා **එකං** ඛන්ධාදිධම්මං **විවිධාහි** නික්ඛෙපප්පභවපඤ්ඤත්තාදීහි පඤ්ඤත්තීහි යෙන පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරෙන දෙසෙති, සො පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරො යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විභාවිතො, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ''පඤ්ඤත්ති හාරො නාමා''ති ඤෙයොයාති අත්ථයොජනා.

තත්ථ **විවිධාහි පඤ්ඤත්තීහි** නික්ඛෙපපඤ්ඤත්තිපභවපඤ්ඤත්තිපරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්තිපහානපඤ්ඤත්ති-භාවනාපඤ්ඤත්තිසච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්තිනිරොධපඤ්ඤත්තිනිබ්බිදාපඤ්ඤත්තීති එවමාදිපඤ්ඤත්තීහි එකපදත්ථස්සෙව පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරවිභාවනාලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො පඤ්ඤත්ති හාරො නාමාති.

තත්ථ ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති අයං පඤ්ඤත්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං, ඡන්නං ධාතූනං, අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං, ද්වාදසන්නං ආයතනානං, දසන්නං ඉන්ද්‍රියානං **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති**.

''කබළීකාරෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හං. යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළ්හං, අත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති. යත්ථ අත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, අත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුද්ධී''ති (සං. නි. 2.64; කථා. 296) එවමාදි **පභවපඤ්ඤත්ති** දුක්ඛස්ස ච සමුදයස්ස චාති.

''කබළීකාරෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ නත්ථි රාගො, නත්ථි නන්දී, නත්ථි තණ්හා''ති (සං. නි. 2.64; කථා. 296) එවමාදි **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** දුක්ඛස්ස, **''පහානපඤ්ඤත්ති** සමුදයස්ස, **භාවනාපඤ්ඤත්ති** මග්ගස්ස, **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නිරොධස්සා''ති ච ''නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති සුතමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස, පවත්තනාපඤ්ඤත්ති ධම්මචක්කස්සා''ති එවමාදිවිත්ථාරො **විභඞ්ගෙ** (නෙත්ති. 39 ආදයො) ආගමිස්සතීති.

පණ්ණත්තිහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො ඔතරණහාරනිද්දෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

12.

''යො ච පටිච්චුප්පාදො, ඉන්ද්‍රියඛන්ධා ච ධාතුආයතනා.

එතෙහි ඔතරති යො, ඔතරණො නාම සො හාරො''ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ යො පටිච්චසමුප්පාදො ච යෙ ඉන්ද්‍රියඛන්ධා ච යානි ධාතුආයතනානි ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නිද්ධාරිතානි, එතෙහි

පටිච්චසමුප්පාදාදින්ද්‍රියඛන්ධධාතායතනෙහි, සුත්තෙ ආගතපදත්ථමුඛෙන නිද්ධාරියමානෙහි ච යො සංවණ්ණනාවිසෙසො **ඔතරති** ඔගාහති පටිච්චසමුප්පාදාදිකෙ තත්ථ වාචකවසෙන, තත්ථ ඤාපකවසෙන වා අනුපවිසති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ඔතරණො හාරො නාමාති අත්ථයොජනා.

තත්ථ **ඉන්ද්‍රියඛන්ධාති** ඉන්ද්‍රියානි ච ඛන්ධා චාති ඉන්ද්‍රියඛන්ධා. **ධාතුආයතනාති** ධාතුයො ච ආයතනානි ච ධාතුආයතනා. කථං ඔතරණො? ‘‘උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො’’තිආදි (නෙත්ති. 42) පාඨො.

උද්ධන්ති රූපධාතු ච අරූපධාතු ච. **අධොති** කාමධාතු. **සබ්බධි විප්පමුත්තොති** තෙධාතුකෙ අයං අසෙක්ඛාවිමුත්ති. තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා.

තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විජ්ජා, විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො…පෙ.… දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති, අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා.

තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතානි සීලක්ඛන්ධෙන සමාධික්ඛන්ධෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා.

තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා, නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා, අයං ධාතූහි ඔතරණා.

සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා, යං ආයතනං අනාසවං, නො ච භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණාති එවමාදීහි **විභඞ්ගෙ** (නෙත්ති. 42 ආදයො) ආගමිස්සතීති.

ඔතරණහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො සොධනහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

13.

‘‘විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ, ගාථායං පුච්ඡිතා යමාරබ්භ.

සුද්ධාසුද්ධපරික්ඛා, හාරො සො සොධනො නාමා’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ තිස්සං **ගාථායං** ආරුළ්හෙ **පඤ්හෙ** ඤාතුමිච්ඡිතෙ අත්ථෙ භගවතා විස්සජ්ජනගාථායං විස්සජ්ජිතම්හි **යං** සුත්තත්ථං **ආරබ්භ** අධිකිච්ච සා ගාථා **පුච්ඡිතා** පුච්ඡනත්ථාය ඨපිතා, තස්ස සුත්තත්ථස්ස යෙන

සංවණ්ණනාවිසෙසෙන **සුද්ධාසුද්ධපරික්ඛා** විචාරණා හවෙ, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො සොධනො හාරො නාමාති අත්ථයොජනා.

කථං? ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’ති පදං සොධිතං, ආරම්භො න සොධිතො. ‘‘විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතී’’ති පදං සොධිතං, ආරම්භො න සොධිතො. ‘‘ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමී’’ති පදං සොධිතං, ආරම්භො න සොධිතො. ‘‘දුක්ඛමස්ස මහබ්භය’’න්ති පදඤ්ච සොධිතං, ආරම්භො ච සොධිතොති. එවං පදාදීනං සොධිතාසොධිතභාවවිචාරො හාරො සොධනො නාම. විත්ථාරතො පන **විභඞ්ගෙ** (නෙත්ති. 45 ආදයො) ආගමිස්සතීති.

සොධනහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො අධිට්ඨානහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

14.

‘‘එකත්තතාය ධම්මා, යෙපි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා.

තෙ න විකප්පයිතබ්බා, එසො හාරො අධිට්ඨානො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **යෙ** දුක්ඛසච්චාදයො **ධම්මා එකත්තතාය** සාමඤ්ඤෙනපි ච **වෙමත්තතාය** විසෙසෙනපි නිද්දිට්ඨා, යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නිද්දිට්ඨා දුක්ඛසච්චාදයො ධම්මා **න විකප්පයිතබ්බා** සාමඤ්ඤවිසෙසකප්පනාය වොහාරභාවෙන අනවට්ඨානතො, කාලදිසාවිසෙසාදීනං විය අපෙක්ඛාසිද්ධිතො ච, එසො සංවණ්ණනාවිසෙසො අධිට්ඨානො හාරොති අත්ථයොජනා.

තත්ථ **එකත්තතායාති** එකස්ස සමානස්ස භාවො **එකත්තං,** එකත්තමෙව **එකත්තතා,** තාය. **එකසද්දො** චෙත්ථ සමානත්ථවාචකො, න සඞ්ඛ්‍යාවාචකොති. **වෙමත්තතායාති** විසිට්ඨා මත්තා **විමත්තා,** විමත්තා එව **වෙමත්තං,** වෙමත්තස්ස භාවො **වෙමත්තතා,** තාය. යථා හි ‘‘අජ්ජ ස්වෙ’’ති වුච්චමානා කාලවිසෙසා අනවට්ඨිතා භවන්ති, ‘‘පුරිමා දිසා, පච්ඡිමා දිසා’’ති වුච්චමානා දිසාවිසෙසා, එවං සාමඤ්ඤවිසෙසා ච අත්ථස්ස සභාවාති. තථා හි ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති වුච්චමානං ජාතිආදිං අපෙක්ඛාය සාමඤ්ඤං සමානම්පි සච්චාපෙක්ඛාය විසෙසො හොති. එස නයො සමුදයසච්චාදීසුපීති. ‘‘දුක්ඛ’’න්ති එකත්තතා. ‘‘ජාති දුක්ඛා, ජරා දුක්ඛා, මරණං දුක්ඛ’’න්ති එවමාදි වෙමත්තතා. ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’ති එකත්තතා, ‘‘තණ්හා පොනොභවිකා නන්දීරාගසහගතා’’ති එවමාදි වෙමත්තතාති එවමාදි විත්ථාරො **විභඞ්ගෙ** (නෙත්ති. 46 ආදයො) ආගමිස්සතීති.

අධිට්ඨානහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො පරික්ඛාරහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

15.

‘‘යෙ ධම්මා යං ධම්මං, ජනයන්තිප්පච්චයා පරම්පරතො.

හෙතුමවකඩ්ඪයිත්වා, එසො හාරො පරික්ඛාරො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ අවිජ්ජාදිකා **යෙ** පච්චය**ධම්මා** සඞ්ඛාරාදිකං **යං** ඵල**ධම්මං පච්චයා** සහජාතපච්චයෙන **පරම්පරතො** පරම්පරපච්චයභාවෙන ජනයන්ති, තස්ස සඞ්ඛාරාදිඵලස්ස පච්චයං පරික්ඛාරභූතං පුරිමුප්පන්නං අවිජ්ජාදිකං අසාධාරණං ජනකං **හෙතුං,** අයොනිසොමනසිකාරාදිකං සාධාරණං පච්චය**හෙතුඤ්ච අවකඩ්ඪයිත්වා** සුත්තතො නිද්ධාරෙත්වා යො සංවණ්ණනාවිසෙසො පරික්ඛාරසංවණ්ණනාභාවෙන පවත්තො, එසො සංවණ්ණනාවිසෙසො පරික්ඛාරො හාරො නාමාති අත්ථයොජනා. අවිජ්ජාදයො හි අවිජ්ජාදීනං අසාධාරණහෙතූ භවන්ති, අයොනිසොමනසිකාරාදයො සාධාරණපච්චයා. තෙනාහ – ‘‘අසාධාරණලක්ඛණො හෙතු, සාධාරණලක්ඛණො පච්චයො’’ති, ‘‘අවිජ්ජා අවිජ්ජාය හෙතු, අයොනිසොමනසිකාරො පච්චයො’’තිආදිකං (නෙත්ති. 49) විභඞ්ගවචනඤ්ච.

පරික්ඛාරහාරනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨයො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො සමාරොපනහාරනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

16.

‘‘යෙ ධම්මා යංමූලා, යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා.

තෙ සමාරොපයිතබ්බා, එස සමාරොපනො හාරො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **යෙ** සීලාදයො **ධම්මා යංමූලා** යෙසං සමාධිආදීනං මූලා, තෙ සීලාදයො ධම්මා තෙසං සමාධිආදීනං පදට්ඨානභාවෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන සමාරොපයිතබ්බා, යෙ ච රාගවිරාගචෙතොවිමුත්තිසෙක්ඛඵලකාමධාතුසමතික්කමනාදිසද්දා අනාගාමිඵලත්ථතාය **එකත්ථා** සමානත්ථාති බුද්ධ**මුනිනා** පකාසිතා, තෙ රාග…පෙ…. තික්කමනාදිසද්දා අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනභාවෙන සමාරොපයිතබ්බා, එසො සංවණ්ණනාවිසෙසො සමාරොපනො හාරො නාමාති අත්ථයොජනා.

එත්ථ ච සීලාදික්ඛන්ධත්තයස්ස පරියායන්තරවිභාවනාපාරිපූරී කථිතා, භාවනාපාරිපූරී ච පහාතබ්බස්ස පහානෙන හොතීති භාවනාසමාරොපනපහානසමාරොපනාපි දස්සිතාති චතුබ්බිධො සමාරොපනො පදට්ඨානසමාරොපනො, වෙවචනසමාරොපනො, භාවනාසමාරොපනො, පහානසමාරොපනොති.

තත්ථ කායිකසුචරිතං, වාචසිකසුචරිතඤ්ච සීලක්ඛන්ධො, මනොසුචරිතෙ අනභිජ්ඣා, අබ්‍යාපාදො ච සමාධික්ඛන්ධො, සම්මාදිට්ඨි පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං, සමාධික්ඛන්ධො පඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. සීලක්ඛන්ධො, සමාධික්ඛන්ධො ච සමථස්ස පදට්ඨානං, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විපස්සනාය පදට්ඨානං. සමථො රාගවිරාගචෙතොවිමුත්තියා පදට්ඨානං, විපස්සනා අවිජ්ජාවිරාගපඤ්ඤාවිමුත්තියා පදට්ඨානන්ති එවමාදි **පදට්ඨානසමාරොපනො.** රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති සෙක්ඛඵලං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති අසෙක්ඛඵලං, ඉදං වෙවචනං. රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අනාගාමිඵලං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති අග්ගඵලං අරහත්තං, ඉදං වෙවචනං. රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති කාමධාතුසමතික්කමනං, අවිජ්ජාවිරාගා චෙතොවිමුත්ති තෙධාතුසමතික්කමනං, ඉදං වෙවචනං. පඤ්ඤින්ද්‍රියං, පඤ්ඤාබලං, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, පඤ්ඤාක්ඛන්ධොති එවමාදි වෙවචනන්ති එවමාදි **වෙවචනසමාරොපනො.** කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, චතූසු සම්මප්පධානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති එවමාදි **භාවනාසමාරොපනො.** කායෙ කායානුපස්සී විහරන්තො අසුභෙ ''සුභ''න්ති විපල්ලාසං පජහති, කබළීකාරො චස්ස ආහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, කාමුපාදානෙන ච අනුපාදානො භවති, කාමයොගෙන ච විසංයුත්තො භවති, අභිජ්ඣාකායගන්ථෙන ච විප්පයුජ්ජති, කාමාසවෙන ච අනාසවො භවති, කාමොඝඤ්ච උත්තිණ්ණො භවති, රාගසල්ලෙන ච විසල්ලො භවති, රූපූපිකා චස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, රූපධාතුයං චස්ස රාගො පහීනො භවති, න ච ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, වෙදනාසූති එවමාදි **පහානසමාරොපනොති** එවමාදි සමාරොපනො හාරො නියුත්තොති.

ඉති සත්තිබලානුරූපා රචිතා.

සොළසහාරනිද්දෙසවිභාවනා නිට්ඨිතා.

නයනිද්දෙසවිභාවනා

17. හාරනිද්දෙසා නිද්දිට්ඨා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමෙ නයනිද්දෙසා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තණ්හඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. අථ වා එවං උද්දෙසක්කමෙනෙව හාරෙ නිද්දිසිත්වා ඉදානි නයෙ නිද්දිසිතුං **''තණ්හඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යො සංවණ්ණනාවිසෙසො සුත්තෙ ආගතං **තණ්හඤ්ච අවිජ්ජඤ්ච** අත්ථතො නිද්ධාරණවසෙන ගහිතං තණ්හඤ්ච අවිජ්ජඤ්ච සංකිලෙසපක්ඛං නෙති, සුත්තෙ ආගතෙන සමථෙන, සුත්තෙ ආගතාය විපස්සනාය අත්ථතො නිද්ධාරණවසෙන වා ගහිතෙන සමථෙන, ගහිතාය විපස්සනාය වොදානපක්ඛං නෙති, නයන්තො ච සච්චෙහි

යොජෙත්වා නෙති, අයං සංවණ්ණනාවිසෙසො සො නන්දියාවට්ටො නයො නාමාති අත්ථයොජනා.

එත්ථ ච අත්ථනයස්ස භූමි, සංවණ්ණනා ච ගාථායං ‘‘නයො’’ති වුත්තා, තස්මා ‘‘සංවණ්ණනාවිසෙසො’’ති වුත්තං. න හි අත්ථනයො සංවණ්ණනා, චතුසච්චපටිවෙධස්ස අනුරූපො පුබ්බභාගෙ අනුගාහණනයො අත්ථනයොව. තස්ස පන අත්ථනයස්ස යා සංවණ්ණනා උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීනං වසෙන තණ්හාදිමුඛෙන නයභූමිරචනා පවත්තා, තස්ස සංවණ්ණනාව නයවොහාරො කතොති විත්ථාරතො **හාරසම්පාතෙ** (නෙත්ති. 78-79) ආගමිස්සති.

නන්දියාවට්ටනයනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො තිපුක්ඛලනයනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

18.

‘‘යො අකුසලෙ සමූලෙහි, නෙති කුසලෙ ච කුසලමූලෙහි.

භූතං තථං අවිතථං, තිපුක්ඛලං තං නයං ආහූ’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **යො** සංවණ්ණනාවිසෙසො අකුසලෙ **සමූලෙහි** අත්තනො අකුසලස්ස තීහි ලොභාදීහි මූලෙහි සංකිලෙසපක්ඛං නෙති, කුසලෙ ච **කුසලමූලෙහි** තීහි අලොභාදීහි වොදානපක්ඛං නෙති, නයන්තො ච **භූතං** කුසලාකුසලං නෙති, න අභූතං මායාමරීචිආදයො විය, **තථං** කුසලාකුසලං නෙති, න සටාදයො විය සම්මුතිසච්චමත්තං, **අවිතථං** කුසලාකුසලං නෙති, න විතථං. කුසලාකුසලානං සභාවතො විජ්ජමානත්තා **භූතා** පරමත්ථසච්චත්තා **තථා,** අකුසලස්ස ඉට්ඨවිපාකතාභාවතො, කුසලස්ස ච අනිට්ඨවිපාකතාභාවතො විපාකෙ සති අවිසංවාදකත්තා **අවිතථා** භවන්ති, කුසලාකුසලා හි එතෙසං තිණ්ණං ‘‘භූතං, තථං, අවිතථ’’න්ති පදානං කුසලාකුසලවිසෙසනතා දට්ඨබ්බා.

අථ වා අකුසලමූලෙහි අකුසලානි, කුසලමූලෙහි ච කුසලානි නයන්තො අයං නයො භූතං තථං අවිතථං නෙති චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරෙත්වා යොජෙති. දුක්ඛාදීනි හි බාධකාදිභාවතො අඤ්ඤථාභාවාභාවෙන **භූතානි,** සච්චසභාවත්තා **තථානි,** අවිසංවාදනතො **අවිතථානි**. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානී’’ති සං. නි. 5.1090; පටි. ම. 2.8). අකුසලාදිසුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණං තං සංවණ්ණනාවිසෙසං තිපුක්ඛලං නයන්ති ආහූති අත්ථයොජනා.

තත්ථ තීහි හෙතූහි පුක්ඛලො සොභනොති **තිපුක්ඛලො** අකුසලාදිකො අත්ථනයො සංවණ්ණනාවිසෙසොති ඨානූපචාරතො තිපුක්ඛලනයො නාමාති. විත්ථාරො පන **හාරසම්පාතෙ** (නෙත්ති. 87-88) ආගමිස්සති.

තිපුක්ඛලනයනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො සීහවික්කීළිතනයනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

19.

‘‘යො නෙති විපල්ලාසෙහි, කිලෙසෙ ඉන්ද්‍රියෙහි සද්ධම්මෙ.

එතං නයං නයවිදූ, සීහවික්කීළිතං ආහූ’’ති. –

ගාථා වුත්තා. තත්ථ **යො** සංවණ්ණනාවිසෙසො සුත්තෙ වුත්තෙහි විපල්ලාසෙහි කිලෙසෙ සංකිලෙසපක්ඛං නෙති, සුත්තෙ වුත්තෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි සද්ධම්මෙ වොදානපක්ඛං නෙති, **එතං** සංවණ්ණනාවිසෙසං **නයවිදූ** සද්ධම්මනයකොවිදා, අත්ථනයකුසලා එව වා සීහවික්කීළිතං නයන්ති ආහූති අත්ථයොජනා.

තත්ථ **විපල්ලාසෙහීති** අසුභෙ සුභං, දුක්ඛෙ සුඛං, අනිච්චෙ නිච්චං, අනත්තනි අත්තාති චතූහි විපල්ලාසෙහි. **ඉන්ද්‍රියෙහීති** සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි. **සද්ධම්මෙති** පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මෙ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. විත්ථාරො පන **හාරසම්පාතෙ** (නෙත්ති. 86-87) ආගමිස්සතීති.

සීහවික්කීළිතනයනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො දිසාලොචනනයනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

20.

‘‘වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ, කුසලාකුසලා තහිං තහිං වුත්තා.

මනසා වොලොකයතෙ, තං ඛු දිසාලොචනං ආහූ’’ති. –

ගාථා වුත්තා. ‘‘සීහලොචනං ආහූ’’ති පාඨො ලිඛිතො, සො පන න පෙරස්ස පාඨොති දට්ඨබ්බො භින්නලක්ඛණත්තා. තත්ථ තහිං තහිං වෙය්‍යාකරණෙසු **යෙ කුසලාකුසලා** නයස්ස දිසාභූතා ධම්මා වුත්තා, තෙ කුසලාකුසලෙ නයස්ස දිසාභූතධම්මෙ අබහි අබ්භන්තරං චිත්තෙ එව යං ඔලොකනං කරොති, **තං** ඔලොකනං **ඛු** ඔලොකනං **එව** දිසාලොචනන්ති ආහූති අත්ථයොජනා.

තත්ථ **වෙය්‍යාකරණෙසූති** තස්ස තස්ස අත්ථනයස්ස යොජනත්ථං කතෙසු සුත්තස්ස අත්ථවිස්සජ්ජනෙසු. **කුසලාති** වොදානියා. **අකුසලාති** සංකිලෙසිකා. **වුත්තාති** සුත්තතො නිද්ධාරෙත්වා කථිතා. **ඔලොකයතෙති** තෙ කුසලාදිධම්මෙ චිත්තෙනෙව ‘‘අයං පඨමා දිසා, අයං දුතියා දිසා’’තිආදිනා තස්ස තස්ස නයස්ස දිසාභාවෙන උපපරික්ඛති, විචාරෙතීති අත්ථො. **ඛූති** අවධාරණත්ථෙ නිපාතො, තෙන දිසාලොචනනයො කොචි අත්ථවිසෙසො න හොතීති දස්සෙතීති.

21. දිසාලොචනනයනිද්දෙසො නිද්දිට්ඨො. අම්හෙහි ච ඤාතො. ‘‘කතමො අඞ්කුසනයනිද්දෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඔලොකෙත්වා’’**තිආදිගාථා වුත්තා. තත්ථ තංතංනයදිසාභූතෙ සබ්බෙ **කුසලාකුසලෙ** දිසාලොචනෙන ඔලොකෙත්වා **උක්ඛිපිය** සුත්තතො උද්ධරිත්වා **යං සමානෙති** යං සමානයනං කරොති, අයං සමානයනසඞ්ඛාතො නයො අඞ්කුසො නයො නාමාති අත්ථයොජනා.

එත්ථ ච **අඞ්කුසො** නාම හත්ථීනං ඉච්ඡිතට්ඨානං ආනයනකාරණභූතො වජිරාදිමයො තික්ඛග්ගො උජුවඞ්කභූතො දබ්බසම්භාරවිසෙසො, අයම්පි නයො අඞ්කුසො වියාති අත්ථෙන **අඞ්කුසො.** එතෙන හි නයෙන ඉච්ඡිතං සුත්තත්ථං නයතීති. මුඛ්‍යතො පන අඞ්කෙ විජ්ඣනට්ඨානෙ උද්ධටො අසති අන්තො පවිසතීති **අඞ්කුසො.** අඞ්කසද්දූපපදඋපුබ්බඅසධාතු අපච්චයොති. අයම්පි නයො කොචිපි අත්ථවිසෙසො න හොතීති.

සොළස හාරනිද්දෙසා චෙව පඤ්ච නයනිද්දෙසා ච ආචරියෙන නිද්දිට්ඨා. අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ කිං සොළස හාරා පඨමං යොජෙතබ්බා, උදාහු නයා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

22.

‘‘සොළස හාරා පඨමං, දිසාලොචනතො දිසා විලොකෙත්වා.

සඞ්ඛිපිය අඞ්කුසෙන හි, නයෙහි තිහි නිද්දිසෙ සුත්ත’’න්ති. –

ගාථමාහ. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘එවං හාරෙ, නයෙ ච නිද්දිසිත්වා ඉදානි **නෙසං** යොජනක්කමං දස්සෙන්තො ‘සොළස හාරා පඨම’න්තිආදිමාහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 22) වුත්තං. තත්ථ සොළස හාරා බ්‍යඤ්ජනපරියෙට්ඨිභාවතො සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ සංවණ්ණනාභාවෙන පඨමං යොජෙතබ්බා, යොජෙන්තෙන නිද්දිට්ඨා හාරානුක්කමෙනෙව යොජෙතබ්බා, න උප්පටිපාටියා. හාරසංවණ්ණනානුක්කමෙන සංවණ්ණෙතබ්බං පඨමං සංවණ්ණෙත්වා පච්ඡා දිසාලොචනෙන ඔලොකෙත්වා අඞ්කුසනයෙන නෙත්වා තීහි අත්ථනයෙහි නිද්දිසෙති අධිප්පායො.

ඉති සත්තිබලානුරූපා රචිතා

නයනිද්දෙසවිභාවනා නිට්ඨිතා.

ද්වාදසපදවිභාවනා

නෙත්තිවිසයං සාසනවරසඞ්ඛාතං සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තං යෙසං බ්‍යඤ්ජනපදානං, අත්ථපදානඤ්ච වසෙන ‘‘ද්වාදස පදානි සුත්ත’’න්ති සඞ්ගහවාරෙ වුත්තං, ‘‘කතමානි තානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා සරූපතො නිද්දිසිතුං –

පටුන

23.

‘‘අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජනං, නිරුත්ති තථෙව නිද්දෙසො.

ආකාරඡට්ඨවචනං, එත්තාව බ්‍යඤ්ජනං සබ්බං.

24.

සඞ්කාසනා පකාසනා, විවරණා විභජනුත්තානීකම්මපඤ්ඤත්ති.

එතෙහි ඡහි පදෙහි, අත්ථො කම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨ’’න්ති. –

ගාථාද්වයං වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘ඉදානි යෙසං බ්‍යඤ්ජනපදානං, අත්ථපදානඤ්ච වසෙන ‘ද්වාදස පදානි ‘සුත්ත’න්ති වුත්තං, තානි පදානි නිද්දිසිතුං ‘අක්ඛරපද’න්තිආදිමාහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 23) වුත්තං.

තත්ථ කෙනට්ඨෙන අක්ඛරන්ති? අක්ඛරට්ඨෙන අසඤ්චරණට්ඨෙන. අකාරාදිවණ්ණො හි අකාරාදිතො ඉකාරාදිපරියායං නක්ඛරති, න සඤ්චරති, න සඞ්කමති. තෙනාහ **අට්ඨකථායං** ‘‘අපරියොසිතෙ පදෙ වණ්ණො අක්ඛරං පරියායවසෙන අක්ඛරණතො අසඤ්චරණතො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 23). **අපරියොසිතෙ පදෙ**ති ච විභත්‍යන්තභාවං අප්පත්තෙ ද්විතිචතුක්ඛරවන්තෙසු පදෙසු එකද්විතික්ඛරමත්තෙයෙව **අක්ඛරං** නාම, පරියොසිතෙ **පදං**යෙව, න අක්ඛරන්ති අධිප්පායො. පදං පන පවෙසනතො අත්ථවසෙන පරියායං සඤ්චරන්තං විය හොති, න එවං අකාරාදිවණ්ණො අවෙවචනත්තා. ‘‘මා එවං මඤ්ඤසී’’තිආදීසු වා එකක්ඛරපදා **මා**-කාරාදි **අක්ඛරං** නාම, විභත්‍යන්තං පදං පන **පද**මෙව හොති.

පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති **පදං**. තං නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගනිපාතප්පභෙදෙන චතුබ්බිධං. තත්ථ දබ්බපධානං ‘‘ඵස්සො වෙදනා චිත්ත’’න්ති එවමාදිකං **නාමපදං**. තත්ථ හි දබ්බමාවිභූතරූපං, කිරියා අනාවිභූතරූපා. කිරියාපධානං ‘‘ඵුසති වෙදයති විජානාතී’’ති එවමාදිකං **ආඛ්‍යාතපදං** නාම. තත්ථ හි ඵුසනාදිකිරියා ආවිභූතරූපා, දබ්බමනාවිභූතරූපං. කිරියාවිසෙසබොධහෙතුභූතං ප-උප-ඉතිඑවමාදිකං **උපසග්ගපදං** නාම. ‘‘චිරප්පවාසිං (ධ. ප. 219) උපවුත්ථ’’න්ති (අ. නි. 3.71; සු. නි. 405) එවමාදීසු හි ප-උපාදිසද්දා වසනාදිකිරියාය වියොගාදිවිසිට්ඨතං දීපෙන්ති. වචනත්ථො පන නාමපදආඛ්‍යාතපදද්වයං උපගන්ත්වා තස්ස පදද්වයස්ස අත්ථං සජ්ජන්තීති **උපසග්ගා**ති දට්ඨබ්බො. කිරියාය චෙව දබ්බස්ස ච සරූපවිසෙසපකාසනහෙතුභූතං ‘‘එවං, ඉතී’’ති එවමාදිකං **නිපාතපදං** අස්සපි සංවණ්ණනායපි ඉච්ඡිතත්තා, අක්ඛරෙන පන කථං ගහිතොති චෙ? අක්ඛරෙහි සුය්‍යමානෙහි සුණන්තානං විසෙසවිධානස්ස කතත්තා පදපරියොසානෙ පදත්ථසම්පටිපත්ති හොති. තස්මා අක්ඛරෙනපි අත්ථාකාරො ගහිතොවාති වෙදිතබ්බො. තෙන වුත්තං –

‘‘අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, අක්ඛරෙහි ච පදෙහි ච උග්ඝටෙතී’’ති (නෙත්ති. 9) ච.

විවරණා විත්ථාරණා. විභජනා ච උත්තානීකම්මඤ්ච පඤ්ඤත්ති ච **විභජනුත්තානීකම්මපඤ්ඤත්තී**ති සමාහාරෙ අයං ද්වන්දසමාසො. තත්ථ විභාගකරණං **විභජනං** නාම. බ්‍යඤ්ජනාකාරෙහි යො අත්ථාකාරො නිද්දිසියමානො, සො අත්ථාකාරො විවරණවිභජනාති ද්වීහි අත්ථපදෙහි නිද්දිසිතො. පාකටකරණං **උත්තානීකම්මං** නාම. පකාරෙහි ඤාපනං **පඤ්ඤත්ති**. නිරුත්තිනිද්දෙසසඞ්ඛාතෙහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි පකාසියමානො යො අත්ථාකාරො අත්ථි, සො අත්ථාකාරො උත්තානීකම්මපඤ්ඤත්තීහි පටිනිද්දිසිතො. එතෙහි සඞ්කාසනාදීහි ඡහි අත්ථපදෙහි **අත්ථො** සුත්තත්ථො ගහිතො, **කම්මඤ්ච** උග්ඝටනාදිකම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨන්ති අත්ථො. යෙන සුත්තත්ථෙන උග්ඝටිතඤ්ඤුනො චිත්තසන්තානස්ස සම්බොධනකිරියාසඞ්ඛාතස්ස උග්ඝටනකම්මස්ස නිබ්බත්ති භවෙ, සො සුත්තත්ථො සඞ්කාසනාපකාසනාකාරො හොති. යෙන සුත්තත්ථෙන විපඤ්චිතඤ්ඤුනො චිත්තසන්තානස්ස බොධනකිරියාසඞ්ඛාතස්ස විපඤ්චනකම්මස්ස නිබ්බත්ති, සො සුත්තත්ථො විවරණාවිභජනාකාරො හොති. යෙන සුත්තත්ථෙන නෙය්‍යස්ස චිත්තසන්තානස්ස පබොධනකිරියාසඞ්ඛාතස්ස නයකම්මස්ස නිබ්බත්ති, සො සුත්තත්ථො උත්තානීකම්මපඤ්ඤත්තාකාරො හොතීති දට්ඨබ්බො. තෙනාහ **අට්ඨකථාචරියො** ‘‘සුත්තත්ථෙන හි දෙසනාය පවත්තියමානෙන උග්ඝටිතඤ්ඤුආදිවෙනෙය්‍යානං චිත්තසන්තානස්ස පබොධනකිරියානිබ්බත්ති, සො ච සුත්තත්ථො සඞ්කාසනාදිආකාරො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 24).

‘‘යථාවුත්තෙහි තීහි අත්ථනයෙහි චෙව ඡහි අත්ථපදෙහි ච අයුත්තොපි අත්ථො කිං කොචි අත්ථි, උදාහු සබ්බො අත්ථො යුත්තො එවා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

25.

‘‘තීණි ච නයා අනූනා, අත්ථස්ස ච ඡප්පදානි ගණිතානි.

නවහි පදෙහි භගවතො, වචනස්සත්ථො සමායුත්තො’’ති. –

ගාථමාහ. තත්ථ **තීණී**ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසනිද්දෙසො, තයොති පන පකතිලිඞ්ගනිද්දෙසො වත්තබ්බො. ගණිතා අනූනා තයො අත්ථස්ස නයා ච ගණිතානි අනූනානි ඡ අත්ථස්ස පදානි ච නිද්දිට්ඨානි, නිද්දිට්ඨෙහි ච අත්ථපදෙහි භගවතො වචනස්ස සබ්බො අත්ථො **සමායුත්තො**ව අයුත්තො කොචි අත්ථො නත්ථීති යොජනා කාතබ්බා. **අත්ථස්සා**ති සුත්තත්ථස්ස. **නයා**ති නෙත්තිඅත්ථනයා. **පදානී**ති නෙත්තිඅත්ථපදානි.

26. යෙ හාරාදයො නිද්දිට්ඨා, තෙ හාරාදයො සම්පිණ්ඩෙත්වා නෙත්තිප්පකරණස්ස පදත්ථෙ සුඛග්ගහණත්ථං ගණනවසෙන පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙන්තො **''අත්ථස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අත්ථස්ස** සමූහස්ස අවයවභූතානි නවභෙදානි අත්ථපදානි සුත්තබ්‍යඤ්ජනස්ස අත්ථස්ස පරියෙට්ඨිසඞ්ඛාතාය සංවණ්ණනාය ගණනතො චතුවීසති බ්‍යඤ්ජනපදානි හොන්ති, අත්ථපදබ්‍යඤ්ජනපදභූතං උභයං සඞ්ඛෙපයතො සම්පිණ්ඩයතො **තෙත්තිංසා** තෙත්තිංසවිධා **එත්තිකා** තෙත්තිංසවිධාව නෙත්තීති යොජනා.

තත්ථ **නවප්පදානී**ති තයො අත්ථනයා, ඡ අත්ථපදානි ච. **චතුබ්බීසා**ති සොළස හාරා, ඡ බ්‍යඤ්ජනපදානි, ද්වෙ දිසාලොචනනයඅඞ්කුසනයා චාති එවං තෙත්තිංසවිධා ච නෙත්ති නාම, ඉතො විනිමුත්තො අඤ්ඤො කොචි නෙත්තිපදත්ථො නත්ථීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

''එවං තෙත්තිංසපදත්ථාය නෙත්තියා හාරනයානං කතමො දෙසනාහාරවිචයහාරො''තිආදි දෙසනාක්කමෙනෙව සිද්ධො, එවං සිද්ධෙ සතිපි ''සොළස හාරා පඨම''න්ති ආරම්භො ''සබ්බෙපිමෙ හාරා චෙව නයා ච ඉමිනා දස්සිතක්කමෙනෙව සංවණ්ණෙතබ්බෙසු සුත්තෙසු සංවණ්ණනාවසෙන යොජෙතබ්බා, න උප්පටිපාටියා''ති ඉමමත්ථං දීපෙති. දීපනවචනසවනානුසාරෙන ඤාපෙති, තස්මා එවං කමො දස්සිතො, අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි ධම්මදෙසනාය නිස්සයානි, ඵලඤ්ච ධම්මදෙසනාය ඵලං, උපායො ච ධම්මදෙසනාය උපායො, ආණත්ති ච ධම්මදෙසනාය සරීරං. දෙසනාහාරස්ස තාසං අස්සාදාදීනවනිස්සරණඵලුපායාණත්තීනං විභාවනසභාවත්තා.

නිද්ධාරණෙන විනාපි පකතියා සබ්බසංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙසු අනරූපාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යාත්තා, සංවණ්ණනාවිසෙසානං විචයහාරාදීනං නිස්සයභාවතො ච පඨමං දෙසනාහාරො දස්සිතො.

පදපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාපුච්ඡාපදානුගීතීහි සද්ධිං දෙසනාහාරපදත්ථානං අස්සාදාදීනං පවිචයභාවතො දෙසනාහාරානන්තරං විචයො හාරො.

විචයහාරෙන පවිචිතානං අත්ථානං යුත්තායුත්තිවිචාරණභාවතො විචයහාරානන්තරං යුත්ති හාරො.

පදට්ඨානහාරස්ස යුත්තායුත්තානංයෙව අත්ථානං උපපත්තිඅනුරූපං කාරණපරම්පරාය නිද්ධාරණත්තා යුත්තිහාරානන්තරං පදට්ඨානහාරො.

යුත්තායුත්තානං කාරණපරම්පරාය පරිග්ගහිතසභාවානංයෙව ච ධම්මානං අවුත්තානම්පි සමානලක්ඛණතාය ගහණලක්ඛණත්තාය පදට්ඨානහාරානන්තරං ලක්ඛණහාරො.

ලක්ඛණහාරෙන අත්ථතො සුත්තන්තරතො නිද්ධාරිතානම්පි ධම්මානං නිබ්බචනාදීනි වත්තබ්බානි, න සුත්තෙ සරූපතො ආගතධම්මානංයෙවාති දස්සනත්ථං ලක්ඛණහාරානන්තරං චතුබ්‍යූහො හාරො. එවඤ්හි නිරවසෙසතො අත්ථාවබොධො හොති.

චතුබ්‍යූහෙන හාරෙන වුත්තෙහි නිබ්බචනාධිප්පායනිදානෙහි සද්ධිං සුත්තෙ පදත්ථානං සුත්තන්තරසංසන්දනසඞ්ඛාතෙ පුබ්බාපරවිචාරෙ දස්සිතෙ තෙසං සුත්තපදත්ථානං සභාගවිසභාගධම්මන්තරාවට්ටනං සුඛෙන සක්කා දස්සෙතුන්ති චතුබ්‍යූහහාරානන්තරං ආවට්ටො හාරො. සුත්තන්තරසංසන්දනස්ස හි සභාගවිසභාගධම්මන්තරාවට්ටනයස්ස උපායභාවතො ‘‘ආරම්භථ නික්කමථා’’තිආදිගාථාය (සං. නි. 1.185; නෙත්ති. 29; පෙටකො. 38) ආරම්භනනික්කමනබුද්ධසාසනයොගධුනනෙහි වීරියසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියානි නිද්ධාරෙත්වා තෙසු ආරම්භනනික්කමනබුද්ධසාසනයොගධුනනෙසු අනනුයොගස්ස මූලං පමාදොති සුත්තන්තරෙ දස්සිතො පමාදො ආවට්ටිතොති.

ආවට්ටෙන හාරෙන සභාගවිසභාගධම්මාවට්ටනෙන පයොජිතෙ සාධාරණාසාධාරණවසෙන සංකිලෙසවොදානධම්මානං පදට්ඨානතො චෙව භූමිතො ච විභාගො සක්කා සුඛෙන යොජෙතුන්ති ආවට්ටහාරානන්තරං විභත්ති හාරො.

විභත්තිහාරෙන සංකිලෙසවොදානධම්මානං විභාගෙ කතෙ සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ ආගතා ධම්මා අකසිරෙන පටිපක්ඛතො පරිවත්තෙතුං සක්කාති විභත්තිහාරානන්තරං පරිවත්තනහාරො. විභත්තිහාරෙන හි ‘‘සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා හොතී’’ති (නෙත්ති. 35) පටිවිභත්තසභාවෙ එව ධම්මෙ පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගෙ උදාහරීයිස්සති.

පරිවත්තනහාරෙන පටිපක්ඛතො පරිවත්තිතාපි ධම්මා පරියායවචනෙහි බොධෙතබ්බා, න සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ ආගතධම්මායෙවාති දස්සනත්ථං පරිවත්තනහාරානන්තරං වෙවචනහාරො.

වෙවචනහාරෙන පරියායතො පකාසිතානං ධම්මානං පභෙදතො පඤ්ඤත්තිවසෙන විභජනං සුඛෙන සක්කා ඤාතුන්ති වෙවචනහාරානන්තරං පඤ්ඤත්ති හාරො.

පඤ්ඤත්තිහාරෙන පභවපරිඤ්ඤාදිපඤ්ඤත්තිවිභාගමුඛෙන පටිච්චසමුප්පාදසච්චාදිධම්මවිභාගෙ කතෙ සුත්තෙ ආගතධම්මානං පටිච්චසමුප්පාදාදිමුඛෙන අවතරණං සක්කා දස්සෙතුන්ති පඤ්ඤත්තිහාරානන්තරං ඔතරණො හාරො.

ඔතරණෙන හාරෙන ධාතායතනාදීසු ඔතාරිතානං සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ පදත්ථානං පුච්ඡාරම්භසොධනං සක්කා සුඛෙන සම්පාදෙතුන්ති ඔතරණහාරානන්තරං සොධනො හාරො.

සොධනෙන හාරෙන සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ පදපදත්ථෙසු විසොධිතෙසු තත්ථ තත්ථ එකත්තතාය වා වෙමත්තතාය වා ලබ්භමානසාමඤ්ඤවිසෙසභාවො සුකරො හොතීති දස්සෙතුං සොධනහාරානන්තරං අධිට්ඨානො හාරො.

සාමඤ්ඤවිසෙසභූතෙසු සාධාරණාසාධාරණෙසු ධම්මෙසු අධිට්ඨානෙන හාරෙන පවෙදිතෙසු පරික්ඛාරසඞ්ඛාතස්ස සාධාරණාසාධාරණරූපස්ස පච්චයහෙතුරාසිස්ස පභෙදො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොති අධිට්ඨානහාරානන්තරං පරික්ඛාරො හාරො.

අසාධාරණෙ, සාධාරණෙ ච කාරණෙ පරික්ඛාරෙන හාරෙන දස්සිතෙ තස්ස අත්තනො ඵලෙසු කාරණාකාරො, තෙසං හෙතුඵලානං පභෙදතො දෙසනාකාරො, භාවෙතබ්බපහාතබ්බධම්මානං භාවනාපහානානි ච නිද්ධාරෙත්වා වුච්චමානානි සම්මා සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තස්ස අත්ථං තථත්තාවබොධාය සංවත්තන්තීති පරික්ඛාරහාරානන්තරං සමාරොපනො හාරො දස්සිතො හොති. ඉදං හාරානං දස්සනානුක්කමකාරණං දට්ඨබ්බං.

උද්දෙසො උග්ඝටිතඤ්ඤුනො උපකාරාය සංවත්තති යථා, එවං නන්දියාවට්ටනයො උග්ඝටිතඤ්ඤුනො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා පඨමං නන්දියාවට්ටනයො දස්සිතො. නිද්දෙසො විපඤ්චිතඤ්ඤුනො උපකාරාය සංවත්තති යථා, එවං තිපුක්ඛලනයො විපඤ්චිතඤ්ඤුනො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා නන්දියාවට්ටනයානන්තරං තිපුක්ඛලනයො. පටිනිද්දෙසො නෙය්‍යස්ස උපකාරාය සංවත්තති යථා, එවං සීහවික්කීළිතනයො නෙය්‍යස්ස උපකාරාය සංවත්තති. තස්මා තිපුක්ඛලානන්තරං සීහවික්කීළිතනයො දස්සිතොති තිණ්ණං අත්ථනයානං දස්සනානුක්කමො වෙදිතබ්බො. අත්ථනයානං දිසාභූතාය භූමියා ආලොකෙත්වා තෙසං තස්සා දිසාය භූමියා සමානයනං හොති. න හි සක්කා අනොලොකෙත්වා සමානෙතුන්ති දිසාලොචනනයං දස්සෙත්වා අඞ්කුසනයො දස්සිතො. පොත්ථකාරුළ්හාවජෙකා සබ්බාසු දිසාසු හත්ථිගමනට්ඨානං ඔලොකෙත්වා අඞ්කුසෙන ඉච්ඡිතට්ඨානං සමානයන්ති. කෙචි අච්ඡෙකා අනොලොකෙත්වා විනයන්ති. තෙසං නයනමත්තමෙව, න සමානයනං. එවමෙව පණ්ඩිතා සුත්තත්ථං වණ්ණෙන්තා මනසාව ඔලොකෙත්වාව නයා නෙතබ්බාති දට්ඨබ්බා.

සමුට්ඨානසංවණ්ණනා අධිප්පායසංවණ්ණනා පදත්ථසංවණ්ණනා විධිඅනුවාදසංවණ්ණනා නිගමනසංවණ්ණනාති වා, පයොජනසංවණ්ණනා පිණ්ඩත්ථසංවණ්ණනා අනුසන්ධිසංවණ්ණනා චොදනාසංවණ්ණනා

පරිහාරසංවණ්ණනාති වා, උපොග්ඝාටසංවණ්ණනා පදවිග්ගහසංවණ්ණනා පදත්ථචාලනසංවණ්ණනා පච්චුපට්ඨානසංවණ්ණනාති වා, තථා එකනාළිකාකථා චතුරස්සකථා නිසින්නවත්තිකාකථාති වා ආගතා.

තත්ථ **සමුට්ඨානං** නිදානමෙව. **විධිඅනුවාදො** විසෙසවචනමෙව. **උපොග්ඝාටො** නිදානමෙව. **චාලනා** චොදනායෙව. **පච්චුපට්ඨානං** පරිහාරොව.

පාළිං වත්වා එකෙකපදස්ස අත්ථකථනසඞ්ඛාතා සංවණ්ණනා **එකනාළිකාකථා** නාම.

පටිපක්ඛං දස්සෙත්වා පටිපක්ඛස්ස උපමං දස්සෙත්වා සපක්ඛං දස්සෙත්වා සපක්ඛස්ස උපමං දස්සෙත්වා කථනසඞ්ඛාතා සංවණ්ණනා **චතුරස්සකථා** නාම.

විසභාගධම්මවසෙනෙව පරියොසානං ගන්ත්වා පුන සභාගධම්මවසෙනෙව පරියොසානගමනසඞ්ඛාතා සංවණ්ණනා **නිසින්නවත්තිකාකථා** නාම.

තා සබ්බා සංවණ්ණනායොපි දෙසනාහාරාදීසු නෙත්තිසංවණ්ණනාසු අන්තොගධායෙව. තෙනාහ ‘‘යත්තකා හි සුත්තස්ස සංවණ්ණනාවිසෙසා, සබ්බෙ තෙ නෙත්තිඋපදෙසායත්තා’’ති. එවං එත්තාවතා එතපරමතා දට්ඨබ්බා. හෙතුඵලභූමිඋපනිසාසභාගවිසභාගලක්ඛණනයාදයො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 4 ද්වාදසපද) විත්ථාරතො වුත්තාති න විත්ථාරයිස්සාමීති.

ඉති සත්තිබලානුරූපා රචිතා

නිද්දෙසවාරඅත්ථවිභාවනා නිට්ඨිතා.

4. පටිනිද්දෙසවාරඅත්ථවිභාවනා

1. දෙසනාහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

5. එවං හාරාදයො සරූපතො ආචරියෙන උද්දෙසතො උද්දිට්ඨා, නිද්දෙසතො ච නිද්දිට්ඨා, අම්හෙහි ච ඤාතා, අථ කස්මා පුන ‘‘තත්ථ කතමො දෙසනාහාරො’’තිආදිකො ආරද්ධොති චෙ? වෙනෙය්‍යානං තිවිධත්තා. වෙනෙය්‍යා හි අතිතික්ඛපඤ්ඤො නාතිතික්ඛපඤ්ඤො මන්දපඤ්ඤොති තිවිධා හොන්ති. තෙසඤ්හි අතිතික්ඛපඤ්ඤස්සානුරූපං හාරාදයො උද්දෙසතො උද්දිට්ඨා, නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස අනුරූපං නිද්දෙසතො නිද්දිට්ඨා, ඉදානි මන්දපඤ්ඤස්සානුරූපං හාරාදයො විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ කතමො දෙසනාහාරො’’**තිආදිකො විභඞ්ගවාරො ආරද්ධො. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘**එවං හාරාදයොසුඛග්ගහණත්ථං**

ගාථාබන්ධවසෙන සරූපතො නිද්දිසිත්වා ඉදානි තෙසු භාරෙ තාව පටිනිද්දෙසවසෙන විභජිතුං ‘තත්ථ කතමො දෙසනාහාරො’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 5) වුත්තං.

තත්ථ යෙ භාරාදයො උද්දෙසනිද්දෙසෙසු නිද්දිට්ඨා, තත්ථ භාරාදීසු කතමො දෙසනාහාරොති චෙ? යා ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථා (නෙත්ති. 4) වුත්තා, සා අයං ගාථා නිද්දෙසවසෙන දෙසනාහාරො නාම, තස්ස ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදි (නෙත්ති. 4) නිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘අයං දෙසනාහාරො කිං දෙසයතී’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරවිභඞ්ගො නාමාති යොජනා. ‘‘අයං දෙසනාහාරො කිං දෙසයතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පුච්ඡං ඨපෙත්වා ‘‘ඉමං දෙසයතී’’ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘අයං දෙසනාහාරො කිං දෙසයති? අස්සාදං ආදීනව’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ අයං දෙසනාහාරො කිං දෙසයතීති චෙ? **අස්සාදං දෙසයති** සංවණ්ණෙති විත්ථාරෙති, **ආදීනවං දෙසයති**…පෙ…. විත්ථාරෙති, **නිස්සරණං දෙසයති**…පෙ…. විත්ථාරෙති, **ඵලං දෙසයති**…පෙ…. විත්ථාරෙති, **උපායං දෙසයති**…පෙ…. විත්ථාරෙති, **ආණත්තිං දෙසයති** සංවණ්ණෙති විත්ථාරෙතීති යොජනා.

එත්ථ ච ‘‘අයං දෙසනාහාරො’’ති සද්දො පුබ්බාපරාපෙක්ඛොති දට්ඨබ්බො. ‘‘‘අස්සාදාදීනවතා’තිආදිගාථායං (නෙත්ති. 4) දස්සිතා ඉමෙ අස්සාදාදයො කත්ථ සංවණ්ණෙතබ්බෙ පාළිධම්මෙ ආගතා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘‘අස්සාදාදීනවතා’තිආදිගාථායං (නෙත්ති. 4) දස්සිතා ඉමෙ අස්සාදාදයො කත්ථ සංවණ්ණෙතබ්බෙ පාළිධම්මෙ ආගතා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමී’’ති පටිඤ්ඤාතබ්බෙ පාළිධම්මෙ සංවණ්ණෙතබ්බෙ යෙ අස්සාදාදයො ආගතා, තෙ අයං දෙසනාහාරො දෙසයතීති අධිප්පායො.

තත්ථ ධම්මසද්දො පරියත්තිසච්චසමාධිපඤ්ඤාපකතිපුඤ්ඤාපත්තිඤෙය්‍යාදීසු බහූසු අත්ථෙසු පවත්තො, තථාපි ඉධ පරියත්තිධම්මෙයෙව පවත්තොති දට්ඨබ්බො. අත්ථුද්දෙසො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 5) වුත්තො, තස්මා ඉධ මයා න වුත්තො. **වො-**කාරොපි උපයොගකරණපදපූරණසම්පදානත්ථෙසු දිස්සති ච, තථාපි ඉධ සම්පදානත්ථෙවාති දට්ඨබ්බො. භික්ඛන්ති යාචන්ති සීලක්ඛන්ධාදයො, පච්චයෙ වා කායවිඤ්ඤත්තියාති **භික්ඛූ,** සංසාරෙ භයං ඉක්ඛන්ති පච්චවෙක්ඛන්තීති වා **භික්ඛූ. භික්ඛවෙති** තෙ භික්ඛූ ආලපති, කිමත්ථායාති අත්තනො මුඛාභිමුඛං කත්වා ධම්මස්සවනෙ අතිඋස්සාහනෙ නියොජෙතුං ආලපතීති වෙදිතබ්බො.

ධම්මං දෙසෙස්සාමීති නාහං ඉස්සරතාය තුම්හෙ අඤ්ඤං කිඤ්චි කාරෙයාාමි, ධම්මංයෙව දෙසෙස්සාමි, දෙසෙන්තො ච න අඤ්ඤෙසං ධම්මං සුත්වා සුතමයඤාණානුසාරෙන දෙසෙස්සාමි, අනාවරණඤාණෙන සබ්බඤෙයාධම්මෙසු පච්චක්ඛකාරිතාය ඉදානි මයායෙව පවත්තියමානං ධම්මං අහං දෙසෙස්සාමීති පටිජානාති. ආදිම්හි කල්‍යාණං **ආදිකල්‍යාණං,** ආදි කල්‍යාණමෙතස්සාති වා **ආදිකල්‍යාණං.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. ආදිකල්‍යාණාදයො චෙත්ථ අත්ථකල්‍යාණාදිවසෙන වුත්තාති දට්ඨබ්බා. තෙනාහ – ‘‘සීලෙන ආදිකල්‍යාණං, සමාධිනා මජ්ඣෙකල්‍යාණං, පඤ්ඤාය පරියොසානකල්‍යාණං. බුද්ධසුබුද්ධතාය වා ආදිකල්‍යාණං, ධම්මසුධම්මතාය මජ්ඣෙකල්‍යාණං, සඞ්ඝසුප්පටිපත්තියා පරියොසානකල්‍යාණං. අථ වා උග්ඝටිතඤ්ඤුවිනයනෙන ආදිකල්‍යාණං, විපඤ්චිතඤ්ඤුවිනයනෙන මජ්ඣෙකල්‍යාණං, නෙයාපුග්ගලවිනයනෙන පරියොසානකල්‍යාණං. අයමෙවත්ථො ඉධාධිප්පෙතො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 5).

අරියති ඤායතීති **අත්ථො,** අර-ධාතුයා නිප්පරියායතො ඤාණප්පධානො ආරම්මණිකචිත්තුප්පාදො අත්ථො, ඨානූපචාරතො අත්ථස්ස ඤාතබ්බස්ස ආරම්මණපච්චයසත්ති අත්ථො, ඉති-සද්දෙන සායෙව සත්ති පරාමසීයති, ආරම්මණපච්චයසත්තිසහිතො ආරම්මණපච්චයසඞ්ඛාතො ඤාතබ්බො අත්ථො ත-පච්චයස්ස අත්ථොති ධාතුපච්චයානං අත්ථවිසෙසො දට්ඨබ්බො. අසති භවතීති වා **අත්ථො,** සහ අත්ථෙන යො ධම්මො වත්තතීති සො ධම්මො **සාත්ථො,** අත්ථෙන සමන්නාගතො වා ධම්මො **සාත්ථො,** සඞ්කාසනාදිඡඅත්ථපදසමායොගතො වා **සාත්ථො.** අයමෙවත්ථො ඉධාධිප්පෙතො නෙත්තිවිසයත්තා. සම්පන්නං බ්‍යඤ්ජනං යස්ස ධම්මස්සාති **සබ්‍යඤ්ජනො.** සිථිලධනිතදීඝරස්සගරුලහුසම්බන්ධවවත්ථිතවිමුත්තනිග්ගහිතසම්පන්නත්තා, අකාරන්තාදිඉත්ථිලිඞ්ගාදිඑකවචනාදිසම්පන්නත්තා, පමාදලෙඛාදිරහිතත්තා ච අවයවො සම්පන්නො තංසමූහත්තා ධම්මො **සම්පන්නබ්‍යඤ්ජනො** නාම, අක්ඛරාදිඡබ්‍යඤ්ජනපදසමායොගා වා **සබ්‍යඤ්ජනො.** අයමෙවත්ථො ඉධාධිප්පෙතො. ඉමස්මිං අයං ඌනො, සො නෙතබ්බො පක්ඛිපිතබ්බොති උපනෙතබ්බාභාවතො **කෙවලපරිපුණ්ණො,** සීලක්ඛන්ධසමාධික්ඛන්ධපඤ්ඤාක්ඛන්ධ-විමුත්තික්ඛන්ධවිමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධපාරිපූරියා වා **කෙවලපරිපුණ්ණො.** ඉධායං අතිරෙකො, සො අපනෙතබ්බොති වත්වා අපනෙතබ්බාභාවතො **පරිසුද්ධො,** චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය, ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතාය පවත්තියමානත්තා වා **පරිසුද්ධො.** සෙට්ඨත්තා **බ්‍රහ්මචරියං,** බ්‍රහ්මානං වා සෙට්ඨානං අරියානං චරියං **බ්‍රහ්මචරියං,** පබ්බජ්ජබ්‍රහ්මචරියමග්ගබ්‍රහ්මචරියසාසනබ්‍රහ්මචරියාදීසු සාසනබ්‍රහ්මචරියං පකාසයිස්සාමි, පරිදීපයිස්සාමීති අත්ථො.

‘‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි…පෙ…. පකාසෙස්සාමී’’ති පටිඤ්ඤාතබ්බෙ පාළිධම්මෙ ආගතෙ අස්සාදාදයො දෙසනාහාරො දෙසයති සංවණ්ණෙති විත්ථාරෙතීති ආචරියෙන සාමඤ්ඤවසෙනෙව වුත්තං, තස්මා දෙසනාහාරො ඉධ පාළියං ආගතං ඉමං අස්සාදං දෙසයති, ඉධ පාළියං ආගතං ඉමං ආදීනවං දෙසයතීතිආදි විසෙසො න විඤ්ඤාතබ්බො, ‘‘කථං විඤ්ඤාතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘ඉධ පාළියං ආගතො අයං අස්සාදො, ඉධ පාළියං ආගතො අයං ආදීනවො’’ති විසෙසං නියමෙත්වා උපලක්ඛණනයෙන දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ කතමො අස්සාදො? කාමං කාමයමානස්සා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු විසයවිසයිභෙදෙසු අස්සාදෙසු කතමො අස්සාදො තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළියං ආගතොති පුච්ඡිත්වා –

> ‘‘කාමං කාමයමානස්ස, තස්ස චෙතං සමිජ්ඣති;
> අද්ධා පීතිමනො හොති, ලද්ධා මච්චො යදිච්ඡතී’’ති. (සු. නි. 772; මහානි. 1) –

ඉධ පාළිගාථායං යො විසයභූතො අස්සාදො ආගතො, සො අයං අස්සාදෙතබ්බො අස්සාදො දෙසනාහාරස්ස විසයොති. **අට්ඨකථායං** පන –

> ‘‘එවං භගවතා දෙසිතො, පකාසිතො ච සාසනධම්මො යෙසං අස්සාදාදීනං දස්සනවසෙන පවත්තො, තෙ අස්සාදාදයො දෙසනාහාරස්ස විසයභූතා යත්ථ යත්ථ පාඨෙ සවිසෙසං වුත්තා, තතො තතො නිද්ධාරෙත්වා උදාහරණවසෙන ඉධානෙත්වා දස්සෙතුං ‘තත්ථ කතමො අස්සාදො’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 5) වුත්තං.

තත්ථ අස්සාදීයතෙති **අස්සාදො,** අස්සාදෙතබ්බො වත්ථුකාමො. කාමීයතෙති **කාමො,** වත්ථුකාමො ච. තං කාමයතීති **කාමයමානො,** සත්තො. තස්ස පීතියා යුත්තං මනො එතස්සාති **පීතිමනො.** මනති ජානාතීතිආදිවචනත්ථෙන **මච්චො.** කාමං කාමිතබ්බං වත්ථු කාමයමානස්ස තස්ස සත්තස්ස එතං කාමිතබ්බං වත්ථු සචෙ සමිජ්ඣති, එවං සති සො සත්තො අද්ධා පීතිමනො හොති. යො මච්චො යං වත්ථුං ඉච්ඡති, තං වත්ථුං සො මච්චො ලද්ධා අද්ධා පීතිමනො හොතීති ගාථායත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘කාමං …පෙ…. පීතිමනො හොතී’’ති එත්තකමෙව අවත්වා ‘‘ලද්ධා මච්චො යදිච්ඡතී’’ති වුත්තත්තා ලොභනීයං වත්ථුංයෙව ලද්ධා පීතිමනො න හොති, අථ ඛො පත්ථෙතබ්බං පූජෙතබ්බන්ති සබ්බං ලද්ධා මච්චො පීතිමනො ච හොතීති අතිරෙකත්ථො දට්ඨබ්බො.

විසයභූතො අස්සාදෙතබ්බො අස්සාදො ඉධ පාළියං ගාථායං ආගතොති ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘දුක්ඛදොමනස්සාදිභෙදෙසු

ආදීනවෙසු කතමො ආදීනවො කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො ආදීනවො? තස්ස චෙ කාමයානස්සා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ''අස්සාදාදීනවතා''තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු දුක්ඛදොමනස්සාදීසු ආදීනවෙසු කතමො ආදීනවො තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළියං ආගතොති පුච්ඡිත්වා –

> ''තස්ස චෙ කාමයානස්ස, ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො;
> තෙ කාමා පරිහායන්ති, සල්ලවිද්ධොව රුප්පතී''ති. (සු. නි. 773; මහානි. 2) –

ඉධ පාළිගාථායං යො දොමනස්සසඞ්ඛාතො ආදීනවො ආගතො, සො අයං දොමනස්සසඞ්ඛාතො ආදීනවො දෙසනාහාරස්ස විසයොති.

ගාථායං පන කාමයති ඉච්ඡතීති **කාමයානො.** අථ වා යායති ගච්ඡතීති **යානො,** කාමෙන යානො **කාමයානො,** තස්ස. ඡන්දො ජාතො යස්ස සො **ඡන්දජාතො,** තස්ස. විජ්ඣියතෙති **විද්ධො,** සල්ලතී පවිසතීති **සල්ලො,** සල්ලෙන විද්ධො **සල්ලවිද්ධො.** කාමං කාමයානස්ස ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො යෙ කාමා ලභිතබ්බා, තෙ කාමා කෙනචි අන්තරායෙන යදා පරිහායන්ති, තදා සො ජන්තු රුප්පති. කීදිසොව රුප්පති? අයොමයසල්ලවිද්ධො මිගො රුප්පති ඉව, පරිහීනකාමො ජන්තු රුප්පතීති දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච ''රුප්පතී''තිවචනෙන දොමනස්සුප්පත්ති දස්සිතාති දට්ඨබ්බා.

දොමනස්සභූතො ආදීනවො ඉධ පාළියං ආගතොති ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''මග්ගනිබ්බානවසෙන දුවිධෙසු නිස්සරණෙසු කතමං නිස්සරණං කත්ථ පාළියං ආගත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං නිස්සරණං? යො කාමෙ පරිවජ්ජෙතී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ''අස්සාදාදීනවතා''තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු මග්ගනිබ්බානවසෙන දුවිධෙසු නිස්සරණෙසු කතමං නිස්සරණං තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතන්ති පුච්ඡිත්වා –

> ''යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති, සප්පස්සෙව පදා සිරො;
> සොමං විසත්තිකං ලොකෙ, සතො සමතිවත්තතී''ති. (සු. නි. 774; මහානි. 3) –

ඉධ පාළිගාථායං යං සමතිවත්තනකරණං මග්ගසඞ්ඛාතං නිස්සරණං ආගතං, තං ඉදං මග්ගසඞ්ඛාතං සමතිවත්තනකරණං නිස්සරණං දෙසනාහාරස්ස විසයන්ති.

ගාථායං **යොති** ඣානලාභී වා අරියො වා. **කාමෙති** වුත්තප්පකාරො වත්ථුකාමො. තෙසු පවත්තඡන්දරාගස්ස වික්ඛම්භනෙන වා සමුච්ඡින්දනෙන

වා පරිවජ්ජෙති. කිං පරිවජ්ජෙති ඉව වජ්ජෙති? සප්පස්ස **සිරො** සිරං චක්ඛුමා පුරිසො දිස්වා **පදා** පාදෙන පරිවජ්ජෙති ඉව, එවං පරිවජ්ජෙති. **සතො** සතිසම්පන්නො **සො** පුග්ගලො ලොකෙ රූපාදීසු **විසත්තිකං ඉමං** තණ්හං යෙන මග්ගෙන **සමතිවත්තති** සං සුට්ඨු අතික්කමිත්වා වත්තති, ඉදං මග්ගසඞ්ඛාතං සමතිවත්තනකරණං එකදෙසං නිස්සරණං නාමාති යොජෙතබ්බං. ''පාදා''ති වත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සං කත්වා ''පදා''ති වුත්තං. **පාදාති** ච පාදෙන යථා ''අමොහභාවා අමොහභාවෙනා''ති. තෙන වුත්තං ''අත්තනො පාදෙනා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 5).

එකදෙසො විසයසඞ්ඛාතො අස්සාදො ඉධ පාළියං ආගතොති ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''එකදෙසො විසයිසඞ්ඛාතො අස්සාදො කත්ථ පාළියං ආගතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො අස්සාදො? ඛෙත්තං වත්ථු''**න්තිආදි ආරද්ධං. අථ වා ''තත්ථ කතමො අස්සාදො? ඛෙත්තං වත්ථු''න්තිආදි කස්මා එවං ආරද්ධං, නනු ''තත්ථ කතමො අස්සාදො? කාමං කාමයමානස්සා''තිආදිනා අස්සාදො විභත්තො? සච්චං, අස්සාදො පන දුවිධො විසයවිසයිවසෙන, තස්මිං විසයසඞ්ඛාතො අස්සාදො පුබ්බෙ විභත්තො, ඉදානි විසයිසඞ්ඛාතං අස්සාදං විභජිතුං **''තත්ථ කතමො අස්සාදො? ඛෙත්තං වත්ථු''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ''අස්සාදාදීනවතා''තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු විසයවිසයිභෙදෙසු අස්සාදෙසු කතමො අස්සාදො තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළියං ආගතොති පුච්ඡිත්වා –

> ''ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං වා, ගවාස්සං දාසපොරිසං;
> ථියො බන්ධූ පුථූ කාමෙ, යො නරො අනුගිජ්ඣති''ති. (සු. නි. 775; මහානි. 4) –

ඉධ පාළිගාථායං යො අනුගිජ්ඣනසඞ්ඛාතො අස්සාදො ආගතො, සො අයං අනුගිජ්ඣනසඞ්ඛාතො විසයිඅස්සාදො දෙසනාහාරස්ස විසයොති.

ගාථායං **ඛෙත්තන්ති** ඛිපීයන්ති බීජානි එත්ථ ඨානෙති ඛෙත්තං. ඛිපන්තානං ජනානං ඛිපනකිරියා ඛිප-ධාතුයා මුඛ්‍යත්ථො, ඛිපනකිරියාජනකො චිත්තුප්පාදො ඵලූපචාරත්ථො, තස්ස චිත්තුප්පාදස්ස උපනිස්සයපච්චයභූතස්ස කෙදාරස්ස විරූළ්හාපනසත්ති ඵලූපචාරත්ථො, ඉති-සද්දෙන සා විරූළ්හාපනසත්තියෙව පරාමසීයති, තස්සා සත්තියා පතිට්ඨං කෙදාරසඞ්ඛාතං ඨානං ත-පච්චයත්ථො. එස නයො තීසු පිටකෙසු එවරූපෙසු ච වචනත්ථෙසු යථාරහං නීහරිත්වා ගහෙතබ්බො. වපන්ති පතිට්ඨහන්ති එත්ථාති **වත්ථු**. අපරණ්ණාදීනං පතිට්ඨහනං වප-ධාතුයා මුඛ්‍යත්ථො, ඨානස්ස පතිට්ඨාපනසත්ති ඵලූපචාරත්ථො, ඉති-සද්දෙන සා පතිට්ඨාපනසත්ති පරාමසීයති. තස්සා සත්තියා පතිට්ඨට්ඨානං ත-

පච්චයත්ථො. **ඛෙත්තං** පන පුබ්බණ්ණවිරූහනට්ඨානං, **වත්ථු** අපරණ්ණවිරූහනට්ඨානං.

හිනොති පවත්තති පීතිසොමනස්සන්ති **හි,** කිං තං? පීතිසොමනස්සං, රාති පවත්තෙති ජාතරූපන්ති **රං,** කිං **තං?** ජාතරූපං, හිං රන්ති **හිරං,** දුතියාතප්පුරිසසමාසො. ඤාපෙති තොසෙතීති **ඤං,** කිං **තං?** ජාතරූපං. හිරං හුත්වා **ඤං හිරඤ්ඤං,** පවත්තමානං පීතිසොමනස්සං පවත්තෙත්වා ජනෙ විසෙසෙන තොසෙතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. **වා**-සද්දො වුත්තාවුත්තත්ථසමුච්චයත්ථො. ගච්ඡන්ති විසෙසෙනාති **ගාවො,** රත්තින්දිවං අසන්ති භක්ඛන්ති විසෙසෙනාති **අස්සා,** ගාවො ච අස්සා ච **ගවාස්සං.** දාතබ්බං පඨමං දෙන්තීති **දා,** අසන්ති භක්ඛන්තීති **අසා,** දත්වා අසා **දාසා,** සාමිකානං දාතබ්බං පඨමං දත්වා පච්ඡා අසන්ති භක්ඛන්තීති අත්ථො. සාමිකෙහි වා දින්නං අසන්ති භක්ඛන්තීති **දාසා,** දුක්ඛෙන කසිරෙන අසන්ති පවත්තන්තීති වා **දාසා,**. මාතාපිතූනං හදයං පූරෙන්තීති **පුරිසා,** පුරං හිතං වා ඉසන්ති ගවෙසන්තීති **පුරිසා.** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධචක්කවත්තිභාවං පූරෙති කම්මන්ති **පුරං,** කිං තං? බලවකම්මං, පුරං ඉසන්ති සීලෙනාති වා **පුරිසා.** පුරිසා එව හි සම්මාසම්බුද්ධපච්චෙකබුද්ධචක්කවත්තිභාවං ගච්ඡන්ති. ‘‘පුරි උච්චට්ඨානෙ සෙන්තීති වා **පුරිසා.** පුරිසා හි මාතූනං පිතුට්ඨානෙ ඨිතා’’ති ඉමෙ වචනත්ථා වුත්තප්පකාරා යුත්තායෙව අත්ථසම්භවතො. දාසා ච පුරිසා ච **දාසපොරිසං,** මජ්ඣෙ වුද්ධි. එත්ථ ච දාසග්ගහණෙන දාසීපි ගහිතා. දාසා දුක්කටජනා, පුරිසා සුඛිතජනාති විසෙසො දට්ඨබ්බො. ථන්ති පතිට්ඨහන්ති එත්ථ මාතුගාමෙ පුත්තධීතාති **ථියො. නර**සද්දස්ස විග්ගහත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොව.

එකදෙසො දොමනස්සසඞ්ඛාතො ආදීනවො ඉධ පාළිගාථායං ආගතොති ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘දුක්ඛසඞ්ඛාතො ආදීනවො කත්ථ පාළියං ආගතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො ආදීනවො? අබලා නං බලීයන්තී’’**තිආදි ආරද්ධං. අථ වා ‘‘තත්ථ කතමො ආදීනවො? අබලා නං බලීයන්තී’’තිආදි කස්මා එවං ආරද්ධං, නනු ‘‘තත්ථ කතමො ආදීනවො? තස්ස චෙ කාමයානස්සා’’තිආදිනා ආදීනවො විභත්තොති? සච්චං, ආදීනවො පන බහුවිධො දුක්ඛදොමනස්සාදිවසෙන, තස්මිං බහුවිධෙ ආදීනවෙ එකදෙසො දොමනස්සසඞ්ඛාතො ආදීනවො පුබ්බෙ විභත්තො, ඉදානි දුක්ඛසඞ්ඛාතං ආදීනවං විභජිතුං **‘‘තත්ථ කතමො ආදීනවො? අබලා නං බලීයන්තී’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු දුක්ඛදොමනස්සාදීසු ආදීනවෙසු කතමො ආදීනවො තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතොති පුච්ඡිත්වා –

‘‘අබලා නං බලීයන්ති, මද්දන්තෙනං පරිස්සයා;

තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, නාවං භින්නමිවොදක''න්ති. (සු. නි. 776; මහානි. 5) –

ඉධ පාළිගාථායං යො දුක්ඛසඞ්ඛාතො එකදෙසො ආදීනවො ආගතො, සො අයං දුක්ඛසඞ්ඛාතො එකදෙසො ආදීනවො දෙසනාහාරස්ස විසයොති.

ගාථායං නත්ථි බලං එතෙසං කිලෙසානන්ති **අබලා**. කස්මා කිලෙසා අබලා හොන්තීති? කුසලෙහි පහාතබ්බත්තා. **නරන්ති** ඛෙත්තාදිකාමෙ අනුගිජ්ඣන්තං නරං, සද්ධාබලාදිවිරහතො වා අබලං තං නරං **බලීයන්ති** අභිභවන්ති. කිඤ්චාපි කිලෙසා කුසලෙහි පහාතබ්බත්තා අබලා හොන්ති, තථාපි කාමමනුගිජ්ඣන්තං සද්ධාබලාදිවිරහිතං අභිභවිතුං සමත්ථා භවන්ති. **මද්දන්තෙනං පරිස්සයාති** කාමගිද්ධං කාමෙ පරියෙසන්තං, කාමං රක්ඛන්තඤ්ච එනං නරං පරි සමන්තතො පරිපීළෙත්වා අයන්ති පවත්තන්තීති පරිස්සයා, සීහබ්‍යග්ඝාදයො චෙව කායදුච්චරිතාදයො ච මද්දන්ති. **තතො** තෙහි පරිස්සයෙහි අභිභූතං **නං** නරං ජාතිආදිදුක්ඛං **අන්වෙති** අනුගච්ඡති. කිමිව අන්වෙති? උදකං භින්නනාවං අන්වෙති ඉව, එවං අන්වෙතීති අත්ථො.

එකදෙසං මග්ගසඞ්ඛාතං නිස්සරණං ඉධ පාළිගාථායං ආගතන්ති ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතං, ''නිබ්බානසඞ්ඛාතං එකදෙසං නිස්සරණං කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං නිස්සරණං? තස්මා ජන්තු සදා සතො''**තිආදි ආරද්ධං. අථ වා ''තත්ථ කතමං නිස්සරණං? තස්මා ජන්තු සදා සතො''තිආදි කස්මා එවං ආරද්ධං, නනු ''තත්ථ කතමං නිස්සරණං? යො කාමෙ පරිවජ්ජෙතී''තිආදිනා නිස්සරණං විභත්තන්ති? සච්චං, නිස්සරණං පන දුවිධං මග්ගනිබ්බානවසෙන, තත්ථ දුවිධෙ නිස්සරණෙ මග්ගසඞ්ඛාතං නිස්සරණං පුබ්බෙ විභත්තං, ඉදානි නිබ්බානසඞ්ඛාතං නිස්සරණං විභජිතුං **''තත්ථ කතමං නිස්සරණං? තස්මා ජන්තු සදා සතො''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ''අස්සාදාදීනවතා''තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු මග්ගනිබ්බානෙසු නිස්සරණෙසු එකදෙසං නිබ්බානසඞ්ඛාතං නිස්සරණං තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතන්ති පුච්ඡිත්වා –

''තස්මා ජන්තු සදා සතො, කාමානි පරිවජ්ජයෙ;
තෙ පහාය තරෙ ඔඝං, නාවං සිත්වාව පාරගූ''ති. –

ඉධ පාළිගාථායං යං නිබ්බානසඞ්ඛාතං නිස්සරණං ආගතං, ඉදං නිස්සරණං දෙසනාහාරස්ස විසයන්ති.

ගාථායං **තස්මාති** යස්මා කාමගිද්ධං නරං දුක්ඛං අන්වෙති, තස්මා **ජන්තු සදා** සබ්බකාලෙ පුබ්බරත්තාපරරත්තෙ ජාගරියානුයොගෙන **සතො** සතිසම්පන්නො හුත්වා **කාමානි** කිලෙසකාමෙ වික්ඛම්භනවසෙන වා

සමුච්ඡෙදවසෙන වා **පරිවජ්ජයෙ** පරිජහෙය්‍ය. **තෙ** කාමෙ අරියමග්ගෙන පහාය චතුබ්බිධං **ඔඝං** තරෙය්‍ය තරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. කො තරති ඉව තරෙය්‍ය? නාවාසාමිකො නාවං යං පවිසන්තං උදකං **සිත්වා** බහි සිඤ්චිත්වා ලහුකාය නාවාය අප්පකසිරෙන තරිත්වා **පාරගූ** පාරං ගච්ඡති ඉව, එවං අත්තනි පවත්තං කිලෙසූදකං සිඤ්චිත්වා අරියමග්ගෙන නීහරිත්වා ලහුකෙන අත්තභාවෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා නිබ්බානෙන පාරං නිබ්බානං සන්තිං ගච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. ඉදං නිබ්බානං කස්මා නිස්සරණං හොති? සබ්බසඞ්ඛතනිස්සරණතො **නිස්සරණං** නාම.

ඉදං නිස්සරණං ඉධ පාළිධම්මෙ ආගතන්ති ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතං, ‘‘කතමං ඵලං කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං ඵලං? ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි’’**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු රක්ඛනනිප්ඵාදනමච්චුතරණාදීසු ඵලෙසු කතමං ඵලං තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතන්ති පුච්ඡිත්වා –

> ‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං, ඡත්තං මහන්තං යථ වස්සකාලෙ;
> එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී’’ති. (සු. නි. 102, 103) –

ඉධ පාළිගාථායං යං අනත්ථෙහි ධම්මස්ස රක්ඛනඵලං ආගතං, රක්ඛාවහනස්ස අබ්භුදයස්ස යඤ්ච නිප්ඵාදනං ඵලං ආගතං, ඉදං රක්ඛනනිප්ඵාදනං ඵලං දෙසනාහාරස්ස විසයන්ති.

ගාථායං **ධම්මොති** යෙන පුග්ගලෙන යො දානාදිප්පභෙදො පුඤ්ඤධම්මො නිබ්බත්තිතො, සො ධම්මො. **ධම්මචාරිං** ධම්මනිබ්බත්තකං තං පුග්ගලං අනත්ථෙහි **රක්ඛති**. කිමිව? **වස්සකාලෙ** දෙවෙ වස්සන්තෙ සති මහන්තං කුසලෙන ධාරෙතබ්බං ඡත්තං ධාරෙන්තං කුසලං තං ජනං වස්සතෙමනතො රක්ඛති යථා, එවං රක්ඛිතබ්බො ධම්මොපි අත්තසම්මාපණිධානෙන අප්පමත්තො හුත්වා සුට්ඨු ධම්මං රක්ඛන්තංයෙව රක්ඛති, තාදිසො ධම්මචාරීයෙව දුග්ගතිං න ගච්ඡති. එසො ආනිසංසො **සුචිණ්ණෙ** සුචිණ්ණස්ස **ධම්මෙ** ධම්මස්ස ආනිසංසොති අත්ථො.

එකදෙසං ඵලං ඉධ පාළිධම්මෙ ආගතන්ති ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කතමො උපායො කත්ථ පාළියං ආගතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො උපායො? සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨෙසු විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමනිබ්බිදාදීසු උපායෙසු කතමො උපායො තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතොති පුච්ඡිත්වා –

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා ‘අනිච්චා’ති…පෙ….;
සබ්බෙ ධම්මා ‘අනත්තා’ති, යදා පඤ්ඤාය පස්සතී’’ති. (ධ. ප. 277-279) –

ඉධ පාළිගාථාසු යො විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමනිබ්බිදාඤාණසඞ්ඛාතො විසුද්ධියා අධිගමහෙතුභාවතො මග්ගො ආගතො, අයං උපායො දෙසනාහාරස්ස විසයොති.

ගාථාසු **සබ්බෙ** නිරවසෙසා කම්මචිත්තොතුආහාරෙහි සඞ්ඛරිතා සඞ්ඛතසඞ්ඛාරා **සඞ්ඛාරා** හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චා** ඉති යදා පඤ්ඤාය පස්සති, අථ අනිච්චෙ දුක්ඛසභාවෙ නිබ්බින්දති, එසො විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමො නිබ්බින්දනඤාණසඞ්ඛාතො ධම්මො විසුද්ධියා මග්ගොති. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’තිආදීසු සඞ්ඛාරානං සඞ්ඛතධම්මභාවො පච්චයාකාරවිභඞ්ගට්ඨකථායං (විභ. අට්ඨ. 226 සඞ්ඛාරපදනිද්දෙස) වුත්තොව, තං විභඞ්ගට්ඨකථං අනොලොකෙත්වා එකච්චෙ ආචරියා ‘‘විපස්සනාඤාණාරම්මණත්තා තෙභූමකධම්මායෙවා’’ති වදන්ති, එවං සති මග්ගඵලධම්මානං නිච්චාදිභාවො භවෙය්‍ය, තස්මා විභඞ්ගට්ඨකථානුරූපොව අත්ථො දට්ඨබ්බො. **දුක්ඛාති** දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛභාවෙන දුක්ඛා. **අනත්තාති** නිච්චසාරසුඛසාරඅත්තසාරරහිතත්තා අසාරකට්ඨෙන අනත්තා, අවසවත්තනට්ඨෙන වා අනත්තා.

එකදෙසො උපායො ඉධ පාළිධම්මෙ ආගතොති ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමා ආණත්ති කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමා ආණත්ති? චක්ඛුමා විසමානීවා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ‘‘අස්සාදාදීනවතා’’තිආදිගාථායං නිද්දිට්ඨාසු පාපදුච්චරිතපරිවජ්ජනාණත්තිකල්‍යාණසුචරිතචරණාණත්තිආදීසු කතමාණත්ති තත්ථ තෙසු පාළිධම්මෙසු කත්ථ පාළිධම්මෙ ආගතාති පුච්ඡිත්වා –

‘‘චක්ඛුමා විසමානීව, විජ්ජමානෙ පරක්කමෙ;
පණ්ඩිතො ජීවලොකස්මිං, පාපානි පරිවජ්ජයෙ’’ති. (උදා. 43) –

ඉධ පාළිධම්මෙ යා පාපදුච්චරිතපරිවජ්ජනාණත්ති ආගතා, අයං පාපදුච්චරිතපරිවජ්ජනාණත්ති දෙසනාහාරස්ස විසයාති.

ගාථායං **චක්ඛුමා** පුරිසො විජ්ජමානෙ පරක්කමෙ ආවහිතං සරීරං ආවහන්තොව හුත්වා **විසමානි** භූමිප්පදෙසානි වා විසමෙ හත්ථිආදයො වා පරිවජ්ජෙති ඉව, එවං ජීවලොකස්මිං පණ්ඩිතො **පාපානි** ලාමකානි දුච්චරිතානි පරිවජ්ජෙති. ආණත්ති නාම ආණාරහස්ස ධම්මරාජස්ස භගවතො ආණා, සා බහුවිධා, තස්මා ‘‘කරෙය්‍ය කල්‍යාණ’’න්තිආදිගාථායං සුචරිතචරණා ආණත්ති.

> ‘‘උපෙථ සරණං බුද්ධං, ධම්මං සඞ්ඝඤ්ච තාදිනං;
> සමාදියථ සීලානි, තං වො අත්ථාය හෙහිතී’’ති. (ථෙරීගා. 249-250, 289-290) –

ආදීසු ගාථාසු සරණගමනාණත්තිසීලසමාදානාණත්තිආදි ආගතාති.

‘‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූ’’තිආදි කස්මා එවං ආරද්ධං, නනු ‘‘තත්ථ කතමං ඵලං? ධම්මො හවෙ’’තිආදිනා, ‘‘තත්ථ කතමො උපායො? සබ්බෙ සඞ්ඛාරා’’තිආදිනා, ‘‘තත්ථ කතමා ආණත්ති? චක්ඛුමා’’තිආදිනා ච ඵලූපායාණත්තියො විභත්තාති? සච්චං, විසුං විසුං පන සුත්තෙසු ආගතා ඵලූපායාණත්තියො විභත්තා, ඉදානි එකතො ආගතා ඵලූපායාණත්තියො විභජිතුං **‘‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූ’’**තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති** සබ්බම්පි සඞ්ඛාරලොකං අත්තතො සුඤ්ඤොති අවසවත්තිතාසල්ලක්ඛණවසෙන වා තුච්ඡභාවසමනුපස්සනවසෙන වා පස්සාති ඉදං භගවතො වචනං විධානභාවතො **ආණත්ති** නාම. නිච්චසාරසුඛසාරඅත්තසාරාදිරහිතත්තා **‘‘මොඝරාජා’’**ති ආලපති, සද්ධාසීලසුතචාගාදිරහිතත්තා වා **මොඝො.**

‘‘සදා සතො’’ති පුග්ගලවසෙන වුත්තාය සතියා සුඤ්ඤතාදස්සනස්ස සම්පජානහෙතුභාවතො සතියෙව **උපායො,** න සතිමාති එත්ථ සතීති අධිප්පායො.

අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති එත්ථ අත්තානුදිට්ඨි නාම ‘‘රූපං අත්තා, රූපවා අත්තා, රූපස්මිං අත්තා, අත්තනි රූප’’න්තිආදිප්පකාරා වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨි. මග්ගෙන **ඌහච්ච** සමුච්ඡින්දිත්වා **එවං** වුත්තවිධිනා **මච්චුතරො** මච්චුනො විසයාතික්කන්තො **සියා** භවෙය්‍ය. එත්ථ යං මච්චුවිසයං තරණං අතික්කමනං, තස්ස අතික්කමනස්ස යඤ්ච පුබ්බභාගපටිපදාසම්පජ්ජනං, **ඉදං** භගවතො දෙසනාය **ඵලං** දෙසනාහාරස්ස විසයන්ති අධිප්පායො. පුබ්බෙ විසුං විසුං ඵලූපායාණත්තියො විභත්තාපි –

> ‘‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොඝරාජ සදා සතො;
> අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච, එවං මච්චුතරො සියා’’ති. (සු. නි. 1125; මහානි. 186; චූළනි. පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡා 144, මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 88) –

එකගාථායං පුන එකතො විභජනතො ඵලාදීසු එකතො දස්සිතෙසු සබ්බත්ථ සුත්තෙසු වා සබ්බත්ථ ගාථාසු වා ඵලාදයො දස්සෙතබ්බා අස්සාදාදයො විය කත්ථචි නිද්ධාරෙත්වාති විසෙසො විජානිතබ්බො. තෙනාහ අට්ඨකථාචරියො ‘‘යථා පන…පෙ…. එකතො උදාහරණං කතන්ති දට්ඨබ්බ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 5).

6. දෙසනාහාරස්ස විසයභූතා අස්සාදාදයො ''ඉධ පාළිධම්මෙ අයං අස්සාදො ආගතො, ඉධ පාළිධම්මෙ අයං ආදීනවො ආගතො''තිආදිනා විසෙසතො නිදස්සනවසෙන සරූපතො ආචරියෙන විභත්තා, තෙ අස්සාදාදයො තිණ්ණං උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීනං පුග්ගලානං සාමඤ්ඤතො භගවා කිං නු ඛො දෙසෙති, උදාහු එකස්ස පුග්ගලස්ස යථාලාභං කිං නු දෙසෙතීති අනුයොගස්ස සම්භවතො ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමං දෙසෙති, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමං දෙසෙතීති පුග්ගලභෙදෙන අස්සාදාදයො විභජිත්වා දස්සෙතුං **''තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්සා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු අස්සාදාදීසු. නිස්සරණං උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස භගවා දෙසෙති, ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ඉමෙ ද්වෙ විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස භගවා දෙසෙති, අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ඉමෙ තයො නෙය්‍යස්ස පුග්ගලස්ස භගවා දෙසෙතීති යොජනත්ථො දට්ඨබ්බො.

අට්ඨකථායං පන ''එවං අස්සාදාදයො උදාහරණවසෙන සරූපතො දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ පුග්ගලවිභාගෙන දෙසනාවිභාගං දස්සෙතුං 'තත්ථ භගවා'තිආදි වුත්ත''න්ති වුත්තං.

තත්ථ **උග්ඝටිතඤ්ඤුස්සාති** උග්ඝටීයතෙ පටිවිජ්ඣීයතෙ, ඨපීයතෙ වා සප්පභෙදො විත්ථාරො අත්ථොති **උග්ඝටිතො,** ජානාතීති **ඤූ,** උග්ඝටිතං අත්ථං ඤූ **උග්ඝටිතඤ්ඤූ,** උද්දෙසමත්තෙනෙව සප්පභෙදං සවිත්ථාරං පටිවිජ්ඣිතබ්බං අත්ථං පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. යො පුග්ගලො උද්දෙසෙනෙව උද්දිට්ඨමත්තෙනෙව අත්ථං ඤත්වා අත්ථසිද්ධිප්පත්තො හොති, සො උග්ඝටිතඤ්ඤූ නාම.

විපඤ්චීයතෙ විත්ථරීයතෙ අත්ථොති **විපඤ්චිතො,** තං ජානාතීති **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. යො පුග්ගලො නිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨමත්තමෙව අත්ථං ඤත්වා අත්ථසිද්ධිප්පත්තො, සො විපඤ්චිතඤ්ඤූ නාම.

පටිනිද්දෙසෙන අත්ථො නෙතබ්බො පාපෙතබ්බොති **නෙය්‍යො.** යො පුග්ගලො පටිනිද්දෙසෙන වා පටිලොමෙන වා විභත්තං එව අත්ථං ඤත්වා අත්ථසිද්ධිප්පත්තො, සො නෙය්‍යො නාම. නිස්සරණදෙසනායෙව උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පටිවෙධාභිසමයො සිද්ධො හොති, ආදීනවදෙසනාය චෙව නිස්සරණදෙසනාය ච විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස පටිවෙධාභිසමයො සිද්ධො හොති, අස්සාදදෙසනාය ච ආදීනවදෙසනාය ච නිස්සරණදෙසනාය ච නෙය්‍යස්ස පටිවෙධාභිසමයො සිද්ධො හොතීති අධිප්පායො ඉධ ගහෙතබ්බො.

පදපරමො පනෙත්ථ පටිවෙධාභිසමයභජනාභාවතො න ගහිතො. තස්මිඤ්ච අග්ගහිතෙ අස්සාදො, ආදීනවො, නිස්සරණං, අස්සාදාදීනවා, අස්සාදනිස්සරණානි, ආදීනවනිස්සරණානි, අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි චාති සත්තසු පට්ඨානනයෙසු තතියඡට්ඨසත්තමාව ගහිතා, අවසෙසා චත්තාරො නයා න ගහිතා. වෙනෙය්‍යවිනයනාභාවතො හි ගහණාගහණං දට්ඨබ්බං.

වෙනෙය්‍යවිනයඤ්ච වෙනෙය්‍යානං සන්තානෙ අරියමග්ගස්සුප්පාදනං, න සාසනවිනයනමත්තං, අරියමග්ගුප්පාදනඤ්ච යථාවුත්තෙහි එව තීහි පදට්ඨානනයෙහි සිජ්ඣතීති ඉතරෙ නයා ඉධ න වුත්තා.

යස්මා පන **පෙටකෙ** (පෙටකො. 23) –

‘‘තත්ථ කතමො අස්සාදො ච ආදීනවො ච?
‘යානි කරොති පුරිසො, තානි පස්සති අත්තනි;
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං, පාපකාරී ච පාපක’න්ති.

‘‘තත්ථ යං කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං පච්චනුභොති, අයං අස්සාදො. යං පාපකාරී පාපං පච්චනුභොති, අයං ආදීනවො.

‘‘අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, ලොකධම්මා. කතමෙ අට්ඨ? ‘ලාභො’තිආදි (අ. නි. 8.6). තත්ථ ලාභො යසො සුඛං පසංසා, අයං අස්සාදො. අලාභො අයසො දුක්ඛං නින්දා, අයං ආදීනවො.

‘‘තත්ථ කතමො අස්සාදො ච නිස්සරණඤ්ච?

‘සුඛො විපාකො පුඤ්ඤානං, අධිප්පායො ච ඉජ්ඣති;
ඛිප්පඤ්ච පරමං සන්තිං, නිබ්බානමධිගච්ඡතී’ති. –

අයං අස්සාදො ච නිස්සරණඤ්ච.

‘‘ද්වත්තිංසිමානි, භික්ඛවෙ, මහාපුරිසස්ස මහාපුරිසලක්ඛණානි, යෙහි සමන්නාගතස්ස මහාපුරිසස්ස ද්වෙයෙව ගතියො භවන්ති…පෙ…. විවටච්ඡදොති සබ්බං ලක්ඛණසුත්තං (දී. නි. 3.199) අයං අස්සාදො ච නිස්සරණඤ්ච.

‘‘තත්ථ කතමො ආදීනවො ච නිස්සරණඤ්ච?

‘භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා, භාරහාරො ච පුග්ගලො;
භාරාදානං දුඛං ලොකෙ, භාරනික්ඛෙපනං සුඛං.

‘නික්ඛිපිත්වා ගරුං භාරං, අඤ්ඤං භාරං අනාදිය;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, නිච්ඡාතො පරිනිබ්බුතො’ති. (සං. නි. 3.22) –

අයං ආදීනවො ච නිස්සරණඤ්ච.

‘‘තත්ථ කතමො අස්සාදො ච ආදීනවො ච නිස්සරණඤ්ච?

‘කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං;

තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජ, අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො’ති. (ම. නි. 2.307; ථෙරගා. 787; පෙටකො. 23) –

අයං අස්සාදො ච ආදීනවො ච නිස්සරණඤ්චා’’ති වුත්තං, තස්මා තෙපි නයා ඉධ නිද්ධාරෙත්වා වෙදිතබ්බා. ඵලාදීසුපි අයං නයො ලබ්භතියෙව.

යස්මා **පෙටකෙ** (සං. නි. 1.23, 192; පෙටකො. 22; මි. ප. 2.1.9) – ‘‘තත්ථ කතමං ඵලඤ්ච උපායො ච? ‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’ති ගාථා, ඉදං ඵලඤ්ච උපායො ච.

‘‘තත්ථ කතමං ඵලඤ්ච ආණත්ති ච?

‘සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස, සචෙ වො දුක්ඛමප්පියං;
මාකත්ථ පාපකං කම්මං, ආවි වා යදි වා රහො’ති. (උදා. 44) –

ඉදං ඵලඤ්ච ආණත්ති ච.

‘‘තත්ථ කතමො උපායො ච ආණත්ති ච?

‘කුම්භූපමං කායමිමං විදිත්වා, නගරූපමං චිත්තමිදං ඨපෙත්වා;
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාවුධෙන, ජිතඤ්ච රක්ඛෙ අනිවෙසනො සියා’ති. (ධ. ප. 40) –

අයං උපායො ච ආණත්ති චා’’ති වුත්තං, තස්මා එවං ඵලාදීනං දුක්ඛවසෙනාපි උදාහරණං වෙදිතබ්බං.

‘‘උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීනං තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමං දෙසෙති, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමං දෙසෙතී’’ති යෙහි පුග්ගලෙහි අස්සාදාදයො යථාරහං ආචරියෙන විභත්තා, තෙ පුග්ගලා යාහි පටිපදාහි භින්නා, තා පටිපදා කිත්තිකා භවන්ති, තාහි භින්නා පුග්ගලා ච කිත්තිකාති විචාරණාය සම්භවතො තා පටිපදා, තෙ ච පුග්ගලා එත්තකාති ගණනතො දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ චතස්සො පටිපදා’’**තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **තත්ථා**ති තෙසු උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීසු පුග්ගලෙසු. යෙ පුග්ගලා යාහි පටිපදාහි භින්නා, තා පටිපදා චතස්සො භවන්ති, තෙ ච පුග්ගලා චත්තාරොති යොජනා කාතබ්බා. කතමා චතස්සො? දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා චාති චතස්සො. කතමෙ චත්තාරො? තණ්හාචරිතො මන්දො පුග්ගලො, තණ්හාචරිතො උදත්තො පුග්ගලො, දිට්ඨිචරිතො මන්දො පුග්ගලො, දිට්ඨිචරිතො උදත්තො පුග්ගලො චාති චත්තාරො.

පටිපදාභිඤ්ඤාහි කතො විභාගොපි පටිපදාහි කතො විභාගො නාම හොති අවිනාභාවතොති මනසි කත්වා ''චතස්සො පටිපදාභිඤ්ඤා''ති අවත්වා ''චතස්සො පටිපදා''ති වුත්තා. තා පනෙතා සමථවසෙනාපි භින්නා, විපස්සනාවසෙනාපි භින්නා. කථං සමථවසෙන? පථවීකසිණාදීසු සබ්බපඨමං ''පථවී පථවී''තිආදිනා පවත්තමනසිකාරතො පට්ඨාය යාව ඣානස්ස උපචාරං උප්පජ්ජති, තාව පවත්තා පඤ්ඤා සමථභාවනා ''පටිපදා''ති වුච්චති. උපචාරතො පන පට්ඨාය යාව අප්පනා, තාව පවත්තා පඤ්ඤා ''අභිඤ්ඤා''ති වුච්චති හෙට්ඨිමපඤ්ඤාතො අධිගතපඤ්ඤාභාවතො.

සා ච පටිපදා කස්සචි දුක්ඛා කිච්ඡා හොති නීවරණාදිපච්චනීකධම්මසමුදාචාරග්ගහණතාය, කස්සචි තදභාවතො සුඛා අකිච්ඡා හොති, අභිඤ්ඤාපි කස්සචි දන්ධා අසීඝප්පවත්ති හොති අවිසදඤාණතාය, කස්සචි ඛිප්පා සීඝප්පවත්ති හොති විසදඤාණතායාති.

කථං විපස්සනාවසෙන? යො රූපාරූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසන්තො චත්තාරි මහාභූතානි පරිග්ගහෙත්වා උපාදාරූපං පරිග්ගණ්හාති, අරූපං පරිග්ගණ්හාති, රූපාරූපං පන පරිග්ගණ්හන්තො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස **දුක්ඛාපටිපදා** නාම හොති. පරිග්ගහිතරූපාරූපස්ස විපස්සනාපරිවාසෙ මග්ගපාතුභාවදන්ධතාය **දන්ධාභිඤ්ඤා** නාම හොති. තබ්බිපරියායෙන ඉතරා ද්වෙ හොන්ති. විපස්සනාවසෙන පන භින්නායෙව පටිපදාභිඤ්ඤායො ඉධ දට්ඨබ්බා අභිසමයාධිකාරත්තා, **අට්ඨකථායං** පන ''එවං යෙසං පුග්ගලානං වසෙන දෙසනාවිභාගො දස්සිතො, තෙ පුග්ගලෙ පටිපදාවිභාගෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං 'චතස්සො පටිපදා'තිආදි වුත්ත''න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 6) වුත්තං. යොජනානයො වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බො.

චතූහි පටිපදාභිඤ්ඤාහි චත්තාරො පුග්ගලා සබ්බෙව අනියමතො වට්ටදුක්ඛතො කිං නු ඛො නියාන්ති, උදාහු ''ඉමාය පටිපදාභිඤ්ඤාය අයං පුග්ගලො නියාති, ඉමාය පටිපදාභිඤ්ඤාය අයං පුග්ගලො නියාතී''ති නියමතො ච නියාතීති විචාරණාය සම්භවතො ''අයං පුග්ගලො ඉමෙහි නිස්සයෙහි උපනිස්සයපච්චයං ලභිත්වා ඉමාය පටිපදාභිඤ්ඤාය වට්ටදුක්ඛතො නියාතී''ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''තණ්හාචරිතො මන්දො''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ තණ්හාචරිතො මන්දො පුග්ගලො සතිපට්ඨානෙහි **නිස්සයෙහි** උපනිස්සයපච්චයං ලභිත්වා **සතින්ද්‍රියෙන** සතින්ද්‍රියාධිකෙන අරියමග්ගෙන දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාය වට්ටදුක්ඛතො නියාති, තණ්හාචරිතො උදත්තො පුග්ගලො ඣානෙහි **නිස්සයෙහි** උපනිස්සයපච්චයං ලභිත්වා **සමාධින්ද්‍රියෙන** සමාධින්ද්‍රියාධිකෙන අරියමග්ගෙන දුක්ඛාපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤාය වට්ටදුක්ඛතො නියාති, දිට්ඨිචරිතො මන්දො

පුග්ගලො සම්මප්පධානෙහි **නිස්සයෙහි** උපනිස්සයපච්චයං ලභිත්වා **වීරියින්ද්‍රියෙන** වීරියින්ද්‍රියාධිකෙන අරියමග්ගෙන සුඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාය වට්ටදුක්ඛතො නියාති, දිට්ඨිචරිතො උදත්තො පුග්ගලො සච්චෙහි **නිස්සයෙහි** උපනිස්සයපච්චයං ලභිත්වා **පඤ්ඤින්ද්‍රියෙන** පඤ්ඤින්ද්‍රියාධිකෙන අරියමග්ගෙන සුඛාපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤාය වට්ටදුක්ඛතො නියාතීති යොජනා කාතබ්බා. **අට්ඨකථායං** පන –

> ‘‘චත්තාරො පුග්ගලාති යථාවුත්තපටිපදාවිභාගෙනෙව චත්තාරො පටිපන්නකපුග්ගලා, තං පන පටිපදාවිභාගං සද්ධිං හෙතුපායඵලෙහි දස්සෙතුං ‘තණ්හාචරිතො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 6) –

වුත්තං. තත්ථ **තණ්හාචරිතොති** තණ්හාය නිබ්බත්තිතං චරිතං එතස්ස පුග්ගලස්සාති තණ්හාචරිතො. **මන්දොති** මන්දියාය අවිජ්ජාය සමන්නාගතොති මන්දො, මොහාධිකපුග්ගලො. **උදත්තොති** උදඅත්තො, උළාරපඤ්ඤොති අත්ථො. උළාරං ඵලං දෙතීති **උදො,** කො සො? පච්චයො, අත්තනි නිබ්බත්තොති **අත්තො,** උදො අත්තො යස්ස පුග්ගලස්සාති **උදත්තොති** වචනත්ථො කාතබ්බො.

පඨමාය පටිපදාය හෙතු නාම තණ්හාචරිතතා, මන්දපඤ්ඤතා ච, උපායො සතින්ද්‍රියං, සබ්බාසම්පි ඵලං නියානමෙව. දුතියාය පටිපදාය හෙතු නාම තණ්හාචරිතතා, උදත්තපඤ්ඤතා ච, උපායො වීරියින්ද්‍රියං. තතියාය පටිපදාය හෙතු නාම දිට්ඨිචරිතතා, මන්දපඤ්ඤතා ච, උපායො සමාධින්ද්‍රියං. චතුත්ථියා පටිපදාය හෙතු නාම දිට්ඨිචරිතතා, උදත්තපඤ්ඤතා ච, උපායො පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති හෙතුපායඵලානි දට්ඨබ්බානි.

එත්ථ ච දිට්ඨිචරිතො උදත්තො පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ නාම, දිට්ඨිචරිතො මන්දො චෙව තණ්හාචරිතො උදත්තො ච විපඤ්චිතඤ්ඤූ නාම, තණ්හාචරිතො මන්දො පුග්ගලො නෙය්‍යො නාම, තස්මා ‘‘තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සරණං දෙසයතී’’තිආදිනා නයෙන උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිවෙනෙය්‍යත්තයස්ස භෙදදස්සනෙන නිස්සරණං දෙසයති, ‘‘ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච දෙසයති, අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච දෙසයතී’’ති දෙසනාවිභාගො දස්සිතො. ‘‘තත්ථ චතස්සො පටිපදා’’තිආදිනා පටිපදාභෙදදස්සනෙන ‘‘තණ්හාචරිතො මන්දො පුග්ගලො, තණ්හාචරිතො උදත්තො පුග්ගලො, දිට්ඨිචරිතො මන්දො පුග්ගලො, දිට්ඨිචරිතො උදත්තො පුග්ගලො’’ති චතුධා භින්නං තණ්හාචරිතමන්දාදිකං පුග්ගලචතුක්කං දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.

ඉදානි චතූහි පටිපදාභිඤ්ඤාහි චතුධා භින්නං තණ්හාචරිතමන්දචතුක්කං අත්ථනයයොජනාය දුතියාය විසයං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘උභො තණ්හාචරිතා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ තණ්හාය සමාධිපටිපක්ඛත්තා තණ්හාචරිතා මන්දඋදත්තා උභො පුග්ගලා සමථපුබ්බඞ්ගමාය විපස්සනාය

උපනිස්සයං ලභිත්වා රාගවිරාගාය මග්ගපඤ්ඤාය නියාන්ති චෙතොවිමුත්තියා සෙක්ඛඵලභාවාය. සම්මාදිට්ඨිසහිතෙනෙව සම්මාසමාධිනා නියානං භවති, න සම්මාසමාධිනා එව, තස්මා දිට්ඨිචරිතා මන්දඋදත්තා උභො පුග්ගලා විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමෙන සමථෙන අවිජ්ජාවිරාගාය මග්ගපඤ්ඤාය නියාන්ති පඤ්ඤාවිමුත්තියා අසෙක්ඛඵලභාවායාති චත්තාරොපි පුග්ගලා දුවිධායෙව භවන්තීති වුත්තං හොති.

රාගවිරාගායාති රඤ්ජතීති **රාගො,** සො විරජ්ජති එතායාති **විරාගා,** රාගස්ස විරාගා **රාගවිරාගා,** තාය රාගවිරාගාය. **චෙතොති** චිත්තප්පභෙදෙන ච සමාධි වුච්චති යථා ''චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය''න්ති (සං. නි. 1.23, 192; මි. ප. 2.1.9.). පටිප්පස්සද්ධිවසෙන පටිපක්ඛතො විමුච්චතීති **විමුත්ති,** චෙතසා චිත්තෙන සමාධිනා විමුච්චතීති **චෙතොවිමුත්ති,** චෙතො එව වා විමුත්ති **චෙතොවිමුත්ති,** අනාගාමිඵලසමාධි. අනාගාමිපුග්ගලො හි සමාධිස්මිං පරිපූරකාරිතාය චෙතොවිමුත්තියා නියාති. **අවිජ්ජාවිරාගායාති** අවින්දියං කායදුච්චරිතාදිං වින්දතීති **අවිජ්ජා,** වින්දියං වා කායසුචරිතාදිං න වින්දතීති **අවිජ්ජා** නිරුත්තිනයෙන. විරජ්ජති එතායාති **විරාගා,** අවිජ්ජාය විරාගා **අවිජ්ජාවිරාගා,** තාය අවිජ්ජාවිරාගාය. පකාරෙහි ජානාතීති **පඤ්ඤා,** විමුච්චතීති **විමුත්ති,** පඤ්ඤාය විමුච්චතීති **පඤ්ඤාවිමුත්ති,** පඤ්ඤා **එව** වා විමුත්ති **පඤ්ඤාවිමුත්ති,** අරහත්තඵලපඤ්ඤා, තාය පඤ්ඤාවිමුත්තියා.

''තෙසු කතමෙ පුග්ගලා කෙන අත්ථනයෙන හාතබ්බා''ති වත්තබ්බතො **''තත්ථ යෙ සමථපුබ්බඞ්ගමාහී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු ''උභො තණ්හාචරිතා''තිආදිනා විභත්තෙසු පුග්ගලෙසු යෙ උභො තණ්හාචරිතා මන්දඋදත්තා පුග්ගලා සමථ...පෙ.... නියාන්ති, තෙ උභො තණ්හාචරිතා මන්දඋදත්තා පුග්ගලා නන්දියාවට්ටෙන නයෙන **හාතබ්බා** ගමෙතබ්බා නෙතබ්බා. යෙ උභො දිට්ඨිචරිතා මන්දඋදත්තා පුග්ගලා විපස්සනා...පෙ.... සමථෙන නියාන්ති, තෙ උභො දිට්ඨිචරිතා මන්දඋදත්තා පුග්ගලා සීහවික්කීළිතෙන නයෙන **හාතබ්බා** ගමෙතබ්බා නෙතබ්බාති අත්ථො.

7. ''තත්ථ චතස්සො පටිපදා''තිආදිනා දෙසනාහාරෙන දුක්ඛාපටිපදාභෙදෙන තණ්හාචරිතමන්දාදිභෙදො පුග්ගලො විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''තස්ස විභත්තානන්තරං ස්වායං දෙසනාහාරො කත්ථ සංවණ්ණෙතබ්බෙ ධම්මෙ කෙනචි ආකාරෙන සම්භවතී''ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො **''ස්වායං හාරො කත්ථ සම්භවතී''**තිආදිමාහ. නවමක්ඛණසම්පන්නස්ස සත්ථා යං ධම්මං දෙසෙති, තස්මිං සංවණ්ණෙතබ්බෙ ධම්මෙ යා වීමංසාදිකා සුතමයාදිකා තිස්සො පඤ්ඤා විභත්තා, තාහි පඤ්ඤාහි යෙ උග්ඝටිතඤ්ඤූආදයො තයො පුග්ගලා විභත්තා, ඉති විභත්තාකාරෙන අයං දෙසනාහාරො සත්ථාරා දෙසෙතබ්බෙ ධම්මෙ සම්භවතීති දට්ඨබ්බො.

තත්ථ **ස්වායං භාරොති** දෙසනාහාරෙන පටිපදාවිභාගෙන වෙනෙය්‍යපුග්ගලවිභාගො දස්සිතො, සො අයං දෙසනාහාරො. **කත්ථ සම්භවතීති** කත්ථ සංවණ්ණෙතබ්බෙ ධම්මෙ සංවණ්ණනාභාවෙන සම්භවතීති. **යස්සාති** යො සො වෙනෙය්‍යො පච්චන්තජාදීහි අට්ඨහි අක්ඛණෙහි විමුත්තො, සවනධාරණාදීහි ච සම්පත්තීහි සමන්නාගතො, තස්ස වෙනෙය්‍යස්ස. **සත්ථාති** සදෙවකං ලොකං සාසති අනුසාසතීති සත්ථා. **ධම්මන්ති** දෙසිතං සංවණ්ණෙතබ්බං ධම්මං. **දෙසයතීති** සඞ්ඛෙපනයවිත්ථාරනයෙහි භාසති. **අඤ්ඤතරොති** භගවතො සාවකෙසු එවං ධම්මං දෙසෙතුං සමත්ථො සාවකො. **ගරුට්ඨානියොති** ගාරවස්ස ඨානභූතෙහි සීලසුතචාගාදිගුණවිසෙසෙහි යුත්තො මානිතො සද්දහිතබ්බවචනො. **සබ්‍රහ්මචාරීති** සමං, සහ වා බ්‍රහ්මං සත්ථුසාසනං චරති පටිපජ්ජතීති සබ්‍රහ්මචාරී. **සද්ධං ලභති** ‘‘යො සත්ථා ධම්මං දෙසෙති, සො සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො හොතී’’ති සත්ථරි, ‘‘ස්වාක්ඛාතො වතායං ධම්මො සාත්ථො සබ්‍යඤ්ජනො එකන්තපරිපුණ්ණො එකන්තපරිසුද්ධො අත්ථාවහො හිතාවහො සුඛාවහො ඣානමග්ගඵලනිබ්බත්තකො, අම්හෙහි ච සද්දහිතබ්බො’’ති දෙසිතෙ ධම්මෙ ච අචලසද්ධං ලභති, සද්දහනං අත්තනො සන්තානෙ පුනප්පුනං උප්පාදෙති. තථා ‘‘යො සාවකො ධම්මං දෙසෙති, සො සාවකො සඞ්ඛෙපතො වා විත්ථාරතො වා ධම්මං දෙසෙතුං සමත්ථො වත ගරුට්ඨානියො සබ්‍රහ්මචාරී මානිතො සද්දහිතබ්බවචනො’’ති දෙසකෙ සාවකෙ ච ‘‘තාදිසෙන සාවකෙන දෙසිතො යො ධම්මො, සො ධම්මො සාත්ථො සබ්‍යඤ්ජනො එකන්තපරිපුණ්ණො එකන්තපරිසුද්ධො අත්ථාවහො හිතාවහො සුඛාවහො ඣානමග්ගඵලනිබ්බත්තකො, අම්හෙහි ච සද්දහිතබ්බො’’ති සාවකෙන දෙසිතධම්මෙ ච සද්ධං සද්දහනං අත්තනො සන්තානෙ පුනප්පුනං උප්පාදෙතීති අත්ථො.

තත්ථාති තස්මිං සද්දහිතබ්බෙ සත්ථාරා දෙසිතධම්මෙ චෙව සාවකෙන දෙසිතධම්මෙ ච සද්දහන්තස්ස වෙනෙය්‍යස්ස යා වීමංසා, වීමංසන්තස්ස යා උස්සාහනා, උස්සහන්තස්ස යා තුලනා, තුලයන්තස්ස යා උපපරික්ඛා, සා අයං වීමංසාදිකා පඤ්ඤා සද්ධානුසාරෙන පවත්තනතො **සුතමයී පඤ්ඤා** නාම. තත්ථ වීමංසනං **වීමංසා,** පාළියා, පාළිඅත්ථස්ස ච වීමංසා. වීමංසතීති වා **වීමංසා,** පදං පදන්තරෙන, පදත්ථං පදත්ථන්තරෙන විචාරණකා පඤ්ඤා. යථා චෙත්ථ, එවං උස්සාහනාදීසුපි භාවසාධනකත්තුසාධනානි කාතබ්බානි. **උස්සාහනා** ච උස්සාහෙන උපත්ථම්භිකා ධම්මස්ස ධාරණපරිචයසාධිකා පඤ්ඤා ච, න වීරියං, එත්ථ ච යා සුතමත්තෙයෙව පවත්තා, වීමංසාදිභාවං අප්පත්තා නිවත්තා, සා සුතමයී පඤ්ඤා න හොති. යා ච සුත්වා වීමංසිත්වා උස්සාහනාදිභාවං අප්පත්තා නිවත්තා, යා ච සුත්වා වීමංසිත්වා උස්සහිත්වා තුලනාදිභාවං අප්පත්තා නිවත්තා, යා ච සුත්වා වීමංසිත්වා උස්සහිත්වා තුලයිත්වා උපපරික්ඛනභාවං අප්පත්තා නිවත්තා, සාපි පඤ්ඤා න සුතමයී පඤ්ඤා හොතීති දට්ඨබ්බා. යා පන සුත්වා සද්දහන්තස්ස වීමංසා,

වීමංසන්තස්ස උස්සාහනා, උස්සහන්තස්ස තුලනා, තුලයන්තස්ස උපපරික්ඛා හොති, අයං **සුතමයී පඤ්ඤා** නාම හොතීති දට්ඨබ්බා.

සුතමයිං පඤ්ඤං ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමා චින්තාමයී පඤ්ඤා''ති වත්තබ්බභාවතො සුතමයියා පඤ්ඤාය විභජනානන්තරං චින්තාමයිං පඤ්ඤං විභජිතුං **''තථා සුතෙන නිස්සයෙනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුතන්ති** සූයාතෙ පරියත්තිධම්මොති **සුතො,** සවනං පරියත්තිධම්මස්සාති වා **සුතං,** දුවිධම්පි සුතං. **නිස්සයෙන** උපනිස්සායාති අත්ථො. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං ''සුතෙන නිස්සයෙනා''ති කරණවචනං. එත්ථ පන ''ඉදං පාණාතිපාතාදිවිරමනං සීලනට්ඨෙන සීලං, අයං එකග්ගතා සමාදහනට්ඨෙන සමාධි, ඉමානි භූතුපාදානි රුප්පනට්ඨෙන රූපානි, ඉමෙ ඵස්සාදයො නමනට්ඨෙන නාමානි, ඉමෙ රූපාදයො පඤ්ච ධම්මා රාසට්ඨෙන ඛන්ධා''ති තෙසං තෙසං ධම්මානං පීළනාදිසභාවස්ස වීමංසනාභූතා පඤ්ඤා **වීමංසා** නාම. තෙසංයෙව සීලසමාධිආදීනං සීලති පතිට්ඨහති එත්ථාති **සීලන්**තිආදිවචනත්ථං පුච්ඡිත්වා සභාගලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානං තුලෙත්වා විය ගහණපඤ්ඤා **තුලනං** නාම. තෙසංයෙව සීලසමාධිආදීනං ධම්මානං සභාවලක්ඛණං අවිජහිත්වා අනිච්චතාදුක්ඛතාදිනමනරුප්පනාදිසප්පච්චයසඞ්ඛතාදිආකාරෙ විතක්කෙත්වා උපපරික්ඛණපඤ්ඤා එව **උපපරික්ඛා** නාමාති විසෙසතො දට්ඨබ්බො. සුතධම්මස්ස ධාරණපරිචයවසෙන පවත්තනතො සුතමයී පඤ්ඤා උස්සාහනා ජාතා විය න චින්තාමයී පඤ්ඤා චින්තිතස්ස ධාරණපරිචයවසෙන අප්පවත්තනතොති ''උස්සාහනා''ති න වුත්තං.

සුතමයී පඤ්ඤා චෙව චින්තාමයී පඤ්ඤා ච ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමා භාවනාමයී පඤ්ඤා''ති වත්තබ්බභාවතො කාරණභූතානං ද්වින්නං සුතමයිචින්තාමයිපඤ්ඤානං දස්සනානන්තරං ඵලභූතං භාවනාමයිං පඤ්ඤං විභජන්තො **''ඉමාහි ද්වීහී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉමාහි ද්වීහි පඤ්ඤාහීති** සුතමයිචින්තාමයිපඤ්ඤාහි කාරණභූතාහි. සුතමයිපඤ්ඤාය වා චින්තාමයිපඤ්ඤාය වා උභයත්ථ වා ඨිතොයෙව යොගාවචරො විපස්සනං ආරභතීති. **මනසිකාරසම්පයුත්තස්සාති** රූපාරූපෙසු පරිග්ගහාදිවසෙන සඞ්ඛාරෙසු අනිච්චතාදිවසෙන මනසිකාරෙන සම්මා පකාරෙහි යුත්තපයුත්තස්ස. දිට්ඨිවිසුද්ධිකඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිමග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධි-පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිසම්පාදනෙන විපස්සනං උස්සුක්කන්තස්ස යොගාවචරස්ස සන්තානෙ ඤාණදස්සනවිසුද්ධිසඞ්ඛාතං **යං** අරියමග්ග**ඤාණං** නිබ්බානාරම්මණ**දස්සනභූමියං වා භාවනාභූමියං වා උප්පජ්ජති,** අයං **භාවනාමයී පඤ්ඤාති** අත්ථො දට්ඨබ්බො. යදිපි පඨමමග්ගඤාණං පඨමං නිබ්බානදස්සනතො **''දස්සන''**න්ති වුත්තං, භාවනාවසෙන පන පවත්තනතො **''භාවනාමයී පඤ්ඤා''**ති වෙදිතබ්බං. **දස්සනභූමීති** පඨමමග්ගඵලානි, සෙසානි ''භාවනාභූමී''ති වුච්චන්ති.

8. අම්භාකාචරිය තුම්හෙහි ‘‘යස්ස සත්ථා වා’’තිආදිනා සුතමයිපඤ්ඤාදිකා විභත්තා, එවං සති සුතෙන විනා චින්තාමයී පඤ්ඤා නාම න භවෙය්‍ය, මහාබොධිසත්තානං පන සුතෙන විනා චින්තාමයී පඤ්ඤා හොත්වෙවාති චොදනං මනසි කත්වා තස්මිං සඞ්ගහෙත්වා පකාරන්තරෙන විභජිතුං **‘‘පරතොඝොසා’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **පරතොඝොසාති** පරතො පවත්තො දෙසනාඝොසො පච්චයො එතිස්සාති පරතොඝොසා. **පච්චත්තසමුට්ඨිතාති** පති විසුං අත්තනියෙව සමුට්ඨිතා. **යොනිසොමනසිකාරාති** තෙසං තෙසං චින්තෙතබ්බානං රූපාදීනං ධම්මානං රුප්පනනමනාදිසභාවපරිග්ගණ්හනාදිනා උපායෙන පවත්තමනසිකාරා චින්තාමයී පඤ්ඤා නාම, ඉමිනා සාවකාපි සාමඤ්ඤතො ගහිතා, තථාපි උග්ඝටිතඤ්ඤුආදීනංයෙව වුත්තත්තා සාවකා ඉධ ගහිතා, තස්මා පුරිමනයො යුත්තතරො. **පරතොති** ධම්මදෙසකතො පවත්තෙන ධම්මදෙසනාඝොසෙන හෙතුනා යං ඤාණං උප්පජ්ජති, පච්චත්තසමුට්ඨිතෙන, යොනිසොමනසිකාරෙන ච හෙතුනා යං ඤාණං උප්පජ්ජති, **අයං** භාවනාවසෙන පවත්තනතො **භාවනාමයී පඤ්ඤා** නාම, ඉමිනා සාවකාපි සාමඤ්ඤතො ගහිතා, තථාපි උග්ඝටිතඤ්ඤුආදීනංයෙව වුත්තත්තා සාවකා ඉධ ගහිතා, තස්මා පුරිමනයො යුත්තතරො. **පරතොති** ධම්මදෙසකතො පවත්තෙන ධම්මදෙසනාඝොසෙන හෙතුනා යං ඤාණං උප්පජ්ජති, පච්චත්තසමුට්ඨිතෙන, යොනිසොමනසිකාරෙන ච හෙතුනා යං ඤාණං උප්පජ්ජති, අයං භාවනාවසෙන පවත්තනතො භාවනාමයී පඤ්ඤා නාමාති විභජිත්වා පණ්ඩිතෙහි ඤෙය්‍යාති විත්ථාරෙන ගම්භීරත්ථං ඤාතුං ඉච්ඡන්තෙහි ‘‘එවං පටිපදාවිභාගෙනා’’තිආදිනා (නෙත්ති. අට්ඨ. 9) අට්ඨකථාවචනෙන ජානිතබ්බො.

සුතමයිපඤ්ඤාදිකා තිස්සො පඤ්ඤා ආචරියෙන නානානයෙහි විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘තාසු යස්ස එකා වා ද්වෙ වා පඤ්ඤා අත්ථි, සො පුග්ගලො කොනාමො, යස්ස එකාපි නත්ථි, සො පුග්ගලො කොනාමො’’ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො යස්ස අයං පඤ්ඤා, ඉමා වා අත්ථි, සො පුග්ගලො ඉත්ථන්නාමො, යස්ස නත්ථි, සො පුග්ගලො ඉත්ථන්නාමොති පටිපදාපඤ්ඤාප්පභෙදෙන පුග්ගලං විභජිතුං **‘‘යස්ස ඉමා’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **යස්ස** අතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස සුතමයී පඤ්ඤා චෙව චින්තාමයී පඤ්ඤා ච ඉමා ද්වෙ පඤ්ඤා අත්ථි, අයං අතිතික්ඛපඤ්ඤො උද්දෙසමත්තෙනෙව ජානනතො **උග්ඝටිතඤ්ඤූ** නාම. **යස්ස** නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස උද්දෙසනිද්දෙසෙහි සුතමයී පඤ්ඤා අත්ථි, චින්තාමයී පඤ්ඤා නත්ථි, අයං නාතිතික්ඛපඤ්ඤො උද්දෙසනිද්දෙසෙහි ජානනතො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ** නාම. **යස්ස** මන්දපඤ්ඤස්ස උද්දෙසනිද්දෙසෙහි නෙව සුතමයී පඤ්ඤා අත්ථි, න චින්තාමයී පඤ්ඤා ච, අයං මන්දපඤ්ඤො උද්දෙසනිද්දෙසපටිනිද්දෙසෙහි ජානනතො නිරවසෙසවිත්ථාරදෙසනාය

නෙතබ්බතො **නෙය්‍යො** නාමාති. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘ඉදානි යදත්ථං ඉමා පඤ්ඤා උද්ධටා, තමෙව වෙනෙය්‍යපුග්ගලවිභාගං යොජෙත්වා දස්සෙතුං ‘යස්සා’තිආදි වුත්ත’’න්තිආදි (නෙත්ති. අට්ඨ. 8) වුත්තං.

9. ‘‘තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්සා’’තිආදිනා දෙසනං විභාවෙති, ‘‘තත්ථ චතස්සො පටිපදා’’තිආදිනා පටිපදාවිභාගෙහි, ‘‘ස්වායං හාරො’’තිආදිනා ඤාණවිභාගෙහි ච දෙසනාභාජනං වෙනෙය්‍යත්තයං ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘යාය දෙසනාපාළියා දෙසනාහාරං යොජෙතුං පුබ්බෙ ‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී’තිආදිනා දෙසනාහාරස්ස විසයභාවෙන යා පාළිදෙසනා නික්ඛිත්තා, සා පාළිදෙසනා දෙසනාහාරෙන නිද්ධාරිතෙසු අස්සාදාදීසු අත්ථෙසු කිමත්ථං දෙසයතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘ඉමං අත්ථං දෙසයතී’’ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘සායං ධම්මදෙසනා’’**තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **සායං ධම්මදෙසනාති** යා ධම්මදෙසනා ආදිකල්‍යාණාදිකා පුබ්බෙ දෙසනාහාරස්ස විසයභාවෙන නික්ඛිත්තා, සායං ධම්මදෙසනා අස්සාදාදීසු කිමත්ථං දෙසයතීති කථෙතුකාමතාය පුච්ඡති, පුච්ඡිත්වා ‘‘චත්තාරි සච්චානි දෙසයතී’’ති විස්සජ්ජෙති, තානි සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග’’**න්ති වුත්තං. පවත්තිපවත්තකනිවත්තිනිවත්තනූපායභාවෙන අවිපරීතභාවතො **‘‘සච්චානී’’**ති වුත්තානි.

යස්සං දෙසනායං සච්චානි දෙසනාහාරෙන නිද්ධාරිතානි, සා දෙසනා චත්තාරි සච්චානි දෙසයතීති යුත්තං හොතු. යස්සං දෙසනායං අස්සාදාදයො නිද්ධාරිතා, සා දෙසනා චත්තාරි සච්චානි දෙසයතීති න සක්කා වත්තුං. හෙට්ඨා ච අස්සාදාදයො නිද්ධාරිතා, තස්මා ‘‘අස්සාදාදයො’’තිපි වත්තබ්බන්ති චොදනං මනසි කත්වා **‘‘ආදීනවො ඵලඤ්ච දුක්ඛ’’**න්තිආදි වුත්තං. දෙසනාහාරෙන සංවණ්ණනානයෙන දෙසනායං නිද්ධාරිතො ආදීනවො චෙව ඵලඤ්ච දුක්ඛසච්චං හොති, අස්සාදො සමුදයසච්චං, නිස්සරණං නිරොධසච්චං, උපායො චෙව ආණත්ති ච මග්ගසච්චං හොති, තස්මා ‘‘චත්තාරි සච්චානි දෙසයතී’’ති වත්තබ්බමෙවාති.

තණ්හාවජ්ජා තෙභූමකධම්මා දුක්ඛං, තෙ ච අනිච්චාදීහි පීළිතත්තා **ආදීනවා**යෙව. **ඵලන්ති** දෙසනාය ඵලං ලොකියං, න ලොකුත්තරං, තස්මා දුක්ඛන්ති වත්තබ්බමෙව. **අස්සාදොති** තණ්හාස්සාදස්ස ගහිතත්තා **‘‘අස්සාදො සමුදයො’’ති ච වත්තබ්බං. අස්සාදෙකදෙසො දුක්ඛමෙව,** අස්සාදෙකදෙසො දුක්ඛඤ්චෙව සමුදයො ච. සහ විපස්සනාය අරියමග්ගො ච භගවතො ආණත්ති ච දෙසනාය ඵලාධිගමස්ස උපායභාවතො **‘‘උපායො, ආණත්ති ච මග්ගො’’**ති වුත්තං, නිස්සරණෙකදෙසොපි මග්ගොති දට්ඨබ්බො. ‘‘ඉමානි චත්තාරි සච්චානි යා දෙසනා විසෙසතො දෙසයති, කතමා සා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා විසෙසං නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘ඉමානි**

චත්තාරි සච්චානි ඉදං ධම්මචක්ක''න්ති වුත්තං. **ඉදං** වුච්චමානං ධම්මචක්කං ඉමානි චත්තාරි සච්චානි විසෙසතො දෙසයතීති යොජනා කාතබ්බා.

''යා දෙසනා ඉමානි චත්තාරි සච්චානි විසෙසතො දෙසයති, තස්සා දෙසනාය ධම්මචක්කභාවං කිං භගවා ආහා''ති වත්තබ්බභාවතො **''යථාහ භගවා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ''ජාතිපි දුක්ඛා''තිආදිවචනතො (මහාව. 14) තණ්හාවජ්ජං ජාතිආදිකං තෙභූමකධම්මජාතං දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවෙන, දුක්ඛදුක්ඛාදිභාවෙන ච **''දුක්ඛ''**න්ති වුත්තං. **මෙති** මයා පවත්තිතන්ති යොජනා. **භික්ඛවෙති** සවනෙ උස්සාහං ජනෙතුං ආලපති. **බාරාණසියන්ති** බාරාණසීනගරස්ස අවිදූරෙ. **ඉසිපතනෙති** සීලක්ඛන්ධාදීනං ඉසනතො ගවෙසනතො **''ඉසී''**ති වොහරිතානං පච්චෙකබුද්ධානං පතනට්ඨානෙ. **මිගදායෙති** මිගානං අභයදානට්ඨානෙ කාරිතෙ අස්සමෙව.

අනුත්තරන්ති උත්තරිතරාභාවෙන අනුත්තරං අනතිසයං. **ධම්මචක්කන්ති** සතිපට්ඨානාදිකෙ සභාවධාරණාදිනා අත්ථෙන ධම්මෙ ච පවත්තනට්ඨෙන චක්කඤ්චාති ධම්මචක්කං. **අප්පටිවත්තියන්ති** අප්පටිසෙධනීයං. කස්මා? ජනකස්ස භගවතො ධම්මිස්සරත්තා සම්මාසම්බුද්ධත්තා, ඵඤ්ඤස්ස ච අනුත්තරත්තා කොණ්ඩඤ්ඤාදීනඤ්චෙව අට්ඨාරසබ්‍රහ්මකොටියා ච චතුසච්චපටිවෙධසාධනතො ච. ''කෙන අප්පටිවත්තිය''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සමණෙන වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සමණෙනාති** පබ්බජ්ජමත්තූපගතෙන. **බ්‍රාහ්මණෙනාති** ජාතිබ්‍රාහ්මණෙන. පරමත්ථානඤ්හි සමණබ්‍රාහ්මණානං පටිසෙධනෙ චිත්තුප්පාදානුප්පජ්ජනම්පි නත්ථි. **දෙවෙනාති** ඡකාමාවචරදෙවෙන. **බ්‍රහ්මුනාති** රූපබ්‍රහ්මා ගහිතා. ''සමණෙන වා ...පෙ.... බ්‍රහ්මුනා''ති එත්තකමෙව අවත්වා**''කෙනචී''**ති වුත්තවචනෙන අවසෙසඛත්තියගහපතිපරිසජනා සඞ්ගහිතා. තස්මා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිසමණචාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්‍රහ්මපරිසා අට්ඨවිධාපි පටිසෙධෙතුං අසමත්ථායෙවාති වෙදිතබ්බා. **ලොකස්මින්ති** සත්තසමූහෙ ධම්මචක්කාධාරෙ.

''ද්වාදස පදානි සුත්ත''න්ති ගාථානුරූපං ධම්මචක්කසුත්තෙ පදානි විභජන්තො **''තත්ථ අපරිමාණා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** ධම්මචක්කදෙසනායං (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 ආදයො; පටි. ම. 2.30). ''අපරිමාණා අක්ඛරා අපරිමාණා පදා''ති අවත්වා ''අපරිමාණා පදා අපරිමාණා අක්ඛරා''ති උප්පටිපාටිවචනෙහි යෙභුය්‍යෙන පදසඞ්ගහිතානීති දස්සෙති. **පදා, අක්ඛරා, බ්‍යඤ්ජනාති** ච ලිඞ්ගවිපල්ලාසානීති දට්ඨබ්බානි. **එතස්සෙව අත්ථස්සාති** වත්තබ්බාකාරස්ස චතුසච්චසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්සෙව **සඞ්කාසනා පකාසනා** පකාසනාකාරො පඤ්ඤත්තාකාරොති ආකාරවන්තආකාරසම්බන්ධෙ සාමිවචනං. **සඞ්කාසනාකාරොති** ච සඞ්කාසනීයස්ස අත්ථස්ස ආකාරො. එස නයො සෙසෙසුපි. **ඉතිපීති** ඉති

ඉමිනා පකාරෙනපි, ඉමිනා පකාරෙනපි **ඉදං** ජාතිආදිකං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති වෙදිතබ්බං.

අයන්ති කාමතණ්හාදිභෙදා අයං තණ්හා. **දුක්ඛසමුදයොති** දුක්ඛනිබ්බත්තනස්ස හෙතුභාවතො දුක්ඛසමුදයො. **අයන්ති** සබ්බසඞ්ඛතතො නිස්සටා අයං අසඞ්ඛතා ධාතු. **දුක්ඛනිරොධොති** ජාතිආදිප්පභෙදස්ස දුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරොධපච්චයත්තා දුක්ඛනිරොධො. **අයන්ති** සම්මාදිට්ඨාදිකො අට්ඨඞ්ගිකො අරියො මග්ගො. දුක්ඛනිරොධභූතං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතත්තා, දුක්ඛනිරොධප්පත්තියා පටිපදාභාවතො ච **දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා.** සෙසං වුත්තනයමෙව.

‘‘තත්ථ අපරිමාණා’’තිආදිනා බ්‍යඤ්ජනපදඅත්ථපදානි විභජිත්වා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසයිවිසයභාවෙන සම්බන්ධභාවං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී’’**තිආදි වුත්තං. අථ වා භගවා කිං සාමඤ්ඤෙහි අක්ඛරාදීහි සඞ්කාසෙති වා පකාසෙති වා, උදාහු යථාරහං සඞ්කාසෙති පකාසෙතීතිආදිවිචාරණාය සම්භවතො විසයවිසයිභාවෙන සම්බන්ධභාවං නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ‘‘අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී’’ති කස්මා එවං වුත්තං, නනු ‘‘දුක්ඛසච්ච’’න්තිආදීසු පදෙනෙව දුක්ඛසච්චත්ථත්තාදිකො සඞ්කාසිතබ්බොති? සච්චං, පදාවයවස්ස පන අක්ඛරස්ස ගහණමුඛෙනෙව අක්ඛරසමුදායස්සපි පදස්ස ගහණං හොති, පදෙ ගහිතෙ ච දුක්ඛසච්චත්ථාදිකාවබොධො හොත්වෙව, එවං සති පදෙනෙව සිජ්ඣනතො අක්ඛරො විසුං න ගහෙතබ්බොති? න, දුක්ඛසච්චත්ථාදිකාවබොධස්ස විසෙසුප්පත්තිභාවතො. **දු**-ඉති අක්ඛරෙන හි අනෙකුපද්දවාධිට්ඨානභාවෙන කුච්ඡිතත්ථො ගහිතො, **ඛ**-ඉති අක්ඛරෙන ධුවසුභසුඛත්තභාවවිරහෙන තුච්ඡත්ථොති එවමාදිකාවබොධස්ස විසෙසුප්පත්ති භවති. තෙන වුත්තං ‘‘පදත්ථගහණස්ස විසෙසාධානං ජායතී’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 9). පදපරියොසානෙ වාක්‍යපරියොසානාභාවතො අක්ඛරෙහි සංඛිත්තෙන දීපියමානො අත්ථො පදෙහි පකාසිතොවාති වුත්තං **‘‘පදෙහි පකාසෙතී’’**ති. වාක්‍යපරියොසානෙ පන සඞ්කාසිතො පකාසිතො අත්ථො විවරිතො විවටො කතොවාති වුත්තං. **‘‘බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරතී’’**ති. පකාරෙහි ච වාක්‍යභෙදෙ කතෙ සො අත්ථො විභත්තො නාමාති වුත්තං **‘‘ආකාරෙහි විභජතී’’**ති. වාක්‍යාවයවානං පදානං පච්චෙකං නිබ්බචනවිභාගෙ කතෙ සො අත්ථො පාකටො කතොවාති වුත්තං **‘‘නිරුත්තීහි උත්තානීකරොතී’’**ති. කතනිබ්බචනෙහි වාක්‍යාවයවෙහි විත්ථාරවසෙන නිරවසෙසතො දෙසිතෙහි වෙනෙය්‍යසත්තානං චිත්තෙ පරිසමන්තතො තොසනං හොති, පඤ්ඤාතෙජනඤ්චාති ආහ **‘‘නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙතී’’**ති.

‘‘භගවා අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී’’තිආදීසු ‘‘භගවා එවා’’ති වා ‘‘අක්ඛරෙහි එවා’’ති වා අවධාරණෙ යොජිතෙ ‘‘සාවකො න සඞ්කාසෙති, පදාදීහි න සඞ්කාසෙතී’’ති අත්ථො භවෙය්‍ය, සාවකො ච සඞ්කාසෙති, පදාදීහි ච සඞ්කාසෙති. කත්ථ අවධාරණං යොජෙතබ්බන්ති චෙ? ‘‘භගවා අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතියෙවා’’ති අවධාරණං යොජෙතබ්බං. එවඤ්හි සති සාවකෙන සඞ්කාසිතො වා පදාදීහි සඞ්කාසිතො වා අත්ථො සඞ්ගහිතො හොති. අත්ථපදානඤ්ච අක්ඛරාදිනානාවිසයතා සිද්ධා හොති. තෙන එකානුසන්ධිකෙ සුත්තෙ ඡළෙව අත්ථපදානි නිද්ධාරෙතබ්බානි, අනෙකානුසන්ධිකෙ සුත්තෙ අනුසන්ධිභෙදෙන විසුං විසුං ඡ ඡ අත්ථපදානි නිද්ධාරෙතබ්බානි.

‘‘ඡසු බ්‍යඤ්ජනපදෙසු කතමෙන බ්‍යඤ්ජනපදෙන කතමං කිච්චං සාධෙතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘ඉමිනා ඉදං කිච්චං, ඉමිනා ඉදං කිච්චං සාධෙතී’’ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි ච පදෙහි ච උග්ඝටෙතී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථා**ති අක්ඛරාදීසු බ්‍යඤ්ජනපදෙසු. **උග්ඝටෙතී**ති උග්ඝටනකිච්චං සාධෙතීති අත්ථො. කිඤ්චාපි දෙසනාව උග්ඝටනකිච්චං සාධෙති, භගවා පන දෙසනාජනකත්තා උග්ඝටනකිච්චං සාධෙතීති වුච්චති. සෙසෙසුපි එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘උග්ඝටනකිච්චසාධිකා දෙසනායෙව කිං විපඤ්චනවිත්ථාරණකිච්චසාධිකා දෙසනාජනකත්තා, උදාහු විසුං විසුං කිච්චසාධිකා අඤ්ඤා’’ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො විසුං විසුං කිච්චසාධිකා අඤ්ඤා දෙසනාති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ උග්ඝටනා ආදී’’**තිආදිමාහ. අථ වා ‘‘කතමා උග්ඝටනා, කතමා විපඤ්චනා, කතමා විත්ථාරණා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා වුත්තං **‘‘තත්ථ උග්ඝටනා ආදී’’**තිආදි. තත්ථ **තත්ථා**ති උග්ඝටනාදිකිච්චසාධිකාසු දෙසනාසු. **උග්ඝටනා**ති උග්ඝටනකිච්චසාධිකා දෙසනා ආදිදෙසනා හොති. **විපඤ්චනා**ති විපඤ්චනකිච්චසාධිකා දෙසනා මජ්ඣෙදෙසනා හොති. **විත්ථාරණා**ති විත්ථාරණකිච්චසාධිකා දෙසනා පරියොසානදෙසනා හොතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘උග්ඝටියන්තො උද්දිසියමානො පරියත්තිඅත්ථභූතො ධම්මවිනයො කතමං පුග්ගලං විනෙති, විපඤ්චියන්තො නිද්දිසියමානො පරියත්තිඅත්ථභූතො ධම්මවිනයො කතමං පුග්ගලං විනෙති, විත්ථාරියන්තො පටිනිද්දිසියමානො පරියත්තිඅත්ථභූතො ධම්මවිනයො කතමං පුග්ගලං විනෙතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සොයං ධම්මවිනයො’’**තිආදිමාහ. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘එවං ‘අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී’තිආදීනං ඡන්නං බ්‍යඤ්ජනපදානං බ්‍යාපාරං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථපදානං බ්‍යාපාරං දස්සෙතුං ‘සොයං ධම්මවිනයො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 9) වුත්තං.

තත්ථ **උග්ඝටියන්තො** උද්දිසියමානො උද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතො සො අයං **ධම්මවිනයො** උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලං විනෙති, **තෙන** උග්ඝටිතඤ්ඤුනො පුග්ගලස්ස විනයනෙන **නං** උග්ඝටියන්තං උද්දිසියමානං උද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතං විනයං ''ආදිකල්‍යාණො''ති ආහු. **විපඤ්චියන්තො** නිද්දිසියමානො නිද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතො සො අයං **ධම්මවිනයො** විපඤ්චිතඤ්ඤුපුග්ගලං විනෙති, **තෙන** විපඤ්චිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස විනයනෙන **නං** විපඤ්චියන්තං නිද්දිසියමානං නිද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතං විනයං ''මජ්ඣෙකල්‍යාණො''ති ආහු. **විත්ථාරියන්තො** පටිනිද්දිසියමානො පටිනිද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතො සො අයං **ධම්මවිනයො** නෙය්‍යං පුග්ගලං **විනෙති** විනයනං ජනෙති, **තෙන** නෙය්‍යස්ස පුග්ගලස්ස විනයනෙන **නං** විත්ථාරියන්තං පටිනිද්දිසියමානං පටිනිද්දෙසපරියත්තිඅත්ථභූතං විනයං ''පරියොසානකල්‍යාණො''ති ආහූති යොජනත්ථොති දට්ඨබ්බො.

අථ වා ''අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙතී''තිආදිනා ඡන්නං පදානං බ්‍යාපාරො දස්සිතො, එවං සති අත්ථො නිබ්‍යාපාරො සියා, අත්ථො ච නිප්පරියායතො සබ්‍යාපාරොයෙවාති චොදනං මනසි කත්වා ආහ **''සොයං ධම්මවිනයො''**තිආදි. එතෙන අත්ථොයෙව මුඛ්‍යතො වෙනෙය්‍යත්තයස්ස විනයනකිච්චං සාධෙති, අත්ථවාචකො පන සද්දො ඨානූපචාරතො වෙනෙය්‍යත්තයස්ස විනයනකිච්චං සාධෙතීති දස්සෙති. පදපරමස්ස පන සච්චප්පටිවෙධස්ස පතිට්ඨානාභාවතො සො ඉධ න වුත්තො. සෙක්ඛග්ගහණෙන වා කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස විය නෙය්‍යග්ගහණෙන පදපරමස්ස පුග්ගලස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං. **අක්ඛරෙහී**තිආදීසු කරණත්ථෙ කරණවචනං, න හෙත්වත්ථෙ. අක්ඛරාදීනඤ්හි උග්ඝටනාදීනි පයොජනානියෙව හොන්ති, න උග්ඝටනාදීනං අක්ඛරාදීනි පයොජනානීති ''අන්නෙන වසතී''තිආදීසු විය න හෙතුඅත්ථො ගහෙතබ්බො. තත්ථ හි අන්නෙන හෙතුනා වසති, වසනෙන හෙතුනා අන්නං ලද්ධන්ති වසනකිරියාය ඵලං වසනකිරියාය හෙතුභාවෙන ගහිතං. ''අජ්ඣෙසනෙන වසතී''තිආදීසුපි එසෙව නයො. තෙනාහ ''යදත්ථා ච කිරියා, සො හෙතූ''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 9). තත්ථ **යදත්ථාති** සො අන්නාදිකො අත්ථො යස්සා වසනාදිකිරියායාති යදත්ථා, වසනාදිකිරියා, සො අන්නාදිකො අත්ථො තස්සා වසනාදිකිරියාය හෙතූති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

10. ''තත්ථ අපරිමාණා පදා''තිආදිනා ''ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමී''ති උද්දිට්ඨාය පාළියා ද්වාදසපදසම්පත්තිසඞ්ඛාතං තිවිධකල්‍යාණතං දස්සෙත්වා ඉදානි ඡඅත්ථපදඡබ්‍යඤ්ජනපදභෙදෙන සම්පත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථපදබ්‍යඤ්ජනපදකල්‍යාණතං දස්සෙන්තො **''තත්ථ ඡප්පදානි අත්ථො''**තිආදිමාහ. අථ වා ''ද්වාදස පදානි සුත්ත''න්ති වුත්තානුරූපං ''තත්ථ අපරිමාණා''තිආදිනා ''ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමී''ති උද්දිට්ඨාය පාළියා ද්වාදසපදතා දස්සෙත්වා ''ආදිකල්‍යාණං

මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණ''න්ති වුත්තානුරූපං ''තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි වා''තිආදිනා තස්සා පාළියා තිවිධකල්‍යාණතා දස්සිතා, දස්සෙත්වා ඉදානි ''සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධ''න්ති වුත්තානුරූපං තස්සා පාළියා ඡඅත්ථපදබ්‍යඤ්ජනපදසම්පන්නතං දස්සෙතුං **''තත්ථ ඡප්පදානි අත්ථො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තිස්සං දෙසනාහාරවිසයසඞ්ඛාතායං පාළියං ඡප්පදානි අත්ථො. කතමානි ඡප්පදානි? සඞ්කාසනා, පකාසනා, විවරණා, විභජනා, උත්තානීකම්මං, පඤ්ඤත්ති ඉමානි ඡප්පදානි. අත්ථො යස්ස අත්ථි තස්මා **සාත්ථං. තත්ථාති** තිස්සං දෙසනාහාරවිසයසඞ්ඛාතායං පාළියං ඡප්පදානි බ්‍යඤ්ජනං. කතමානි ඡප්පදානි? අක්ඛරං, පදං, බ්‍යඤ්ජනං, ආකාරො, නිරුත්ති, නිද්දෙසො ඉමානි ඡප්පදානි. බ්‍යඤ්ජනං යස්ස අත්ථීති **සබ්‍යඤ්ජනන්ති** යොජනා කාතබ්බා. **තෙනාති** තස්සා පාළියා තිවිධකල්‍යාණඡඅත්ථපදසම්පන්නඡබ්‍යඤ්ජනපදසම්පන්නට්ඨෙන, ''ධම්මං වො, භික්ඛවෙ...පෙ.... සුද්ධ''න්ති භගවා ආහාති අත්ථො.

කෙවලසද්දස්ස සකලාදිඅත්ථවාචකත්තා අධිප්පෙතත්ථං නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''කෙවලන්ති ලොකුත්තරං න මිස්සං ලොකියෙහි ධම්මෙහී''**ති වුත්තං. **පරිපුණ්ණන්ති** අධිප්පෙතත්ථෙ එකොපි අත්ථො ඌනො නත්ථි, වාචකසද්දෙසුපි අනත්ථකො එකොපි සද්දො අධිකො නත්ථීති පරිපුණ්ණං අනූනං අනතිරෙකං. **පරිසුද්ධන්ති** සද්දදොසඅත්ථදොසාදිවිරහතො වා පරිසුද්ධං, රාගාදිමලවිරහතො වා පරියොදාතානං උත්තරිමනුස්සධම්මවිසෙසානං උපට්ඨිතට්ඨානත්තා පරිසුද්ධං පරියොදාතං. නිග්ගතං මලං එතස්ස ධම්මස්සාති **නිම්මලං**. සද්දදොසාදිවිරහතො වා රාගාදිවිරහතො වා සබ්බමලෙහි අපගතං පරි සමන්තතො ඔදාතන්ති **පරියොදාතං. උපට්ඨිතන්ති** උපතිට්ඨන්ති එත්ථ සබ්බවිසෙසාති උපට්ඨිතං යථා ''පදක්කන්ත''න්ති. **පදක්කන්තං** පදක්කන්තට්ඨානං. විසිසන්ති මනුස්සධම්මෙහීති **විසෙසා,** සබ්බෙ විසෙසා **සබ්බවිසෙසා,** සබ්බතො වා විසෙසාති **සබ්බවිසෙසා,** උත්තරිමනුස්සධම්මා. තෙසං සබ්බවිසෙසානං උපට්ඨිතන්ති යොජනා. **ඉදන්ති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. තථාගතස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පදන්ති **තථාගතපදං. පදන්ති** ච පටිපත්තිගමනෙන වා දෙසනාගමනෙන වා කිලෙසග්ගහණං. ඔත්ථරිත්වා ගමනට්ඨානං ඉතිපි **වුච්චති** පවුච්චති, තථාගතෙන ගොචරාසෙවනෙන වා භාවනාසෙවනෙන වා **නිසෙවිතං** භජිතං ඉතිපි වුච්චති, තථාගතස්ස මහාවජිරඤාණසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණදන්තෙහි **ආරඤ්ජිතං** ආරඤ්ජිතට්ඨානං ඉතිපි වුච්චති, **අතො** තථාගතපදාදිභාවෙන වත්තබ්බභාවතො **එතං** සාසනබ්‍රහ්මචරියං ඉති පඤ්ඤායති. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** බ්‍රහ්මුනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස භගවතො චරියං, බ්‍රහ්මං වා සබ්බසෙට්ඨං චරියං **බ්‍රහ්මචරියං. පඤ්ඤායතීති** යථාවුත්තෙහි පකාරෙහි ඤායතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

‘‘ඉමස්ස සික්ඛත්තයස්ස සඞ්ගහස්ස සාසනස්ස පරිපුණ්ණභාවපරිසුද්ධභාවසඞ්ඛාතං තථාගතපදභාවං!තථාගතපදභාවං, තථාගතනිසෙවිතභාවං, තථාගතආරඤ්ජිතභාවං, තෙහි පකාරෙහි ඤාපිතභාවං කථං මයං නික්කඞ්ඛා ජානිස්සාමා’’ති වත්තබ්බතො **‘‘තෙනාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං, තබ්භාවදීපකෙන භගවතා වුත්තෙන වචනෙන තුම්හෙහි නික්කඞ්ඛෙහි ජානිතබ්බොති වුත්තං හොති.

යදි භගවා අක්ඛරෙහි ච පදෙහි ච උග්ඝටෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි ච ආකාරෙහි ච විපඤ්චයති, නිරුත්තීහි ච නිද්දෙසෙහි ච විත්ථාරෙති, එවං සති ආචරියෙන රචිතෙන දෙසනාහාරෙන පයොජනං න භවති, දෙසනාහාරෙන න විනා භගවතො දෙසනායමෙව අත්ථසිජ්ඣනතොති චොදනං මනසි කත්වා **‘‘කෙසං අයං ධම්මදෙසනා’’**ති පුච්ඡිත්වා **‘‘යොගීන’’**න්ති ආහ. තත්ථ **යොගීනන්ති** යුඤ්ජන්ති චතුසච්චකම්මට්ඨානභාවනායන්ති **යොගිනො,** තෙසං යොගීනං. තෙන මයා රචිතෙන දෙසනාහාරෙන සංවණ්ණිතා අයං වුත්තප්පකාරා භගවතො දෙසනා උග්ඝටනාදිකිච්චං සාධෙතීති දෙසනාහාරො යොගීනං සාත්ථකොයෙවාති දට්ඨබ්බො. ‘‘දෙසනාහාරස්ස අස්සාදාදිදෙසනාහාරභාවො කෙන අම්හෙහි ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ ආයස්මා...පෙ.... දෙසනාහාරො’’**ති වුත්තං. තත්ථ **තෙන** අස්සාදාදිදෙසනාහාරභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො ‘‘අස්සාදාදීනවතා...පෙ.... දෙසනාහාරො’’ති යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන තුම්හෙහි දෙසනාහාරස්ස යොගීනං අස්සාදාදිදෙසනාහාරභාවො ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

‘‘කිං පන එත්තාවතා දෙසනාහාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො දෙසනාහාරො’’**ති වුත්තං. තත්ථ යස්සං දෙසනායං අස්සාදාදයො යෙන දෙසනාහාරෙන නිද්ධාරිතා, තස්සං දෙසනායං සො දෙසනාහාරො නිද්ධාරෙත්වා යොජිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බොති.

ඉති දෙසනාහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

2. විචයහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

11. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන දෙසනාහාරවිභඞ්ගෙන අස්සාදාදයො සුත්තත්ථා ආචරියෙන විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො දෙසනාහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො විචයො හාරො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො විචයො හාරො’’**තිආදි **වුත්තං.** තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු

හාරෙසු කතමො සංවණ්ණනාවිසෙසො විචයො හාරො විචයහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්චා’’තිආදිනිද්දෙසගාථාය ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘අයං විචයො හාරො කිං විචිනතී’’තිආදිකො සංවණ්ණනාවිසෙසො විචයහාරවිභඞ්ගො නාමාති යොජනා.

‘‘අයං විචයො හාරො කිං විචිනතී’’ති ඉමිනා යො විචයො විචිනිතබ්බො, තං විචයං විචිනිතබ්බං පුච්ඡති, තස්මා විචිනිතබ්බං විසයං විසුං විසුං නියමෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘පදං විචිනති, පඤ්හං විචිනතී’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘කිං විචයො පදවිචයො’’තිආදිං අවත්වා ‘‘කිං විචිනති, පදං විචිනතී’’තිආදිවචනෙන විචයසද්දස්ස කත්තුසාධනත්ථං දස්සෙති. තත්ථ **පදං විචිනතීති** නවවිධස්ස සුත්තන්තස්ස සබ්බං පදං යාව නිගමනා නාමපදාදිජාතිසද්දාදිඉත්ථිලිඞ්ගාදිආකාරන්තාදිපඨමවිභත්‍යන්තාදිඑකවචනාදිවසෙන විචිනති. **පඤ්හං විචිනතීති** අදිට්ඨජොතනාදිසත්තාධිට්ඨානාදිසම්මුතිවිසයාදිඅතීතවිසයාදිවසෙන විචිනති. **විස්සජ්ජනං විචිනතීති** එකංසබ්‍යාකරණවිස්සජ්ජනාදිසාවසෙසබ්‍යාකරණවිස්සජ්ජනාදි සඋත්තරබ්‍යාකරණ විස්සජ්ජනාදි ලොකියබ්‍යාකරණවිස්සජ්ජනාදිවසෙන විචිනති. **පුබ්බාපරං විචිනතීති** පුබ්බෙන අපරං සංසන්දිත්වා විචිනති. **අස්සාදං විචිනතීති** අස්සාදකතණ්හාදිඅස්සාදෙතබ්බසුඛාදිවසෙන විචිනති. **ආදීනවං විචිනතීති** දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛවසෙන වා අනිට්ඨානුභවනාදිආදිඅන්තවන්තතාදිසංකිලෙසභාගියාදිවසෙන වා විචිනති. **නිස්සරණං විචිනතීති** මග්ගවසෙන වා නිබ්බානවසෙන වා මග්ගස්ස වා ආගමවසෙන, නිබ්බානස්ස අසඞ්ඛතධාතුආදිපරියායවසෙන වා විචිනති. **ඵලං විචිනතීති** ධම්මචරණස්ස දුග්ගතිගමනාභාවෙන වා මච්චුතරණාදිනා වා දෙසනාය ඵලං, දෙසනානුසාරෙන චරණස්ස ඵලං විචිනති. **උපායං විචිනතීති** අනිච්චානුපස්සනාදිවසෙන පවත්තනනිබ්බිදාඤාණාදිවසෙන වා සද්ධාසතිවසෙන වා විසුද්ධියා උපායං විචිනති. **ආණත්තිං විචිනතීති** පාපපරිවජ්ජනාණත්තිවසෙන වා ලොකස්ස සුඤ්ඤතාපෙක්ඛනාණත්තිවසෙන වා විචිනති. **අනුගීතිං විචිනතීති** වුත්තානුගීතිවසෙන වා වුච්චමානානුගීතිවසෙන වා අනුරූපං ගීතිං විචිනති. **සබ්බෙ නව සුත්තන්තෙ විචිනතීති** සුත්තගෙය්‍යාදිකෙ නව සුත්තෙ ආහච්චවචනවසෙන වා අනුසන්ධිවචනවසෙන වා නීතත්ථවචනවසෙන වා නෙය්‍යත්ථවචනවසෙන වා සංකිලෙසභාගියාදිවසෙන වා විචිනති.

කිඤ්චාපි පදවිචයො පඨමං විභත්තො, සුත්තස්ස පන අනුපදං විචිනිතබ්බතාය අතිභාරියො, න සුකරො පදවිචයොති තං අග්ගහෙත්වා පඤ්හාවිචයවිස්සජ්ජනවිචයෙ තාව විභජන්තො **‘‘යථා කිං භවෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **යථා කිං භවෙති** යෙන පකාරෙන සො පඤ්හාවිචයො පවත්තෙතබ්බො, තං පකාරජාතං කීදිසං භවෙය්‍යාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආයස්මා අජිතො පාරායනෙ භගවන්තං පඤ්හං යථා යෙන පකාරෙන

පුච්ඡති, තථා තෙන පකාරෙන පඤ්හාවිචයො පවත්තෙතබ්බොති අත්ථො. තත්ථ **ආයස්මාති** පියවචනං. **අජිතොති** බාවරීබ්‍රාහ්මණස්ස පරිචාරකභූතානං සොළසන්නං අඤ්ඤතරො අජිතො. **පාරායනෙති** පාරං නිබ්බානං අයති ගච්ඡති එතෙනාති පාරායනං, අජිතසුත්තාදිසොළසසුත්තස්සෙතං අධිවචනං.

> ''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, (ඉච්චායස්මා අජිතො,)
> කෙනස්සු නප්පකාසති;
> කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි, කිං සු තස්ස මහබ්භය''න්ති. (සු. නි. 1038; චූළනි. වත්ථුගාථා 57, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 1) –

ගාථාය **''කෙන** ධම්මෙන **ලොකො** අරියවජ්ජො සත්තො **නිවුතො** පටිච්ඡාදිතො, ඉති ආයස්මා අජිතො පුච්ඡති. **කෙන** හෙතුනා යථාවුත්තලොකො නප්පකාසති, **අස්ස** යථාවුත්තලොකස්ස **කිං** අභිලෙපනං ඉති ත්වං බ්‍රූසි, **තස්ස** යථාවුත්තලොකස්ස කිං මහබ්භයන්ති ත්වං බ්‍රූසීති පුච්ඡතී''ති අත්ථො.

ඉති ඉමිනා පභෙදෙන චත්තාරි **ඉමානි** ගාථාපාද**පදානි පුච්ඡිතානි** පුච්ඡාවසෙන වුත්තානි, පුච්ඡිතත්ථදීපකානි වා, පධානවසෙන පන සො **''එකො පඤ්හො''**ති මතො, යදිපි චතුන්නං පදානං පුච්ඡනවසෙන පවත්තත්තා චතුබ්බිධොති වත්තබ්බො, ඤාතුං පන ඉච්ඡිතස්ස එකස්සෙව අත්ථස්ස සම්භවතො **''එකො පඤ්හො''**ති වුත්තං. ''කාරණං වදෙහී''ති වත්තබ්බත්තා කාරණමාහ **''එකවත්ථුපරිග්ගහා''**ති. ඉදං වුත්තං හොති – ''යදිපි නිවාරණාපකාසනාභිලෙපනමහබ්භයසඞ්ඛාතා චත්තාරො අත්ථා පුච්ඡායං ගහිතා, එකස්ස පන අභිධෙය්‍යත්ථස්ස ගහණතො 'එකො පඤ්හො'ති පධානවසෙන ගහිතොති දට්ඨබ්බො''ති. ''එකවත්ථුපරිග්ගහණං කථං අම්හෙහි සද්දහිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බභාවතො **''එවඤ්හි ආහා''**ති වුත්තං. **එවං** එකවත්ථුපරිග්ගහණෙනෙව භගවා **හි** යස්මා ආහ, ඉති තස්මා එකවත්ථුපරිග්ගහණං තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''ති ඉමිනා ලොකාධිට්ඨානං පටිච්ඡාදනං පුච්ඡති, න නානාධම්මාධිට්ඨානං. **''කෙනස්සු නප්පකාසතී''**ති ඉමිනා ලොකස්සෙව **අප්පකාසනං** පුච්ඡති, න නානාසභාවධම්මස්ස. **''කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසී''**ති ඉමිනා ලොකස්සෙව **අභිලෙපනං** පුච්ඡති, න නානාසභාවධම්මස්ස. **''කිං සු තස්ස මහබ්භය''**න්ති ඉමිනා තස්සෙව ලොකස්ස **මහබ්භයං** පුච්ඡති, න නානාසභාවධම්මස්ස. තස්මා ''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''තිආදිපඤ්හො එකාධිට්ඨානනානාධිට්ඨානෙසු එකාධිට්ඨානො, ධම්මාධිට්ඨානසත්තාධිට්ඨානෙසු සත්තාධිට්ඨානො, අදිට්ඨජොතනාදීසු අදිට්ඨජොතනාපඤ්හොතිආදිනා යථාසම්භවං විච්නිතබ්බොති අධිප්පායො.

''පඤ්හස්ස යො ලොකො 'අධිට්ඨානො'ති ගහිතො, සො ලොකො තිවිධො''ති වත්තබ්බභාවතො **''ලොකො තිවිධො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ තයො විධා එතස්ස ලොකස්සාති **තිවිධො.** කිලිස්සති රාගාදිවසෙන කාමාවචරසත්තොති **කිලෙසො,** කිලෙසො ච සො ලොකො චාති **කිලෙසලොකො,** කාමාවචරසත්තො. සො හි රාගාදිකිලෙසබහුලතාය කිලෙසලොකොති. භවති ඣානාභිඤ්ඤාහි බුද්ධීහීති **භවො,** භවො ච සො ලොකො චාති **භවලොකො,** රූපාවචරසත්තො. සො හි ඣානාදිබුද්ධීහි භවතීති. ඉන්ද්‍රියෙන සමන්නාගතොති **ඉන්ද්‍රියො,** ඉන්ද්‍රියො ච සො ලොකො චාති **ඉන්ද්‍රියලොකො,** අරූපාවචරසත්තො. සො හි ආනෙඤ්ජසමාධිබහුලතාය විසුද්ධින්ද්‍රියො හොතීති ලොකසමඤ්ඤා පරියාපන්නධම්මවසෙන පවත්තා, තස්මා අරියා න ගහිතාති.

''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''තිආදිගාථාය පුච්ඡාවිචයො හාරො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''විස්සජ්ජනාවිචයො හාරො කත්ථ විස්සජ්ජනාය විභත්තො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ විස්සජ්ජනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්සං ''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''තිආදිපුච්ඡායං –

> ''අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, (අජිතාති භගවා,)
> විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති;
> ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි, දුක්ඛමස්ස මහබ්භය''න්ති. (සු. නි. 1039; චූළනි. වත්ථුගාථා 58, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස) –

අයං ගාථා විස්සජ්ජනාති දට්ඨබ්බා. තත්ථ **අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති** කාළපක්ඛචතුද්දසී, ඝනවනසණ්ඩ, මෙඝපටලච්ඡාදන, අඩ්ඪරත්තීනං වසෙන චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙන අන්ධකාරෙන රථඝටාදි පටිච්ඡාදිතො විය ධම්මසභාවපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය **අවිජ්ජාය** සත්තලොකො **නිවුතො** පටිච්ඡාදිතො. **''අජිතා''**ති ච ආලපනං කත්වා භගවා ආහ. **විවිච්ඡාති** විචිකිච්ඡාය පමාදහෙතු යථාවුත්තලොකො **නප්පකාසති. ජප්පං** තණ්හං යථාවුත්තලොකස්ස **''අභිලෙපන''**න්ති අහං බ්‍රූමීති භගවා ආහ, **දුක්ඛං** ජාතිආදිවට්ටදුක්ඛං **අස්ස** යථාවුත්තලොකස්ස **''මහබ්භය''**න්ති අහං බ්‍රූමීති භගවා අජිතං ආහාති අත්ථො.

''ඉමාය විස්සජ්ජනාය කථං විචිනෙය්‍යා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ඉමානි චත්තාරි පදානී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉමානි චත්තාරි පදානීති** ''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''තිආදිපුච්ඡාගාථායං වුත්තානි ගාථාපදානි. **ඉමෙහි චතූහි පදෙහීති** ''අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො''ති විස්සජ්ජනාගාථායං වුත්තෙහි ගාථාපදෙහි විස්සජ්ජිතානි. කථං? **පඨමං** පදං **පඨමෙන** පදෙන, **දුතියං** පදං **දුතියෙන** පදෙන, **තතියං** පදං **තතියෙන** පදෙන, **චතුත්ථං** පදං **චතුත්ථෙන** පදෙන විස්සජ්ජිතං.

‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’ති පඨමපඤ්හෙ **‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’**ති පඨමා **විස්සජ්ජනා** කතා, න උප්පටිපාටියා. විජ්ජාය පටිපක්ඛා අවිජ්ජා, තස්මා අවිජ්ජාය අජානකො ලොකො භවෙය්‍ය. කථං නිවුතො සද්දහිතබ්බොති ආහ **‘‘නීවරණෙහි නිවුතො ලොකො’’**ති. යදි එවං ‘‘නීවරණෙන නිවුතො ලොකො’’ති විස්සජ්ජනා කාතබ්බාති චොදනං මනසි කත්වා වුත්තං **‘‘අවිජ්ජානීවරණා හි සබ්බෙ සත්තා’’**ති. ‘‘සබ්බසත්තානං අවිජ්ජානීවරණභාවො කෙන වචනෙන සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘සබ්බසත්තානං, භික්ඛවෙ, සබ්බපාණානං සබ්බභූතානං, පරියායතො එකමෙව නීවරණං වදාමි, යදිදං අවිජ්ජා. අවිජ්ජානීවරණා හි සබ්බෙ සත්තා. සබ්බසොව භික්ඛවෙ අවිජ්ජාය නිරොධා චාගා පටිනිස්සග්ගා නත්ථි සත්තානං නීවරණන්ති වදාමී’’ති යං වචනං **යථා** යෙන පකාරෙන භගවා ආහ, තථා තෙන පකාරෙන වුත්තෙන තෙන වචනෙන තුම්හෙහි සබ්බසත්තානං අවිජ්ජානීවරණභාවො සද්දහිතබ්බොති.

‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’ති පදෙන ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’ති පඨමස්සෙව පදස්ස විස්සජ්ජනා න සියා, ‘‘කෙනස්සු නප්පකාසතී’’ති දුතියපදස්සාපි විස්සජ්ජනා සියාති චොදනං මනසි කත්වා **‘‘තෙන චා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙන** ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’ති පදෙන ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’ති පඨමස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා **යුත්තා** යුත්තතරා හොති, යුත්තතරත්තා ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’ති පඤ්හෙ ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’ති විස්සජ්ජනාති මයා වත්තබ්බායෙවාති අධිප්පායො.

‘‘කෙනස්සු නප්පකාසතී’’ති ඉමස්මිං **පඤ්හෙ** **‘‘විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතී’’**ති අයං **විස්සජ්ජනා** කාතබ්බා, විවිච්ඡාය පවත්තත්තා, පමාදා ච ලොකො නප්පකාසතීති අත්ථො. අවිජ්ජානීවරණාය නිවුතො ලොකො නප්පකාසතීති විස්සජ්ජනා කාතබ්බා, ‘‘කථං විවිච්ඡා පමාදා ලොකො නප්පකාසතීති විස්සජ්ජනා කතා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යො පුග්ගලො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යො** පුථුජ්ජනභූතො **පුග්ගලො** අවිජ්ජා**නීවරණෙහි** නිවුතො, **සො** පුථුජ්ජනභූතො පුග්ගලො විවිච්ඡාය **විවිච්ඡති**. ‘‘යාය විවිච්ඡාය විවිච්ඡති, සා විවිච්ඡා කතමා නාමා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘විවිච්ඡා නාම වුච්චති විචිකිච්ඡා’’**ති වුත්තං. ‘‘තාය කස්මා නප්පකාසතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සො විචිකිච්ඡන්තො’’**තිආදි වුත්තං. තාය විචිකිච්ඡන්තො **සො** පුථුජ්ජනභූතො පුග්ගලො සද්දහිතබ්බෙසු **නාභිසද්දහති;** සද්දහිතබ්බෙසු න අභිසද්දහන්තො අකුසලානං ධම්මානං පහානාය, කුසලානං ධම්මානං සච්ඡිකිරියාය ආරභිතබ්බං වීරියං **නාරභති;** අනාරභන්තො **සො** පුග්ගලො **ඉධ** ලොකෙ පමාදමනුයුත්තො විහරතීති, පමාදෙන විහරන්තො පමත්තො පුග්ගලො **සුක්කෙ** ධම්මෙ න උප්පාදියති; අනුප්පාදයන්තස්ස **තස්ස** පුග්ගලස්ස තෙ

සුක්කා ධම්මා **අනුප්පාදියමානා** හුත්වා **නප්පකාසන්ති** පකාසනවසෙන න පවත්තන්ති; තස්මා ‘‘විවිච්ඡා පමාදා ලොකො නප්පකාසතී’’ති විස්සජ්ජනා කාතබ්බාති අධිප්පායො.

‘‘තාදිසස්ස සුක්කධම්මානං අප්පකාසනභාවො අම්හෙහි කෙන වචනෙන සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘යථාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ –

‘‘දූරෙ සන්තො පකාසන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා;
තෙ ගුණෙහි පකාසන්ති, කිත්තියා ච යසෙන චා’’ති. –

යං ගාථාපාදං භගවා **යථා** යෙන අප්පකාසනාකාරෙන ආහ, තථා තෙන අප්පකාසනාකාරෙන වුත්තෙන තෙන ගාථාපාදෙන තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස සුක්කධම්මානං අප්පකාසනභාවො තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බොයෙව, තස්මා ‘‘විවිච්ඡා පමාදා ලොකො නප්පකාසතී’’ති විස්සජ්ජනා කාතබ්බාවාති අධිප්පායො.

ගාථාත්ථො පන – හිමවන්තො පබ්බතො දූරෙ ඨිතො දූරෙ ඨිතානම්පි සචක්ඛුකානං පුග්ගලානං පකාසති ඉව, එවං **සන්තො** සප්පුරිසා දූරෙ ඨිතානම්පි ගුණවසෙන පවත්තාය කිත්තියා ච ගුණවසෙන පවත්තෙහි යසපරිභොගපරිවාරෙහි ච දූරෙ ඨිතානං පණ්ඩිතානං පකාසන්ති, රත්තිකාලෙ ඛිත්තා සරා උසූ න දිස්සන්ති යථා, **එත්ථ** සත්තලොකෙ විවිච්ඡාපමාදානං වසෙන විහරන්තො අසන්තො න දිස්සන්ති. යෙ සන්තො පකාසන්ති, තෙ සන්තො ගුණෙහි පකාසන්තීති දස්සෙතුං **‘‘තෙ ගුණෙහි පකාසන්තී’’**ති වුත්තං. ගුණා නාම අබ්භන්තරෙ ජාතා, ‘‘කථං ගුණෙහි පකාසන්තී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කිත්තියා ච යසෙන චා’’**ති වුත්තං. ගුණානුභාවෙන පවත්තාය කිත්තියා ච ගුණානුභාවෙන පවත්තෙන යසෙන ච පකාසන්තා පුග්ගලා ගුණෙහි පකාසන්තීති වත්තබ්බාවාති.

යදි විවිච්ඡාපමාදානං වසෙන නප්පකාසති, එවං සති ලොකො නිවුතො හොති, තස්මා පඨමස්ස පදස්සාපි විස්සජ්ජනා කාතබ්බාති චොදනං මනසි කත්වා **‘‘තෙන චා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙනාති** ‘‘විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතී’’ති පදෙන ‘‘කෙනස්සු නප්පකාසතී’’ති දුතියස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා **යුත්තා** යුත්තතරාති අත්ථො. **පදෙනාති** ච පදත්ථට්ඨෙන විස්සජ්ජනාති අත්ථො. **පදස්සාති** පදත්ථස්ස පුච්ඡිතබ්බස්සාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. එස නයො හෙට්ඨා, උපරි ච.

‘‘කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසී’’ති පඤ්හෙ ‘‘ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමී’’ති විස්සජ්ජනා තස්සා අජිතෙන දට්ඨබ්බා. ‘‘කතමා ජප්පා නාමා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ජප්පා නාම වුච්චති තණ්හා’’**ති වුත්තං. සා තණ්හා ලොකං

අභිලිම්පතීති කථං විඤ්ඤායතීති යොජනා. තෙන වුත්තං **“යථාහ භගවා”**තිආදි. තත්ථ **යථා** යෙන තණ්හාය අභිලෙපනභාවෙන –

“රත්තො අත්ථං න ජානාති, රත්තො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධං තමං තදා හොති, යං රාගො සහතෙ නර”න්ති. –

යං ගාථං භගවා ආහ, තථා තෙන අභිලෙපනභාවෙන වුත්තාය තාය ගාථාය සා තණ්හා ලොකං අභිලිම්පතීති විඤ්ඤායතීති අධිප්පායො.

ගාථායං පන – රජ්ජති සත්තොති **රත්තො,** රාගසමඞ්ගීසත්තො. කාරණං පටිච්ච අසති පවත්තතීති ඵලන්ති **අත්ථං,** ඵලං. කාරණං ඵලං ධාරෙති, තං කාරණං **ධම්මං** නාම. අන්ධකාරං **අන්ධං. යන්ති** යම්හි කාලෙ. **යන්ති** හි භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං. යම්හි කාලෙ රාගො **නරං** රාගසමඞ්ගිං **සහතෙ** අභිභවති, තදා කාලෙ **අන්ධං** අන්ධකාරං තමං හොතීති යොජනා. රාගො නරං **යං** යස්මා සහතෙ, තස්මා අන්ධං තමං තදා හොතීති වා, රාගො යං නරං සහතෙ, තස්ස නරස්ස අන්ධං තමං තදා හොතීති වා, රාගො නරං **යං සහතෙ** අභිභූයතෙ යං සහනං අභිභවනං නිප්ඵාදෙති, තං සහනං අභිභවනං **අන්ධං** අන්ධකාරං තමං හොතීති වා යොජනා.

“යදි රත්තො අත්ථාදිකං න ජානාති, එවං සති කථං ජප්පාභිලෙපනං භවතී”ති වත්තබ්බත්තා **“සායං තණ්හා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආරම්මණෙසු **ආසත්තිබහුලස්ස** ආසඞ්ගබහුලස්ස තණ්හාසමඞ්ගිස්ස **පුග්ගලස්ස සා අයං තණ්හා එවං** බහුආසඞ්ගවසෙන **අභිජප්පා** පරියුට්ඨානට්ඨායිනී හොති. **ඉති කරිත්වා** ඉමිනා කාරණෙන **තත්ථ** තණ්හාය සත්තලොකො කෙනචි සිලෙසෙන **අභිලිත්තො** මක්ඛිතො විය ජප්පාභිලෙපෙන අභිලිත්තො නාම භවතීති යොජනා. “ජප්පාභිලෙපනං අප්පකාසනස්සපි කාරණං භවති, තස්මා ‘කෙනස්සු නප්පකාසතී’ති දුතියපදත්ථස්සපි විස්සජ්ජනා සියා”ති වත්තබ්බත්තා **“තෙන චා”**තිආදි වුත්තං.

“තස්ස ලොකස්ස මහබ්භයං කි”න්ති ඉමස්මිං චතුත්ථපඤ්හෙ “අස්ස ලොකස්ස දුක්ඛං මහබ්භයං භවෙ”ති අයං විස්සජ්ජනා තස්සා අජිතෙන දට්ඨබ්බා. භායති ලොකො එතස්මාති **භයං,** මහන්තං භයං **මහබ්භයං.** “කතිවිධං දුක්ඛ”න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“දුවිධං දුක්ඛ”**න්තිආදි වුත්තං. ද්වෙ විධා අස්ස දුක්ඛස්සාති **දුවිධං.** “කතමං දුවිධං දුක්ඛ”න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“කායිකඤ්ච චෙතසිකඤ්චා”**ති වුත්තං. “කතමං කායිකං, කතමං චෙතසික”න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“යං කායිකං, ඉදං දුක්ඛං යං චෙතසිකං, ඉදං දොමනස්ස”**න්ති වුත්තං.

රොගාදිසත්ථාදිඅනිට්ඨරූපං සත්තලොකස්ස මහබ්භයං භවෙය්‍ය, “කථං දුක්ඛං මහබ්භයං භවෙති සද්දහෙතබ්බ”න්ති වත්තබ්බභාවතො **“සබ්බෙ**

සත්තා හී’’තිආදි වුත්තං. තත්ථ සබ්බෙ සත්තා යථාවුත්තස්ස **දුක්ඛස්ස** උබ්බිජ්ජන්ති, දුක්ඛෙන සමසමං අඤ්ඤං භයං සත්තානං නත්ථි, දුක්ඛතො **උත්තරිතරං** වා පන භයං කුතො අත්ථි. **හි** යස්මා නත්ථි, තස්මා දුක්ඛතො අඤ්ඤස්ස භයස්ස අභාවතො ‘‘දුක්ඛං ලොකස්ස මහබ්භය’’න්ති වචනං සද්දහිතබ්බන්ති අධිප්පායො.

‘‘සබ්බෙ සත්තා’’තිආදිවචනෙන රොගාදිසත්ථාදිඅනිට්ඨරූපං දුක්ඛමූලමෙවාති දස්සෙති. ‘‘කායිකචෙතසිකවසෙන දුවිධං දුක්ඛං දුක්ඛවෙදනායෙව, **එවං** සති සඞ්ඛාරදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛානං මහබ්භයභාවො න ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘තිස්සො දුක්ඛතා’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘තිස්සො දුක්ඛතා සබ්බෙසං සත්තානං සබ්බකාලෙසු උප්පජ්ජන්ති, කදාචි කස්සචි න උප්පජ්ජන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ ලොකො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තාසු තීසු දුක්ඛතාසු. **ලොකොති** භොගසම්පන්නො චෙව අප්පාබාධො ච සත්තලොකො. **ඔධසො** ඔධිසො **කදාචි** කරහචි අත්තූපක්කමමූලාය **දුක්ඛදුක්ඛතාය** මුච්චති, කදාචි පරූපක්කමමූලාය **දුක්ඛදුක්ඛතාය** මුච්චති, තථා **ඔධසො** ඔධිසො **කදාචි** කරහචි දීඝායුකො ලොකො **විපරිණාමදුක්ඛතාය** මුච්චති, ‘‘කෙන හෙතුනා මුච්චතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පුච්ඡං ඨපෙත්වා හෙතුං දස්සෙතුං **‘‘තං කිස්ස හෙතූ’’**තිආදි වුත්තං. සත්ත**ලොකෙ** අප්පෙකච්චෙ අප්පාබාධා හොන්ති, තෙ භොගසම්පන්නත්තා චෙව අප්පාබාධත්තා ච දුක්ඛදුක්ඛතාය මුච්චන්ති, විසෙසතො රූපාවචරසත්තා මුච්චන්ති. අප්පෙකච්චෙ දීඝායුකාපි හොන්ති, තෙ දීඝායුකත්තා විපරිණාමදුක්ඛතාය මුච්චන්ති; විසෙසතො අරූපාවචරසත්තා මුච්චන්ති අරූපාවචරසත්තානං උපෙක්ඛාසමාපත්තිබහුලත්තා.

තෙසං තාහි දුක්ඛතාහි මුච්චනං අනෙකන්තිකං හොති, තස්මා තාහි අනතික්කන්තත්තා අනෙකන්තිකං මුච්චනං තුම්හෙහි වුත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කතමං එකන්තිකමුච්චන’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය පනා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සඞ්ඛාරදුක්ඛතායාති** දුක්ඛවෙදනාපි සඞ්ඛතත්තා සඞ්ඛාරපරියාපන්නා, තාදිසාය සඞ්ඛාරදුක්ඛතායාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. **ලොකොති** අරහා. උපාදීයති විපාකක්ඛන්ධචතුක්කකටත්තාරූපසඞ්ඛාතං ඛන්ධපඤ්චකන්ති **උපාදි,** උපාදියෙව සෙසං **උපාදිසෙසං,** ඛන්ධපඤ්චකං, තං නත්ථි එතිස්සා නිබ්බානධාතුයාති **අනුපාදිසෙසා. අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා** අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු හුත්වා මුච්චති, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චායං කරණනිද්දෙසො. **නිබ්බානධාතූති** ච ඛන්ධපඤ්චකස්ස නිබ්බායනමත්තං අධිප්පෙතං, න අසඞ්ඛතධාතු. **තස්මාති** සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය සකලලොකබ්‍යාපකභාවෙන සබ්බලොකසඞ්ගාහකත්තා වුත්තප්පකාර**සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය** සබ්බ**ලොකස්ස** දුක්ඛං හොති, **ඉති කත්වා**

සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය සබ්බලොකස්ස දුක්ඛභාවතො **“දුක්ඛමස්ස මහබ්භය”**න්ති භගවතා වුත්තං.

‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’ති (ම. නි. 3.126; සං. නි. 2.1, 3, 36; මහාව. 1; විභ. 225) වචනතො ‘‘දුක්ඛමස්ස මහබ්භය’’න්ති පදෙන ‘‘කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසී’’ති තතියපදස්සාපි විස්සජ්ජනා සියාති ආසඞ්කභාවතො **“තෙන ච චතුත්ථස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා යුත්තා”**ති වුත්තං. ‘‘කෙන යථාක්කමං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානං යුත්තතරභාවො ජානිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **“තෙනාහ භගවා”**තිආදි වුත්තං. තෙන යථාක්කමං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානං යුත්තතරත්තා යුත්තතරජානනකො භගවා ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’තිආදිමාහ, තස්මා යුත්තතරභාවො තුම්හෙහි ජානිතබ්බොති.

එත්ථ ච ලොකස්ස නීවරණාදීනි අජානන්තෙන ච තිත්ථියවාදෙසු සමයන්තරෙසු පරිචයෙන ච තෙසු සමයන්තරෙසු චෙව නීවරණාදීසු ච සංසයපක්ඛන්දෙන එකංසෙනෙව සත්තාධිට්ඨානෙන පුච්ඡිතබ්බත්තා, එකංසෙනෙව සත්තාධිට්ඨානෙන බ්‍යාකාතබ්බත්තා ච සත්තාධිට්ඨානා පුච්ඡා කතාති වෙදිතබ්බා. සා චායං පුච්ඡා අජානන්තස්ස ජානනත්ථාය, ජාතසංසයස්ස ච සංසයවිනොදනත්ථාය විස්සජ්ජෙතබ්බස්ස නීවරණාදිවිසයස්ස චතුබ්බිධත්තා චතුබ්බිධා. නීවරණාදීනං පන විසයානං ලොකො ච ආධාරභාවෙන ගාථායං වුත්තොති ‘‘එකො පඤ්හො දස්සිතො’’ති අයමෙත්ථ පුච්ඡාවිචයො, විස්සජ්ජනාවිචයො පන ‘‘අදිට්ඨජොතනා විස්සජ්ජනා, විමතිච්ඡෙදනා විස්සජ්ජනා’’තිආදිනා පුච්ඡාවිචයෙ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

එකාධාරෙ පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ විචයො ආචරියෙහි විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘අනෙකාධාරෙ පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ යො විචයො විභජනාරහො, සො විචයො කථං අම්හෙහි විඤ්ඤායති, අම්හාකං විඤ්ඤාපනත්ථාය තස්මිං විචයං විභජථා’’ති වත්තබ්බභාවතො අනෙකාධාරං පුච්ඡං තාව නීහරිත්වා දස්සෙතුං –

> ‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා, (ඉච්චායස්මා අජිතො,)
> සොතානං කිං නිවාරණං;
> සොතානං සංවරං බ්‍රූහි, කෙන සොතා පිධීයරෙ’’ති. (සු. නි. 1040; චූළනි. වත්ථුගාථා 59, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 3) –

ගාථමාහ. ගාථාත්ථො තාව දට්ඨබ්බො. **සවන්තීති** සන්දන්ති, පවත්තන්තීති අත්ථො. **සබ්බධීති** තණ්හාදීනං ආරම්මණභූතෙසු සබ්බෙසු රූපාදීසු ආයතනෙසු. **සොතාති** තණ්හාභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාදයො සොතා. **ඉච්චායස්මාති** ඉති එවං ආයස්මා අජිතො ආහ. **සොතානන්ති** තණ්හාභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාදීනං සොතානං. **කිං නිවාරණන්ති** කිං කතමං ධම්මජාතං ආවරණං භවෙ, කා

කතමා ධම්මජාති රක්ඛා භවෙ. **සොතානං සංවරං බ්‍රූහීති** සොතානං තණ්හාභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාදීනං සංවරණං ආවරණං ඉදං ධම්මජාතං භවෙති සබ්බසත්තහිතත්ථං අම්හාකං ත්වං කථෙහි. **කෙන සොතා පිධීයරෙති** කෙන පහායකධම්මෙන තණ්හාභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාදයො සොතා පණ්ඩිතෙහි පිධීයරෙති පුච්ඡතීති පුච්ඡිතානි.

‘‘පුච්ඡාවසෙන කථිතාය ‘සවන්ති…පෙ…. පිධීයරෙ’ති ඉමාය ගාථාය කිත්තකානි පදානි පුච්ඡිතානි, කිත්තකා පඤ්හා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉමානි චත්තාරි පදානි පුච්ඡිතානි, තෙ ද්වෙ පඤ්හා’’**ති වුත්තං. ‘‘පුච්ඡාවසෙන පවත්තාය ඉමිස්සා ගාථාය යදි චත්තාරි පදානි සියුං, එවං සන්තෙසු පඤ්හාපි චතුබ්බිධා සියුං, කස්මා ‘ද්වෙ’ති වුත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කස්මා? ඉමෙ හි බහ්වාධිවචනෙන පුච්ඡිතා’’**ති වුත්තං. **ඉමෙ** එතාය ගාථාය ගහිතා අත්ථා බහ්වාධිවචනෙන පුච්ඡිතා. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘සවන්ති…පෙ…. පිධීයරෙති බහූනි වචනානි අධිකිච්ච පවත්තා සංවරසඞ්ඛාතා සති චෙව පිදහනහෙතුභූතා පඤ්ඤා චාති ඉමෙ ද්වෙ අත්ථාව පුච්ඡිතා, තස්මා අත්ථවසෙන ද්වෙ පඤ්හා වුත්තා වා’’ති. ‘‘පුච්ඡාය දුවිධත්ථවිසයතා කථං වුත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා පුච්ඡාය දුවිධත්ථවිසයතං විවරිතුං **‘‘එවං සමාපන්නස්සා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එවං සමාපන්නස්සාති** ඉමාහි දුග්ගතිහෙතුභූතාහි ඤාතිබ්‍යසනාදිසඞ්ඛාතාහි ආපදාහි වා, පාණවධාදීහි ආපදාහි වා, සමං සහ, සබ්බථා වා අයං සත්තලොකො ආපන්නො අජ්ඣොත්ථටො, එවං අජ්ඣොත්ථටස්ස වා සමාපන්නස්ස. **එවං සංකිලිට්ඨස්සාති** ඤාතිබ්‍යසනාදයො වා පාණවධාදීනි ආගම්ම පවත්තෙහි දසහි කිලෙසවත්ථූහි ච අයං සත්තලොකො සංකිලිට්ඨො, එවං සංකිලිට්ඨස්ස ච ලොකස්සාති සමාපන්නස්ස අජ්ඣොත්ථටස්ස ලොකස්ස වොදානං වුට්ඨානං **කිං** කතමං ධම්මජාතං භවෙ. ඉති **එවඤ්හි** සච්චං අජිතසුත්තෙ ආහාති විත්ථාරත්ථො, පුච්ඡාය දුවිධත්ථවිසයතා ඤාතබ්බාති අධිප්පායො.

‘‘කිං නු සොතා සබ්බස්ස ලොකස්ස සබ්බධි සවන්ති, උදාහු, එකච්චස්සෙවා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතාති, අසමාහිතස්ස සවන්ති අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදප්පමාදබහුලස්සා’’**ති වුත්තං. තත්ථ අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදප්පමාදබහුලත්තා රූපාදීසු නානාරම්මණෙසු වික්ඛිත්තචිත්තස්සෙව සොතා **සවන්ති** පවත්තන්ති, න සමාහිතස්ස අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදප්පමාදවිරහිතස්සාති අධිප්පායො දට්ඨබ්බො. ‘‘කතමා අභිජ්ඣා, කතමො බ්‍යාපාදො, කතමො පමාදො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යා අභිජ්ඣා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදප්පමාදෙසු. **යා අභිජ්ඣා, අයං ලොභො,** න අභිජ්ඣායනමත්තං. ලොභො ච **අකුසලමූලං,** න ලුබ්භනමත්තං. **යො බ්‍යාපාදො, අයං දොසො,** න බ්‍යාපජ්ජනමත්තං. දොසො ච **අකුසලමූලං,** න දූසනමත්තං. **යො පමාදො, අයං මොහො,** න සතිවිප්පවාසමත්තං. මොහො ච **අකුසලමූලං,** න මූහනමත්තං. **එවං** ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන අභිජ්ඣාදීනං

අකුසලමූලත්තා යස්ස අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදප්පමාදබහුලස්ස **අසමාහිතස්ස** ඡසු රූපාදීසු **ආයතනෙසු** තණ්හා සවන්ති.

‘‘කතිවිධා සා තණ්හා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා’’**ති වුත්තං. ‘‘ඡන්නං රූපතණ්හාදීනං ඡසු රූපාදිආයතනෙසු සවනං කෙන ච වචනෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘සවතීති ච ඛො, භික්ඛවෙ…පෙ…. පටිහඤ්ඤතී’’ති යං වචනං භගවා **යථා** යෙන පකාරෙන ආහ, තථා තෙන පකාරෙන වුත්තනයෙන වචනෙන තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බන්ති අධිප්පායො. එත්ථ ච චක්ඛාදීනං රූපතණ්හාදීනං ඡන්නං සොතානං ද්වාරභාවෙන පවත්තත්තා චක්ඛාදයො නිස්සිතූපචාරවසෙන සයං සවන්තො විය භගවතා වුත්තා. **ඉතීති** එවං වුත්තප්පකාරෙන **සබ්බා** සබ්බස්මා චක්ඛාදිද්වාරතො ච **සවති** පවත්තති. **සබ්බථා** සබ්බප්පකාරෙන තණ්හායනමිච්ඡාභිනිවෙසනඋන්නමනාදිප්පකාරෙන **සවති** පවත්තතීති අත්ථො. ‘‘කස්මා සබ්බස්මා චක්ඛාදිද්වාරතො ච සවති පවත්තති, සබ්බප්පකාරෙන තණ්හායනමිච්ඡාභිනිවෙසනඋන්නමනාදිප්පකාරෙන සවනභාවො විජානිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙනාති** අසමාහිතස්ස අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාදීනං චක්ඛාදිද්වාරතො ච තණ්හායනමිච්ඡාභිනිවෙසඋන්නමනාකාරෙන තණ්හාදිවසෙන පවත්තනතො පවත්තජානනකො භගවා **‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා’’**ති ආහ.

‘‘සොතානං ‘කිං නිවාරණ’න්ති ඉමිනා කිං පුච්ඡති? සොතානං අනුසයප්පහානං පුච්ඡති කිං? උදාහු වීතික්කමප්පහානං පුච්ඡතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සොතානං කිං නිවාරණන්ති පරියුට්ඨානවිඝාතං පුච්ඡතී’’**ති වුත්තං. ‘‘ඉදං පරියුට්ඨානවිඝාතං වොදානං, උදාහු වුට්ඨානං කි’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ඉදං වොදාන’’**න්ති වුත්තං. ‘‘සොතානං සංවරං බ්‍රූහි, ‘කෙන සොතා පිධීයරෙ’ති ඉමිනා කිං පුච්ඡති? සොතානං පරියුට්ඨානං පුච්ඡති කිං? උදාහු වීතික්කමනං, සමුග්ඝාටං වා පුච්ඡති කි’’න්ති වත්තබ්බත්තා **සොතානං…පෙ…. පිධීයරෙති අනුසයසමුග්ඝාටං පුච්ඡතී’’**ති වුත්තං. ‘‘ඉදං අනුසයසමුග්ඝාටං වොදානං කිං, උදාහු වුට්ඨානං කි’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ඉදං වුට්ඨාන’’**න්ති වුත්තං.

‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා’’තිආදිපුච්ඡාවිචයො ආචරියෙන වුත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො; තාය පුච්ඡාය ‘‘කතමො විස්සජ්ජනවිචයො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ විස්සජ්ජනා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** පුච්ඡායං –

> ‘‘යානි සොතානි ලොකස්මිං, (අජිතාති භගවා,)
> සති තෙසං නිවාරණං;
> සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති. (සු. නි. 1041 චූළනි. වත්ථුගාථා 60, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 4) –

ගාථා විස්සජ්ජනාති දට්ඨබ්බා. තස්සං ගාථායං **අජිත** ලොකස්මිං යානි සොතානි සවන්ති, තෙසං සොතානං යං නිවාරණං, සා සති හොති; තං සතිං සොතානං සංවරන්ති අහං බ්‍රූමි; **එතෙ** සොතා පඤ්ඤාය පිධීයරෙති යොජනා කාතබ්බා. තත්ථ **සතීති** විපස්සනාපඤ්ඤාය සම්පයුත්තා සති. **පඤ්ඤායාති** මග්ගපඤ්ඤාය. **පිධීයරෙති** උප්පජ්ජිතුං අප්පදානවසෙන පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති.

''සති තෙසං නිවාරණං සොතානං සංවරං බ්‍රූමී''ති භගවා ආහ – ''යාය කායචි සතියා සොතානං සංවරණකිච්චං සිද්ධං කිං, විසිට්ඨාය සතියා සොතානං සංවරණකිච්චං සිද්ධං කිං, කතමාය සතියා සොතානං සංවරණකිච්චං සිද්ධ''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''කායගතාය සතියා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කායගතාය සතියාති** රූපකායෙ ගතං කෙසාදිකං අනිච්චාදිතො විපස්සිත්වා පවත්තාය විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තාය සතියා. **භාවිතායාති** කායගතං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො නිබ්බින්දනතො විරජ්ජනතො නිරොධනතො පටිනිස්සජ්ජනතො අනුපස්සනාවසෙන භාවිතාය. එවඤ්හි අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහති; දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජහති; අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජහති; නිබ්බින්දන්තො නන්දිං පජහති; විරජ්ජන්තො රාගං පජහති; නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති; පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහතීති. **බහුලීකතායාති** යථාවුත්තප්පකාරෙන දිවසම්පි මාසම්පි සංවච්ඡරම්පි සත්තසංවච්ඡරම්පි බහුලීකතාය. **චක්ඛුන්ති** අභිජ්ඣාදිපවත්තිද්වාරභාවෙන ඨිතං චක්ඛුං, නිග්ගහිතාගමං දට්ඨබ්බං. **නාවිඤ්ඡතීති** චක්ඛුද්වාරෙ පවත්තං අභිජ්ඣාදිසහිතං චිත්තසන්තානං, තංසමඞ්ගීපුග්ගලං වා නාකඩ්ඪති, මනාපිකෙසු රූපෙසු නාවිඤ්ඡතීති යොජනා. **අමනාපිකෙසු** රූපෙසු **න පටිහඤ්ඤති**. කායගතාය සතියා භාවිතාය බහුලීකතාය සොතං නාවිඤ්ඡති. මනාපිකෙසු සද්දෙසු...පෙ.... අමනාපිකෙසු සද්දෙසු න පටිහඤ්ඤතීති යොජනා යථාසම්භවතො කාතබ්බා.

''කෙන කාරණෙන නාවිඤ්ඡති පටිහඤ්ඤතී''ති පුච්ඡති, ඉන්ද්‍රියානං සංවුතනිවාරිතත්තා නාවිඤ්ඡති න පටිහඤ්ඤතීති විස්සජ්ජෙති. ''කෙනාරක්ඛෙන තෙ සංවුතනිවාරිතා''ති පුච්ඡති, සතිආරක්ඛෙන තෙ සංවුතනිවාරිතාති විස්සජ්ජෙති. ''සතිආරක්ඛෙන සංවුතනිවාරිතභාවො කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **තෙනාහ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙනාති** තස්මා සතිආරක්ඛෙන සංවුතනිවාරිතත්තා සංවුතනිවාරිතජානනකො භගවා ''සති තෙසං නිවාරණ''න්ති යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන තුම්හෙහි සතිආරක්ඛෙන සංවුතනිවාරිතභාවො සද්දහිතබ්බොති පුබ්බභාගෙ පඤ්ඤා සතානුගාති කිච්චමෙවෙත්ථ අධිකන්ති දට්ඨබ්බං.

‘‘සති තෙසං නිවාරණ’’න්ති විස්සජ්ජනස්ස වික්ථාරත්ථො ආචරියෙන වුත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති විස්සජ්ජනස්ස වික්ථාරත්ථො ‘‘කථං අම්හෙහි ජානිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා ‘‘පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති විස්සජ්ජනස්ස වික්ථාරත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘පඤ්ඤාය අනුසයා පහීයන්තී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පඤ්ඤායා**ති මග්ගපඤ්ඤාය. **අනුසයා**ති අනුරූපං කාරණං ලභිත්වා උප්පජ්ජනාරහා කාමරාගානුසයාදයො. **පහීයන්ති** සමුච්ඡෙදවසෙන අනුසයෙසු පඤ්ඤාය පහීනෙසු පරියුට්ඨානාපි අත්ථතො පහීයන්ති. කිස්ස පහීනත්තා ‘‘පහීයන්තී’’ති වුච්චති? අනුසයස්ස පහීනත්තා පරියුට්ඨානා පහීයන්තීති විස්සජ්ජෙති.

‘‘තං අනුසයප්පහානෙන පරියුට්ඨානප්පහානං කිං විය භවතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තං යථා ඛන්ධවන්තස්සා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඛන්ධවන්තස්ස රුක්ඛස්ස කුදාලාදිනා භූමිං ඛණිත්වා අනවසෙසමූලුද්ධරණෙ කතෙ තස්ස රුක්ඛස්ස පුප්ඵඵලපල්ලවඞ්කුරසන්තතිපි කුදාලාදිනා සමුච්ඡින්නාව භවති යථා, එවං අරහත්තමග්ගඤාණෙන අනුසයෙසු පහීනෙසු අනුසයානං පරියුට්ඨානසන්තති සමුච්ඡින්නා පිදහිතා පටිච්ඡන්නා භවති. කෙන සමුච්ඡින්නා භවති? **පඤ්ඤාය** මග්ගපඤ්ඤාය සමුච්ඡින්නා භවතීති අත්ථයොජනා දට්ඨබ්බා. ‘‘පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්නභාවො කථං සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’’ති වචනතො අනුසයානං පරියුට්ඨානසන්තතියා පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්නභාවො පණ්ඩිතෙහි සද්දහිතබ්බොති අධිප්පායො.

ඉමෙසු පඤ්හාවිස්සජ්ජනෙසු සොතානං සංවරං, පිධානඤ්ච අජානන්තෙන වා සංසයිතෙන වා සංවරපිධානානං පුච්ඡිතබ්බත්තා ධම්මාධිට්ඨානා පුච්ඡාති පුච්ඡාවිචයො චෙව සතිපඤ්ඤානං විස්සජ්ජෙතබ්බත්තා ධම්මාධිට්ඨානං විස්සජ්ජනන්ති විස්සජ්ජනවිචයො ච වෙදිතබ්බො. එතෙසු ච ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’තිආදිකො පඤ්හො නීවරණවිචිකිච්ඡාපමාදපජප්පානං වසෙන චතුබ්බිධොපි ලොකාධිට්ඨානවසෙන එකො පඤ්හොති වුත්තො, එවං සති ‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා’’තිආදිකොපි පඤ්හො සංවරපිධානානං වසෙන දුවිධොපි එකත්ථවසෙන ගහෙත්වා එකාධිට්ඨානවසෙන ‘‘එකො පඤ්හො’’ති වත්තබ්බො, සොතානං බහුභාවතො වා ‘‘බහුපඤ්හො’’ති වත්තබ්බො; තථා පන අවත්වා සොතෙ අනාමසිත්වා සංවරපිධානානං වසෙන ‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා’’තිආදිම්හි ‘‘ද්වෙ පඤ්හා’’ති වුත්තා. තදනුසාරෙන ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො’’තිආදිම්හිපි ලොකං අනාමසිත්වා නීවරණාදීනං චතුන්නං වසෙන ‘‘චත්තාරො පඤ්හා’’තිපි වත්තබ්බාති අයං නයො දස්සිතොති නයදස්සනං දට්ඨබ්බං.

දෙසනාකාලෙ වුත්තධම්මස්ස අනුසන්ධිමග්ගහෙත්වා අත්තනා රචිතනියාමෙනෙව පුච්ඡිතපඤ්හස්ස චෙව පඤ්හං අට්ඨපෙත්වා, පටිඤ්ඤඤ්ච අකත්වා විස්සජ්ජනස්ස ච විචයහාරො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''දෙසනාකාලෙ වුත්තධම්මස්ස අනුසන්ධිං ගහෙත්වා පුච්ඡිතපඤ්හස්ස චෙව තං පඤ්හං ඨපෙත්වා, පටිඤ්ඤඤ්ච කත්වා විස්සජ්ජනස්ස ච යො විචයො හාරො විභත්තො, සො විචයහාරො කථං අම්හෙහි විඤ්ඤායති, අම්හාකං විඤ්ඤාපනත්ථාය තස්මිං විචයං විභජෙථා''ති වත්තබ්බභාවතො තෙසු විචෙතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො ''යානි සොතානී''තිආදිගාථාය විචයාකාරදස්සනානන්තරං **''පඤ්ඤා චෙව සති චා''**තිආදිමාහ.

තත්ථ ගාථාත්ථො තාව විඤ්ඤාතබ්බො – යාය පඤ්ඤාය අනුසයප්පහානෙන සොතනිරුජ්ඣනං වුත්තං, යාය සතියා ච පරියුට්ඨානප්පහානෙන සොතනිරුජ්ඣනං වුත්තං, සායං **පඤ්ඤා චෙව** සායං **සති ච** තාහි පඤ්ඤාසතීහි අසෙසං සහුප්පන්නං **නාමඤ්චෙව රූපඤ්ච, එතං** සබ්බං **කත්ථ** නිරුජ්ඣමානෙ අසෙසං උපරුජ්ඣතීති මාරිස **මෙ** මයා පුට්ඨො ත්වං භගවා මය්හං **එතං** නිරුජ්ඣනං පබ්රූහි, ඉති ආයස්මා අජිතො භගවන්තං පුච්ඡති.

අජිත ත්වං **යමෙතං** පඤ්හං පුච්ඡිතං නිරුජ්ඣනං මං අපුච්ඡි, අහං **තෙ** තව **තං** නිරුජ්ඣනං වදාමි. **යත්ථ** විඤ්ඤාණනිරොධෙ පඤ්ඤාසතිසහිතං **නාමඤ්ච රූපඤ්ච** විඤ්ඤාණස්ස **නිරොධෙන** සහ එකතො අසෙසං උපරුජ්ඣති, **එත්ථ** විඤ්ඤාණනිරොධෙ **එතං** සබ්බං විඤ්ඤාණනිරොධෙන එකතො එකක්ඛණෙ අපුබ්බං අචරිමං **උපරුජ්ඣති,** එතං විඤ්ඤාණනිරොධං තස්ස නාමරූපස්ස නිරොධො නාතිවත්තති, තං තං නාමරූපනිරොධං සො සො විඤ්ඤාණනිරොධො නාතිවත්තතීති.

''තස්මිං පඤ්හෙ අයං අජිතො කිං පුච්ඡති? උපරුජ්ඣනමෙව පුච්ඡති, උදාහු අඤ්ඤං පුච්ඡතී''ති වත්තබ්බතො **''අයං පඤ්හෙ අනුසන්ධිං පුච්ඡතී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අයන්ති** යො ආයස්මා අජිතො පඤ්හං අපුච්ඡීති අයං අජිතො. **පඤ්හෙති** ''පඤ්ඤා චෙව සති චා''තිආදිපඤ්හෙ. යදි අනුසන්ධිං පුච්ඡති, එවං සති ''කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී''ති පුච්ඡනං අයුත්තං භවෙය්‍යාති? න, අනුසන්ධීයති එතෙන උපනිරුජ්ඣනෙනාති **අනුසන්ධීති** අත්ථසම්භවතො. තෙන වුත්තං **''අනුසන්ධිං පුච්ඡන්තො කිං...පෙ.... නිබ්බානධාතු''**න්ති. අනුසන්ධිපුච්ඡනෙන අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයාපි පුච්ඡනතො ''කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී''ති පුච්ඡනං යුත්තමෙව.

''යා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු පුච්ඡිතා, තං කතමාය පටිපදාය අධිගච්ඡතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා චතුසච්චකම්මට්ඨානභාවනාසඞ්ඛාතං පටිපදං විසයෙන සහ දස්සෙතුං **''තීණි සච්චානී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සඞ්ඛතානීති**

කම්මාදිපච්චයෙහි සමෙච්ච සම්භූය දුක්ඛාදීනි කරීයන්තීති සඞ්ඛතානි. **නිරොධධම්මානීති** නිරුජ්ඣනං **නිරොධො,** ධම්මොපි නිරොධධම්මොව, තස්මා නිරොධො ධම්මො සභාවො යෙසං දුක්ඛාදීනන්ති **නිරොධධම්මානීති** අත්ථොව ගහෙතබ්බො. තානි තීණි සච්චානි සරූපතො දස්සෙතුං **"දුක්ඛං සමුදයො මග්ගො"**ති වුත්තං. තීණි දුක්ඛසමුදයමග්ගසච්චානි සඞ්ඛතානීති වුත්තානි, "කිං නිරොධසච්ච"න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"නිරොධො අසඞ්ඛතො"**ති වුත්තං. ඉධ "නිරොධධම්මො"තිපි වත්තබ්බං. කම්මාදිපච්චයෙහි අසඞ්ඛතත්තා **අසඞ්ඛතො.** උප්පාදනිරොධාභාවතො **අනිරොධධම්මො.** "පහායකපහාතබ්බෙසු සච්චෙසු කතමෙන පහායකෙන කතමො පහාතබ්බො, කතමාය භූමියා පහීනො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ සමුදයො ද්වීසු භූමීසූ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ද්වීසු භූමීසූති** දස්සනභාවනාභූමීසු. **කාමච්ඡන්දොති** කාමභවරාගො. **රූපරාගොති** රූපභවරාගො. **අරූපරාගොති** අරූපභවරාගො. සංයොජනභෙදතො දස සංයොජනානි පහීයන්තීති යොජනා.

12. පහාතබ්බසංයොජනානි දස්සනභූමිභාවනාභූමිභෙදෙන විභත්තානි, අම්හෙහිපි ඤාතානි, "ඉන්ද්‍රියභෙදතො කථං විභත්තානී"ති වත්තබ්බභාවතො **"තත්ථ තීණී"**තිආදි වුත්තං. අථ වා "පහාතබ්බසංයොජනෙසු කතමානි සංයොජනානි කතමං ඉන්ද්‍රියං අත්තනො පහායකං කත්වා නිරුජ්ඣන්තී"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ තීණී"**තිආදි වුත්තං. **අධිට්ඨාය** අත්තනො පහායකං කත්වා **නිරුජ්ඣන්ති** අනුප්පාදවසෙන. "අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියඤ්ච අඤ්ඤින්ද්‍රියඤ්ච සංයොජනානං නිරුජ්ඣනහෙතු හොතු, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං කිස්ස හෙතූ"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"යං පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යං** යෙන අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියෙන අරහා "මෙ ජාති ඛීණා"ති එවං ජානාති, **ඉදං** ජානනහෙතු අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං **ඛයෙ** ජාතික්ඛයෙ අරහත්තඵලෙ පවත්තං **ඤාණං. යං** යෙන අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියෙන අරහා "ඉත්ථත්තාය අපරං න භවිස්සාමී"ති පජානාති, **ඉදං** පජානනහෙතු අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං. **අනුප්පාදෙ** පන අනුප්පජ්ජනෙ අරහත්තඵලෙ පවත්තං **ඤාණං** අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං ජානනහෙතු හොතීති වුත්තං හොති. ඉන්ද්‍රියඤාණානි පහායකානි කත්වා සංයොජනානි නිරුජ්ඣන්ති, "තානි ඤාණානි කදා නිරුජ්ඣන්තී"ති වත්තබ්බභාවතො **"තත්ථ යඤ්චා"**තිආදි වුත්තං.

"අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං පාපුණන්තස්ස නිරුජ්ඣතු, අඤ්ඤින්ද්‍රියං අරහත්තං පාපුණන්තස්ස නිරුජ්ඣතු, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං කදා නිරුජ්ඣතී"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ යඤ්ච ඛයෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ද්වෙති** කිච්චභෙදෙන ද්වෙ, සභාවතො පන එකාව.

‘‘පජානනකිච්චම්පි එකමෙව, කථං ද්වෙ සියු’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. ආරම්මණපඤ්ඤාභෙදෙන ද්වෙ නාමානි ලබ්භන්තීති වුත්තං හොති. **සාති** යා පඤ්ඤා පුබ්බගාථායං සොතපිධානකිච්චෙන වුත්තා, සා පඤ්ඤා පකාරෙහි ජානනසභාවෙන **පඤ්ඤා** නාම. **යථාදිට්ඨං** ආරම්මණං **අපිලාපනට්ඨෙන** ඔගාහනට්ඨෙන **සති** නාම.

13. ‘‘පඤ්ඤා චෙව සති චා’’ති පදස්ස අත්ථො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘නාමරූපඤ්චා’ති පදස්ස අත්ථො කථං අම්හෙහි ඤාතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා නාමරූපං විභජන්තො **‘‘තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** කම්මවිපාකවට්ටභෙදෙ භවත්තයෙ. **තත්ථාති** පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධසඞ්ඛාතනාමරූපසමුදායෙ. **පඤ්චින්ද්‍රියානීති** චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි. **විඤ්ඤාණසම්පයුත්ත**න්ති සම්පයුත්තපච්චයත්තං සන්ධාය න වුත්තං, පචුරජනස්ස පන අවිභජිත්වා ගහණීයසභාවමත්තං සන්ධාය වුත්තං. විභාගං ජානන්තෙහි පන ‘‘නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, රූපං පන න විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, සහජාත’’න්ති විභජිත්වා ගහෙතබ්බං. **තස්සාති** පඤ්ඤාසතිසහිතස්ස නාමරූපස්ස. **නිරොධන්ති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං.

භගවන්තං පුච්ඡන්තො ආයස්මා අජිතො **‘‘පඤ්ඤා චෙව…පෙ…. කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී’’**ති එවං පාරායනෙ ආහ. ‘‘පඤ්ඤා චෙවාතිආදිගාථාය යා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු පුච්ඡිතා, සා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු කතමෙන අධිගමෙන පත්තබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා චතුරිද්ධිපාදමුඛෙන අරියමග්ගාධිගමමුඛෙන පත්තබ්බා, චතුරිද්ධිපාදභාවනාය ච චත්තාරින්ද්‍රියානි මූලභූතානි, තස්මා මූලභූතානි තානි චත්තාරින්ද්‍රියානි නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ සති ච පඤ්ඤා චා’’**තිආදිමාහ. කුසලාකුසලධම්මගතියො සමන්වෙසමානාය සතියා සික්ඛමානාය එකන්තෙන සමාධි නිප්ඵාදෙතබ්බො, සතිග්ගහණෙන ච පරියුට්ඨානප්පහානං ගාථායං අධිප්පෙතං, පරියුට්ඨානප්පහානෙන ච සමාධිකිච්චං පාකටන්ති ආහ **‘‘සති ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි සතින්ද්‍රියඤ්ච සමාධින්ද්‍රියඤ්චා’’**ති. පඤ්ඤාය අනුසයසමුග්ඝාතං චතුබ්බිධසම්මප්පධානසඞ්ඛාතෙන වීරියෙන සික්ඛති, න විනා තෙනාති වුත්තං **‘‘පඤ්ඤා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි පඤ්ඤින්ද්‍රියඤ්ච වීරියින්ද්‍රියඤ්චා’’**ති.

ඉමෙසු යථාවුත්තෙසු චතූසු ඉන්ද්‍රියෙසු පුබ්බභාගෙ වා මග්ගක්ඛණෙ වා සික්ඛන්තෙසු තංසම්පයුත්තා යා සද්දහනා ඔකප්පනා සිද්ධා, ඉදං සද්දහනඔකප්පනසඞ්ඛාතං ධම්මජාතං සද්ධින්ද්‍රියං සිද්ධං, ‘‘තෙසු මූලභූතෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු සිද්ධෙසු කතමෙන ඉන්ද්‍රියෙන කතමො ධම්මො සිද්ධො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමිනා අයං සිද්ධොති දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ යා සද්ධාධිපතෙය්‍යා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** සත්‍යාදීසු. **සද්ධාධිපතෙය්‍යාති** පච්චයභූතාය සද්ධාය සිද්ධො ඡන්දො අධිපතීති **සද්ධාධිපති,** සද්ධාධිපතිනා

පවත්තෙතබ්බා චිත්තෙකග්ගතාති **සද්ධාධිපතෙය්‍යා. ඡන්දසමාධීති** ඡන්දං ජෙට්ඨකං කත්වා පවත්තිතො සමාධි වා ඡන්දාධිපතිනා සම්පයුත්තො පුබ්බභාගෙ පවත්තො සමාධි වා ඡන්දසමාධි, පහානං පහානහෙතු හොතීති යොජනා කාතබ්බා. **පහානන්ති** ච පජහති වික්ඛම්භිතකිලෙසෙ එතෙන ඡන්දසමාධිනාති **පහානන්ති** කරණසාධනත්ථො ගහෙතබ්බො. **පටිසඞ්ඛානබලෙනාති** පරිකම්මබලෙන. **භාවනාබලෙනාති** මහග්ගතභාවනාබලෙන.

‘‘සො ඡන්දසමාධි සයං කෙවලොව පහාන’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං සමාහිතෙ චිත්තෙ චිත්තුප්පාදෙ. ‘‘තස්මිං සමාහිතෙ චිත්තුප්පාදෙ අස්සාසා’’තිආදිනා අස්සාසාදිසීසෙන අස්සාසාදිජනකා වීරියසඞ්ඛාරා ගහිතා, තෙ ච යාව භාවනාපාරිපූරී, තාව පුනප්පුනං සරණතො ච **සරා,** පුනප්පුනං සඞ්කප්පනතො ච **සඞ්කප්පා.** යො පන ‘‘සරසඞ්කප්පා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා වා’’ති එවං වුත්තප්පකාරො පුරිමකො ඡන්දසමාධි වා කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච තදඞ්ගප්පහානතාය ච පහානං පහානහෙතුපධානං වා, ‘‘ඉමෙ වුත්තප්පකාරා සඞ්ඛාරාදයො කිං භාවෙන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉමෙ ච සඞ්ඛාරා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉමෙ සඞ්ඛාරා ච තදුභයඤ්ච ඡන්දසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති යොජනා.

ඡන්දසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතන්ති ඡන්දො එව අධිපති **ඡන්දාධිපති,** ඡන්දාධිපතිසමාධි. තෙන වුත්තං භගවතා – ‘‘ඡන්දං චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධි’’න්ති (විභ. 432). ඡන්දහෙතුකො වා සමාධි, ඡන්දාදිකො වා සමාධි **ඡන්දසමාධි,** ඡන්දාධිපතිස්ස පච්චයුප්පන්නො සමාධීති වුත්තං හොති. පධානභූතා සඞ්ඛාරා **පධානසඞ්ඛාරා,** පධානසද්දෙන සඞ්ඛතසඞ්ඛාරාදයො නිවත්තාපිතා, ඡන්දසමාධි ච පධානසඞ්ඛාරා චාති **ඡන්දසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරා,** තෙහි සමන්නාගතො **ඡන්ද...පෙ.... සමන්නාගතො,** තං...පෙ.... ගතං. ඉජ්ඣතීති සමිජ්ඣති නිප්පජ්ජතීති **ඉද්ධි,** කොට්ඨාසො, ඉද්ධි එව පාදො කොට්ඨාසොති **ඉද්ධිපාදො,** ඉද්ධිපාදචතුත්ථො. ඉජ්ඣන්ති වා තාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති **ඉද්ධි,** පජ්ජති එතෙනාති **පාදො,** ඉද්ධියා පාදොති **ඉද්ධිපාදො.** ඉද්ධිපාදොති සාමඤ්ඤත්ථවසෙන වුත්තොපි ‘‘ඡන්දසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගත’’න්ති වුත්තත්තා ඡන්දිද්ධිපාදොව ගහෙතබ්බො, තං ඉද්ධිපාදං තං ඡන්දිද්ධිපාදං භාවෙති වඩ්ඪෙතීති අත්ථො.

විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතන්ති විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගක්ඛණෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං. **විරාගනිස්සිතන්ති** විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො

තදඞ්ගවිරාගනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගක්ඛණෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිරාගනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිරාගනිස්සිතං. **නිරොධනිස්සිත**න්ති විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො තදඞ්ගනිරොධනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණනිරොධනිස්සිතං, මග්ගක්ඛණෙ කිච්චතො සමුච්ඡෙදනිරොධනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණනිරොධනිස්සිතං. **වොස්සග්ගපරිණාමි**න්ති එත්ථ පරිච්චාගවොස්සග්ගපක්ඛන්දනවොස්සග්ගවසෙන වොස්සග්ගො දුවිධො. තත්ථපි විපස්සනාක්ඛණෙ තදඞ්ගවසෙන පරිච්චාගවොස්සග්ගො, නිබ්බානනින්නභාවෙන පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො, මග්ගක්ඛණෙ සමුච්ඡෙදවසෙන පරිච්චාගවොස්සග්ගො, ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති විභජිත්වා ගහෙතබ්බො. යථාවුත්තවොස්සග්ගත්ථං පරිණමති, පරිණතං වා පරිපචති පරිපචනං කරොතීති **වොස්සග්ගපරිණාමී,** තං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

ඡන්දිද්ධිපාදභාවනාකාරො ආචරියෙන වුත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කථං වීරියිද්ධිපාදභාවනාකාරො අම්හෙහි විජානිතබ්බො’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘තත්ථ යා වීරියාධිපතෙය්‍යා’’**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙනෙව විඤ්ඤෙය්‍යො. සංඛිත්තවසෙන පන ඨපිතං පාඨං විත්ථාරතො ඨපෙස්සාමි. කථං? –

‘‘තත්ථ යා වීරියාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා, අයං වීරියසමාධි. සමාහිතෙ චිත්තෙ කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසඞ්ඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා, ඉදං පහානං. තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවෙදයිතා සරසඞ්කප්පා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා. ඉති පුරිමකො ච වීරියසමාධි, කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සඞ්ඛාරා, තදුභයං වීරියසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

‘‘තත්ථ යා චිත්තාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා, අයං චිත්තසමාධි. සමාහිතෙ චිත්තෙ කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසඞ්ඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා, ඉදං පහානං. තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවෙදයිතා සරසඞ්කප්පා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා. ඉති පුරිමකො ච චිත්තසමාධි, කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සඞ්ඛාරා, තදුභයං චිත්තසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

‘‘තත්ථ යා වීමංසාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා, අයං වීමංසාසමාධි, සමාහිතෙ චිත්තෙ කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසඞ්ඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා, ඉදං පහානං. තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා

විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවෙදයිතා සරසඞ්කප්පා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා. ඉති පුරිමකො ච වීමංසාසමාධි කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සඞ්ඛාරා, තදුභයං වීමංසාසමාධිප්පධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමි''න්ති.

අයං පන විසෙසො – **වීරියසමාධීති** වීරියං ජෙට්ඨකං කත්වා පවත්තිතො සමාධි වා වීරියාධිපතිනා සම්පයුත්තො පුබ්බභාගෙ පවත්තො සමාධි වා වීරියසමාධි. **චිත්තසමාධීති** චිත්තං ජෙට්ඨකං කත්වා පවත්තිතො සමාධි වා චිත්තාධිපතිනා සම්පයුත්තො පුබ්බභාගෙ පවත්තො සමාධි වා චිත්තසමාධි. **වීමංසාසමාධීති** වීමංසං ජෙට්ඨකං කත්වා පවත්තිතො සමාධි වා වීමංසාධිපතිනා සම්පයුත්තො පුබ්බභාගෙ පවත්තො සමාධි වා වීමංසාසමාධීති.

සත්තිබලානුරූපෙනෙත්ථ සඞ්ඛෙපවණ්ණනා කතා, ගම්භීරඤාණෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුරූපෙන විත්ථාරතො වා ගම්භීරතො වා විභජිත්වා ගහෙතබ්බා.

14. ''ඡන්දසමාධි වීරියසමාධි චිත්තසමාධි වීමංසාසමාධී''ති වුත්තො, ''එවං සති වීමංසාසමාධියෙව ඤාණමූලකො ඤාණපුබ්බඞ්ගමො ඤාණානුපරිවත්ති භවෙය්‍ය, අඤ්ඤෙ තයො සමාධයො අඤ්ඤාණමූලකා අඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමා අඤ්ඤාණපවත්තියො භවෙය්‍යු''න්ති වත්තබ්බත්තා සබ්බෙ සමාධයො ඤාණමූලකාදයොයෙවාති දස්සෙතුං **''සබ්බො සමාධි ඤාණමූලකො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සබ්බො සමාධීති** ඡන්දසමාධි, වීරියසමාධි, චිත්තසමාධි, වීමංසාසමාධීති චතුබ්බිධො සමාධි. **ඤාණමූලකොති** එකාවජ්ජනවීථිනානාවජ්ජනවීථීසු පවත්තං උපචාරඤාණමූලකො. **ඤාණපුබ්බඞ්ගමොති** අධිගමඤාණං පුබ්බඞ්ගමං අස්සාති ඤාණපුබ්බඞ්ගමො. **ඤාණානුපරිවත්තීති** පච්චවෙක්ඛණඤාණං අනුපරිවත්ති අස්සාති ඤාණානුපරිවත්ති. අථ වා නානාවජ්ජනූපචාරඤාණං වා පටිසන්ධිඤාණං වා මූලං අස්සාති **ඤාණමූලකො,** උපචාරඤාණං පුබ්බඞ්ගමං අස්සාති **ඤාණපුබ්බඞ්ගමො,** අප්පනාඤාණං අනුපරිවත්ති අස්සාති **ඤාණානුපරිවත්ති**. සබ්බං වා උපචාරඤාණං මූලං අස්සාති **ඤාණමූලකො**. අප්පනාඤාණං පුබ්බඞ්ගමං අස්සාති **ඤාණපුබ්බඞ්ගමො**. අභිඤ්ඤාඤාණං අනුපරිවත්ති අස්සාති **ඤාණානුපරිවත්ති,** අනුපරිවත්තනං වා **අනුපරිවත්ති,** ඤාණස්ස අනුපරිවත්ති **ඤාණානුපරිවත්ති,** ඤාණානුපරිවත්ති අස්සාති **ඤාණානුපරිවත්ති**. ඤාණං පන පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරමෙව.

යථා පුරෙ තථා පච්ඡාති යථා ඡන්දසමාධිආදිචතුබ්බිධසමාධිස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන පුරෙ අතීතාසු ජාතීසු

අසඞ්ඛෙය්‍යයොසුපි සංවට්ටවිවට්ටෙසු අත්තනො ඛන්ධපටිබද්ධස්ස, පරෙසං ඛන්ධපටිබද්ධස්ස ච සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනං තථා තථාවුත්තසමාධිස්ස අනාගතංසඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන පච්ඡා අනාගතාසු ජාතීසු අසඞ්ඛෙය්‍යයොසුපි සංවට්ටවිවට්ටෙසු අත්තනො ඛන්ධපටිබද්ධස්ස, පරෙසං ඛන්ධපටිබද්ධස්ස ච සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො. **යථා පච්ඡා තථා පුරෙති** යථා යථාවුත්තසමාධිස්ස චෙතොපරියඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන අනාගතෙසු සත්තසුයෙව දිවසෙසු පරසත්තානංයෙව චිත්තස්ස සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනං, තථා තථාවුත්තසමාධිස්ස පුරෙ අතීතෙසු සත්තසුයෙව දිවසෙසු පරසත්තානංයෙව චිත්තස්ස සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනන්ති අත්ථො.

යථා දිවා තථා රත්තින්ති යථා චක්ඛුමන්තානං සත්තානං දිවසභාගෙ සූරියාලොකෙන අන්ධකාරස්ස විද්ධංසිතත්තා ආපාථගතං චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං මනොවිඤ්ඤාණෙනපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං, තථා රත්තිභාගෙ චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ වත්තමානෙ යථාවුත්තසමාධිස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන රූපායතනස්ස සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනං. **යථා රත්තිං තථා දිවාති** යථා රත්තිභාගෙ චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ යථාවුත්තසමාධිස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන රූපායතනස්ස සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනං, තථා දිවසභාගෙ සුඛුමස්ස රූපායතනස්ස වා කෙනචි පාකාරාදිනා තිරොහිතස්ස රූපායතනස්ස වා අතිදූරට්ඨානෙ පවත්තස්ස රූපායතනස්ස වා යථාවුත්තසමාධිස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යථා යථාවුත්තසමාධිස්ස දිවසභාගෙ දිබ්බසොතඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන සුඛුමස්ස සද්දායතනස්ස වා කෙනචි පාකාරාදිනා තිරොහිතස්ස සද්දායතනස්ස වා අතිදූරට්ඨානෙ පවත්තස්ස සද්දායතනස්ස වා සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනං, තථා රත්තිභාගෙපි යථාවුත්තසමාධිස්ස දිබ්බසොතඤාණානුපරිවත්තිභාවෙන සුඛුමස්ස සද්දායතනස්ස වා කෙනචි පාකාරාදිනා තිරොහිතස්ස සද්දායතනස්ස වා අතිදූරට්ඨානෙ පවත්තස්ස සද්දායතනස්ස වා සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනමෙව, න දුප්පටිවිජ්ඣනන්ති අයං නයොපි නෙතබ්බො. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** –

‘‘**යථා පුරෙති** යථා සමාධිස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණානුපරිවත්තිභාවෙනා’’තිආදිං වත්වා ‘‘යථා ච රූපායතනෙ වුත්තං, තථා සමාධිස්ස දිබ්බසොතඤාණානුපරිවත්තිතාය සද්දායතනෙ ච නෙතබ්බ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 14).

‘‘ඤාණමූලකාදිසමාධිනා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණානුපරිවත්තිභාවාදිසහිතෙන කිං භාවෙති’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති විවටෙනා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉතීති** එවං වුත්තප්පකාරෙන. **අපරියොනද්ධෙනාති** නීවරණාදිවිගමනෙන. **සප්පභාසං චිත්තන්ති** ඉද්ධිපාදසම්පයුත්තං මග්ගචිත්තං භාවෙති. ඉද්ධිපාදසම්පයුත්තෙ මග්ගචිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ හි මග්ග**චිත්තසහභූනි** කුසලානි සද්ධින්ද්‍රියවීරියින්ද්‍රියසතින්ද්‍රියසමාධින්ද්‍රියපඤ්ඤින්ද්‍රියභූතානි **පඤ්චින්ද්‍රියානි උප්පජ්ජන්ති.** මග්ග**චිත්තෙ** නිරුජ්ඣමානෙ අනුප්පජ්ජනභාවෙන **නිරුජ්ඣන්ති** එකචිත්තක්ඛණිකත්තා. එවං මග්ග**විඤ්ඤාණස්ස** නිරොධා පඤ්ඤා ච සති ච නිරුජ්ඣතීති යොජනා.

‘‘කස්ස විඤ්ඤාණස්ස නිරොධා නාමරූපං නිරුජ්ඣතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නාමරූපඤ්චා’’**තිආදි වුත්තං, පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධා නාමරූපඤ්ච නිරුජ්ඣතීති වුත්තං හොති. අථ වා ‘‘විඤ්ඤාණස්ස නිරොධා පඤ්ඤා ච සති චාති වුත්තානි පඤ්චින්ද්‍රියානි එවං නිරුජ්ඣන්තී’’ති වත්තබ්බත්තා නාමරූපඤ්ච නිරුජ්ඣති, නිරුජ්ඣමානං පන නාමරූපං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධා නිරුජ්ඣතීති දස්සෙතුං **‘‘නාමරූපඤ්චා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නාමරූපඤ්චාති** මග්ගෙන තණ්හාඅවිජ්ජාදිකෙ අනුපච්ඡින්නෙ උප්පජ්ජනාරහං වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං, භූතුපාදාරූපඤ්ච. **විඤ්ඤාණහෙතුකන්ති** උප්පජ්ජනාරහං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං හෙතු අස්ස නාමරූපස්සාති විඤ්ඤාණහෙතුකං. **විඤ්ඤාණපච්චයා නිබ්බත්තන්ති** විඤ්ඤාණෙන පච්චයෙන නිබ්බත්තං. **තස්සාති** උප්පජ්ජනාරහස්ස පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස. **හෙතූති** තණ්හාඅවිජ්ජාදිකො කිලෙසො. **විඤ්ඤාණ**න්ති උප්පජ්ජනාරහං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං. **අනාහාරන්ති** අප්පච්චයං. **අනභිනන්දිතන්ති** කාමතණ්හාදීහි අනභිනන්දිතබ්බං. **අප්පටිසන්ධිකන්ති** පුනබ්භවාභිසන්දහනරහිතං. **න්ති** තාදිසං විඤ්ඤාණං. **අහෙතූති** නත්ථි හෙතුසඞ්ඛාතං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං ඉමස්ස නාමරූපස්සාති අහෙතු. **අප්පච්චයන්ති** සහායවිරහෙන නත්ථි පච්චයා සඞ්ඛාරා ඉමස්සාති අප්පච්චයං. එවං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධා නාමරූපඤ්ච නිරුජ්ඣතීති.

‘‘පඤ්ඤාසතීනඤ්චෙව නාමරූපස්ස ච වුත්තප්පකාරෙන නිරුජ්ඣනභාවො කථං අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං. වත්තබ්බාකාරෙන පඤ්ඤාසතීනඤ්චෙව නාමරූපස්ස ච නිරුජ්ඣනභාවජානනකො භගවා යථානිරුජ්ඣනභාවදීපකං **‘‘යමෙතං...පෙ.... එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී’’**ති ගාථාවචනං ආහ. තෙන ගාථාවචනෙන තුම්හෙහි මයා වුත්තො නිරුජ්ඣනභාවො සද්දහිතබ්බොයෙවාති. එත්ථාපි පඤ්ඤාසතිනාමරූපානං නිරුජ්ඣනං අජානන්තෙන තත්ථ වා සංසයන්තෙන අජිතෙන පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡාති වා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡාති වා පඤ්ඤාදීනං

අනෙකත්ථත්තා ධම්මතො වා අනෙකාධිට්ඨානා පුච්ඡාති වා ධම්මාධිට්ඨානා පුච්ඡා''ති වා ඉච්චෙවමාදිපුච්ඡාවිචයො නිද්ධාරෙතබ්බො. ''සරූපදස්සනවිස්සජ්ජනන්ති වා අනෙකාධිට්ඨානවිස්සජ්ජනන්ති වා ධම්මාධිට්ඨානවිස්සජ්ජන''න්ති වා ඉච්චෙවමාදිවිස්සජ්ජනවිචයො නිද්ධාරෙතබ්බො.

එවං සත්තාධිට්ඨානාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනානි චෙව ධම්මාධිට්ඨානාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනානි ච විසුං විසුං දස්සෙත්වා පුච්ඡාවිචයො චෙව විස්සජ්ජනවිචයො ච ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''සත්තාධිට්ඨානධම්මාධිට්ඨානෙසු එකතො දස්සිතෙසු පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙසු කථං පුච්ඡාවිචයො චෙව විස්සජ්ජනවිචයො ච අම්හෙහි විඤ්ඤාතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා සත්තාධිට්ඨානධම්මාධිට්ඨානං පුච්ඡං නීහරිත්වා තත්ථ විචයං විභජන්තො **''යෙ ච සඞ්ඛතධම්මාසෙ''**තිආදිමාහ. **අට්ඨකථායං** පන –

> ''එවං අනුසන්ධිපුච්ඡම්පි දස්සෙත්වා හෙට්ඨා සත්තාධිට්ඨානා, ධම්මාධිට්ඨානා ච පුච්ඡා විසුං විසුං දස්සිතාති ඉදානි තා සහ දස්සෙතුං ''යෙ ච සඞ්ඛතධම්මාසෙ'තිආදි ආරද්ධ''න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 14) –

වුත්තං. තස්සායං අත්ථො – ඉධ සාසනෙ **යෙ** අරහන්තො සඞ්ඛතධම්මා හොන්ති, **පුථූ** බහූයෙව සත්ත ජනා **සෙක්ඛා** සීලාදිසික්ඛමානා හොන්ති, **තෙසං** අරහන්තාවඤ්චෙව සෙක්ඛානඤ්ච ඉරියං පටිපත්තිං මෙං මහා පුට්ඨො නිපකො ත්වං භගවා පබ්රූහි මාරිස ඉති ආයස්මා අජිතො පුච්ඡන්තො ආහාති.

15. තස්සං ගාථායං ''කිත්තකානි පුච්ඡිතානී''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමානී''**තිආදි වුත්තං. පදත්ථානුරූපං පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ඉමානි තීණි පදානි පුච්ඡිතානී''**ති වුත්තං. ''යෙ ච ...පෙ.... මාරිසා''ති ගාථායං යෙ පඤ්හා පුච්ඡිතා, තෙ පඤ්හා තයො හොන්ති, ''කිස්ස කෙන කාරණෙන තයො හොන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''කිස්ස...පෙ.... යොගෙනා''**ති වුත්තං. සෙක්ඛා අරියා ච අසෙක්ඛා අරියා ච විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං පහානඤ්චාති **සෙඛාසෙඛවිපස්සනාපුබ්බඞ්ගමප්පහානානි,** තෙසං යොගොති **සෙඛා...පෙ.... යොගො,** තෙන සෙඛා...පෙ.... යොගෙන. **එවං** පුච්ඡාවිධිනා **හි** යස්මා ''යෙ ච සඞ්ඛතධම්මාසෙ...පෙ.... මාරිසා''ති ගාථමාහ, තස්මා තයො පඤ්හා හොන්තීති දට්ඨබ්බා.

''යෙ ච සඞ්ඛතධම්මාසෙ''ති ඉමිනා අසෙක්ඛානං අරහත්තං පුච්ඡති, ''යෙ ච සෙක්ඛා පුථූ ඉධා''ති ඉමිනා සෙක්ඛාසෙක්ඛානං සෙක්ඛසික්ඛනං පුච්ඡති, ''තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්රූහි මාරිසා''ති ඉමිනා සෙක්ඛාසෙක්ඛානං විපස්සනා පුබ්බභාගෙ තදඞ්ගප්පහානං පුච්ඡති. ''අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡාති වා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡාති වා සත්තාධිට්ඨානා

පුච්ඡාති වා අනෙකාධිට්ඨානා පුච්ඡා''ති වා ඉච්චෙවමාදිපුච්ඡාවිචයො නිද්ධාරෙතබ්බො.

සත්තධම්මාධිට්ඨානං පුච්ඡං නීහරිත්වා පුච්ඡාවිචයො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''තස්සං පුච්ඡායං කතමා විස්සජ්ජනාගාථා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ විස්සජ්ජනා''**තිආදි ආරද්ධං. **තත්ථාති** තස්සං ගාථායං. ''කාමෙසු...පෙ.... පරිබ්බජෙ''ති **විස්සජ්ජනාගාථා** භගවතා වුත්තා. **කාමෙසූති** කාමීයන්තීති **කාමා,** තෙසු කාමෙසු. වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන පණ්ඩිතෙහි නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය. **මනසා නාවිලොසියාති** ආවිලභාවකරෙ බ්‍යාපාදවිතක්කාදයො චෙව කායදුච්චරිතාදයො ච ධම්මෙ පජහන්තො පණ්ඩිතො මනසා අනාවිලො සුප්පසන්නො භවෙය්‍ය. **කුසලො සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බධම්මානං අනිච්චතාදිනා පරිතුලිතත්තා අනිච්චතාදීසු පඤ්චසු ඛන්ධෙසු කුසලො ඡෙකො. **සතොති** කෙසාදීසු සරතීති සතො. **භික්ඛූති** සඞ්ඛතධම්මෙ භයාදිතො ඉක්ඛතීති භික්ඛු. **පරිබ්බජෙති** තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානභාවෙන කිලෙසකාමවත්ථුකාමෙ පරිසමන්තතො වජ්ජෙය්‍ය.

පුච්ඡාගාථායං ''නිපකො''ති පදෙන පසංසිතෙන භගවතා විස්සජ්ජනාගාථා වුත්තා, තස්ස භගවතො යෙන අනාවරණඤාණෙන උක්කංසගතෙන පක්කභාවො දස්සිතො, තං අනාවරණඤාණං තාව කායකම්මාදිභෙදෙහි විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''භගවතො සබ්බං කායකම්ම''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ අනාවරණඤාණෙන ජානිත්වා කතං සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති. එස නයො සෙසෙසුපි. **අතීතෙ අංසෙති** අතීතභවෙ සපරක්ඛන්ධාදිකෙ කොට්ඨාසෙ අඤ්ඤාණෙන අප්පටිහතං භගවතො ඤාණදස්සනං. **අනාගතෙ අංසෙති** අනාගතභවෙ සපරක්ඛන්ධාදිකෙ කොට්ඨාසෙ. **පච්චුප්පන්නෙ අංසෙති** පච්චුප්පන්නෙ භවෙ සපරක්ඛන්ධාදිකෙ කොට්ඨාසෙ.

''ඤාණදස්සනස්ස කතරස්මිං පටිඝාතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පුච්ඡං ඨපෙත්වා පටිඝාතවිසයං දස්සෙතුං **''කො වා''**තිආදි වුත්තං. අථ වා ''පච්චුප්පන්නභවෙ සපරක්ඛන්ධාදිකෙ කොට්ඨාසෙ අඤ්ඤෙසම්පි ඤාණදස්සනං භවෙය්‍ය, තදනුසාරෙන අතීතානාගතකොට්ඨාසෙසුපි කතරස්මිං අඤ්ඤෙසං ඤාණදස්සනස්ස පටිඝාතො භවෙය්‍යා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පුච්ඡං ඨපෙත්වා පටිඝාතවිසයං නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''කො වා''**ති වුත්තං. තත්ථ **කො වාති** ක්ව කතරස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙසං ඤාණදස්සනස්ස පටිඝාතො භවෙය්‍යාති පුච්ඡි.

අනිච්චෙ, දුක්ඛෙ, අනත්තනියෙ ච අඤ්ඤෙසං අඤ්ඤාණං යං අදස්සනං අත්ථි, අඤ්ඤාණාදස්සනසඞ්ඛාතො සභාවො ඤාණදස්සනස්ස පටිඝාතො

හවති, න සපරක්ඛන්ධාදිදස්සනමත්තපටිඝාතො. එතෙන අනිච්චතො ලක්ඛණත්තයෙ පවත්තස්ස ඤාණදස්සනස්ස අඤ්ඤෙසං දුරභිසම්භවං, භගවතො ච ඤාණදස්සනස්ස අඤ්ඤෙහි අසාධාරණතං දස්සෙති. භගවතො හි ලක්ඛණත්තයවිභාවනෙන වෙනෙය්‍යා චතුසච්චප්පටිවෙධං ලභන්ති. ''භගවතො ඤාණදස්සනපටිඝාතාභාවෙන අඤ්ඤෙසඤ්ච ඤාණදස්සනස්ස පටිඝාතභාවො කතමාය උපමාය අම්හාකං පාකටො''ති වත්තබ්බභාවතො උපමාය පාකටං කාතුං **''යථා ඉධා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉධ** සත්තලොකෙ චක්ඛුමා **පුරිසො** ආකාසෙ තාරකානි **පස්සෙය්‍ය,** ගණනසඞ්ඛෙතෙන ''එත්තකානී''ති නො ච ජානෙය්‍ය යථා, **එවං** අඤ්ඤෙසං ඤාණදස්සනස්ස පටිඝාතො **අයං** අඤ්ඤාණදස්සනසභාවො හවති.

භගවතො පන තථා අභාවතො කෙනචි අඤ්ඤාණෙන අදස්සනෙන අප්පටිහතං ඤාණදස්සනං හවතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. ''භගවතො ඤාණදස්සනස්ස අප්පටිහතභාවො කස්මා අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''අනාවරණඤාණදස්සනා හි බුද්ධා භගවන්තො''**ති වුත්තං. ''නිපකස්ස...පෙ.... භගවතො අනාවරණඤාණං කායකම්මාදිභෙදෙහි ආචරියෙන විභජිත්වා දස්සිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, පච්ඡා ගාථාය 'ඉරිය'න්ති පදෙන පුච්ඡිතා සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදා කථං විජානිතබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදං දස්සෙතුං **''තත්ථ සෙඛෙනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං විස්සජ්ජනෙ. **සෙඛෙනාති** සික්ඛනසීලෙන පුග්ගලෙන රජනීයෙසු රූපාරම්මණාදීසු ධම්මෙසු ගෙධා චිත්තං රක්ඛිතබ්බං, පරියුට්ඨානීයෙසු ආඝාතවත්ථූසු දොසා චිත්තං රක්ඛිතබ්බං.

''තෙසු ගෙධදොසෙසු කතමං නිවාරෙන්තො භගවා විස්සජ්ජනගාථායං කතමං පදමාහා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යා ඉච්ඡා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** ගෙධදොසෙසු. **ඉච්ඡාති** රාගිච්ඡා. **මුච්ඡාති** ලොභමොහසහගතමොහමුච්ඡා. **පත්ථනාති** රාගපත්ථනා. **පියායනාති** තණ්හාපියායනාව, න මෙත්තාපියායනා. **කීළනාති** ගෙධකීළනා. එතානි හි ගෙධපරියායවචනානි. **තං** ගෙධසඞ්ඛාතං ඉච්ඡාදිකං නිවාරෙන්තො භගවා ''කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යා''ති **එවං** විසුං විසුං පකාරෙන ආහ.

පරියුට්ඨානවිඝාතං දොසං නිවාරෙන්තො භගවා ''මනසානාවිලො සියා''ති එවං විසුං විසුං පකාරෙන ආහාති යොජනා. ගෙධදොසානං විසුං විසුං නිවාරෙන්තො භගවා ද්වෙ පදානි ආහාති වුත්තං, ''තං කෙන අත්ථෙන සද්දහිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තථා හි සෙඛො''**තිආදි වුත්තං. රජනීයෙසු **අභිගිජ්ඣන්තො** සෙඛො අනුප්පන්නං ලොභපධානං **කිලෙසඤ්ච** උප්පාදෙති, උප්පන්නං කිලෙසඤ්ච **ඵාතිං** අභිවඩ්ඪනං කරොති, පරියුට්ඨානීයෙසු ආවිලො සෙඛො අනුප්පන්නං දොසපධානං කිලෙසඤ්ච උප්පාදෙති, උප්පන්නං කිලෙසඤ්ච **ඵාතිං** වඩ්ඪනං කරොති, ඉති ඉමිනා පටික්ඛෙපඅත්ථෙන තං මම වචනං සද්දහිතබ්බන්ති අධිප්පායො.

‘‘කිං පන අනභිගිජ්ඣන්තො, අනාවිලො ච සෙක්ඛො අගෙධදොසනිවාරණමෙව කරොති, උදාහු උත්තරිපි පටිපදං පූරෙතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා උත්තරිපි පටිපදං පූරෙතියෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘යො පන අනාවිලසඞ්කප්පො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනාවිලසඞ්කප්පොති** නත්ථි ආවිලකරා සඞ්කප්පා බ්‍යාපාදසඞ්කප්පවිහිංසාසඞ්කප්පා එතස්සාති අනාවිලසඞ්කප්පො, ඉච්ඡාදිගෙධස්ස අභාවෙන **අනභිගිජ්ඣන්තො වායමති** කුසලවායාමං පවත්තෙති. ‘‘කථං වායමතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සො අනුප්පන්නාන’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සොති** උපරිභාවනාමග්ගභාවත්ථාය පටිපජ්ජමානො සෙක්ඛො. **අනුප්පන්නානන්තිආදීනං** අත්ථො සක්කා අට්ඨකථාවචනෙනෙව (නෙත්ති. අට්ඨ. 15-16) ජානිතුන්ති න විභත්තො.

16. **යෙනාති** අසුභාදීනං අනුස්සරණලක්ඛණෙන ඉන්ද්‍රියෙන තණ්හාමයිතවත්ථූසු කාමතණ්හාය සහජාතං **විතක්කං** වාරෙති, **ඉදං** අසුභාදිඅනුස්සරණලක්ඛණං ඉන්ද්‍රියං **සතින්ද්‍රියං. යෙන** මහග්ගතභාවප්පත්තෙන අවික්ඛෙපෙන **බ්‍යාපාදවිතක්කං** වාරෙති, **ඉදං** අවික්ඛෙපසඞ්ඛාතං ඉන්ද්‍රියං **සමාධින්ද්‍රියං. යෙන** සම්මප්පධානෙන **විහිංසාවිතක්කං** වාරෙති, **ඉදං** සම්මප්පධානසඞ්ඛාතං ඉන්ද්‍රියං **වීරියින්ද්‍රියං. යෙන** සම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන ඉන්ද්‍රියෙන උප්පන්නුප්පන්නෙ…පෙ.… නාධිවාසෙති, **ඉදං** සම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතං ඉන්ද්‍රියං **පඤ්ඤින්ද්‍රියං**. ඉමෙසු චතූසු ඉන්ද්‍රියෙසු සහ උප්පජ්ජමානා යා සද්දහනා ඔකප්පනා උප්පජ්ජති, අනාවිලභාවතො **ඉදං** සද්දහනසඞ්ඛාතං ඉන්ද්‍රියං **සද්ධින්ද්‍රියං**. ඉමානි සෙක්ඛස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි.

එකස්මිංයෙව විසයෙ ජෙට්ඨකභාවං න පාපුණෙය්‍යුං, අත්තනො විසයෙ ජෙට්ඨකභාවං පාපුණිතුං අරහන්ති, ‘‘කතමං ඉන්ද්‍රියං කත්ථ විසයෙ ජෙට්ඨකභාවං පවත්ත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො ඉදං ඉන්ද්‍රියං ඉමස්මිං විසයෙ පවත්තන්ති දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බ’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු චතූසු සොතාපත්තියඞ්ගෙසු සද්ධින්ද්‍රියං ජෙට්ඨකභාවං පවත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එවං සෙසෙසුපි යොජෙතබ්බං. කිං නු සෙක්ඛො පඤ්ඤින්ද්‍රියෙව අප්පමත්තො’ති භගවතා වුත්තො ථොමිතො, උදාහු සබ්බෙහි කුසලෙහි ධම්මෙහීති පුච්ඡිතබ්බත්තා සබ්බෙහි කුසලෙහි ධම්මෙහි පඤ්චින්ද්‍රියපමුඛෙහි වුත්තො ථොමිතො හොතීති දස්සෙතුං **‘‘එවං සෙඛො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එවං** පඤ්චින්ද්‍රියානං නිබ්බත්තිදස්සනෙන **සෙඛො** පුග්ගලො සබ්බෙහි කුසලෙහි ධම්මෙහි අප්පමත්තොති භගවතා **වුත්තො** ථොමිතො අනාවිලතාය මනසාති යොජනා. ‘‘සෙක්ඛස්ස අනාවිලතා කෙන සද්දහිතබ්බා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ භගවා මනසානාවිලො සියා’’**ති වුත්තං. භගවතා ‘‘මනසානාවිලො සියා’’ති වුත්තත්තා සෙක්ඛස්ස අනාවිලතා තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බාති.

17. සෙක්ඛස්ස මත්ථකප්පත්තා පටිපදා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කථං අසෙක්ඛස්ස මත්ථකප්පත්තා පටිපදා ඤාතබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා අසෙක්ඛස්ස මත්ථකප්පත්තං පටිපදං විභජිත්වා දස්සෙතුං **''කුසලො සබ්බධම්මාන''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බෙසු ධම්මෙසු මත්ථකප්පත්තාය පටිපදාය අසෙක්ඛො **කුසලො** ඡෙකතරොති භගවතා **වුත්තො** ථොමිතො අනාවිලතාය මනසාති. අසෙක්ඛස්ස සබ්බධම්මෙසු යං කොසල්ලං දස්සෙතුකාමො, තස්ස කොසල්ලස්ස විසයභූතෙ සබ්බධම්මෙ තාව පුග්ගලාධිට්ඨානෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං **''ලොකො නාමා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **''සබ්බධම්මාන''**න්ති ඉමිනා වුත්තධම්මසඞ්ඛාතො ලොකො නාම කිලෙසලොකො, භවලොකො, ඉන්ද්‍රියලොකොති තිවිධො හොතීති යොජනා. තත්ථ පරිත්තධම්මට්ඨො කිලෙසජනනට්ඨෙන කිලෙසො, කුසලාදිපවත්තනට්ඨෙන ලොකො චාති **කිලෙසලොකො.** මහග්ගතධම්මට්ඨො භවනට්ඨෙන භවො, වුත්තනයෙන ලොකො චාති **භවලොකො.** සද්ධින්ද්‍රියාදිධම්මට්ඨො ආධිපච්චට්ඨයොගවසෙන ඉන්ද්‍රියභූතො හුත්වා සද්ධින්ද්‍රියාදිපත්තනට්ඨෙන ලොකො චාති **ඉන්ද්‍රියලොකො.**

''තීසු ලොකෙසු කතමෙන කතමො සමුදාගච්ඡතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථා''**තිආදි වුත්තං. ''සද්ධාදිඉන්ද්‍රියානි කො නිබ්බත්තෙතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො ඉන්ද්‍රියානි නිබ්බත්තෙතී''**ති වුත්තං. තත්ථ **සොති** යො පුග්ගලො කිලෙසලොකසඞ්ඛාතෙ පරිත්තධම්මෙ, භවලොකසඞ්ඛාතෙ මහග්ගතධම්මෙ ච තංතංසම්පාදනවසෙන ඨිතො, සො පුග්ගලො සද්ධින්ද්‍රියාදීනි ඉන්ද්‍රියානි අත්තසන්තානෙ නිබ්බත්තෙති.

''ඉන්ද්‍රියෙසු අත්තසන්තානෙසු පුනප්පුනං නිබ්බත්තාපනවසෙන වුඩ්ඪාපියමානෙසු කා පඤ්ඤා භවතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ඉන්ද්‍රියෙසූ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නෙය්‍යස්සාති** අභිඤ්ඤෙය්‍යස්ස. **පරිඤ්ඤාති** රූපාරූපධම්මෙ සලක්ඛණතො, පච්චයතො ච පරිග්ගහාදිවසෙන පවත්තපඤ්ඤා. ''සා පරිඤ්ඤා කතිවිධෙන උපපරික්ඛිතබ්බා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සා දුවිධෙනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සා පරිඤ්ඤා දස්සනපරිඤ්ඤාය ච භාවනාපරිඤ්ඤාය ච දුවිධෙන විඤ්ඤූහි උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බාති. **දස්සනපරිඤ්ඤායාති** ච දස්සනමග්ගපඤ්ඤාජනිකාය ඤාතපරිඤ්ඤායාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. තෙන **අට්ඨකථායං** වුත්තං ''දස්සනපරිඤ්ඤාති ඤාතපරිඤ්ඤා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 17). **භාවනාපරිඤ්ඤායාති** භාවනාමග්ගපඤ්ඤාජනිකාය තීරණපරිඤ්ඤාය සද්ධිං පහානපරිඤ්ඤායාති අත්ථො.

''සා දුවිධෙනා'තිආදිනා වුත්තො අත්ථො අතිසඞ්ඛෙපො න සක්කා විඤ්ඤාතුං, විත්ථාරෙත්වා කථෙහී''ති වත්තබ්බත්තා **''යදා හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යදාති** බලවවිපස්සනුප්පජ්ජනකාලෙ. **සෙඛොති** සික්ඛනසීලතාය

කල්‍යාණපුථුජ්ජනො චෙව සොතාපන්නාදිකො ච. **ඤෙය්‍යන්ති** ඤාතබ්බං රූපාදිකං සඞ්ඛාරං. **පරිජානාතීති** පරිග්ගහාදිඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා ජානාති නිබ්බිදාඤාණසහගතෙන. **තස්සාති** කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස චෙව සොතාපන්නාදිකස්ස ච. **ද්වෙ ධම්මාති** කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස බලවවිපස්සනාධම්මො චෙව සොතාපන්නාදිකස්ස ච බලවවිපස්සනාධම්මො ච. යථාක්කමං **දස්සනකොසල්ලං** සොතාපත්තිමග්ගඤාණඤ්චෙව **භාවනාකොසල්ලං** සකදාගාමිමග්ගාදිකඤ්ච සන්තානෙ පවත්තාපනවසෙන ගච්ඡන්ති.

''පුබ්බෙ යං ඤාණං 'නෙය්‍යස්ස පරිඤ්ඤා'ති වුත්තං, තං ඤාණං කතිවිධෙන වෙදිතබ්බ''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තං ඤාණං පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බං...පෙ... සච්ඡිකිරියා''**ති වුත්තං. ''තාසු විපස්සනාභෙදෙන භින්නාසු පඤ්චසු අභිඤ්ඤාදීසු කතමා අභිඤ්ඤා, කතමා පරිඤ්ඤා, කතමං පහානං, කතමා භාවනා, කතමා සච්ඡිකිරියා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** අභිඤ්ඤාදීසු. **යං ධම්මානං සලක්ඛණෙ ඤාණන්ති** රූපධම්මානං කක්ඛළාදිසලක්ඛණෙ, අරූපධම්මානං ඵුසනාදිසලක්ඛණෙ ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තං යං ඤාණං හෙතුඵලජානනහෙතුජානනසඞ්ඛාතා **ධම්මපටිසම්භිදා** චෙව හෙතුඵලජානනසඞ්ඛාතා **අත්ථපටිසම්භිදා** ච භවති. **අයං** සලක්ඛණෙන සද්ධිං හෙතුඵලජානනා පඤ්ඤා **අභිඤ්ඤා** නාම.

එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන. අභිඤ්ඤාඤාණෙන **අභිජානිත්වා. යා පරිජානනාති**ආදීසු ''ඉදං අනවජ්ජං **කුසලං,** ඉදං සාවජ්ජං **අකුසලං,** ඉදං අකුසලවිපාකජනකං **සාවජ්ජං,** ඉදං කුසලවිපාකජනකං **අනවජ්ජං,** ඉදං සංකිලිට්ඨං **කණ්හං,** ඉදං අසංකිලිට්ඨං **සුක්කං,** ඉදං කුසලං අනවජ්ජාදිකං **සෙවිතබ්බං,** ඉදං අකුසලං සාවජ්ජාදිකං **න සෙවිතබ්බ''**න්ති එවං අනිච්චාදිතො කලාපසම්මසනාදිවසෙන ගහිතා සම්මසිතා **ඉමෙ** විපස්සනාය ආරම්මණභූතා සඞ්ඛතධම්මා **ඉදං** උදයබ්බයඤාණාදිඵලං ආනිසංසං අනුක්කමෙන නිබ්බත්තාපෙන්ති. තන්නිබ්බත්තවිපස්සනාය උප්පජ්ජනතො උපචාරං උප්පාදෙන්ති, **එවං** අනුක්කමෙන ගහිතානං පවත්තිතානං **තෙසං** උදයබ්බයඤාණාදීනං **අයං** සච්චානුබොධපටිවෙධො **අත්ථොති** පරිච්ඡින්දිත්වා යා පරිජානනා පවත්තා, සා **අයං** පරිජානනා **පරිඤ්ඤා** නාමාති යොජෙත්වා, **එවං** වුත්තප්පකාරාය පරිඤ්ඤාපඤ්ඤාය **පරිජානිත්වා** පහාතබ්බා, භාවෙතබ්බා, සච්ඡිකාතබ්බා ච තයො ධම්මා අවසිට්ඨා භවන්ති. ''යෙ අකුසලා, තෙ පහාතබ්බා''ති යා පරිජානනා පඤ්ඤා පවත්තා, ඉදං පහානං පහානඤාණං. ''යෙ කුසලා, තෙ භාවෙතබ්බා''ති යා පරිජානනා පඤ්ඤා පවත්තා, සා භාවනාපඤ්ඤා. ''යං අසඞ්ඛතං, ඉදං සච්ඡිකිරිය''න්ති යා පරිජානනා පඤ්ඤා පවත්තා, සා සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤාති යොජෙත්වා අට්ඨකථාධිප්පායෙන අවිරුද්ධො අත්ථො ගහෙතබ්බො.

අභිඤ්ඤාදයො පඤ්චවිධා පඤ්ඤා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘තාහි පරිඤ්ඤාහි ජානන්තො පුග්ගලො ‘කි’න්ති වුච්චති ථොමීයතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යො එව’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යො** පුග්ගලො **එවං** වුත්තප්පකාරෙන ජානාති, **අයං** ජානන්තො පුග්ගලො පච්චයුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කුසලත්තා ඡෙකත්තා ‘‘අත්ථකුසලො’’ති **වුච්චති** ථොමීයති, පච්චයධම්මෙසු කුසලත්තා **‘‘ධම්මකුසලො’’**ති ච චතුන්නං එකත්තාදීනං නයානං යුත්තතාය කොවිදත්තා **‘‘කල්‍යාණතාකුසලො’’**ති ච ඵලසමාපත්තීසු කොවිදත්තා **‘‘ඵලතාකුසලො’’**ති ච වඩ්ඪීසු කොවිදත්තා **‘‘ආයකුසලො’’**ති ච අවඩ්ඪීසු කොවිදත්තා **‘‘අපායකුසලො’’**ති ච අච්චායිකෙ කිච්චෙ වා භයෙ වා උප්පන්නෙ සති තස්ස කිච්චස්ස, භයස්ස වා තිකිච්ඡනසමත්ථෙ ඨානුප්පත්තියකාරණෙ කොවිදත්තා **‘‘උපායකුසලො’’**ති ච මහන්තෙසු අභික්කමාදීසු සතිසම්පජඤ්ඤාය සම්පන්නත්තා **‘‘මහතා කොසල්ලෙන සමන්නාගතො’’**ති ච **වුච්චති** ථොමීයති. ‘‘තස්ස අසෙක්ඛස්ස අත්ථාදීසු කුසලභාවො කථං සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘කුසලො සබ්බධම්මාන’’න්ති වුත්තත්තා සද්දහිතබ්බොති අධිප්පායො.

‘‘කුසලො සබ්බධම්මාන’’න්ති පදස්ස අත්ථො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති පදස්ස අත්ථො කථං අම්හෙහි විත්ථාරතො විඤ්ඤාතො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’**තිආදි වුත්තං. අථ වා ‘‘සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති භගවතා වුත්තං, ‘‘කත්ථ පවත්තෙන සතිසහිතෙන ඤාණෙන සම්පන්නො සතො කිමත්ථං පරිබ්බජෙ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘ඉමෙසු පවත්තෙන සතිසහිතඤාණෙන සම්පන්නො සතො ඉමමත්ථං පරිබ්බජෙ’’ති නියමෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තෙනාති** යො අභික්කමාදීසු පවත්තෙන සතිසහිතඤාණෙන සමන්නාගතො සතො අසෙක්ඛභික්ඛු, තෙන අසෙක්ඛභික්ඛුනා පරිනිට්ඨිතසික්ඛත්තා අඤ්ඤපයොජනාභාවතො **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං** අභික්කන්තෙ…පෙ…. තුණ්හීභාවෙන **සතෙන** සතිසහිතෙන **සම්පජානෙන** ඤාණෙන **විහාතබ්බං** චතුඉරියාපථපරිවත්තනසඞ්ඛාතං විහරණං පවත්තෙතබ්බං.

‘‘යා සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදා නිද්දිට්ඨා, ඉමා සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදා සඞ්ඛෙපතො කතිවිධා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමා පටිපදාසඞ්ඛාතා චරියා සඞ්ඛෙපතො පුග්ගලවසෙන ද්වෙති දස්සෙතුං **‘‘ඉමා ද්වෙ චරියා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ යා චරියා භාවෙතබ්බකුසලාදිභෙදෙන වා අත්ථකොසල්ලාදිභෙදෙන වා අභික්කමාදීසු සතිසම්පජඤ්ඤභෙදෙන වා නිද්දිට්ඨා, ඉමා චරියා ද්වෙති භගවතා **අනුඤ්ඤාතා** අනුජානනවසෙන දෙසිතා, **විසුද්ධානං** අරහන්තානං **එකා** චරියා, **විසුජ්ඣන්තානං** සෙක්ඛානං **එකා** චරියාති පුග්ගලවසෙන ද්වෙති දට්ඨබ්බා.

‘‘අසෙක්ඛොයෙව කස්මා ‘සතො අභික්කමතී’තිආදිනා වුච්චති පොමීයති, කල්‍යාණපුථුජ්ජනොපි ‘සතො අභික්කමතී’තිආදිනා වුච්චති පොමීයතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කතකිච්චානි හී’’**තිආදි වුත්තං. අරහතො ඉන්ද්‍රියානි කතකිච්චානි, ඉන්ද්‍රියානං කතකිච්චත්තා යං පුච්ඡං පුච්ඡිතබ්බං, තං සබ්බං චතුබ්බිධං දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාභිසමයෙන බොජ්ඣිතබ්බං…පෙ…. නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාභිසමයෙන බොජ්ඣිතබ්බං භවෙ. **චතුබ්බිධං ඉදං බොජ්ඣං** බොජ්ඣිතබ්බං **යො** අසෙක්ඛො සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා **එවං** පරිඤ්ඤාභිසමයාදිනා **ජානාති, අයං** අසෙක්ඛො නිප්පරියායෙන ‘‘රාගස්ස ඛයාය, දොසස්ස ඛයාය, මොහස්ස ඛයාය සතො අභික්කමති, සතො පටික්කමතී’’ති **වුච්චති** පොමීයති. සෙක්ඛොපි යථාවුත්තං **බොජ්ඣං** බොජ්ඣිතබ්බං අත්තනො පරිඤ්ඤාභිසමයාදිනා **ජානාති,** තස්මා ‘‘සතො…පෙ…. මොහස්සා’’ති **වුච්චති** පොමීයතීති වෙදිතබ්බො. තෙන වුත්තං **‘‘කෙ විසුජ්ඣන්තා? සෙක්ඛා’’**ති.

‘‘කස්මා සෙක්ඛාසෙක්ඛානං සතිසම්පජඤ්ඤෙන අභික්කමනාදිභාවො, රාගාදීනඤ්ච ඛයභාවො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා වුත්තං **‘‘තෙනාහ භගවා සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’**ති. ‘‘භගවතො සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගම’න්තිආදිනා (නෙත්ති. 15) මනාපිකෙසු කාමෙසු නාභිගිජ්ඣනභාවො, අමනාපිකෙසු කාමෙසු මනසා අනාවිලභාවො, සබ්බධම්මෙසු කුසලභාවො, සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතස්ස පරිබ්බජනභාවො ආචරියෙන නිද්දිට්ඨො, සො නාභිගිජ්ඣනභාවාදිකො කස්මා අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා වුත්තං **‘‘තෙනාහ කාමෙසු…පෙ…. පරිබ්බජෙ’’**ති. ඉමිස්සා ගාථායපි පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයො පුබ්බෙ එකාධිට්ඨානාදිධම්මාධිට්ඨානාදිවසෙන වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

විචයහාරවිභඞ්ගෙ අජිතසුත්තං නීහරිත්වා පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො සුත්තන්තරෙසු පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අජිතසුත්තෙ පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයනයානුසාරෙන සුත්තන්තරෙසුපි පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානි නීහරිත්වා පුච්ඡාවිචයවිස්සජ්ජනවිචයා යොජෙතබ්බාති දස්සෙතුං **‘‘එවං පුච්ඡිතබ්බං, එවං විස්සජ්ජිතබ්බ’’**න්ති වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> එත්තාවතා ච මහාථෙරො විචයහාරං විභජන්තො අජිතසුත්තවසෙන පුච්ඡාවිචයං, විස්සජ්ජනවිචයඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි සුත්තන්තරෙසුපි පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයානං නයං දස්සෙන්තො එවං පුච්ඡිතබ්බං, එවං විස්සජ්ජිතබ්බ’න්ති ආහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 17) –

වුත්තං. තත්ථ **එවන්ති** අජිතසුත්තෙ (සු. නි. 1038 ආදයො; චූළනි. වත්ථුගාථා 57, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 1 ආදයො) වුත්තපුච්ඡාවිචයානුසාරෙන

පුච්ඡාවසෙන පවත්තසුත්තං නීහරිත්වා පුච්ඡාවිචයො විභජෙතබ්බො, එවං අජිතසුත්තෙ (සු. නි. 1038 ආදයො; චූළනි. වත්ථුගාථා 57 ආදයො, අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 1 ආදයො) වුත්තවිස්සජ්ජනවිචයානුසාරෙන සුත්තන්තරෙසුපි විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තසුත්තං නීහරිත්වා විස්සජ්ජනවිචයො විභජෙතබ්බො.

පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවිචයා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමො සුත්තඅනුගීතිවිචයො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සුත්තස්ස ච අනුගීති''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුත්තස්සාති** නීහරිතසුත්තස්ස. **අනුගීතීති** සුත්තන්තරදෙසනාසඞ්ඛාතා අනුගීති. **අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච සමානෙතබ්බාති** තස්සා අනුගීතියා අත්ථතො, බ්‍යඤ්ජනතො ච සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙන සමානා සදිසී කාතබ්බා, තස්මිං වා සංවණ්ණියමානසුත්තෙ අනුගීති සුත්තත්ථතො, බ්‍යඤ්ජනතො ච සමානෙතබ්බා. ''අත්ථතො අසමානෙ කො නාම දොසො ආපජ්ජෙය්‍යා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **අත්ථාපගතං හි බ්‍යඤ්ජනං සම්ඵප්පලාපං භවතී''**ති වුත්තං. ''අත්ථතො අසමානෙ දොසො වුත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, බ්‍යඤ්ජනතො අසමානෙ පන කො නාම දොසො ආපජ්ජතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''දුන්නික්ඛිත්තස්ස පදබ්‍යඤ්ජනස්ස අත්ථොපි දුන්නයො භවතී''**ති වුත්තං. **තස්මා** සදොසත්තා අනුගීතියා වා සුත්තෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනූපෙතං සඞ්ගායිතබ්බං.

අනුගීතිවිචයො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමො සුත්තස්ස විචයො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **සුත්තඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුත්තඤ්චාති** නිද්ධාරිතසුත්තඤ්ච. **''ඉදං** නිද්ධාරිත**සුත්තං** නාම භගවතා වුත්තං **ආහච්චවචනං** කිං, උදාහු සඞ්ගායන්තෙහි වුත්තං **අනුසන්ධිවචනං** කි''න්ති පවිචිනිතබ්බං, **''ඉදං** නිද්ධාරිතසුත්තං **නීතත්ථං** කිං, උදාහු **නෙය්‍යත්ථං** කි''න්ති පවිචිනිතබ්බං, **''ඉදං** නිද්ධාරිතසුත්තං **සංකිලෙසභාගියං** කිං, උදාහු **වාසනාභාගියං** කි''න්ති පවිචිනිතබ්බං, **''ඉදං** නිද්ධාරිතසුත්තං **නිබ්බෙධභාගියං** කිං, උදාහු **අසෙක්ඛභාගියං** කි''න්ති පවිචිනිතබ්බං. එවං පවිචිනිත්වා යදි ආහච්චවචනං භවෙ, එවං සති ''ආහච්චවචන''න්ති නිද්ධාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. යදි අසෙක්ඛසුත්තං භවෙ, එවං සති ''අසෙක්ඛසුත්ත''න්ති නිද්ධාරෙත්වා ගහෙතබ්බං, ඤාතන්ති අත්ථො.

''සුත්තං පවිචිනිත්වා සුත්තස්ස අත්ථභූතානි සබ්බානි සච්චානි නිද්ධාරෙත්වා කත්ථ පදෙසෙ පස්සිතබ්බානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පුච්ඡං ඨපෙත්වා ඉමස්මිං පදෙසෙ පස්සිතබ්බානීති දස්සෙතුං **''කුහිං ඉමස්ස සුත්තස්ස සබ්බානි...පෙ.... පරියොසානෙ''**ති වුත්තං. තත්ථ **ඉමස්ස සුත්තස්සාති** යං සුත්තං විචිනිතුං නිද්ධාරිතං, ඉමස්ස සුත්තස්ස

චතුසච්චවිනිමුත්තස්ස සුත්තත්ථස්ස අභාවතො **සබ්බානි සච්චානි** තස්සෙව සුත්තස්ස **ආදිමජ්ඣපරියොසානෙ** පස්සිතබ්බානීති අත්ථො.

යථාවුත්තං සුත්තවිචයං නිගමෙන්තො **"එවං සුත්තං පවිචෙතබ්බ"**න්ති ආහ. "න යථාවුත්තපුච්ඡාදීනං පවිචෙතබ්බභාවො අම්හෙහි ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො"ති වත්තබ්බභාවතො **"තෙනාහ...පෙ.... අනුගීතී"**ති වුත්තං. තත්ථ **තෙන** යථාවුත්තපුච්ඡාදීනං විචෙතබ්බභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො "යං පුච්ඡිතඤ්ච...පෙ.... අනුගීතී"තිආදිකං යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන විචෙතබ්බභාවො තුම්හෙහි ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බොවාති වුත්තං හොති.

"යථාවුත්තප්පකාරො ච විචයො හාරො පරිපුණ්ණො කිං, උදාහු අඤ්ඤොපි නිද්ධාරෙත්වා යොජෙතබ්බො අත්ථි කි"න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"නියුත්තො විචයො හාරො"**ති වුත්තං. තත්ථ පුච්ඡාවිචයවිස්සජ්ජනවිචයපුබ්බාපරවිචයඅනුගීතිවිචයසුත්තවිචයා සරූපතො විභත්තා, තෙහි අවසෙසො අස්සාදාදිවිචයොපි යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා **යුත්තො** යුඤ්ජිතබ්බොති අධිප්පායො.

ඉති විචයහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි **පන** අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

3. යුත්තිහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

18. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විචයහාරවිභඞ්ගෙන පදපඤ්හාදයො විචිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විචයහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, "කතමො යුත්තිහාරවිභඞ්ගො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ කතමො යුත්තිහාරො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු හාරෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **යුත්තිහාරො** යුත්තිහාරවිභඞ්ගොති පුච්ඡි. "සබ්බෙසං හාරාන"න්තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි වුච්චමානො "අයං යුත්තිහාරො"තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො යුත්තිහාරවිභඞ්ගො නාමාති විඤ්ඤෙය්‍යො. තෙන වුත්තං "තත්ථ කතමො යුත්තිහාරොතිආදි යුත්තිහාරවිභඞ්ගො"ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 18). අයං යුත්තිහාරො **කිං** නාම සුත්තත්ථං යුත්තායුත්තිවසෙන **යොජයතීති** යුඤ්ජිතබ්බං සුත්තත්ථං පුච්ඡති. සුත්තත්ථො පන දුවිධො අතථාකාරෙන ගය්හමානො, තථාකාරෙන ගය්හමානො අත්ථොති. තත්ථ අතථාකාරෙන ගය්හමානොව අත්ථො යාථාවතො යුත්තිනිද්ධාරණෙන යොජෙතබ්බො, ඉතරො පන භූතකථනමත්තෙන යොජෙතබ්බො. යස්මා පනායං යුත්තිගවෙසනා නාම සංවණ්ණනා මහාපදෙසෙහි විනා න සම්භවති, තස්මා යුත්තිහාරං විභජන්තො තස්ස යුත්තිහාරස්ස ලක්ඛණං පඨමං උපදිසිතුං

‘‘චත්තාරො මහාපදෙසා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **මහාපදෙසාති** මහන්තෙ බුද්ධාදයො අපදිසිත්වා වුත්තානි කාරණානි, මහන්තානි වා ධම්මස්ස අපදෙසානි පතිට්ඨානානි. අපදිසීයතෙති **අපදෙසො,** බුද්ධො අපදෙසො එතස්ස කාරණස්සාති **බුද්ධාපදෙසො.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො නෙතබ්බො. ‘‘බුද්ධස්ස සම්මුඛා එතං සුත්තං මයා සුත’’න්ති වත්වා ආහතස්ස ගන්ථස්ස සුත්තවිනයෙහි සංසන්දනං ධම්මො, අසංසන්දනං අධම්මොති විනිච්ඡයකාරණං මහාපදෙසොති අධිප්පායො. ‘‘බුද්ධස්ස සම්මුඛා මයා ආහතං, සඞ්ඝස්ස සම්මුඛා මයා ආහතං, සම්බහුලත්ථෙරානං සම්මුඛා මයා ආහතං, එකත්ථෙරස්ස සම්මුඛා මයා ආහත’’න්ති වත්වා ආහතස්ස ගන්ථස්ස යානි බ්‍යඤ්ජනපදඅත්ථපදානි සන්ති, **තානි පදබ්‍යඤ්ජනානි** භගවතා දෙසිතෙ **සුත්තෙ ඔතරයිතබ්බානි** අනුප්පවෙසිතානි, **විනයෙ** රාගාදිවිනයෙ **සන්දස්සයිතබ්බානි** සංසන්දෙතබ්බානි. ධම්මතායං **උපනික්ඛිපිතබ්බානි** පක්ඛිපිතබ්බානි. යදි සුත්තත්ථෙන, විනයත්ථෙන, ධම්මතාය ච අවිරුද්ධානි හොන්ති, එවං සති තව ආහතපදබ්‍යඤ්ජනානි යුත්තානීති විනිච්ඡයන්තෙහි වත්වා ගහෙතබ්බානීති අධිප්පායො.

සුත්තවිනයධම්මතාසු ඔතරයිතබ්බානි සන්දස්සයිතබ්බානි උපනික්ඛිපිතබ්බානීති ආචරියෙන වුත්තානි, ‘‘කත්ථ සුත්තෙ, කත්ථ විනයෙ, කත්ථ ධම්මතාය’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කතමස්මිං සුත්තෙ’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **චතූසු අරියසච්චෙසූති** චතුන්නං අරියසච්චානං දස්සනකෙසු සුත්තෙසු. රාගො විනස්සති වූපසමති එතෙන අසුභාදිනාති **රාගවිනයං,** කිං තං? අසුභාදිනිමිත්තං, තං අස්ස අත්ථීති **රාගවිනයො,** කො සො? අසුභාදිනිමිත්තදස්සනකො සුත්තන්තවිසෙසො. එස නයො **දොසවිනයොති**ආදීසුපි. **පටිච්චසමුප්පාදො** නාම සස්සතදිට්ඨිඋච්ඡෙදදිට්ඨිං විවජ්ජෙත්වා එකත්තනයාදීනං දීපනෙන අවිජ්ජාදිසඞ්ඛාරාදිසභාවධම්මානං පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවදීපකොති වුත්තං **‘‘කතමිස්සං ධම්මතායං උපනික්ඛිපිතබ්බානි? පටිච්චසමුප්පාදෙ’’**ති.

‘‘සුත්තාදීසු අවතරන්තෙ සන්දිස්සන්තෙ අවිලොමෙන්තෙ කිං න ජනෙතී’’ති වත්තබ්බතො **‘‘චතූසූ’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ‘‘බුද්ධාදීනං සම්මුඛා මයා ආහත’’න්ති වත්වා ආහතගන්ථො චතූසු අරියසච්චෙසු යදි අවතරති, එවං සති ආහතගන්ථො ආසවෙ න ජනෙති. රාගාදිකිලෙසවිනයෙ යදි සන්දිස්සති, එවං සති ආහතගන්ථො ආසවෙ න ජනෙති. ධම්මතඤ්ච යදි න විලොමෙති, එවං සති ආහතගන්ථො ආසවෙ න ජනෙතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘කිමත්ථං යුත්තිහාරවිභඞ්ගෙ චත්තාරො මහාපදෙසා ආහතා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘චතූහි මහාපදෙසෙහී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ ආහතගන්ථෙ **යං යං** අත්ථජාතං, **යං යං** ධම්මජාතං වා චතූහි මහාපදෙසෙහි යුජ්ජති, **තං තං** අත්ථජාතං වා **තං තං** ධම්මජාතං වා සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ ගහෙතබ්බං.

යෙන යෙන කාරණෙන ච චතූහි මහාපදෙසෙහි යුජ්ජති, **තං තං** කාරණං සංවණ්ණනාවසෙන සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ ගහෙතබ්බං. **යථා යථා** පකාරෙන චතූහි මහාපදෙසෙහි යුජ්ජති, සො සො පකාරො සංවණ්ණනාවසෙන සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තෙ ගහෙතබ්බො. එවං ගාහණත්ථං චත්තාරො මහාපදෙසා ආහතාති අත්ථො.

19. චතූහි මහාපදෙසෙහි යුත්තං අවිරුද්ධං තං තං අත්ථජාතං ගහෙතබ්බන්ති ආචරියෙන වුත්තං, ''කත්ථ කෙන යුත්තිනිද්ධාරණං කාතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''පඤ්හං පුච්ඡිතෙනා''**තිආදි වුත්තං. පඤ්හෙ පඤ්හං **පුච්ඡිතෙන** පුග්ගලෙන යුත්තිනිද්ධාරණං කාතබ්බන්ති. තත්ථ **පඤ්හන්ති** පඤ්හිතබ්බං සභාවධම්මං. **පුච්ඡිතෙනාති** විස්සජ්ජෙතුං සමත්ථෙන පණ්ඩිතපුග්ගලෙන. **පඤ්හෙති** පුච්ඡාවසෙන පවත්තපාඨෙ. පදානි **කති** කිත්තකානි හොන්තීති පදසො පඨමං **පරියොගාහිතබ්බං** යුත්තිහාරෙන **විචෙතබ්බං** වීමංසිතබ්බං. ''කථං විචෙතබ්බ''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''යදි සබ්බානී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සබ්බානි පදානීති** පුච්ඡිතපාඨෙ නිරවසෙසානි පදානි **එකං** සමානං අත්ථං යදි අභිවදන්ති, එවං සති අත්ථවසෙන **එකො පඤ්හො**. එස නයො සෙසෙසුපි. තෙන වුත්තං ''තදත්ථස්සෙකස්ස ඤාතුං ඉච්ඡිතත්තා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 19).

එකන්ති අත්ථවසෙන එකවිධං පඤ්හං. **උපපරික්ඛමානෙන** පුග්ගලෙන **අඤ්ඤාතබ්බං** දළ්හං ජානිතබ්බං. ''කො ආජානනාකාරො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ආජානනාකාරං දස්සෙන්තො **''කිං ඉමෙ ධම්මා''**තිආදිමාහ. තත්ථ ''යෙ හි පරියත්තිධම්මා සංවණ්ණෙතබ්බා, ඉමෙ පරියත්තිධම්මා නානත්ථා හොන්ති කිං, නානාබ්‍යඤ්ජනා හොන්ති කිං, උදාහු ඉමෙසං පරියත්තිධම්මානං එකො අත්ථො හොති, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං හොති කි''න්ති යුත්තිතො විචෙත්වා අඤ්ඤාතබ්බන්ති යොජනා. ''යථාවුත්තො පඤ්හො කිං භවෙ''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා යථාවුත්තං පඤ්හං එකදෙසං දස්සෙතුං **''යථා කිං භවෙ''**ති පුච්ඡිත්වා **''යථා සා''**තිආදිමාහ.

තස්සං පුච්ඡාගාථායං – චොරඝාතකෙන මනුස්සෙන චොරො අබ්භාහතො විය **කෙන** ධම්මෙන **සත්තලොකො** සදා අබ්භාහතො, මාලුවලතාය අත්තනො නිස්සිතරුක්ඛො පරිවාරිතො අජ්ඣොත්ථටො විය **කෙන** ධම්මෙන සත්තලොකො සදා **පරිවාරිතො** අජ්ඣොත්ථටො, විසප්පීතඛුරප්පෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණො අනුපවිට්ඨො විය **කෙන** සල්ලෙන සත්තලොකො සදා **ඔතිණ්ණො** අනුපවිට්ඨො, **කිස්ස** කෙන කාරණෙන සත්තලොකො සදා **ධූපායිතො** සන්තාපිතොති යොජනා.

''ඉමාය පුච්ඡාගාථාය කිත්තකානි පදානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ඉමානී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පුච්ඡිතානීති** පුච්ඡිතත්ථානි පදානි චත්තාරි

හොන්ති. ‘‘කිත්තකා පඤ්හා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙ තයො පඤ්හා’’**ති වුත්තං.

භගවා දෙවතාය **හි** යස්මා විස්සජ්ජෙති, ඉති තස්මා විස්සජ්ජනතො ‘‘තයොපඤ්හා’’ති විඤ්ඤායති. ‘‘කතමා විස්සජ්ජනගාථා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

‘‘මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො, ජරාය පරිවාරිතො;
තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො, ඉච්ඡාධූපායිතො සදා’’ති. –

වුත්තං. තස්සං විස්සජ්ජනගාථායං – චොරඝාතකෙන මනුස්සෙන චොරො අබ්භාහතො විය මච්චුනා සත්ත**ලොකො** සදා අබ්භාහතො, මාලුවලතාය අත්තනො නිස්සිතරුක්ඛො පරිවාරිතො අජ්ඣොත්ථටො විය ජරාය සත්ත**ලොකො** සදා **පරිවාරිතො** අජ්ඣොත්ථටො, විසප්පීතඛුරප්පෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණො අනුපවිට්ඨයො විය තණ්හාසල්ලෙන සත්ත**ලොකො** සදා **ඔතිණ්ණො** අනුපවිට්ඨයො, ඉච්ඡාය සත්තලොකො සදා **ධූපායිතො** සන්තාපිතොති යොජනා.

20. ‘‘කතමං මච්චු, කතමා ජරා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ ජරා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තිස්සං විස්සජ්ජනගාථායං. දුතියපදෙ වුත්තා **ජරා** ච පඨමපදෙ වුත්තං **මරණඤ්ච** ඉමානි ද්වෙ **සඞ්ඛතස්ස** ඛන්ධපඤ්චකස්ස සඞ්ඛතලක්ඛණානි හොන්ති, සඞ්ඛතං ඛන්ධපඤ්චකං මුඤ්චිත්වා විසුං න උපලබ්භතීති අත්ථො. ‘‘සඞ්ඛතලක්ඛණානං ජරාමරණානං කථං භෙදො ජානිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ජරායං ඨිතස්සා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ජරායං ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්ත**න්ති ඨිතස්ස ඛන්ධප්පබන්ධස්ස යං අඤ්ඤථත්තං, අයං පාකටජරා නාම, න ඛණට්ඨිතිජරා. **මරණං වයො**ති සම්මුතිමරණං චුතියෙව හොති, න ඛණිකමරණං, න සමුච්ඡෙදමරණං. තෙන වුත්තං ‘‘උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායතී’’ති (සං. නි. 3.38; අ. නි. 3.47; කථා. 214).

යදි ඨිතස්සෙව මරණං සියා, එවං සති ජරාමරණානං නානත්තං යුත්තං න සියා, අයුත්තෙ සති ‘‘තෙ තයො පඤ්හා’’ති වචනම්පි අයුත්තමෙවාති වත්තබ්බතො **‘‘තත්ථ ජරාය ච’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තිස්සං විස්සජ්ජනගාථායං වුත්තාය **ජරාය ච** වුත්තස්ස **මරණස්ස ච** අත්ථතො නානත්තං යුත්තං.

‘‘කෙන කාරණෙන යුත්තං, කථං කාරණෙන නානත්තං සම්පටිච්ඡිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ගබ්භගතාපි හි මීයන්තී’’**ති වුත්තං. ජරං අප්පත්තා ගබ්භගතාපි සත්තා **හි** යස්මා මීයන්ති, තස්මා නානත්තං සම්පටිච්ඡිතබ්බං. ‘‘ගබ්භගතාපි ජරප්පත්තා භවෙය්‍යු’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘න ච තෙ ජිණ්ණා භවන්ති’’**ති වුත්තං. ජරප්පත්තාපි අජිණ්ණත්තා

ජිණ්ණජරං අප්පත්තාව මීයන්ති, එවං ඉධාධිප්පෙතස්ස ජිණ්ණජරාවිරහිතස්ස මරණස්ස සම්භවතො අඤ්ඤා ජරා, අඤ්ඤං මරණන්ති ඤාතබ්බන්ති වුත්තං හොති. ''න ගබ්භගතානංයෙව ජිණ්ණජරං අප්පත්තං මරණං අත්ථි, අඤ්ඤෙසම්පි අත්ථී''ති වත්තබ්බභාවතො **''අත්ථි ච දෙවානං මරණ''**න්ති වුත්තං. ''දෙවාපි චිරකාලසම්භවතො ජරං පත්තා භවෙය්‍යු''න්ති වත්තබ්බත්තා **''න ච තෙසං සරීරානි ජීරන්ති''**ති වුත්තං. ''ජරාමරණානං නානත්තෙ කාරණං එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා අඤ්ඤම්පි අත්ථීති දස්සෙතුං **''සක්කතෙ වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ජිණ්ණජරාය පටිකම්මං කාතුං සක්කතෙව, මරණස්ස පන පටිකම්මස්ස කාතුං න සක්කතෙව, ඉමිනාපි කාරණෙන ජරාමරණානං නානත්තං සම්පටිච්ඡිතබ්බමෙවාති අත්ථො. ''න සක්කතෙ මරණස්ස පටිකම්මං කාතු''න්ති කස්මා වුත්තං, නනු ඉද්ධිපාදභාවනාය වසීභාවෙ සති සක්කා මරණස්සාපි පටිකම්මං කාතුන්ති චොදනං මනසි කත්වා **''අඤ්ඤත්‍රෙව ඉද්ධිමන්තානං ඉද්ධිවිසයා''**ති වුත්තං.

ජරාමරණානං අඤ්ඤමඤ්ඤං නානාභාවො ආචරියෙන දස්සිතො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං පන තණ්හාය ජරාමරණෙහි නානාභාවො''ති වත්තබ්බතො තෙහි තණ්හාය නානත්තං දස්සෙතුං **''යං පනාහා''**තිආදි වුත්තං. තණ්හාය අවිජ්ජමානායපි ජීරන්තාපි මීයන්තාපි වීතරාගා යස්මා දිස්සන්ති, තස්මා තණ්හාය ජරාමරණෙහි නානාභාවො සම්පටිච්ඡිතබ්බො.

''තණ්හාය ජීරණභිජ්ජනලක්ඛණං අත්ථීති තෙහි තණ්හාය අනඤ්ඤත්තෙ කො නාම දොසො සියා''ති වත්තබ්බතො දොසං දස්සෙතුං **''යදි වා''**තිආදි වුත්තං. ජරාමරණං **යථා** යෙන ජීරණභිජ්ජනලක්ඛණෙන පාකටං, එවං ජීරණභිජ්ජනලක්ඛණෙන තණ්හාපි පාකටා. යදි ච සියා; එවං සන්තෙ **යොබ්බනට්ඨාපි** සබ්බෙ මාණවා විගතතණ්හා සියුං, න ච විගතතණ්හා, තස්මා නානාභාවො සම්පටිච්ඡිතබ්බො. තතො අඤ්ඤොපි දොසො ආපජ්ජෙය්‍යාති දස්සෙතුං **''යථා ච තණ්හා දුක්ඛස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ජරාමරණානං තණ්හාය අනඤ්ඤත්තෙ සති **තණ්හාය** භවතණ්හාය දුක්ඛසමුදයො හොති, එවං ජරාමරණම්පි දුක්ඛසමුදයො සියා. යස්මා න ජරාමරණං දුක්ඛසමුදයො, තස්මා ජරාමරණෙහි තණ්හාය නානත්තං වෙදිතබ්බං.

තෙහි තාය අනඤ්ඤත්තෙ සති එවම්පි දොසො ආපජ්ජෙය්‍යාති දස්සෙතුං **''යථා ච තණ්හා මග්ගවජ්ඣා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ තෙහි තාය අනඤ්ඤත්තෙ සති යථා තණ්හා මග්ගවජ්ඣා හොති, එවං ජරාමරණම්පි මග්ගවජ්ඣං සියා. යථා ජරාමරණං මග්ගවජ්ඣං න හොති, එවං තණ්හාපි මග්ගවජ්ඣා න සියා, තථා ච න හොති පහාතබ්බාපහාතබ්බභාවතො, තස්මාපි ජරාමරණෙහි තණ්හාය නානත්තං වෙදිතබ්බං.

''යදි වාතිආදිනා වුත්තාය යුත්තියා උපපත්තියා එව ජරාමරණෙහි තණ්හාය අඤ්ඤත්තං ගවෙසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා අඤ්ඤෙහිපි

කාරණෙහි ගවෙසිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **“ඉමාය යුත්තියා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉමාය යුත්තියා**ති යා යුත්ති ‘‘යදි වා’’තිආදිනා වුත්තාය ඉමාය යුත්තියා උපපත්තියා. **අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි කාරණෙහි** අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤෙහි කාරණභූතෙහි උපපත්තීහි ජරාමරණෙහි තණ්හාය අඤ්ඤත්තං ගවෙසිතබ්බන්ති අත්ථො. ‘‘අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි කාරණෙහි ගවෙසිතබ්බ’’න්ති කස්මා වුත්තං, නනු යුත්තියා, අත්ථතො ච අඤ්ඤත්තං සන්දිස්සතීති චොදනං මනසි කත්වා **“යදි ච සන්දිස්සතී”**තිආදිමාහ. තත්ථ යුත්තිසමාරුළ්හං අත්ථතො ච මරණෙහි තණ්හාය ච අඤ්ඤත්තං යදි ච සන්දිස්සති, බ්‍යඤ්ජනතොපි අඤ්ඤත්තං ගවෙසිතබ්බමෙවාති අත්ථො.

‘‘කථං බ්‍යඤ්ජනතො අඤ්ඤත්තං ගවෙසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“සල්ලොති වා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ‘‘සල්ලො’’ති වා ‘‘ධූපායන’’න්ති වා ද්වීහි බ්‍යඤ්ජනෙහි වුච්චමානානං **ඉමෙසං** ඉච්ඡාතණ්හාසඞ්ඛාතානං **ධම්මානං** අත්ථතො **එකත්තං** සමානත්තං යුජ්ජති, න අඤ්ඤත්තං. ‘‘සල්ලො’’ති වා ‘‘ධූපායන’’න්ති වා ද්වීහි බ්‍යඤ්ජනෙහි අවුච්චමානානං ජරාමරණානං තණ්හාය එකත්තං න යුජ්ජති. තමෙවත්ථං විවරිතුං **“න හී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉච්ඡාය ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤත්තං න යුජ්ජති, එකත්තමෙව යුජ්ජතීති යොජනා. ඉච්ඡාය ච තණ්හාය ච ජිරණභිජ්ජනසම්භවතො ජරාමරණෙහි තණ්හාය එකත්තං සියා, ‘‘කස්මා අඤ්ඤත්තං යුත්ත’’න්ති වත්තබ්බතො **“තණ්හාය අධිප්පායෙ”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ තණ්හාය අධිප්පායෙ අපරිපූරමානෙ නවසු ආඝාතවත්ථූසු කොධො ච උප්පජ්ජති, උපනාහො ච උප්පජ්ජති. ජරාමරණෙසු අපරිපූරමානෙසු නවසු ආඝාතවත්ථූසු කොධො ච න උප්පජ්ජති, උපනාහො ච න උප්පජ්ජති. ඉති ඉමාය යුත්තියා ජරාය ච මරණස්ස ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤත්තං යුජ්ජතියෙවාති දට්ඨබ්බං.

යදි ඉච්ඡා තණ්හාය අත්ථතො එකත්තං යුත්තං, එවං සති කස්මා භගවතා ‘‘මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො’’තිආදිගාථායං ‘‘තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො, ඉච්ඡාධූපායිතො සදා’’ති ද්විධා වුත්තාති චොදනං පරිහරන්තො **“යං පනිදං භගවතා”**තිආදිමාහ. තත්ථ ‘‘ඉච්ඡා’’තිපි ‘‘තණ්හා’’තිපි ද්වීහි නාමෙහි **යං පනිදං අභිලපිතං** යං පනිදං අභිලපනං කතං, **ඉදං** අභිලපනං භගවතා බාහිරානං ඉච්ඡිතබ්බතසිතබ්බානං **වත්ථූනං** රූපාදිආරම්මණානං භෙදානං වසෙන ‘‘ඉච්ඡා’’තිපි ‘‘තණ්හා’’තිපි ද්වීහි නාමෙහි **අභිලපිතං** අභිලපනවසෙන කතන්ති එකත්තං යුත්තමෙව, න නානත්තන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘නාමවසෙන ද්විධා වුත්තානං ඉච්ඡාතණ්හාදීනං කෙන එකත්තං යුත්තන්ති සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“සබ්බාහී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ නානානාමවසෙන පභෙදා **සබ්බා** ඉච්ඡාදිකා තණ්හා අජ්ඣොසානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා **හි** යස්මා යුත්තා, තස්මා

නාමවසෙන භින්නානම්පි එකලක්ඛණෙන එකත්තං යුත්තන්ති සද්දහිතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං. ‘‘කිම්ව යුත්ත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යථා සබ්බො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ කට්ඨග්ගිආදිවසෙන අනෙකො **සබ්බො අග්ගි** උණ්හත්තලක්ඛණෙන එකලක්ඛණො යථා, එවං අජ්ඣොසානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණාති යොජනා. සබ්බස්ස අග්ගිනො උපාදානවසෙන අනෙකානි නාමානි සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො පාකටො. ආරම්මණවසෙන තණ්හා අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤෙහි නාමෙහි භගවතා අභිලපිතා, උපාදානවසෙන අග්ගි අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤෙහි නාමෙහි අභිලපිතොති යොජනා කාතබ්බා.

‘‘විස්සජ්ජනගාථායං ආගතනාමෙහි එව තණ්හා අභිලපිතා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අනෙකෙහි නාමෙහි අභිලපිතාති දස්සෙතුං **‘‘ඉච්ඡාඉතිපි’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉච්ඡිතබ්බානි අත්ථානි රූපාදීනි ආරම්මණානි සත්තා ඉච්ඡන්ති එතායාති **ඉච්ඡා.** තසන්ති එතායාති **තණ්හා.** සල්ලති පවිසති විසප්පිතං සල්ලං වියාති **සල්ලා,** සන්තාපං ලාති ආදදාතීති වා **සල්ලා,** සන්තාපං ලාති පවත්තෙතීති වා **සල්ලා.** ධූපායති සන්තාපෙති පරිදහතීති **ධූපායනා.** සරති ආකඩ්ඪති අවහරති සීඝසොතා සරිතා වියාති **සරිතා,** සරති සල්ලතීති වා **සරිතා.** විසරතීති **විසත්තිකා.** පීතිවසෙන සිනෙහතීති **සිනෙහො.** තාසු තාසු ගතීසු කිලමථං උප්පාදෙතීති **කිලමථො.** සත්තා රූපාදිආරම්මණානි මඤ්ඤන්ති එතායාති **මඤ්ඤනා.** භවං බන්ධතීති **බන්ධො.** ආසීයතෙ පත්ථීයතෙති **ආසා.** ආසියති පත්ථෙතීති වා **ආසා.** පිපාසීයතෙති **පිපාසා,** ආරම්මණරසං පිපාසතීති වා **පිපාසා.** අභිනන්දීයතෙති **අභිනන්දනා,** අභිනන්දතීති වා **අභිනන්දනා.** විත්ථාරතො අට්ඨකථාවසෙන (නෙත්ති. අට්ඨ. 20) වෙදිතබ්බො.

‘‘තණ්හාය ඉච්ඡාදිප්පකාරවසෙන ආලපිතභාවො කෙන සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථා ච වෙවචනෙ’’**තිආදි වුත්තං. වෙවචනහාරවිභඞ්ගෙ ‘‘ආසා ච පීහා…පෙ…. වෙවචන’’න්ති (නෙත්ති. 37) යා තණ්හා **යථා** යෙන පකාරෙන වුත්තා, තථා තෙන පකාරෙන වුත්තාය තණ්හාය ඉච්ඡාදිප්පකාරවසෙන ආලපිතභාවො සද්දහිතබ්බො. ‘‘වෙවචනවිභඞ්ගෙ ආචරියෙන වුත්තොපි භගවතා අවුත්තෙ කෙන සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං. **යථා** යෙන පකාරෙන භගවා ‘‘රූපෙ තිස්සා’’තිආදිකං යං වචනමාහ, තථා තෙන පකාරෙන වුත්තෙන තෙන වචනෙන සද්දහිතබ්බො වාති. **එවං යුජ්ජතීති** එවං වුත්තනයෙන ඉච්ඡාතණ්හානං අත්ථතො එකත්තා, ජරාය ච මරණස්ස ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤත්තා ච ‘‘තයො පඤ්හා’’ති යං වචනං වුත්තං, තං වචනං යුජ්ජතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

21. ‘‘කෙනස්සුබ්භාහතො ලොකොතිආදිගාථාය තයො පඤ්හා වුත්තා’’ති පඤ්හත්තයභාවෙ යුත්ති ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා.

‘‘තතො අඤ්ඤෙහි පකාරෙහි යුත්ති කථං ඤාතබ්බා’’ති වත්තබ්බභාවතො අඤ්ඤෙහි පකාරෙහිපි යුත්තිගවෙසනං දස්සෙන්තො **‘‘සබ්බො දුක්ඛූපචාරො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ සබ්බො දුක්ඛූපචාරො කාමතණ්හාසඞ්ඛාරමූලකොති යුජ්ජති, සබ්බො නිබ්බිදූපචාරො කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලකොති න යුජ්ජති. වචනත්ථතො පන දුක්ඛස්ස උපචාරො පවත්තීති **දුක්ඛූපචාරො.** කාමතණ්හාපච්චයා පවත්තො සඞ්ඛාරො මූලං එතස්සාති **කාමතණ්හාසඞ්ඛාරමූලකො.** නිබ්බිදාය උපචාරො පවත්තීති **නිබ්බිදූපචාරො.** කාමතණ්හාය පරික්ඛාරභූතො වත්ථුකාමො මූලං එතස්සාති **කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලකොති.** තත්ථ අනභිරතිසඞ්ඛාතා උක්කණ්ඨා නිබ්බිදා කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලිකා යුජ්ජති, ඤාණනිබ්බිදා කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලිකා න යුජ්ජති, තස්මා සබ්බො නිබ්බිදූපචාරො කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලකොති න පන යුජ්ජතීති වුත්තං.

‘‘පඤ්හත්තයභාවෙ චෙව දුක්ඛූපචාරනිබ්බිදූපචාරෙ ච යා යුත්ති ආචරියෙන විභත්තා, සාව යුත්ති සල්ලක්ඛෙතබ්බා කිං, උදාහු ඉමාය යුත්තියා අඤ්ඤාපි යුත්ති ගවෙසිතබ්බා කි’’න්ති වත්තබ්බතො නයං දස්සෙතුං **‘‘ඉමායා’’**තිආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති – පඤ්හත්තයභාවෙ චෙව දුක්ඛූපචාරනිබ්බිදූපචාරෙ ච යා යුත්ති මයා විභත්තා, ඉමාය යුත්තියා අනුසාරෙන අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි කාරණෙහි තෙසු තෙසු පාළිප්පදෙසෙසු යුත්තිපි ගවෙසිතබ්බාති.

‘‘ඉදං නයදස්සනං සංඛිත්තං, න සක්කා විත්ථාරතො ගවෙසිතු’’න්ති වත්තබ්බතො තං නයදස්සනං විත්ථාරතො විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘යථා හි භගවා’’**තිආදි ආරද්ධං. අසුභස්ස ජිගුච්ඡනීයභාවතො රාගුප්පාදො න යුත්තො, තස්මා **රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස** අසුභදෙසනා රාගවිනයාය යුත්තා. මෙත්තාය දොසපටිපක්ඛත්තා **දොසචරිතස්ස පුග්ගලස්ස** මෙත්තාදෙසනා දොසවිනයාය යුත්තා. පටිච්චසමුප්පාදස්ස පඤ්ඤාවිසයත්තා **මොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස** පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා මොහවිනයාය යුත්තා. ‘‘රාගචරිතස්සාපි මෙත්තාදිදෙසනා යුජ්ජෙය්‍ය සබ්බසත්තසාධාරණත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යදි හි භගවා’’**තිආදි වුත්තං. තිබ්බකිලෙසස්ස රාගචරිතස්ස අධිප්පෙතත්තා තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං යදි දෙසෙය්‍ය, එවං සති මෙත්තාවසෙනපි රාගුප්පජ්ජනතො දෙසනා න යුජ්ජති. සුඛං පටිපදං වා යදි දෙසෙය්‍ය, එවං සති රාගචරිතස්ස දුක්ඛාපටිපදායුජ්ජනතො දෙසනා න යුජ්ජති. විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං පහානං වා යදිපි දෙසෙය්‍ය, එවං සති රාගචරිතස්ස අසුභානුපස්සනං වජ්ජෙත්වා විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමස්ස පහානස්ස දුක්කරතො දෙසනා න යුජ්ජතීති යොජනා.

‘‘භගවා රාගචරිතස්සා’’තිආදිනා නිරවසෙසවසෙන යුත්ති න විභත්තා, නයදස්සනමෙවාති යො නයො දස්සිතො, තෙන නයෙන අඤ්ඤාපි ගවෙසිතබ්බාති දස්සෙතුං **‘‘එවං යං කිඤ්චී’’**තිආදි වුත්තං. රාගස්ස යං කිඤ්චි

අනුලොමප්පහානං, දොසස්ස යං කිඤ්චි අනුලොමප්පහානං, මොහස්ස යං කිඤ්චි අනුලොමප්පහානං දෙසිතං, **තං සබ්බං** අනුලොමප්පහානං යත්තකා පාළිප්පදෙසා ඤාණස්ස භූමි, තත්තකෙසු විචයෙන හාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බන්ති යොජනා.

''රාගාදිප්පහානවසෙන යුත්ති ගවෙසිතබ්බා''ති වත්තබ්බභාවතො අඤ්ඤෙහිපි මෙත්තාදිබ්‍රහ්මවිහාරඵලසමාපත්තිනවානුපුබ්බසමාපත්තිවසීභාවෙහි විභජිත්වා යුත්තිගවෙසනං දස්සෙතුං **''මෙත්තාවිහාරිස්සා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **මෙත්තාවිහාරිස්ස** මෙත්තාවිහාරලාභිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස මෙත්තාය බ්‍යාපාදපටිපක්ඛත්තා **බ්‍යාපාදො** චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති දෙසනා න යුජ්ජතීති ච, මෙත්තාවිහාරිස්ස සතො බ්‍යාපාදො පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති. **කරුණාවිහාරිස්ස** කරුණාවිහාරලාභිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස කරුණාය විහෙසාය පටිපක්ඛත්තා **විහෙසා** චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති දෙසනා න යුජ්ජති, කරුණාවිහාරිස්ස සතො විහෙසා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති. **මුදිතාවිහාරිස්ස** මුදිතාවිහාරලාභිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස මුදිතාය අරතියා පටිපක්ඛත්තා **අරති** චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති දෙසනා න යුජ්ජති, මුදිතාවිහාරිස්ස සතො අරති පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති. **උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස** උපෙක්ඛාවිහාරලාභිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස උපෙක්ඛාය රාගස්ස පටිපක්ඛත්තා **රාගො** චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති දෙසනා න යුජ්ජති, උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස සතො රාගො පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති.

අනිමිත්තවිහාරිස්ස අනිච්චානුපස්සනාමුඛෙන පටිලද්ධඵලසමාපත්තිවිහාරලාභිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස නිමිත්තානුසාරි **තෙන තෙනෙව** සඞ්ඛාරනිමිත්තානුසාරෙනෙව නිච්චාදීසු පහීනෙන නිමිත්තෙන **විඤ්ඤාණං** පවත්තතීති දෙසනා න යුජ්ජති, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිච්චාදිවිපල්ලාසපටිපක්ඛත්තා අනිමිත්තවිහාරිස්ස සතො නිමිත්තං පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති. ''අස්මී''ති මඤ්ඤිතං ඛන්ධපඤ්චකං අත්තවිගතං ''අයං ඛන්ධපඤ්චකො අහං අස්මී''ති න සමනුපස්සාමි, අථ ච පන අසමනුපස්සනෙ සතිපි ''මෙ කිං අස්මී''ති ''කථං අස්මී''ති විචිකිච්ඡා කථංකථාසල්ලං චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති දෙසනා න යුජ්ජති, විචිකිච්ඡාය පහානෙකට්ඨභාවතො ''අයං ඛන්ධපඤ්චකො අහං අස්මී''ති අසමනුපස්සන්තස්ස විචිකිච්ඡා කථංකථාසල්ලං පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති දෙසනා යුජ්ජති.

''ඵලසමාපත්තිවසෙනෙව යුත්ති ගවෙසිතබ්බා කි''න්ති වත්තබ්බත්තා ඣානසමාපත්තිවසෙනපි යුත්ති ගවෙසිතබ්බාති දස්සෙතුං **''යථා වා පන**

පඨමං ඣාන''න්තිආදි ආරද්ධං. අථ වා ''ඵලසමාපත්තිවිහාරිස්සෙව යුත්ති ගවෙසිතබ්බා කි''න්ති වත්තබ්බත්තා ඣානසමාපත්තිවසෙනපි යුත්ති ගවෙසිතබ්බාති දස්සෙතුං **''යථා වා පන පඨමං ඣාන''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ යථා පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස ඵලසමාපත්තිවිහාරිස්ස යුත්ති ගවෙසිතබ්බා, එවං ඣානසමාපත්තිවිහාරිස්සපි යුත්ති ගවෙසිතබ්බා. කථං? **පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස** පඨමජ්ඣානසමඞ්ගිනො **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස නීවරණවික්ඛම්භනතො **කාමරාගබ්‍යාපාදා විසෙසාය** දුතියජ්ඣානාය සංවත්තන්තීති දෙසනා න යුජ්ජති, කාමරාගබ්‍යාපාදා ඣානස්ස හානාය සංවත්තන්තීති දෙසනා යුජ්ජති. **විතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා** උපචාරධම්මෙන සහ දුතියජ්ඣානධම්මා ඣානස්ස හානාය සංවත්තන්තීති දෙසනා න යුජ්ජති, විතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා **විසෙසාය** උපරිඣානත්ථාය සංවත්තන්තීති දෙසනා යුජ්ජති.

දුතියං ඣානං සමාපන්නස්ස **සතො** සංවිජ්ජමානස්ස පුග්ගලස්ස **විතක්කවිචාරසහගතා** වා **සඤ්ඤාමනසිකාරා** උපචාරධම්මෙන සහ පඨමජ්ඣානධම්මා **විසෙසාය** උපරිඣානත්ථාය සංවත්තන්තීති දෙසනා න යුජ්ජති, විතක්කවිචාරසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා අවිතක්කඣානස්ස හානාය සංවත්තන්තීති දෙසනා යුජ්ජති. **උපෙක්ඛාසහගතා** වා **සඤ්ඤාමනසිකාරා** උපචාරධම්මෙන සහ චතුත්ථජ්ඣානධම්මා ඣානස්ස හානාය සංවත්තන්තීති දෙසනා න යුජ්ජති, උපෙක්ඛාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා **විසෙසාය** උපරිඣානත්ථාය සංවත්තන්තීති දෙසනා යුජ්ජති. සෙසෙසුපි අත්ථානුරූපං යොජනා කාතබ්බා. යථාවුත්තසමාපත්තීසු වසීභාවෙන පරිචිතං **කල්ලතාපරිචිතං චිත්තං** නාම.

එත්තකමෙව යුත්තිගවෙසනං න කාතබ්බං, නවවිධසුත්තන්තෙසු යථාලද්ධයුත්තිගවෙසනම්පි කාතබ්බන්ති දස්සෙතුං **''එවං සබ්බෙ''**තිආදි වුත්තං. ''සබ්බෙසං හාරානං යථාවුත්තභූමිගොචරානං විචයහාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බභාවො කෙන සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙන** යොජෙතබ්බභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො ''සබ්බෙස''න්තිආදිකං යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

ඉති යුත්තිහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

4. පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

22. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන යුත්තිහාරවිභඞ්ගභූතෙන පඤ්හාවිස්සජ්ජනාදීනං යුත්තායුත්තභාවො විභත්තො, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො යුත්තිහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ''කතමො පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො පදට්ඨානො හාරො''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු හාරෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **පදට්ඨානො හාරො** පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගොති පුච්ඡති. ''ධම්මං දෙසෙසි ජිනො''තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ''අයං පදට්ඨානො හාරො''තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගොති විඤ්ඤෙය්‍යො. තෙන වුත්තං – ''තත්ථ කතමො පදට්ඨානො හාරොතිආදි පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගො''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 22). ''අයං ඉදානි වුච්චමානො විත්ථාරභූතො පදට්ඨානො හාරො පිටකත්තයෙ දෙසිතෙසු ධම්මෙසු කිං නාම ධම්මං දෙසයති සංවණ්ණෙතී''ති පුච්ඡං ඨපෙත්වා ''ඉදං ආසන්නකාරණං ඉමස්ස ආසන්නඵලස්ස පදට්ඨාන''න්ති නියමෙත්වා විභජිතුං **''අයං පදට්ඨානො''**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – සබ්බෙසු විඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙසු යාථාවතො අසම්පටිවෙධො ලක්ඛණං එතිස්සා අවිජ්ජායාති **සබ්බධම්මයාථාවඅසම්පටිවෙධලක්ඛණා,** අවිජ්ජා, **තස්සා** අවිජ්ජාය අසුභෙ ''සුභ''න්තිආදි**විපල්ලාසා පදට්ඨානං** ආසන්නකාරණං. විපල්ලාසෙ සති අවිජ්ජා වත්තති උපරූපරි ජායති න හායති, තස්මා විපල්ලාසා අවිජ්ජාය පදට්ඨානං ආසන්නකාරණං භවන්ති. අවිජ්ජාය වට්ටමූලකත්තා තං ආදිං කත්වා පදට්ඨානං විභත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තණ්හායපි වට්ටමූලකත්තා තදනන්තරං තණ්හාය පදට්ඨානං විභජිතුං **''අජ්ඣොසානලක්ඛණා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පියරූපං සාතරූපන්ති** පියසභාවං සාතසභාවං චක්ඛාදිධම්මජාතං. පියනීයසාතනීයෙ චක්ඛාදිකෙ සති තණ්හා වත්තති උපරූපරි ජායති, තස්මා පියරූපං සාතරූපං තණ්හාය **පදට්ඨානං** ආසන්නකාරණං භවති.

අදින්නාදානෙ සති ලොභො වත්තති, තස්මා **අදින්නාදානං ලොභස්ස පදට්ඨානං** භවති. අදින්නාදානඤ්හි එකවාරං උප්පන්නම්පි අනාදීනවදස්සනතො ලොභස්ස ආසන්නකාරණං භවත්වෙව.

කෙසාදීසු අසුභෙසු පවත්තායපි සුභසඤ්ඤාය නීලාදිවණ්ණදීඝාදිසණ්ඨානහසනාදිබ්‍යඤ්ජනග්ගහණලක්ඛණත්තා චක්ඛුන්ද්‍රියාදීනං **අසංවරො සුභසඤ්ඤාය පදට්ඨානං** භවති.

දුක්ඛදුක්ඛාදීසු පවත්තායපි සුඛසඤ්ඤාය සාසවඵස්සූපගමනලක්ඛණත්තා රූපාදීසු **අස්සාදො සුඛසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.**

රූපක්ඛන්ධාදීසු අනිච්චෙසු පවත්තායපි නිච්චසඤ්ඤාය සඞ්ඛතලක්ඛණානං ධම්මානං අසමනුපස්සනලක්ඛණත්තා රූපක්ඛන්ධාදීසු නිච්චග්ගහණං **විඤ්ඤාණං නිච්චසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.**

අනිච්චදුක්ඛානත්තසඞ්ඛාතෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තායපි අත්තසඤ්ඤාය අනිච්චසඤ්ඤාදුක්ඛසඤ්ඤානං අසමනුපස්සනලක්ඛණත්තා අහංමමාදිවසෙන පවත්තො **නාමකායො අත්තසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.**

එවං අවිජ්ජාදීනං අකුසලපක්ඛානං ධම්මානං පදට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තප්පටිපක්ඛානං විජ්ජාදීනං ධම්මානං පදට්ඨානං දස්සෙතුං **''සබ්බධම්මසම්පටිවෙධලක්ඛණා''**තිආදි වුත්තං. සබ්බෙසු ඤෙය්‍යධම්මෙසු පවත්තාය විජ්ජාය සබ්බධම්මසම්පටිවෙධලක්ඛණත්තා **සබ්බං නෙය්‍යං විජ්ජාය පදට්ඨානං.**

සමථස්ස චිත්තවික්ඛෙපසඞ්ඛාතඋද්ධච්චපටිසංහරණසඞ්ඛාතවික්ඛම්භනලක්ඛණත්තා පටිභාගනිමිත්තභූතා **අසුභා සමථස්ස පදට්ඨානං.** අසුභාය හි තණ්හාපටිපක්ඛත්තා, තණ්හාය ච අභාවෙ සමථො තිට්ඨතීති.

අදින්නාදානා වෙරමණිවසෙන පවත්තස්ස අලොභස්ස ඉච්ඡාවචරපටිසංහරණලක්ඛණත්තා **අදින්නාදානා වෙරමණී අලොභස්ස පදට්ඨානං.**

පාණාතිපාතා වෙරමණිවසෙන පවත්තස්ස අදොසස්ස අබ්‍යාපජ්ජලක්ඛණත්තා **පාණාතිපාතා වෙරමණී අදොසස්ස පදට්ඨානං.**

සම්මාපටිපත්තිවසෙන පවත්තස්ස අමොහස්ස වත්ථුඅවිප්පටිපත්තිලක්ඛණත්තා **සම්මාපටිපත්ති අමොහස්ස පදට්ඨානං.**

නිබ්බිදාවසෙන පවත්තාය අසුභසඤ්ඤාය විනීලකවිපුබ්බකගහණලක්ඛණත්තා **නිබ්බිදා අසුභසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.** නිබ්බිදාඤාණෙන හි අනභිරති පවත්තති, අනභිරතියා ච අසුභසඤ්ඤා ඨීතාති.

දුක්ඛවෙදනාවසෙන පවත්තාය දුක්ඛසඤ්ඤාය සාසවඵස්සපරිජානනලක්ඛණත්තා **වෙදනා දුක්ඛසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.**

උප්පාදවයවසෙන පවත්තාය අනිච්චසඤ්ඤාය සඞ්ඛතලක්ඛණානං ධම්මානං සමනුපස්සනලක්ඛණත්තා **උප්පාදවයා අනිච්චසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.** උප්පාදවයඤ්හි සමනුපස්සිත්වා අනිච්චසඤ්ඤා පවත්තා.

ධම්මමත්තසඤ්ඤාවසෙන පවත්තාය අනත්තසඤ්ඤාය සබ්බධම්මඅභිනිවෙසලක්ඛණත්තා **ධම්මසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤාය පදට්ඨානං.**

කාමරාගස්ස රූපාදිපඤ්චකාමගුණාරම්මණත්තා **පඤ්ච කාමගුණා කාමරාගස්ස පදට්ඨානං.**

රූපසඞ්ඛාතෙ කායෙ ආරබ්භ පවත්තස්ස රූපරාගස්ස චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියානං අනුසාරෙන පවත්තනතො **පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපානි රූපරාගස්ස පදට්ඨානං.**

භවනිකන්තිවසෙන පවත්තස්ස **භවරාගස්ස ඡළායතනං පදට්ඨානං. නිබ්බත්තභවානුපස්සිතාති** ''එදිසං අනිට්ඨං රූපං මා නිබ්බත්තතු, එදිසං ඉට්ඨං රූපං නිබ්බත්තතු එදිසී දුක්ඛා වෙදනා මා නිබ්බත්තතු, එදිසී සුඛා වෙදනා නිබ්බත්තතූ''ති එවමාදිනා පකාරෙන පවත්තා රූපාභිනන්දනා, **සා පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං පදට්ඨානං.**

කම්මස්සකතඤ්ඤාණස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණානුගතත්තා **පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණදස්සනං කම්මස්සකතඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානං.**

ඔකප්පනං ලක්ඛණං යස්සා සද්ධායාති **ඔකප්පනලක්ඛණා** සද්ධා. අධිමුත්ති පච්චුපට්ඨානං යස්සා සද්ධායාති **අධිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා** ච සද්ධා. අනාවිලං ලක්ඛණං යස්ස පසාදස්සාති **අනාවිලලක්ඛණොති** පසාදො. සම්පසීදනං පච්චුපට්ඨානං යස්ස පසාදස්සාති **සම්පසීදනපච්චුපට්ඨානො** ච පසාදො. සො පන පසාදො සද්ධාය එව අවත්ථාවිසෙසොති වෙදිතබ්බො. **අවෙච්චපසාදො** අභිපත්ථියනලක්ඛණාය සද්ධාය පදට්ඨානං, **ඔකප්පනලක්ඛණා** සද්ධා අනාවිලලක්ඛණස්ස පසාදස්ස පදට්ඨානං, චතුබ්බිධං **සම්මප්පධානං** වීරියං ආරම්භලක්ඛණස්ස වීරියස්ස පදට්ඨානං, කායාදි**සතිපට්ඨානං** අපිලාපනලක්ඛණාය සතියා පදට්ඨානං, ඣානසහිතස්ස සමාධිස්ස එකග්ගලක්ඛණත්තා විතක්කාදි**ඣානානි** සමාධිස්ස පදට්ඨානං, පඤ්ඤාය කිච්චපජානනආරම්මණපජානනලක්ඛණත්තා **සච්චානි** පඤ්ඤාය පදට්ඨානං.

''යෙසං අවිජ්ජාදීනං පදට්ඨානානි ආචරියෙන විභත්තානි, තෙ අවිජ්ජාදයො කතමෙසං ධම්මානං පදට්ඨානානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තෙ අවිජ්ජාදයොපි ඉමෙසං ධම්මානං පදට්ඨානාති දස්සෙතුං **''අපරො නයො''**තිආදි වුත්තං. **අවිජ්ජා** අස්සාදමනසිකාරලක්ඛණස්ස **අයොනිසොමනසිකාරස්ස පදට්ඨානං.** අවිජ්ජාය හි ආදීනවච්ඡාදනතො අයොනිසොමනසිකාරො ජාතොති. සච්චසම්මොහනලක්ඛණා **අවිජ්ජා** පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිස**ඞ්ඛාරානං පදට්ඨානං,**

පුනබ්භවවිරොහනලක්ඛණා තෙභූමකචෙතනා **සඞ්ඛාරා** විපාක**විඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානං, ඔපපච්චයික**සඞ්ඛාතෙන උපපත්තිභවභාවෙන **නිබ්බත්තිලක්ඛණං** පටිසන්ධි**විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පදට්ඨානං,** නාමකායරූපකායසඞ්ඝාතලක්ඛණං **නාමරූපං ඡළායතනස්ස පදට්ඨානං** සහජාතාදිපච්චයභාවතො, චක්ඛාදීනං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං පවත්තානං ලක්ඛණං **ඡළායතනං** ඡබ්බිධස්ස **ඵස්සස්ස** යථාක්කමං **පදට්ඨානං** නිස්සයාදිපච්චයභාවතො, චක්ඛුපසාදරූපාරම්මණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසන්නිපාතලක්ඛණො ඡබ්බිධො **ඵස්සො,** තං **වෙදනාය** තෙන ඡබ්බිධෙන ඵස්සෙන සහජාතාය ඡබ්බිධාය වෙදනාය යථාක්කමං **පදට්ඨානං** සහජාතාදිපච්චයභාවතො, ඉට්ඨානුභවනඅනිට්ඨානුභවනඉට්ඨානිට්ඨානුභවනලක්ඛණා තිවිධා **වෙදනා,** තං **තණ්හාය** තාය තිවිධාය වෙදනාය වසෙන පවත්තාය තණ්හාය **පදට්ඨානං** උපනිස්සයාදිපච්චයභාවතො, සපරසන්තානෙසු අජ්ඣොසානලක්ඛණා **තණ්හා,** තං **උපාදානස්ස** තාය තණ්හාය වසෙන පවත්තස්ස චතුබ්බිධස්ස උපාදානස්ස **පදට්ඨානං** උපනිස්සයාදිපච්චයභාවතො. ''සො වෙදනායා''ති ච ''සා තණ්හායා''ති ච ''සා උපාදානස්සා''ති ච පාඨෙන භවිතබ්බං, ලිඞ්ගවිපල්ලාසනිද්දෙසො වා සියා.

යං උපාදානං **ඔපපච්චයිකං** උපපත්තික්ඛන්ධනිබ්බත්තකං, තං **උපාදානං** දුවිධස්ස **භවස්ස පදට්ඨානං.** යො කම්මභවො නාමකායරූපකායසම්භවනලක්ඛණො, සො කම්ම**භවො ජාතියා පදට්ඨානං.** යා උපපත්තිභූතා ජාති ඛන්ධපාතුභාවලක්ඛණා, තං සා **ජාති ජරාය පදට්ඨානං.** යා ජිණ්ණජරා උපධික්ඛන්ධපරිපාකලක්ඛණා, තං සා **ජිණ්ණජරා මරණස්ස පදට්ඨානං.** යම්පි යස්ස සම්මුතිමරණං ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදලක්ඛණං, තම්පි තස්ස සම්මුති**මරණං සොකස්ස පදට්ඨානං.** පියස්ස මරණං චින්තෙන්තස්ස යෙභුයෙන සොකුප්පජ්ජනතො යො සොකො ඤාතිආදිපියෙසු උස්සුක්කකාරකො, තං සො **සොකො පරිදෙවස්ස පදට්ඨානං.** යො පරිදෙවො ලාලප්පකාරකො, තං සො **පරිදෙවො** කායික**දුක්ඛස්ස පදට්ඨානං.** යං කායිකං දුක්ඛං කායසම්පීළනලක්ඛණං, තං කායිකං **දුක්ඛං දොමනස්සස්ස පදට්ඨානං.** යං දොමනස්සං චිත්තසම්පීළනලක්ඛණං, තං **දොමනස්සං උපායාසස්ස පදට්ඨානං.** යො උපායාසො **ඔදහනකාරකො** අවදහනකාරකො, තං සො **උපායාසො භවස්ස** උපායාසස්ස නිස්සයසන්තානභවස්ස **පදට්ඨානං.**

භවස්සාති වුත්තභවං දස්සෙතුං **''ඉමානී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භවඞ්ගානි** කිලෙසො භවස්ස අඞ්ගං කාරණං කම්මවට්ටවිපාකවට්ටානි භවසඞ්ඛාතානි අඞ්ගානි අවයවානි. යදා පච්චුප්පන්නාදිකාලෙ සමග්ගානි නිබ්බත්තානි භවන්ති, තදා සො කිලෙසවට්ටකම්මවට්ටවිපාකවට්ටසඞ්ඛාතො ධම්මසමූහො ''භවස්සා''ති එත්ථ භවොති දට්ඨබ්බො. **තං** භවසඞ්ඛාතං

කිලෙසවට්ටකම්මවට්ටවිපාකවට්ටත්තයං **සංසාරස්ස පදට්ඨානං** පුරිමං පුරිමං ජාතිනිප්ඵන්නකිලෙසාදිවට්ටෙන සංසාරස්ස අබ්බොච්ඡින්නුප්පජ්ජනතො, යො අරියමග්ගො නියානිකලක්ඛණො, තං **සො** අරියමග්ගො **නිරොධස්ස** නිබ්බානස්ස **පදට්ඨානං** සම්පාපකහෙතුභාවතො.

බහුස්සුතො සබ්බසිස්සාදීනං පතිට්ඨානත්තා තිත්ථං වියාති **තිත්ථං,** ජානාතීති **ඤූ,** තිත්ථං ඤූති **තිත්ථඤ්ඤූ,** තිත්ථඤ්ඤුනො භාවො **තිත්ථඤ්ඤුතා,** සම්මාපයිරුපාසනා, සා **පීතඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං.** බහුස්සුතස්ස හි සම්මාපයිරුපාසනාය ධම්මූපසඤ්හිතං පාමොජ්ජං ජායති, පාමොජ්ජෙන ච කම්මට්ඨානබ්‍රූහනා ජායතීති සප්පායධම්මස්සවනෙන පීතිං ජානාතීති **පීතඤ්ඤූ,** පීතඤ්ඤුනො භාවො **පීතඤ්ඤුතා,** කම්මට්ඨානස්ස බ්‍රූහනා, සා **පත්තඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං.** කම්මට්ඨානබ්‍රූහනාය හි භාවනාපත්තජානනතා ජායතීති **පත්තඤ්ඤුතා.** භාවනාපත්තජානනතා **අත්තඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං.** භාවනාපත්තජානනතාය හි පඤ්චහි පධානියඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස අත්තනො ජානනතා ජායතීති **අත්තඤ්ඤුතා පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාය පදට්ඨානං.**

පධානියඞ්ගෙසු සමන්නාගතත්තජානනතාය හි පුබ්බෙ පුඤ්ඤකරණං ජාතං, **පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතා පතිරූපදෙසවාසස්ස පදට්ඨානං.** පුබ්බෙ හි කතෙන පුඤ්ඤෙන පතිරූපදෙසවාසො ලද්ධො, **පතිරූපදෙසවාසො සප්පුරිසූපනිස්සයස්ස පදට්ඨානං.** පතිරූපදෙසවාසෙන හි සප්පුරිසූපනිස්සයො ලද්ධො, **සප්පුරිසූපනිස්සයො අත්තසම්මාපණිධානස්ස පදට්ඨානං.** සප්පුරිසූපනිස්සයෙන හි අත්තසම්මාපණිධානං ජාතං, **අත්තසම්මාපණිධානං සීලානං පදට්ඨානං.** අත්තසම්මාපණිධානෙන හි සීලානි සම්පතිට්ඨිතානි, **සීලානි අවිප්පටිසාරස්ස පදට්ඨානං.** අත්තනි හි සම්පතිට්ඨිතං සීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස විප්පටිසාරො නත්ථෙවාති, අවිප්පටිසාරෙන පාමොජ්ජං ජායති, තස්මා **අවිප්පටිසාරො පාමොජ්ජස්ස පදට්ඨානං.** පාමොජ්ජෙන පීති ජායති, තස්මා **පාමොජ්ජං පීතියා පදට්ඨානං.** පීතියා පස්සද්ධි ජායති, තස්මා **පීති පස්සද්ධියා පදට්ඨානං.** පස්සද්ධියා සුඛං ජායති, තස්මා **පස්සද්ධි සුඛස්ස පදට්ඨානං.** සුඛෙන සමාධි ජායති, තස්මා **සුඛං සමාධිස්ස පදට්ඨානං.** සමාධිනා යථාභූතඤාණදස්සනං ජායති, තස්මා **සමාධි යථාභූතඤාණස්ස පදට්ඨානං.** යථාභූතඤාණදස්සනෙන නිබ්බිදාඤාණං ජායති, තස්මා **යථාභූතඤාණදස්සනං නිබ්බිදාය පදට්ඨානං.** නිබ්බිදාය විරාගො ජායති, තස්මා **නිබ්බිදා විරාගස්ස පදට්ඨානං.** විරාගෙන විමුත්ති ජායති, තස්මා **විරාගො විමුත්තියා පදට්ඨානං.** විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනං ජායති, තස්මා **විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනස්ස පදට්ඨානං. එවං** යථාවුත්තනයෙන **යො කොචි** ධම්මො උපනිස්සයො හොති, **යො කොචි** ධම්මො පච්චයො හොති, සබ්බො **සො** ධම්මො අත්තනො පච්චයුප්පන්නස්ස ධම්මස්ස පදට්ඨානන්ති දට්ඨබ්බො.

''උපනිස්සයධම්මස්ස, පච්චයධම්මස්ස වා පච්චයුප්පන්නධම්මස්ස පදට්ඨානභාවො කෙන සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙනාති** යස්ස කස්සචි උපනිස්සයධම්මස්ස, පච්චයධම්මස්ස ච පච්චයුප්පන්නධම්මස්ස පදට්ඨානභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො ''ධම්මං දෙසෙති ජිනො''තිආදිකං යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන තෙසං උපනිස්සයධම්මපච්චයධම්මානං පදට්ඨානභාවො සද්දහිතබ්බොති. ''යථාවුත්තො පදට්ඨානො හාරො පරිපුණ්ණො කිං, උදාහු අඤ්ඤො නිද්ධාරෙත්වා යොජෙතබ්බො අත්ථි කි''න්ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො පදට්ඨානො හාරො''**ති වුත්තං. ඉධ පාළියං අවිභත්තම්පි යථාලාභවසෙන පදට්ඨානො හාරො නීහරිත්වා යුත්තො යුජ්ජිතබ්බො, විභජිතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

ඉති පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

5. ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

23. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පදට්ඨානවිභඞ්ගෙන අවිජ්ජාදීනං පදට්ඨානානි විභත්තානි, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ''කතමො ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො ලක්ඛණො හාරො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථ**-සද්දස්ස අත්ථො වුත්තොව. **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **ලක්ඛණො හාරො** ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගොති පුච්ඡති. ''වුත්තම්හි එකධම්මෙ''තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ''යෙ ධම්මා''තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො ලක්ඛණො හාරො ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගො නාමාති විඤ්ඤෙය්‍යොති. තෙන වුත්තං –''තත්ථ කතමො ලක්ඛණො හාරොතිආදි ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගො නාමා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 23). අයං ඉදානි වුච්චමානො විත්ථාරභූතො ලක්ඛණො හාරො පිටකත්තයෙ දෙසිතෙසු ධම්මෙසු කිං නාම ලක්ඛිතබ්බං ධම්මං ලක්ඛියතීති පුච්ඡිත්වා පුච්ඡිතෙ ලක්ඛණහාරවිචයෙ ධම්මෙ සඞ්ඛෙපෙන දස්සෙතුං **''යෙ ධම්මා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යෙ ධම්මාති** යෙ සමූහා ධම්මා. **එකලක්ඛණාති** සමානලක්ඛණා. **තෙසං ධම්මානන්ති** සමානලක්ඛණානං තෙසං සමූහධම්මානං, නිද්ධාරණෙ චෙතං. **එකස්මිං ධම්මෙති** සමානලක්ඛණෙ එකස්මිං ධම්මෙ, පාළියං භගවතා වුත්තෙ සති වුත්තධම්මතො අවසිට්ඨසමානලක්ඛණා ධම්මා සමානලක්ඛණෙන වුත්තා භවන්තීති අත්ථො.

ලක්ඛණහාරවිසයෙ ධම්මෙ විත්ථාරතො ඉමස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ ඉමෙ සමානලක්ඛණා ධම්මාපි වුත්තා භවන්තීති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''යථා කිං භවෙ''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – **යථා** යෙන පකාරෙන වුත්තා භවන්ති, සො පකාරො කිං භවෙති පුච්ඡති. **යථා** යෙන පකාරෙන වුත්තා භවන්ති, සො පකාරො සමානලක්ඛණාති භාවො භවෙති අත්ථො. කින්ති භගවා ආහ? ''චක්ඛුං භික්ඛවෙ''තිආදිං භගවා ආහ. ''චක්ඛුං, භික්ඛවෙ, අනවට්ඨිත''න්තිආදිම්හි වුත්තෙ ''සොතං, භික්ඛවෙ, අනවට්ඨිත''න්තිආදිවචනම්පි වුත්තමෙව භවති.

''අනවට්ඨිතාදිලක්ඛණෙන සමානලක්ඛණත්තා වා අජ්ඣත්තිකායතනභාවෙන සමානලක්ඛණත්තා වාති ආයතනවසෙනෙව එකලක්ඛණං වත්තබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා ඛන්ධවසෙනපි එකලක්ඛණං දස්සෙතුං **''යථා චාහා''**තිආදි වුත්තං. ''අතීතෙ, රාධ, රූපෙ අනපෙක්ඛො හොති, අනාගතං රූපං මා අභිනන්දි, පච්චුප්පන්නස්ස රූපස්ස නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය චාගාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපජ්ජා''ති වුත්තෙ ''අතීතාය, රාධ, වෙදනාය අනපෙක්ඛො හොති, අනාගතං වෙදනං මා අභිනන්දි, පච්චුප්පන්නාය වෙදනාය නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය චාගාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපජ්ජා''තිආදි වුත්තං භවෙ.

''අනපෙක්ඛනීයලක්ඛණෙන සමානලක්ඛණත්තා වා ඛන්ධලක්ඛණෙන සමානලක්ඛණත්තා වාති ඛන්ධායතනවසෙනෙව එකලක්ඛණධම්මා වත්තබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා සතිපට්ඨානවසෙනාපි වත්තබ්බාති දස්සෙතුං **''යථාහා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථා** යෙන එකලක්ඛණත්තෙන ච භගවා ආහ, තථා ච තෙන එකලක්ඛණත්තෙන ච අවුත්තාපි ධම්මා වුත්තා භවන්තීති අත්ථො. යෙ විපස්සකා පුග්ගලා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු නිච්චං සුසමාරද්ධා නිච්චං කායගතාසතිං භාවෙන්ති, **තෙ** විපස්සකා **අකිච්චං** සුභසුඛාදිකං, කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං වා න සෙවන්ති, **කිච්චෙ** අසුභාසුඛාදිකෙ, කායාදිකෙ වා සාතච්චකාරිනො හොන්තීති භගවා ආහාති යොජනා.

ඉතිසද්දස්ස චෙත්ථ එකස්ස ලොපො. **ඉති** එවං ''යෙසඤ්චා''තිආදිගාථාය කෙසාදිකෙ කායෙ ගතාය පවත්තාය සතියා භගවතා සරූපෙන වුත්තාය විජ්ජමානාය තදවසෙසා වෙදනාගතා සති ච චිත්තගතා සති ච ධම්මගතා සති ච සතිපට්ඨානභාවෙන එකලක්ඛණත්තෙන වුත්තා භවන්තීති සඞ්ඛෙපතො නිච්චං සුසමාරද්ධා නිච්චං වෙදනාගතා සති ච…පෙ…. නිච්චං චිත්තගතා සති ච…පෙ…. නිච්චං ධම්මගතා සතීති වත්තබ්බාති.

''සතිපට්ඨානවසෙනෙව එකලක්ඛණා ධම්මා වත්තබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා **''තථා යං කිඤ්චී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යං කිඤ්චි** රූපායතනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨං, **යං කිඤ්චි** සද්දායතනං සොතවිඤ්ඤාණෙන සුතං, **යං කිඤ්චි** ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනංඝානවිඤ්ඤාණාදිත්තයෙන

විඤ්ඤාණෙන මුතං, **ඉති** එවං දිට්ඨාදිත්තයෙ භගවතා සරූපෙන වුත්තෙ සති තදවසෙසං යං කිඤ්චි විඤ්ඤාතං ධම්මාරම්මණපරියාපන්නං රූපං භගවතා ආලම්බිතබ්බභාවෙන එකලක්ඛණත්තා වුත්තං භවතීති අත්ථො. අථ වා **යං කිඤ්චි** රූපායතනං දිට්ඨං භගවතා වුත්තං, තස්මිං වුත්තෙ සති තදවසෙසං සුතාදිකම්පි වුත්තං හොතීති ආදිඅත්ථො විසුං විසුං යොජෙතබ්බො. තෙන වුත්තං – **''දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා''**ති.

''කායගතාය සතියා වුත්තාය තදවසෙසා වෙදනාගතාසතිආදයොයෙව වත්තබ්බා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මාපි වුත්තා භවන්තීති දස්සෙතුං **''යථා චාහ භගවා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථා** යෙන නියානිකලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තෙන ච භගවා ආහ, තථා තෙන එකලක්ඛණත්තෙන ච භගවා ආහ, තථා තෙන එකලක්ඛණත්තෙන ච වුත්තා භවන්තීති අත්ථො. **''තස්මා** අභිජ්ඣාදොමනස්සෙන අභිභූතත්තා **ඉහ** මම සාසනෙ, භික්ඛු, ත්වං ආතාපී සම්පජානො සතිමා හුත්වා ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං තදඞ්ගප්පහානෙන වා වික්ඛම්භනප්පහානෙන වා **විනෙය්‍ය** විනයිත්වා **කායෙ** කෙසාදිරූපකායෙ **කායානුපස්සී** කෙසාදිරූපකායානුපස්සී හුත්වා විහරාහී''ති භගවතා වුත්තෙ සති ''තස්මාතිහ, ත්වං භික්ඛු, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, තස්මාතිහ, ත්වං භික්ඛු, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරාහි…පෙ…. දොමනස්සං, තස්මාතිහ, ත්වං භික්ඛු, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරාහි…පෙ…. දොමනස්ස''න්ති වුත්තං භවතීති සඞ්ඛෙපත්ථො වෙදිතබ්බො. විත්ථාරත්ථො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 23) බහුධා වුත්තොති අම්හෙහි න විත්ථාරිතො.

''එකස්මිං සතිපට්ඨානෙ වුත්තෙ කස්මා චත්තාරො සතිපට්ඨානා වුත්තා භවෙය්‍යු''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ආතාපීති වීරියින්ද්‍රිය''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **''ආතාපී''**ති ඉමිනා පදෙන කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු පවත්තං වීරියින්ද්‍රියං වුත්තං. **''සම්පජානො''**ති පදෙන කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු පවත්තං පඤ්ඤින්ද්‍රියං වුත්තං. ''සතිමා''ති පදෙන කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු පවත්තං සතින්ද්‍රියං වුත්තං. ''විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස''න්ති පදෙන කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු පවත්තං සමාධින්ද්‍රියං වුත්තං, න කායෙයෙව පවත්තං. **එවං** පකාරෙන කායෙ **කායානුපස්සිනො** යොගාවචරස්ස චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති චෙ වදෙය්‍ය, එවං සති චතුන්නං වීරියපඤ්ඤාසතිසමාධීනං ඉන්ද්‍රියානං චතුන්නං සතිපට්ඨානානං සාධකභාවෙන එකලක්ඛණත්තා සමානලක්ඛණත්තා පාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති යොජනා. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** – ''චතුසතිපට්ඨානසාධනෙ ඉමෙසං ඉන්ද්‍රියානං සභාවභෙදාභාවතො සමානලක්ඛණත්තා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 23).

24. ''එවං වුත්තෙපි චත්තාරො සතිපට්ඨානායෙව වත්තබ්බා භවෙය්‍යුං, කථං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මා වත්තබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා **''චතූසු සතිපට්ඨානෙසූ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ චතූසු සතිපට්ඨානෙසු යෙන යොගාවචරෙන භාවියමානෙසු තස්ස යොගාවචරස්ස චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. එවං සෙසෙසුපි යොජනා කාතබ්බා. චතුන්නං සච්චානං බුජ්ඣනං **බොධං,** අරියමග්ගඤාණං, බොධං ගච්ඡන්තීති **බොධඞ්ගමා.** බොධස්ස අරියමග්ගඤාණස්ස පක්ඛෙ භවාති **බොධිපක්ඛියා.**

''කුසලායෙව ධම්මා එකලක්ඛණභාවෙන නීහරිතා කිං, උදාහු අකුසලාපි ධම්මා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''එවං අකුසලාපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ කුසලා ධම්මා එකලක්ඛණත්තෙන නිද්ධාරිතා යථා, එවං අකුසලාපි ධම්මා එකලක්ඛණත්තෙන නිද්ධාරිතබ්බායෙවාති අත්ථො. ''කථං නිද්ධාරෙතබ්බා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පහානෙකට්ඨභාවෙන නිද්ධාරෙතබ්බාති දස්සෙන්තො **''එකලක්ඛණත්තා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්තී''**ති ආහ. තත්ථ **එකලක්ඛණත්තාති** පහානෙකට්ඨභාවෙන සමානලක්ඛණත්තා. ''කතමං පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''චතූසු සතිපට්ඨානෙසූ''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **චතූසු...පෙ.... පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්තීති** කායාගතාසතිපට්ඨානෙ යොගාවචරෙන භාවියමානෙ සති තෙන යොගාවචරෙන අසුභෙ කෙසාදිකෙ රූපකායෙ ''සුභ''න්ති විපල්ලාසො පහීයති, අස්ස යොගාවචරස්ස කබළීකාරාහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, ''ආහාරසමුදයා රූපසමුදයො''ති (සං. නි. 3.56) වුත්තත්තා රූපකායෙ ඡන්දරාගං පජහන්තස්ස තස්ස සමුදයෙ කබළීකාරාහාරෙපි ඡන්දරාගො පහීයතීති අත්ථො. වෙදනාගතාසතිපට්ඨානෙ භාවියමානෙ සති දුක්ඛෙ ''සුඛ''න්ති විපල්ලාසො පහීයති, අස්ස යොගාවචරස්ස ඵස්සාහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''ති (ම. නි. 3.126; සං. නි. 2.1, 39; මහාව. 1; උදා. 1; විභ. 225) වුත්තත්තා වෙදනාය ඡන්දරාගං පජහන්තස්ස තස්ස පච්චයෙ ඵස්සාහාරෙ ඡන්දරාගො පහීයති. චිත්තගතාසතිපට්ඨානෙ භාවියමානෙ අනිච්චෙ ''නිච්ච''න්ති විපල්ලාසො පහීයති, අස්ස යොගාවචරස්ස විඤ්ඤාණාහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. ධම්මගතාසතිපට්ඨානෙ භාවියමානෙ අනත්තනි ''අත්තා''ති විපල්ලාසො පහීයති, අස්ස යොගාවචරස්ස මනොසඤ්චෙතනාහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡතීති විසුං විසුං යොජෙත්වා එකෙකස්මිං පහාතබ්බෙ වුත්තෙ තදවසෙසා පහාතබ්බා වුත්තා භවන්ති පහාතබ්බභාවෙන එකලක්ඛණත්තාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

''ආහාරා චස්ස පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්තී''ති වචනෙ ආහාරෙසු පවත්තා කාමරාගදොසමොහා බ්‍යන්තීකතා හොන්තීති අත්ථො ගහිතො. කබළීකාරාහාරඤ්හි ආරබ්භ පවත්තෙ කාමරාගෙ විජ්ජමානෙ

කබළීකාරාහාරස්ස විජානනා නත්ථෙව, තස්මිං කාමරාගෙ පන පහීනෙ පරිජානනා භවතීති. සෙසාහාරජානනම්පි එසෙව නයො. යස්ස යොගාවචරස්ස සතිපට්ඨානා භාවිතා, විපල්ලාසා පහීනා, ආහාරපරිජානනා උප්පන්නා, සො යොගාවචරො උපාදානෙහි අනුපාදානො භවති. සුභසඤ්ඤිතෙ හි කායෙ කාමුපාදානං විසෙසෙන භවතීති සුභසඤ්ඤිතො කායො කාමුපාදානස්ස වත්ථු, කායගතාය සතියා අනුසරිතබ්බො අසුභසඤ්ඤිතො කෙසාදි කාමුපාදානස්ස වත්ථු න හොත්වෙව. සුඛවෙදනාය අස්සාදවසෙන දිට්ඨුපාදානං භවතීති සුඛසඤ්ඤිතා වෙදනා දිට්ඨුපාදානස්ස වත්ථු, වෙදනාගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා වෙදනා දිට්ඨුපාදානස්ස වත්ථු න හොත්වෙව. ‘‘චිත්තං නිච්ච’’න්ති දිට්ඨිගහණවසෙන තස්ස තස්ස අත්තනො සීලවතවසෙන පරිසුද්ධීති පරාමසනං හොතීති චිත්තං සීලබ්බතුපාදානස්ස වත්ථු, චිත්තගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බං චිත්තං සීලබ්බතුපාදානස්ස වත්ථු න හොත්වෙව. ධම්මෙ නාමරූපපරිච්ඡෙදෙන යථාභූතං අපස්සන්තස්ස ධම්මෙසු අත්තාභිනිවෙසො හොතීති ධම්මා අත්තවාදුපාදානස්ස වත්ථු, ධම්මගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා ධම්මා අත්තවාදුපාදානස්ස වත්ථු න හොන්ති එව. තස්මා චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු උපාදානෙහි අනුපාදානො භවතීති වුත්තන්ති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො.

‘‘යෙන යොගාවචරෙන සතිපට්ඨානා භාවිතා, සො යොගාවචරො උපාදානෙහියෙව අනුපාදානො භවතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා යොගාදීහිපි විසංයුත්තො භවතීති දස්සෙතුං **‘‘යොගෙහි ච විසංයුත්තො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යොගෙහි චාති** කාමයොගභවයොගදිට්ඨියොගඅවිජ්ජායොගෙහි ච. **විසංයුත්තොති** තදඞ්ගප්පහානවික්ඛම්භනප්පහානසමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන විගතො, විමුත්තො ච භවතීති අත්ථො. සුභසඤ්ඤිතො හි රූපකායො කාමරාගස්ස වත්ථු හොති, කායගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බො කායො කාමරාගස්ස වත්ථු න හොත්වෙව. ‘‘සුඛො’’ති වා ‘‘සුඛහෙතූ’’ති වා ගහණීයො භවො භවරාගස්ස වත්ථු හොති, වෙදනාගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බො භවො භවරාගස්ස වත්ථු න හොති. ‘‘අත්තා’’ති අභිනිවිසිතබ්බං චිත්තං දිට්ඨියොගස්ස වත්ථු හොති, චිත්තගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බං චිත්තං දිට්ඨියොගස්ස වත්ථු න හොති. විනිබ්භොගස්ස දුක්කරත්තා, ධම්මානං ධම්මමත්තතාය ච දුප්පටිවිජ්ඣත්තා අවිනිබ්භුජිතබ්බා, ධම්මමත්තතාය අප්පටිවිජ්ඣිතබ්බා ධම්මා අවිජ්ජායොගස්ස වත්ථු හොන්ති, ධම්මගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා ධම්මා අවිජ්ජායොගස්ස වත්ථු න හොන්ති. තස්මා චතුසතිපට්ඨානානුපස්සකො **‘‘යොගෙහි ච විසංයුත්තො’’**ති වුත්තො. අයං නයො **ආසවෙහි ච අනාසවො භවති, ඔඝෙහි ච නිත්ථිණ්ණො භවතීති** එත්ථාපි යොජෙතබ්බො.

ගන්ථෙහි ච විප්පයුත්තො භවතීති එත්ථ පන සුභසඤ්ඤිතො රූපකායො අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස වත්ථු, කායගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බො රූපකායො අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස වත්ථු න හොති. දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛභූතා වෙදනා බ්‍යාපාදකායගන්ථස්ස වත්ථු හොන්ති, තෙන වුත්තං – ‘‘දුක්ඛාය වෙදනාය පටිඝානුසයො අනුසෙතී’’ති (ම. නි. 1.465). වෙදනාගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා වෙදනා බ්‍යාපාදකායගන්ථස්ස වත්ථු න හොති. ‘‘චිත්තං නිච්ච’’න්ති අභිනිවෙසවසෙන සස්සතස්ස ‘‘අත්තනො සීලෙන සුද්ධි, වතෙන සුද්ධී’’ති පරාමසනං හොති, තස්මා ‘‘නිච්ච’’න්ති ගහිතං චිත්තං සීලබ්බතපරාමාසකායගන්ථස්ස වත්ථු, චිත්තගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බං චිත්තං සීලබ්බතපරාමාසස්ස වත්ථු න හොති. ධම්මානං සප්පච්චයනාමරූපසභාවස්ස අදස්සනතො භවදිට්ඨිවිභවදිට්ඨි හොති, තස්මා ‘‘ඉදං සච්ච’’න්ති අභිනිවිසිතබ්බා ධම්මා ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථස්ස වත්ථු, ධම්මගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා ධම්මා ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථස්ස වත්ථු න හොන්ති, තස්මා චතුසතිපට්ඨානානුපස්සකො ‘‘ගන්ථෙහි ච විප්පයුත්තො’’ති වුත්තො.

සුභසඤ්ඤිතො ච කායො රාගසල්ලස්ස වත්ථු, කායගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බො කායො රාගසල්ලස්ස වත්ථු න හොති. සුඛසඤ්ඤිතාය වෙදනාය දොසො හොති, තස්මා වෙදනා දොසසල්ලස්ස වත්ථු, වෙදනාගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා වෙදනා දොසසල්ලස්ස වත්ථු න හොති. ‘‘චිත්තං අත්තා’’ති ගහෙත්වා ‘‘අත්තා සෙය්‍යො’’තිආදිවසෙන පවත්තස්ස මානසල්ලස්ස චිත්තං වත්ථු, චිත්තගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බං චිත්තං මානසල්ලස්ස වත්ථු න හොති. ධම්මානං සප්පච්චයනාමරූපසභාවස්ස අජානනතො ධම්මා මොහසල්ලස්ස වත්ථු, ධම්මගතාය පන සතියා අනුපස්සිතබ්බා ධම්මා මොහසල්ලස්ස වත්ථු න හොන්ති, තස්මා චතුසතිපට්ඨානානුපස්සකො **‘‘සල්ලෙහි ච විසල්ලො භවතී’’**ති වුත්තො.

‘‘ආහාරා චස්ස පරික්ඛයං ගච්ඡන්තී’’ති ආචරියෙන වුත්තං, ‘‘කිං පන ආහාරාව අස්ස යොගාවචරස්ස පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, උදාහු අඤ්ඤෙපී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ච අස්ස යොගාවචරස්ස පරික්ඛයං ගච්ඡන්තීති දස්සෙතුං **‘‘විඤ්ඤාණට්ඨිතියො චස්ස පරික්ඛයං ගච්ඡන්තී’’**ති වුත්තං. යෙන යොගාවචරෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා, තස්ස යොගාවචරස්ස කායවෙදනාචිත්තධම්මාව පරික්ඛයං ගච්ඡෙය්‍යුං, න විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති චෙ වදෙය්‍ය කායානුපස්සනාදීහි ච කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු පරිඤ්ඤාතෙසු සඤ්ඤායපි පරිඤ්ඤාතබ්බභාවතො. සා හි වෙදනාචිත්තසඞ්ඛාතෙන ධම්මෙසු පරිඤ්ඤාතෙසු අවිනාභාවතො පරිඤ්ඤාතාවාති.

යෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා, සො යොගාවචරො උපාදානෙහි අනුපාදානො ච, යොගෙහි විසංයුත්තො ච, ගන්ථෙහි විප්පයුත්තො ච, ආසවෙහි අනාසවො ච, ඔඝෙහි නිත්ථිණ්ණො ච, සල්ලෙහි විසල්ලො ච භවතීති වුත්තො, ''කිං පන තථාවිධොව හොති, උදාහු අඤ්ඤථාපී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අගතිම්පි න ගච්ඡතීති දස්සෙන්තො **''අගතිගමනෙහි ච න අගතිං ගච්ඡතී''**ති ආහ. සුභාදිසඤ්ඤිතෙ රූපකායෙ අපෙක්ඛමානො පුග්ගලො ඡන්දාගතිං ගච්ඡතීති සුභාදිසඤ්ඤිතො රූපකායො විසෙසතො ඡන්දාගතියා වත්ථු හොති, කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙන පන අනුපස්සිතබ්බො අස්සාසපස්සාසාදිකො කායො ඡන්දාගතියා වත්ථු න හොති, තස්මා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනං භාවෙන්තො පුග්ගලො ඡන්දාගතිං න ගච්ඡති. සුඛවෙදනස්සාදවසෙන වෙදයමානො තදභාවෙන බ්‍යාපාදං ආගච්ඡතීති සුඛවෙදනා දොසාගතියා වත්ථු හොති, වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙන පන අනුපස්සිතබ්බා වෙදනා දොසාගතියා වත්ථු න හොති, තස්මා වෙදනාසතිපට්ඨානභාවනං භාවෙන්තො පුග්ගලො දොසාගතිං න ගච්ඡති. සන්තතිඝනවසෙන ''නිච්චං, ධුව''න්ති ගහිතං චිත්තං මොහස්ස වත්ථු හොති, චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙන පන අනුපස්සිතබ්බං චිත්තං මොහස්ස වත්ථු න හොති, තස්මා චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනං භාවෙන්තො පුග්ගලො දොසාගතිං න ගච්ඡති. විභජිත්වා ධම්මසභාවං අජානන්තස්ස භයං ජායතීති විභජිත්වා අජානියසභාවා ධම්මා භයස්ස වත්ථු හොන්ති, ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙන පන අනුපස්සිතබ්බා විභජිත්වා ජානිතබ්බා ධම්මා රාගස්ස වත්ථු න හොන්ති, තස්මා ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනං භාවෙන්තො පුග්ගලො භයාගතිං න ගච්ඡති. එවං පහාතබ්බභාවෙන එකලක්ඛණෙ අකුසලෙපි ධම්මෙ නීහරිත්වා ඉදානි නිගමෙතුං **''එවං අකුසලාපි ධම්මා එකලක්ඛණත්තා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්තී''**ති පුන වුත්තං.

භාවෙතබ්බෙසු ධම්මෙසු එකදෙසෙසු වුත්තෙ තදවසෙසාපි භාවෙතබ්බා ධම්මා එකලක්ඛණත්තා නීහරිත්වා වත්තබ්බා, පහාතබ්බෙසුපි ධම්මෙසු එකදෙසෙ වුත්තෙ තදවසෙසාපි ධම්මා පහාතබ්බා එකලක්ඛණත්තා නීහරිත්වා වත්තබ්බාති ආචරියෙන වුත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''අඤ්ඤථාපි යදි වත්තබ්බා සියුං, තෙපි වදථා''ති වත්තබ්බභාවතො අඤ්ඤෙනපි පරියායෙන ලක්ඛණහාරස්ස උදාහරණානි දස්සෙතුං **''යත්ථ වා පනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යත්ථ** යස්සං රූපෙකදෙසදෙසනායං **රූපින්ද්‍රියං** රුප්පනලක්ඛණං චක්ඛුන්ද්‍රියාදිජීවිතින්ද්‍රියපරියොසානං අට්ඨවිධං ඉන්ද්‍රියං රූපෙකදෙසං භගවතා දෙසිතං. **තත්ථෙව** තස්සං රූපෙකදෙසදෙසනායං **රූපධාතු** රුප්පනලක්ඛණා චක්ඛුධාතාදිඵොට්ඨබ්බධාතුපරියොසානා දසවිධා රූපධාතු රුප්පනලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා දෙසිතා. සබ්බො **රූපක්ඛන්ධො** ච දෙසිතො. **රූපායතනං** රුප්පනලක්ඛණං

චක්ඛායතනාදිඵොට්ඨබ්බායතනපරියොසානං දසවිධං ආයතනං රුප්පනලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා භගවතා දෙසිතං.

යත්ථ වා පන යස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං සුඛා වෙදනා භගවතා දෙසිතා, **තත්ථ** තස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං **සුඛින්ද්‍රියඤ්ච** දෙසිතං, **සොමනස්සින්ද්‍රියඤ්ච** දෙසිතං, **දුක්ඛසමුදයො අරියසච්චඤ්ච** දෙසිතං සුඛවෙදනාභාවෙන එකලක්ඛණත්තා. **යත්ථ වා පන** යස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං දුක්ඛා වෙදනා භගවතා දෙසිතා, **තත්ථ** තස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං **දුක්ඛින්ද්‍රියඤ්ච** දෙසිතං **දොමනස්සින්ද්‍රියඤ්ච** දෙසිතං, **දුක්ඛං අරියසච්චඤ්ච** දෙසිතං දුක්ඛවෙදනාභාවෙන එකලක්ඛණත්තා. **යත්ථ වා පන** යස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා භගවතා දෙසිතා, **තත්ථ** තස්සං වෙදනෙකදෙසදෙසනායං **උපෙක්ඛින්ද්‍රියඤ්ච** දෙසිතං, **සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො ච** දෙසිතොති යොජනා කාතබ්බා.

යස්සං දෙසනායං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා දෙසිතා, තස්සං දෙසනායං උපෙක්ඛින්ද්‍රියං දෙසිතං හොතු සමානලක්ඛණත්තා, ''කෙන පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතො භවෙය්‍යා''ති වත්තබ්බභාවතො **''කෙන කාරණෙනා''**ති පුච්ඡිත්වා කාරණං දස්සෙතුං **''අදුක්ඛමසුඛායා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය **හි** යස්මා අවිජ්ජා අනුසෙති, තස්මා අවිජ්ජා දෙසිතා හොති. අවිජ්ජාය ච දෙසිතාය අවිජ්ජාමූලකො සබ්බොපි පටිච්චසමුප්පාදො ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා...පෙ.... දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති දෙසිතොව හොතීති අධිප්පායො දට්ඨබ්බො.

''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා...පෙ.... සමුදයො හොතී''ති අනුලොමවසෙන පවත්තො යො පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතොති ආචරියෙන වුත්තො, ''යදි තථා පවත්තො සො ච පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතො, එවං සති සබ්බො ච පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතො''ති න වත්තබ්බොති චොදනං මනසි කත්වා **''සො චා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යො ච අනුලොමවසෙන පවත්තො, **සො ච සරාගසදොසසමොහසංකිලෙසපක්ඛෙන හාතබ්බො.** යො ච පටිලොමවසෙන ''අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''තිආදිකො පවත්තො, **සො ච වීතරාගවීතදොසවීතමොහඅරියධම්මෙහි හාතබ්බො.** යො ච අනුලොමපටිලොමවසෙන පවත්තො, සො ච තදුභයෙහි හාතබ්බො. තස්මා ''සබ්බො ච පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතො''ති වත්තබ්බොවාති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො.

''යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා, තෙසං ධම්මානං එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා ධම්මා වුත්තා භවන්තීතිආදිනා (නෙත්ති. 23) ආචරියෙන යා ලක්ඛණහාරයොජනා වුත්තා, සාව කාතබ්බා, න අඤ්ඤථා කාතබ්බා''ති

පුච්ඡිතබ්බභාවතො අඤ්ඤථාපි ලක්ඛණහාරයොජනා කාතබ්බායෙවාති දස්සෙතුං **“එවං යෙ ධම්මා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යෙ** පථවීආදයො රූප**ධම්මා, යෙ** ඵස්සාදයො අරූප**ධම්මා** සන්ධාරණාදි**කිච්චතො** සඞ්ඝට්ටනාදි**කිච්චතො** එකලක්ඛණා, **තෙසං** රූපාරූප**ධම්මානං** එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා රූපාරූප**ධම්මා** වුත්තා භවන්ති. **යෙ** පථවීආදයො රූප**ධම්මා, යෙ** ඵස්සාදයො අරූප**ධම්මා** කක්ඛළාදි**ලක්ඛණතො** ඵුසනාදි**ලක්ඛණතො** එකලක්ඛණා, **තෙසං** රූපාරූප**ධම්මානං** එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා රූපාරූප**ධම්මා** වුත්තා භවන්ති. **යෙ** ධම්මා රුප්පන**සාමඤ්ඤතො** නමන**සාමඤ්ඤතො** අනිච්චාදි**සාමඤ්ඤතො** වා ඛන්ධායතනාදි**සාමඤ්ඤතො** වා එකලක්ඛණා, **තෙසං** සඞ්ඛත**ධම්මානං** එකස්මිං සඞ්ඛතධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා ධම්මා වුත්තා භවන්ති. **යෙ** සඞ්ඛත**ධම්මා** භඞ්ගුප්පාදතො සඞ්ඛතො **චුතූපපාතතො** සමානනිරොධුප්පාදසඞ්ඛතතො වා **චුතූපපාතතො** එකලක්ඛණා, **තෙසං** සඞ්ඛත**ධම්මානං** එකස්මිං සඞ්ඛතධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා සඞ්ඛතධම්මා වුත්තා භවන්තීති අත්ථයොජනා කාතබ්බා.

කිච්චතො ච ලක්ඛණතො චාතිආදීසු ච-සද්දෙන සභවරණසමානහෙතුතාදයො සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා. සභවරණාදීසු ච යං වත්තබ්බං, තං ‘‘නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤිනො (දී. නි. 3.341, 357, 359; අ. නි. 9.24), නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා’’තිආදීසු සහචාරිතාය සඤ්ඤාසහගතා ධම්මා නිද්ධාරිතාතිආදිනා වුත්තමෙව.

‘‘එකස්මිං ධම්මෙ සරූපතො වුත්තෙ එකලක්ඛණාදිතො අවසිට්ඨධම්මානම්පි වුත්තභාවො කෙන අම්හෙහි ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බභාවතො **“තෙනා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙන** අවසිට්ඨධම්මානම්පි වුත්තභාවෙන ‘‘වුත්තම්හි එකධම්මෙ’’තිආදිකං යං වචනං ආයස්මා මහාකච්චානො ආහ, තෙන වචනෙන තුම්හෙහි අවසිට්ඨානම්පි වුත්තභාවො ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

‘‘එත්තාවතා ච ලක්ඛණහාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **“නියුත්තො ලක්ඛණො හාරො”**ති වුත්තං. තත්ථ යස්සං පාළියං එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨධම්මාපි යෙන ලක්ඛණහාරෙන නිද්ධාරිතා, තස්සං පාළියං සො ලක්ඛණො හාරො **නියුත්තො** නිද්ධාරෙත්වා යොජිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බොති.

ඉති ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

6. චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

25. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගෙන සුත්තත්ථෙහි සමානත්ථා විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො චතුබ්‍යූහො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු. **කතමොති** කතමො සංවණ්ණනාවිසෙසො චතුබ්‍යූහො හාරො චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගො නාමාති විඤ්ඤෙය්‍යො. තෙන වුත්තං – ‘‘තත්ථ කතමො චතුබ්‍යූහො හාරොති චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 25). ‘‘ඉමිනා චතුබ්‍යූහහාරෙන කතමස්ස නෙරුත්තාදයො ගවෙසිතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘බ්‍යඤ්ජනෙනා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **බ්‍යඤ්ජනෙනාති** චතුබ්‍යූහහාරස්ස සුත්තස්ස විසෙසතො බ්‍යඤ්ජනවිචයභාවතො ‘‘බ්‍යඤ්ජනා’’ති වොහාරිතෙන ඉමිනා චතුබ්‍යූහහාරෙන සුත්තස්ස නෙරුත්තඤ්ච, සුත්තස්ස අධිප්පායො ච, සුත්තස්ස නිදානඤ්ච, සුත්තස්ස පුබ්බාපරසන්ධි ච සංවණ්ණෙන්තෙහි ගවෙසිතබ්බොති අත්ථො.

‘‘චතුබ්‍යූහහාරෙන ගවෙසිතබ්බෙසු නෙරුත්තාදීසු කතමං සුත්තස්ස ගවෙසිතබ්බං නෙරුත්ත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං නෙරුත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – **තත්ථ** තෙසු ඉමිනා චතුබ්‍යූහහාරෙන ගවෙසිතබ්බෙසු නෙරුත්තාදීසු කතමං සුත්තස්ස **නෙරුත්තං** නිබ්බචනං නාමාති වෙ පුච්ඡෙය්‍යා? සුත්තස්ස යා **නිරුත්ති** නිද්ධාරෙත්වා වුත්තා සභාවපඤ්ඤත්ති ගවෙසිතබ්බා, ඉදං සභාවනිරුත්තිභූතං නිබ්බචනං නෙරුත්තං නාමාති. ‘‘යා නිරුත්ති නෙරුත්තං නාමාති වුත්තා, කා පන සා නිරුත්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පදසංහිතා’’**ති වුත්තං. පදෙසු සංහිතා යුත්තා **පදසංහිතා**. යථා යථා සුත්තත්ථො වත්තබ්බො, තථා තථා යා සභාවනිරුත්ති පවත්තා, සා පවත්තා සභාවනිරුත්තියෙව නිරුත්ති නාමාති යොජනා. ‘‘කා පන සා සභාවනිරුත්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ච **‘‘යං ධම්මානං නාමසො ඤාණ’’**න්ති වුත්තං. **යං** යාය කාරණභූතාය නාමපඤ්ඤත්තියා **ධම්මානං** නෙය්‍යානං **නාමසො** පථවීනාමාදිනා වා ඵස්සනාමාදිනා වා ඛන්ධනාමාදිනා වා විවිධෙන නාමෙන අත්ථධම්මාදීසු කුසලස්ස පුග්ගලස්ස ඤාණං පවත්තති, සා කාරණභූතා නාමපඤ්ඤත්ති සභාවනිරුත්ති නාමාති අත්ථො. **යන්ති** ච ලිඞ්ගවිපල්ලාසො, යායාති අත්ථො. ‘‘ලිඞ්ගපකතිධම්මානං නාමසො පවත්තමානං ඤාණං විවරිත්වා කථෙහී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යදා හී’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘යදා හි භික්ඛූතිආදිනා ‘ධම්මානං නාමසො ඤාණ’න්ති පදස්ස අත්ථං විවරතී’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 25) වුත්තං. තස්සත්ථො අට්ඨකථායං විභජිත්වා වුත්තොවාති න විචාරිතො.

26. නෙරුත්තං ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං ‘‘කතමො සුත්තෙ ගවෙසිතබ්බො භගවතො අධිප්පායො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ**

කතමො අධිප්පායො''තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො පාකටො. අපිච **''ධම්මො හවෙ රක්ඛති**''තිආදීසු යෙන පුග්ගලෙන අත්තනා රක්ඛිතෙන ධම්මෙන රක්ඛිතබ්බභාවො ඉච්ඡිතො, සො ධම්මං රක්ඛිස්සතීති භගවතො අධිප්පායො. යො පුග්ගලො දුග්ගතිතො මුච්චිතුකාමො, සො ධම්මං රක්ඛිස්සතීති භගවතො අධිප්පායො.

චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහිතොතිආදීසු යො චොරො ඝාතනතො මුච්චිතුකාමො, සො චොරකම්මං න කරිස්සතීති භගවතො අධිප්පායො. යො පුග්ගලො අපායාදිදුක්ඛතො මුච්චිතුකාමො, සො පාපකම්මං න කරිස්සතීති භගවතො අධිප්පායො.

සුඛකාමානීතිආදීසු යෙ පුග්ගලා සුඛං ඉච්ඡන්ති, තෙ පරහිංසනතො විවජ්ජිස්සන්තීති භගවතො අධිප්පායො.

මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො චාතිආදීසු යෙ පුග්ගලා පුනප්පුනං පවත්තමානජාතිජරාමරණතො මුච්චිතුකාමා, තෙ භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනො භවිස්සන්ති, සන්තුට්ඨා භවිස්සන්ති, සුද්ධාජීවා භවිස්සන්ති, පාතිමොක්ඛසංවරසීලසම්පන්නා භවිස්සන්ති, අතන්දිනො භවිස්සන්ති, විපස්සකා භවිස්සන්ති, **සගාරවා** සප්පතිස්සා භවිස්සන්තීති භගවතො අධිප්පායො.

අප්පමාදො අමතපදන්තිආදීසු යෙ පුග්ගලා මච්චුනො භායන්ති, නිබ්බානමිච්ඡන්ති, තෙ පුග්ගලා දානසීලභාවනාකම්මෙසු අප්පමත්තා භවිස්සන්තීති භගවතො අධිප්පායො.

27. සුත්තෙ ගවෙසිතබ්බො අධිප්පායො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතො, ''කතමං සුත්තස්ස ගවෙසිතබ්බං නිදාන''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං නිදාන**''න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නිදාන**න්ති ඵලං නීහරිත්වා දෙතීති නිදානං. කිං තං? කාරණං. **ධනියො**ති ධනවඩ්ඪනකාරණෙ නියුත්තොති ධනියො. **ගොපාලකො**ති ගාවො ඉස්සරභාවෙන පාලෙති රක්ඛතීති ගොපාලකො. **උපධීහී**ති පුත්තගොණාදීහි (සු. නි. අට්ඨ. 1.33). **නරස්සා**ති පුත්තිමන්තස්ස වා ගොපාලකස්ස වා නරස්සාති ච පදට්ඨානවසෙන වා යෙභුය්‍යවසෙන වා ගාථායං ආගතවසෙන වා වුත්තං, නාරියාපි උපධීහි නන්දනා අත්ථෙවාති දට්ඨබ්බා.

ඉමිනා වත්ථුනාති උපධිසඞ්ඛාතෙන ඉමිනාව පුත්තගවාදිනා වත්ථුනා. වසති පවත්තති නන්දනා එත්ථ පුත්තගොණාදිකෙති **වත්ථු**. නන්දනං නීහරිත්වා දෙති පුත්තගොණාදිකන්ති **නිදාන**න්ති අත්ථං ගහෙත්වා ධනියො ''උපධීහි නරස්ස නන්දනා''ති ආහ. භගවා පන ''වසති පවත්තති සොචනා එත්ථ පුත්තගොණාදිකෙහි **වත්ථු,** සොචනං නීහරිත්වා දෙති පුත්තගොණාදිකන්ති **නිදාන**''න්ති අත්ථං ගහෙත්වා ''උපධීහි නරස්ස

සොචනා''ති ආහ. පරිග්ගහීයතෙති **පරිග්ගහං**. කිං තං? පුත්තගොණාදිකං, තං පරිග්ගහං ''උපධී''ති ආහ, න කිලෙසූපධිකායබන්ධූපධින්ති.

උපධීසූති ඛන්ධසඞ්ඛාතෙසු කායෙසු. **කායං** ''උපධී''ති ආහ, න පුත්තගවාදිකං, න පරිග්ගහං.

බාහිරෙසු වත්ථූසූති මණිකුණ්ඩලපුත්තදාරාදීසු වත්ථූසු.

කාමසුඛන්ති කාමනීයෙසු අස්සාදසුඛවසෙන පවත්තා තණ්හා. **බාහිරවත්ථුකාය තණ්හායාති** කාමනීයෙසු බාහිරවත්ථූසු අස්සාදසුඛවසෙන පවත්තාය තණ්හාය.

අජ්ඣත්තිකවත්ථුකායාති රූපකායසඞ්ඛාතෙ අජ්ඣත්තිකවත්ථුම්හි අභිනන්දනවසෙන පවත්තාය.

පුන **අජ්ඣත්තිකවත්ථුකායාති** පඤ්චක්ඛන්ධසඞ්ඛාතෙ අජ්ඣත්තිකවත්ථුම්හි සිනෙහවසෙන පවත්තාය.

ගවෙසිතබ්බං නිදානං විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමො ගවෙසිතබ්බො පුබ්බාපරසන්ධී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **තත්ථ කතමො පුබ්බාපරසන්ධී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නෙරුත්තාධිප්පායනිදානපුබ්බාපරසන්ධීසු. **යථාති** යෙන අන්ධකාරාදිනා සභාවෙන ''කාමන්ධා…පෙ…. මාතර''න්ති යං කාමතණ්හං භගවා ආහ, අයං කාමතණ්හා තථා තෙන අන්ධකාරාදිනා සභාවෙන ''කාමන්ධා…පෙ…. මාතර''න්ති ගාථා වුත්තාති යොජනා.

ගාථාත්ථො පන – කාමෙතීති **කාමො,** කාමතණ්හා, කාමෙන අත්ථස්ස අජානනතාය ධම්මස්ස, අපස්සනතාය ච අන්ධාති **කාමන්ධා.** කාමතණ්හාසඞ්ඛාතෙන ජාලෙන අත්ථධම්මානං අජානනාපස්සනෙන සඤ්ඡන්නා පලිගුණ්ඨිතාති **ජාලසඤ්ඡන්නා.** තණ්හාසඞ්ඛාතෙන ඡදනෙන තෙසංයෙව අත්ථධම්මානං අජානනාපස්සනෙන ඡාදිතා පිහිතාති **තණ්හාඡදනඡාදිතා.** අත්ථධම්මෙසු **පමත්තසඞ්ඛාතෙන** පමාදෙන බන්ධනෙන **බද්ධා** බන්ධිතබ්බා පුග්ගලා ජරාමරණං අන්වෙන්ති, කුමිනාමුඛෙ පවත්තා මච්ඡා මරණං අන්වෙන්ති ඉව ච, ඛීරපකො වච්ඡො මාතරං අන්වෙති ඉව ච, තථා ජරාමරණං අන්වෙන්තීති ගහෙතබ්බො.

''කාමන්ධා…පෙ…. මාතර'න්ති යාය දෙසනාය, ගාථාය වා කාමතණ්හා වුත්තා, සා දෙසනා, ගාථා වා කතමෙන දෙසනාභූතෙන අපරෙන යුජ්ජතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා ඉමාය දෙසනාය, ගාථාය වා යුජ්ජතීති දස්සෙතුං **''සා කතමෙනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සාති** ''කාමන්ධා…පෙ…. අන්වෙන්තී''ති දෙසනා, ගාථා වා. **පුබ්බාපරෙනාති** තතො දෙසනාතො

පුබ්බෙන දෙසනාවචනෙන, ගාථාවචනෙන වා අපරෙන දෙසනාවචනෙන, ගාථාවචනෙන වා. **යුජ්ජති** යුජ්ජනං එති සමෙතීති පුච්ඡති.

යථාති යෙන අන්ධකරණාදිනා. **"රත්තො...පෙ.... නර"**න්ති යං ගාථාවචනං භගවා ආහ, තෙන ගාථාවචනෙන තථා අන්ධකරණාදිනා යුජ්ජතීති යොජනා. ගාථාත්ථො පන – **රත්තො** රඤ්ජන්තො පුග්ගලො **අත්ථං** අත්තහිතපයොජනං පරහිතපයොජනං න ජානාති. **රත්තො** රඤ්ජන්තො **ධම්මං** යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස හෙතුං පඤ්ඤාචක්ඛුනා න පස්සති. රාගො යං නරං යදා සහතෙ, තදා තස්ස නරස්ස **අන්ධං** අන්ධකාරං **තමං** අඤ්ඤාණං හොතීති ගහෙතබ්බො.

ඉතීති එවං. **අන්ධතාය** අන්ධකරණතාය **සඤ්ඡන්නතාය** සඤ්ඡන්නකරණතාය. **සායෙව තණ්හාති** ''කාමන්ධා...පෙ.... මාතර''න්ති ගාථාවචනෙන යා කාමතණ්හා වුත්තා, සායෙව කාමතණ්හා. **අභිලපිතාති** ''රත්තො...පෙ.... නර''න්ති අපරෙන ගාථාවචනෙන භගවතා වොහාරිතා වොහරණෙන ඤාපිතා, අභිලපිතස්ස අත්ථස්ස සමානතා පුබ්බදෙසනා අපරදෙසනාය යුජ්ජතීති වුත්තං හොති.

''ද්වීසු ගාථාසු කතමෙහි පදෙහි සායෙව තණ්හා අභිලපිතා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමෙහි අභිලපිතාති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **"යඤ්චාහා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ පඨමගාථායං ''කාමන්ධා...පෙ.... ඡාදිතා''ති **යඤ්ච** පදං ආහ, දුතියගාථායඤ්ච ''රත්තො...පෙ.... න පස්සතී''ති **යඤ්ච** පදං ආහ. **පරියුට්ඨානෙහි** පරියුට්ඨානදීපකෙහි **ඉමෙහි** ''කාමන්ධා...පෙ.... පස්සතී''ති පදෙහි **සායෙව** පඨමගාථාය වුත්තා කාම**තණ්හා** ච භගවතා අභිලපිතා.

''යං අන්ධකාරං වුත්තං, කතමං තං? යා තණ්හා පොනොභවිකා වුත්තා, කතමා සා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"යං අන්ධකාර"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ අන්ධකාරං යං අඤ්ඤාණං වුත්තං, අයං දුක්ඛසමුදයො භවෙ. යා ච තණ්හා පොනොභවිකා වුත්තා, අයඤ්ච දුක්ඛසමුදයො භවෙති යොජනා.

"කාමා"ති යඤ්ච පදං භගවා ආහ, තෙන පදෙන ඉමෙ කිලෙසකාමා වුත්තා. **"ජාලසඤ්ඡන්නා"**ති යඤ්ච පදං භගවා ආහ, තෙන පදෙන **තෙසංයෙව** කිලෙසකාමානං **පයොගෙන** සමුදාචාරෙන පරියුට්ඨානං භගවා දස්සෙති. **තස්මාති** යස්මා යස්මිං සන්තානෙ තණ්හා උප්පන්නා, තං සන්තානං සංසාරතො නිස්සරිතුං අදත්වා රූපාරම්මණාදීහි පලොභයමානා හුත්වා චිත්තං කිලෙසෙහි පරියාදාය තිට්ඨති, තස්මා තණ්හාය චිත්තං පරියාදාය සන්තානෙ තිට්ඨමානත්තා. **කිලෙසවසෙනාති** වීතික්කමකිලෙසවසෙන. **පරියුට්ඨානවසෙනාති** වීතික්කමනං අප්පත්වා උප්පජ්ජමානවසෙන. **යෙති** වුත්තප්පකාරතණ්හාසහිතපුග්ගලසදිසා. **තෙති** තෙ තණ්හාබන්ධනබද්ධා ච එදිසකා ච පුග්ගලා. **ජරාමරණං අන්වෙන්ති**

ජරාමරණං අතික්කමිතුං න සක්කුණන්ති. **අයන්ති** ජරාමරණානුප්පවත්ති ‘‘ජරාමරණමන්වෙන්තී’’ති ඉමිනා වචනෙන භගවතා දස්සිතාති යොජනා.

‘‘කාමන්ධා’’තිආදිගාථාය චෙව ‘‘රත්තො’’තිආදිගාථාය ච පුබ්බාපරසන්ධි ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කථං ‘යස්ස පපඤ්චා ඨිතී චා’තිආදිගාථාසු පුබ්බාපරසන්ධි අම්හෙහි විඤ්ඤාතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **යස්ස පපඤ්චා’’**තිආදි වුත්තං. තස්සා ගාථාය – **යස්ස** මුනිනො **පපඤ්චා** තණ්හාමානදිට්ඨී ච නත්ථි, තණ්හාමානදිට්ඨීහි අභිසඞ්ඛතා සඞ්ඛාරා ච නත්ථි, **ඨිතී** අනුසයා තණ්හා ච නත්ථි, **සන්දානසදිසං** තණ්හාපරියුට්ඨානං නත්ථි, **පලිඝසදිසො** මොහො ච නත්ථි, සො මුනි පපඤ්චාදිකං සබ්බං **වීතිවත්තො** අතික්කන්තොති වුච්චති. **නිත්තණ්හං** නිමානං නිදිට්ඨිං නිසන්දානං නිපලිඝං ලොකෙ චරන්තං තං මුනිං **සදෙවකො** තණ්හාසහිතො ලොකො න විජානාතීති අත්ථො.

ගාථායං පපඤ්චාදයො භගවතා වුත්තා, ‘‘කතමෙ තෙ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පපඤ්චා නාමා’’**තිආදි වුත්තං. අත්තනො ආධාරපුග්ගලං සංසාරෙ චිරං පපඤ්චන්තාපෙන්ති තණ්හාමානදිට්ඨියො ච, තාහි තණ්හාමානදිට්ඨීහි සහජාතවසෙන වා උපත්ථම්භනවසෙන වා අභිසඞ්ඛතා සඞ්ඛාරා ච **පපඤ්චා** නාම. සන්තානෙ අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයා තණ්හා සත්තානං තිට්ඨනහෙතුත්තා **ඨිතී** නාම. පවත්තමානාය තණ්හාය යං පරියුට්ඨානඤ්ච ඡත්තිංසතණ්හාය ජාලිනියා යානි විචරිතානි ච වුත්තානි, ඉදං සබ්බං අත්තනො ආධාරං පුග්ගලං බන්ධනට්ඨෙන සන්දානසදිසත්තා **සන්දානං** නාම. මොහො අත්තනො ආධාරස්ස පුග්ගලස්ස නිබ්බානනගරප්පවෙසනස්ස පටිසෙධකත්තා පලිඝසදිසත්තා **පලිඝො** නාම. ‘‘යස්ස පපඤ්චාදයො නත්ථි, සො කිං වීතිවත්තො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යෙ ච’’**තිආදි වුත්තං. **යෙ** වුත්තප්පකාරා පපඤ්චා සඞ්ඛාරා, **යා ච** වුත්තප්පකාරා ඨිති, **යං** වුත්තප්පකාරං සන්දානඤ්ච, **යං** වුත්තප්පකාරං පලිඝඤ්ච නත්ථීති වුත්තා, **සබ්බං එතං** පපඤ්චාදිකං යො මුනි සමතික්කන්තො, **අයං** මුනි **‘‘නිත්තණ්හො’’**ති වුච්චතීති දට්ඨබ්බො.

28. ‘‘යස්ස පපඤ්චාතිආදිගාථායං යෙ පපඤ්චාදයො වුත්තා, තෙසු තණ්හාමානදිට්ඨිහෙතුකා සඞ්ඛාරා කදා කතිවිධං ඵලං දෙන්ති, තංසඞ්ඛාරසම්පයුත්තා තණ්හා කදා කතිවිධං ඵලං දෙති’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ පරියුට්ඨානසඞ්ඛාරා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු පපඤ්චසඞ්ඛාරාදීසු. **පරියුට්ඨානසඞ්ඛාරාති** වීතික්කමවසෙන පවත්තා පරියුට්ඨානා අකුසලසඞ්ඛාරා චෙතනා. **දිට්ඨධම්මවෙදනීයාදීති** දිට්ඨෙ පස්සිතබ්බෙ ධම්මෙ අත්තභාවෙ වෙදනීයං ඵලං දෙතීති **දිට්ඨධම්මවෙදනීයා,** දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඵලං වෙදෙතීති වා **දිට්ඨධම්මවෙදනීයා**. කා සා? අපදුස්සනීයාදීසු අතිදුස්සනාදිවසෙන පවත්තා පඨමජවනචෙතනා. උපපජ්ජෙ ඵලං වෙදෙතීති **උපපජ්ජවෙදනීයා,** සත්තමජවනචෙතනා. අපරාපරියායෙ

අත්තභාවෙ ඵලං වෙදෙතීති **අපරාපරියායවෙදනීයා,** මජ්ඣෙ පවත්තා පඤ්ච ජවනචෙතනා. තිඵලදානවසෙන තිවිධා සඞ්ඛාරා. **එවං** ඉමාය තිවිධාය සඞ්ඛාරචෙතනාය සම්පයුත්තා තිවිධා **තණ්හා** තිවිධං ඵලං **දිට්ඨෙව වා ධම්මෙ** අත්තභාවෙ, **උපපජ්ජෙ වා** අනන්තරභවෙ, **අපරෙ වා පරියායෙ** භවෙ **දෙති** නිබ්බත්තෙතීති එවං ඵලනිබ්බත්තකසඞ්ඛාරං වා තංසම්පයුත්තං තණ්හං වා භගවා ආහ.

''යාය දෙසනාය, ගාථාය වා ඵලනිබ්බත්තකං සඞ්ඛාරං ආහ, සා දෙසනා, ගාථා වා කතමෙන දෙසනාභූතෙන වා අපරෙන යුජ්ජතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''යං ලොභපකතං කම්මං කරොතී''**තිආදි වුත්තං. යා ''යස්ස...පෙ.... ලොකො''ති දෙසනා ච යා ''යං ලොභපකතං කම්මං...පෙ.... අපරෙ වා පරියායෙ''ති දෙසනා ච වුත්තා, භගවතො **ඉදං** දෙසනාද්වයං අඤ්ඤමඤ්ඤං **පුබ්බාපරෙන** පුබ්බං අපරෙන අපරං පුබ්බෙන **යුජ්ජති** යුජ්ජනං එති සමෙති, යථා ගඞ්ගොදකං යමුනොදකෙන, යමුනොදකම්පි ගඞ්ගොදකෙන සංසන්දති සමෙති. ''යස්ස...පෙ.... ලොකො''ති දෙසනා ''යං ලොභපකතං...පෙ.... පරියායෙ''ති දෙසනාය සංසන්දති සමෙති, ''යං ලොභපකතං...පෙ.... පරියායෙ''ති දෙසනාපි ''යස්ස...පෙ.... ලොකො''ති දෙසනාය සංසන්දති සමෙතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. ''කථං යුජ්ජතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ පරියුට්ඨාන''**න්තිආදි වුත්තං, දිට්ඨධම්මවෙදනීයාදිඵලත්තයනිබ්බත්තකට්ඨෙන යුජ්ජතීති වුත්තං හොති.

යං යං සුත්තං භගවතා දෙසිතං පුබ්බාපරෙන යුජ්ජති, තං තං සුත්තම්පි නීහරිත්වා පුබ්බාපරසංසන්දනං දස්සෙතුං **''යථාහා''**තිආදි වුත්තං. සංසන්දනාකාරො වුත්තනයානුසාරෙන ගහෙතබ්බො. **තත්ථාති** තෙසු පරියුට්ඨානසඞ්ඛාරතණ්හාවිචරිතෙසු. **පරියුට්ඨානන්ති** රූපාරම්මණාදීනි අයොනිසොමනසිකාරෙන ආරබ්භ සත්තසන්තානෙ පවත්තං තණ්හාචරිතං. **පටිසඞ්ඛානබලෙනාති** අසුභානිච්චාදිදස්සනබලෙන තදඞ්ගප්පහානවසෙන පහාතබ්බං. **සඞ්ඛාරාති** දස්සනපහාතබ්බා සඞ්ඛාරා. **දස්සනබලෙනාති** දස්සනසඞ්ඛාතපඨමමග්ගඤාණබලෙන පහාතබ්බා. **ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානීති** දස්සනෙන පහාතබ්බතණ්හාවිචරිතෙහි අවසෙසානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි. නිග්ගතා තණ්හා යස්ස සො **නිත්තණ්හො,** නිත්තණ්හස්ස භාවො **නිත්තණ්හතා,** කා සා? සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

පපඤ්චසඞ්ඛාරාභිනන්දනත්තයං යදිපි අත්ථතො එකං සමානං, දෙසනාය පන පදක්ඛරාදීහි විසෙසො අත්ථීති දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං.

''යොයං පුබ්බාපරසන්ධි ආචරියෙන විභත්තො, සොයං කතිවිධො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො චායං පුබ්බාපරො සන්ධී''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන වුත්තං – ''න කෙවලං සුත්තන්තරසංසන්දනමෙව පුබ්බාපරසන්ධි, අථ

ඛො අඤ්ඤොපි අත්ථීති දස්සෙතුං **‘සො වාය’**න්තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 28). තත්ථ **අත්ථසන්ධීති** කිරියාකාරකාදිවසෙන අත්ථස්ස අත්ථෙන සන්ධි. **පදසන්ධීති** නාමපදාදිකස්ස නාමපදාදිකන්තරෙන සන්ධි. **දෙසනාසන්ධීති** වුත්තප්පකාරස්ස දෙසනන්තරස්ස වුත්තප්පකාරෙන දෙසනන්තරෙන සන්ධි. **නිද්දෙසසන්ධීති** නිද්දෙසන්තරස්ස නිද්දෙසන්තරෙන සන්ධි.

සන්ධි ච නාම අත්ථාදයො මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො සභාවධම්මො නාම නත්ථි, අත්ථාදීනඤ්ච ඡඅත්ථපදාදීසු අවරොධනතො **‘‘අත්ථසන්ධි ඡප්පදානී’’**තිආදි වුත්තං.

අත්ථසන්ධිබ්‍යඤ්ජනසන්ධයො ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කතමා දෙසනාසන්ධී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘දෙසනාසන්ධි න ච පථවි’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **න ච පථවිං නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති චාති** එත්ථ **ඣායී** ඣානසමඞ්ගී පුග්ගලො පථවිං **නිස්සාය** ආලම්බිත්වා න ච ඣායති, සබ්බසඞ්ඛාරනිස්සටං පන නිබ්බානං **නිස්සාය** ආලම්බිත්වා ඵලසමාපත්තිං **ඣායති** සමාපජ්ජති එවාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. **න ච ආපන්**තිආදීසුපි එස නයො යොජෙතබ්බො. ඵලසමාපත්තිසමඞ්ගී පුග්ගලො හි පථවීආදයො මුඤ්චිත්වා නිබ්බානමෙව ආරබ්භ ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජතීති. එත්ථ ච පථවීආදීහි මහාභූතෙහි කාමභවරූපභවා ගහිතා රූපපටිබද්ධවුත්තිතාය. ආකාසානඤ්චායතනාදීහිපි අරූපභවො ගහිතො, භවත්තයං වජ්ජෙත්වා ච ඣායතීති අධිප්පායො. යදි පථවීආදයො නිස්සාය න ඣායී ඣායති ච, එවං සති ඉධලොකසඞ්ඛාතං සත්තසන්තානං වා පරලොකසඞ්ඛාතං සත්තසන්තානං වා අනින්ද්‍රියසන්තානං වා නිස්සාය ඣායී ඣායතීති ආසඞ්කනීයත්තා තං පරිහරන්තො **‘‘න ච ඉමං ලොක’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉමං ලොකන්ති** ඉධලොකසඞ්ඛාතො දිට්ඨො අත්තභාවො සත්තසන්තානො වුත්තො, තස්මිං නිස්සාය න ඣායති ඣායී ඣායති ච. **පරලොකන්ති** ඉධලොකතො අඤ්ඤො භවන්තරසඞ්ඛාතො සත්තසන්තානො වුත්තො, තස්මිං නිස්සාය න ච ඣායති ඣායී ඣායති ච.

යමිදං උභයන්තිආදීසු **ඉදං උභයං** ඉධලොකපරලොකද්වයං **අන්තරෙන** වජ්ජෙත්වා **යං** රූපායතනං **දිට්ඨං, තං** රූපායතනම්පි. **යං** සද්දායතනං **සුතං, තං** සද්දායතනම්පි. **යං** ගන්ධායතනරසායතනඵොට්ඨබ්බායතනං **මුතං, තං** ගන්ධායතනරසායතනඵොට්ඨබ්බායතනම්පි. **යං** ආපොධාතු ආකාසධාතු ලක්ඛණරූපං ඔජාසඞ්ඛාතං ධම්මායතනෙකදෙසරූපං **විඤ්ඤාතං, තං** ආපොධාතාදිකං ධම්මායතනෙකදෙසරූපම්පි. **යං** වත්ථු පරියෙසිතං වා අපරියෙසිතං වා සන්තිකෙ **පත්තං, තං** වත්ථුම්පි. **යං** වත්ථු පත්තං වා අප්පත්තං වා **පරියෙසිතං** පරියෙසනාරහං සුන්දරං, **තං** වත්ථුම්පි. **යං** වත්ථු **විතක්කිතං** විතක්කනවසෙන ආලම්බිතබ්බං, **තං** වත්ථුම්පි. **යං** වත්ථු **විචාරිතං** අනුමජ්ජනවසෙන ආලම්බිතබ්බං, **තං** වත්ථුම්පි. **යං** වත්ථු **මනසා**

චිත්තෙනෙව **අනුචින්තිතං** අනුචින්තනවසෙන ආලම්බිතබ්බං, **තං** වත්ථුම්පි නිස්සාය න ඣායති ඣායී ඣායති චාති යොජනා කාතබ්බා.

එත්ථ දිට්ඨාදිකං බහිද්ධාරූපමෙව ගහෙතබ්බං අනින්ද්‍රියබද්ධරූපස්ස අධිප්පෙතත්තා. තෙනාහ අට්ඨකථාචරියො – ‘‘තදුභයවිනිමුත්තො අනින්ද්‍රියබද්ධො රූපසන්තානො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 28). ‘‘යදි ඣායී පුග්ගලො යථාවුත්තෙ පථවීආදයො නිස්සාය න ඣායති ඣායී ඣායති ච, එවං සති අයං ඣායී පුග්ගලො ඉදං නාම නිස්සාය ඣායතීති ලොකෙ කෙනචි ඤායති කිං, උදාහු න ඤායතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා න ඤායතීති දස්සෙතුං **‘‘අයං සදෙවකෙ ලොකෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ ඵලසමාපත්තිඣානෙන **ඣායන්තො අයං** ඛීණාසවපුග්ගලො සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ.… සදෙවමනුස්සාය පජාය යත්ථ කත්ථචිපි **අනිස්සිතෙන** චිත්තෙන ඣායතීති සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ.… සදෙවමනුස්සාය පජාය කෙනචි න ඤායතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. තෙන වුත්තං –

> ‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
> යස්ස තෙ නාභිජානාම, කිං ත්වං නිස්සාය ඣායසී’’ති. (සං. නි. 3.79;
> නෙත්ති. 104);

‘‘කෙනචි අවිඤ්ඤායභාවො කෙන සුත්තෙන විභාවෙතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමිනා ගොධිකසුත්තෙන (සං. නි. 1.159) විභාවෙතබ්බොති දස්සෙතුං **‘‘යථා මාරො පාපිමා’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘ඉදානි ඛීණාසවචිත්තස්ස කත්ථචිපි අනිස්සිතභාවං ගොධිකසුත්තෙන (සං. නි. 1.159) වක්කලිසුත්තෙන (සං. නි. 3.87) ච විභාවෙතුං ‘යථා මාරො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 28) වුත්තං. තත්ථ දානාදිපුඤ්ඤකාරකෙ, පුඤ්ඤෙ වා මාරෙති නිවාරෙතීති **මාරො,** අත්තහිතපරහිතෙ මාරෙතීති වා **මාරො.** පාපචිත්තුප්පාදවන්තතාය **පාපිමා.** පුබ්බත්තභාවෙ ගොධස්ස ඝාතකත්තා **‘‘ගොධිකො’’**ති ලද්ධනාමස්ස පරිනිබ්බායන්තස්ස කුලපුත්තස්ස පරිනිබ්බානතො උද්ධං පටිසන්ධාදි **විඤ්ඤාණං** සමන්වෙසන්තො න ජානාති න පස්සති. ‘‘පරචිත්තජානනකො මාරො කස්මා න ජානාතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සො හී’’**තිආදි වුත්තං. **සො** ගොධිකො **හි** යස්මා පපඤ්චාතීතො, තස්මා තණ්හාපහානෙන දිට්ඨිනිස්සයොපි **අස්ස** ගොධිකස්ස යස්මා නත්ථි, තස්මා ච න ජානාතීති.

‘‘ගොධිකසුත්තෙනෙව විභාවෙතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යථා චා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘ගොධිකසුත්තවක්කලිසුත්තෙහි අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා අනිස්සිතභාවො විභාවිතො, එවං සති සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයා අනිස්සිතභාවො කෙන විඤ්ඤායතීති අත්ථො භවෙය්‍යා’’ති වත්තබ්බත්තා තදාපි න විඤ්ඤායතියෙවාති දස්සෙතුං **‘‘සදෙවකෙන ලොකෙනා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සඋපාදිසෙසාය

නිබ්බානධාතුයා ඵලසමාපත්තිඣානෙන **ඣායමානා** ඉමෙ ඛීණාසවා කත්ථචි අනිස්සිතචිත්තා ඣායන්තීති සදෙවකෙන ලොකෙන න ඤායන්ති සමාරකෙන...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය න ඤායන්තීති යොජනා කාතබ්බා. **අනිස්සිතචිත්තා න ඤායන්තීති** එත්ථ හි **න**-කාරො ච ''ඣායමානා''ති පදෙ න සම්බන්ධිතබ්බො ''න ඣායමානා''ති අත්ථස්ස සම්භවතො. ''න ඤායන්තී''ති පන සම්බන්ධිතබ්බො හෙට්ඨා **අට්ඨකථායං** එව ''ලොකෙ කෙනචිපි න ඤායතී''ති වුත්තත්තා. **අයං දෙසනාසන්ධීති** ගොධිකසුත්තවක්කලිසුත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අත්ථවසෙන සංසන්දනා නිද්ධාරිතා විය ''න ච පථවිං නිස්සාය''තිආදිදෙසනාය ච ''න ච ඉමං ලොක''න්තිආදිදෙසනාය ච යාය දෙසනාය අත්ථවසෙන සංසන්දනා නිද්ධාරිතා, තාය දෙසනාය යත්ථ කත්ථචි යං කිඤ්චි නිස්සාය ඣායී න ඣායති, නිබ්බානං නිස්සාය ඣායී ඣායතීති අත්ථවසෙන නිද්ධාරිතා, අයං සංසන්දනා දෙසනාසන්ධි නාමාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

දෙසනාසන්ධි ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමා නිද්දෙසසන්ධී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමා නිද්දෙසසන්ධීති නිස්සිතචිත්තා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු චතූසු අත්ථසන්ධිබ්‍යඤ්ජනසන්ධිදෙසනාසන්ධිනිද්දෙසසන්ධීසු යා සන්ධි ''නිද්දෙසසන්ධී''ති උද්දිට්ඨා, සා නිද්දෙසතො කතමාති පුච්ඡතීති අත්ථො. **නිස්සිතචිත්තාති** තණ්හාදිට්ඨීසහජාතවසෙන වා උපනිස්සයවසෙන වා නිස්සිතං චිත්තං යෙසං පුථුජ්ජනානන්ති නිස්සිතචිත්තා, පුථුජ්ජනා පුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා ඉමාය දෙසනාය පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා. යදි දෙසනා ධම්මාධිට්ඨානා, එවං සති නිස්සිතං චිත්තං එත්ථ සුත්තප්පදෙසෙසු දෙසිතන්ති **නිස්සිතචිත්තා** නිස්සිතචිත්තජානනත්ථාය දෙසිතා සුත්තප්පදෙසා. අනිස්සිතං චිත්තං යෙසං අරියපුග්ගලානන්ති **අනිස්සිතචිත්තා,** අරියපුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා ඉමාය දෙසනාය පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා. ධම්මාධිට්ඨානාය පන අනිස්සිතං චිත්තං යත්ථ සුත්තප්පදෙසෙසු දෙසිතන්ති **අනිස්සිතචිත්තා,** අනිස්සිතචිත්තජානනත්ථාය දෙසිතා සුත්තප්පදෙසා.

''නිස්සිතචිත්තා කෙන නිද්දෙසෙන නිද්දිසිතබ්බා, අනිස්සිතචිත්තා කෙන නිද්දෙසෙන නිද්දිසිතබ්බා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''නිස්සිතචිත්තා අකුසලපක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බා''**තිආදි වුත්තං. **අකුසලපක්ඛෙන** නිද්දෙසෙන නිද්දිසිතබ්බා. **කුසලපක්ඛෙනාති**ආදීසුපි එස නයො යොජෙතබ්බො. අකුසලපක්ඛසාමඤ්ඤකුසලපක්ඛසාමඤ්ඤෙහි දස්සෙත්වා අකුසලවිසෙසකුසලවිසෙසෙහි දස්සෙතුං **''නිස්සිතචිත්තා සංකිලෙසෙනා''**තිආදි වුත්තං. **අයං නිද්දෙසසන්ධීති** අකුසලපක්ඛාදිකස්ස පුරිමනිද්දෙසස්ස සංකිලෙසාදිකෙන පච්ඡිමෙන නිද්දෙසෙන නිස්සිතචිත්තවසෙන අයං සංසන්දනා ච නිද්දෙසසන්ධි නාම. කුසලපක්ඛාදිකස්ස පුරිමස්ස නිද්දෙසස්ස වොදානාදිකෙන පච්ඡිමෙන

නිද්දෙසෙන අනිස්සිතචිත්තවසෙන අයං සංසන්දනා ච නිද්දෙසසන්ධි නාමාති විභජිත්වා වෙදිතබ්බා.

‘‘චතුබ්‍යූහහාරස්ස නෙරුත්තමධිප්පායනිදානපුබ්බාපරසන්ධිප්පභෙදෙන චෙව අත්ථබ්‍යඤ්ජනසන්ධිනිද්දෙසසන්ධිදෙසනාසන්ධිප්පභෙදෙන ච විභජිතබ්බභාවො කෙන අම්හෙහි ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙන** තථා විභජිතබ්බභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො ‘‘නෙරුත්තමධිප්පායො’’තිආදිකං (නෙත්ති. 4 හාරසඞ්ඛෙප) යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන තුම්හෙහි චතුබ්‍යූහහාරස්ස තථා විභජිතබ්බභාවො ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

‘‘එත්තාවතා ච චතුබ්‍යූහහාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො චතුබ්‍යූහො හාරො’’**ති වුත්තං. තත්ථ යස්සං යස්සං පාළියං යො යො චතුබ්බිධො, සො සො චතුබ්‍යූහහාරො ච යථාලාභවසෙන යොජිතො, තස්සං තස්සං පාළියං සො සො චතුබ්බිධො චතුබ්‍යූහහාරො තථා නිද්ධාරෙත්වා යුත්තො යොජිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉති චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

7. ආවට්ටහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

29. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගෙන නෙරුත්තාදයො විභත්තා, සො…පෙ…. චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො ආවට්ටො හාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **තත්ථ කතමො ආවට්ටො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **ආවට්ටො හාරො** ආවට්ටහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘එකම්හි පදට්ඨානෙ’’න්තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො ආවට්ටහාරවිභඞ්ගො නාමාති ගහිතො. ‘‘තත්ථ දෙසනායං එකස්මිං පදට්ඨානෙ දෙසනාරුළ්හෙ සෙසකං පදට්ඨානං පරියෙසති, පරියෙසිත්වා කථං පටිපක්ඛෙ ආවට්ටෙතී’’ති වත්තබ්බත්තා –

> ‘‘ආරම්භථ නික්කමථ, යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ;
> ධුනාථ මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො’’ති. –

ගාථා වුත්තා. ඉධ ගාථායං එකස්මිං පදට්ඨානෙ දෙසනාරුළ්හෙ සෙසකං පදට්ඨානං පරියෙසතීති වුත්තං හොති. ගාථාත්ථො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 29) වුත්තො.

‘‘ආරම්භථා’තිආදිගාථායං කතරස්මිං පදට්ඨානෙ දෙසනාරුළ්හෙ කතමං සෙසකං පදට්ඨානං පරියෙසතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ආරම්භථ නික්කමථාති වීරියස්ස පදට්ඨාන’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **‘‘වීරියස්ස පදට්ඨාන’’**න්ති සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තම්පි ආරම්භධාතුසඞ්ඛාතං වීරියං නික්කමධාතුසඞ්ඛාතස්ස වීරියස්ස පදට්ඨානං, නික්කමධාතුසඞ්ඛාතං වීරියං පරක්කමධාතුසඞ්ඛාතස්ස වීරියස්ස පදට්ඨානං, පරක්කමධාතුසඞ්ඛාතං වීරියං සමථභාවනාසහිතස්ස වීරියස්ස පදට්ඨානන්තිආදිනා පරියෙසිතබ්බන්ති ගහෙතබ්බං. **‘‘යුඤ්ජථා’’**ති ඉමිනා වුත්තං සමථභාවනාසහිතං වීරියං **‘‘බුද්ධසාසනෙ’’**ති ඉමිනා වුත්තස්ස මහග්ගතසමාධිස්ස පදට්ඨානං, දෙසනාරුළ්හං සුඛාදිකං සෙසකම්පි පදට්ඨානං පරියෙසිතබ්බං. **‘‘ධුනාථ මච්චුනො සෙන’’**න්ති පදෙන ගහිතං විපස්සනාසහිතං වීරියං කිලෙසධුනනෙ සමත්ථාය පඤ්ඤාය පදට්ඨානං, දෙසනාරුළ්හං සමාධිආදිකං සෙසකම්පි පදට්ඨානං පරියෙසිතබ්බං.

‘‘යදි ‘ආරම්භථා’තිආදිකං වුත්තං වීරියං සාමඤ්ඤභූතානං වීරියසමාධිපඤ්ඤානංයෙව පදට්ඨානං සියා, එවං සති කථං වට්ටමූලං ඡින්දිත්වා විවට්ටං පාපෙස්සන්තී’’ති වත්තබ්බත්තා පුන **‘‘ආරම්භථ නික්කමථාති වීරියින්ද්‍රියස්ස පදට්ඨාන’’**න්තිආදි වුත්තං. ආධිපච්චකිච්චතාය යුත්තස්සාපි වීරියාධිකස්ස පදට්ඨානත්තා ආරභන්තා යොගාවචරපුග්ගලා වට්ටමූලං ඡින්දිත්වා විවට්ටං පාපෙන්තීති වුත්තං හොති. ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිකා පන යස්මා වීරියාරම්භවත්ථුආදිදෙසනා හොති, තස්මා ආරම්භවත්ථුආදීනියෙව සංවණ්ණිතානි පදට්ඨානන්ති චොදනං මනසි කත්වා ආහ **‘‘ඉමානි පදට්ඨානානි දෙසනා’’**ති. ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිකා යථාවුත්තපදට්ඨානානි දෙසනා හොති, න වීරියාරම්භවත්ථුආදීනි, තස්මා පදට්ඨානංයෙව සංවණ්ණිතන්ති දට්ඨබ්බං.

එවං ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිදෙසනාය පදට්ඨානවසෙන අත්ථො විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කථං තස්සායෙව දෙසනාය පටිපක්ඛවසෙන අත්ථො විභජිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අයුඤ්ජන්තානං වා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යොගෙ** භාවනායං **අයුඤ්ජන්තානං** සත්තානං අපරිපක්කඤාණානං **යොගෙ** යොගහෙතු වාසනාභාගියවසෙන ආයතිං ජානනත්ථාය ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිදෙසනා ආරද්ධා. **යුඤ්ජන්තානං** පරිපක්කඤාණානං සත්තානං **ආරම්භෙ** ආරම්භහෙතු දිට්ඨෙව ධම්මෙ පරිජානනත්ථාය ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිදෙසනා ආරද්ධා.

තත්ථ තෙසු යුඤ්ජන්තායුඤ්ජන්තෙසු පරිපක්කාපරිපක්කඤාණෙසු **යෙ** අපරිපක්කඤාණා සත්තා න යුඤ්ජන්ති, **තෙ** අපරිපක්කඤාණා සත්තා **පමාදමූලකා** හුත්වා යොගෙ භාවනායං යෙන පමාදෙන න යුඤ්ජන්ති, **සො පමාදො** තණ්හාමූලකො පමාදො, අවිජ්ජාමූලකො පමාදොති දුබ්බිධො හොති. **තත්ථ** තස්මිං දුබ්බිධෙ පමාදෙ **අඤ්ඤාණෙන** නිවුතො අවිජ්ජාමූලකො සත්තො **යෙන** පමාදෙන **ඤෙය්‍යට්ඨානං** ''ඉමෙ උප්පාදවයධම්මා පඤ්චක්ඛන්ධා ඤෙය්‍යට්ඨානං නාමා''ති නප්පජානාති, අයං අඤ්ඤාණහෙතුකො පමාදො **අවිජ්ජාමූලකො පමාදො** නාම. යො පමාදො තණ්හාමූලකො, සො පමාදො තිවිධො අනුප්පන්නානං භොගානං උප්පාදාය පරියෙසන්තො තණ්හිකො සත්තො යං පමාදං ආපජ්ජති, අයං පමාදො ච, උප්පන්නානං භොගානං ඨිතත්ථාය රක්ඛන්තො තණ්හිකො සත්තො ආරක්ඛනිමිත්තං යං පමාදං ආපජ්ජති, අයං පමාදො ච, ඨිතං භොගං පරිභුඤ්ජන්තො තණ්හිකො සත්තො පරිභොගනිමිත්තං යං පමාදං ආපජ්ජති, අයං පමාදො චාති **තිවිධො** හොති. ඉති ලොකෙ **අයං** පමාදො චතුබ්බිධො අවිජ්ජාපදට්ඨානො එකවිධො පමාදො, තණ්හාපදට්ඨානො තිවිධො පමාදොති **චතුබ්බිධො** හොති. **තත්ථ** තාසු අවිජ්ජාතණ්හාසු **නාමකායො** ඵස්සාදිනාමසමූහො අවිජ්ජාය පදට්ඨානං, **රූපකායො** පථවීආදිරූපසමූහො තණ්හාය පදට්ඨානං හොති. ඉදං වුත්තං හොති – ආරම්භධාතුනික්කමධාතුසඞ්ඛාතස්ස වීරියස්ස පටිපක්ඛො චතුබ්බිධො පමාදො නිද්ධාරෙතබ්බො, නිද්ධාරෙත්වා එකවිධස්ස පමාදස්ස අවිජ්ජා පදට්ඨානං, තිවිධස්ස පමාදස්ස තණ්හා පදට්ඨානං. අවිජ්ජාය නාමකායො පදට්ඨානං, තණ්හාය රූපකායො පදට්ඨානන්ති පටිපක්ඛෙ ආවට්ටෙත්වා පදට්ඨානං පරියෙසිතබ්බන්ති.

''කස්මා නාමකායො අවිජ්ජාය පදට්ඨානං භවති, රූපකායො තණ්හාය පදට්ඨානං භවතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තං කිස්ස හෙතූ''**ති පුච්ඡිත්වා **''රූපීසු භවෙසු අජ්ඣොසානං, අරූපීසු සම්මොහො''**ති වුත්තං. **රූපීසු භවෙසු** රූපධම්මෙසු අහංමමාදිවසෙන **අජ්ඣොසානං** තණ්හාභිනිවෙසො සත්තෙසු පතිට්ඨිතො යස්මා හොති, තස්මා රූපකායො තණ්හාය පදට්ඨානං භවති. අනමතග්ගෙ හි සංසාරෙ ඉත්ථිපුරිසා අඤ්ඤමඤ්ඤරූපාභිරාමා භවන්ති. **අරූපීසු** ඵස්සාදීසු සුඛුමභාවතො සම්මොහො සත්තෙසු පතිට්ඨිතො යස්මා හොති, තස්මා නාමකායො අවිජ්ජාය පදට්ඨානං භවතීති යොජනා කාතබ්බා. ඉදං වුත්තං හොති – රූපකායනාමකායෙසු ආරම්මණකරණවසෙන තණ්හාය ච අවිජ්ජාය ච උප්පජ්ජනතො රූපකායො තණ්හාය පදට්ඨානං, නාමකායො අවිජ්ජාය පදට්ඨානන්ති නීහරිතබ්බාවාති.

''කතමො රූපකායො, කතමො නාමකායො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ රූපකායො රූපක්ඛන්ධො, නාමකායො චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා''**ති වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු රූපකායනාමකායෙසු **රූපකායො** රූපසමූහො නාම රූපක්ඛන්ධො හොති, **නාමකායො** නාමසමූහො නාම චත්තාරො අරූපිනො

ඛන්ධාති. ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා අවිජ්ජාතණ්හානං ආරම්මණත්තා සඋපාදානා භවෙය්‍යුං, ‘‘කතමෙන උපාදානෙන සඋපාදානා භවන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුං **‘‘ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා කතමෙන උපාදානෙන සඋපාදානා? තණ්හාය ච අවිජ්ජාය චා’’**ති වුත්තං. තත්ථ උපාදානභූතාය තණ්හාය ච උපාදානභූතාය අවිජ්ජාය ච ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සඋපාදානා නාම භවන්තීති යොජනා කාතබ්බා.

‘‘කිත්තකානි උපාදානානි තණ්හා නාම භවන්ති, කිත්තකානි උපාදානානි අවිජ්ජා නාම භවන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ තණ්හා ද්වෙ’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තාසු තණ්හාඅවිජ්ජාසු. කාමුපාදානඤ්ච සීලබ්බතුපාදානඤ්ච ද්වෙ උපාදානානි තණ්හා නාම භවන්ති. තණ්හාවසෙන හි ‘‘මම සීලං, මම වත’’න්ති පරාමසනං භවති. දිට්ඨුපාදානඤ්ච අත්තවාදුපාදානඤ්ච ද්වෙ උපාදානානි අවිජ්ජා නාම භවන්ති. අවිජ්ජාවසෙන හි සස්සතදිට්ඨි චෙව අහංමමාදිදිට්ඨි ච භවන්ති. ‘‘ඉමෙහි චතූහි උපාදානෙහි සඋපාදානක්ඛන්ධා චතූසු සච්චෙසු කිත්තකං සච්චං නාමා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉමෙහී’’**තිආදි වුත්තං. **යෙ** ලොකියක්ඛන්ධා සඋපාදානා ඛන්ධා භවන්ති, උපාදානෙන හි උපාදානානිපි භවන්ති, **ඉදං** සඋපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං **දුක්ඛං** දුක්ඛසච්චං නාම. යානි චත්තාරි උපාදානානි දුක්ඛකාරණානි භවන්ති, **අයං** උපාදානචතුක්කො **සමුදයො** සමුදයසච්චං නාම භවති. **පඤ්චක්ඛන්ධා**ති සඋපාදානා පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛවත්ථුභාවතො **දුක්ඛං. තෙස**න්ති සඋපාදානානං පඤ්චක්ඛන්ධානං. **ධම්මං දෙසෙතී**ති ‘‘ආරම්භථා’’තිආදිකං ධම්මං වෙනෙය්‍යානුරූපං භගවා දෙසෙති. සාමඤ්ඤෙන පුබ්බෙ වුත්තම්පි අත්ථවසෙන විසෙසං දස්සෙතුං පුන **‘‘දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය, සමුදයස්ස පහානායා’’**ති වුත්තං.

30. ආරම්භපටිපක්ඛභූතපමාදවසෙන පුරිමසච්චද්වයං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘ඉතරසච්චද්වයං කථං නිද්ධාරිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා තං ද්වයම්පි පමාදමුඛෙනෙව නිද්ධාරිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ යො තිවිධො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තෙසු තණ්හාමූලකඅවිජ්ජාමූලකෙසු පමාදෙසු. **තස්සා**ති තිවිධස්ස තණ්හාමූලකස්ස පමාදස්ස. **සම්පටිවෙධෙනා**ති අස්සාදාදීනං පරිජානනෙන. **රක්ඛණා**ති අත්තචිත්තස්ස රක්ඛණසඞ්ඛාතා. **පටිසංහරණා**ති ‘‘තස්සා’’ති ඉමිනා වුත්තස්ස පමාදස්ස පටිපක්ඛභූතෙන අප්පමාදානනුයොගෙන සංහරණා යා ඛෙපනා අත්ථි, **අයං** පමාදස්ස පටිපක්ඛභූතෙන අප්පමාදානුයොගෙන පවත්තා ඛෙපනසඞ්ඛාතා භාවනා **සමථො** නාමාති පමාදස්ස පටිපක්ඛමුඛෙන පුන ආවට්ටෙත්වා සමථො නිද්ධාරිතොති.

‘‘සො සමථො කථං කෙන උපායෙන භවතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා උපායං දස්සෙතුං **‘‘සො කථ’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කථ**න්ති කෙන උපායෙන. ‘‘කාමෙන්තීති **කාමා,** කාමීයන්තීති වා **කාමා’’**ති වුත්තානං

ද්වින්නං **කාමානං** පටිච්ච උප්පජ්ජමානං **අස්සාදඤ්ච,** ''අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා''තිආදි (ම. නි. 1.235) වචනතො අප්පස්සාදනීයානං කාමානං පටිච්ච උප්පජ්ජමානං **ආදීනවඤ්ච. කාමානන්**ති ච කම්මත්ථෙ සාමිවචනං. තෙන වුත්තං –''කාමෙ පටිච්චා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 30). ''කාමානමෙතං නිස්සරණං, යදිදං නෙක්ඛම්ම''න්ති (ඉතිවු. 72) වචනතො **නිස්සරණන්**ති ඉධ පඨමජ්ඣානං අධිප්පෙතං. **වොකාරන්**ති එත්ථ **ව**-කාරො ආගමො, ඔ-කාරං ලාමකභාවං. **ආනිසංසන්**ති චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිකං. යදා ජානාති, තදා තෙන උපායෙන සමථො භවතීති අත්ථො.

සමථො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා විපස්සනං විභජිතුං **''තත්ථ යා වීමංසා''**තිආදි වුත්තං. අථ වා කාමානං අස්සාදාදයො යදා ජානාති, තදා සමථො භවතීති වුත්තො, ''තස්මිං සමථෙ භවමානෙ සති කතමා භවතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යා වීමංසා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තස්මිං සමථෙ භවමානෙ සති අස්සාදාදීනං **යා** අනිච්චාදි**වීමංසා උපපරික්ඛා** පඤ්ඤා භවති, **අයං** වීමංසා උපපරික්ඛා පඤ්ඤා විසෙසෙන පස්සනතො **විපස්සනා** නාම. අථ වා තිවිධස්ස තණ්හාමූලකස්ස පමාදස්ස සම්පටිවෙධෙන රක්ඛණා පටිසංහරණා, අයං සමථොති ආචරියෙන වුත්තො, ''කතමා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යා වීමංසා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තස්මිං යථාවුත්තෙ සමථෙ සති යථාවුත්තස්ස පමාදස්ස අනිච්චාදිවසෙන **යා වීමංසා උපපරික්ඛා** පඤ්ඤා උප්පන්නා, **අයං** වීමංසා උපපරික්ඛා පඤ්ඤා විසෙසෙන පස්සනතො **විපස්සනා** නාම. වීමංසාව දුබ්බලා, උපපරික්ඛා බලවතීති විසෙසො.

සමථො චෙව විපස්සනා ච ද්වෙ ධම්මා ආචරියෙන නිද්ධාරිතා, ''ඉමෙ නිද්ධාරිතා ද්වෙ ධම්මා කිං ගච්ඡන්තී''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමෙ ද්වෙ''**තිආදි වුත්තං. සමථො සමථභාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති, විපස්සනා විපස්සනාභාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති. ''ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු භාවියමානෙසු කතමෙ යොගාවචරෙන පහීයන්තී''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමෙසූ''**තිආදි වුත්තං. සමථෙ ධම්මෙ භාවියමානෙ තණ්හා යොගාවචරෙන පහීයති, විපස්සනාය භාවියමානාය අවිජ්ජා යොගාවචරෙන පහීයතීති ඉමෙ ද්වෙ පහාතබ්බා ධම්මා පහීයන්ති තණ්හා චෙව අවිජ්ජා ච. ''ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු පහීයමානෙසු කතමෙ ධම්මා නිරුජ්ඣන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා උපාදානාදයොපි නිරුජ්ඣන්තීති සකලවට්ටදුක්ඛනිරොධං දස්සෙන්තො **''ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු පහීනෙසූ''**තිආදිමාහ. තත්ථ තණ්හාය සමථභාවනාය පහීයමානාය, අවිජ්ජාය විපස්සනාභාවනාය පහීයමානාය ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු ද්වීහි භාවනාහි පහීනෙසු කාමුපාදානාදීනි **චත්තාරි උපාදානානි** වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදවසෙන **නිරුජ්ඣන්ති,** න භඞ්ගක්ඛණවසෙන.

එත්ථාහ – ''තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො''ති වුත්තත්තා ''තණ්හාය පහීයමානාය උපාදානානි නිරුජ්ඣන්තී''ති වචනං යුත්තං හොතු,

කථං අවිජ්ජාය පහීයමානාය උපාදානානි නිරුජ්ඣන්තීති? ‘‘තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො’’ති පාඨෙ අවිජ්ජාසහිතතණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධොති අත්ථසම්භවතො. යථා හි තණ්හාසහිතාව අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයො, එවං අවිජ්ජාසහිතාව තණ්හා උපාදානානං පච්චයො හොතීති අවිජ්ජාසහිතතණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධොති අත්ථො සම්භවතීති ගහෙතබ්බො. වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදවසෙන **උපාදානනිරොධා** තථෙව **භවනිරොධොති** එස නයො සෙසෙසුපි. **එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධොති** එත්ථාපි තණ්හාසහිතඅවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධොතිආදිකො ගහිතොති දට්ඨබ්බො. **ඉතීති** එවං විසභාගසභාගධම්මානං ආවට්ටනවසෙන නිද්ධාරිතානි ච **පුරිමකානි ද්වෙ සච්චානි ච, සමථො ච විපස්සනා ච** ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා **මග්ගො** ච මග්ගසච්චඤ්ච, **වට්ටනිරොධො** වට්ටනිරොධසච්චඤ්ච නිබ්බානන්ති චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානි.

‘‘වීරියපටිපක්ඛභූතස්ස පමාදාදිධම්මස්ස වසෙන වා සභාගභූතස්ස පමාදාදිධම්මස්ස වසෙන වා ආවට්ටෙත්වා චතුන්නං සච්චානං නිද්ධාරිතබ්බභාවො අම්හෙහි කෙන සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. **තෙන** තථා නිද්ධාරිතබ්බභාවෙන භගවා ‘‘ආරම්භථ නික්කමථා’’තිආදිගාථාවචනං ආහ, තෙන ‘‘ආරම්භථ නික්කමථා’’තිආදිගාථාවචනෙන තථා චතුන්නං සච්චානං නිද්ධාරිතබ්බභාවො තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

‘‘ආරම්භථ නික්කමථා’තිආදිනා වොදානපක්ඛංයෙව නික්ඛිපිත්වා තස්සෙව වොදානපක්ඛස්ස විසභාගධම්මසභාගධම්මවසෙනෙව ආවට්ටෙත්වා චතුසච්චනිද්ධාරණං කාතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා සංකිලෙසපක්ඛම්පි නික්ඛිපිත්වා තස්සෙව සංකිලෙසස්ස විසභාගධම්මසභාගධම්මවසෙනපි ආවට්ටෙත්වා චතුසච්චනිද්ධාරණං දස්සෙන්තො **‘‘යථාපි මූලෙ’’**තිආදිගාථාවචනමාහ. **අට්ඨකථායං** පන –

> ‘‘එවං වොදානපක්ඛං නික්ඛිපිත්වා තස්ස විසභාගධම්මවසෙන, සභාගධම්මවසෙන ච ආවට්ටනං දස්සෙත්වා ඉදානි සංකිලෙසපක්ඛං නික්ඛිපිත්වා තස්ස විසභාගධම්මවසෙන, සභාගධම්මවසෙන ච ආවට්ටනං දස්සෙතුං ‘යථාපි මූලෙ’ති ගාථමාහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 30) –

වුත්තං. ගාථාත්ථොපි අට්ඨකථායං වුත්තො. තථාපි යතිපොතානං අත්ථාය අට්ඨකථානුසාරෙනෙව කථයිස්සාම.

සමූහො රුක්ඛො මූලති පතිට්ඨාති එතෙන අවයවෙන භූමිභාගෙ යීතෙනාති **මූලං,** කිං තං? භූමිභාගෙ යීතො මූලසඞ්ඛාතො රුක්ඛාවයවො, තස්මිං මූලෙ. නත්ථි උපද්දවො ඵරසුඡෙදාදිඅන්තරායො අස්ස මූලස්සාති

අනුපද්දවො. දළ්හෙති උපද්දවාභාවෙන සභාවතො ථිරෙ සති. **ඡින්දියතීති ඡින්නො,** කො සො? භූමියං පතිට්ඨිතමූලසහිතො රුක්ඛාවයවො, න ඡින්දිත්වා ගහිතො රුක්ඛාවයවො. රුහති වඩ්ඪතීති **රුක්ඛො.** සො ච භූමියං පතිට්ඨිතමූලසහිතො රුක්ඛාවයවො රුක්ඛොති වුත්තො යථා ''සමුද්දො දිට්ඨො''ති. **පුනරෙව රුහතී**ති පුන අඞ්කුරුප්පාදනං සන්ධාය වුත්තං. **තණ්හානුසයෙ**ති අත්තභාවසඞ්ඛාතස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ. **අනූහතෙ**ති අරහත්තමග්ගඤාණෙන අනුපච්ඡින්නෙ සති **ඉදං** අත්තභාවසඞ්ඛාතං **දුක්ඛං** දුක්ඛහෙතු **පුනප්පුනං** අබ්බොච්ඡින්නං **නිබ්බත්තති** න නිරුජ්ඣතියෙවාති ගාථාත්ථො.

''ඉධ ගාථායං යො තණ්හානුසයො අනූහතභාවෙන දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනස්ස මූලන්ති වුත්තො, **අයං තණ්හානුසයො** කතමස්සා තණ්හාය අනුසයො''ති පුච්ඡති, ''තණ්හාය කාමතණ්හාදිවසෙන බහුවිධත්තා **භවතණ්හාය** අනුසයො''ති විස්සජ්ජෙති භවස්සාදතණ්හාභාවතො. **යො** අනුසයො **එතස්ස** භවතණ්හාසඞ්ඛාතස්ස **ධම්මස්ස** පච්චයො හොති, **අයං** අනුසයො **අවිජ්ජානුසයො** හොති. ''අනුසයො බහුවිධො, කස්මා අවිජ්ජානුසයොති සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''අවිජ්ජාපච්චයා හි භවතණ්හා''**ති වුත්තං. අවිජ්ජාය භවතණ්හාය පච්චයත්තා අවිජ්ජානුසයො සද්දහිතබ්බො. අවිජ්ජාය හි භවෙසු ආදීනවස්ස අදස්සනවසෙන භවස්සාදතණ්හා භවතීති. **ඉමෙ ද්වෙ කිලෙසා**තිආදිම්හි හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරෙත්වා විසභාගසභාගධම්මාවට්ටනං විඤ්ඤාතබ්බං, සමථවිපස්සනා පන මග්ගසම්පයුත්තාව ගහෙතබ්බා.

''සබ්බපාපස්සා''තිආදිකස්ස අනුසන්ධ්‍යත්ථො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 30) වුත්තො. **සබ්බපාපස්සා**ති කම්මපථභාවප්පත්තාපත්තස්ස නිරවසෙසස්ස අකුසලස්ස. **අකරණ**න්ති සපරසන්තානෙසු අනුප්පාදනං. **කුසලස්සා**ති කම්මපථභාවප්පත්තාපත්තස්ස තෙභූමකකුසලස්ස චෙව ලොකුත්තරකුසලස්ස ච. **උපසම්පදා**ති සන්තානෙ උප්පාදනවසෙන සම්පදා. සස්ස අත්තනො චිත්තන්ති **සචිත්තං,** සචිත්තස්ස පරියොදාපනං වොදානං අරහත්තඵලුප්පත්තියාති **සචිත්තපරියොදාපනං.** අරහත්තමග්ගුප්පාදො පන ''කුසලස්ස උපසම්පදා''ති පදෙන ගහිතො. **එතං** අකරණාදිත්තයදීපනං **බුද්ධානං** සම්මාසම්බුද්ධානං **සාසනං** ඔවාදොති ගාථාත්ථො.

ගාථායං යස්ස පාපස්ස අකරණං වුත්තං, තං පාපං දුච්චරිතකම්මපථවසෙන විභජිතුං **''සබ්බපාපං නාමා''**තිආදි වුත්තං. **දොසසමුට්ඨාන**න්ති යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං, ලොභසමුට්ඨානම්පි භවති. **ලොභසමුට්ඨාන**න්තිපි යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං, දොසසමුට්ඨානම්පි භවති. **මොහසමුට්ඨානම්පි** තථෙව වුත්තං. ලොභසමුට්ඨානදොසසමුට්ඨානම්පි සම්භවතීති දට්ඨබ්බං. සබ්බපාපො දුච්චරිතකම්මපථප්පභෙදෙන විභත්තො,

''එත්තකෙනෙව විභජිතබ්බො, උදාහු අඤ්ඤෙන විභජිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අඤ්ඤෙන අකුසලමූලඅගතිගමනභෙදෙනපි විභජිතුං **''යා අභිජ්ඣා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ''එවං දුච්චරිතඅකුසලකම්මපථකම්මවිභාගෙන 'සබ්බපාප'න්ති එත්ථ වුත්තපාපං විභජිත්වා ඉදානිස්ස අකුසලමූලවසෙන අගතිගමනවිභාගම්පි දස්සෙතුං 'අකුසලමූල'න්තිආදි වුත්ත''න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 30) අනුසන්ධ්‍යත්ථො වුත්තො. මොහවසෙන සභාවං අජානන්තස්ස භයසම්භවතො යං භයා ච මොහා ච අගතිං ගච්ඡති, ඉදං **මොහසමුට්ඨාන**න්ති වුත්තං.

සබ්බපාපො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කතමං සබ්බපාපස්ස අකරණ''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **තත්ථ ලොභො අසුභාය''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> ''එත්තාවතා 'සබ්බපාපස්ස අකරණ'න්ති එත්ථ පාපං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස අකරණං දස්සෙන්තො 'ලොභො…පෙ.... පඤ්ඤාය'ති තීහි කුසලමූලෙහි තිණ්ණං අකුසලමූලානං පහානවසෙන සබ්බපාපස්ස අකරණං අනුප්පාදනමාහා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 30) –

වුත්තං. සුභාධිමුත්තවසෙන පවත්තො **ලොභො අසුභාය** අසුභභාවනාය තථාපවත්තෙන අලොභෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනප්පහානෙන **පහීයති,** සත්තෙසු කුජ්ඣනදූසනවසෙන පවත්තො **දොසො මෙත්තාය** මෙත්තාභාවනාය තථාපවත්තෙන අදොසෙන ච තදඞ්ගවික්ඛම්භනප්පහානෙන **පහීයති,** සත්තෙසු චෙව සඞ්ඛාරෙසු ච මුය්හනවසෙන පවත්තො **මොහො පඤ්ඤාය** විචාරණපඤ්ඤාය ච භාවනාමග්ගපඤ්ඤාය ච තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානෙන **පහීයති**.

''යදි තීහි කුසලමූලෙහෙව අකුසලමූලානි පහීයන්ති, එවං සති උපෙක්ඛාකරුණාමුදිතා නිරත්ථකා භවෙය්‍යු''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තථා ලොභො උපෙක්ඛාය''**තිආදි වුත්තං. **උපෙක්ඛායා**ති ''සබ්බෙ සත්තා කම්මස්සකා''තිආදිනා භාවිතාය උපෙක්ඛාය. මුදිතා අරතිං වූපසමෙත්වා අරතියා මූලභූතං මොහම්පි පජහතීති මනසි කත්වා **''මොහො මුදිතාය පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතී''**ති වුත්තං. ''අකුසලමූලානං කුසලමූලාදීහි පහාතබ්බත්තං කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. **තෙන** තථා පහාතබ්බත්තෙන භගවා ''සබ්බපාපස්ස අකරණ''න්ති වචනං ආහ, තෙන ''සබ්බපාපස්ස අකරණ''න්ති වචනෙන තථා පහාතබ්බත්තං තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

31. ''එත්තාවතා ච සබ්බපාපො විභත්තො, තස්ස අකරණඤ්ච විභත්තං සියා, එවං සති අට්ඨමිච්ඡත්තානං අකරණං අනිවාරිතං සියා''ති

වත්තබ්බත්තා **"සබ්බපාපං නාම අට්ඨ මිච්ඡත්තානී"**තිආදි වුත්තං. **මිච්ඡාසතීති** අනිච්චාදීසු "නිච්ච"න්ති අනුස්සරණචින්තනාදිවසෙන පවත්තඅකුසලප්පවත්ති.

සබ්බපාපස්ස අකරණං බහුධා ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතං, "කථං කුසලස්ස සම්පදා විභජිතබ්බා විඤ්ඤාතබ්බා"ති වත්තබ්බත්තා කුසලස්ස සම්පදං විභජිත්වා දස්සෙන්තො **"අට්ඨසු මිච්ඡත්තෙසු පහීනෙසූ"**තිආදිමාහ. **අට්ඨ සම්මත්තානීති** සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධීති අට්ඨසම්මත්තානි විසභාගපරිවත්තනධම්මවසෙන **සම්පජ්ජන්ති. අතීතස්සාති** අතීතෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතස්ස. විපස්සිනො හි භගවතො අයං පාතිමොක්ඛුද්දෙසගාථා. **චිත්තෙ පරියොදාපිතෙති** චිත්තපටිබද්ධා පඤ්චක්ඛන්ධාපි පරියොදාපිතා භවන්ති. "චිත්තපරියොදාපිතෙන පඤ්චන්නං ඛන්ධානං පරියොදාපිතභාවො කථං අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො"ති වත්තබ්බත්තා **"එවඤ්හී"**තිආදි වුත්තං. **එවං** වුත්තප්පකාරෙන භගවා යං "චෙතොවිසුද්ධත්ථං භික්ඛවෙ තථාගතෙ බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති වචනං ආහ, තෙන "චෙතො...පෙ.... වුස්සතී"ති වචනෙන තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති. "පරියොදාපනා කතිවිධා භවන්තී"ති වත්තබ්බත්තා **"දුවිධා හී"**තිආදි වුත්තං. සමථවිපස්සනාය නීවරණප්පහානඤ්ච අරියමග්ගභාවනාය අනුසයසමුග්ඝාතො චාති පරියොදාපනස්ස දුවිධත්තා පඤ්චක්ඛන්ධා පරියොදාපිතා භවන්තීති අත්ථො. පහීනනීවරණානුසයා හි පුග්ගලා පසාදනීයවණ්ණා හොන්ති.

"පරියොදාපනස්ස කිත්තිකා භූමියො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"ද්වෙ පරියොදාපනභූමියො"**තිආදි වුත්තං. "'සබ්බපාපස්ස අකරණ'න්තිආදිගාථාය දෙසිතෙසු ධම්මෙසු කතමං දුක්ඛසච්චං, කතමං සමුදයසච්චං, කතමං මග්ගසච්චං, කතමං නිරොධසච්ච"න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ යං පටිවෙධෙනා"**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** ගාථාය දෙසිතෙසු ධම්මෙසු **යං** ඛන්ධපඤ්චකං **පටිවෙධෙන** පරිඤ්ඤාභිසමයෙන පරියොදාපෙති, **ඉදං** ඛන්ධපඤ්චකං **දුක්ඛං** දුක්ඛසච්චං භවෙ. **යතො** තණ්හාසංකිලෙසතො ඛන්ධපඤ්චකං පරියොදාපෙති, **අයං** තණ්හාසංකිලෙසො **සමුදයො** සමුදයසච්චං. **යෙන** අරියමග්ගඞ්ගෙන පරියොදාපෙති, **අයං අරියමග්ගො** මග්ගසච්චං. **යං** අසඞ්ඛතධාතුං අධිගතෙන පුග්ගලෙන පරියොදාපිතං, **අයං** අසඞ්ඛතධාතුධම්මො **නිරොධො** නිරොධසච්චං භවෙ. **ඉමානි චත්තාරි සච්චානි** ගාථාය දෙසිතධම්මානං සභාගවිසභාගධම්මාවට්ටනවසෙන නිද්ධාරිතානි. **"තෙනාහා"**තිආදිකස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදිගාථාය දෙසිතානං ධම්මානං සභාගවිසභාගධම්මාවට්ටනවසෙන චත්තාරි සච්චානි ආචරියෙන නිද්ධාරිතානි, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතානි.

‘‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං, ඡත්තං මහන්තං යථ වස්සකාලෙ;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී’ති –

ගාථාය දෙසිතානං ධම්මානං විසභාගසභාගධම්මානං ආවට්ටනවසෙන කථං චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ධම්මො හවෙ’’**තිආදිමාහ. තාය ගාථාය දෙසිතෙ ධම්මෙ විභජිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘ධම්මො නාමා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධම්මො නාමාති** පුඤ්ඤධම්මො නාම. **ඉන්ද්‍රියසංවරොති** මනච්ඡට්ඨින්ද්‍රියසංවරසීලාදිකො සබ්බො සංවරො. තෙන වුත්තං –‘‘ඉන්ද්‍රියසංවරසීසෙන චෙත්ථ සබ්බම්පි සීලං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 31). චත්තාරො **අපායා** දුක්කටකම්මකාරීනං ගතිභූතත්තා **දුග්ගති. සබ්බා උපපත්තියො** පන දුක්ඛදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසමඞ්ගීනං ගතිභූතත්තා **දුග්ගති** නාම.

‘‘තස්මිං දුවිධෙ ධම්මෙ ඉන්ද්‍රියසංවරධම්මො කත්ථ ඨිතො, කථං සුචිණ්ණො, කුතො රක්ඛතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යා සංවරසීලෙ’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තස්මිං දුවිධෙ ධම්මෙ. සංවරසීලෙ ඨිතා යා අඛණ්ඩකාරිතා හොති, **අයං** අඛණ්ඩවසෙන කාතබ්බො සංවරසීලෙ ඨිතො සුට්ඨු ආචිණ්ණපරිචිණ්ණො පුඤ්ඤ**ධම්මො** චතූහි **අපායෙහි** අත්තනො ආධාරං අත්තානං රක්ඛන්තං පුග්ගලං එකන්තිකභාවෙන **රක්ඛති,** අනෙකන්තිකභාවෙන පන රක්ඛිතමත්තො පුඤ්ඤධම්මොපි රක්ඛතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. **අපායෙහීති** ච පධානවසෙන වුත්තං, රොගාදිඅන්තරායතොපි රක්ඛති. රොගාදිඅන්තරායො වා අයතො අපගතත්තා අපායන්තොගධොති දට්ඨබ්බො.

‘‘තථා රක්ඛතීති කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘එවං භගවා’’**තිආදි වුත්තං. **එවං** වුත්තප්පකාරෙන ලක්ඛණපකාරදස්සනං භගවා ‘‘ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, සීලවතො ගතියො දෙවා ච මනුස්සා චා’’ති යං වචනං ආහ, තෙන ‘‘ද්වෙමා...පෙ.... මනුස්සා චා’’ති වචනෙන තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති. ‘‘සංවරසීලෙ ඨිතස්ස අඛණ්ඩකාතබ්බස්ස සුචිණ්ණස්ස පුඤ්ඤධම්මස්ස අපායෙහි රක්ඛණෙ එකන්තිකභාවො කෙන සුත්තෙන දීපෙතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘එවඤ්ච නාළන්දාය’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එවඤ්චාති** ඉමිනා ඉදානි වුච්චමානෙන පකාරෙනපි වුත්තප්පකාරො අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නාළන්දායන්ති** නාළන්දනාමකෙ නිගමෙ නිසින්නො අසිබන්ධකනාමස්ස පුත්තො **ගාමණි** ගාමජෙට්ඨකො භගවන්තං **එතං** වුච්චමානං ‘‘බ්‍රාහ්මණා, භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච.

බ්‍රාහ්මණාති බාහිරකා බ්‍රාහ්මණා. **භන්තෙති** භගවන්තං ගාමණී ආලපති. **පච්ඡාභූමකාති** පච්ඡිමදිසාය නිසින්නකා. **උයྱාපෙන්තීති** මනුස්සලොකතො උද්ධං දෙවලොකං යාපෙන්ති පාපෙන්ති.

ඉධස්සාති ඉධලොකෙ අස්ස භවෙය්‍ය. පුරිසො පාණාතිපාතී…පෙ…. මිච්ඡාදිට්ඨිකො අස්ස භවෙය්‍යාති යොජනා. සෙසං පාළිතො චෙව වුත්තානුසාරෙන ච ඤෙය්‍යං.

32. ‘‘විසභාගධම්මසභාගධම්මාවට්ටනවසෙන චතුන්නං සච්චානං නිද්ධාරිතභාවො කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ මහාකච්චානො එකම්හි පදට්ඨානෙ’’**ති වුත්තං.

‘‘එත්තාවතා ච ආවට්ටො හාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො ආවට්ටො හාරො’’**ති වුත්තං. යස්සං යස්සං පාළියං යො යො ආවට්ටො හාරො යථාලාභවසෙන යොජිතො, තස්සං තස්සං පාළියං සො සො ආවට්ටො හාරො තථා නිද්ධාරෙත්වා **යුත්තො** යොජිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉති ආවට්ටහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙනෙව ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

8. විභත්තිහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

33. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ආවට්ටහාරවිභඞ්ගෙන ආවට්ටෙතබ්බා පදට්ඨානාදයො විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො ආවට්ටහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘තත්ථ කතමො විභත්තිහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො විභත්තිහාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **විභත්තිහාරො** විභත්තිහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘ධම්මඤ්ච පදට්ඨානං භූමිඤ්චා’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘ද්වෙ සුත්තානී’’තිආදිකො විත්ථාරභූතො සංවණ්ණනාවිසෙසො විභත්තිහාරො විභත්තිහාරවිභඞ්ගො නාමාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

‘‘යෙසු සුත්තෙසු වුත්තා ධම්මපදට්ඨානභූමියො ඉමිනා විභත්තිහාරෙන විභත්තා, තානි සුත්තානි කිත්තකානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තානි සුත්තානි පඨමං දස්සෙතුං **‘‘ද්වෙ සුත්තානි වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්චා’’**ති වුත්තං. තත්ථ **වාසනාභාගියන්ති** පුඤ්ඤභාවනා වාසනා නාම, වාසනාය භාගො කොට්ඨාසො **වාසනාභාගො,** වාසනාභාගෙ වාචකභාවෙන නියුත්තං

සුත්තන්ති **වාසනාභාගියං,** කතමං තං? යස්මිං සුත්තෙ තීණි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි භගවතා දෙසිතානි, තං සුත්තං වාසනාභාගියං. **නිබ්බෙධභාගියන්**ති ලොභක්ඛන්ධාදීනං නිබ්බිජ්ඣනං පදාලනං **නිබ්බෙධො,** නිබ්බෙධස්ස භාගො කොට්ඨාසො **නිබ්බෙධභාගො,** නිබ්බෙධභාගෙ වාචකභාවෙන නියුත්තං සුත්තන්ති **නිබ්බෙධභාගියං,** කතමං තං? යස්මිං සුත්තෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛධම්මා භගවතා දෙසිතා, තං සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං.

''තෙසං සුත්තානං පටිග්ගාහකා පුග්ගලා යාහි පටිපදාහි සම්පජ්ජන්ති, තා පටිපදා කිත්තිකා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ද්වෙ පටිපදා''**තිආදි වුත්තං. දානසීලභාවනාමයපුඤ්ඤභාගෙ භවා පටිපදාති **පුඤ්ඤභාගියා.** ඵලභාගෙ භවා පටිපදාති **ඵලභාගියා.** ''යෙසු සීලෙසු ඨිතා පටිග්ගාහකා පටිපජ්ජන්ති, තානි සීලානි කිත්තකානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ද්වෙ සීලානී''**තිආදි වුත්තං. සංවරති එතෙන සංවරෙනාති **සංවරො,** සො සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො, සතිසංවරො, ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො, වීරියසංවරොති පඤ්චවිධො. සබ්බොපි පාපසංවරණතො **සංවරො,** ලොකියලොකුත්තරසම්පත්තිට්ඨානත්තා **සීලං** නාම. පජහති එතෙන පහාතබ්බෙති **පහානං,** පජහනං වා **පහානං,** තඤ්ච පහානං තදඞ්ගප්පහානං, වික්ඛම්භනප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, පටිපස්සද්ධිප්පහානං, නිස්සරණප්පහානන්ති පඤ්චවිධං. තත්ථ නිස්සරණප්පහානං වජ්ජෙත්වා චතුබ්බිධං පහානං වුත්තනයෙන **සීලං** නාම.

''තෙසු සුත්තාදීසු භගවා කතමං සුත්තං කතමාය පටිපදාය දෙසයති, කතරස්මිං සීලෙ ඨිතො පුග්ගලො කතමෙන සීලෙන බ්‍රහ්මචාරී භවතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා විභජිත්වා දස්සෙතුං **''තත්ථ භගවා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු වාසනාභාගියාදීසු සුත්තෙසු වාසනාභාගියං සුත්තං **තත්ථ** තාසු පුඤ්ඤභාගියාදිපටිපදාසු පුඤ්ඤභාගියාය පටිපදාය භගවා යස්ස පුග්ගලස්ස දෙසයති, **සො** වාසනාභාගියසුත්තපටිග්ගාහකො පුග්ගලො තත්ථ සංවරසීලාදීසු **සංවරසීලෙ ඨිතො** හුත්වා **තෙන** සංවරසීලසඞ්ඛාතෙන **බ්‍රහ්මචරියෙන** සෙට්ඨචරියෙන **බ්‍රහ්මචාරී** සෙට්ඨාචාරපූරකො භවති. **තත්ථ** තෙසු වාසනාභාගියාදීසු සුත්තෙසු නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං **තත්ථ** තාසු පුඤ්ඤභාගියාදිපටිපදාසු ඵලභාගියාය පටිපදාය යස්ස පුග්ගලස්ස භගවා දෙසයති, **සො** නිබ්බෙධභාගියසුත්තපටිග්ගාහකො පුග්ගලො තත්ථ සංවරසීලාදීසු **පහානසීලෙ** සමුච්ඡෙදප්පස්සද්ධිප්පහානවසෙන **ඨිතො** හුත්වා **තෙන** පහානසීලසඞ්ඛාතෙන විසෙසභූතෙන මග්ගසඞ්ඛාතෙන **බ්‍රහ්මචරියෙන** බ්‍රහ්මචාරී භවතීති යොජනා කාතබ්බා.

''වාසනාභාගියසුත්තාදීසු කතමං වාසනාභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතම''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තෙසු වාසනාභාගියසුත්තාදීසු. **දානකථා**ති සප්පුරිසදානදානඵලඅසප්පුරිසදානදානඵලකථා. **සීලකථා**ති

පඤ්චසීලාදිසීලඵලකථා. **සග්ගකථා**ති සග්ගසම්පත්තිසුඛකථා චෙව සග්ගෙ නිබ්බත්තාපකපුඤ්ඤකථා ච. **ආදීනවො**ති ආදීනවදස්සකො සුත්තන්තො. **ආනිසංසො**ති ආනිසංසදස්සකො සුත්තන්තො. වාසනාභාගියං සුත්තං නාමාති යොජනා.

"තත්ථ කතම"න්තිආදීසු අනුසන්ධ්‍යත්ථො වුත්තනයොව. යා දෙසනා චතුසච්චප්පකාසනා, සා දෙසනා නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාමාති යොජනා. එවඤ්ච සති වාසනාභාගියසුත්තස්සපි නිබ්බෙධභාගියසුත්තභාවො ආපජ්ජෙය්‍ය චතුසච්චප්පකාසනතොති චොදනං මනසි කත්වා **"වාසනාභාගියෙ සුත්තෙ"**තිආදි වුත්තං. වාසනාභාගියෙ සුත්තෙ **පජානනා** වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා අරියමග්ගපදට්ඨානභූතා පඤ්ඤා නත්ථි, **මග්ගො** අරියමග්ගො නත්ථි, **ඵලං** අරියඵලං නත්ථි. නිබ්බෙධභාගියෙ සුත්තෙ පන පජානනාදයො අත්ථි, වාසනාභාගියෙ සුත්තෙ නත්ථි. "පජානනා"තිආදිනා චතුසච්චප්පකාසනා දානකථාදිකා නිබ්බෙධභාගියෙ සුත්තෙ අන්තොගධා, ඉතරංයෙව වාසනාභාගියසුත්තන්ති නාමාති දස්සෙති. යෙසු සුත්තෙසු වුත්තා ධම්මපදට්ඨානභූමියො විභත්තා, තානි සුත්තානි ද්වෙයෙව න හොන්ති, කස්මා "ද්වෙයෙව සුත්තානි නිද්ධාරිතානී"ති චෙ වදෙය්‍යුං? අසඞ්කරතො සුත්තෙ වුත්තානං ධම්මපදට්ඨානභූමීනං විභජිතබ්බානං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා. "යදි එවං සංකිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තානිපි නිද්ධාරිතානි අසඞ්කරත්තා"ති චෙ වදෙය්‍යුං? නො නිද්ධාරිතානි, වාසනාභාගියසුත්තෙ නිද්ධාරිතෙ සංකිලෙසභාගියසුත්තම්පි නිද්ධාරිතං, සංකිලෙසධම්මතො නිස්සට්ඨධම්මානංයෙව වාසනාභාගියධම්මත්තා නිබ්බෙධභාගියසුත්තෙ ච නිද්ධාරිතෙ අසෙක්ඛභාගියසුත්තම්පි නිද්ධාරිතං අනඤ්ඤත්තා.

"යෙසු සුත්තෙසු වුත්තා ධම්මපදට්ඨානභූමියො විභත්තිහාරෙන විභත්තා, තානි සුත්තානි කතමෙන ඵලෙන යොජයිතබ්බානී"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"ඉමානි චත්තාරි සුත්තානී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉමානි චත්තාරි සුත්තානී**ති යථානිද්ධාරිතානි වාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියසුත්තානි චෙව තංනිද්ධාරණෙන නිද්ධාරිතානි සංකිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තානි චාති චත්තාරි සුත්තානි **ඉමෙසංයෙව චතුන්නං සුත්තානං දෙසනාය** නයෙන නීතෙන **ඵලෙන සබ්බතො** සබ්බභාගෙන සංවරසීලප්පහාන**සීලෙන** බ්‍රහ්මචරියෙන යොජයිතබ්බානි. යොජෙන්තෙන ච **සබ්බතො** සබ්බභාගෙන ච පදාදි**විචයෙන** හාරෙන සංවරසීලාදිකං ඵලං **විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන** යුත්තං ඵලං ගවෙසිත්වා "ඉදං ඵලං ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඵලං, ඉදං ඵලං ඉමස්ස සුත්තස්ස ඵල"න්ති සුත්තානි විසුං විසුං ඵලෙන යොජයිතබ්බානීති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

"කිත්තකෙන ඵලෙන බ්‍රහ්මචරියෙන යොජෙතබ්බානී"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"යාවතිකා ඤාණස්ස භූමී"**ති වුත්තං. භගවතා දෙසිතෙන

වාසනාභාගියසුත්තෙන සිද්ධා **යාවතිකා** පුඤ්ඤභාගියා පටිපදාදයො විභජන**ඤාණස්ස භූමි** ආරම්මණා භවිතුමරහන්ති, තාවතිකාහි භූමීහි වාසනාභාගියසුත්තං යොජයිතබ්බං. නිබ්බෙධභාගියසුත්තෙන සිද්ධා **යාවතිකා** ඵලභාගියා පටිපදාදයො විභජන**ඤාණස්ස භූමි** ආරම්මණා භවිතුමරහන්ති, තාවතිකාහි භූමීහි නිබ්බෙධභාගියසුත්තං යොජෙතබ්බං. ඉතරද්වයම්පි සුත්තං යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. එතෙන ඤාණස්ස භූමීනං සුත්තත්ථානං බහුවිධත්තං දස්සෙති.

34. වාසනාභාගියසුත්තාදීසු වුත්තා ධම්මා වාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියභාවෙහි ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කථං සංකිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියභාවෙහි අසාධාරණසාධාරණභාවෙහි විභජිතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමෙ ධම්මා සාධාරණා’’තිආදි ආරද්ධං. අට්ඨකථාය** පන –

> ‘‘එවං වාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියභාවෙහි ධම්මෙ එකදෙසෙන විභජිත්වා ඉදානි තෙසං කිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියභාවෙහි සාධාරණාසාධාරණභාවෙහි විභජිතුං ‘තත්ථ කතමෙ ධම්මා සාධාරණා’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 34) –

වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** යෙ ධම්මා සුත්තෙ වුත්තා විභත්තිහාරෙන විභජිතබ්බා, තෙසු ධම්මෙසු **කතමෙ ධම්මා සාධාරණාති** පුච්ඡති, **ද්වෙ ධම්මා සාධාරණාති** විස්සජ්ජෙති. තෙ ද්වෙ ධම්මෙ සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘නාමසාධාරණා, වත්ථුසාධාරණා චා’’**ති වුත්තං. තත්ථ **නාමසාධාරණාති** නාමෙන නාමපඤ්ඤත්තියා සාධාරණා සමානා, ‘‘කුසලා’’ති නාමෙන එකවීසති චිත්තුප්පාදා සමානා, ‘‘අකුසලා’’ත්‍යාදිනාමෙන ද්වාදස චිත්තුප්පාදා සමානා, කුසලාදිනාමපඤ්ඤත්තිවචනෙන වචනීයා අත්ථා කුසලාදිනාමසාධාරණාති වුත්තා. තෙන **ටීකායං** –

> ‘‘නාමං නාමපඤ්ඤත්ති, තංමුඛෙනෙව සද්දතො තදත්ථාවගමො. සද්දෙන ච සාමඤ්ඤරූපෙනෙව තථාරූපස්ස අත්ථස්ස ගහණං, න විසෙසරූපෙන. තස්මා සද්දවචනීයා අත්ථා සාධාරණරූපනාමායත්තගහණීයතාය නාමසාධාරණා වුත්තා’’ති –

වුත්තං. **වත්ථුසාධාරණාති** පතිට්ඨානභූතෙන වත්ථුනා සාධාරණා. යස්මිං පතිට්ඨානභූතෙ සන්තානෙ වා චිත්තුප්පාදාදිම්හි වා යෙ ධම්මා පවත්තන්ති, තෙ ධම්මා තෙන සන්තානෙන වා වත්ථුනා තෙන චිත්තුප්පාදාදිනා වා සාධාරණා සමානාති අත්ථො. එකසන්තානෙ පතිතත්තා ඵුසනාදිසභාවතො භින්නාපි වත්ථුසාධාරණා සමානවත්ථුකායෙව භවන්තීති විභත්තිහාරෙන විභජිත්වාති වුත්තං හොති.

‘‘කිං නාමසාධාරණාවත්ථුසාධාරණායෙව විභජිතබ්බා, අඤ්ඤං විභජිතබ්බං නත්ථී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යං වා පනා’’**තිආදි වුත්තං. නාමසාධාරණවත්ථුසාධාරණෙහි අඤ්ඤං යං වා පන කිච්චසාධාරණපච්චයසාධාරණපටිපක්ඛාදිසාධාරණම්පි ධම්මජාතං **එවංජාතියං** සාධාරණජාතියං, තම්පි සබ්බං විචයහාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන ගවෙසිත්වා යුත්තං සාධාරණං විභත්තිහාරෙන විභජිතබ්බන්ති අධිප්පායො. ‘‘තෙසු නාමසාධාරණාදීසු කතමෙ නාමසාධාරණා, කතමෙ වත්ථුසාධාරණා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘මිච්ඡත්තනියතානං සත්තාන’’**න්තිආදි වුත්තං. මාතුඝාතකාදීනං ඡන්නං මිච්ඡත්තනියතකම්මකරානං සත්තානඤ්ච දුග්ගතිඅහෙතුකසුගතිඅහෙතුකද්වෙහෙතුකතිහෙතුකානං චතුන්නං පුථුජ්ජනානං අනියතකම්මකරානං සත්තානඤ්ච සන්තානෙ පවත්තා දස්සනපහාතබ්බා කිලෙසා දස්සනපහාතබ්බනාමසාධාරණා සමානා භවන්ති සක්කායදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමසනවසෙන භින්නසභාවානම්පි දස්සනපහාතබ්බනාමනාතිවත්තනතො. වුත්තප්පකාරානං නියතානියතසත්තානං දස්සනපහාතබ්බානං කිලෙසානං පතිට්ඨානවත්ථුභාවතො වත්ථුසාධාරණා ච සමානවත්ථුකාති අත්ථො. **පුථුජ්ජනස්ස** දුග්ගතිඅහෙතුකාදිචතුබ්බිධසත්තස්ස, **සොතාපන්නස්ස** ච සන්තානෙ පවත්තා **කාමරාගබ්‍යාපාදා** කිලෙසා කාමරාගබ්‍යාපාදනාමසාධාරණා සමානා භවන්ති සකදාගාමිමග්ගප්පහාතබ්බඅනාගාමිමග්ගප්පහාතබ්බවසෙන භින්නසභාවානම්පි කාමරාගබ්‍යාපාදනාමනාතිවත්තනතො. වුත්තප්පකාරස්ස **පුථුජ්ජනස්ස, සොතාපන්නස්ස** ච කාමරාගබ්‍යාපාදානං පතිට්ඨානවත්ථුභාවතො වත්ථුසාධාරණා සමානවත්ථුකාති අත්ථො ච ගහෙතබ්බො. **පුථුජ්ජනස්ස, අනාගාමිස්ස** ච සන්තානෙ පවත්තා **උද්ධංභාගියා සංයොජනා** උද්ධම්භාගියනාමසාධාරණා සමානා භවන්ති රූපරාගාදිවසෙන භින්නසභාවානම්පි උද්ධංභාගියනාමනාතිවත්තනතො. **පුථුජ්ජනස්ස, අනාගාමිස්ස** ච උද්ධංභාගියානං පතිට්ඨානවත්ථුභාවතො වත්ථුසාධාරණා සමානවත්ථුකාති අත්ථො ච ගහෙතබ්බො. තෙන වුත්තං **ටීකායං** – ‘‘දස්සනපහාතබ්බානඤ්හි යථා මිච්ඡත්තනියතසත්තා පවත්තිට්ඨානං, එවං අනියතාපී’’ති වුත්තං. සඞ්ඛෙපතො පන සංකිලෙසපක්ඛෙ පහානෙකට්ඨා කිලෙසා නාමසාධාරණා හොන්ති, සහජෙකට්ඨා කිලෙසා වත්ථුසාධාරණාති දට්ඨබ්බා.

සංකිලෙසපක්ඛෙ සාධාරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කථං වොදානපක්ඛෙ සාධාරණා විභත්තා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යං කිඤ්චි අරියසාවකො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යං කිඤ්චීති** සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තා පඨමජ්ඣානසමාපත්තිආදිකා ලොකියා සමාපත්තියෙව ගහිතා. **අරියසාවකොති** අරියස්ස භගවතො සාවකො අරියසාවකොති වත්තබ්බො, ඣානලාභී ච ඵලට්ඨයො ච පුග්ගලො, න මග්ගට්ඨයො. මග්ගට්ඨයො හි ලොකියං යං කිඤ්චි සමාපත්තිං න සමාපජ්ජති. **සබ්බා සා** ලොකියසමාපත්ති

රූපාවචරා අරූපාවචරා දිබ්බවිහාරො බ්‍රහ්මවිහාරො පඨමජ්ඣානසමාපත්තීති එවමාදීහි පරියායෙහි සාධාරණා තංසමඞ්ගීහි වීතරාගාවීතරාගෙහි සාධාරණා ලොකියසමාපත්තිනාමනාතිවත්තනතො ච වීතරාගාවීතරාගෙහි සමාපජ්ජිතබ්බතො ච. ‘‘අරියසාවකො ච ලොකියං සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තො ඔධිසො ඔධිසො සමාපජ්ජති, එවං සති කථං වීතරාගෙහි සාධාරණාති සද්දහිතබ්බා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සාධාරණා හි ධම්මා’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘කථං තෙ ඔධිසො ගහිතා, අථ ඔධිසො ගහෙතබ්බා, කථං සාධාරණාති අනුයොගං මනසි කත්වා තං විසොධෙන්තො ආහ – ‘සාධාරණා හි ධම්මා එවං අඤ්ඤමඤ්ඤ’න්තිආදී’’ති වුත්තං.

තත්ථ එවං වීතරාගාවීතරාගෙහි ඔධිසො ඔධිසො සමාපජ්ජිතබ්බා **ධම්මා පරං පරං** පච්චා පච්චා පවත්තියමානං ධම්මජාතං **සකං සකං** පුබ්බෙ පුබ්බෙ ජාතං ‘‘ලොකියසමාපත්තී’’ති නාමං නියත**විසයං** අඤ්ඤමඤ්ඤං හුත්වා **හි** යස්මා නාතිවත්තන්ති, තස්මා සාධාරණාති සද්දහිතබ්බා ගහෙතබ්බාති අත්ථො. ‘‘පරං පරං සමාපජ්ජන්තො කථං නාතිවත්තතී’’ති වත්තබ්බත්තා නාතිවත්තනං පාකටං කාතුං **‘‘යොපී’’**තිආදි වුත්තං. **යො** අරියසාවකො වා අවීතරාගො වා. **ඉමෙහි** ලොකියසමාපත්ති**ධම්මෙහි** සමන්නාගතො, සො අරියසාවකො වා අවීතරාගො වා පරං පරං සමාපජ්ජන්තොපි **තං ධම්මං** ලොකියං සමාපත්තිධම්මං නාතිවත්තති, අඤ්ඤං උපගන්ත්වා නාතික්කමතීති අත්ථො. යෙහි ලොකියසමාපත්තිධම්මෙහි සමන්නාගතො, **ඉමෙ** ලොකියසමාපත්ති **ධම්මා** සාධාරණාවාති දට්ඨබ්බා.

‘‘වාසනාභාගියාදිසුත්තෙසු වුත්තා යෙ ධම්මා ඉමිනා විභත්තිහාරෙන විභත්තා, යෙසු ධම්මෙසු කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු විභජිතබ්බෙසු ධම්මෙසු **කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා**ති පුච්ඡති, පුච්ඡිත්වා යාව දෙසනං උපාදාය අසාධාරණා ධම්මා ගවෙසිතබ්බා, ‘‘සෙක්ඛාසෙක්ඛා’’ති වා ගවෙසිතබ්බා, ‘‘භබ්බාභබ්බා’’ති වා ගවෙසිතබ්බා. අථ වා යාව ‘‘සෙක්ඛාසෙක්ඛා භබ්බාභබ්බා’’ති දෙසනා වුත්තා, තාව දෙසනං උපාදාය අසාධාරණා ගවෙසිතබ්බා. කථං ගවෙසිතබ්බා? අරියෙසු සෙක්ඛාසෙක්ඛධම්මවසෙන ‘‘සෙක්ඛා’’ති නාමං අසෙක්ඛෙන අසාධාරණං, ‘‘අසෙක්ඛා’’ති නාමං සෙක්ඛෙන අසාධාරණන්ති වා, අනරියෙසු ‘‘භබ්බා’’ති නාමං අභබ්බෙන අසාධාරණං, ‘‘අභබ්බා’’ති නාමං භබ්බෙන අසාධාරණන්ති වා ගවෙසිතබ්බා. **කාමරාගබ්‍යාපාදා** සංයොජනා අප්පහීනත්තා අනුසයභාවෙන උප්පජ්ජනාරහත්තා **අට්ඨමකස්ස** සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්ස ච **සොතාපන්නස්ස** ඵලට්ඨස්ස ච සාධාරණා භවන්ති, **ධම්මතා** ධම්මසභාවො අසාධාරණො. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘අට්ඨමකස්ස සොතාපත්තිමග්ගට්ඨතා සොතාපන්නස්ස අසාධාරණා, සොතාපන්නස්ස සොතාපන්නඵලට්ඨතා ච අට්ඨමකස්ස සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්ස අසාධාරණා. අට්ඨමකස්ස වා පහීයමානකිලෙසතා

සොතාපන්නස්ස අසාධාරණා, සොතාපන්නස්ස පහීනකිලෙසතා ච අට්ඨමකස්ස අසාධාරණා''ති.

උද්ධම්භාගියා සංයොජනා අප්පහීනත්තා අනුසයභාවෙන උප්පජ්ජනාරහත්තා **අට්ඨමකස්ස** මග්ගට්ඨභාවෙන අට්ඨමකසදිසස්ස අනාගාමිමග්ගට්ඨස්ස ච **අනාගාමිස්ස** ඵලට්ඨස්ස ච සාධාරණා, **ධම්මතා** ධම්මසභාවො අසාධාරණා. ඉදං වුත්තං හොති – ''අට්ඨමකස්ස අනාගාමිමග්ගට්ඨතා අනාගාමිස්ස ඵලට්ඨස්ස අසාධාරණා, අනාගාමිස්ස අනාගාමිඵලට්ඨතා ච අට්ඨමකස්ස අසාධාරණා. අට්ඨමකස්ස වා පහීයමානකිලෙසතා අනාගාමිස්ස අසාධාරණා, අනාගාමිස්ස ඵලට්ඨස්ස පහීනකිලෙසතා ච අට්ඨමකස්ස අසාධාරණා''ති. ''මග්ගට්ඨතා ඵලට්ඨතාය අසාධාරණා, ඵලට්ඨතා ච මග්ගට්ඨතාය අසාධාරණා''තිපි වත්තුං වට්ටති. **සබ්බෙසං** සත්තන්නං **සෙක්ඛානං** පුග්ගලානං **නාමං ''සෙක්ඛා''ති නාමං සාධාරණං. ධම්මතා අසාධාරණාති** චතුන්නං මග්ගට්ඨානං තංතංමග්ගට්ඨතා අඤ්ඤමඤ්ඤං මග්ගට්ඨානං අසාධාරණා. හෙට්ඨිමඵලත්තයට්ඨානඤ්ච අසාධාරණා, හෙට්ඨිමඵලත්තයට්ඨානං තංතංඵලට්ඨතා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵලට්ඨානං අසාධාරණා, චතුන්නං මග්ගට්ඨානඤ්ච අසාධාරණාති අත්ථො. ''සෙක්ඛානං තංතංමග්ගට්ඨතා තංතංඵලට්ඨතාය අසාධාරණා, තංතංඵලට්ඨතා ච තංතංමග්ගට්ඨතාය අසාධාරණා''ති වත්තුම්පි වට්ටති. **සබ්බෙසං පටිපන්නකානන්ති** ඵලත්ථාය පටිපජ්ජන්තීති **පටිපන්නකා,** තෙසං මග්ගසමඞ්ගීනං චතුන්නං පුග්ගලානං **නාමං** ''පටිපන්නකා''ති නාමං සාධාරණං, **ධම්මතා** තංතංමග්ගට්ඨතා අසාධාරණා. **සබ්බෙසං සෙක්ඛානං** සත්තන්නං පුග්ගලානං සෙක්ඛානං සීලං සාධාරණං, **ධම්මතා** තංතංමග්ගට්ඨඵලට්ඨතා අසාධාරණාති. වාසනාභාගියසංකිලෙසභාගියසුත්තෙසු වුත්තා දස්සනෙනපහාතබ්බාදයො චෙව නිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තෙසු වුත්තා සෙක්ඛාදයො ච ධම්මා සාධාරණාසාධාරණභෙදෙන විභත්තිහාරෙන විභජිතබ්බාති අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

''අට්ඨමකස්සා''තිආදිනා අරියෙසු පුග්ගලෙසු අසාධාරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කථං අනරියෙසු අසාධාරණා විභත්තා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අරියෙසු වුත්තනයානුසාරෙන අනරියෙසුපි විභජිත්වා ගවෙසිතබ්බාති දස්සෙතුං **''එවං විසෙසානුපස්සිනා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ''එවං 'අට්ඨමකස්සා'තිආදිනා අරියපුග්ගලෙසු අසාධාරණධම්මං දස්සෙත්වා ඉතරෙසු නයදස්සනත්ථං 'එවං විසෙසානුපස්සිනා'තිආදි වුත්ත''න්ති වුත්තං. **එවං** අරියෙසු වුත්තනයානුසාරෙන හබ්බාහබ්බෙසු අනරියෙසු **විසෙසානුපස්සිනා** අසාධාරණතො විසෙසං අසාධාරණං අනුපස්සිනා ගවෙසකෙන පණ්ඩිතෙන හබ්බාහබ්බෙසුපි **හීනුක්කට්ඨමජ්ඣිමං උපාදාය ගවෙසිතබ්බං.** කථං? මාතුඝාතාදිවසෙන පවත්තානං

පටිසසම්පයුත්තදිට්ඨිසම්පයුත්තසත්තමජවනචිත්තුප්පාදානං මිච්ඡත්තනියතානං තංසමඞ්ගීනං වා තථාපවත්තා පඨමජවනචිත්තුපාදාදයො අනියතා ධම්මා පටිසසම්පයුත්තාදිභාවෙන සාධාරණා, මිච්ඡත්තනියතා ධම්මා එකචිත්තුප්පාදත්තා අසාධාරණා. යථා හි චිත්තං ''චිත්තසංසට්ඨ''න්ති න වත්තබ්බං, එවං මිච්ඡත්තනියතාපි ''මිච්ඡත්තනියතසාධාරණා''ති න වත්තබ්බා. මිච්ඡත්තනියතෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකානං දිට්ඨිසම්පයුත්තසත්තමජවනචිත්තුප්පාදසමඞ්ගීනං අනියතා දිට්ඨිසම්පයුත්තපඨමජවනචිත්තුප්පාදාදයො ධම්මා දිට්ඨිසම්පයුත්තාදිභාවෙන සාධාරණා, නියතමිච්ඡාදිට්ඨී එකචිත්තුප්පාදසමඞ්ගීභාවතො අසාධාරණා. තෙනාහ අට්ඨකථාචරියො –

> ''මිච්ඡත්තනියතානං අනියතා ධම්මා සාධාරණා, මිච්ඡත්තනියතා ධම්මා අසාධාරණා. මිච්ඡත්තනියතෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකානං අනියතා ධම්මා සාධාරණා, නියතමිච්ඡාදිට්ඨී අසාධාරණාති ඉමිනා නයෙන විසෙසානුපස්සිනා වෙදිතබ්බා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 34).

තත්ථ **''ඉමිනා නයෙනා''**ති ඉමිනා මිච්ඡත්තනියතානං උප්පජ්ජිතුං භබ්බා අනියතා ධම්මා සාධාරණා, උප්පජ්ජිතුං අභබ්බා අනියතා ධම්මා අසාධාරණාති ගහිතා. තෙන වුත්තං **''භබ්බාභබ්බා''**ති. තථා හීනස්ස හීනො හීනභාවෙන සාධාරණො, මජ්ඣිමුක්කට්ඨා අසාධාරණා. මජ්ඣිමස්ස මජ්ඣිමො සාධාරණො, හීනුක්කට්ඨා අසාධාරණා. උක්කට්ඨස්ස උක්කට්ඨො උක්කට්ඨභාවෙන සාධාරණො, හීනමජ්ඣිමා අසාධාරණාතිපි ගවෙසිතබ්බා. තෙනාහ – ''හීනුක්කට්ඨමජ්ඣිමං උපාදාය ගවෙසිතබ්බ''න්ති.

''තත්ථ කතමෙ ධම්මා සාධාරණා''තිආදිනා නානාවිධෙන විභත්තිහාරනයෙන ධම්මා විභජිත්වා දස්සිතා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කථං භූමිපදට්ඨානානි විභත්තිහාරනයෙන විභජිත්වා දස්සිතානී''ති පුච්ඡිතබ්බභාවතො ධම්මවිභජනානන්තරං භූමිපදට්ඨානානි විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''දස්සනභූමී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **දස්සනභූමී**ති දස්සනං භවති එත්ථ පඨමමග්ගෙති දස්සනභූමි, සොතාපත්තිමග්ගො. **නියාමාවක්කන්තියා**ති නියමනං **නියාමො,** කො සො? සම්පත්තනියාමො, අවක්කනං **අවක්කන්ති,** සොතාපත්තිඵලං, නියාමස්ස අවක්කන්ති **නියාමාවක්කන්ති,** තාය. දස්සනභූමිනාමකො සොතාපත්තිමග්ගො නියාමාවක්කන්තිනාමකස්ස සොතාපත්තිඵලස්ස පත්තියා පදට්ඨානං. පඨමමග්ගසමඞ්ගී පුග්ගලො හි නියාමං ඔක්කමන්තො නාම, ඵලසමඞ්ගී පන නියාමං ඔක්කන්තො නාම හොති, තස්මා නියාමාවක්කන්තිසද්දෙන පඨමඵලුප්පත්ති ගහිතා. **භාවනාභූමී**ති උපරිමග්ගත්තයං. **උත්තරිකානන්**ති තස්ස තස්ස මග්ගස්ස උපරිපවත්තානං තංතංඵලානං පත්තියා පදට්ඨානන්ති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං.

දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා මන්දපඤ්ඤස්ස උප්පජ්ජනතො සමථං ආවහන්තී හුත්වා **සමථස්ස පදට්ඨානං** හොති, **සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා** ඤාණාධිකස්ස උප්පජ්ජනතො විපස්සනාවහන්තී හුත්වා **විපස්සනාය පදට්ඨානං,** අවසෙසා ද්වෙ පටිපදාපි නාතිපඤ්ඤස්ස උප්පජ්ජනතො සමථස්ස පදට්ඨානන්ති ගහෙතබ්බා. තෙන **අට්ඨකථායං** වුත්තං – ''ඉතරා පන තිස්සොපි පටිපදා සමථං ආවහන්තී''තිආදි (නෙත්ති. අට්ඨ. 34). **දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු** සයමෙව එකන්තෙන ධම්මස්සවනස්ස පදට්ඨානං න හොති, වන්දනයාචනපඤ්හාපුච්ඡනාදයොපි පදට්ඨානං හොන්ති, තස්මා තෙහි කාරණෙහි සාධාරණං හුත්වා **පරතොඝොසස්ස** පදට්ඨානං හොති, පරතොඝොසො ච ධම්මස්සවනපඤ්හාවිස්සජ්ජනාදිවසෙන පවත්තො. දාතබ්බවත්ථුපරිච්චජනවන්දනයාචනකාලෙසු හි යෙභුය්‍යෙන ධම්මං දෙසෙන්ති, පඤ්හාපුච්ඡනාදිකාලෙසු ච විස්සජ්ජෙන්ති, පටිපුච්ඡසාකච්ඡාදීනි වා කරොන්ති. **සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු** පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිසුඛසමාධීහි පදට්ඨානභාවෙන සාධාරණං හුත්වා **චින්තාමයියා පඤ්ඤාය** පදට්ඨානං හොති. සීලවන්තස්ස හි සීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පාමොජ්ජාදයො හොන්ති, සමාහිතො ච ධම්මචින්තනෙ සමත්ථො හොති.

භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූති පුරිමා පුරිමා සමථභාවනා චෙව විපස්සනාභාවනා ච පුඤ්ඤකිරියවත්ථුදානසීලාදීහි කාරණෙහි සාධාරණං හුත්වා **භාවනාමයියා පඤ්ඤාය** පච්ඡිමාය පච්ඡිමාය සමථභාවනාය චෙව විපස්සනාභාවනාය ච පදට්ඨානං. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** – ''සාධාරණන්ති න බීජං විය අඞ්කුරස්ස, දස්සනභූමිආදයො විය නියාමාවක්කන්තිආදීනං ආවෙණිකං, අථ ඛො සාධාරණං තදඤ්ඤකාරණෙහිපී''ති. ''දානමයසීලමයභාවනාමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං පරතොඝොසචින්තාමයිභාවනාමයිපඤ්ඤානං පදට්ඨානභාවො ආචරියෙන විභත්තො, එවං සති තෙසං දානමයාදීනං යථාක්කමං පරියත්තිබාහුසච්චකම්මට්ඨානානුයොගමග්ගසම්මාදිට්ඨීනං පදට්ඨානභාවො න භවෙය්‍යා''ති වත්තබ්බත්තා තථාපවත්තං පදට්ඨානභාවම්පි දස්සෙතුං **''දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු පරතො ච ඝොසස්ස සුතමයියා ච පඤ්ඤාය''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> ''ඉදානි යස්මා දානං, සීලං, ලොකියභාවනා ච න කෙවලං යථාවුත්තපරතොඝොසාදීනංයෙව, අථ ඛො යථාක්කමං පරියත්තිබාහුසච්චකම්මට්ඨානානුයොගමග්ගසම්මාදිට්ඨීනම්පි පච්චයා හොන්ති, තස්මා තම්පි නයං දස්සෙතුං පුන 'දානමය'න්තිආදිනා දෙසනං වඩ්ඪෙසී''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 34) –

වුත්තං. තත්ථ දානමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථුනො පරතොඝොසස්ස සාධාරණපදට්ඨානභාවො හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඤාතබ්බො. දානං පන

දත්වා දෙසනං සුත්වා සුතානුසාරෙන වින්ථාරෙත්වා චින්තෙන්තස්ස පවත්තමානාය සුතමයියා පඤ්ඤාය වන්දනයාචනාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං හොති. සීලමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථුනොපි චින්තාමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණපදට්ඨානභාවො වුත්තොයෙව. පරිසුද්ධසීලං පන නිස්සාය ‘‘ඣානං නිබ්බත්තෙස්සාමි, මග්ගඵලං නිබ්බත්තෙස්සාමී’’තිආදිනා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පවත්තමානස්ස යොනිසොමනසිකාරස්ස පාමොජ්ජාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං හොති. භාවනාමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථුනො භාවනාමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණපදට්ඨානභාවොපි වුත්තොයෙව. සමථභාවනාසඞ්ඛාතං පන ඣානං පාදකං කත්වා වා පරිපාකං විපස්සනාභාවංයෙව වා නිස්සාය පවත්තමානාය සම්මාදිට්ඨියා පරිසුද්ධසීලාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං හොති.

දානමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථුආදීනං පරතොඝොසාදීනං පදට්ඨානභාවො පුනප්පුනං ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘පතිරූපදෙසවාසාදයොපි ඉමෙසං ධම්මානං පදට්ඨානානීති යථා විභජිතබ්බා, අම්හෙහි ච විඤ්ඤාතබ්බා, තථා විභජිත්වා දස්සෙථා’’ති වත්තබ්බත්තා තෙපි විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘පතිරූපදෙසවාසො’’**තිආදිමාහ. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘තථා පතිරූපදෙසවාසාදයො කායවිවෙකචිත්තවිවෙකාදීනං කාරණං හොන්තීති ඉමං නයං දස්සෙතුං ‘පතිරූපදෙසවාසො’තිආදිමාහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 34) වුත්තං. පතිරූපදෙසං නිස්සාය වසන්තස්ස කායවිවෙකචිත්තවිවෙකවඩ්ඪනතො, සමාධිවඩ්ඪනතො ච පතිරූපදෙසවාසො කායචිත්තවිවෙකස්ස ච උපචාරසමාධිඅප්පනාසමාධිස්ස ච සීලාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං. **සප්පුරිසූපනිස්සයොති** සප්පුරිසසන්තානෙ පවත්තො පයිරුපාසතො ආලම්බිතබ්බො පසාදො, තතො වා උපනිස්සයං ලභිත්වා පයිරුපාසන්තානං සන්තානෙ පවත්තො පුබ්බපසාදො යථාවිධො සප්පුරිසූපනිස්සයො පයිරුපාසන්තස්ස සද්ධාසම්පන්නස්ස රතනත්තයෙ **තිණ්ණං අවෙච්චප්පසාදානං** රතනත්තයගුණාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං, **සමථස්ස** ලභනනිමිත්තදායකං සප්පුරිසං පයිරුපාසිත්වා තෙන දින්නනයෙ ඨත්වා පවත්තෙතබ්බස්ස සමථස්ස සප්පුරිසූපනිස්සයො සීලපාමොජ්ජපීතාදීහි සාධාරණං හුත්වා පදට්ඨානං. අත්තසම්මාපණිහිතස්ස පාපජිගුච්ඡාදීනං සම්භවතො **අත්තසම්මාපණිධානං** ජාතිවයාදිපච්චවෙක්ඛණෙන සාධාරණං හුත්වා **හිරියා** ච පදට්ඨානං, අත්තසම්මාපණිහිතස්ස නිබ්බිදාදීනං සම්භවතො සීලාදීහි සාධාරණං හුත්වා **විපස්සනාය** ච පදට්ඨානං.

තදඞ්ගාදිවසෙන **අකුසලපරිච්චාගො** නිබ්බිදාඤාණාදීහි සාධාරණං හුත්වා **කුසලවීමංසාය** පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය පඤ්ඤාය ච අරියමග්ගස**මාධින්ද්‍රියස්ස** ච පදට්ඨානං. **ධම්මස්වාක්ඛාතතා** ස්වාක්ඛාතධම්මස්සවනානුසාරෙන පවත්තකුසලමූලකා ලොකියලොකුත්තරසම්පත්ති **කුසලමූලරොපනා** නාම,

තාය ච තථාවිධකුසලමූලකාය **ඵලසමාපත්තියා** ච පදට්ඨානං. **සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතා සඞ්ඝසුට්ඨුතාය** සඞ්ඝස්ස උපට්ඨාකානං සුට්ඨුභාවාය සප්පතිස්සවාය වචනසම්පටිච්ඡනභාවාය පදට්ඨානං. **සත්ථුසම්පදා** සත්ථරි චෙව ධම්මාදීසු ච ගුණඅජානනතාය **අප්පසන්නානඤ්ච පසාදාය පසන්නානඤ්ච** අප්පමත්තකපසාදානඤ්ච **භියොභාවාය** වඩ්ඪනාය පදට්ඨානං. **අප්පටිහතපාතිමොක්ඛතා** සඞ්ඝමජ්ඣෙ වා පරිසමජ්ඣෙ වා **දුම්මඞ්කූනං** දුම්මුඛානං දුස්සීලානං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, **පෙසලානං** පාතිමොක්ඛසංවරාදිසීලසම්පන්නානං පුග්ගලානං ඵාසුවිහාරාය ච පදට්ඨානං හොති. හොන්තො පන යථානුරූපෙහි අඤ්ඤෙහි කාරණෙහි සාධාරණං හුත්වා හොතීති වෙදිතබ්බො.

‘‘වාසනාභාගියසුත්තාදීසු වුත්තධම්මභූමිපදට්ඨානානං විභත්තිහාරෙන විභජිතබ්බභාවො අම්හෙහි කෙන ජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ’’**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

‘‘එත්තාවතා ච විභත්තිහාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො විභත්තිහාරො’’**ති වුත්තං. යත්ථ යත්ථ සුත්තෙ යෙ යෙ ධම්මාදයො වුත්තා, තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ වුත්තෙසු තෙසු තෙසු ධම්මාදීසු යථාලාභවසෙන යො යො විභත්තිහාරො යොජිතො, සො සො විභත්තිහාරො නිද්ධාරෙත්වා **යුත්තො** යොජිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉති විභත්තිහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙනෙව ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

9. පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

35. යෙන යෙන සංවණ්ණාවිසෙසභූතෙන විභත්තිහාරවිභඞ්ගෙන සුත්තෙ වුත්තා ධම්මාදයො විභත්තා, සො සංවණ්ණාවිසෙසභූතො විභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො පරිවත්තනො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **පරිවත්තනො හාරො** පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්සා’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො පරිවත්තනො හාරො පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගො නාමාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

‘‘සංවණ්ණියමානෙ සුත්තෙ නිද්දිට්ඨස්ස කතමස්ස භාවිතබ්බස්ස කුසලස්ස කතමො පටිපක්ඛො, කථං පරිවත්තෙතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමස්ස භාවිතබ්බස්ස කුසලස්ස අයං පටිපක්ඛො, එවං පහාතබ්බභාවවසෙන පරිවත්තෙතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්සා’’තිආදිමාහ. අට්ඨකථාය**ං පන –

> ‘‘තත්ථ යස්මා සංවණ්ණියමානෙ සුත්තෙ යථානිද්දිට්ඨානං කුසලාකුසලධම්මානං පටිපක්ඛභූතෙ අකුසලකුසලධම්මෙ පහාතබ්බභාවාදිවසෙන නිද්ධාරණං පටිපක්ඛතො පරිවත්තනං, තස්මා ‘සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා භවතී’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 35) –

වුත්තං. පහායකස්ස හි ධම්මස්ස පහාතබ්බභාවවසෙන නිද්ධාරණං, පහාතබ්බස්ස ච ධම්මස්ස පහායකභාවවසෙන නිද්ධාරණං පටිපක්ඛතො පරිවත්තනං නාම හොති. තත්ථ **සම්මාදිට්ඨිස්සාති** සම්මා සුන්දරා පසත්ථා දිට්ඨි යස්ස පුග්ගලස්සාති සම්මාදිට්ඨි. පුග්ගලපදට්ඨානා හි අයං දෙසනා. තෙන වුත්තං ‘‘පුරිසපුග්ගලස්සා’’ති. සා පන සම්මාදිට්ඨි කම්මකම්මඵලාදිසද්දහනවසෙන වා අනිච්චාදිවිපස්සනාවසෙන වා මග්ගසම්මාදස්සනවසෙන වා පවත්තා නිරවසෙසාව ගහිතා. ‘‘යාය භාවිතාය සම්මාදිට්ඨියා පහාතබ්බා මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා භවති, යදි කෙවලා මිච්ඡාදිට්ඨියෙව නිජ්ජිණ්ණා භවති, එවං සති තදවසෙසා අකුසලා ධම්මා අජිණ්ණා

භවෙය්‍යු’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යෙ චස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා’’**තිආදි වුත්තං. මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා අනෙකෙ පාපකා අකුසලායෙව ධම්මා ච **උප්පජ්ජෙය්‍යුං** උප්පජ්ජනාරහා භවෙය්‍යුං, **තෙ ච** අකුසලා ධම්මා **අස්ස** සම්මාදිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස **නිජ්ජිණ්ණා** පහාතබ්බාරහා අනුප්පජ්ජනසභාවා හොන්ති. තෙනාහ භගවා – ‘‘උපාදානනිරොධා භවනිරොධො’’ති (උදා. 2; මහාව. 1).

‘‘යදි සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි, තප්පච්චයා අකුසලධම්මායෙව නිජ්ජිණ්ණා භවන්ති, එවං සති සම්මාදිට්ඨිපච්චයා කුසලා ධම්මා න සම්භවෙය්‍යු’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සම්මාදිට්ඨිපච්චයා ච’’**තිආදි වුත්තං. **අස්ස** සම්මාදිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස උප්පජ්ජනාරහා සම්මාදිට්ඨිපච්චයා අනෙකෙ **කුසලා** සමථවිපස්සනා වා බොධිපක්ඛියා වා **ධම්මා** සම්භවන්ති, උප්පන්නා ච **තෙ** ධම්මා **අස්ස** සම්මාදිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස සන්තානෙ පුනප්පුනං පවත්තනවසෙන **භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.**

සම්මාදිට්ඨියා පටිපක්ඛානං මිච්ඡාදිට්ඨියා, තප්පච්චයානං අකුසලානං ධම්මානං පරිවත්තනභාවො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො,

‘‘සම්මාසඞ්කප්පස්ස ධම්මස්ස පටිපක්ඛො ධම්මො කථං පරිවත්තෙතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සම්මාසඞ්කප්පස්ස පුරිසපුග්ගලස්සා’’**තිආදි වුත්තං. යොජනත්ථ ආදයො වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා. සම්මා සුන්දරා පසත්ථා වාචා යස්ස පුග්ගලස්සාති **සම්මාවාචො,** තස්ස සම්මාවාචස්ස. **‘‘පුරිසපුග්ගලස්සා’’**තිආදීනං අත්ථොපි වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසත්ථොසම්මා අවිපරීතතො විමුත්තිඤාණදස්සනං යස්ස පුග්ගලස්සාති **සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනො,** තස්ස සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණදස්සනසම්පන්නස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ‘‘අවිමුත්තාව සමානා විමුත්තා මය’’න්ති මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන පවත්තං **මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනං නිජ්ජිණ්ණං** විගතං භවති. **‘‘යෙ චස්සා’’**තිආදීනං අනුසන්ධ්‍යාදිකො වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

36. ‘‘සම්මාදිට්ඨිස්සාතිආදිනා සම්මාදිට්ඨිආදීනං කුසලානං පටිපක්ඛා මිච්ඡාදිට්ඨ්‍යාදිකායෙව අකුසලා පහාතබ්බභාවෙන පරිවත්තෙතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පාණාතිපාතාවෙරමණිආදීනං කුසලානං පටිපක්ඛා පාණාතිපාතාදිකාපි අකුසලා පහාතබ්බභාවෙන පරිවත්තෙතබ්බාති දස්සෙතුං **‘‘යස්ස වා පාණාතිපාතා පටිවිරතස්සා’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘එවං සම්මාදිට්ඨිආදිමුඛෙන මිච්ඡාදිට්ඨිආදිං දස්සෙත්වා පුන පාණාතිපාතඅදින්නාදානකාමෙසුමිච්ඡාචාරාදිතො වෙරමණියාදීහි පාණාතිපාතාදීනං පරිවත්තනං දස්සෙතුං ‘යස්සා’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 36) වුත්තං. තදඞ්ගාදිවසෙනපහීනො **හොති. කාලවාදිස්සාති** වදිතබ්බකාලෙ වදිතබ්බං වදති සීලෙනාති **කාලවාදී,** තස්ස.

‘‘යථාවුත්තප්පකාරෙනෙව පරිවත්තෙතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා අඤ්ඤෙන පකාරෙනපි පරිවත්තෙතබ්බාති දස්සෙතුං **‘‘යෙ ච ඛො කෙචී’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘යෙ ච ඛො කෙචීතිආදිනා සම්මාදිට්ඨිආදිමුඛෙනෙව මිච්ඡාදිට්ඨිආදීහි එව පරිවත්තනං පකාරන්තරෙන දස්සෙතී’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 36) වුත්තං. තත්ථ **කෙචි** මිච්ඡාදිට්ඨිකමිච්ඡාසඞ්කප්පාදිකායෙව පුග්ගලා පරෙසං අරියානං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං ගරහන්ති. **සන්දිට්ඨිකා** සන්දිට්ඨෙ නියුත්තා, **සහධම්මිකා** සහ ධම්මෙන කාරණෙන යෙ වත්තන්ති සහධම්මිකා. **ගාරය්හා** ගරහිතබ්බාකාරෙ යුත්තා. වාදා ච අනුවාදා ච **වාදානුවාදා,** තෙ භවන්තො සම්මාදිට්ඨිඤ්ච **ධම්මං** ගරහන්ති. **තෙන** ගරහණෙන. **පුජ්ජා** පූජිතබ්බා ච න භවන්ති, **පාසංසා** පසංසිතබ්බා ච න භවන්ති. **එවන්තිආදීසු** සම්මාසඞ්කප්පං වා සම්මාවාචාදිකං වා විසුං විසුං සම්මාසඞ්කප්පඤ්ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාසඞ්කප්පිකා, තෙ භවන්තො න පුජ්ජා ච පාසංසා ච…පෙ.… සම්මාවිමුත්තිඤ්ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාදිට්ඨිවාචිකා, තෙ භවන්තො න පුජ්ජා ච පාසංසා ච. සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනඤ්ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි

යෙ මිච්ඡාවිමුත්තිකා, තෙ භවන්තො න පුජ්ජා ච පාසංසා ච. සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනඤ්ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනිකා, තෙ භවන්තො න පුජ්ජා ච පාසංසා චාති යොජනා කාතබ්බා. **"මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනා"**තිපි පාඨො අත්ථි.

"අරියමග්ගසම්මාදිට්ඨාදීනං ගරහවසෙනෙව මිච්ඡාදිට්ඨාදයො ච පරිවත්තෙතබ්බා, නාවසෙසානං පසංසාවසෙනා"ති වත්තබ්බත්තා කාමාදීනං පසංසාවසෙනපි කාමානං පටිපක්ඛා වෙරමණියාදයොපි පරිවත්තෙතබ්බාති දස්සෙතුං **"යෙ ච ඛො කෙචි එවමාහංසූ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භුඤ්ජිතබ්බා කාමා, පරිභුඤ්ජිතබ්බා කාමා, ආසෙවිතබ්බා කාමා, නිසෙවිතබ්බා කාමාති** එත්ථ කාමීයන්තෙති **කාමාති** කම්මසාධනවසෙන වත්ථුකාමා ගහිතා, නාතිපණීතා කාමා භුඤ්ජිතබ්බා, අතිපණීතා කාමා පරි සමන්තතො භුඤ්ජිතබ්බා. අතිපණීතතරා කාමා **ආ** භුසො සෙවිතබ්බා, නියතා සෙවිතබ්බා. **භාවයිතබ්බා කාමා, බහුලීකාතබ්බා කාමාති** එත්ථ පන කාමෙන්තීති **කාමාති** කත්තුසාධනවසෙන කිලෙසකාමා ගහිතා, පුනප්පුනං උප්පාදනවසෙන **භාවයිතබ්බා** වඩ්ඪාපෙතබ්බා පවත්තෙතබ්බා කිලෙස**කාමා,** බහූනං පුනප්පුනං උප්පාදනවසෙන කාතබ්බා වඩ්ඪාපෙතබ්බා කිලෙස**කාමාති යෙ** ච කාමවසිකා පුථුජ්ජනා කෙචි එවමාහංසු **තෙසං** කාමවසිකානං පුථුජ්ජනානං කෙසඤ්චි තාදිසෙහි **කාමෙහි වෙරමණී** කුසලචෙතනා පටිපක්ඛවසෙන **අධම්මො** අසෙවිතබ්බො නාම ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො.

අන්තද්වයවසෙන පරිවත්තනං දස්සෙතුං **"යෙ වා පන කෙචී"**තිආදි වුත්තං. **අත්තකිලමථානුයොගො ධම්මොති නිය්‍යානිකොති** යෙ වා පන පඤ්චාතපාදිපටිපන්නකා තත්ථියා එවමාහංසු, **තෙසං** පඤ්චාතපාදිපටිපන්නකානං **නිය්‍යානිකො ධම්මො** මජ්ඣිමාපටිපදාසඞ්ඛාතො විපස්සනාසහිතො අරියමග්ගො **අධම්මො** අනිය්‍යානිකො අභාවෙතබ්බො නාම ආපජ්ජෙය්‍යාති. සුඛදුක්ඛවසෙනපි පරිවත්තනං දස්සෙතුං **"යෙ ච ඛො"**තිආදි වුත්තං. "පාපං නිජ්ජරාපෙස්සාමා"ති අත්තහිංසනාදිවසෙන පටිපන්නකානං පවත්තො සරීරතාපනො **දුක්ඛො** ධම්මො නිය්‍යානිකොති.

යෙ ච තථාපටිපන්නකා කෙචි එවමාහංසු, **තෙසං** තථාපටිපන්නකානං අනවජ්ජපච්චයපරිභොගවසෙන පවත්තො සරීරදුක්ඛූපසමො **සුඛො ධම්මො අධම්මො** අප්පවත්තෙතබ්බො ආපජ්ජෙය්‍යාති.

අන්තද්වයාදිවසෙන පරිවත්තනං ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, "කථං අසුභසඤ්ඤාදිවසෙන පරිවත්තෙතබ්බො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා එවං අසුභසඤ්ඤාදිවසෙන සුභසඤ්ඤාදිකා පරිවත්තෙතබ්බාති දස්සෙතුං **"යථා වා පනා"**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන "ඉදානි

අසුභසඤ්ඤාදිමුඛෙන සුභසඤ්ඤාදිපරිවත්තනං දස්සෙතුං ‘යථා වා පනා’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 36) වුත්තං. **සබ්බසඞ්ඛාරෙසූති** තෙභූමකසඞ්ඛාරෙසු. ආරද්ධවිපස්සකස්ස හි තෙභූමකා ධම්මා කිලෙසාසුචිපග්ඝරණකත්තා අසුභතො උපට්ඨහන්ති.

‘‘යදි සරූපතොයෙව ඉමෙසං ඉමෙ පටිපක්ඛාති අපරිවත්තෙතබ්බා සියුං, එවං සති නිරවසෙසා ච පටිපක්ඛා න සක්කා පරිවත්තෙතුං, කථං සක්කා පරිවත්තෙතු’’න්ති වත්තබ්බත්තා පරිවත්තනලක්ඛණං දස්සෙන්තො **‘‘යං යං වා පනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ කුසලං වා අකුසලං වා **යං යං ධම්මං පරිවත්තෙතුකාමො ආචරියො චිත්තෙන රොචයති** දිට්ඨියා **උපගච්ඡති,** කුසලස්ස වා අකුසලස්ස වා **තස්ස තස්ස** රුචිකස්ස උපගතස්ස **ධම්මස්ස** යො පටිපක්ඛො, **සො** පටිපක්ඛධම්මො අසද්ධම්මො **අස්ස** ධම්මස්ස **අනිට්ඨතො** පච්චනීකතො **අජ්ඣාපන්නො** පරිඤ්ඤාතො. ඉට්ඨං වා අනිට්ඨං වා **යං යං ධම්මං** පරිවත්තෙතුකාමො ආචරියො චිත්තෙන **රොචයති** දිට්ඨියා **උපගච්ඡති,** ඉට්ඨස්ස වා අනිට්ඨස්ස වා **තස්ස තස්ස** රුචිකස්ස ධම්මස්ස යො පටිපක්ඛො, **සො** පටිපක්ඛධම්මො **අස්ස** ධම්මස්ස **අනිට්ඨතො** පච්චනීකධම්මතො **අජ්ඣාපන්නො** පරිඤ්ඤාතො භවතීති පරිවත්තෙතුකාමෙන ඉච්ඡිතබ්බධම්මානුරූපපටිපක්ඛවසෙන පරිවත්තනං කාතබ්බන්ති පරිවත්තනෙ පටිපක්ඛලක්ඛණං වුත්තං. තෙන **අට්ඨකථායං** වුත්තං – ‘‘පටිපක්ඛස්ස ලක්ඛණං විභාවෙති’’ති.

‘‘එවං වුත්තප්පකාරං පරිවත්තනං අම්හෙහි කථං සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බතා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘එත්තාවතා පරිවත්තො හාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො පරිවත්තනො හාරො’’**ති වුත්තං. යස්මිං සුත්තෙ කුසලාකුසලෙ නිද්දිට්ඨෙ පටිපක්ඛවසෙන නීහරිත්වා යථාසම්භවං යො යො පරිවත්තනො හාරො නියුත්තො, තස්මිං සුත්තෙ නිද්දිට්ඨෙ පටිපක්ඛවසෙන නීහරිත්වා සො සො පරිවත්තනො හාරො **නියුත්තො** නිද්ධාරෙත්වා යුත්තො යොජිතොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

10. වෙවචනහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

37. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පවත්තනහාරවිභඞ්ගෙන පරිවත්තෙතබ්බා සුත්තත්ථා විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පරිවත්තනහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො වෙවචනහාරවිභඞ්ගො’’ති

පුච්ඡිතබ්බත්තා **“තත්ථ කතමො වෙවචනො හාරො”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **වෙවචනො හාරො** වෙවචනහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘වෙවචනානි බහූනී’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘එකං භගවා ධම්ම’’න්තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො වෙවචනො හාරො වෙවචනහාරවිභඞ්ගො නාමාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. ‘‘යානි වෙවචනානි නිද්ධාරිතානි, කතමානි තානි වෙවචනානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“යථා එක”**න්තිආදි වුත්තං. **එකං** විඤ්ඤාතබ්බං **ධම්මං** සභාවධම්මං පඤ්ඤාපෙතබ්බං වා **ධම්මං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි යථා** යෙහි පකාරෙහි වෙව වෙවචනෙහි ච භගවා නිද්දිසති, තථාපකාරානි වෙවචනානි විඤ්ඤාතබ්බානීති අත්ථො. ‘‘තානි වෙවචනානි කින්ති භගවා ආහා’’ති වත්තබ්බත්තා **“යථාහ භගවා”**තිආදි වුත්තං. යථා යංයංපකාරානි වෙවචනානි –

> ‘‘ආසා ච පිහා ච අභිනන්දනා ච, අනෙකධාතූසු සරා පතිට්ඨිතා;
> අඤ්ඤාණමූලප්පභවා පජප්පිතා, සබ්බා මයා බ්‍යන්තිකතා සමූලිකා’’ති. –

භගවා ආහ, තංතංපකාරානි වෙවචනානි විඤ්ඤාතබ්බානීති අත්ථො.

එකස්සෙව ධම්මස්ස අනෙකෙහි පරියායභූතෙහි වෙවචනෙහි නිද්දිසනෙ ඵලං **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 37) බහුධා වුත්තං, තස්මා අම්හෙහි න දස්සිතං. ‘‘කතමා ආසා, කතමා පිහාදී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“ආසා නාම වුච්චතී”**තිආදි වුත්තං. **යා භවිස්සස්ස අත්ථස්ස ආසීසනා අවස්සං ආගමිස්සතීති** යා ආසා **අස්ස** ආසීසන්තස්ස පුග්ගලස්ස උප්පජ්ජති, තස්ස ආසීසනා **“ආසා නාමා”**ති වුච්චති. වත්තමානස්ස යා පත්ථනා **අස්ස** පත්ථයන්තස්ස උප්පජ්ජති, සෙය්‍යතරං වා අඤ්ඤං දිස්වා ‘‘එදිසො අහං භවෙය්‍ය’’න්ති යා පිහා **අස්ස** පිහයන්තස්ස උප්පජ්ජති, සා පත්ථනා **“පිහා නාමා”**ති වුච්චති. අනාගතත්ථං ආරබ්භ පවත්තා තණ්හා **“ආසා”**ති වුච්චති, අනාගතපච්චුප්පන්නත්ථං ආරබ්භ පවත්තා තණ්හා **“පිහා”**ති වුච්චති, තථාපි තණ්හාභාවෙන එකත්තා එකො ධම්මොව අත්ථස්ස ඉච්ඡිතස්ස නිප්ඵත්ති **අත්ථනිප්ඵත්ති,** පටිපාලෙති එතාය තණ්හායාති **පටිපාලනා,** අත්ථනිප්ඵත්තියා පටිපාලනාති **අත්ථනිප්ඵත්තිපටිපාලනා**. යා තණ්හා අස්ස පාලයන්තස්ස පුග්ගලස්ස උප්පජ්ජති, සා තණ්හා **“අභිනන්දනා”**ති වුච්චති.

‘‘යා අත්ථනිප්ඵත්ති තණ්හාය පටිපාලෙතබ්බා, කතමා සා අත්ථනිප්ඵත්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තං අත්ථනිප්ඵත්තිං සත්තතො වා සඞ්ඛාරතො වා විභජිත්වා දස්සෙන්තො **“පියං වා ඤාතිං, පියං වා ධම්ම”**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **“ඤාති”**න්ති ඉමිනා මිත්තබන්ධවාදයොපි ගහිතා. **ධම්මං** පන පියරූපාරම්මණාදිකං ඡබ්බිධම්පි යාය තණ්හාය තණ්හිකො

අභිනන්දති, සා තණ්හා **"අභිනන්දනා නාමා"**ති වුච්චති. පටික්කූලං ඤාතිං වා ධම්මං වා විපල්ලාසවසෙන අප්පටික්කූලං ඤාතිං වා ධම්මං වා සභාවවසෙන අප්පටික්කූලතො යාය තණ්හාය තණ්හිකො අභිනන්දති, සා තණ්හා වා **"අභිනන්දනා නාමා"**ති වුච්චතීති යොජෙත්වා අත්ථො ගහෙතබ්බො.

''යාසු අනෙකාසු ධාතූසු වුත්තප්පකාරා තණ්හා 'සරා'ති භගවතා වුත්තා, කතමා තා ධාතුයො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තා ධාතුයො සරූපතො දස්සෙතුං **"චක්ඛුධාතූ"**තිආදි වුත්තං.

''තාසු ධාතූසු කතමාය ධාතුයා කතමා සරා පතිට්ඨිතා පවත්තා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමාය ධාතුයා අයං සරා පතිට්ඨිතා පවත්තාති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **"සරාති කෙචි රූපාධිමුත්තා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කෙචීති** සරාසඞ්ඛාතාය රූපතණ්හාය තණ්හිකා පුග්ගලා. **රූපාධිමුත්තාති** රූපධාතුසඞ්ඛාතෙ ආරම්මණෙ අධිමුත්තා අජ්ඣොසිතා. ඉමිනා පදෙන රූපතණ්හාසඞ්ඛාතා සරා රූපධාතුයා පතිට්ඨිතා පවත්තාති ගහිතා, **"කෙචි සද්දාධිමුත්තා"**තිආදීහිපි සද්දතණ්හාසඞ්ඛාතාදයො සරා සද්දධාතුයාදීසු පතිට්ඨිතා පවත්තා සරාව ගහිතා. **කෙචි ධම්මාධිමුත්තාති** එත්ථ ධම්මග්ගහණෙන චක්ඛුධාතුසොතධාතුඝානධාතුජිව්හාධාතුකායධාතුසත්තවිඤ්ඤාණධාතුධම්ම ධාතුයො ගහිතා, තස්මා අට්ඨාරස ධාතුයො පතිට්ඨානභාවෙන ගහිතාපි ඡබ්බිධාව ගහිතාති දට්ඨබ්බා. ''රූපාධිමුත්තාදීසු කිත්තකානි පදානි තණ්හාපක්ඛෙ තණ්හාය වෙවචනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා එතාදිසානි එත්තකානි පදානි තණ්හාපක්ඛෙ තණ්හාවෙවචනානීති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **"තත්ථ යානි ඡ ගෙහසිතානී"**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු ඡසු රූපාදීසු. **ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානීති** ඡසු රූපාදීසු පවත්තං තණ්හාපෙමං නිස්සාය පවත්තානි ඡ දොමනස්සානි. එස නයො සෙසෙසුපි. ''ඡ උපෙක්ඛා ගෙහසිතාපි භගවතා වුත්තා, කස්මා න ගහිතා''ති වත්තබ්බත්තා **"යා ඡ උපෙක්ඛා ගෙහසිතා, අයං දිට්ඨිපක්ඛො"**ති වුත්තං, දිට්ඨිපක්ඛත්තා න ගහිතාති අත්ථො.

38. ''කථං වුත්තප්පකාරා තණ්හා එව ගහිතා''ති වත්තබ්බත්තා **"සායෙව පත්ථනාකාරෙනා"**තිආදි වුත්තං. **සා** වුත්තප්පකාරා එව තණ්හා පත්ථනාකාරෙන පවත්තනතො ආසාදිපරියායෙන වුත්තා, රූපාදිආරම්මණධම්මෙසු නන්දනතො **"ධම්මනන්දී"**ති පරියායෙන වුත්තා, රූපාදිආරම්මණධම්මෙසු ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙති විය අජ්ඣොසාය තිට්ඨනතො **"ධම්මජ්ඣොසාන"**න්ති පරියායෙන වුත්තා, තස්මා තණ්හාය වෙවචනානි හොන්ති.

තණ්හාය වෙවචනානි ආචරියෙන නිද්දිට්ඨානි, අම්හෙහි ච ඤාතානි, ''කතමානි චිත්තස්ස වෙවචනානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"චිත්තං මනො"**තිආදි

වුත්තං. ‘‘ආරම්මණං චින්තෙතීති **චිත්තං**. මනතී ජානාතීති **මනො**. විජානාතීති **විඤ්ඤාණ**’’න්තිආදිනා අත්ථො පකරණෙසු (ධ. ස. අට්ඨ. 5) වුත්තොව, තස්මා අම්හෙහි න විත්ථාරිතො. වෙවචනානියෙව ඉමානි ඉමස්ස වෙවචනානීති එත්තකානියෙව කථයිස්සාම. **‘‘පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබල’’**න්තිආදීනි පඤ්ඤාවෙවචනානි.

‘‘අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදීනි බුද්ධස්ස වෙවචනානි. ‘‘තානි කත්ථ දෙසිතානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යථා ච බුද්ධානුස්සතියං වුත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං. බුද්ධානුස්සතිදෙසනායං **යථා ච** යංයංපකාරං වෙවචනං භගවතා ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං…පෙ.… භගවතො’’ති වුත්තං, එතංපකාරං වෙවචනං බුද්ධානුස්සතියා වෙවචනං බුද්ධස්ස වෙවචනන්ති දට්ඨබ්බං. **‘‘යථා ච ධම්මානුස්සතියං වුත්ත’’**න්තිආදීසුපි එවමෙව යොජනා කාතබ්බා.

‘‘තෙනාහා’’තිආද්‍යානුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො චෙව **‘‘නියුත්තො වෙවචනො හාරො’’**තිආනුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉති වෙවචනහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

11. පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

39. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විභඞ්ගෙන වෙවචනානි විභත්තානි, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො පඤ්ඤත්තිහාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **පඤ්ඤත්තිහාරො** පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙතී’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘යා පකතිකථාය දෙසනා’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො පඤ්ඤත්තිහාරො පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගො නාමාති ගහෙතබ්බො.

‘‘යාහි විවිධාහි පඤ්ඤත්තීහි එකං ධම්මං භගවා දෙසෙති, කතමා තා විවිධා පඤ්ඤත්තියො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යා පකතිකථායා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පකතිකථායාති** අස්සාදාදිපදත්ථවිසෙසං අනිද්ධාරෙත්වා අත්ථසභාවෙන පවත්තාය කථාය සාධුකං මනසිකාරධම්මකථාය යා දෙසනා යථාධිප්පෙතමත්ථං වෙනෙය්‍යසන්තානෙ නික්ඛිපති පතිට්ඨපෙති පකාරෙන ඤාපෙති, තස්මා **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති,** තාය පඤ්ඤත්තියා ධම්මං දෙසෙතීති අත්ථො. ‘‘යා පඤ්ඤත්ති ‘පකතිකථාය දෙසනා’ති වුත්තා, කතමා සා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘කා ච පකතිකථාය**

දෙසනා''තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –''ඉති 'පකතිකථාය දෙසනා'ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන විභජිතුං 'කා ච පකතිකථාය දෙසනා'ති පුච්ඡිත්වා 'චත්තාරි සච්චානී'තිආදිමාහා''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 39) වුත්තං. තත්ථ දෙසනාදෙසෙතබ්බස්ස භෙදභාවෙපි අභෙදොපචාරෙන **''දෙසනා චත්තාරි සච්චානී''**ති වුත්තං, චතුන්නං සච්චානං පඤ්ඤත්ති දෙසනා නාමාති අත්ථො.

''කථං තං සච්චපඤ්ඤත්තිං භගවා ආහා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''යථා භගවා ආහා''**ති වුත්තං. **යථා** යෙන පකාරෙන භගවා යං යං පඤ්ඤත්තිං ආහ, තථා තෙන පකාරෙන සා පඤ්ඤත්ති ජානිතබ්බා. **''ඉදං දුක්ඛ''**න්ති යං පඤ්ඤත්තිං භගවා ආහ, **අයං** ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති පඤ්ඤත්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති, ඡන්නං ධාතූනං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති, අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති, ද්වාදසන්නං ආයතනානං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති, දසන්නං ඉන්ද්‍රියානං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්තීති යොජනා කාතබ්බා. ඛන්ධධාතුආයතනින්ද්‍රියානි ච ලොකියානෙව. පීළනසඞ්ඛතසන්තාපවිපරිණාමත්ථතාසාමඤ්ඤෙන එකත්තං උපනෙත්වා ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති වුත්තා. **දසන්නං ඉන්ද්‍රියානන්ති** චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායඉත්ථිපුරිසජීවිතමනවෙදනින්ද්‍රියානං දසන්නං. අනුභවනලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා වෙදනින්ද්‍රියං එකන්ති ගහිතං, සද්ධින්ද්‍රියාදීනි පන මග්ගපරියාපන්නත්තා න ගහිතානි.

කබළීකාරෙති ඨානූපචාරෙන වොහරිතෙ ඔජාසඞ්ඛාතෙ ආහාරෙ, රාගො අරියමග්ගෙන අප්පහාතබ්බත්තා අනුසයවසෙන, ආසාවසෙන වා පත්ථනාවසෙන වා **අත්ථි නන්දී. අත්ථි තණ්හාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පතිට්ඨිතං විරූළ්හන්ති** පටිසන්ධිආකඩ්ඪනසමත්ථතාපත්තියා පතිට්ඨිතත්තා පතිට්ඨිතඤ්චෙව විරූළ්හඤ්චාති ගහෙතබ්බං. **සඞ්ඛාරානන්ති** පුනබ්භවනිබ්බත්තකස්ස භවස්ස අභිනිබ්බත්තිහෙතුකානං සඞ්ඛාරානං. **ජාතිජරාමරණන්ති** අභිනිබ්බත්තනලක්ඛණා ජාති, න උප්පාදොව, පරිපාකලක්ඛණා ජරා, න ඨිතියෙව, භෙදනලක්ඛණං මරණං, න භඞ්ගමෙව. තෙන වුත්තං **''සසොකං සදරං සඋපායාස''**න්ති.

''ඵස්සෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ...පෙ.... මනොසඤ්චෙතනාය චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ...පෙ.... විඤ්ඤාණෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ අත්ථි රාගො...පෙ.... වදාමී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස ච සමුදයස්ස ච පභවස්ස පඤ්ඤාපනතො **පභවපඤ්ඤත්ති** නාම.

වට්ටවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං විවට්ටවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''කබළීකාරෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ නත්ථි රාගො''**තිආදි වුත්තං. ''කබළීකාරෙ...පෙ.... අනුපායාසන්ති වදාමී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති

දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, සමුදයස්ස පහානස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පහානපඤ්ඤත්ති** නාම, මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම.

40. විවට්ටවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං සම්මසනවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''සමාධිං, භික්ඛවෙ, භාවෙථා''**තිආදි වුත්තං. ''සමාධිං, භික්ඛවෙ, භාවෙථ…පෙ…. යථාභූතං පජානාතී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, සමුදයස්ස පහානස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පහානපඤ්ඤත්ති** නාම, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම.

සම්මසනවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං උපාදානක්ඛන්ධවසෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''රූපං, රාධ, විකිරථා''**තිආදි වුත්තං. ''රූපං, රාධ, විකිරථ…පෙ…. නිබ්බාන''න්ති **අයං** පඤ්ඤත්ති තණ්හාසඞ්ඛාතස්ස රොධස්ස නිරොධස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නිරොධපඤ්ඤත්ති** නාම, අස්සාදස්ස නිබ්බිදාය ච පඤ්ඤාපනතො **නිබ්බිදාපඤ්ඤත්ති** නාම, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, සමුදයස්ස පහානස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පහානපඤ්ඤත්ති** නාම, මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම.

''රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානි විකිරන්තො විද්ධංසෙන්තො විකීළනියං කරොන්තො පඤ්ඤාය තණ්හාක්ඛයාය පටිපජ්ජන්තො කිං පජානාතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාතී''**තිආදි වුත්තං. ''සො 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාතීති…පෙ…. නිරොධගාමිනිපටිපදාති යථාභූතං පජානාතී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති සච්චානං පටිවෙධස්ස පඤ්ඤාපනතො **පටිවෙධපඤ්ඤත්ති** නාම, දස්සනභූමියා නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, සොතාපත්තිඵලස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම. ''සො 'ඉමෙ ආසවා'ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. 'ආසවා අසෙසං නිරුජ්ඣන්තී'ති යථාභූතං පජානාතී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති ඛයෙඤාණස්ස උප්පාදස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **උප්පාදපඤ්ඤත්ති** නාම, අනුප්පාදෙඤාණස්ස ඔකාසස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **ඔකාසපඤ්ඤත්ති** නාම, මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, සමුදයස්ස පහානස්ස ච

පඤ්ඤාපනතො **පහානපඤ්ඤත්ති** නාම, වීරියින්ද්‍රියස්ස ආරම්භස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **ආරම්භපඤ්ඤත්ති** නාම, ආසාටිකානං ආහටනාය ච පඤ්ඤාපනතො **ආහටනාපඤ්ඤත්ති** නාම, භාවනාභූමියා නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අභිනිසාතස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **අභිනිසාතපඤ්ඤත්ති** නාම.

41. වට්ටවසෙන වා විවට්ටවසෙන වා ධම්මසම්මසනවසෙන වා උපාදානක්ඛන්ධවසෙන වා පජානනවසෙන වා සච්චෙසු නානාවිධො පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කථං තෙපරිවට්ටවසෙන සච්චෙසු පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො’’ති වත්තබ්බත්තා තෙපරිවට්ටවසෙන සච්චෙසු පඤ්ඤත්තිභෙදං දස්සෙතුං **‘‘ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ, භික්ඛවෙ’’**තිආදි ආරද්ධං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘එවං වට්ටවිවට්ටමුඛෙන සම්මසනඋපාදානක්ඛන්ධමුඛෙනෙව සච්චෙසු පඤ්ඤත්තිවිභාගං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙපරිවට්ටවසෙන දස්සෙතුං ‘ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 41) වුත්තං. තත්ථ **පුබ්බෙ** පරිජානනතො පට්ඨාය. **අනනුස්සුතෙසූ**ති පරිජානනවසෙන අනනුස්සුතෙසු චතූසු සච්චධ**ම්මෙසු. චක්ඛු**න්ති පඨමං නිබ්බානදස්සනට්ඨෙන චක්ඛු නාම. යථාසභාවතො කිච්චපරිජානනට්ඨෙන සච්ඡිකිරියපරිජානනට්ඨෙන **ඤාණං** නාම. යථාසභාවතො කිච්චපරිජානනාදීනං පටිවිජ්ඣිත්වා පජානනට්ඨෙන **පඤ්ඤා** නාම. තථා විදිතකරණට්ඨෙන **විජ්ජා** නාම. ආලොකොභාසකරණට්ඨෙන **ආලොකො** නාම. ඉදං චක්ඛාදිකං සබ්බං පඤ්ඤාවෙවචනමෙව. ‘‘ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ…පෙ…. උදපාදී’’ති **අයං** පඤ්ඤත්ති සච්චානං දෙසනාය පඤ්ඤාපනතො **දෙසනාපඤ්ඤත්ති** නාම, සුතමයියා පඤ්ඤාය නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම, ධම්මචක්කස්ස පවත්තනාය ච පඤ්ඤාපනතො **පවත්තනාපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. උදපාදී’’ති **අයං** පඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස භාවනාය පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, චින්තාමයියා පඤ්ඤාය නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතං…පෙ…. උදපාදී’’ති **අයං** පඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස භාවනාය පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, භාවනාමයියා පඤ්ඤාය නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, අඤ්ඤාතාවිනො ඉන්ද්‍රියස්ස සච්ඡිකිරියාය ච පඤ්ඤාපනතො **සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති** නාම, ධම්මචක්කස්ස පවත්තනාය ච පඤ්ඤාපනතො **පවත්තනාපඤ්ඤත්ති** නාම.

තෙපරිවට්ටවසෙන සච්චෙසු නානාවිධො පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං කුසලාකුසලාදිවසෙන දෙසිතධම්මස්ස පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''තුලමතුලඤ්ච සම්භව''**න්තිආදි වුත්තං. අථ වා ධම්මචක්කසුත්තෙ පඤ්ඤත්තිභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''තුලමතුලඤ්චාතිආදිගාථාය කථං පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''තුලමතුලඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. තුලීයති පරිච්ඡිජ්ජීයතීති **තුලං,** කාමාවචරකම්මං, නත්ථි තුලං සදිසං අඤ්ඤං ලොකියකම්මං අස්ස මහග්ගතකම්මස්සාති **අතුලං,** රූපාරූපාවචරකම්මං. පුනබ්භවං සම්භවති එතෙන සඞ්ඛාරෙනාති **සම්භවො,** තං සම්භවං. පුනබ්භවං සඞ්ඛරොතීති **භවසඞ්ඛාරො.** අජ්ඣත්තෙ විපස්සනාවසෙන රමතීති **අජ්ඣත්තරතො.** සමථවසෙන සමාධියතීති **සමාහිතො.** අත්තනි සම්භවතීති **අත්තසම්භවො,** තං අත්තසම්භවං. **මුනි** සම්බුද්ධො සම්භවං භවසඞ්ඛාරං තුලඤ්ච අතුලඤ්ච අවස්සජි, අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො කවචං අභින්දි ඉව, එවං අත්තසම්භවං **අභින්දි** පදාලයීති යොජනා කාතබ්බා. අථ වා **මුනි** සම්බුද්ධො ''පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා, නිබ්බානං පන නිච්චං සුඛං අසඞ්ඛතං අවිපරිණාමධම්ම''න්ති **තුලං** තුලයන්තො **අතුලං** නිබ්බානං දිස්වා සම්භවං භවසඞ්ඛාරං අරියමග්ගෙන අවස්සජි. කථං අවස්සජි? සො හි මුනි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣත්තරතො ච හුත්වා, සමථවසෙන උපචාරප්පනාසු සමාහිතො ච හුත්වා කවචං අභින්දි ඉව, **එවං අත්තසම්භවං** අත්තනි සඤ්ජාතං කිලෙසං **අභින්දි** පදාලයි, කිලෙසාභාවෙන කම්මඤ්ච ජහීති ගාථාත්ථො ගහෙතබ්බො.

''තුලමතුලඤ්ච සම්භව''න්ති පඤ්ඤත්ති සබ්බධම්මානං අභිඤ්ඤාය පඤ්ඤාපනතො **අභිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, ධම්මපටිසම්භිදාය නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, ''භවසඞ්ඛාරමවස්සජි මුනී''ති පඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස පරිච්චාගස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පරිච්චාගපඤ්ඤත්ති** නාම, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** නාම, ''අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො''ති පඤ්ඤත්ති කායගතාය සතියා භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම, චිත්තෙකග්ගතාය ඨිතියා ච පඤ්ඤාපනතො **ඨිතිපඤ්ඤත්ති** නාම, ''අභින්දි කවචමිවත්තසම්භව''න්ති පඤ්ඤත්ති චිත්තස්ස අභිනිබ්බිදාය ච පඤ්ඤාපනතො **අභිනිබ්බිදාපඤ්ඤත්ති** නාම, සබ්බඤ්ඤුතාය උපාදානස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **උපාදානපඤ්ඤත්ති** නාම, අවිජ්ජාණ්ඩකොසානං පදාලනාය ච පඤ්ඤාපනතො **පදාලපඤ්ඤත්ති** නාම, ''යථාවුත්තො පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො කෙන සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. තථාවුත්තස්ස පඤ්ඤත්තිප්පභෙදස්ස සම්භවතො භගවා යං ''තුලමතුල''න්තිආදිගාථමාහ, තථාසම්භවතො යථාවුත්තාය ගාථාය යථාවුත්තො පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො සද්දහිතබ්බොති.

‘‘තුලමතුලඤ්චා’’තිආදිගාථායං පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො.

> ‘යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතොනිදානං, කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍ය;
> කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා, තෙසං සතීමා විනයාය සික්ඛෙ’ති. –

ගාථායං පන කථං පඤ්ඤත්තිභෙදො විභත්තො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යො දුක්ඛමද්දක්ඛී’’**තිආදි වුත්තං. **යො** ආරද්ධවිපස්සකො ජන්තු යතොනිදානං සබ්බං තෙභූමකං හෙතුඵලං **දුක්ඛං** අද්දක්ඛි, **සො** ආරද්ධවිපස්සකො ජන්තු කාමෙසු **කථං නමෙය්‍ය** නමෙතුං නාරහති. කාමා ලොකෙ ‘‘සඞ්ගො’’ති **හි** යස්මා පස්සිතබ්බා, තස්මා නමෙතුං නාරහති, ඉති එතං දුක්ඛභාවං දුක්ඛහෙතුභාවං ඤත්වා **තෙසං** කාමානං **විනයාය** වූපසමාය **සතිමා** කායගතාසතිසම්පන්නො තිස්සො සික්ඛානි **සික්ඛෙ** සික්ඛෙය්‍යාති ගාථාත්ථො සඞ්ඛෙපෙන විඤ්ඤාතබ්බො. **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 41) පන විත්ථාරෙන සංවණ්ණිතො.

‘‘යො දුක්ඛ’’න්ති පඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස වෙවචනස්ස ච පරිඤ්ඤාය ච පඤ්ඤාපනතො **වෙවචනපඤ්ඤත්ති, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ‘‘යතොනිදාන’’න්ති පඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස පභවස්ස ච පහානස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පභවපඤ්ඤත්ති** චෙව **පහානපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ‘‘අද්දක්ඛී’’ති පඤ්ඤත්ති ඤාණචක්ඛුස්ස වෙවචනස්ස ච පටිවෙධස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** චෙව **පටිවෙධපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ‘‘කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍යා’’ති පඤ්ඤත්ති කාමතණ්හාය වෙවචනස්ස ච අනභිනිවිසස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** චෙව **අනභිනිවෙසපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ‘‘කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා’’ති පඤ්ඤත්ති කාමානං පච්චත්ථිකතො දස්සනස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **දස්සනපඤ්ඤත්ති** නාම. කාමා හි අනත්ථජනනතො පච්චත්ථිකසදිසා.

‘‘කීදිසා හුත්වා අනත්ථජනකා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘කාමා හී’’**තිආදි වුත්තං. කාමා රාගග්ගිආදීහි අන්තොදය්හනතො **අඞ්ගාරකාසූපමා** ච, පූතිභාවාපජ්ජනතො **මංසපෙසූපමා** ච, බහි අඤ්ඤෙන දය්හනතො **පාවකකප්පා** ජලිතග්ගික්ඛන්ධූපමා ච, පතිට්ඨානාභාවතො **පපාතූපමා** ච, විසසදිසෙහි දොසාදීහි පරහිංසනතො **උරගොපමා** ච. ‘‘තෙසං සතීමා’’ති පඤ්ඤත්ති පහානාය අපචයස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **අපචයපඤ්ඤත්ති** නාම, කායගතාය සතියා නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, මග්ගස්ස භාවනාය ච පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘විනයාය සික්ඛෙ’’ති පඤ්ඤත්තිරාගවිනයස්ස දොසවිනයස්ස මොහවිනයස්ස පටිවෙධස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **පටිවෙධපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘ජන්තූ’’ති පඤ්ඤත්ති යොගිස්ස වෙවචනස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘ජන්තූති සාමඤ්ඤසත්තවාචකො සද්දො කස්මා යොගිවාචකොති විඤ්ඤාතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යදා හී’’**තිආදි වුත්තං. යොගී **යදා** යස්මිං කාලෙ කාමා සඞ්ගොති පජානාති, තදා තස්මිං කාලෙ **සො** යොගී කාමානං අනුප්පාදාය කුසලෙ ධම්මෙ කායගතාසතිආදීහි **උප්පාදයති,** සො කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්තො යොගී අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය **වායමති** කුසලවීරියං කරොති, තස්මා යොගීවාචකො ජන්තුසද්දොති විඤ්ඤාතබ්බො. ‘‘ජන්තූ’’ති **අයං** පඤ්ඤත්ති **අප්පත්තස්ස** කුසලස්ස ඣානධම්මාදිකස්ස පත්තියා වායාමස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **වායාමපඤ්ඤත්ති** නාම, ඔරමත්තිකාය අසන්තුට්ඨියා නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘සො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය වායමතී’’ති අයං පඤ්ඤත්ති වායාමපඤ්ඤත්ති, ‘‘හෙතුසො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා වායමතීති පඤ්ඤත්ති කතමා පඤ්ඤත්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සො උප්පන්නාන’’**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තස්මිං ‘‘අනුප්පන්නාන’’න්තිආදිම්හි. ‘‘සො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා වායමතී’’ති **අයං** පඤ්ඤත්ති භාවනාය අප්පමාදස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **අප්පමාදපඤ්ඤත්ති** නාම, වීරියින්ද්‍රියස්ස නික්ඛෙපස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම, කුසලානං ධම්මානං ආරක්ඛස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **ආරක්ඛපඤ්ඤත්ති** නාම, අධිචිත්තසික්ඛාය ඨිතියා ච පඤ්ඤාපනතො **ඨිතිපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘කෙන යථාවුත්තප්පකාරො පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතොනිදාන’’න්තිආදිගාථාය පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො.

> ‘‘මොහසම්බන්ධනො ලොකො, භබ්බරූපොව දිස්සති;
> උපධිබන්ධනො බාලො, තමසා පරිවාරිතො;
> අස්සිරී විය ඛායති, පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනන්ති. –

ගාථායං පන කථං පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො විභත්තො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘මොහසම්බන්ධනො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **මොහසම්බන්ධනොති** මොහහෙතුකෙහි සංයොජනෙහි සම්බන්ධො. **ලොකොති** අප්පහීනසංයොජනො සත්තලොකො. **භබ්බරූපොව දිස්සතීති** අභබ්බොපි අත්තා භබ්බරූපොව භබ්බජාතිකො විය බාලානං අවිපස්සකානං දිස්සති. **උපධිබන්ධනොති** කිලෙසූපධීහි බන්ධිතබ්බො. ය්‍යු-පච්චයො හි කම්මත්ථෙ විහිතො. උපධීසු වා කිලෙසානං බන්ධනං යස්ස බාලස්සාති **උපධිබන්ධනො.** ද්වෙ අවඩ්ඪියො ලාති ගණ්හාතීති **බාලො. තමසා** සම්මොහෙන **පරිවාරිතො**

පටිච්ඡාදිතො පණ්ඩිතානං විපස්සකානං **අස්සිරී** විය සිරීවිරහිතො විය **ඛායති** උපට්ඨාති. **පස්සතො** පඤ්ඤාචක්ඛුනා පස්සන්තස්ස පණ්ඩිතස්ස කිඤ්චනං නත්ථීති සඞ්ඛෙපත්ථො දට්ඨබ්බො.

‘‘මොහසම්බන්ධනො ලොකො’’ති පඤ්ඤත්ති මොහසීසෙන ගහිතානං විපල්ලාසානං දෙසනාය පඤ්ඤාපනතො **දෙසනාපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘භබ්බරූපොව දිස්සතී’’ති පඤ්ඤත්ති ලොකස්ස විපරීතස්ස විපරීතාකාරෙන උපට්ඨහන්තස්ස පඤ්ඤාපනතො **විපරීතපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘උපධිබන්ධනො බාලො’’ති පඤ්ඤත්ති පාපකානං ඉච්ඡාවචරානං පභවස්ස පඤ්ඤාපනතො **පභවපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘උපධිබන්ධනො බාලො’’ති පඤ්ඤත්ති පරියුට්ඨානානං අකුසලානං ධම්මානං බන්ධනකිච්චස්ස පඤ්ඤාපනතො **කිච්චපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘උපධිබන්ධනො බාලො’’ති පඤ්ඤත්ති කිලෙසානං බන්ධනබලමූහනබලානං පඤ්ඤාපනතො **බලපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘උපධිබන්ධනො බාලො’’ති පඤ්ඤත්ති සඞ්ඛාරානං විරූහනාය පඤ්ඤාපනතො **විරූහනාපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘තමසා පරිවාරිතො’’ති පඤ්ඤත්ති අවිජ්ජන්ධකාරස්ස දෙසනාය පඤ්ඤාපනතො **දෙසනාපඤ්ඤත්ති** නාම, අවිජ්ජන්ධකාරස්ස වෙවචනස්ස ච පඤ්ඤාපනතො **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘අස්සිරී විය ඛායතී’’ති පඤ්ඤත්ති දිබ්බචක්ඛුස්ස දස්සනකිරියාය පඤ්ඤාපනතො **දස්සනපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘අස්සිරී විය ඛායතී’’ති පඤ්ඤත්ති පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස නික්ඛෙපස්ස පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම. ‘‘පස්සතො නත්ථි කිඤ්චන’’න්ති පඤ්ඤත්ති **සත්තානං** අරියානං පටිවෙධස්ස පඤ්ඤාපනතො **පටිවෙධපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘කතමං කිඤ්චන’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘රාගො කිඤ්චන’’**න්තිආදි වුත්තං. ‘‘යථාවුත්තො පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො කථං අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. යථාවුත්තස්ස පඤ්ඤත්තිප්පභෙදස්ස සම්භවතො භගවා යං **‘‘මොහසම්බන්ධනො’’**තිආදිමාහ, තථාසම්භවතො තාය ගාථාය යථාවුත්තො පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො ගාථානුසාරෙන සද්දහිතබ්බො.

‘‘මොහසම්බන්ධනො ලොකො’’තිආදිගාථාය පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාත’න්තිආදිපාඨස්ස පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො කථං විභත්තො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ’’**තිආදිපාළිමාහ. ‘‘සා පන පාළි කිමත්ථං භගවතා වුත්තා’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය? පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා නිබ්බානං නත්ථි, තස්මා ‘‘අත්ථි නිබ්බාන’’න්ති වචනං සසවිසාණවචනං විය අනත්ථං, වොහාරමත්තමෙතන්ති වදන්තානං මිච්ඡාවාදං භඤ්ජිතුං භගවතා වුත්තාති දට්ඨබ්බා.

කුතොචිපි අජාතත්තා අභූතත්තා **අජාතං අභූතං**. පච්චයෙහි අකතත්තා **අකතං**. සඞ්ඛතාභාවතො **අසඞ්ඛතං** නිබ්බානං අත්ථි. **එතං** අජාතාදිකං නිබ්බානං නො චෙ අභවිස්ස, එවං සති නිස්සරණං න පඤ්ඤායෙථ, නිබ්බානස්ස ච අරියමග්ගඵලානං ආරම්මණත්තා, මග්ගඵලානඤ්ච කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනතො පටිප්පස්සම්භනතො, සමුච්ඡින්දනෙන ච තිවිධස්ස වට්ටස්ස අපවට්ටනතො අජාතාදිකං නිබ්බානං අත්ථියෙවාති දට්ඨබ්බං.

''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාතං...පෙ.... අසඞ්ඛත''න්ති **අයං** පඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස **දෙසනාපඤ්ඤත්ති** ච නිබ්බානස්ස **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ''නයිධ ජාතස්ස...පෙ.... පඤ්ඤායෙථා''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති සඞ්ඛතස්ස **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** ච සඞ්ඛතස්ස **උපනයනපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ''යස්මා ච...පෙ.... අසඞ්ඛත''න්ති **අයං** පඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** ච නිබ්බානස්ස **ජොතනාපඤ්ඤත්ති** ච හොති. ''යස්මා ජාතස්ස...පෙ.... පඤ්ඤායතී''ති **අයං** පඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස **වෙවචනපඤ්ඤත්ති** ච මග්ගස්ස සංසාරතො **නියානිකපඤ්ඤත්ති** ච **නිස්සරණපඤ්ඤත්ති** ච හොතීති පඤ්ඤත්තිවිසෙසො පණ්ඩිතෙහි නිද්ධාරෙත්වා ගහෙතබ්බො.

''යථාවුත්තො නිබ්බානස්ස පඤ්ඤත්තිප්පභෙදො කෙන සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහ භගවා''**තිආදි වුත්තං. **''තෙනාහ ආයස්මා''**තිආද්‍යානුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො චෙව **''නියුත්තො පඤ්ඤත්තිහාරො''**ති අනුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉති පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

12. ඔතරණහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

42. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගෙන පඤ්ඤත්තියො විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ''කතමො ඔතරණො හාරවිභඞ්ගො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො ඔතරණො හාරො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **ඔතරණො හාරො** ඔතරණහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ''යො ච පටිච්චුප්පාදො''තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ''උද්ධං අධො

සබ්බධි විප්පමුත්තො''තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො ඔතරණො හාරො ඔතරණහාරවිභඞ්ගො නාමාති ගහෙතබ්බො.

තත්ථ පාදෙ ''කතමෙ පටිච්චසමුප්පාදාදයො නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි නිද්ධාරිතෙහි ධම්මෙහි ඔතරතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමස්මිං පාදෙ ඉමෙ පටිච්චසමුප්පාදාදයො නිද්ධාරෙත්වා ඉමෙහි නිද්ධාරිතෙහි ධම්මෙහි ඔතරතීති දස්සෙතුං **''උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උද්ධන්ති** කාමධාතුතො උද්ධං උපරිභාගෙ පවත්තාය රූපධාතුඅරූපධාතුයා. **අධොති** රූපධාතුතො හෙට්ඨාභාගෙ පවත්තාය කාමධාතුයා. **සබ්බධීති** සබ්බස්මිං කාමරූපඅරූපධාතුම්හි. **විප්පමුත්තොති** පටිසන්ධිවසෙන අප්පවත්තනතො විප්පමුත්තො අසෙක්ඛො. අයං සෙක්ඛො දස්සනමග්ගෙන සක්කායදිට්ඨියා සමුග්ඝාතත්තා ''අහං අස්මී''ති අනානුපස්සී විහරති. එවං සෙක්ඛාය විමුත්තියා චෙව අසෙක්ඛාය විමුත්තියා ච සෙක්ඛො චෙව අසෙක්ඛො ච අතිණ්ණපුබ්බං ඔඝං අපුනබ්භවාය විමුත්තො උදතාරීති ගාථාත්ථො ගහෙතබ්බො.

තස්මිං ගාථාපාදෙ ''කතමෙ නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි ඔතරතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''උද්ධන්ති රූපධාතූ''**තිආදි වුත්තං. **උද්ධන්ති** මනුස්සලොකතො උද්ධං චාතුමහාරාජිකාදයොපි ගහිතාති අත්ථසම්භවතො තං නිවත්තෙතුං **''රූපධාතු අරූපධාතූ''**ති වුත්තං. **අධොති** මනුස්සභවතො අධො චත්තාරො අපායභූමියො ච ගහිතාති අත්ථසම්භවතො තං නිවත්තෙතුං **''කාමධාතූ''**ති වුත්තං. **සබ්බධීති** චතුභූමිකෙති අත්ථසම්භවතො **''තෙධාතුකෙ''**ති වුත්තං. **අයං අසෙක්ඛා විමුත්තීති** විමුත්තස්ස අසෙක්ඛස්ස යා විරාගතා අත්ථි, අයම්පි විරාගතා අසෙක්ඛඵලවිමුත්ති. ''උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො''ති පාදෙ වුත්තප්පකාරා අයං අසෙක්ඛා විමුත්ති නිද්ධාරිතාති අත්ථො. නිද්ධාරිතාය අසෙක්ඛාය විමුත්තියා යානි සද්ධාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි නිද්ධාරිතානි, **තානියෙව** අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි භවන්ති. **අයං** වුත්තප්පකාරා ඔතරණා **ඉන්ද්‍රියෙහි** විමුත්තියා **ඔතරණා** නාම පවෙසනා නාම.

තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විජ්ජාය උපකාරකත්තා, පඤ්ඤාපදට්ඨානත්තා වා **විජ්ජා** භවන්ති. **විජ්ජුප්පාදා** තාදිසාය විජ්ජාය උප්පාදා උප්පාදහෙතුතො **අවිජ්ජානිරොධො** අවිජ්ජාය නිරොධො හොති…පෙ…. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති, **අයං** වුත්තප්පකාරා ඔතරණා පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා නාම.

තානියෙව අසෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතානි සද්ධාවීරියෙහි සීලසම්භවතො, සතියා ච පඤ්ඤානුවත්තකත්තා. සෙසා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා.

‘‘උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො’’ති පාඨෙ නිද්ධාරෙත්වා ඔතරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘අයං අහස්මීති අනානුපස්සී’’ති පාඨෙ ‘‘කතමෙ නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි ඔතරණෙහි ඔතරතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අයං අහස්මීති අනානුපස්සීති අයං සක්කායදිට්ඨියා’’**තිආදි වුත්තං. යො අයං සෙක්ඛො ‘‘අහමස්මී’’ති නානුපස්සී, තස්ස සෙක්ඛස්ස සක්කායදිට්ඨියා යො සමුග්ඝාතො අත්ථි, යා සමුග්ඝාතසඞ්ඛාතා සමුග්ඝාතවිමුත්ති සෙක්ඛා විමුත්ති හොති, තස්සා සෙක්ඛාය විමුත්තියා යානි සද්ධාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි නිද්ධාරිතානි, **තානියෙව** සෙක්ඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි භවන්ති. **අයං** වුත්තප්පකාරා ඔතරණා ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා නාම. සෙසා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා.

43. ‘‘උද්ධං අධො’’තිආදිගාථායං ඔතරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘නිස්සිතස්ස චලිත’’න්තිආදිපාඨෙ ‘‘කතමෙ නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි ඔතරතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘නිස්සිතස්ස චලිතං, අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථී’’**තිආදි වුත්තං. **නිස්සිතස්ස** පුග්ගලස්ස **චලිතං** චලනං අත්ථි, **අනිස්සිතස්ස** පුග්ගලස්ස **චලිතං** චලනං නත්ථි. **චලිතෙ** චලනෙ අසති පස්සද්ධි භවති, පස්සද්ධියා **සති** විජ්ජමානාය නති න හොති, නතියා **අසති** අවිජ්ජමානාය **ආගතිගති** න හොති, ආගතිගතියා **අසති** අවිජ්ජමානාය **චුතූපපාතො** න හොති, චුතූපපාතෙ **අසති** අවිජ්ජමානෙ **ඉධ** ඡසු අජ්ඣත්තිකායතනෙසු අත්තානං නෙව පස්සති, **හුරං** වා ඡසු බාහිරායතනෙසු අත්තානං න පස්සති, **උභයං** **අන්තරෙන** වජ්ජෙත්වා ඵස්සාදිසමුදායෙසු ධම්මෙසු අත්තානං න පස්සති, **එසොව** පටිච්චසමුප්පාදො ‘‘අවිජ්ජානිරොධා’’තිආදිකො දුක්ඛස්ස **අන්තො** අවසානං කරොතීති අත්ථො.

නිස්සිතස්ස චලිතන්ති එත්ථ ‘‘නිස්සයො කතිවිධො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘නිස්සිතස්ස චලිතන්ති නිස්සයො නාමා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දුවිධෙසු තණ්හානිස්සයදිට්ඨිනිස්සයෙසු යා චෙතනා **රත්තස්ස** පුග්ගලස්ස නිද්ධාරිතා, **අයං** චෙතනාධම්මො **තණ්හානිස්සයො** නාම. යා චෙතනා **මූළ්හස්ස** පුග්ගලස්ස නිද්ධාරිතා. **අයං** චෙතනාධම්මො **දිට්ඨිනිස්සයො** නාම. සා දුවිධා චෙතනා පන සඞ්ඛාරා නාම. සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං…පෙ…. සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො නිද්ධාරිතො. **අයං** වුත්තප්පකාරා ඔතරණා පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා නාම.

තත්ථාති තස්මිං තණ්හානිස්සයදිට්ඨිනිස්සයෙ යා වෙදනා **රත්තස්ස** පුග්ගලස්ස නිද්ධාරිතා, අයං **සුඛා වෙදනා**. යා චෙතනා **සම්මූළ්හස්ස** පුග්ගලස්ස නිද්ධාරිතා, අයං **අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා**. යෙභුයොන සෙසා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා.

44. ‘‘නිස්සිතස්ස චලිත’’න්තිආදිපාඨෙ ඔතරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා.

‘‘යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා වා…පෙ….
පියං න කයිරාථ කුහිඤ්චි ලොකෙ’’ති. –

ගාථාපාඨෙ ‘‘කතමෙ නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි ඔතරතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යෙ කෙචි සොකා’’**තිආදි වුත්තං. යෙ කෙචි සොකා වා යා කාචි පරිදෙවිතා වා අනෙකරූපා යා කාචි දුක්ඛා වා ලොකස්මිං සම්භවන්ති. **එතෙ** සොකාදයො පියං පටිච්ච පභවන්ති, පියෙ අසන්තෙ **එතෙ** සොකාදයො න භවන්ති. **තස්මා** පියෙ අසන්තෙ සොකාදීනං අභාවතො **යෙසං** වීතසොකානං කුහිඤ්චි ලොකෙපි නත්ථි, තෙ වීතසොකා සුඛිනො භවන්ති. **තස්මා** වීතසොකානං සුඛසම්පන්නත්තා අසොකං විරජං **පත්ථයානො** සප්පුරිසො කුහිඤ්චි ලොකෙ පියං න කයිරාථාති ගාථාත්ථො.

‘‘යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා වා, දුක්ඛා ච ලොකස්මිමනෙකරූපා පියං පටිච්ච පභවන්ති එතෙ’’ති එත්ථ පාඨෙ යා වෙදනා නිද්ධාරිතා, අයං **දුක්ඛා වෙදනා**. සෙසා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා.

‘‘යෙ කෙචි සොකා’’තිආදිගාථාපාඨෙ ඔතරණා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කාමං කාමයමානස්සා’’තිආදිගාථාපාඨෙ ‘‘කතමෙ නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි ඔතරතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘කාමං කාමයමානස්සා’’**තිආදි වුත්තං. තස්සං ගාථායං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොව.

තත්ථාති තස්මිං ‘‘පීතිමනො හොතී’’ති පාඨෙ යා පීතිමනතා වුත්තා නිද්ධාරිතා, **අයං** පීතිමනතා **අනුනයො** හොති. **‘‘සල්ලවිද්ධොව රුප්පතී’’**ති පාඨෙ යං රුප්පනං ආහ, **ඉදං** රුප්පනං **පටිඝං** හොති, අනුනයො ච පටිඝඤ්ච නිද්ධාරිතාති අත්ථො.

‘‘අනුනයෙ ච පටිඝෙ ච නිද්ධාරිතෙ කතමො ධම්මො නිද්ධාරිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අනුනයො පටිඝඤ්ච පන තණ්හාපක්ඛො’’**ති වුත්තං. **තණ්හාපක්ඛොති** තණ්හාපක්ඛත්තා තණ්හා නිද්ධාරිතා. ‘‘අනුනයො තණ්හාපක්ඛො හොතු, පටිඝං පන තණ්හාපක්ඛං න සියා’’ති චෙ වදෙය්‍ය? පටිඝස්ස අත්තසිනෙහවසෙන පවත්තනතො පටිඝම්පි තණ්හාපක්ඛං හොති. ‘‘තණ්හාය නිද්ධාරිතාය කතමො නිද්ධාරිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තණ්හාය ච පනා’’**තිආදි වුත්තං. දසන්නං රූපායතනානං තණ්හාය පදට්ඨානත්තා දස රූපානි ආයතනානි නිද්ධාරිතානි. **අයං** වුත්තප්පකාරා ඔතරණා ආයතනෙහි ඔතරණා නාම. සුත්තෙ ආගතා පටිච්චසමුප්පාදාදයො තෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයෙන නිද්ධාරිතා, සුත්තත්ථමුඛෙන වා නිද්ධාරිතා, තෙන…පෙ…. නයෙන නිද්ධාරිතෙසු පටිච්චසමුප්පාදාදීසු යො සංවණ්ණනානයවිසෙසො තදත්ථවාචකවසෙන වා තදත්ථඤාපකවසෙන වා

ඔතරති පවිසති සමොසරති, සො සංවණ්ණනානයවිසෙසො ඔතරණො හාරො නාමාති අධිප්පායො දට්ඨබ්බො. සෙසෙසුපි වුත්තනයානුසාරෙන ඔතරණා ගහෙතබ්බා. **"තෙනාහ ආයස්මා"**තිආද්‍යානුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො චෙව **"නියුත්තො ඔතරණො හාරො"**ති අනුසන්ධ්‍යාදිඅත්ථො ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉති ඔතරණහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

13. සොධනහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

45. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ඔතරණහාරවිභඞ්ගෙන ඔතරෙතබ්බා සුත්තත්ථා විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ''කතමො සොධනහාරවිභඞ්ගො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ කතමො සොධනො හාරො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථා**ති තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **සොධනො හාරො** සොධනහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ''විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ''තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ''යථා ආයස්මා අජිතො''තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො සොධනහාරවිභඞ්ගො නාමාති ගහෙතබ්බො. ''කථං තත්ථ පඤ්හෙ සොධනො හාරො විඤ්ඤාතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **"යථා ආයස්මා"**තිආදි වුත්තං. **යථා** යෙන පකාරෙන ආයස්මා අජිතො පාරායනෙ භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡති, තථා තෙන පකාරෙන විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ අයං සොධනො හාරො විඤ්ඤාතබ්බොති. ''නියමෙත්වා විභජෙහී''ති වත්තබ්බත්තා නියමෙත්වා විභජිතුං **"කෙනස්සූ"**තිආදි වුත්තං. ගාථාත්ථො වුත්තොව.

''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, කෙනස්සු නප්පකාසති;
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි, කිංසු තස්ස මහබ්භය''න්ති. –

පුච්ඡාවසෙන පවත්තගාථායඤ්ච –

''අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, (අජිතාති භගවා,)
විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති;
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි, දුක්ඛමස්ස මහබ්භය''න්ති. –

විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තගාථායඤ්චාති ඉමාසු ද්වීසු ගාථාසු **"කෙනස්සු නිවුතො ලොකො"**ති ඉමිනා පදෙන **පඤ්හෙ** පුච්ඡිතෙ **"අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො"**ති ඉමිනා පදෙන භගවා ''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො''ති පදං තදත්ථෙ අඤ්ඤාණසංසයාදිමලානං අපනයනෙන සොධෙති. තදත්ථෙ හි

විස්සජ්ජිතෙ අඤ්ඤාණසංසයාදීනං අභාවතො අත්ථො සොධිතො නාම, අත්ථෙ ච සොධිතෙ පදම්පි සොධිතංයෙව. තෙනාහ **අට්ඨකථායං** – ‘‘තදත්ථස්ස විස්සජ්ජනතො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 45), **ටීකායඤ්ච** ‘‘තබ්බිසයඅඤ්ඤාණසංසයාදිමලාපනයනෙන සොධෙතී’’ති වුත්තං. **නො ච ආරම්භන්ති** පුච්ඡිතුං ආරභිතබ්බං සබ්බගාථාපදං, ගාථාත්ථං වා, ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස සබ්බස්ස අත්ථස්ස විස්සජ්ජනවසෙන අපරියොසිතත්තා භගවා ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’’ති එත්තකෙනෙව පදෙන සොධෙති. සෙසෙසුපි එස නයො.

‘‘කිංසු තස්ස මහබ්භය’’න්ති ඉමිනා පදෙන පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ **‘‘දුක්ඛමස්ස මහබ්භය’’**න්ති පදෙන භගවතා **ආරම්භො** ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො **සුද්ධො** සොධිතො හොති. සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො.

යත්ථ පඤ්හෙ **එවං** නිරවසෙසවිස්සජ්ජනවසෙන ආරම්භො **සුද්ධො** සොධිතො භවති, සො පඤ්හො **විස්සජ්ජිතො** සොධිතො භවති. **යත්ථ** පඤ්හෙ එවං නිරවසෙසවිස්සජ්ජනවසෙන ආරම්භො යාව **අසුද්ධො** අසොධිතො භවති, තාව සො පඤ්හො **විස්සජ්ජිතො** සොධිතො න භවතීති යොජනා. **‘‘තෙනාහා’’**තිආද්‍යානුසන්ධ්‍යාද්‍යත්ථො චෙව **‘‘නියුත්තො සොධනො හාරො’’**ති අනුසන්ධ්‍යාද්‍යත්ථො ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉති සොධනහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

14. අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

46. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විභඞ්ගෙන පඤ්හාදයො සොධිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො අධිට්ඨානො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො පටිනිද්දෙසතො **අධිට්ඨානො හාරො** අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘එකත්තතාය ධම්මා, යෙපි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘යෙ තත්ථ නිද්දිට්ඨා, තථා තෙ ධාරයිතබ්බා’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගො නාමාති ගහෙතබ්බො.

‘‘යෙ ධම්මා සුත්තෙසු එකත්තතාය ච වෙමත්තතාය ච නිද්දිට්ඨා, තෙ ධම්මා කිං පන තථෙව ධාරයිතබ්බා, උදාහු අඤ්ඤථාපි විකප්පයිතබ්බා’’ති

පුච්ඡිතබ්බත්තා **"යෙ තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු සුත්තන්තෙසු **යෙ** දුක්ඛසච්චාදයො ධම්මා එකත්තතාය ච වෙමත්තතාය ච නිද්දිට්ඨා, **තෙ** දුක්ඛසච්චාදයො ධම්මා **තථා** එකත්තතාය ච වෙමත්තතාය ච **ධාරයිතබ්බා** උපලක්ඛිතබ්බා, න අඤ්ඤථා විකප්පයිතබ්බා.

''සාමඤ්ඤකප්පනාය වොහාරභාවෙන අනවට්ඨානතො කතමා එකත්තතා, කතමා වෙමත්තතා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"දුක්ඛන්ති එකත්තතා"**තිආදි වුත්තං. **දුක්ඛ**න්ති ජාතිආදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා දුක්ඛසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං දුක්ඛසාමඤ්ඤතා දුක්ඛස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමං දුක්ඛ''න්ති පුච්ඡිතා ''ජාති දුක්ඛා, ජරා දුක්ඛා…පෙ… විඤ්ඤාණං දුක්ඛ''න්ති ජාතිආදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා දුක්ඛවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** දුක්ඛවිසෙසතා දුක්ඛස්ස **වෙමත්තතා** නාම. **තත්ථා**ති යෙ දුක්ඛාදයො ධම්මා සුත්තෙ වුත්තා, තත්ථ තෙසු දුක්ඛාදීසු අත්ථෙසු.

දුක්ඛසමුදයොති ''තණ්හා පොනොභවිකා''ති විසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා සමුදයසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං සමුදයසාමඤ්ඤතා සමුදයස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමො සමුදයො''ති පුච්ඡිත්වා ''යායං තණ්හා…පෙ…. විභවතණ්හා''ති විසෙසං අපෙක්ඛිත්වා යා සමුදයවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** සමුදයවිසෙසතා සමුදයස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

දුක්ඛනිරොධොති ''තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො''ති විසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා නිරොධසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං නිරොධසාමඤ්ඤතා නිරොධස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො''ති පුච්ඡිත්වා ''යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො''ති විසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා නිරොධවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** නිරොධවිසෙසතා නිරොධස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති? පටිපදාති සම්මාදිට්ඨිආදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා නිරොධගාමිනිපටිපදාසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං නිරොධගාමිනිපටිපදාසාමඤ්ඤතා මග්ගස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති පුච්ඡිත්වා ''අයමෙව අරියො…පෙ…. සම්මාසමාධී''ති සම්මාදිට්ඨිආදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා විසෙසදුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදතා වුත්තා, සා **අයං** විසෙසදුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදතා මග්ගස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

මග්ගොති නිරයගාමිමග්ගාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා සාමඤ්ඤමග්ගතා වුත්තා, සා අයං සාමඤ්ඤමග්ගතා මග්ගස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමො මග්ගො''ති පුච්ඡිත්වා ''නිරයගාමී මග්ගො…පෙ….

නිබ්බානගාමී මග්ගො''ති නිරයගාමිමග්ගාදිවිසෙසං අපෙක්ඛිත්වා යා විසෙසමග්ගතා වුත්තා, සා **අයං** විසෙසමග්ගතා මග්ගස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

නිරොධොති පටිසඞ්ඛානිරොධාදිවිසෙසං අනපෙක්ඛිත්වා යා සාමඤ්ඤනිරොධතා වුත්තා, සා අයං සාමඤ්ඤනිරොධතා නිරොධස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමො නිරොධො''ති පුච්ඡිත්වා ''පටිසඞ්ඛානිරොධො...පෙ.... සබ්බකිලෙසනිරොධො''ති පටිසඞ්ඛානිරොධාදිවිසෙසං අපෙක්ඛිත්වා යා විසෙසනිරොධතා වුත්තා, සා **අයං** විසෙසනිරොධතා නිරොධස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

රූපන්ති චාතුමහාභූතිකාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා සාමඤ්ඤරූපතා වුත්තා, සා අයං සාමඤ්ඤරූපතා රූපස්ස **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමං රූප''න්ති පුච්ඡිත්වා ''චාතුමහාභූතිකං...පෙ.... වායොධාතුයා චිත්තං විරාජෙතී''ති චාතුමහාභූතිකාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා විසෙසරූපතා වුත්තා, සා **අයං** විසෙසරූපතා රූපස්ස **වෙමත්තතා** නාම.

48. **අවිජ්ජාති** දුක්ඛෙඅඤ්ඤාණාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා අවිජ්ජාසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං අවිජ්ජාසාමඤ්ඤතා අවිජ්ජාය **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමා අවිජ්ජා''ති පුච්ඡිත්වා ''දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං...පෙ.... අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූල''න්ති දුක්ඛෙඅඤ්ඤාණාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා අවිජ්ජාවිසෙසතා වුත්තා, සා අයං අවිජ්ජාවිසෙසතා අවිජ්ජාය **වෙමත්තතා** නාම.

විජ්ජාති දුක්ඛෙඤාණාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා විජ්ජාසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං විජ්ජාසාමඤ්ඤතා විජ්ජාය **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමා විජ්ජා''ති පුච්ඡිත්වා ''දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං...පෙ.... ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්න''න්ති දුක්ඛෙඤාණාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා විජ්ජාවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** විජ්ජාවිසෙසතා විජ්ජාය **වෙමත්තතා** නාම.

සමාපත්තීති සඤ්ඤාසමාපත්‍යාදිවිසෙසං අනපෙක්ඛිත්වා යා සාමඤ්ඤසමාපත්තිතා වුත්තා, සා සාමඤ්ඤසමාපත්තිතා සමාපත්තියා **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමා සමාපත්තී''ති පුච්ඡිත්වා ''සඤ්ඤාසමාපත්ති අසඤ්ඤාසමාපත්ති...පෙ.... නිරොධසමාපත්තී''ති සඤ්ඤාසමාපත්‍යාදිවිසෙසං අපෙක්ඛිත්වා යා විසෙසසමාපත්තිතා වුත්තා, සා **අයං** විසෙසසමාපත්තිතා සමාපත්තියා **වෙමත්තතා** නාම.

ඣායීති සෙක්ඛඣායීආදිවිසෙසං අනපෙක්ඛිත්වා යා ඣායීසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා ඣායීසාමඤ්ඤතා ඣායිනො **එකත්තතා** නාම. ''තත්ථ කතමො ඣායී''ති පුච්ඡිත්වා ''අත්ථි සෙක්ඛො ඣායී, අත්ථි අසෙක්ඛො ඣායී...පෙ.... පඤ්ඤුත්තරො ඣායී''ති

සෙක්ඛඛායීඅසෙක්ඛඛායීආදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා ඛායීවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** ඛායීවිසෙසතා ඛායිනො **වෙමත්තතා** නාම.

සමාධීති සරණසමාධ්‍යාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා සමාධිසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං සමාධිසාමඤ්ඤතා සමාධිනො **එකත්තතා** නාම. ‘‘තත්ථ කතමො සමාධී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සරණො සමාධි, අරණො සමාධි...පෙ.... මිච්ඡාසමාධි, සම්මාසමාධී’’ති සරණසමාධ්‍යාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා සමාධිවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** සමාධිවිසෙසතා සමාධිනො **වෙමත්තතා** නාම.

පටිපදාති ආගාළ්හපටිපදාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා පටිපදාසාමඤ්ඤතා වුත්තා, අයං පටිපදාසාමඤ්ඤතා පටිපදාය **එකත්තතා** නාම. ‘‘තත්ථ කතමා පටිපදා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආගාළ්හපටිපදා, නිජ්ඣාමපටිපදා...පෙ.... සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා’’ති ආගාළ්හපටිපදාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා පටිපදාවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** පටිපදාවිසෙසතා පටිපදාය **වෙමත්තතා** නාම.

කායොති නාමකායාදිවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා යා කායසාමඤ්ඤතා වුත්තා, සා අයං කායසාමඤ්ඤතා කායස්ස **එකත්තතා** නාම. ‘‘තත්ථ කතමො කායො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නාමකායො රූපකායො...පෙ.... අයං නාමකායො’’ති නාමකායාදිවිසෙසමපෙක්ඛිත්වා යා කායවිසෙසතා වුත්තා, සා **අයං** කායවිසෙසතා කායස්ස **වෙමත්තතා** නාමාති යොජනා කාතබ්බා. පදත්ථාදිකො විසෙසො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 47) විත්ථාරතො වුත්තො.

වුත්තප්පකාරස්ස දුක්ඛසමුදයාදිකස්ස ධම්මස්ස එකත්තතාදිලක්ඛණං නිගමනවසෙන දස්සෙතුං **‘‘එවං යො ධම්මො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එවන්ති** ඉමිනා මයා වුත්තෙන ‘‘දුක්ඛන්ති එකත්තතා. තත්ථ කතමං දුක්ඛං? ජාති දුක්ඛා, ජරා දුක්ඛා’’තිආදිවචනෙන. **යො ධම්මොති** යො කොචි ජාතිජරාබ්‍යාධ්‍යාදිවිසෙසධම්මො. **යස්ස ධම්මස්සාති** තතො ජාතිආදිවිසෙසධම්මතො අඤ්ඤස්ස ජරාදිවිසෙසධම්මස්ස. **සමානභාවොති** ජාතිආදිවිසෙසධම්මෙන ජරාදිවිසෙසධම්මස්ස දුක්ඛභාවෙන සමානභාවො. **තස්ස ධම්මස්සාති** ජරාදිවිසෙසධම්මස්ස. **එකත්තතායාති** දුක්ඛසමුදයතාදිසමානතාය දුක්ඛසමුදයාදිභාවානං එකීභාවෙන. **එකීභවතීති** ජාතිආදිවිසෙසභෙදෙන අනෙකොපි ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’තිආදිනා එකසද්දාභිධෙය්‍යතාය එකීභවති. **යෙන යෙන වා පන විලක්ඛණො, තෙන තෙන වෙමත්තං ගච්ඡති.** යස්ස ජාතිආදිධම්මස්ස යෙන යෙන අභිනිබ්බත්තනපරිපාචනාදිසභාවෙන යො ජාතිආදිධම්මො ජරාදිධම්මෙන විලක්ඛණො විසදිසො හොති, තස්ස ජාතිආදිධම්මස්ස තෙන තෙන අභිනිබ්බත්තනපරිපාචනාදිසභාවෙන සො ජාතිආදිධම්මො ජරාදිධම්මෙන

වෙමත්තතං විසදිසත්තං ගච්ඡති, දුක්ඛසමුදයාදිභාවෙන සමානොපි ජාතිආදිධම්මො ජරාදිධම්මස්ස විසිට්ඨතං ගච්ඡතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

දුක්ඛසමුදයාදිධම්මස්ස එකත්තවෙමත්තතා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘තාය එකත්තවෙමත්තතාය කත්ථ පුච්ඡිතෙ සති අධිට්ඨානං වීමංසිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා සුත්තාදිකෙ පුච්ඡිතෙ සති වීමංසිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **‘‘එවං සුත්තෙ වා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එවං** ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන සුත්තෙ වා පුච්ඡිතෙ, වෙය්‍යාකරණෙ වා පුච්ඡිතෙ, ගාථායං වා පුච්ඡිතායං සති අධිට්ඨානං වීමංසිතබ්බං. ‘‘කිං වීමංසිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡෙය්‍ය ‘‘එකත්තතාය පුච්ඡති කිං, උදාහු වෙමත්තතාය පුච්ඡති කි’’න්ති වීමංසිතබ්බන්ති යොජනා. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘ඉදානි තාව එකත්තවෙමත්තතාවිසයෙ නියොජෙත්වා දස්සෙතුං ‘සුත්තෙ වා වෙය්‍යාකරණෙ වා’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 48) වුත්තං. ‘‘කථං පුච්ඡිතං, කථං විස්සජ්ජිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යදි එකත්තතාය’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘තෙනාහා’’**තිආද්‍යානුසන්ධ්‍යාදිකො ච **‘‘නියුත්තො අධිට්ඨානො හාරො’’**ති ඉමස්ස අනුසන්ධ්‍යාදිකො ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉති අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

15. පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

49. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විභඞ්ගෙන දුක්ඛසච්චාදීනං එකත්තතාදයො විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගො නාමා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො පරික්ඛාරො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **පරික්ඛාරො හාරො** පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්තී’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘යො ධම්මො යං ධම්මං ජනයති, තස්ස සො පරික්ඛාරො’’තිආදිකො පරික්ඛාරභූතස්ස හෙතුනො චෙව පච්චයස්ස ච විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො පරික්ඛාරවිභඞ්ගො නාම.

‘‘කතමො සංවණ්ණෙතබ්බො පරික්ඛාරො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යො ධම්මො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යො** හෙතුපච්චයප්පකාරො **ධම්මො යං** ඵලභූතං **ධම්මං ජනයති** ජනෙති, **තස්ස** ඵලධම්මස්ස **සො** හෙතුපච්චයප්පකාරො ධම්මො **පරික්ඛාරො** නාම. ‘‘කිංලක්ඛණො පරික්ඛාරො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා ලක්ඛණවිසෙසං දස්සෙතුං **‘‘කිංලක්ඛණො’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘තත්ථ ‘යො ධම්මො යං

ධම්මං ජනයති, තස්ස සො පරික්ඛාරො’ති සඞ්ඛෙපතො පරික්ඛාරලක්ඛණං වත්වා තං විභාගෙන දස්සෙතුං ‘කිංලක්ඛණො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 49) වුත්තං. ‘‘කිත්තකා ධම්මා ජනයන්ති’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ද්වෙ ධම්මා ජනයන්ති හෙතු ච පච්චයො වා’’**ති වුත්තං. ‘‘හෙතුපි කාරණං, පච්චයොපි කාරණං, තස්මා කාරණායෙව කෙන ලක්ඛණෙන ද්විධා වුත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කිංලක්ඛණො’’**තිආදි වුත්තං. ජනිතබ්බඵලතො අඤ්ඤෙහි ඵලෙහි **අසාධාරණලක්ඛණො හෙතු,** සබ්බඵලෙහි **සාධාරණලක්ඛණො පච්චයො,** ඉමිනා විසෙසලක්ඛණෙන ද්විධා වත්තබ්බාති අත්ථො. ‘‘සාධාරණාසාධාරණවිසෙසො කීදිසො භවෙ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යථා කිං භවෙ’’**ති පුච්ඡිත්වා **‘‘යථා අඞ්කුරස්සා’’**තිආදි වුත්තං. යථා යො සාධාරණාසාධාරණවිසෙසො අත්ථි, තථා සො සාධාරණාසාධාරණවිසෙසො කිං විය භවෙති අත්ථො. **අඞ්කුරස්ස නිබ්බත්තියා බීජං අසාධාරණං** යථා, තථා **හෙතු** ඵලස්ස නිබ්බත්තියා අසාධාරණො භවෙ. **පථවී ච ආපො ච** අඞ්කුරස්ස නිබ්බත්තියා **සාධාරණා** භවන්ති යථා, තථා **පච්චයො** ඵලස්ස නිබ්බත්තියා සාධාරණො භවෙ. සබ්බඵලස්ස පච්චයත්තා අඞ්කුරස්ස බීජං අසාධාරණං ජනකං හෙතු. ‘‘කථං පථවී, ආපො ච සාධාරණා ජනකාති සද්දහිතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අඞ්කුරස්ස හී’’**තිආදි වුත්තං. සමං සමානං ඵලං භවාපෙතීති **සභාවො,** කො සො? බීජං හෙතුයෙව. ‘‘කිං හෙතුපච්චයානං විසෙසො බීජඞ්කුරොපමායෙව දස්සෙතබ්බො, උදාහු අඤ්ඤූපමායපි දස්සෙතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා අඤ්ඤාය උපමායපි විසෙසං දස්සෙතුං **‘‘යථා වා පනා’’**තිආදි වුත්තං. ඉමාය උපමායපි හෙතුපච්චයානං විසෙසො විජානිතබ්බොති අධිප්පායො.

බීජඞ්කුරාදීසු බාහිරෙසු පරික්ඛාරභූතානං හෙතුපච්චයානං විසෙසො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කථං අජ්ඣත්තිකෙසු විභත්තො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අයඤ්හි සංසාරො’’**තිආදි වුත්තං. අථ වා ‘‘බාහිරෙසු පරික්ඛාරභූතො හෙතුපච්චයො යුත්තො හොතු, කථං අජ්ඣත්තිකෙසු යුත්තො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අයඤ්හි සංසාරො’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘එවං බාහිරං හෙතුපච්චයවිභාගං දස්සෙත්වා ඉදානි අජ්ඣත්තිකං දස්සෙතුං ‘අයඤ්හි සංසාරො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 49) වුත්තං. හෙතුපච්චයෙහි සහ සංසාරො භවතීති **සහෙතුපච්චයො.** අයං සංසාරො හි යස්මා සහෙතුපච්චයො හුත්වා නිබ්බත්තො, තස්මා අජ්ඣත්තිකෙපි පරික්ඛාරභූතො හෙතුපච්චයො යුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බොති අධිප්පායො.

සො ඉමස්ස සංසාරස්ස සහෙතුපච්චයත්තං යදි භගවතා වුත්තං, එවං සති අම්හෙහි සද්දහිතබ්බං, ‘‘කථං සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘එවඤ්හී’’**තිආදි වුත්තං. **එවන්ති** ඉමිනා අවිජ්ජාදිනා හෙතුපච්චයෙන සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො සංසාරොති නිබ්බත්තොති භගවතා සංසාරස්ස සහෙතුපච්චයත්තං වුත්තං, තස්මා සද්දහිතබ්බං. අවිජ්ජාදයො සඞ්ඛාරාදීනං

පච්චයො හොතු, ‘‘කතමො අවිජ්ජාය හෙතූ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති අවිජ්ජා අවිජ්ජාය හෙතූ’’**ති වුත්තං. ‘‘කතමො අවිජ්ජාය පච්චයො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අයොනිසො මනසිකාරො පච්චයො’’**ති වුත්තං. ‘‘කතමා අවිජ්ජා කතමාය අවිජ්ජාය හෙතූ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පුරිමිකා අවිජ්ජා පච්ඡිමිකාය අවිජ්ජාය හෙතූ’’**ති වුත්තං. ‘‘කතමා පුරිමිකා අවිජ්ජා කතමා පච්ඡිමිකා අවිජ්ජා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘අවිජ්ජාපරියුට්ඨානස්ස හෙතුභූතො පුරිමො අවිජ්ජානුසයො සමනන්තරොව කිං, උදාහු පරම්පරහෙතුපි හොතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘බීජඞ්කුරො විය’’**තිආදි වුත්තං. **බීජඞ්කුරොති** බීජානං අඞ්කුරොති බීජඞ්කුරො, බීජානං **සමනන්තරහෙතුතාය** අඞ්කුරො නිබ්බත්තති **විය. යත්ථ** රුක්ඛාදිකෙ යං ඵලං නිබ්බත්තති, තස්මිං රුක්ඛාදිකෙ නිබ්බත්තස්ස **අස්ස** ඵලස්ස **ඉදං** බීජං පන **පරම්පරහෙතුතාය හෙතුභූතං** භවති.

‘‘බීජං පන එකංයෙව හොති, කථං ද්විධා වත්තබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘දුවිධො හී’’**තිආදි වුත්තං, සමනන්තරකාලපරම්පරකාලභෙදෙන හෙතුපි දුවිධො හොතියෙවාති අත්ථො. බීජභූතො හෙතු දුවිධො යථා, එවං අවිජ්ජාය හෙතුභූතො අවිජ්ජානුසයොපි සමනන්තරහෙතු ච පරම්පරහෙතු චාති කාලභෙදෙන දුවිධො භවති, සමනන්තරො අවිජ්ජානුසයො සමනන්තරස්ස අවිජ්ජාපරියුට්ඨානස්ස සමනන්තරහෙතු හොති. පුරිමතරො අවිජ්ජානුසයො පච්ඡිමතරස්ස අවිජ්ජාපරියුට්ඨානස්ස පරම්පරහෙතු හොති. ඉති බීජභූතො අසාධාරණො හෙතු, පථවීආපාදිකො සාධාරණො පච්චයොති විසෙසො පාකටො යථා, එවං අවිජ්ජානුසයො අසාධාරණො **හෙතු,** අයොනිසොමනසිකාරො සාධාරණො **පච්චයොති** විසෙසො දට්ඨබ්බො.

‘‘එත්තකෙනෙව හෙතුපච්චයානං විසෙසො වත්තබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථා වා පන ථාලකඤ්ච’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘යථා වා පනාතිආදිනාපි හෙතුපච්චයවිභාගමෙව දස්සෙතී’’ති වුත්තං. තත්ථ පදීපස්ස පච්චයභූතං ථාලකඤ්ච වට්ටි ච තෙලඤ්ච පදීපස්ස **සභාවහෙතු** සමානහෙතු න හොතීති යොජනා. ‘‘පදීපස්ස පච්චයභූතම්පි ථාලකාදිකං සභාවහෙතු න හොතීති කස්මා සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘න හි සක්කා’’**තිආදි වුත්තං. පදීපස්ස පච්චයභූතං **අනග්ගිකං** අග්ගිරහිතං ථාලකඤ්ච වට්ටිඤ්ච තෙලඤ්ච **දීපෙතුං** ජාලෙතුං **හි** යස්මා න සක්කා, තස්මා පුරිමො පදීපො පච්ඡිමස්ස පදීපස්ස සභාවහෙතු හොති විය, එවං ථාලකාදිකං සභාවහෙතු න හොති. **ඉති** එවංපකාරො **සභාවො** සමානො පදීපො හෙතු හොති යථා, **පරභාවො** අසමානො ථාලකාදිකො පච්චයො හොති යථා ච, තථා අජ්ඣත්තිකො සභාවො **හෙතු** හොති, බාහිරො අසමානො **පච්චයො** හොති. **ජනකො** අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානස්ස **හෙතු** හොති, **පරිග්ගාහකො** උපත්ථම්භකො **පච්චයො** හොති. අඤ්ඤෙහි ඵලෙහි **අසාධාරණො හෙතු** හොති, සබ්බෙහි ඵලෙහි **සාධාරණො පච්චයො**

හොතීති යොජෙත්වා පදීපොපමායපි හෙතුපච්චයානං පාකටො විසෙසො දට්ඨබ්බොති අධිප්පායො.

හෙතුපච්චයප්පභෙදං කාරණං පරික්ඛාරොති ආචරියෙන වුත්තං, තස්ස කාරණස්ස කාරණභාවො ච ඵලාපෙක්ඛො හොති, තස්මා ‘‘යො කාරණභාවො යෙනාකාරෙන හොති, කතමො සො කාරණභාවො, කතමො සො ආකාරො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ච ‘‘යං ඵලං යෙන විසෙසෙන හොති, කතමං තං ඵලං, කතමො සො විසෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ච ‘‘කාරණඵලානං යො සම්බන්ධො හොති, කතමො සො සම්බන්ධො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ච තං සබ්බං විභාවෙතුං **‘‘අවුපච්ඡෙදත්ථො’’**තිආදි වුත්තං. අයමනුසන්ධ්‍යත්ථො ච **අට්ඨකථායං** ‘‘ඉදානි යස්මා කාරණං ‘පරික්ඛාරො’ති වුත්තං, කාරණභාවො ච ඵලාපෙක්ඛාය, තස්මා කාරණස්ස යො කාරණභාවො යථා ච සො හොති, යඤ්ච ඵලං, යො ච තස්ස විසෙසො, යො ච කාරණඵලානං සම්බන්ධො, තං සබ්බං විභාවෙතුං ‘අවුපච්ඡෙදත්ථො’තිආදි වුත්ත’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 49) ඉමිනා වුත්තොති දට්ඨබ්බො.

තත්ථ අවුපච්ඡින්නස්ස හෙතුපච්චයසඞ්ඛාතස්ස කාරණස්ස යො අනුපච්ඡෙදත්ථො අත්ථි, සො අනුපච්ඡෙදත්ථො **සන්තතිඅත්ථො** හොති ඵලෙන සම්බන්ධත්තා, යඤ්ච කාරණං අත්තනො ඵලස්ස ජනකං උපත්ථම්භකං හුත්වා නිරුජ්ඣති, සො අනුපච්ඡින්නො එව නාම හොතීති. යඤ්ච ඵලං අඤ්ඤස්ස කාරණං හුත්වා නිරුජ්ඣති, තස්මිං අනුපච්ඡින්නෙ තස්ස ච සන්තතිඅත්ථො හොති. යං පන ඵලං අඤ්ඤස්ස ඵලස්ස කාරණං අහුත්වා නිරුජ්ඣති, තං උපච්ඡින්නං හොති, යථා තං අරහතො චුතිචිත්තන්ති. කාරණතො නිබ්බත්තස්ස ඵලස්ස යො **නිබ්බත්තිඅත්ථො** අත්ථි, සො නිබ්බත්තිඅත්ථො **ඵලත්ථො** හොති. පටිසන්ධික්ඛන්ධානං යො **පටිසන්ධිඅත්ථො** පටිසන්දහනත්ථො අත්ථි, සො පටිසන්ධිඅත්ථො **පුනබ්භවත්ථො** පුනබ්භවනත්ථො හොති. කිලෙසානං යො **පලිබොධත්ථො** සන්තානෙ උප්පජ්ජනත්ථො අත්ථි, සො පලිබොධත්ථො **පරියුට්ඨානත්ථො** හොති. කිලෙසානං මග්ගෙන යො අසමුග්ඝාතත්ථො අත්ථි, සො අසමුග්ඝාතත්ථො **අනුසයත්ථො** හොති. අවිජ්ජාය චතුන්නං සච්චානං යො **අසම්පටිවෙධත්ථො** අත්ථි, සො අසම්පටිවෙධත්ථො **අවිජ්ජත්ථො** හොති. අරහත්තමග්ගෙන යො **අපරිඤ්ඤාතත්ථො** අත්ථි, සො අපරිඤ්ඤාතත්ථො **විඤ්ඤාණස්ස** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස **බීජත්ථො** හොති.

එත්තාවතා කාරණභාවො ච කාරණාකාරො ච ඵලඤ්ච ඵලවිසෙසො ච ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො පරම්පරහෙතුපච්චයත්ථො, කතමො ච සම්බන්ධත්ථො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යත්ථ අවුපච්ඡෙදො’’**තිආදි වුත්තං. **යත්ථ** යස්සං රූපාරූපපවත්තියං අවුපච්ඡින්නස්ස හෙතුපච්චයප්පභෙදස්ස කාරණස්ස යො **අවුපච්ඡෙදො**

අත්ථි, සො අවුපච්ඡෙදො **තත්ථ** තිස්සං රූපාරූපපවත්තියං **සන්තති** හොති. **යත්ථ** යස්සං රූපාරූපපවත්තියං යා **සන්තති** අත්ථි, සා සන්තතිතත්ථ රූපාරූපපවත්තියං **නිබ්බත්ති** හොතීතිආදිනා යොජෙත්වා පරම්පරහෙතුආදිකො විඤ්ඤාතබ්බො.

සීලක්ඛන්ධොති පරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධො. **සමාධික්ඛන්ධස්සාති** මහග්ගතක්ඛන්ධස්ස, සමාධිපට්ඨානො හි මහග්ගතධම්මො. **පඤ්ඤාක්ඛන්ධොති** මග්ගඵලපඤ්ඤාපධානක්ඛන්ධො. සො හි විමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණක්ඛන්ධස්ස පච්චයො හොති. **තිත්ථඤ්ඤුතාදීනං** අත්ථො පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගවණ්ණනායං වුත්තොව.

සභාවො හෙතූති ආචරියෙන වුත්තො, ''කීදිසො සො සභාවො හෙතූ''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''යථා වා පන චක්ඛුඤ්ච පටිච්චා''**තිආදි වුත්තං. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං **චක්ඛුඤ්ච** චක්ඛුන්ද්‍රියඤ්ච **පටිච්ච** නිස්සයං කත්වා රූපෙ **පටිච්ච** ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජති. **තත්ථ** චක්ඛාදීසු චක්ඛුන්ද්‍රියං **ආධිපතෙය්‍යපච්චයතාය** ඉන්ද්‍රියපච්චයතාය චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො, රූපාරම්මණං පුරෙජාතාරම්මණපච්චයතාය පච්චයො, ආලොකො **සන්නිස්සයතාය** උපනිස්සයතාය පච්චයො හොති. සො පච්චයො හොන්තො එලෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන අසමානත්තා සභාවො හෙතු න හොති, පච්චයො ච හොති මනසිකාරො. කිරියමනොධාතු පන එලෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාණභාවෙන සමානත්තා සභාවො හෙතු හොති යථා, එවං **සඞ්ඛාරා** නාමක්ඛන්ධභාවෙන සමානත්තා **විඤ්ඤාණස්ස** පච්චයා හොන්තා **සභාවො හෙතු** හොන්ති. **විඤ්ඤාණං** නාමරූපෙන එකසන්තතිවසෙන සමානත්තා **නාමරූපස්ස පච්චයො** හොන්තං **සභාවො හෙතු** හොති. ඉමිනා නයෙන **''නාමරූපං සළායතනස්සා''**තිආදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **එවං** වුත්තප්පකාරො **හෙතු, පච්චයො** ජනකො, උපත්ථම්භකො ච යො කොචි **උපනිස්සයො** බලවපච්චයො හොති, **සබ්බො සො** හෙතුපච්චයො ජනකඋපත්ථම්භකො ජනිතබ්බුපත්ථම්භියස්ස එලස්ස පරික්ඛරණතො අභිසඞ්ඛරණතො නිප්පරියායතො **පරික්ඛාරො** නාම.

''වුත්තප්පකාරො හෙතුපච්චයො පරික්ඛාරො නාමාති කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. **තෙන** කාරණභූතෙන සබ්බස්ස හෙතුපච්චයස්ස පරික්ඛාරභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො **''යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති''**ති යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන සද්දහිතබ්බො, ''යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති''ති වචනං නිස්සාය තුම්හෙහි සල්ලක්ඛෙතබ්බොති අධිප්පායො.

''එත්තකොව පරික්ඛාරො හාරො යුඤ්ජිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො පරික්ඛාරො හාරො''**ති වුත්තං, යො යො පරික්ඛාරො හාරො

යුඤ්ජිතබ්බො, සො සො පරික්ඛාරො හාරො නීහරිත්වා **යුත්තො** යුඤ්ජිතබ්බොති.

ඉති පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

16. සමාරොපනහාරවිභඞ්ගවිභාවනා

50. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගෙන සුත්තත්ථානං හෙතුපච්චයො විභත්තො, සො…පෙ…. විභඞ්ගො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො සමාරොපනහාරවිභඞ්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො සමාරොපනො හාරො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු නිද්දිට්ඨෙසු සොළසසු දෙසනාහාරාදීසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **සමාරොපනො හාරො** සමාරොපනහාරවිභඞ්ගො නාමාති පුච්ඡති. ‘‘යෙ ධම්මා යංමූලා’’තිආදිනිද්දෙසස්ස ඉදානි මයා වුච්චමානො ‘‘එකස්මිං පදට්ඨානෙ යත්තකානි පදට්ඨානානි ඔතරන්තී’’තිආදිකො විත්ථාරසංවණ්ණනාවිසෙසො සමාරොපනහාරවිභඞ්ගො නාම.

‘‘කිත්තකෙ පදට්ඨානෙ සුත්තෙ වුත්තෙ කිත්තකානි පදට්ඨානානි සමාරොපයිතබ්බානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘එකස්මිං පදට්ඨානෙ’’**තිආදි වුත්තං. **එකස්මිං පදට්ඨානෙ** සුත්තෙ වුත්තෙ සති අවුත්තානි යත්තකානි පදට්ඨානානි **ඔතරන්ති** සමොසරන්ති, **සබ්බානි තානි** අවුත්තානි පදට්ඨානානි සුත්තෙ වුත්තානි විය නිද්ධාරණවසෙන ආනෙත්වා දෙසනාය ආරොපයිතබ්බානි. ‘‘කානි විය සමාරොපයිතබ්බානී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘යථා ආවට්ටෙ’’**තිආදි වුත්තං. **ආවට්ටෙ** හාරෙ එකස්මිං පදට්ඨානෙ සුත්තෙ වුත්තෙ සති සුත්තෙ අවුත්තානි **බහුකානි** පදට්ඨානානි ඔතරන්ති, තානි බහුකානි පදට්ඨානානි පරියෙසිතබ්බානි යථා, එවං සමාරොපනෙ හාරෙපි බහුකානි පදට්ඨානානි දෙසනාය සමාරොපයිතබ්බානීති අත්ථො.

‘‘කෙවලං පන පදට්ඨානවසෙනෙව සමාරොපනා කාතබ්බා කිං, උදාහු අඤ්ඤවසෙනාපි සමාරොපනා කාතබ්බා කි’’න්ති වත්තබ්බත්තා අඤ්ඤවසෙනාපි සමාරොපනා කාතබ්බා; තස්මා සමාරොපනා චතුබ්බිධා කාතබ්බාති දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ සමාරොපනා චතුබ්බිධා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** තාසු සමාරොපයිතබ්බසමාරොපනාසු **පදට්ඨානං** පදට්ඨානසමාරොපනා, **වෙවචනං** වෙවචනසමාරොපනා, **භාවනා** භාවනාසමාරොපනා, **පහානං** පහානසමාරොපනා, **ඉති** ඉමිනා පභෙදෙන **සමාරොපනා චතුබ්බිධා** කාතබ්බා.

‘‘තාසු චතුබ්බිධාසු සමාරොපනාසු කතමා පදට්ඨානසමාරොපනා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා පදට්ඨානසමාරොපනං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ කතමා’’**තිආදි වුත්තං. සුත්තෙ වුත්තෙන පදට්ඨානෙන සුත්තෙ අවුත්තානං පදට්ඨානානං සමාරොපනා කතමාති පුච්ඡති.

සබ්බපාපස්ස අකුසලස්ස යං **අකරණං** අකරණහෙතු සාසනං අත්ථි, **එතං** සාසනං බුද්ධානං **සාසනං** ඔවාදො හොති, අථ වා **අකරණං** අකරණත්ථාය යං සාසනං අත්ථි, එතං බුද්ධානං **සාසනං** ඔවාදො හොති, න යස්ස කස්සචි සාසනන්ති අත්ථො. **අකරණ**න්ති හි සම්පදානත්ථෙ පවත්තං පච්චත්තවචනං යථා ‘‘කිස්ස අත්ථාය කිමත්ථ’’න්ති. කුසලස්ස **සම්පදා** සම්පදාය යං සාසනං අත්ථි, එතං බුද්ධානං සාසනං. **සචිත්තපරියොදාපනං** සචිත්තපරියොදාපනත්ථං යං සාසනං අත්ථි, එතං බුද්ධානං සාසනං හොති.

ඉති එවංපකාරෙන වුත්තස්ස **තස්ස** සාසනස්ස **කිං පදට්ඨාන**න්ති විසෙසස්ස විසෙසපදට්ඨානං පුන පුච්ඡති. **ඉදං** සුචරිතත්තයං සාසනස්ස ඔවාදස්ස **පදට්ඨානං** සුචරිතත්තයෙන හෙතුනා සාසනත්තාති දට්ඨබ්බං යථා ‘‘අන්නෙන වසතී’’තිආදි. ‘‘සුචරිතත්තයෙ පදට්ඨානෙ වුත්තෙ කතමං පදට්ඨානං සමාරොපයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යං කායිකඤ්චා’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ඛන්ධත්තයං සාසනස්ස **පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං, ‘‘ඛන්ධත්තයෙ පදට්ඨානෙ සමාරොපයිතෙ කතමං සමාරොපයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සීලක්ඛන්ධො චා’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** සමථවිපස්සනාද්වයං සාසනස්ස **පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං. ‘‘සමථවිපස්සනාද්වයෙ පදට්ඨානෙ සමාරොපයිතෙ කතමං පදට්ඨානං සමාරොපයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සමථස්ස ඵල’’**න්තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ඵලද්වයං සාසනස්ස **පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං.

සාසනස්ස පදට්ඨානානි සමාරොපයිතබ්බානීති ආචරියෙන නිද්ධාරෙත්වා විභත්තානි, අම්හෙහි ච ඤාතානි, ‘‘ඉදානි කතමස්ස කතමං පදට්ඨානං සමාරොපයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘වනං වනථස්සා’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** කාමගුණපඤ්චකං **වනං** තණ්හාභූතස්ස **වනථස්ස පදට්ඨානං** තණ්හාවත්ථුභාවතො, ‘‘ඉත්ථී’’ති වා ‘‘පුරිසො’’ති වා නිමිත්තග්ගාහසඞ්ඛාතං **ඉදං වනං** ‘‘අහො චක්ඛු, අහො සොතං, අහො ඝානං, අහො ජිව්හා, අහො කායො’’ති **තෙසං තෙසං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං** අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහසඞ්ඛාතස්ස **වනථස්ස පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං. අපරිඤ්ඤාතං ද්වාදසායතනසඞ්ඛාතං **ඉදං වනං** සංයොජනසඞ්ඛාතස්ස **වනථස්ස පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං, ආයතනං පටිච්ච සංයොජනුප්පජ්ජනතො අනුසයසඞ්ඛාතං **ඉදං වනං** පරියුට්ඨානසඞ්ඛාතස්ස **වනථස්ස පදට්ඨානං** සමාරොපයිතබ්බං. ‘‘පඤ්චකාමගුණාදීනං වනභාවො ච තණ්හාදීනං වනථභාවො ච කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ භගවා’’**තිආදි වුත්තං. **තෙන** පඤ්චකාමගුණාදීනං වනභාවෙන ච

තණ්හාදීනං වනථභාවෙන ච භගවා **"ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්චා"**ති යං වචනං ආහ, තෙන භගවතො වචනෙන වචනානුසාරෙන සද්දහිතබ්බොති. **අයන්ති** අයං "එකස්මිං පදට්ඨානෙ"තිආදිසංවණ්ණනා. **පදට්ඨානෙනාති** එකෙකෙන පදට්ඨානෙන. **සමාරොපනාති** තදඤ්ඤපදට්ඨානානං සමාරොපනා. සමාරොපෙන්ති සමාරොපයිතබ්බානි එතාය සංවණ්ණනායාති **සමාරොපනාති** විග්ගහොති. (1)

51. පදට්ඨානෙන සමාරොපනා ආචරියෙන නිද්දිට්ඨා, අම්හෙහි ච ඤාතා, "කතමා වෙවචනෙන සමාරොපනා"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ කතමා වෙවචනෙනා"**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තාසු චතූසු පදට්ඨානසමාරොපනාදීසු සමාරොපනාසු **වෙවචනෙන** එකෙකෙන රොතදඤ්ඤවෙවචනානං **සමාරොපනා කතමාති** පුච්ඡති. **"රාගවිරාගා"**ති ච **"චෙතොවිමුත්ති"**ති ච **"සෙක්ඛඵල"**න්ති ච ඉදං වචනත්තයං අනාගාමිඵලත්ථත්තා අනාගාමිඵලස්ස වෙවචනං. **"අවිජ්ජාවිරාගා"**ති ච **"පඤ්ඤාවිමුත්ති"**ති ච **"අසෙක්ඛඵල"**න්ති ච ඉදං වචනත්තයං අරහත්තඵලත්ථත්තා අරහත්තඵලස්ස වෙවචනං. ඉමිනා නයෙන සෙසෙසු යොජනා කාතබ්බා. (2)

වෙවචනෙන සමාරොපනා ආචරියෙන නිද්දිට්ඨා, අම්හෙහි ච ඤාතා, "කතමා භාවනාය සමාරොපනා"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ කතමා භාවනායා"**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තාසු චතූසු පදට්ඨානසමාරොපනාදීසු කතමාය දෙසිතාය **භාවනාය** කතමෙසානං අදෙසිතානං භාවනාරොපනා **කතමාති** පුච්ඡති. **යථා** යෙන පකාරෙන යං භාවනං **භගවා** "තස්මාතිහ, ත්වං භික්ඛු, කායෙ කායානුපස්සී විහරති, ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස"න්ති (සං. නි. 5.369, 371, 395, 415) ආහ, තථා තෙන පකාරෙන තාය භාවනාය තදඤ්ඤභාවනාපි සමාරොපයිතබ්බාති අත්ථො.

"තස්මාතිහා"තිආදිපාඨෙ "කිං භාවනං භගවා ආහා"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"ආතාපී"**තිආදි වුත්තං. **"ආතාපී"**ති වචනෙන **වීරියින්ද්‍රියං** භගවා ආහ. **"සම්පජානො"**ති වචනෙන **පඤ්ඤින්ද්‍රියං** භගවා ආහ. **"සතිමා"**ති වචනෙන **සතින්ද්‍රියං** ආහ. **"විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස"**න්ති වචනෙන **සමාධින්ද්‍රියං** ආහ. "එවං වුත්තෙ කතමා භාවනා සමාරොපයිතබ්බා"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"එවං කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති"**ති වුත්තං. එවං වුත්තාය වීරියින්ද්‍රියාදිභාවනාය චත්තාරො සතිපට්ඨානා සමාරොපයිතබ්බාති අත්ථො. **කෙන කාරණෙන** භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති පුච්ඡති. **චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං** ඉන්ද්‍රියභාවෙන, භාවෙතබ්බභාවෙන වා **එකලක්ඛණත්තා** භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති විස්සජ්ජෙති. "තෙසු සමාරොපිතෙසු කතමෙ සමාරොපයිතබ්බා"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"චතූසූ"**තිආදි වුත්තං. චතූසු

සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු සමාරොපයිතබ්බෙසු චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති සමාරොපයිතබ්බාති අත්ථො. සෙසෙසුපි එවමෙව සමාරොපයිතබ්බා.

භාවනාය සමාරොපනා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කතමා පහානෙන සමාරොපනා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තාසු චතූසු පදට්ඨානසමාරොපනාදීසු කතමෙන දෙසිතෙන **පහානෙන** කතමෙසං අදෙසිතානං පහානානං **කතමා සමාරොපනාති** පුච්ඡති. **‘‘කායෙ කායානුපස්සී විහරන්තො අසුභෙ ‘සුභ’න්ති විපල්ලාසං පජහතී’’**ති දෙසිතෙන ‘‘සුභ’’න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන කබළීකාරාහාරපරිඤ්ඤාය පරිබන්ධකිලෙසකාමුපාදානප්පහානාදයොපි සමාරොපයිතබ්බා.

‘‘වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො දුක්ඛෙ ‘සුඛ’න්ති විපල්ලාසං පජහතී’’ති දෙසිතෙන ‘‘සුඛ’’න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ඵස්සාහාරපරිඤ්ඤාය පරිබන්ධකිලෙසභවුපාදානප්පහානාදයොපි සමාරොපයිතබ්බා.

‘‘චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරන්තො අනිච්චෙ ‘නිච්ච’න්ති විපල්ලාසං පජහතී’’ති දෙසිතෙන ‘‘නිච්ච’’න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන විඤ්ඤාණාහාරපරිඤ්ඤාය පරිබන්ධකිලෙසදිට්ඨුපාදානප්පහානාදයොපි සමාරොපයිතබ්බා.

‘‘ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරන්තො අනත්තනි ‘අත්තා’ති විපල්ලාසං පජහතී’’ති දෙසිතෙන ‘‘අත්තා’’ති විපල්ලාසප්පහානෙන මනොසඤ්චෙතනාහාරපරිඤ්ඤාය? මනොසඤ්චෙතනාහාරපරිඤ්ඤාය පරිබන්ධකිලෙසඅත්තවාදුපාදානප්පහානාදයොපි සමාරොපයිතබ්බාති අධිප්පායො. (4)

පහානහාරො පන ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගවණ්ණනායං වුත්තොයෙවාති ඉධ න වදාම.

‘‘සුත්තෙ දෙසිතෙන එකෙකෙන පදට්ඨානාදිකෙන අදෙසිතානං පදට්ඨානාදීනං සමාරොපනභාවො කෙන අම්හෙහි විජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහ ආයස්මා’’**තිආදිමාහ. **තෙන** තථා සමාරොපනභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො –

> ‘‘යෙ ධම්මා යංමූලා, යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා;
> තෙ සමාරොපයිතබ්බා, එස සමාරොපනො හාරො’’ති –

යං වචනං **ආහ,** තෙන වචනෙන වචනානුසාරෙන තථා සමාරොපනභාවො තුම්හෙහි විජානිතබ්බො සද්දහිතබ්බොති වුත්තං හොති.

‘‘කිං පන එත්තාවතා සමාරොපනො හාරො පරිපුණ්ණො, අඤ්ඤො නියුත්තො නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො සමාරොපනො හාරො’’**ති වුත්තං. සුත්තෙ දෙසිතෙන නයෙන පදට්ඨානාදිකෙන අදෙසිතානි පදට්ඨානානි සමාරොපයිතබ්බානි භවන්ති, තෙන තෙන පදට්ඨානාදිකෙන අදෙසිතානං පදට්ඨානාදීනං සමාරොපනො හාරො **නියුත්තො** නිද්ධාරෙත්වා යුඤ්ජිතබ්බොති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉති සමාරොපනහාරවිභඞ්ගෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බො.

ඉමෙ යථාවුත්තා සොළස සංවණ්ණනාවිසෙසා සංවණ්ණෙතබ්බත්ථෙසු අඤ්ඤාණසංසයානං හරණතො අපනයනතො **හාරා** නාමාති.

නිට්ඨිතා හාරවිභඞ්ගවාරවිභාවනා.

1. දෙසනාහාරසම්පාතවිභාවනා

52. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන දෙසනාහාරවිභඞ්ගාදිහාරවිභඞ්ගෙන අස්සාදාදයො නානාසුත්තත්ථා විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො දෙසනාහාරවිභඞ්ගාදිහාරවිභඞ්ගො පරිපුණ්ණො.

> ‘‘සොළස හාරා පඨමං, දිසාලොචනතො දිසා විලොකෙත්වා;
> සඞ්ඛිපිය අඞ්කුසෙන හි, නයෙහි තීහි නිද්දිසෙ සුත්ත’’න්ති.
> (නෙත්ති. 4 නයසඞ්ඛෙප) –

ගාථා නිද්දෙසවාරෙ ආචරියෙන වුත්තා, තස්සා ගාථාය නිද්දෙසො හාරවිභඞ්ගවාරස්ස ආදිම්හි න විභත්තො, ‘‘කුහිඤ්චි විභත්තො, හාරසම්පාතෙ වා විභත්තො කිං, උදාහු නයසමුට්ඨානහාරෙ වා විභත්තො කි’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘හාරසම්පාතෙ විභත්තො’’ති තුම්හෙහි දට්ඨබ්බොති විඤ්ඤාපනත්ථං **‘‘සොළස හාරා පඨම’’**න්තිආදි වුත්තං.

අථ වා සුපරිකම්මකතභූමිසදිසෙසු සංවණ්ණෙතබ්බෙසු නානාසුත්තප්පදෙසෙසු නානාවණ්ණසුගන්ධපුප්ඵසදිසෙ සොළස හාරෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වා සොළස හාරා ආචරියෙන විභත්තා, තථා සුසික්ඛිතසිප්පාචරියසුවිචාරිතජම්බුනදාභරණසදිසෙසු සංවණ්ණෙතබ්බෙසු නානාසුත්තප්පදෙසෙසු නානාවිධරංසිජාලවිවිධමණිරතනසදිසෙ සොළස හාරෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වාව සොළස හාරා විභත්තා, මහාපථවිං පරිවත්තෙත්වා පප්පටකොජස්ස ඛාදාපනං අතිදුක්කරං විය, නානාවිධෙසු සංවණ්ණෙතබ්බෙසු සුත්තප්පදෙසෙසු පරමත්ථොජාය

සොළසහි හාරෙහි අතිදුක්කරබාදාපනසදිසං විඤ්ඤාපනං කරොන්තෙන ච යොජනිකමධුගණ්ඩං පීළෙත්වා සුමධුරසස්ස පායාපනං අතිදුක්කරං විය නානාවිධෙසු සංවණ්ණෙතබ්බෙසු සුත්තප්පදෙසෙසු පරමත්ථමධුරසස්ස සොළසහි හාරෙහි අතිදුක්කරං පායාපනසදිසං විඤ්ඤාපනං කරොන්තෙන ච ආචරියෙන අනෙකෙසු සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තප්පදෙසෙසු සොළස හාරෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වා සොළස හාරා විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''නානාවිධසුත්තප්පදෙසෙසු තෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වා සොළස හාරා විභත්තා කිං, උදාහු එකස්මිම්පි සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තප්පදෙසෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වා සොළස හාරා විභත්තා කි''න්ති වත්තබ්බත්තා එකස්මිම්පි සංවණ්ණෙතබ්බසුත්තප්පදෙසෙ සංවණ්ණනාභාවෙන යොජෙත්වා සොළස හාරා විභත්තායෙවාති තථා විභජන්තො **''සොළස හාරා පඨම''**න්තිආදිකං හාරසම්පාතවාරං ආහ.

නනු හාරසම්පාතවාරං කථෙතුකාමෙන ආචරියෙන ''තත්ථ කතමො දෙසනාහාරසම්පාතො''තිආදිවචනං වත්තබ්බං, අථ කස්මා ''සොළස හාරා පඨම''න්තිආදි වත්තබ්බන්ති චෙ? නිද්දෙසෙ වුත්තං ''සොළස හාරා පඨම''න්තිආදිකං ගාථං හාරවිභඞ්ගවාරො නප්පයොජෙති විප්පකිණ්ණවිසයත්තා ච නයවිචාරස්ස ච අන්තරිතත්තා. හාරසම්පාතවාරො පන තං ගාථං පයොජෙති අවිකිණ්ණවිසයත්තා. තස්මා තං ගාථං පච්චාමසිත්වා හාරසම්පාතවාරෙ තස්සා ගාථාය නිද්දෙසො දට්ඨබ්බොති විඤ්ඤාපනත්ථං ''සොළස හාරා පඨම''න්තිආදි වත්තබ්බංයෙවාති. **අට්ඨකථායං** පන –

> එවං සුපරිකම්මකතාය භූමියා නානාවණ්ණානි මුත්තපුප්ඵානි පකිරන්තො විය, සුසික්ඛිතසිප්පාචරියවිචාරිතෙසු සුරත්තසුවණ්ණාලඞ්කාරෙසු නානාවිධරංසිජාලසමුජ්ජලානි විවිධානි මණිරතනානි බන්ධන්තො විය, මහාපථවිං පරිවත්තෙත්වා පප්පටකොජං ඛාදාපෙන්තො විය, යොජනිකමධුගණ්ඩං පීළෙත්වා සුමධුරසං පායෙන්තො විය ච ආයස්මා මහාකච්චානො නානාසුත්තප්පදෙසෙ උදාහරන්තො සොළස හාරෙ විභජිත්වා ඉදානි තෙ එකස්මිංයෙව සුත්තෙ යොජෙත්වා දස්සෙන්තො හාරසම්පාතවාරං ආරභි. ආරභන්තො ච යායං නිද්දෙසවාරෙ –

> ''සොළස හාරා පඨමං, දිසාලොචනතො දිසා විලොකෙත්වා;
> සඞ්ඛිපිය අඞ්කුසෙන හි, නයෙහි තීහි නිද්දිසෙ සුත්ත''න්ති. –

ගාථා වුත්තා. යස්මා තං හාරවිභඞ්ගවාරො නප්පයොජෙති විප්පකිණ්ණවිසයත්තා, නයවිචාරස්ස ච අන්තරිතත්තා. අනෙකෙහි සුත්තප්පදෙසෙහි හාරානං විභාගදස්සනමෙව හි හාරවිභඞ්ගවාරො. හාරසම්පාතවාරො පන තං පයොජෙති එකස්මිංයෙව සුත්තප්පදෙසෙ

සොළස හාරෙ යොජෙත්වාව තදනන්තරං නයසමුට්ඨානස්ස කථිතත්තා. තස්මා ‘‘සොළස හාරා පඨම’’න්ති ගාථං පච්චාමසිත්වා **‘‘තස්සා නිද්දෙසො කුහිං දට්ඨබ්බො? හාරසම්පාතෙති ආහා’’**ති –

වුත්තං. ගාථාත්ථො නිද්දෙසවිභාවනායං වුත්තොව. ‘‘සොළස…පෙ…. සුත්ත’’න්ති යා ගාථා නිද්දෙසෙ ආචරියෙන වුත්තා, **තස්සා** ගාථාය **නිද්දෙසො කුහිං දට්ඨබ්බො,** හාරවිභඞ්ගස්ස ආදිම්හි ආචරියෙන න විභත්තො, හාරසම්පාතෙ වා පච්චාමසිත්වා විභත්තොති දට්ඨබ්බො කිං, උදාහු නයසමුට්ඨානෙ වා පච්චාමසිත්වා විභත්තොති දට්ඨබ්බො කින්ති පුච්ඡති. **හාරසම්පාතෙ** පච්චාමසිත්වා විභත්තොති දට්ඨබ්බොති විස්සජ්ජනා.

හාරසම්පාතෙ තස්සා ගාථාය නිද්දෙසො දට්ඨබ්බොති ආචරියෙන වුත්තො, සො හාරසම්පාතො දෙසනාහාරසම්පාතභෙදෙන සොළසවිධො, ‘‘තත්ථ කතමො හාරසම්පාතො දෙසනාහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමස්මිං සුත්තෙ සංවණ්ණෙතබ්බෙ සංවණ්ණනාභාවෙන මයා විභජියමානො හාරසම්පාතභූතො සංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරසම්පාතො නාමාති තථා විභජිතුං **‘‘තත්ථ කතමො දෙසනාහාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තස්මිං සොළසවිධෙ දෙසනාහාරසම්පාතාදිකෙ හාරසම්පාතෙ. **කතමො** හාරසම්පාතභූතො සංවණ්ණනාවිසෙසො **දෙසනාහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති.

> ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන, මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන ච;
> ථිනමිද්ධාභිභූතෙන, වසං මාරස්ස ගච්ඡතී’’ති. –

සුත්තෙ **‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනාති කිංදෙසයතී’’**ති පුච්ඡිත්වා **‘‘පමාදං දෙසයතී’’**තිආදිසංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරසම්පාතො නාමාති වුත්තං හොති. ගාථාත්ථො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 52) විභත්තො. යොජනත්ථො පන **අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන** අරක්ඛිතචිත්තසමඞ්ගී පුග්ගලො **මාරස්ස** මච්චුනො වසං ගච්ඡති. **මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන** විපල්ලාසෙන විපල්ලාසසමඞ්ගී පුග්ගලො මාරස්ස වසං ගච්ඡති. **ථිනමිද්ධාභිභූතෙන** සසඞ්ඛාරිකචිත්තෙන කුසීතචිත්තෙන තංචිත්තසමඞ්ගී පුග්ගලො **මාරස්ස** කිලෙසාදිමාරස්ස වසං ගච්ඡතීති.

‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’ති පදෙන දෙසිතං තං පමාදධම්මජාතං කස්ස පද’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තං මච්චුනො පද’’**න්ති වුත්තං. ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’ති ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන දෙසිතො අත්ථො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චාති සුත්තප්පදෙසෙන දෙසිතො අත්ථො කථං විභත්තො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චා’’**තිආදි වුත්තං. යෙන විපල්ලාසෙන යදා අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති පස්සති, තදා පවත්තො සො විපල්ලාසො ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතං නාමා’’ති වුච්චති. ‘‘සො

පන විපල්ලාසො කිංලක්ඛණො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා **''විපරීතග්ගාහලක්ඛණො විපල්ලාසො''**ති වුත්තං.

විපරීතග්ගාහලක්ඛණොති අසුභාදීනංයෙව සුභාදිවිපරීතග්ගාහලක්ඛණො විපල්ලාසො ''විපල්ලාසයතී''ති කාරිතත්ථසම්භවතො. කිං විපල්ලාසො විපරීතග්ගාහලක්ඛණො? සො විපල්ලාසො සඤ්ඤං විපල්ලාසයති, චිත්තම්පි විපල්ලාසයති, දිට්ඨිම්පි විපල්ලාසයති. ඉති තයො ධම්මෙ විපල්ලාසයතීති විපල්ලාසෙතබ්බානං තිවිධත්තා විපල්ලාසාපි තිවිධා හොන්ති. තෙසු සඤ්ඤාවිපල්ලාසො මුදුකො දුබ්බලො සුභාදිවසෙන උපට්ඨිතාකාරග්ගහණමත්තත්තා, චිත්තවිපල්ලාසො සඤ්ඤාවිපල්ලාසතො බලවා සුභාදිවසෙන උපට්ඨහන්තානං රූපක්ඛන්ධාදීනං සුභාදිවසෙන සන්නිට්ඨානං කත්වා ගහණතො. දිට්ඨිවිපල්ලාසො සඤ්ඤාවිපල්ලාසචිත්තවිපල්ලාසෙහි බලවතරො, යං යං ආරම්මණං සුභාදිආකාරෙන උපට්ඨාති. තං තං ආරම්මණං සස්සතාදිවසෙන අභිනිවිසිත්වා ගහණතො. තස්මා සඤ්ඤාවිපල්ලාසො පඨමං වුත්තො, තදනන්තරං චිත්තවිපල්ලාසො, තදනන්තරං දිට්ඨිවිපල්ලාසො වුත්තො. විත්ථාරතො පන එකෙකස්ස සුභසුඛඅත්තනිච්චග්ගහණවසෙන චතුබ්බිධත්තා ද්වාදසවිධා හොන්ති.

විපල්ලාසා ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''කතමෙ විපල්ලාසපවත්තිට්ඨානවිසයා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමානි අත්තභාවවත්ථූනි විපල්ලාසපවත්තිට්ඨානවිසයානීති දස්සෙතුං **''සො කුහිං විපල්ලාසයති චතූසු අත්තභාවවත්ථූසූ''**ති වුත්තං. **චතූසු** රූපකායවෙදනාචිත්තධම්මසඞ්ඛාතෙසු අත්තභාවවත්ථූසු සො සබ්බො විපල්ලාසො සඤ්ඤාචිත්තදිට්ඨියො විපල්ලාසයති. ''කථං සමනුපස්සන්තස්ස විපල්ලාසයතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී''**තිආදි වුත්තං. යො පුග්ගලො රූපං වා අත්තතො සමනුපස්සති, රූපවන්තං අත්තානං වා අත්තතො සමනුපස්සති, අත්තනි රූපං වා අත්තතො සමනුපස්සති. රූපස්මිං අත්තානං වා අත්තතො සමනුපස්සති, එවං තස්ස සමනුපස්සන්තස්ස පුග්ගලස්ස විපල්ලාසො රූපකායෙ සඤ්ඤාචිත්තදිට්ඨියො විපල්ලාසයති. එසෙව නයො වෙදනාදීසුපි.

''තෙසු රූපකායාදීසු කතමං කතමස්ස විපල්ලාසස්ස වත්ථූ''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා එවං පවත්තමානස්ස විපල්ලාසස්ස ඉදං ඉමස්ස වත්ථූති විභජිතුං **''තත්ථ රූප''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු රූපාදීසු චතූසු **පඨමං විපල්ලාසවත්ථු රූපං ''අසුභෙ සුභ''**න්ති එවං පවත්තමානස්ස විපල්ලාසස්ස වත්ථු හොතීති විභජිත්වා ගහෙතබ්බං. එස නයො සෙසෙසුපි. එවං ''අසුභෙ සුභ''න්තිආදිප්පකාරෙන විපල්ලාසා චතුබ්බිධා භවන්ති.

ඉදං ඉමස්ස වත්ථූති ආචරියෙන විභජිත්වා දස්සිතා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ''තෙසං විපල්ලාසානං කතමෙ මූලකාරණධම්මා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ද්වෙ**

ධම්මා''තිආදි වුත්තං. චිත්තස්ස සංකිලෙසා, තණ්හා ච අවිජ්ජා ච – ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා විපල්ලාසානං මූලකාරණභූතා භවන්ති.

''ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා එකතො විපල්ලාසානං මූලකාරණං කිං හොන්ති, උදාහු විසුං විසු''න්ති වත්තබ්බත්තා විසුං විසුං විභජිතුං **''තණ්හානිවුත''**න්තිආදි වුත්තං. අවිජ්ජාරහිතා තණ්හා නාම නත්ථි, තස්මා ''තණ්හාඅවිජ්ජානිවුත''න්ති වත්තබ්බන්ති? න, තණ්හාය සාතිසයපච්චයත්තා. සාතිසයාය හි තණ්හාය අසුභෙපි ''සුභ''න්ති, දුක්ඛෙපි ''සුඛ''න්ති සමනුපස්සන්ති. ''තණ්හා ච අවිජ්ජා චා''ති වුත්තත්තා ''අවිජ්ජානිවුත''න්ති වත්තබ්බං, කස්මා ''දිට්ඨිනිවුත''න්ති වුත්තන්ති? අවිජ්ජාය දිට්ඨි භවතීති දිට්ඨිසීසෙන අවිජ්ජං ගහෙත්වා **''දිට්ඨිනිවුත''**න්ති වුත්තං, අවිජ්ජානිවුතන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බො. ''අවිජ්ජානිවුත''න්ති වුත්තෙ පන දිට්ඨිරහිතා අවිජ්ජාපි ගහිතා සියා, දිට්ඨිසහිතාය හි අවිජ්ජාය අනිච්චෙපි ''නිච්ච''න්ති, අනත්තනියෙපි ''අත්තා''ති සමනුපස්සන්ති.

''කථං තණ්හාමූලකො විපල්ලාසො පවත්තො, කථං දිට්ඨිසහිතාවිජ්ජාමූලකො විපල්ලාසො පවත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ යො දිට්ඨිවිපල්ලාසො''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු තණ්හාමූලකදිට්ඨිසහිතාවිජ්ජාමූලකෙසු. **දිට්ඨිවිපල්ලාසොති** දිට්ඨිසහිතාවිජ්ජාමූලකවිපල්ලාසො. **අතීතං රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීති** අදබ්බභූතොපි දබ්බභූතො විය වුත්තො. **තණ්හාවිපල්ලාසොති** දිට්ඨිසහිතතණ්හාමූලකො විපල්ලාසො **අනාගතං රූපං** දිට්ඨිහිනන්දනවසෙන **අභිනන්දතීති.** එවං අතීතසමනුපස්සනඅනාගතාභිනන්දනභෙදෙන පවත්තිවිසෙසො දට්ඨබ්බො. ''චිත්තස්ස සංකිලෙසො තණ්හාඅවිජ්ජායෙව ද්වෙ ධම්මා න හොන්ති, අථ ඛො දස කිලෙසාපි, කස්මා ද්වෙයෙව වුත්තා''ති වත්තබ්බත්තා **''ද්වෙ ධම්මා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා''**තිආදි වුත්තං. තණ්හා ච අවිජ්ජා ච – ඉමෙ ද්වෙයෙව ධම්මා පරමසාවජ්ජස්ස විපල්ලාසස්ස මූලකාරණත්තා. **තාහි** තණ්හාඅවිජ්ජාහි විසුජ්ඣන්තං චිත්තං සබ්බෙහි කිලෙසෙහි **විසුජ්ඣති,** තස්මා ච විසෙසතො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා හොන්තීති ද්වෙ ධම්මා වුත්තා. න හි තාසු තණ්හාඅවිජ්ජාසු අරහත්තමග්ගෙන පහීනාසු කොචි සංකිලෙසො අප්පහීනො නාම නත්ථීති.

''වුත්තප්පකාරා තණ්හාඅවිජ්ජා වුත්තප්පකාරානං විපල්ලාසානංයෙව මූලකාරණං හොන්ති කිං, උදාහු සකලස්ස වට්ටස්සාපි මූලකාරණං හොන්ති කි''න්ති වත්තබ්බත්තා වුත්තප්පකාරා තණ්හාඅවිජ්ජා වුත්තප්පකාරානං මූලකාරණං හොන්ති යථා, එවං සකලස්ස වට්ටස්සාපි මූලකාරණං හොන්තීති දස්සෙතුං **''තෙස''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යෙසං පුග්ගලානං චිත්තං අරක්ඛිතං, මිච්ඡාදිට්ඨිහතඤ්ච හොති, **තෙසං** පුග්ගලානං. යෙසං අවිජ්ජානීවරණානං තණ්හාසංයොජනානං පුබ්බකොටි න පඤ්ඤායති, තෙහි

අවිජ්ජානීවරණෙහි තණ්හාසංයොජනෙහි සංසාරෙ **සන්ධාවන්තානං සංසරන්තානං** පුග්ගලානං **සකිං නිරයං** මාරවසගමනෙන සන්ධාවනං සංසරණං හොති, **සකිං තිරච්ඡානයොනිං** සන්ධාවනං සංසරණං හොති, **සකිං පෙත්තිවිසයං** සන්ධාවනං සංසරණං හොති, **සකිං අසුරකායං** සන්ධාවනං සංසරණං හොති, **සකිං දෙවෙ** සන්ධාවනං සංසරණං හොති, **සකිං මනුස්සෙ** සන්ධාවනං සංසරණං හොතීති අත්ථො.

''මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චා''ති සුත්තප්පදෙසෙන දෙසිතො අත්ථො ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''ථිනමිද්ධාභිභූතෙනාති සුත්තප්පදෙසෙන දෙසිතො අත්ථො කථං විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''ථිනමිද්ධාභිභූතෙනා''**තිආදි වුත්තං. **චිත්තස්ස** විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස යා **අකල්ලතා** අකම්මනියතා අත්ථි, ඉදං අකල්ලත්තං අකම්මනියත්තං **ථිනං** නාම. යං **කායස්ස ලීනත්තං** වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයලීනත්තං අත්ථි, ඉදං කායස්ස ලීනත්තං **මිද්ධං** නාමාති ථිනමිද්ධසරූපමෙව වුත්තං. තෙහි ථිනමිද්ධෙහි චිත්තස්ස අභිභූතභාවාදිකො පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා න වුත්තො, අවුත්තෙපි යෙසං පුග්ගලානං චිත්තං ථිනමිද්ධෙහි අභිභූතං, තෙසං පුග්ගලානං තෙන චිත්තෙන චිත්තසීසෙන සංයොජනෙන සංසාරෙ මාරවසගමනෙන සන්ධාවනං සංසරණං පරියොසානසභාවො විත්ථාරෙත්වා ගහෙතබ්බො.

''වසං මාරස්ස ගච්ඡතීති සුත්තප්පදෙසෙන දෙසිතො අත්ථො කථං විභත්තො''ති වත්තබ්බත්තා **''වසං මාරස්ස ගච්ඡතී''**ති වුත්තං. තත්ථ **කිලෙසමාරස්සාති** කිලෙසො දානාදිපුඤ්ඤෙ මාරෙති නිවාරෙතීති අත්ථෙන **මාරොති** කිලෙසමාරො. ඉමිනා කිලෙසමාරං නිස්සාය පවත්තත්තා අභිසඞ්ඛාරමාරඛන්ධමාරමච්චුමාරා ච ගහිතා, **ච**-සද්දෙන වා ගහිතාති වෙදිතබ්බා. **සත්තමාරස්සාති** දෙවපුත්තමාරස්ස. අථ වා ''දෙවපුත්තමාරස්සා''ති අවත්වා ''සත්තමාරස්සා''ති වුත්තත්තා යො යො රාජචොරාදිකො දානාදීනි වා ඉස්සරියභොගාදීනි වා මාරෙති, සො සො රාජචොරාදිකොපි ගහිතො, තස්මා යස්ස කස්සචි සත්තමාරස්සාති අත්ථො. **වසන්ති** ඉච්ඡං ලොභං අධිප්පායං රුචිං ආකඞ්ඛං ආණං ආණත්තිං. **ගච්ඡතීති** උපගච්ඡති උපෙති අනුවත්තති අනුගච්ඡති නාතික්කමතීති අත්ථො. ''කස්මා වසං ගච්ඡතී''ති වත්තබ්බත්තා **''සො හී''**තිආදි වුත්තං. යො සත්තො අරක්ඛිතචිත්තෙන ච මිච්ඡාදිට්ඨිහතචිත්තෙන ච ථිනමිද්ධාභිභූතචිත්තෙන ච සමන්නාගතො හොති, **සො** සත්තො අවිජ්ජානීවරණාදීහි **නිවුතො** හුත්වා සංසාරාභිමුඛො **හි** යස්මා හොති, න විසඞ්ඛාරාභිමුඛො, තස්මා මාරස්ස වසං ගච්ඡතීති අත්ථො.

''අරක්ඛිතෙනාතිආදිකස්ස යස්ස සුත්තස්ස අත්ථො විභත්තො, තෙන 'අරක්ඛිතෙනා'තිආදිකෙන සුත්තෙන කිත්තකානි සච්චානි දෙසිතානී''තිවත්තබ්බත්තා **''ඉමානි භගවතා''**තිආදි වුත්තං.

‘‘අරක්ඛිතෙනා’’තිආදිසුත්තෙන භගවතා ඉමානි ද්වෙ සච්චානි දෙසිතානි දුක්ඛං, සමුදයො චාති. කථං දෙසිතානි? අභිධම්මනිස්සිතාය කථාය චෙව සුත්තන්තනිස්සිතාය කථාය ච දෙසිතානි. තාසු කථාසු අභිධම්මනිස්සිතාය කථාය දෙසිතෙ සති ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’ති ඉමිනා පදෙන අරක්ඛිතං රත්තම්පි චිත්තං, අරක්ඛිතං දුට්ඨම්පි චිත්තං, අරක්ඛිතං මූළ්හම්පි චිත්තං භගවතා දෙසිතං ඤාපිතං. තත්ථ රත්තචිත්තං ලොභසහගතචිත්තුප්පාදවසෙන අට්ඨවිධං, දුට්ඨචිත්තං පටිඝසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදවසෙන දුබ්බිධං, මූළ්හචිත්තං මොමූහචිත්තුප්පාදවසෙන දුබ්බිධන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමෙසඤ්හි චිත්තුප්පාදානං වසෙන යා චක්ඛුන්ද්‍රියාදීනං අගුත්ති අනාරක්ඛා උප්පන්නා, තාය අගුත්තියා අනාරක්ඛාය චිත්තං අරක්ඛිතං හොති එලූපචාරෙනාති.

‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙනා’’ති ඉමිනා පදෙන මිච්ඡාදිට්ඨිසංසට්ඨං චිත්තං දෙසිතං, තං දිට්ඨිසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදවසෙන චතුබ්බිධන්ති වෙදිතබ්බං. තඤ්හි මිච්ඡාදිට්ඨියා සංසට්ඨභාවෙන මිච්ඡාදිට්ඨිවසානුගතත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිහතං නාමාති. ‘‘ථිනමිද්ධාභිභූතෙනා’’ති ඉමිනා පදෙන ථිනමිද්ධෙන සංසට්ඨං චිත්තං දෙසිතං, තං සසඞ්ඛාරිකචිත්තුප්පාදවසෙන පඤ්චවිධන්ති වෙදිතබ්බං. තඤ්හි ථිනමිද්ධෙන සංසට්ඨභාවෙන ථිනමිද්ධවසානුගතත්තා ථිනමිද්ධාභිභූතං නාමාති එවං යෙ ද්වාදසාකුසලා **චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ** ‘‘කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති’’තිආදිනා (ධ. ස. 365) විත්ථාරතො වත්තබ්බා, තෙ ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදා තීහි පදෙහි භගවතා දෙසිතාති වෙදිතබ්බා. ‘‘මාරස්සා’’ති පදෙන පඤ්ච මාරා ගහිතා. තෙසු කිලෙසමාරො ‘‘චත්තාරො ආසවා, චත්තාරො ඔඝා, චත්තාරො යොගා, චත්තාරො ගන්ථා, චත්තාරි උපාදානානි, අට්ඨ නීවරණා, දස කිලෙසා’’ති (ධ. ස. 1102 ආදයො) දෙසිතො. අභිසඞ්ඛාරමාරො පන ‘‘කුසලා චෙතනා (විභ. 226) අකුසලා චෙතනා (විභ. 226) කුසලං කම්මං අකුසලං කම්ම’’න්තිආදිනා දෙසිතො. ඛන්ධමාරො පන ‘‘අත්තභාවො පඤ්චක්ඛන්ධා’’තිආදිනා දෙසිතො. මච්චුමාරො පන ‘‘චුති චවනතා’’තිආදිනා (විභ. 193) දෙසිතො. එවං තාවෙත්ථ අභිධම්මනිස්සිතාය කථාය දෙසිතො අත්ථො දට්ඨබ්බො.

සුත්තන්තනිස්සිතාය පන කථාය දෙසිතෙ සති ‘‘චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී, යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති…පෙ.… සොතින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති… ඝානින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති… ජිව්හින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති… කායින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති… මනින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජතී’’ති (ම. නි. 1.347) එවං පුග්ගලාධිට්ඨානෙන යං ඡද්වාරිකචිත්තං වුත්තං, තං ඡද්වාරිකචිත්තං ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’ති

ඉමිනා පදෙන දෙසිතං. යා මිච්ඡාදිට්ඨියො පුබ්බන්තකප්පනවසෙන වා අපරන්තකප්පනවසෙන වා පුබ්බන්තාපරන්තකප්පනවසෙන වා මිච්ඡා අභිනිවිසන්තස්ස අයොනිසො උම්මුජ්ජන්තස්ස ''සස්සතො ලොකො''ති වා ''අසස්සතො ලොකො''ති වා ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති වා උප්පන්නා, තාහි දිට්ඨීහි වා, යා ච දිට්ඨියො ''ඉමා චත්තාරො සස්සතවාදා...පෙ.... පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා''ති **බ්‍රහ්මජාලසුත්තාදීසු** (දී. නි. 1.30 ආදයො) වුත්තා, තාහි දිට්ඨීහි වා සම්පයුත්තං යං චිත්තං ''මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන වා''ති ඉමිනා පදෙන දෙසිතං.

''ථිනං නාම චිත්තස්ස අකම්මඤ්ඤතා, මිද්ධං නාම වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයස්ස අකම්මඤ්ඤතා''ති වා ''ථිනං අනුස්සාහසංසීදනං, මිද්ධං උස්සාහසත්තිවිඝාතො''ති වා යානි ථිනමිද්ධානි වුත්තානි, තෙහි ථිනමිද්ධෙහි යං චිත්තං අභිභූතං අජ්ඣොත්ථටං, තං චිත්තං ''ථිනමිද්ධාභිභූතෙනා''ති ඉමිනා පදෙන දෙසිතං.

''වසො නාම ඉච්ඡා ලොභො අධිප්පායො රුචි ආකඞ්ඛා ආණා ආණත්තී''ති යො වසො වුත්තො, සො වසො ''වස''න්ති ඉමිනා පදෙන දෙසිතො. ''පඤ්ච මාරා – ඛන්ධමාරො අභිසඞ්ඛාරමාරො මච්චුමාරො දෙවපුත්තමාරො කිලෙසමාරො''ති යො මාරො වුත්තො, සො මාරො ''මාරස්සා''ති ඉමිනා දෙසිතො. ''ගච්ඡති, උපගච්ඡති, උපෙති, අනුවත්තති, අනුගච්ඡති, නාතික්කමතී''ති යො පුග්ගලො වුත්තො, සො පුග්ගලො ''ගච්ඡතී''ති ඉමිනා දෙසිතොති. එවං දෙසිතෙසු ධම්මෙසු අකුසලා සමුදයසච්චං, ''වසං මාරස්ස ගච්ඡතී''ති ඉමිනා පදෙන යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තො පුග්ගලො වුත්තො, තෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්ති ද්වෙ සච්චානි දෙසිතානි. ''කිමත්ථාය ද්වෙ සච්චානි දෙසිතානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තෙසං භගවා''**තිආදි වුත්තං. **තෙසං** ද්වින්නං සච්චානං **පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච** ''අරක්ඛිතෙනා''තිආදි **ධම්මං භගවා දෙසෙති,** තානි ද්වෙ සච්චානි ''අරක්ඛිතෙනා''තිආදිකෙන ඤාපෙතීති අත්ථො.

''තෙසු ද්වීසු සච්චෙසු කස්ස සච්චස්ස පරිඤ්ඤාය, කස්ස සච්චස්ස පහානාය දෙසෙතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය, සමුදයස්ස පහානායා''**ති වුත්තං. ''පරිඤ්ඤාපහානෙහි කතමානි සච්චානි දෙසිතානී''ති වත්තබ්බත්තා **''යෙන වා''**තිආදි වුත්තං. **යෙන** අරහත්තමග්ගෙන පරිජානාති, **යෙන** අරහත්තමග්ගෙන පජහති ච, **අයං** අරහත්තමග්ගො මග්ගසච්චං නාම. **යං** නිබ්බානධම්මං ආරබ්භ තණ්හාය, අවිජ්ජාය ච පහානං ජාතං, **අයං** නිබ්බානධම්මො **නිරොධො** නිරොධසච්චං නාමාති. එවං චත්තාරි සච්චානි භගවතා දෙසිතානි.

''චතුන්නං සච්චානං දෙසිතභාවො කෙන විඤ්ඤාතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. තෙසු චතූසු සච්චෙසු

සමුදයසච්චෙන අස්සාදො ගහිතො, දුක්ඛසච්චෙන ආදීනවො ගහිතො, මග්ගසච්චනිරොධසච්චෙහි නිස්සරණං ගහිතං, සමුදයප්පහානවසෙන සබ්බගතිපජහනං ජාතං, සබ්බගතිපජහනං ඵලන්ති ගහිතං. යෙන රක්ඛිතචිත්තතාදිකෙන සබ්බගතිපජහනං ජාතං, සො රක්ඛිතචිත්තතාදිකො උපායොති ගහිතො, අරක්ඛිතචිත්තතාදිකස්ස පටිසෙධනමුඛෙන රක්ඛිතචිත්තතාදිකස්ස නියොජනං භගවතො ආණත්තීති ගහිතන්ති දෙසනාහාරෙන නානාසුත්තෙසු දස්සිතා අස්සාදාදයො ''අරක්ඛිතෙනා''තිආදිකෙ එකස්මිංයෙව සුත්තෙ නීහරිත්වා දස්සිතා.

''අස්සාදාදීනං නීහරිත්වා දස්සිතභාවො කෙන විඤ්ඤාතබ්බො සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නානාසුත්තෙසු අස්සාදාදයො නීහරිත්වා දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරවිභඞ්ගො නාම. යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන එකස්මිංයෙව සුත්තෙ අස්සාදාදයො නීහරිත්වා දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාහාරසම්පාතො නාමාති විසෙසො දට්ඨබ්බො.

''එත්තකොව දෙසනාහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො දෙසනාහාරසම්පාතො''**ති වුත්තං. එකෙකස්මිංයෙව සුත්තෙ අස්සාදාදයො යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන දෙසනාහාරසම්පාතෙන නීහරිත්වා යථාරහං දස්සිතා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො දෙසනාහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහිතො.

ඉති දෙසනාහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

2. විචයහාරසම්පාතවිභාවනා

53. යෙන දෙසනාහාරසම්පාතෙන අස්සාදාදයො ආචරියෙන විභත්තා, අම්හෙහි ච ඤාතා, සො දෙසනාහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ''කතමො විචයහාරසම්පාතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො විචයො හාරසම්පාතො''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දෙසනාහාරසම්පාතාදීසු සොළසසු හාරසම්පාතෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **විචයහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති. ඉමෙසු ධම්මෙසු අයං ධම්මො යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විචයිතබ්බො, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො විචයහාරසම්පාතො නාමාති නියමෙත්වා විභජිතුං **''තත්ථ තණ්හා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> ‘‘එවං දෙසනාහාරසම්පාතං දස්සෙත්වා ඉදානි විචයහාරසම්පාතං දස්සෙන්තො යස්මා දෙසනාහාරපදත්ථවිචයො විචයහාරො, තස්මා දෙසනාහාරෙ විපල්ලාසහෙතුභාවෙන නිද්ධාරිතාය තණ්හාය කුසලාදිවිභාගපවිචයමුඛෙන විචයහාරසම්පාතං දස්සෙතුං ‘තත්ථ තණ්හා දුවිධා’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 53) –

වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’තිආදිසුත්තත්ථෙ දෙසනාහාරසම්පාතෙන සංවණ්ණිතෙ අකුසලධම්මෙ ‘‘තණ්හා’’ති නිද්ධාරිතා සබ්බතණ්හා. **කුසලාපීති** චතුභූමකෙ කුසලෙ උද්දිස්ස පවත්තා තණ්හාපි. **අකුසලාපීති** අකුසලධම්මෙ උද්දිස්ස පවත්තා තණ්හාපීති දුවිධා හොතීති විචයිතබ්බා. තෙන වුත්තං **ටීකායං** – ‘‘කුසලධම්මාරම්මණාති කුසලධම්මෙ උද්දිස්ස පවත්තමත්තං සන්ධාය වුත්තං, න තෙසං ආරම්මණපච්චයතං, ඉධ ‘කුසලා ධම්මා’ති ලොකුත්තරධම්මානම්පි අධිප්පෙතත්තා’’ති.

‘‘කුසලා තණ්හා කිංගාමිනී, අකුසලා තණ්හා කිං ගාමිනී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අකුසලා සංසාරගාමිනී’’**තිආදි වුත්තං. අථ වා ‘‘කතමො කුසලාකුසලතණ්හානං විසෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අකුසලා සංසාරගාමිනී’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘තණ්හා නාම සංසාරගාමිනී හොතු, කථං අපචයගාමිනී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘පහානතණ්හා’’**ති වුත්තං, පහානස්ස හෙතුභූතා තණ්හා **පහානතණ්හාති** අත්ථො, පහාතබ්බතණ්හං ආගම්ම යං පහානං පවත්තෙතබ්බං, තෙන පවත්තෙතබ්බෙන පහානෙන අපචයං ගච්ඡතීති වුත්තං හොති.

‘‘කිං පන තණ්හායෙව කුසලාකුසලාති දුබ්බිධා, උදාහු අඤ්ඤෙපි කුසලාකුසලාති දුබ්බිධො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘මානොපී’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘කතමො මානො කුසලො, කතමො මානො අකුසලො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යං මානං නිස්සාය මානං පජහති, අයං මානො කුසලො. යො පන මානො දුක්ඛං නිබ්බත්තයති, අයං මානො අකුසලො’’**ති වුත්තං. තත්ථ **යං මානං…පෙ…. කුසලොති** යං මානං නිස්සාය උපනිස්සාය පහානං පවත්තිතං, තෙන පහානෙන සන්තානෙ උප්පජ්ජනාරහං මානං පජහති, අයං උපනිස්සයපච්චයභූතො මානො ඵලූපචාරෙන කුසලො. **යො පන…පෙ…. අකුසලොති** යො පන මානො පරහිංසනාදිවසෙන පවත්තමානො හුත්වා අත්තනො ච පරස්ස ච දුක්ඛං නිබ්බත්තයති, අයං මානො අකුසලොති විචයිත්වා වෙදිතබ්බො.

‘‘සංසාරාපචයගාමිනීසු තාසු තණ්හාසු කතමා අපචයගාමිනී තණ්හා කුසලා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘කුසලා’’ති වුත්තාය තණ්හාය සරූපං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ යං නෙක්ඛම්මසිත’’**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තාසු සංසාරාපචයගාමිනීසු තණ්හාභූතාසු කුසලාකුසලාසු. අයං තණ්හා කුසලාති

සම්බන්ධො. **‘‘අරියා** පුග්ගලා **සන්තං ආයතනං යං** අරියඵලධම්මං සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්ති, **තං ආයතනං** අරියඵලධම්මං අහං කුදාස්සු සච්ඡිකත්වා විහරිස්ස’’න්ති පත්ථයන්තස්ස **තස්ස** කුලපුත්තස්ස තස්මිං අරියඵලෙ **පිහා** උප්පජ්ජති, පිහාපච්චයා යං දොමනස්සං උප්පජ්ජති, ඉදං දොමනස්සං **‘‘නෙක්ඛම්මසිත’’**න්ති වුච්චති. අයං අරියඵලෙ පිහාසඞ්ඛාතා තණ්හා කුසලා අනවජ්ජා අනවජ්ජඅරියඵලධම්මං උද්දිස්ස පවත්තත්තාති විචයිතබ්බං.

‘‘කථං පවත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘රාගවිරාගා’’**තිආදි වුත්තං. යා **රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති** පත්තබ්බා. **තදාරම්මණා** තං චෙතොවිමුත්තිං ආගම්ම පවත්තා තණ්හා **කුසලා** අනවජ්ජා, යා **අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති** පත්තබ්බා, තදාරම්මණා තං පඤ්ඤාවිමුත්තිං ආගම්ම පවත්තා තණ්හා කුසලා අනවජ්ජාති විචයිතබ්බා. තාය පඤ්ඤාවිමුත්තියා වසෙන භගවතා –

> ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො;
> සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො, ඤත්වාන උදයබ්බයං;
> ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’ති. (උදා. 32; නෙත්ති. 31, 65, 78) –

ගාථායං ‘‘සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’ති පදං වුත්තං, ‘‘තස්සා පඤ්ඤාවිමුත්තියා යො පච්චයො කාතබ්බො, කතමො සො පච්චයො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්සා කො පච්චයො’’**තිආදි වුත්තං. **තස්සා** පඤ්ඤාවිමුත්තියා කො පච්චයොති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය ‘‘අට්ඨ මග්ගඞ්ගානි – සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධී’’ති පච්චයො වෙදිතබ්බො. ‘‘සො පච්චයො කත්ථ දට්ඨබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සො කත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. **සො** පඤ්ඤාවිමුත්තියා පච්චයො **කත්ථ** කස්මිං ධම්මෙ දට්ඨබ්බොති පුච්ඡති. චතුත්ථෙ ඣානෙ **පාරමිතාය** උක්කංසගතාය චතුත්ථජ්ඣානභාවනාය සො පච්චයො දට්ඨබ්බො.

‘‘චතුත්ථෙ ඣානෙ පාරමිතායා’’ති වුත්තමත්ථං විවරිතුං **‘‘චතුත්ථෙ හි ඣානෙ’’**තිආදි වුත්තං. යො සො චතුත්ථජ්ඣානලාභී පුග්ගලො චතුත්ථෙ ඣානෙ පරිසුද්ධං පරියොදාතං අනඞ්ගණං විගතූපක්කිලෙසං මුදු කම්මනියං ඨිතං ආනෙඤ්ජප්පත්තං, ඉති අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං චිත්තං භාවයති, **සො** චතුත්ථජ්ඣානලාභී පුග්ගලො **තත්ථ** චතුත්ථෙ ඣානෙ අට්ඨවිධං විජ්ජාචරණං අධිගච්ඡති. කතමං අට්ඨවිධං? ඡ අභිඤ්ඤා, ද්වෙ ච විසෙසෙ වා අධිගච්ඡතීති යොජනා. ඉද්ධිවිධාදයො පඤ්ච, ලොකියාභිඤ්ඤා චෙව අරහත්තමග්ගපඤ්ඤා චාති **ඡ අභිඤ්ඤා.** මනොමයිද්ධි චෙව විපස්සනාඤාණඤ්චාති **ද්වෙ ච විසෙසා** හොන්ති.

''තං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං කුතො පරිසුද්ධං...පෙ.... කුතො ආනෙඤ්ජප්පත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තං චිත්තං යතො පරිසුද්ධ''**න්තිආදි වුත්තං. තං චිත්තං **යතො** උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිභාවතො **පරිසුද්ධං, තතො** උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිභාවතො **පරියොදාතං** හොති. සුඛාදීනං පච්චයඝාතෙන **යතො** වීතරාගාදිඅනඞ්ගණභාවතො **අනඞ්ගණං, තතො** වීතරාගාදිඅනඞ්ගණභාවතො **විගතූපක්කිලෙසං. යතො** සුභාවිතභාවතො **මුදු, තතො** සුභාවිතභාවතො **කම්මනියං. යතො** පරිසුද්ධාදීසු ඨිතභාවතො **ඨිතං, තතො** පරිසුද්ධාදීසු ඨිතභාවතො **ආනෙඤ්ජප්පත්තං** හොතීතිපි යොජනා යුත්තා **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 53) යුගළතො ආගතත්තා. සද්ධාවීරියසතිසමාධිපඤ්ඤාඔභාසෙහි පරිග්ගහිතභාවතො **ආනෙඤ්ජප්පත්තං**. සද්ධාය හි පරිග්ගහිතං චිත්තං පටිපක්ඛෙ අස්සද්ධියෙ න ඉඤ්ජති න චලති, වීරියෙන පරිග්ගහිතං චිත්තං පටිපක්ඛෙ කොසජ්ජෙ න ඉඤ්ජති, සතියා පරිග්ගහිතං චිත්තං පටිපක්ඛෙ පමාදෙ න ඉඤ්ජති, සමාධිනා පරිග්ගහිතං චිත්තං පටිපක්ඛෙ උද්ධච්චෙ න ඉඤ්ජති, පඤ්ඤාය පරිග්ගහිතං චිත්තං පටිපක්ඛාය අවිජ්ජාය න ඉඤ්ජති, ඔභාසගතං චිත්තං කිලෙසන්ධකාරෙ න ඉඤ්ජති. ඉති ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි පරිග්ගහිතං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං ආනෙඤ්ජප්පත්තං හොති. එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතත්තා චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං ඡන්නං අභිඤ්ඤාඤාණානඤ්ච මනොමයිද්ධිවිපස්සනාඤාණානඤ්ච අධිගමූපායො හොති, තස්මා සො පඤ්ඤාවිමුත්තිපරිචයො චතුත්ථජ්ඣානෙ දට්ඨබ්බොයෙවාති සඞ්ඛෙපත්ථො. විත්ථාරතො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 53) ''තත්ථ උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිභාවෙනා''තිආදිනා වා ''අපරො නයො''තිආදිනා වා වුත්තොයෙවාති අම්හෙහි න වුත්තො.

''යෙසං රාගාදිඅඞ්ගණානං අභාවෙන අනඞ්ගණං, යෙසං අභිජ්ඣාදිඋපක්කිලෙසානං අභාවෙන විගතූපක්කිලෙසං, යාය චිත්තස්ස ඨිතියා අභාවෙන ඨිතං, ඉඤ්ජනාය අභාවෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තං, තෙ රාගාදිඅඞ්ගණාදයො කතමාය පක්ඛා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ අඞ්ගණා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු රාගාදිඅඞ්ගණාදීසු **අඞ්ගණා** ච රාගාදිඅඞ්ගණා ච **උපක්කිලෙසා** අභිජ්ඣාදිඋපක්කිලෙසා ච සන්ති, **තදුභයං** රාගාදිඅඞ්ගණඅභිජ්ඣාදිඋපක්කිලෙසද්වයං **තණ්හාපක්ඛො** රාගාදිඅඞ්ගණානං තණ්හාසභාවත්තා, අභිජ්ඣාදිඋපක්කිලෙසානඤ්ච තණ්හාය අනුලොමත්තා. යා **ඉඤ්ජනා** එන්දනා යා ච චිත්තස්ස **අට්ඨිති** අනවට්ඨානං අත්ථි, **අයං** ඉඤ්ජනා අට්ඨිති **දිට්ඨිපක්ඛො** ඉඤ්ජනාය ච අට්ඨිතියා ච මිච්ඡාභිනිවෙසහෙතුභාවතොති පච්චයො කාතබ්බො.

''කිං පන චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතත්තායෙව ඡන්නං අභිඤ්ඤාඤාණානඤ්ච **මනොමයිද්ධිවිපස්සනාඤාණානඤ්ච අධිගමූපායො හොතී''**ති **පුච්ඡිතබ්බත්තා ''චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානී''**ති වුත්තං. ''තස්ස චතුත්ථජ්ඣානලාභිනො, දුක්ඛින්ද්‍රියං දොමනස්සින්ද්‍රියං සුඛින්ද්‍රියං

සොමනස්සින්ද්‍රියං ඉති චත්තාරින්ද්‍රියානි චතුත්ථජ්ඣානෙ නිරුජ්ඣන්ති, තස්ස චතුත්ථජ්ඣානලාභිනො උපෙක්ඛින්ද්‍රියං අවසිට්ඨං භවති, තස්මාපි චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වුත්තප්පකාරානං අට්ඨන්නං ඤාණානං අධිගමූපායො හොති, සො ච අධිගමූපායභාවො චිණ්ණවසීභාවස්සෙව භවෙය්‍ය, කථං චතුත්ථජ්ඣානමත්තලාභිනො චිණ්ණවසීභාවො සියා''ති වත්තබ්බත්තා සො චතුත්ථජ්ඣානලාභී චතුත්ථජ්ඣානෙයෙව අට්ඨත්වා අරූපසමාපත්තියොපි **එවං කත්වා නිබ්බත්තෙති භාවෙති, තස්මා චිණ්ණවසීභාවො හොතීති** දස්සෙතුං **''සො උපරිමං සමාපත්ති''**න්තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 53) විත්ථාරතො වුත්තො, තස්මා යොජනමත්තං කරිස්සාම.

සො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානලාභී යොගාවචරො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තිතො **උපරිමං** ආකාසානඤ්චායතන**සමාපත්තිං සන්තතො** සන්තතරතො මනසි කරොති. යථාවුත්තං උපරිමං සමාපත්තිං සන්තතො **මනසි කරොතො තස්ස** චතුත්ථජ්ඣානලාභිනො යොගාවචරස්ස චතුත්ථජ්ඣානෙ **සඤ්ඤා** සඤ්ඤාපධානා සමාපත්ති ඔළාරිකා විය හුත්වා සණ්ඨහති, පටිසසඤ්ඤා ච **උක්කණ්ඨා** අනභිරති හුත්වා සණ්ඨහති, **සො** යථාවුත්තෙන විධිනා මනසි කරොන්තො යොගාවචරො **සබ්බසො** නිරවසෙසතො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ''ආකාසං අනන්ත''න්ති මනසි කත්වා පවත්තමානං **ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං** සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. **රූපසඤ්ඤා** රූපාවචරසඤ්ඤා පඤ්චවිධ**අභිඤ්ඤාභිනීහාරො** හොති. **නානත්තසඤ්ඤා** නානාරම්මණෙසු **වොකාරො** අකුසලො පවත්තති. එවං රූපාවචරජ්ඣානෙ ආදීනවදස්සී හුත්වා තා රූපසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායො ආරම්මණෙ සමතික්කමති, **අස්ස** යොගාවචරස්ස පටිසසඤ්ඤා ච අබ්භත්ථං ගච්ඡති. **එවං** ඉමිනා වුත්තනයෙන සමතික්කමෙන **සමාහිතස්ස,** සන්තවුත්තිනා අරූපාවචරසමාධිනා **සමාහිතස්ස** යොගාවචරස්ස **ඔභාසො** රූපාවචරජ්ඣානොභාසො අන්තරධායති. **රූපානං** කසිණරූපානං ඣානචක්ඛුනා දස්සනඤ්ච අන්තරධායතීති යොජනා.

''යෙන සමාධිනා සමාහිතස්ස, සමාහිතස්ස ඔභාසො ච රූපානං දස්සනඤ්ච අන්තරධායති, සො සමාධි කිත්තකෙහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, කථං පච්චවෙක්ඛිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො සමාධී''**තිආදි වුත්තං. **සො සමාධීති** යෙන රූපාරූපාවචරසමාධිනා සමාහිතො, සො දුවිධොපි සමාධි අනභිජ්ඣාබ්‍යාපාදවීරියාරම්භෙහි තීහි උපකාරකඞ්ගෙහි ච පස්සද්ධිසතීහි ද්වීහි පරික්ඛාරඞ්ගෙහි ච අවික්ඛිත්තෙන එකෙන සභාවඞ්ගෙන ච ඡහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතොති **පච්චවෙක්ඛිතබ්බො** පුනප්පුනං චින්තෙතබ්බො සල්ලක්ඛෙතබ්බො. ''කථං කත්ථ පච්චවෙක්ඛිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''අනභිජ්ඣාසහගතං මෙ මානසං සබ්බලොකෙ''**තිආදි වුත්තං. ''තෙසු ඡසු

අඞ්ගෙසු කිත්තකො සමථො, කිත්තකා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා එත්තකො සමථො, එත්තකා විපස්සනාති විභජිතුං **''තත්ථ යඤ්චා''**තිආදි වුත්තං.

54. ''පඤ්ඤාවිමුත්තී''ති වුත්තස්ස අරහත්තඵලස්ස සමාධිස්ස සමථවිපස්සනාසඞ්ඛාතා පුබ්බභාගපටිපදා සමාධිමුඛෙන ආචරියෙන විභත්තා, ''තාය පටිපදාය ලභිතබ්බො අරහත්තඵලසමාධි කිත්තකෙන වෙදිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො''**ති වුත්තං. යො අරහත්තඵලසමාධි සමථවිපස්සනාපටිපදාය ලභිතබ්බො, සො අරහත්තඵලසමාධි **පඤ්චවිධෙන** ඤාණදස්සනෙන වෙදිතබ්බො.

''කථං පඤ්චවිධඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවතී''ති වත්තබ්බත්තා **''අයං සමාධී''**තිආදි වුත්තං. **අයං** අරහත්තඵලසමාධි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ ඵලසමාපත්තිසුඛත්තා **පච්චුප්පන්නසුඛො** හොති, **ඉති** පච්චවෙක්ඛන්තස්ස **අස්ස** අරහතො පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. **අයං** අරහත්තඵලසමාධි ආයතිං සමාපජ්ජිතබ්බස්ස අරහත්තඵලසමාධිස්ස උපනිස්සයපච්චයත්තා **ආයතිං සුඛවිපාකො** හොති, **ඉති** පච්චවෙක්ඛන්තස්ස...පෙ.... භවති. **අයං** අරහත්තඵලසමාධි කිලෙසඅරීහි ආරකත්තා **අරියො,** කාමාමිසවට්ටාමිසලොකාමිසානං අභාවතො **නිරාමිසො** ච හොති, **ඉති** පච්චවෙක්ඛන්තස්ස...පෙ.... භවති. **අයං** අරහත්තඵලසමාධි අකාපුරිසෙහි සම්මාසම්බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකබුද්ධෙහි සෙවිතබ්බත්තා **අකාපුරිසසෙවිතො** හොති, **ඉති** පච්චවෙක්ඛන්තස්ස...පෙ.... භවති. **අයං** අරහත්තඵලසමාධි අඞ්ගසන්තකිලෙසදරථසන්තත්තා **සන්තො** චෙව දිවසම්පි සමාපජ්ජන්තස්ස අතිත්තිකරණතො **පණීතො** ච පටිප්පස්සද්ධකිලෙසෙන අරහතා පුග්ගලෙන ලද්ධත්තා **පටිප්පස්සද්ධිලද්ධො** ච අරහත්තමග්ගසමාධිසඞ්ඛාතෙන එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා **එකොදිභාවාධිගතො** ච සසඞ්ඛාරෙන සපයොගෙන අධිගතත්තා, නීවරණාදිපච්චනීකධම්මෙ නිග්ගය්හ අනධිගතත්තා, අඤ්ඤෙ කිලෙසෙ වාරෙත්වා අනධිගතත්තා, අරහත්තමග්ගඵලභාවෙනෙව පවත්තත්තා **නසසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො** හොති, **ඉති** පච්චවෙක්ඛන්තස්ස **අස්ස** අරහතො පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවතීති පඤ්චවිධෙන ඤාණදස්සනෙන සො අරහත්තඵලසමාධි විචයිත්වා වෙදිතබ්බොති.

''පච්චුප්පන්නසුඛාදීසු සමාධීසු කිත්තකො සමථො, කිත්තකා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යො ච සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො''**තිආදි වුත්තං. **සමථො, විපස්සනාති** ච අරහත්තඵලසමථවිපස්සනාව අධිප්පෙතා, න පුබ්බභාගසමථවිපස්සනාති. අරහත්තඵලසමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බොති ආචරියෙන වුත්තො, ''තස්ස අරහත්තඵලසමාධිස්ස පුබ්බභාගපටිපදායං වුත්තො සමාධි

කිත්තකෙන වෙදිතබ්බො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො''**ති වුත්තං. යො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානසමාධි පුබ්බභාගපටිපදායං වුත්තො, සො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානසමාධි පඤ්චවිධෙන පකාරෙන වෙදිතබ්බො. ''කතමෙනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''පීතිඵරණතා''**තිආදි වුත්තං. පඨමදුතියජ්ඣානෙසු පඤ්ඤා **පීතිඵරණතා** හොති. පඨමදුතියතතියජ්ඣානෙසු පඤ්ඤා **සුඛඵරණතා** හොති. චතුත්ථජ්ඣානෙ චෙතොපරියපඤ්ඤා **චෙතොඵරණතා** හොති. දිබ්බචක්ඛුපඤ්ඤා **ආලොකඵරණතා** හොති. ඣානං පච්චවෙක්ඛිත්වා පවත්තමානපඤ්ඤා **පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තං** හොති. ඉති පඤ්චවිධෙන පඤ්ඤාපකාරෙන විචයිත්වා වෙදිතබ්බොති. ''තෙසු පඤ්චවිධෙසු පකාරෙසු කිත්තකො සමථො, කිත්තකා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යො ච පීතිඵරණො''**තිආදි වුත්තං.

55. සම්පයොගවසෙන සමාධි ආචරියෙන විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං ආරම්මණවසෙන විභත්තො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''දස කසිණායතනානී''**තිආදි වුත්තං. ඉමෙහි දසහි ආරම්මණෙහි කසිණෙහිපි සමාධි විචිනිත්වා වෙදිතබ්බොති. ''තෙසු දසසු කිත්තකො සමථො, කිත්තකා විපස්සනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. **කසිණ**න්ති ච කසිණමණ්ඩලම්පි පරිකම්මම්පි පටිභාගනිමිත්තම්පි තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පන්නජ්ඣානම්පි වුච්චති, ඉධ පන සසම්පයුත්තජ්ඣානමෙව අධිප්පෙතං.

''කිං පන වුත්තප්පකාරො සමාධියෙව සමථවිපස්සනාය යොජෙතබ්බො, උදාහු අඤ්ඤොපි යොජෙතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා සතිපට්ඨානාදිපුබ්බභාගපටිපදාභෙදෙන අනෙකභෙදභින්නො නිරවසෙසො අරියමග්ගොපි විචයිත්වා යොජෙතබ්බොති දස්සෙතුං **''එවං සබ්බො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එව**න්ති මයා වුත්තනයෙන වුත්තනයානුසාරෙන **සබ්බො** නිරවසෙසො සතිපට්ඨානාදිපුබ්බභාගපටිපදාභෙදෙන අනෙකභෙදභින්නො **අරියො මග්ගො** යොජෙතබ්බො. කථං? **යෙන යෙන** අනභිජ්ඣාදිආකාරෙන පච්චුප්පන්නසුඛතාදිආකාරෙන සමාධි මයා වුත්තො, **තෙන තෙන** අනභිජ්ඣාදිආකාරෙන පච්චුප්පන්නසුඛතාදිආකාරෙන යො යො අරියමග්ගො සමථෙන යොජෙතුං සම්භවති, සො සො අරියමග්ගො සමථෙන විචයිත්වා යොජයිතබ්බො. යො යො අරියමග්ගො විපස්සනාය යොජෙතුං සම්භවති, සො සො අරියමග්ගො විපස්සනාය යොජයිත්වා යොජයිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

''යෙහි සමථාධිට්ඨානෙහි විපස්සනාධම්මෙහි යොජයිතබ්බො, තෙ සමථාධිට්ඨානා විපස්සනාධම්මා කතමෙහි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තෙ තීහි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතා අනිච්චතාය දුක්ඛතාය අනත්තතායා''**ති වුත්තං, තෙ සමථාධිට්ඨානා විපස්සනාධම්මා ''අනිච්චතාය

පඤ්ඤාය දුක්ඛතාය පඤ්ඤාය අනත්තතාය පඤ්ඤායා''ති තීහි අනුපස්සනාධම්මෙහි සඞ්ගහිතා ගණ්හිතාති අත්ථො. අනිච්චතාදිනා සහචරණතො අනුපස්සනාපඤ්ඤාපි ''අනිච්චතා දුක්ඛතා අනත්තතා''ති වුච්චති.

''යො යොගී පුග්ගලො සමථාධිට්ඨානං විපස්සනං භාවයමානො හොති, සො යොගී පුග්ගලො කිං භාවයතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''සො සමථවිපස්සනං භාවයමානො''**තිආදි වුත්තං.

සමථවිපස්සනාදීනි භාවයමානො පුග්ගලො රාගචරිතො දොසචරිතො මොහචරිතොති තිවිධො, ''තත්ථ කතමො පුග්ගලො කතමෙන කතමෙන විමොක්ඛමුඛෙන නියාති, කතමායං කතමායං සික්ඛන්තො, කතමං කතමං පජහන්තො, කතමං කතමං අනුපගච්ඡන්තො, කතමං කතමං පරිජානන්තො, කතමං කතමං පවාහෙන්තො, කතමං කතමං නිද්ධුනන්තො, කතමං කතමං වමෙන්තො, කතමං කතමං නිබ්බාපෙන්තො, කතමං කතමං උප්පාටෙන්තො, කතමං කතමං විජටෙන්තො නියාතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''රාගචරිතො පුග්ගලො''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන ''ඉදානි යෙසං පුග්ගලානං යත්ථ සික්ඛන්තානං විසෙසතො නියානමුඛානි, යෙසඤ්ච කිලෙසානං පටිපක්ඛභූතානි තීණි විමොක්ඛමුඛානි, තෙහි සද්ධිං තානි දස්සෙතුං 'රාගචරිතො'තිආදි වුත්ත''න්ති වුත්තං. තස්සත්ථොපි **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 55) වුත්තොයෙව.

''කස්මා තීණි විමොක්ඛමුඛානි භාවයන්තො තයො ඛන්ධෙ භාවයතී''ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛ''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු තීසු විමොක්ඛමුඛෙසු. **සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං පඤ්ඤාක්ඛන්ධො** අනත්තානුපස්සනාය පඤ්ඤාපධානත්තා. **අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං සමාධික්ඛන්ධො** අනිච්චානුපස්සනාය සමාධිපධානත්තා. **අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛං සීලක්ඛන්ධො** දුක්ඛානුපස්සනාය සීලපධානත්තා. ඉති තීහි විමොක්ඛමුඛෙහි තිණ්ණං ඛන්ධානං සඞ්ගහිතත්තා තීණි විමොක්ඛමුඛානි භාවයන්තො සො යොගී පුග්ගලො තයො ඛන්ධෙ භාවයතියෙවාති පඤ්ඤාපධානාදිභාවො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 55) වුත්තො. **තයො ඛන්ධෙ භාවයන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවයති.** ''කස්මා භාවයතී''ති වත්තබ්බත්තා කාරණං දස්සෙතුං **''තත්ථ යා''**තිආදි වුත්තං.

තිණ්ණං ඛන්ධානං අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගභාවො විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ''කථං සමථවිපස්සනාභාවො ඤාතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා තිණ්ණං ඛන්ධානං සමථවිපස්සනාභාවං දස්සෙතුං **''තත්ථ සීලක්ඛන්ධො ච''**තිආදි වුත්තං. ''යො යොගී පුග්ගලො සමථවිපස්සනං භාවෙති, තස්ස යොගිනො පුග්ගලස්ස භවඞ්ගානි කතමං භාවනං ගච්ඡන්තී''ති

පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යො සමථවිපස්සනං භාවෙති, තස්සා’’**තිආදි වුත්තං. කායො ච චිත්තඤ්ච **ද්වෙ භවඞ්ගානි** උපපත්තිභවස්ස අඞ්ගානි **භාවනං** වඩ්ඪනං ගච්ඡන්ති. සීලඤ්ච සමාධි ච **ද්වෙ පදානි** ද්වෙ පාදා භවනිරොධගාමිනී පටිපදා **භාවනං** වඩ්ඪනං ගච්ඡන්ති.

‘‘කථං ගච්ඡන්තී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සො හොති භික්ඛූ’’**තිආදි වුත්තං. **භාවිතකායොති** භාවිතො කායො කායආභිසමාචාරිකො, කායසංවරො වා යෙන භික්ඛුනාති භාවිතකායො. සෙසෙසුපි එස නයො. **කායෙ** කායආභිසමාචාරිකෙ, කායසංවරෙ වා **භාවියමානෙ** සති සම්මාකම්මන්තො, සම්මාවායාමො ච ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති කායසමාචාරසීලත්තා. **සීලෙ** වාචාසංවරආජීවසංවරවසෙන පවත්තෙ සීලෙ **භාවියමානෙ** සති සම්මාවාචා ච සම්මාආජීවො ච ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති වාචාදිසංවරසීලත්තා. **චිත්තෙ** චිත්තසංවරවසෙන පවත්තෙ චිත්තෙ **භාවියමානෙ** සති සම්මාසති ච සම්මාසමාධි ච ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති චිත්තසංවරසීලත්තා. පඤ්ඤාය භාවියමානාය සති සම්මාදිට්ඨි ච සම්මාසඞ්කප්පො ච ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති සමානත්තා, උපකාරකත්තා ච. සම්මාසඞ්කප්පෙන හි පුනප්පුනං සඞ්කප්පන්තස්ස පඤ්ඤා වඩ්ඪතීති.

‘‘සම්මාකම්මන්තො ච සම්මාවායාමො ච ද්වෙ ධම්මා කායවසෙනෙව විභත්තා විචෙතබ්බා කිං, උදාහු චිත්තවසෙන විභත්තා විචෙතබ්බා කි’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යො ච සම්මාකම්මන්තො’’**තිආදි වුත්තං. කායසුචරිතචෙතනාභූතො යො ච සම්මාකම්මන්තො, තංසහිතො යො ච සම්මාවායාමො සියා කායිකො, විරතිභූතො යො ච සම්මාකම්මන්තො, තංසහිතො යො ච සම්මාවායාමො සියා චෙතසිකො, **තත්ථ** තෙසු කායිකචෙතසිකභූතෙසු සම්මාකම්මන්තසම්මාවායාමෙසු **යො** සම්මාකම්මන්තසම්මාවායාමො කායසඞ්ගහො, **සො** සම්මාකම්මන්තසම්මාවායාමො **කායෙ** කායආභිසමාචාරිකෙ, කායසංවරෙ වා **භාවිතෙ** සති භාවනං ගච්ඡති. **යො** සම්මාකම්මන්තසම්මාවායාමො චිත්තසඞ්ගහො, **සො** සම්මාකම්මන්තසම්මාවායාමො **චිත්තෙ** චිත්තසංවරෙ **භාවිතෙ** සති භාවනං ගච්ඡතීති යොජනා.

‘‘සමථවිපස්සනං භාවයන්තො සො යොගී පුග්ගලො කිත්තකං අධිගමං ගච්ඡතී’’ති විචයිතබ්බත්තා **‘‘සො සමථවිපස්සනං භාවයන්තො’’**තිආදි වුත්තං. පඤ්චවිධං අරියමග්ගාධිගමං දස්සෙතුං **‘‘ඛිප්පාධිගමො වා’’**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 55) විභත්තො. ‘‘කෙන කතමො අධිගමො හොතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සමථෙනා’’**තිආදි වුත්තං.

56. ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’තිආදිසුත්තත්ථො වෙනෙය්‍යානං අරහත්තඵලවිමුත්තිමුඛෙන ආචරියෙන විචයිතො විභත්තො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘දෙසකස්ස දසබලසමන්නාගතස්ස දස බලානි කථං විචයිතබ්බානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යො දෙසයති, සො දසබලසමන්නාගතො’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන –

> ‘‘ඉති මහාථෙරො ‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’ති ගාථාය වසෙන අරහත්තඵලවිමුත්තිමුඛෙන විචයහාරසම්පාතං නිද්දිසන්තො, දෙසනාකුසලතාය අනෙකෙහි සුත්තප්පදෙසෙහි තස්සා පුබ්බභාගපටිපදාය භාවනාවිසෙසානං භාවනානිසංසානඤ්ච විභජනවසෙන නානප්පකාරතො විචයහාරං දස්සෙත්වා, ඉදානි දසන්නං තථාගතබලානම්පි වසෙන තං දස්සෙතුං ‘තත්ථ යො දෙසයතී’තිආදිමාහා’’ති –

වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු සමථවිපස්සනං භාවයන්තෙසු සාසිතබ්බසාසකෙසු. දසබලසමන්නාගතො **යො** දෙසකො සත්ථා ‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’තිආදිධම්මං දෙසෙති, ඔවාදෙන සාවකෙ න විසංවාදයති, තස්ස දෙසකස්ස සත්ථුනො දස බලානි විචයිතබ්බානීති යොජනා.

‘‘කින්ති දෙසෙතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සො තිවිධ’’**න්තිආදි වුත්තං. තෙසු දසසු තථාගතබලෙසු ඨානාට්ඨානඤාණං පඨමං තථාගතබලං නාම, ‘‘තං බලං කථං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සො තථා ඔවදිතො’’**තිආදි වුත්තං. අත්ථො **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 56) වුත්තො, පාළිවසෙනපි පාකටො. ‘‘එතං ඨානං න විජ්ජතී’’ති ජානනං අට්ඨානඤාණං නාම, ‘‘එතං ඨානං විජ්ජතී’’ති ජානනං ඨානඤාණං නාමාති ඨානාට්ඨානානං ජානනඤාණං පඨමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. (1)

57. ඨානාට්ඨානඤාණං පඨමං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං විභත්තං අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කථං සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණං දුතියතථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති ඨානාට්ඨානතා’’**ති වුත්තං. ‘‘අයං පටිපදා ඉමස්මිං භවෙ ගාමිනී, අයං පටිපදා ඉමස්මිං භවෙ ගාමිනී’’ති සබ්බත්ථ ගාමිනියා පටිපදාය ජානනඤාණං **සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණං** නාමාති සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණං දුතියං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති අධිප්පායො. (2)

59. සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණං දුතියං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කථං අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණං තතියං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘අයං ධාතු ච අයං ධාතු ච **අනෙකධාතු** නාම, අයං

ධාතු ච අයං ධාතු ච **නානාධාතු** නාමා’’ති අනෙකධාතුනානාධාතූනං ජානනඤාණං **අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණං** නාමාති අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණං තතියං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (3)

60. අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණං තතියං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කථං සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණං චතුත්ථං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති අනෙකධාතුනානාධාතුකස්ස ලොකස්සා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘ඉමෙ සත්තා එවං අධිමුත්තා, ඉමෙ සත්තා එවං අධිමුත්තා’’ති සත්තානං අධිමුච්චනානං ජානනඤාණං සත්තානං **නානාධිමුත්තිකතාඤාණං** නාමාති සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණං චතුත්ථං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (4)

සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණං චතුත්ථං තථාගතබලං ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කථං විපාකවෙමත්තතාඤාණං පඤ්චමං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති තෙ යථාධිමුත්තා වා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘එවං අධිමුත්තානං සත්තානං ඉදං කම්මං කණ්හං, ඉමස්ස කණ්හකම්මස්ස අයං විපාකො. ඉදං කම්මං සුක්කං, ඉමස්ස සුක්කකම්මස්ස අයං විපාකො’’ති එවමාදීහි විපාකානං නානත්තජානනඤාණං **විපාකවෙමත්තතාඤාණං** නාමාති විපාකවෙමත්තතාඤාණං පඤ්චමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති.

62. විපාකවෙමත්තතාඤාණං පඤ්චමං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කථං ඣානානං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානඤාණං ඡට්ඨං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති තථා සමාදින්නාන’’**න්තිආදි වුත්තං. ‘‘එවං සමාදින්නානං කම්මානං ඣානානං විමොක්ඛානං සමාධීනං සමාපත්තීනං අයං සංකිලෙසො, ඉදං වොදානං, ඉදං වුට්ඨානං, එවං සංකිලිස්සති, එවං වොදායති, එවං වුට්ඨහතී’’ති ඣානානං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානානං අනාවරණඤාණං **ඣානානං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානඤාණං** නාමාති ඣානානං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානඤාණං ඡට්ඨං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (5)

63. ඣානානං සංකිලෙසඤාණං ඡට්ඨං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං, ‘‘කථං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තවෙමත්තතාඤාණං සත්තමං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති තස්සෙව සමාධිස්සා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘එවං ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි, එවං අකම්පියට්ඨෙන බලානී’’ති ජානනෙන සහ ‘‘අයං මුදින්ද්‍රියො, අයං මජ්ඣින්ද්‍රියො, අයං තික්ඛින්ද්‍රියො’’ති පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියබලානං

අමුදුමජ්ඣාධිමත්තතාජානනඤාණංඅමුදුමජ්ඣාධිමත්තතාජානනඤාණං **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තවෙමත්තතාඤාණං** නාමාති ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තවෙමත්තතාඤාණං සත්තමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (6)

64. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං සත්තමං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං, ‘‘කථං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං අට්ඨමං තථාගතබලං විචයිතබ්බං, කථං දිබ්බචක්ඛුඤාණං නවමං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති තත්ථ යං අනෙකවිහිත’’**න්තිආදි වුත්තං. ‘‘එකං ජාති’’න්තිආදිනා ජාතිවසෙන වා ‘‘එවංනාමො’’තිආදිනා නාමගොත්තවණ්ණාහාරසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදනාය පරියන්තවසෙන වා සාකාරස්ස සඋද්දෙසස්ස අනෙකවිහිතපුබ්බෙනිවාසස්ස තංතංභවස්ස අසෙසතො ජානනඤාණං **පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං** නාමාති පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං අට්ඨමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (7)

චවමානඋපපජ්ජමානහීනපණීතසුවණ්ණදුබ්බණ්ණසුගතදුග්ගතයථාකම්මූපගානං සත්තානං අසෙසතො චුතූපපාතානං ජානනඤාණං **දිබ්බචක්ඛුඤාණං** නාමාති දිබ්බචක්ඛුඤාණං නවමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති. (8-9)

පුබ්බෙනිවාසාදිඅට්ඨමනවමං තථාගතබලං ආචරියෙන විචයිතං විභත්තං, ‘‘කථං සබ්බාසවක්ඛයඤාණං දසමං තථාගතබලං විචයිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉති තත්ථ ය’’**න්තිආදි වුත්තං. බොධිමූලෙ සංකිලෙසමාරනිහනං ඤාණං උප්පන්නං, ඉදං කිලෙසමාරනිහනං ඤාණං **සබ්බාසවක්ඛයඤාණං** නාමාති සබ්බාසවක්ඛයඤාණං දසමං තථාගතබලං විචයිතබ්බන්ති අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. විත්ථාරතො පන පාළිතො ච අට්ඨකථාතො ච යතිපොතානම්පි පාකටො භවෙය්‍යාති මඤ්ඤිත්වා න දස්සිතො.(10)

‘‘එත්තකොව විචයහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො විචයො හාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙ යෙ සුත්තප්පදෙසත්ථා වුත්තා, තෙ තෙ සුත්තප්පදෙසත්ථා යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විචයහාරසම්පාතෙන විචයිතබ්බා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විචයහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නීහරිත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති විචයහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන…පෙ…. ගහෙතබ්බොති.

3. යුත්තිහාරසම්පාතවිභාවනා

65. යෙන යෙන විචයහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථො ආචරියෙන විචයිතබ්බො, අම්හෙහි ච ඤාතො, සො විචයහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො යුත්තිහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො යුත්තිහාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘එවං නානානයෙහි විචයහාරසම්පාතං විත්ථාරෙත්වා ඉදානි යුත්තිහාරසම්පාතාදීනි දස්සෙතුං ‘තත්ථ කතමො යුත්තිහාරසම්පාතො’තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 65) වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දෙසනාහාරසම්පාතාදීසු සොළසසු හාරසම්පාතෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **යුත්තිහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති, පුච්ඡිත්වා යස්මිං සුත්තප්පදෙසෙ වුත්තානං අත්ථානං යුත්තිභාවො විචාරෙතබ්බො, තං සුත්තප්පදෙසං නීහරිතුං –

> ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො;
> සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො, ඤත්වාන උදයබ්බයං;
> ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’ති. (උදා. 32; නෙත්ති. 31, 78) –

වුත්තං. තස්සං ගාථායං **තස්මා** අරක්ඛිතචිත්තස්ස මාරවසානුගතත්තා සතිසංවරඉන්ද්‍රියසංවරාදිවසෙන භික්ඛු **රක්ඛිතචිත්තො අස්ස** භවෙය්‍ය, **තස්මා** කාමවිතක්කාදිමිච්ඡාසඞ්කප්පගොචරස්ස මාරවසානුගතත්තා නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිවසෙන භික්ඛු **සම්මාසඞ්කප්පගොචරො අස්ස** භවෙය්‍ය, **තස්මා** මිච්ඡාදිට්ඨිහතචිත්තස්ස මාරවසානුගතත්තා යොනිසොමනසිකාරෙන භික්ඛු උදයබ්බයං ඤත්වාන **සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො අස්ස** භවෙය්‍ය, **තස්මා** ථිනමිද්ධෙන හතචිත්තස්ස මාරවසානුගතත්තා වීරියවසෙන භික්ඛු **ථිනමිද්ධාභිභූ අස්ස** භවෙය්‍ය, තාදිසො භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො **ජහෙ** ජහිස්සතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

‘‘තස්සං ගාථායං කථං යුත්තිභාවො විචාරෙතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’**තිආදි වුත්තං. රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො භවිස්සතීති අත්ථො යුජ්ජති එව, නො න යුජ්ජති. මිච්ඡාසඞ්කප්පානම්පි ජහිතත්තා සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො හුත්වා විහරන්තො උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣිස්සතීති අත්ථො යුජ්ජති සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරස්ස උදයබ්බයානුපස්සනාසම්භවතො. උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣන්තො සබ්බා දුග්ගතියො ජහිස්සතීති අත්ථො යුජ්ජති උදයබ්බයානුපස්සනානුක්කමෙන අරියමග්ගසම්භවතො. සබ්බා දුග්ගතියො ජහන්තො සබ්බානි දුග්ගතිවිනිපාතභයානි සමතික්කමිස්සතීති අත්ථො යුජ්ජති සබ්බෙසං දුග්ගතිවිනිපාතභයානං අනුප්පජ්ජනතො.

‘‘එත්තකොව යුත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො යුත්තිහාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන

සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන යුත්තිහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථානං යුත්තිභාවො විචාරෙතබ්බො, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො යුත්තිහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුඡ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති යුත්තිහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

4. පදට්ඨානහාරසම්පාතවිභාවනා

66. යෙන යෙන යුත්තිහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථානං යුත්තිභාවො ආචරියෙන විභාවිතො, අම්හෙහි ච ඤාතො, සො යුත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ''කතමො පදට්ඨානහාරසම්පාතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො පදට්ඨානො හාරසම්පාතො''**ති පුච්ඡති.

පුච්ඡිත්වා යස්මිං සුත්තප්පදෙසෙ වුත්තානි පදට්ඨානානි නීහරිතානි, තං සුත්තප්පදෙසං නීහරිතුං **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස, සම්මාසඞ්කප්පගොචරොති ගාථා''**ති වුත්තා. ගාථාත්ථො වුත්තොව. ''කතමෙ ගාථාත්ථා කතමෙසං ධම්මානං පදට්ඨානානී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා''**තිආදි වුත්තං. **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා''**ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා තිණ්ණං සුචරිතානං පදට්ඨානං නාම සුචරිතපාරිපූරියා ආසන්නකාරණත්තා. **''සම්මාසඞ්කප්පගොචරො''**ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතා නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදයො සම්මාසඞ්කප්පා සමථස්ස පදට්ඨානං නාම කාමච්ඡන්දආදිනීවරණවික්ඛම්භනස්ස ආසන්නකාරණත්තා. **''සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො''**ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතා කම්මස්සකතාසම්මාදිට්ඨි ච සප්පච්චයනාමරූපදස්සනසම්මාදිට්ඨි ච විපස්සනාය පදට්ඨානං නාම අනිච්චානුපස්සනාදීනං විසෙසකාරණත්තා. **''ඤත්වාන උදයබ්බය''**න්ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතා උදයබ්බයානුපස්සනාපඤ්ඤා දස්සනභූමියා පදට්ඨානං නාම පඨමමග්ගාධිගමස්ස ආසන්නකාරණත්තා. **''ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ''**ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතං ථිනමිද්ධාභිභවනං වීරියස්ස පදට්ඨානං නාම ආසන්නකාරණත්තා. **''සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ''**ති සුත්තප්පදෙසස්ස අත්ථභූතා පහාතබ්බජහනභාවනාය අරියමග්ගභාවනාය පදට්ඨානං නාම පහාතබ්බප්පහානෙන අරියමග්ගභාවනාපාරිපූරිසම්භවතො.

''එත්තකොව පදට්ඨානහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො පදට්ඨානො හාරසම්පාතො''**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පදට්ඨානහාරසම්පාතභූතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථානි පදට්ඨානානි නීහරිතානි, සො සො

සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පදට්ඨානහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති පදට්ඨානහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

5. ලක්ඛණහාරසම්පාතවිභාවනා

67. යෙන යෙන පදට්ඨානහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථානි පදට්ඨානානි ආචරියෙන නිද්ධාරිතානි, අම්හෙහි ච ඤාතානි, සො පදට්ඨානහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ''කතමො ලක්ඛණහාරසම්පාතො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමො ලක්ඛණො හාරසම්පාතො''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු දෙසනාහාරසම්පාතාදීසු සොළසසු හාරසම්පාතෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **ලක්ඛණහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති.

''කතමෙහි සුත්තත්ථෙහි සමානලක්ඛණා කතමෙ ධම්මා ගහිතා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තස්මා''**තිආදි වුත්තං. **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො''**ති සුත්තප්පදෙසෙන වුත්තං **ඉදං** රක්ඛණං සතින්ද්‍රියං ගහිතං, සතින්ද්‍රියෙ ගහිතෙ සද්ධාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි ගහිතානි භවන්ති ඉන්ද්‍රියට්ඨෙන සමානලක්ඛණත්තා. **''සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො''**ති සුත්තප්පදෙසෙන වුත්තා සම්මාදිට්ඨි ගහිතා, සම්මාදිට්ඨියා ගහිතාය අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො ගහිතො භවති. **තං කිස්ස හෙතූ**ති කාරණං පුච්ඡති. පුච්ඡිත්වා කාරණමාහ **''සම්මාදිට්ඨිතො හී''**තිආදිනා. සම්මාදිට්ඨිහෙතුතො සම්මාසඞ්කප්පො **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාසඞ්කප්පතො සම්මාවාචා **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාවාචාතො සම්මාකම්මන්තො **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාකම්මන්තතො සම්මාආජීවො **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාආජීවතො සම්මාවායාමො **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාවායාමතො සම්මාසති**හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාසතිතො සම්මාසමාධි **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාසමාධිතො සම්මාවිමුත්ති **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, සම්මාවිමුත්තිතො සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනං **හි** යස්මා පභවති, තස්මා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො ගහිතො භවතීති.

''එත්තකොව ලක්ඛණහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො ලක්ඛණො හාරසම්පාතො''**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ලක්ඛණහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා සමානලක්ඛණෙන ගහිතා භවන්ති, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො ලක්ඛණහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහිතොති.

ඉති ලක්ඛණහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

6. චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතවිභාවනා

68. යෙන යෙන ලක්ඛණහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා සමානලක්ඛණෙන ගහිතා, සො ලක්ඛණහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො චතුබ්‍යූහො හාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු දෙසනාහාරසම්පාතාදීසු සොළසසු හාරසම්පාතෙසු **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති.

‘‘කතමස්මිං සුත්තෙ කතමෙ නිරුත්‍යාධිප්පායනිදානපුබ්බාපරානුසන්ධයො නිද්ධාරිතා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’ති සුත්තප්පදෙසෙ ‘‘රක්ඛීයතෙ **රක්ඛිත’’**න්ති නිරුත්තිං **‘‘පරිපාලීයතී’’**ති ඉමිනා පරියායෙන දස්සෙති, ඉතිසද්දස්ස ආද්‍යත්ථත්තා ‘‘චින්තෙතීති **චිත්තං,** අත්තනො සන්තානං චිනොතීති **චිත්තං,** පච්චයෙහි චිතන්ති **චිත්තං,** චිත්තවිචිත්තට්ඨෙන **චිත්තං,** චිත්තකරණට්ඨෙන **චිත්තං,** රක්ඛිතං චිත්තං යස්සාති **රක්ඛිතචිත්තො.** සම්මා සඞ්කප්පෙතීති **සම්මාසඞ්කප්පො,** ගාවො චරන්ති එත්ථාති **ගොචරො,** ගොචරො වියාති **ගොචරො,** සම්මාසඞ්කප්පො ගොචරො අස්සාති **සම්මාසඞ්කප්පගොචරො.** සම්මා පස්සතීති **සම්මාදිට්ඨි,** සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරො අස්සාති **සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො.** ජානාතීති **ඤත්වාන.** උදයො ච වයො ච **උදයබ්බයං.** ථිනඤ්ච මිද්ධඤ්ච **ථිනමිද්ධං,** අභිභවතීති **අභිභූ,** ථිනමිද්ධං අභිභූති **ථිනමිද්ධාභිභූ.** භික්ඛතීති **භික්ඛූ’’**ති නිරුත්තිපි නීහරිතා. තෙනාහ – ‘‘ඉති-සද්දො ආද්‍යත්ථො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 68). **එසා** වුත්තප්පකාරා පඤ්ඤත්ති **නිරුත්ති** නාමාති නීහරිතා.

ඉධ සුත්තප්පදෙසෙ භගවතො කො අධිප්පායොති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, **යෙ** සප්පුරිසා සබ්බාහි **දුග්ගතීහි** පරිමුච්චිතුකාමා භවිස්සන්ති, **තෙ** සප්පුරිසා **ධම්මචාරිනො** රක්ඛිතචිත්තා භවිස්සන්තීති අයං අධිප්පායො. **එත්ථ** ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’තිආදිසුත්තප්පදෙසෙ භගවතො **අධිප්පායොති** නීහරිතබ්බො.

‘‘කතමං නිදාන’’න්ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, කොකාලිකො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු ථෙරෙසු චිත්තං අරක්ඛිත්වා පදොසයිත්වා මහාපදුමනිරයෙ යස්මා උපපන්නො, යස්මා භගවා ච සතිආරක්ඛෙන සමන්නාගතො සබ්බා දුග්ගතියො ජහති, තස්මා ච සබ්බා දුග්ගතියො ජහිතුකාමො භික්ඛු සප්පුරිසො රක්ඛිතචිත්තො අස්ස භවෙය්‍යාති **නිදානං** නීහරිතබ්බං.

‘‘කතමො පුබ්බාපරසන්ධී’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, සුත්තම්හි **‘‘සතියා චිත්තං රක්ඛිතබ්බ’’**න්ති යං වචනං වුත්තං, තෙන පුබ්බවචනෙන අයං ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස…පෙ…. සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’ති සුත්තප්පදෙසො අනුසන්ධි සංසන්දති සමෙතීති **පුබ්බපරානුසන්ධි** නිද්ධාරිතබ්බොති.

‘‘එත්තකොව චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො චතුබ්‍යූහො හාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතෙන නිරුත්‍යාධිප්පායනිදානපුබ්බාපරානුසන්ධි නිද්ධාරිතබ්බො, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන…පෙ…. ගහෙතබ්බොති.

7. ආවට්ටහාරසම්පාතවිභාවනා

69. යෙන යෙන චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතෙන නිරුත්‍යාධිප්පායනිදානපුබ්බාපරානුසන්ධයො විභත්තා, සො චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො ආවට්ටහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො ආවට්ටො හාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **ආවට්ටහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති.

‘‘කතමෙ සුත්තත්ථා කථං ආවට්ටෙතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පසඞ්ඛාතසම්මාසඞ්කප්පබහුලො කසිණාදිවසෙන, අවිහිංසාසඞ්කප්පසඞ්ඛාතසම්මාසඞ්කප්පබහුලො මෙත්තාදිවසෙන අධිගතාය චිත්තෙකග්ගතාය චිත්තං ඨපෙන්තො සංකිලෙසතො **රක්ඛිතචිත්තො** නාම හොති, **‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො’’**ති ඉමිනා රක්ඛිතචිත්තෙ වුත්තෙ සති යා එකග්ගතා ආවට්ටෙතබ්බා, සා අයං එකග්ගතා **සමථො**. **‘‘සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො’’**ති ඉමිනා සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරෙ වුත්තෙ සති යා පඤ්ඤා ආවට්ටෙතබ්බා, සා අයං පඤ්ඤා **විපස්සනා**. **‘‘ඤත්වාන උදයබ්බය’’**න්ති ඉමිනා උදයබ්බයඤාණසමන්නාගතෙ වුත්තෙ සති යා දුක්ඛපරිජානනා ආවට්ටෙතබ්බා, සා අයං දුක්ඛපරිජානනා **දුක්ඛපරිඤ්ඤා**. **‘‘ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ’’**ති ඉමිනා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන යං ථිනමිද්ධාභිභවනං වුත්තං, ඉදං ථිනමිද්ධාභිභවනං **සමුදයප්පහානං**. **‘‘සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’**ති ඉමිනා යො සබ්බදුග්ගතිජහනසඞ්ඛාතො අනුප්පාදො වුත්තො, සො අයං අනුප්පාදො **නිරොධො**. ඉති දුක්ඛපරිඤ්ඤාය පරිඡෙදතබ්බං

දුක්ඛසච්චං ආවට්ටෙතබ්බං, සමුදයප්පහානෙන පහාතබ්බං සමුදයසච්චං ආවට්ටෙතබ්බං, නිරොධෙන නිරොධසච්චං ආවට්ටෙතබ්බං, සමථවිපස්සනාහි මග්ගසච්චං ආවට්ටෙතබ්බන්ති ඉමානි චත්තාරි සච්චානි ආවට්ටෙතබ්බානීති.

‘‘එත්තකොව ආවට්ටො හාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො ආවට්ටො හාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ආවට්ටහාරසම්පාතෙන සමථාදයො ආවට්ටෙතබ්බා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො ආවට්ටහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති ආවට්ටහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

8. විභත්තිහාරසම්පාතවිභාවනා

70. යෙන යෙන ආවට්ටහාරසම්පාතෙන සුත්තත්ථා ආවට්ටෙතබ්බා, සො ආවට්ටහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො විභත්තිහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො විභත්තිහාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කතමො** සංවණ්ණනාවිසෙසො **විභත්තිහාරසම්පාතො** නාමාති පුච්ඡති.

‘‘කතමෙ සුත්තත්ථා කත්ථ විභත්තා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’**තිආදි වුත්තං. යා ‘‘තස්මා...පෙ.... ගොචරො’’ති ගාථා වුත්තා, තිස්සං ගාථායං වුත්තො කුසලපක්ඛො ධම්මො කුසලපක්ඛෙන ධම්මෙන සතිසංවරො ධම්මො **නිද්දිසිතබ්බො** විභජිතබ්බො, අකුසලපක්ඛෙන ධම්මෙන **නිද්දිසිතබ්බො** විභජිතබ්බො.

කථං? **‘‘රක්ඛිතචිත්තස්සා’’**ති පදෙන වුත්තො කුසලපක්ඛො සතිසංවරො ධම්මො ‘‘චක්ඛුද්වාරසංවරො...පෙ.... මනොද්වාරසංවරො’’ති ඡබ්බිධෙන කුසලපක්ඛෙන ධම්මෙන නිද්දිසිතබ්බො විභජිතබ්බො. **‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’**ති පදෙන වුත්තො කුසලපක්ඛො සම්මාසඞ්කප්පො ධම්මො ‘‘නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අබ්‍යාපාද-සඞ්කප්පො අවිහිංසාසඞ්කප්පො’’ති තිවිධෙන කුසලපක්ඛෙන ධම්මෙන විභජිතබ්බො. **‘‘සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො’’**ති පදෙන වුත්තා කුසලපක්ඛා ධම්මජාති ‘‘දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාය ඤාණං, පුබ්බන්තෙ ඤාණං, අපරන්තෙ ඤාණං, පුබ්බන්තාපරන්තෙ ඤාණං, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු ඤාණ’’න්ති (ධ. ස. 1063) අට්ඨවිධෙන කුසලපක්ඛෙන ධම්මෙන විභජිතබ්බා. **‘‘ඤත්වාන උදයබ්බය’’**න්ති පදෙන වුත්තං

කුසලපක්ඛඋදයබ්බයඤාණං ධම්මජාතං පඤ්ඤාසවිධෙන උදයබ්බයඤාණෙන කුසලපක්ඛෙන විභජිතබ්බං. **‘‘ථිනමිද්ධාභිභූ’’**ති පදෙන වුත්තං ථිනමිද්ධාභිභවනං කුසලපක්ඛං ධම්මජාතං ‘‘සොතාපත්තිමග්ගාභිභවනං සකදාගාමිමග්ගාභිභවනං අනාගාමිමග්ගාභිභවනං අරහත්තමග්ගාභිභවන’’න්ති චතුබ්බිධෙන කුසලපක්ඛෙන විභජිතබ්බං.

සතිසංවරො කුසලපක්ඛො ‘‘ලොකියො සතිසංවරො, ලොකුත්තරො සතිසංවරො’’ති දුබ්බිධෙන විභජිතබ්බොති. ලොකියො සතිසංවරො කාමාවචරොවාති එකවිධෙන විභජිතබ්බො. ලොකුත්තරා සතිසංවරො ‘‘දස්සනභූමි, භාවනාභූමී’’ති දුබ්බිධෙන විභජිතබ්බො. කාමාවචරො සතිසංවරො ‘‘කායානුපස්සනාසතිසංවරො වෙදනානුපස්සනාසතිසංවරො චිත්තානුපස්සනාසතිසංවරො ධම්මානුපස්සනාසතිසංවරො’’ති චතුබ්බිධෙන විභජිතබ්බො. ලොකුත්තරො සතිසංවරොපි තථා චතුබ්බිධෙන විභජිතබ්බො. සම්මාසඞ්කප්පසම්මාදිට්ඨියොපි ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුබ්බිධාදිභෙදෙන විභජිතබ්බා. පදට්ඨානෙනපි පදට්ඨානහාරසම්පාතෙ වුත්තනයෙන විභජිතබ්බා.

අකුසලපක්ඛෙන **‘‘අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා’’**ති පදෙන වුත්තො අසංවරො ‘‘චක්ඛුඅසංවරො ...පෙ.... කායඅසංවරො, චොපනකායඅසංවරො, වාචාඅසංවරො, මනොඅසංවරො’’ති අට්ඨවිධෙන විභජිතබ්බො. **‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙනා’’**ති පදෙන ගහිතො මිච්ඡාසඞ්කප්පො ‘‘කාමවිතක්කො බ්‍යාපාදවිතක්කො විහිංසාවිතක්කො’’ති තිවිධෙන විභජිතබ්බො. **‘‘මිච්ඡාදිට්ඨී’’**ති පදෙන වුත්තා මිච්ඡාදිට්ඨි ‘‘දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං...පෙ....ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණ’’න්ති අට්ඨවිධෙන විභජිතබ්බා, ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවිධෙනපි විභජිතබ්බා. ථිනමිද්ධං පඤ්චවිධෙන සසඞ්ඛාරිකවිධෙන විභජිතබ්බං.

‘‘එත්තකොව විභත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො විභත්තිහාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන විභත්තිහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා විභත්තා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො විභත්තිහාරසම්පාතො **නියුත්තො**ති යථාරහ නිද්ධාරෙත්වා යුඤ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති විභත්තිහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

9. පරිවත්තනහාරසම්පාතවිභාවනා

71. යෙන යෙන විභත්තිහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා විභත්තා, සො විභත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො පරිවත්තනහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො පරිවත්තනො හාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘කතමෙ සුත්තප්පදෙසත්ථා කථං පරිවත්තෙතබ්බා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. යා ‘‘තස්මා…පෙ…. ගොචරො’’ති ගාථා වුත්තා, තාය ගාථාය යා සමථවිපස්සනා නිද්ධාරිතා, තාය සමථවිපස්සනාය භාවිතාය අකුසලානං නිරොධො **ඵලං** පයොජනං හොති, පරිඤ්ඤාතං දුක්ඛං හොති, සමුදයො පහීනො හොති, මග්ගො භාවිතො හොතීති පරිවත්තෙතබ්බො. පටිපක්ඛෙන පන සමථවිපස්සනාය අභාවිතාය අකුසලානං අනිරොධො, අපරිඤ්ඤාතං දුක්ඛං, සමුදයො අප්පහීනො, මග්ගො අභාවිතො හොතීති පරිවත්තෙතබ්බො.

‘‘එත්තකොව පරිවත්තනහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො පරිවත්තනො හාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පරිවත්තනහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා පරිවත්තෙතබ්බා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පරිවත්තනහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නීහරිත්වා යුඤ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති පරිවත්තනහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන…පෙ…. ගහෙතබ්බොති.

10. වෙවචනහාරසම්පාතවිභාවනා

72. යෙන යෙන පරිවත්තනහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා පරිවත්තෙතබ්බා, සො පරිවත්තනො හාරසම්පාතොති පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො වෙවචනො හාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො වෙවචනො හාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘කතමෙසං සුත්තප්පදෙසත්ථානං, සුත්තපදානං වා කතමානි වෙවචනානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. යා ‘‘තස්මා…පෙ…. ගොචරො’’ති ගාථා වුත්තා, තාය ගාථාය ‘‘රක්ඛිතචිත්තස්සා’’ති පදෙන වුත්තස්ස චිත්තස්ස, ‘‘රක්ඛිතචිත්තස්සා’’ති එත්ථ **චිත්තස්ස** පදස්ස වා **‘‘චිත්තං…පෙ…. විජානිතත්ත’’**න්ති යං වචනං වුත්තං, **ඉදං** වචනං වෙවචනං, ‘‘මානසං හදය’’න්තිආදිවචනම්පි (ධ. ස. 17, 63) චිත්තස්ස වෙවචනං. ‘‘සම්මාසඞ්කප්පගොචරො’’ති එත්ථ සම්මාසඞ්කප්පස්ස **‘‘නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො අවිහිංසාසඞ්කප්පො’’**ති යං

වචනං වුත්තං, **ඉදං** වචනං වෙවචනං, ‘‘තක්කො විතක්කො’’තිආදි (ධ. ස. 7) වචනම්පි සම්මාසඞ්කප්පස්ස වෙවචනං. ‘‘සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො’’ති එත්ථ සම්මාදිට්ඨිපදස්ස **‘‘සම්මාදිට්ඨි නාම පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාඛග්ගො පඤ්ඤාරතනං පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාපාසාදො’’**ති යං වචනං වුත්තං, **ඉදං** වචනං වෙවචනං, ‘‘පඤ්ඤා පජානනා විචයො’’තිආදි (ධ. ස. 16) වචනම්පි සම්මාදිට්ඨිපදස්ස වෙවචනං. ‘‘පීනං පීයනා පීයිතත්තං චිත්තස්ස, චිත්තස්ස අකල්ලතා අකම්මඤ්ඤතා ඔනාහො පරියොනාහො අන්තොසඞ්කොචො’’ති (ධ. ස. 1162-1163) යං වචනං වුත්තං, ඉදං වචනං පීනස්ස වෙවචනං. ‘‘කායස්ස අකල්ලතා අකම්මඤ්ඤතා කායාලසියං සොප්පං සුපනා සුප්පිතත්ත’’න්ති (ධ. ස. 1163) යං වචනං වුත්තං, ඉදං වචනං මිද්ධස්ස වෙවචනං. ‘‘භික්ඛකො භික්ඛූ’’තිආදිකං (පාරා. 45; විභ. 510) යං වචනං වුත්තං, ඉදං වචනං භික්ඛුපදස්ස වෙවචනං. ‘‘දුග්ගති අපායො විනිපාතො වට්ටදුක්ඛං සංසාරො’’තිආදිකං යං වචනං වුත්තං, ඉදං වචනං දුග්ගතිපදස්ස වෙවචනං. ඉති වෙවචනානි නීහරිතානි.

‘‘එත්තකොව වෙවචනහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තො වෙවචනො හාරසම්පාතො’’**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන වෙවචනහාරසම්පාතෙන වෙවචනානි නීහරිතානි, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො වෙවචනහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාසම්භවං නීහරිත්වා යුඤ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහිතොති.

ඉති වෙවචනහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන…පෙ.… ගහෙතබ්බොති.

11. පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතවිභාවනා

73. යෙන යෙන වෙවචනහාරසම්පාතෙන වෙවචනානි නිද්ධාරිතානි, සො වෙවචනහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘කතමා සුත්තප්පදෙසභූතා පඤ්ඤත්ති කතමෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’**ති පඤ්ඤත්ති සතියා පදට්ඨානස්ස රක්ඛිතබ්බස්ස චිත්තස්ස පඤ්ඤාපනතො සතියා **පදට්ඨානපඤ්ඤත්ති** නාම. සතියා හි රක්ඛිතබ්බං චිත්තං සතියා පදට්ඨානං අධිට්ඨානං නාම. තෙනාහ **අට්ඨකථායං** – ‘‘අධිට්ඨහිත්වා රක්ඛන්තියා සතියා රක්ඛියමානං චිත්තං තස්සා අධිට්ඨානං විය හොතී’’ති. **‘‘සම්මාසඞ්කප්පගොචරො’’**ති පඤ්ඤත්ති සමථස්ස භාවනාය පඤ්ඤාපනතො සමථස්ස **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම. **‘‘සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො, ඤත්වාන උදයබ්බය’’**න්ති පඤ්ඤත්ති

දස්සනභූමියා නික්ඛෙපස්ස පඤ්ඤාපනතො **නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති** නාම. **“ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ”**ති සමුදයස්ස අනවසෙසප්පහානස්ස පඤ්ඤාපනතො **අනවසෙසප්පහානපඤ්ඤත්ති** නාම. **“සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ”**ති පඤ්ඤත්ති **මග්ගස්ස** අරියමග්ගස්ස භාවනාය පඤ්ඤාපනතො **භාවනාපඤ්ඤත්ති** නාම.

‘‘එත්තකොව පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **“නියුත්තො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො”**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතෙන පඤ්ඤත්තිප්පභෙදා නිද්ධාරිතා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුඤ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන…පෙ…. ගහෙතබ්බොති.

12. ඔතරණහාරසම්පාතවිභාවනා

74. යෙන යෙන පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතෙන පඤ්ඤත්තිප්පභෙදා නිද්ධාරිතා, සො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමො ඔතරණො හාරසම්පාතො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“තත්ථ කතමො ඔතරණො හාරසම්පාතො”**තිආදිමාහ.

‘‘තත්ථ තිස්සං ගාථායං කතමානි ඉන්ද්‍රියානි නිද්ධාරෙත්වා කතමෙහි නිද්ධාරිතෙහි ධම්මෙහි ඔතරතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“තස්මා”**තිආදි වුත්තං. යා ‘‘තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා’’තිආදිගාථා වුත්තා, තිස්සං ගාථායං **“තස්මා…පෙ…. පුරෙක්ඛාරො”**ති සුත්තප්පදෙසෙන සම්මාදිට්ඨි ගහිතා, සම්මාදිට්ඨියා ගහිතාය **පඤ්චින්ද්‍රියානි** සද්ධාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි ගහිතානි භවන්ති.

තානියෙව සද්ධාදිපඤ්චින්ද්‍රියානි විජ්ජාය උපකාරත්තා වා පදට්ඨානත්තා වා **විජ්ජා** භවන්ති, **විජ්ජුප්පාදා** තාදිසාය විජ්ජාය උප්පාදා උප්පාදහෙතුතො අවිජ්ජානිරොධො සම්භවති, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො **සම්භවති…පෙ…. ජාතිනිරොධා ජරාමරණනිරොධො සම්භවතීති. අයං** ඔතරණා පටිච්චසමුප්පාදෙන පඤ්චින්ද්‍රියානං ඔතරණා නාම.

තානියෙව පඤ්චින්ද්‍රියානි සීලක්ඛන්ධෙන සමාධික්ඛන්ධෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතානි භවන්ති සද්ධාවීරියෙහි සීලසම්භවතො, සතියා ච පඤ්ඤානුවත්තකත්තා. **අයං** ඔතරණා ඛන්ධෙහි පඤ්චින්ද්‍රියානං ඔතරණා නාම.

තානියෙව පඤ්චින්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි භවන්ති. යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා භවන්ති, **භවඞ්ගා** භවහෙතූ නො භවන්ති, **තෙ** අනාසවා සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා භවන්ති ධම්මධාතුයා අන්තොගධත්තා. **අයං** ඔතරණා ධාතූහි පඤ්චින්ද්‍රියානං ඔතරණා නාම.

සා අනාසවා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා භවති, යං ආයතනං අනාසවං භවති, **භවඞ්ගං** භවහෙතු නො භවති. **අයං** ඔතරණා ආයතනෙහි ධම්මධාතුයා ඔතරණා නාම.

''එත්තකොව ඔතරණො හාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තො ඔතරණො හාරසම්පාතො''**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන ඔතරණහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා ඔතරිතබ්බා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො ඔතරණො හාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

ඉති ඔතරණහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන...පෙ.... ගහෙතබ්බොති.

ඉතො පට්ඨාය ''තත්ථ කතමො''තිආදිඅනුසන්ධ්‍යත්ථො ච පරියොසානෙ ''නියුත්තො''තිආදිඅනුසන්ධ්‍යත්ථො ච වුත්තනයානුසාරෙනෙව විඤ්ඤාතබ්බො. කත්ථචි කත්ථචි පාඨෙ අපාකටංයෙව යථාබලං කථයිස්සාම.

13. සොධනහාරසම්පාතවිභාවනා

75. **යත්ථාති** යස්මිං පඤ්හෙ. **ආරම්භො** අත්ථො **සුද්ධො** පරිපුණ්ණො, සො පඤ්හො නිරවසෙසතො විස්සජ්ජිතො භවති. **යත්ථ** පඤ්හෙ පන **ආරම්භො** අත්ථො **න සුද්ධො** අපරිපුණ්ණො කොචි විස්සජ්ජෙතබ්බො අවසිට්ඨො, සො පඤ්හො තාව විස්සජ්ජිතො න භවති.

15. පරික්ඛාරහාරසම්පාතවිභාවනා

77. **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා''**ති පදෙන යො සතිසංවරො වුත්තො, අයං සතිසංවරො සමථස්ස පරික්ඛාරො. **''සම්මාසඞ්කප්පගොචරො''**ති පදෙන යො සම්මාසඞ්කප්පො වුත්තො, සො සම්මාසඞ්කප්පො විපස්සනාය පරික්ඛාරොති විභජිත්වා යොජෙතබ්බො.

16. සමාරොපනහාරසම්පාතවිභාවනා

78. **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා''**ති පදෙන යං රක්ඛිතචිත්තං වුත්තං, තං රක්ඛිතචිත්තං තිණ්ණං **සුචරිතානං** කම්මානං පදට්ඨානං. සම්මාදිට්ඨියා භාවිතාය අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවිතො භවති එකතො

භාවිතබ්බත්තා, පදට්ඨානකාරණත්තා ච. තෙන වුත්තං – **“සම්මාදිට්ඨිතො හී”**තිආදි. යස්ස අරහතො සමාධිවිමුත්ති භවති, අයං අරහා **අනුපාදිසෙසො පුග්ගලො,** අයං සමාධිවිමුත්ති **අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.**

‘‘දෙසනාහාරසම්පාතාදිකො හාරසම්පාතො යෙන සොළසප්පභෙදභාවෙන සුත්තප්පදෙසත්ථෙ නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතො, සොළසප්පභෙදභාවො කෙන අම්හෙහි සද්දහිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **“තෙනාහා”**තිආදි වුත්තං. **තෙන** සොළසප්පභෙදභාවෙන ආයස්මා මහාකච්චානො **“සොළස...පෙ.... සුත්ත”**න්ති යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන සොළසප්පභෙදභාවො තුම්හෙහි සද්දහිතබ්බො.

‘‘එත්තකොව හාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො’’ති වත්තබ්බත්තා **“නියුත්තො හාරසම්පාතො”**ති වුත්තං. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන දෙසනාහාරසම්පාතෙන සුත්තප්පදෙසත්ථා නිද්ධාරිතා, සො සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො දෙසනාහාරසම්පාතාදිහාරසම්පාතො **නියුත්තො** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බො, **අට්ඨකථායඤ්ච** (නෙත්ති. අට්ඨ. 73, 76) තථා නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතොති.

ඉති දෙසනාහාරසම්පාතාදිහාරසම්පාතෙ සත්තිබලානුරූපා

රචිතා විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

නයසමුට්ඨානවිභාවනා

79. යෙන යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසභූතෙන දෙසනාහාරසම්පාතාදිනා හාරසම්පාතෙන එකසුත්තප්පදෙසත්ථා නිද්ධාරෙත්වා විභත්තා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසභූතො දෙසනාහාරසම්පාතාදිහාරසම්පාතො පරිපුණ්ණො, ‘‘කතමං නයසමුට්ඨාන’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **“තත්ථ කතමං නයසමුට්ඨාන”**න්තිආදි ආරද්ධං. **අට්ඨකථායං** පන –‘‘එවං නානාසුත්තවසෙන, එකසුත්තවසෙන ච හාරවිචාරං දස්සෙත්වා ඉදානි නයවිචාරං දස්සෙතුං ‘තත්ථ කතමං නයසමුට්ඨාන’න්තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 79) වුත්තං. ‘‘තත්ථ කතමො නන්දියාවට්ටනයො’’තිආදිං අනාරභිත්වා ‘‘තත්ථ කතමං නයසමුට්ඨාන’’න්තිආදිආරම්භනෙ කාරණං **අට්ඨකථායං** වුත්තමෙව. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු හාරාදීසු යො අත්ථනයො සංවණ්ණනානයෙන නිද්දිට්ඨො, තස්සෙව අත්ථනයස්ස සමුට්ඨානං භූමිං පුච්ඡති **“කතමං නයසමුට්ඨාන”**න්ති.

කිඤ්චාපි සංවණ්ණනානයා නිද්දිට්ඨා, තථාපි අත්ථනයසංවණ්ණනානයානං විසෙසස්ස පාකටං කාතුං පුන කථයිස්සාම. තණ්හාඅවිජ්ජාහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො චෙව සමථවිපස්සනාහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච **නන්දියාවට්ටො නයො** නාම. තීහි අකුසලමූලෙහි ලොභාදීහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො චෙව තීහි කුසලමූලෙහි අලොභාදීහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච **තිපුක්ඛලො නයො** නාම. චතූහි සුභසඤ්ඤාදීහි විපල්ලාසෙහි සකලසංකිලෙසපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො චෙව චතූහි අසුභසඤ්ඤාදීහි අවිපල්ලාසෙහි සතිපට්ඨානෙහි, සද්ධින්ද්‍රියෙහි වා වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස චතුසච්චයොජනමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච **සීහවික්කීළිතො නයො** නාමාති වුත්තා නයා **සංවණ්ණනානයා** නාම. තෙසං සංවණ්ණනානයානං සමුට්ඨානං පුච්ඡති ‘‘කතමං නයසමුට්ඨාන’’න්ති.

නයා පන නානාසුත්තතො නිද්ධාරිතෙහි තණ්හාඅවිජ්ජාදීහි මූලපදෙහි චතුසච්චයොජනාය නයතො අනුබුජ්ඣියමානො දුක්ඛාදිඅත්ථො. සො හි මග්ගඤාණං නයති සම්පාපෙතීති **‘‘නයො’’**ති වුත්තො, සො **අත්ථනයො** නාම. තස්සෙව අත්ථනයස්ස සමුට්ඨානං පුච්ඡති ‘‘කතමං නයසමුට්ඨාන’’න්ති? තස්මා චතුසච්චයොජනාය නයග්ගාහතො නීයති අනුපුච්ඡීයතීති **නයො,** කො සො? සුත්තත්ථභූතො දුක්ඛාදිකො අත්ථො. නයති මග්ගඤාණං පාපෙතීති වා **නයො,** දුක්ඛාදිකො අත්ථොව. තෙනාහ – ‘‘අනුබුජ්ඣියමානො දුක්ඛාදිඅත්ථො. සො හි මග්ගඤාණං නයති සම්පාපෙතීති නයො’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 79). සමුට්ඨහන්ති නයා එතෙනාති **සමුට්ඨානං,** කිං තං? අවිජ්ජාතණ්හාදිකාරණං, තංදීපනා සංවණ්ණනා ච. අවිජ්ජාතණ්හාදිනා හි දුක්ඛාදිඅත්ථනයා සම්භවන්ති. අථ වා අවිජ්ජාතණ්හාදීහි චතුසච්චයොජනා **සමුට්ඨානං** නාම. තෙන වුත්තං – ‘‘කිං පන තං? තංතංමූලපදෙහි චතුසච්චයොජනා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 79). එවං අත්ථෙ ගය්හමානෙ සති සංවණ්ණනානයාපි ගහිතා හොන්ති, නයානං සමුට්ඨානං **නයසමුට්ඨානං,** තස්මිං නයසමුට්ඨානෙ.

‘‘කතමං නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨාන’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා පඨමං නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානං දස්සෙතුං **‘‘පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායතී’’**තිආදි වුත්තං. නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානභූතාය අවිජ්ජාය ච තණ්හාය ච පුබ්බා කොටි ‘‘අසුකස්ස බුද්ධස්ස භගවතො උප්පජ්ජනකාලෙ උප්පන්නා, අසුකස්ස චක්කවත්තිනො උප්පජ්ජනකාලෙ උප්පන්නා’’ති න පඤ්ඤායති කොටියා අභාවතොති යොජනා. ‘‘අවිජ්ජාතණ්හාසු කතමා නීවරණං, කතමා

සංයොජන''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ අවිජ්ජා නීවරණං තණ්හා සංයොජන''**න්ති වුත්තං. **තත්ථාති** තාසු අවිජ්ජාතණ්හාසු. ආදීනවපටිච්ඡාදිකත්තා **අවිජ්ජා නීවරණං**. භවෙසු සංයොජනතො **තණ්හා සංයොජනං**. ''අවිජ්ජානීවරණා සත්තා කථං විචරන්ති, කථං වුච්චන්ති, තණ්හාසංයොජනා සත්තා කථං විචරන්ති කථං වුච්චන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''අවිජ්ජානීවරණා සත්තා''**තිආදි වුත්තං. අවිජ්ජානීවරණමෙතෙසමත්ථීති **අවිජ්ජානීවරණා.** අවිජ්ජාය සංයුත්තා විය පවත්තා අවිජ්ජාය අභිනිවිසවත්ථූසු සංයුත්තා විය පවත්තා සත්තා **අවිජ්ජාපක්ඛෙන** විපල්ලාසෙන නිච්චාදිඅභිනිවෙසවත්ථුභූතෙ රූපාදිආරම්මණෙ **විචරන්ති** විවිධා චරන්ති පවත්තන්ති, **තෙ** නිච්චාදිඅභිනිවිසන්තා විචරන්තා සත්තා **''දිට්ඨිචරිතා''**ති වුච්චන්ති. තණ්හාසංයොජනමෙතෙසන්ති **තණ්හාසංයොජනා.** තණ්හාය සංයුත්තා විය පවත්තා, තණ්හාය වා ආරම්මණභූතෙ වත්ථුකාමෙ සංයුත්තා විය පවත්තා සත්තා **තණ්හාපක්ඛෙන** අජ්ඣොසිතතණ්හාවිචරිතෙන ආරම්මණභූතෙ වත්ථුස්මිං **විචරන්ති** පවත්තන්තීති අත්ථො.

''දිට්ඨිචරිතා සත්තා කං පටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්ති, තණ්හාචරිතා සත්තා කං පටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''දිට්ඨිචරිතා''**තිආදි වුත්තං. දිට්ඨිචරිතා සත්තා **ඉතො** සාසනතො බහිද්ධා පබ්බජිතා හොන්තාපි ''සුඛෙන අධිගන්තබ්බං සුඛං නත්ථි, දුක්ඛෙන අධිගන්තබ්බං සුඛං පන අත්ථී''ති මනසි කරොන්තා අත්තකිලමථානුයොගං පඤ්චාතපාදිපටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්ති. තණ්හාචරිතා සත්තා **ඉතො** සාසනතො බහිද්ධා පබ්බජිතා හොන්තාපි ''කාමෙ පටිසෙවන්තා ලොකං වඩ්ඪාපෙන්තා බහුං පුඤ්ඤං වඩ්ඪාපෙන්තී''ති මනසි කරොන්තා කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගං පටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්ති.

''කස්මා දිට්ඨිචරිතා තථාවිධං පටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්ති, කස්මා තණ්හාචරිතා තථාවිධං පටිපත්තිං අනුයුත්තා විහරන්තී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කිං කාරණ''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තත්ථ තෙසු දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතෙසු. **යං** යස්මා කාරණා විහරන්ති, තං කාරණං කින්ති පුච්ඡති. **ඉතො** සාසනතො බහිද්ධා යෙසං පුග්ගලානං සච්චවවත්ථානං නත්ථි, චතුසච්චප්පකාසනා කුතො ච අත්ථි, සමථවිපස්සනාකොසල්ලං වා උපසමසුඛප්පත්ති වා කුතො අත්ථි, **තෙ** පුග්ගලා උපසමසුඛස්ස අනභිඤ්ඤා විපරීතචෙතා හුත්වා එවං ආහංසු ''සුඛෙන අධිගන්තබ්බං සුඛං නත්ථි, දුක්ඛෙන අධිගන්තබ්බං සුඛං නාම අත්ථී''ති. තෙ එවංසඤ්ඤී එවංදිට්ඨී දුක්ඛෙන සුඛං පත්ථයමානා හුත්වා අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති. **ඉතො** සාසනතො බහිද්ධා යෙසං පුග්ගලානං සච්චවවත්ථානං නත්ථි, චතුසච්චප්පකාසනා කුතො ච අත්ථි, සමථවිපස්සනාකොසල්ලං වා උපසමසුඛප්පත්ති වා කුතො අත්ථි, **තෙ** පුග්ගලා උපසමසුඛස්ස අනභිඤ්ඤා විපරීතචෙතා හුත්වා එවමාහංසු ''යො කාමෙ පටිසෙවති, සො ලොකං වඩ්ඪයති, යො ලොකං වඩ්ඪයති, සො බහුං පුඤ්ඤං පසවතී''ති. තෙ

එවංසඤ්ඤී එවංදිට්ඨී කාමෙසු සුඛසඤ්ඤී හුත්වා කාමසුඛල්ලිකානුයොගං අනුයුත්තා ච විහරන්තීති යොජනා කාතබ්බා.

‘‘තථා විහරන්තා කිං වඩ්ඪයන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙ තදභිඤ්ඤා සන්තා රොගමෙව වඩ්ඪයන්තී’’**ති වුත්තං. ‘‘තථා වඩ්ඪයන්තා රොගාදීනං හෙසජ්ජං සමථවිපස්සනං වඩ්ඪයන්ති කි’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙ රොගාභිතුන්නා ගණ්ඩපටිපීළිතා සල්ලානුවිද්ධා නිරයතිරච්ඡානයොනිපෙතාසුරෙසු උම්මුජ්ජනිමුජ්ජානි කරොන්තා උග්ඝාතනිග්ඝාතං පච්චනුභොන්තා රොගගණ්ඩසල්ලභෙසජ්ජං න වින්දන්තී’’**ති වුත්තං. අත්ථො පන **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 79) වුත්තො. ‘‘කතමෙ සංකිලෙසවොදානා, කතමෙ රොගාදයො, කතමං භෙසජ්ජ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ අත්තකිලමථානුයොගො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සංකිලෙසවොදානරොගභෙසජ්ජාදීසු. අත්තකිලමථානුයොගො ච කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ච **සංකිලෙසො** හොති, සමථවිපස්සනා **වොදානං** හොති, අත්තකිලමථානුයොගො ච **රොගො** හොති, සමථවිපස්සනා **රොගනිග්ඝාතකභෙසජ්ජං**…පෙ… සමථවිපස්සනා **සල්ලුද්ධාරණභෙසජ්ජං** හොති.

‘‘කතමො කතමං සච්ච’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සංකිලෙසො දුක්ඛ’’**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සංකිලෙසාදීසු සංකිලෙසො එකදෙසවසෙන **දුක්ඛං** දුක්ඛසච්චං හොති. **තදභිසඞ්ගොති** තස්මිං සංකිලෙසෙ අභිසඞ්ගො විය පවත්තො ලොකියධම්මො නිරවසෙසවසෙන දුක්ඛසච්චං හොති. අථ වා තස්මිං දුක්ඛෙ අභිසඞ්ගො විය පවත්තා තණ්හා **දුක්ඛසමුදයො** සමුදයසච්චං හොති. තණ්හානිරොධො **දුක්ඛනිරොධො** නිරොධසච්චං හොති. සමථවිපස්සනා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා මග්ගසච්චං හොති. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරෙත්වා යොජෙතබ්බානි. ‘‘තෙසු චතූසු සච්චෙසු කතමං පරිඤ්ඤෙය්‍යං, කතමො පහාතබ්බො, කතමො භාවෙතබ්බො, කතමො සච්ඡිකාතබ්බො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍ය’’**න්තිආදි වුත්තං.

80. දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං අත්තකිලමථානුයොගාදිවසෙන චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානි, ‘‘කථං දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං සක්කායදස්සනෙ පවත්තිභෙදවසෙන චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ දිට්ඨිචරිතා’’**තිආදි වුත්තං. අථ වා ‘‘දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං සක්කායදස්සනෙ කතමො පවත්තිභෙදො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමෙසං සක්කායදස්සනෙ අයං පවත්තිභෙදොති විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ දිට්ඨිචරිතා’’**තිආදි වුත්තං. තෙන වුත්තං – ‘‘ඉදානි දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං සක්කායදිට්ඨිදස්සනෙ පවත්තිභෙදං දස්සෙතුං ‘දිට්ඨිචරිතා’තිආදි වුත්ත’’න්ති. **තත්ථාති** තෙසු දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතෙසු. **දිට්ඨිචරිතා** පුග්ගලා රූපං ‘‘අත්තා’’ති අත්තතො උපගච්ඡන්ති…පෙ…. **විඤ්ඤාණං** ‘‘අත්තා’’ති

අත්තතො උපගච්ඡන්ති දිට්ඨිචරිතානං අත්තාභිනිවෙසස්ස බලවභාවතො, තණ්හාචරිතා පන රූපං වා ‘‘අත්තා’’ති **රූපවන්තං අත්තානං** උපගච්ඡන්ති **අත්තනි වා රූපං, රූපස්මිං වා** ‘‘අත්තා’’ති **අත්තානං** උපගච්ඡන්ති…පෙ…. **විඤ්ඤාණස්මිං වා** ‘‘අත්තා’’ති අත්තානං උපගච්ඡන්ති තණ්හාචරිතානං අත්තනියාභිනිවෙසස්ස බලවභාවතො. පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු එකෙකං නිස්සාය චතුබ්බිධත්තා **වීසතිවත්ථුකා අයං** මිච්ඡාදිට්ඨි ‘‘සක්කායදිට්ඨී’’ති වුච්චති. එවං දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං සක්කායදස්සනෙ පවත්තිභෙදො විඤ්ඤාතබ්බොති අත්ථො.

‘‘සක්කායදිට්ඨියා කතමො පටිපක්ඛො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තස්සා පටිපක්ඛො’’**තිආදි වුත්තං. තස්සා සක්කායදිට්ඨියා පජහනවසෙන ලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි පටිපක්ඛො, තස්සා සම්මාදිට්ඨියා **අන්වායිකා** අනුගුණභාවෙන පවත්තනකා ධම්මා ච සක්කායදිට්ඨියා පජහනවසෙන පටිපක්ඛා භවන්ති. ‘‘කතමෙ ධම්මා අන්වායිකා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’**තිආදි වුත්තං. සම්මාසඞ්කප්පො…පෙ…. සම්මාසමාධි ඉමෙ ධම්මා අන්වායිකා හොන්ති. **අයං** සම්මාදිට්ඨිආදිකො අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තස්සා සක්කායදිට්ඨියා පටිපක්ඛො හොති පහායකත්තා. ‘‘තෙ සම්මාදිට්ඨියාදයො ධම්මා ඛන්ධතො කිත්තකා හොන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙ තයො ඛන්ධා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘කතමො ඛන්ධො සමථො, කතමො ඛන්ධො විපස්සනා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධො ච සමථො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විපස්සනා’’**ති වුත්තං. ‘‘සක්කායාදීසු කතමො කතමං සච්චං, කතමො කතමං සච්ච’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ සක්කායො’’**තිආදි වුත්තං.

‘‘දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං සක්කායදිට්ඨිතප්පටිපක්ඛවසෙන චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානි, කථං අන්තද්වයමජ්ඣිමපටිපදා නිද්ධාරිතා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යෙ රූපං අත්තතො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතෙසු **යෙ** දිට්ඨිචරිතා පුග්ගලා **රූපං** ‘‘අත්තා’’ති අත්තතො උපගච්ඡන්ති…පෙ…. **විඤ්ඤාණං** ‘‘අත්තා’’ති අත්තතො උපගච්ඡන්ති. **ඉමෙ** දිට්ඨිචරිතා පුග්ගලා ‘‘රූපාදයො ච අත්තා, රූපාදීනඤ්ච අනිච්චත්තා, අත්තස්සාපි අනිච්චත්තා අත්තා උච්ඡිජ්ජති, අත්තා විනස්සති, අත්තා පරං මරණා න හොතී’’ති අභිනිවිසනතො **‘‘උච්ඡෙදවාදිනො’’**ති වුච්චන්ති. **යෙ** තණ්හාචරිතා පුග්ගලා රූපං වා ‘‘අත්තා’’ති **රූපවන්තං** අත්තානං උපගච්ඡන්ති…පෙ…. විඤ්ඤාණං වා ‘‘අත්තා’’ති **විඤ්ඤාණවන්තං** අත්තානං උපගච්ඡන්ති. අත්තනි වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං උපගච්ඡන්ති. **ඉමෙ** තණ්හාචරිතා පුග්ගලා ‘‘රූපාදීහි අත්තා අඤ්ඤො අඤ්ඤත්තා අත්තා නිච්චො සස්සතො’’ති අභිනිවිසනතො **‘‘සස්සතවාදිනො’’**ති වුච්චන්ති.

තත්ථ තෙසු උච්ඡෙදවාදීසස්සතවාදීපුග්ගලෙසු පවත්තා උච්ඡෙදවාදසස්සතවාදා **උභො අන්තා** අන්තද්වයපටිපදා හොන්ති. **අයං** අන්තද්වයපටිපදා සංසාරපවත්තනස්ස හෙතුභාවතො **සංසාරපවත්ති** හොති, **තස්ස** අන්තද්වයස්ස පටිපජ්ජනස්ස පජහනවසෙන මජ්ඣිමපටිපදාසඞ්ඛාතොව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො පටිපක්ඛො හොති පහායකත්තා. **අයං** මග්ගො සංසාරනිවත්තනස්ස හෙතුභාවතො **සංසාරනිවත්ති** හොති. **තත්ථ** සංසාරපවත්තිසංසාරනිවත්තීසු **පවත්ති** සංසාරපවත්ති **දුක්ඛං** දුක්ඛසච්චං, **තදභිසඞ්ගො** තස්මිං දුක්ඛෙ අභිසඞ්ගො තණ්හා **සමුදයො** සමුදයසච්චං, තණ්හානිරොධො **දුක්ඛනිරොධො** නිරොධසච්චං, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො **මග්ගො** දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා මග්ගසච්චං, ඉති ඉමානි චත්තාරි සච්චානි නිද්ධාරිතානි. **''දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍ය''**න්තිආදිම්හි වුත්තනයොව අත්ථො.

''උච්ඡෙදසස්සතස්ස කිත්තකො පභෙදො, මග්ගස්ස කිත්තකො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ උච්ඡෙදසස්සත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** උච්ඡෙදසස්සතඅරියමග්ගෙසු උච්ඡෙදසස්සතදස්සනං **සමාසතො** සඞ්ඛෙපතො වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. උච්ඡෙදො පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ නිස්සාය පවත්තත්තා පඤ්චවිධො, සස්සතදස්සනං එකෙකස්මිං තිධා උප්පජ්ජනතො පන්නරසවිධන්ති වීසතිවිධං හොති. **විත්ථාරතො ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි**. කතමානි? චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතවාදා, චත්තාරො අන්තානන්තවාදා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපවාදා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නවාදා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි වෙදිතබ්බානි. විත්ථාරතො පන **බ්‍රහ්මජාලසුත්තෙ** (දී. නි. 1.30 ආදයො) ආගතානි. **තෙසං** උච්ඡෙදසස්සතදස්සනානං තෙචත්තාලීසං බොධිපක්ඛියධම්මා පටිපක්ඛො මග්ගො. කතමෙ තෙචත්තාලීසං? ''අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා''ති තිස්සො සඤ්ඤා ච ''පහානසඤ්ඤා විරාගසඤ්ඤා නිරොධසඤ්ඤා''ති තිස්සො සඤ්ඤා චාති ඡ සඤ්ඤා ච ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අට්ඨ මග්ගඞ්ගානී''ති තෙචත්තාලීසං බොධිපක්ඛියධම්මා විපස්සනාවසෙන පටිපක්ඛො මග්ගො නාම.

''සමථවසෙන කතමො පටිපක්ඛො''ති වත්තබ්බත්තා **''අට්ඨ විමොක්ඛා''තිආදි වුත්තං. අට්ඨ විමොක්ඛා පාකටා. දස කසිණායතනානි** සමථවසෙන පටිපක්ඛො මග්ගො නාම. ''කතමං ඤාණං කතමස්ස ධම්මස්ස පදාලන''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානී''**තිආදි වුත්තං. දිට්ඨිචරිතෙ පවත්තානි **දිට්ඨිගතානි,** මොහො. තණ්හාචරිතෙ පවත්තානි **දිට්ඨිගතානි,** ජාලං. **අනාදිවසෙන** පවත්තො මොහො. **අනිධනවසෙන**

පවත්තං ජාලං. අට්ඨ සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා තෙජෙත්වා තික්ඛං විපස්සනාඤාණඤ්ච අරියමග්ගඤාණඤ්ච**ඤාණවජිරං** නාම බොධිපක්ඛියධම්මානං ඤාණපදට්ඨානත්තා. මොහො ච ජාලඤ්ච **මොහජාලං.** පදාලෙතීති **පදාලනං,** කත්තරි යුපච්චයො, මොහජාලස්ස පදාලනන්ති **මොහජාලපදාලනං.** පදාලනඤ්හි දුවිධං වික්ඛම්භනපදාලනං සමුච්ඡෙදපදාලනන්ති. පුබ්බභාගෙ සමථවිපස්සනාවසෙන **වික්ඛම්භනපදාලනං,** මග්ගක්ඛණෙ **සමුච්ඡෙදපදාලනං** එව දට්ඨබ්බං. **තත්ථාති** තස්මිං මොහජාලෙ අවිජ්ජා මොහො, භවතණ්හා ජාලං. අත්තනො ආධාරං පුග්ගලං දුක්ඛාදීසු අට්ඨසු ඨානෙසු මොහෙතීති **මොහො.** පඨමං ජාලං ජටං ලායිත්වා ජටාවසෙන ලාති පවත්තතීති **ජාලං,** අත්තනි ජාතං මච්ඡසකුණාදිකං ලාති ගණ්හාති, ලාපෙති ගණ්හාපෙතීති වා **ජාලං,** ජාලං වියාති **ජාලං.** තෙන වුත්තං – ‘‘අතීතාදිභෙදභින්නෙසු රූපාදීසු, සකඅත්තභාවාදීසු ච සංසිබ්බනවසෙන පවත්තනතො ජාලං භවතණ්හා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 80). ‘‘අවිජ්ජාතණ්හාහි අත්තකිලමථානුයොගාදීනං කිලෙසපක්ඛානං නිද්ධාරණං කතං කථං කෙන සද්දහිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙන වුච්චති ‘පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ච භවතණ්හාය චා’ති’’** වුත්තං.

81. ‘‘ඉතො සාසනතො බහිද්ධා දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං පටිපදාදයො නිද්ධාරිතා, සාසනෙ දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතානං පටිපදාදයො කථං නිද්ධාරිතබ්බා’’ති වත්තබ්බත්තා ‘‘සංකිලෙසපක්ඛා සුත්තත්ථා ආචරියෙන දස්සිතා, වොදානපක්ඛසුත්තත්ථා කථං දස්සිතබ්බා’’ති වත්තබ්බත්තා වා **‘‘තත්ථ දිට්ඨිචරිතො අස්මිං සාසනෙ’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දිට්ඨිචරිතතණ්හාචරිතෙසු. **දිට්ඨිචරිතො** පුග්ගලො අස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො හුත්වා චතූසු පච්චයෙසු සල්ලෙඛානුසන්තතවුත්ති භවති. කස්මා? යස්මා සල්ලෙඛෙ තිබ්බගාරවො, තස්මා සල්ලෙඛෙ තිබ්බගාරවත්තා. **තණ්හාචරිතො** පුග්ගලො අස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො හුත්වා සික්ඛානුසන්තතවුත්ති භවති. කස්මා? යස්මා සික්ඛාය තිබ්බගාරවො, තස්මා සික්ඛාය තිබ්බගාරවත්තා. **දිට්ඨිචරිතො** පුග්ගලො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමන්තො හුත්වා **ධම්මානුසාරී** පුග්ගලො භවති. කස්මා? දිට්ඨියා දිට්ඨිවිසයෙ පඤ්ඤාසදිසපවත්තනතො. **තණ්හාචරිතො** පුග්ගලො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමන්තො හුත්වා සද්ධානුසාරී භවති. කස්මා? තණ්හාවසෙන මිච්ඡාධිමොක්ඛත්තා. **දිට්ඨිචරිතො** පුග්ගලො සුඛාය පටිපදාය, දන්ධාභිඤ්ඤාය ච නියාති, සුඛාය පටිපදාය, ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නියාති සුඛෙන කිලෙසෙහි වික්ඛම්භිතුං සමත්ථත්තා. **තණ්හාචරිතො** පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය, දන්ධාභිඤ්ඤාය ච නියාති, දුක්ඛාය පටිපදාය, ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නියාති දුක්ඛෙන කිලෙසෙහි වික්ඛම්භිතුං සමත්ථත්තා.

‘‘තථා කස්මා නියාතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කිං කාරණං ය’’**න්තිආදි වුත්තං. **යං** යෙන කාරණෙන නියාති, තං **කාරණං** කින්ති

පුච්ඡති. **තස්ස** තණ්හාචරිතස්ස කාමා සුඛෙන අපරිච්චත්තා **හි** යස්මා භවන්ති, තස්මා කාමානං සුඛෙන අපරිච්චත්තත්තා තථා නියාති. **සො** තණ්හාචරිතො **කාමෙහි** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි විවෙචියමානො දුක්ඛෙන පටිනිස්සරති, දන්ධඤ්ච **ධම්මං** චතුසච්චධම්මං ආජානාති. **යො පන අයං** පුග්ගලො දිට්ඨිචරිතො හොති, සො **අයං** දිට්ඨිචරිතො පුග්ගලො **ආදිතො** ආදිම්හියෙව **කාමෙහි** කිලෙසකාමවත්ථුකාමෙහි අනත්ථිකො භවති. **සො** දිට්ඨිචරිතො **තතො** තෙහි කාමෙහි විවෙචියමානො ඛිප්පඤ්ච සුඛෙන පටිනිස්සරති, ඛිප්පඤ්ච ධම්මං ආජානාති.

''තණ්හාචරිතො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියාති, දිට්ඨිචරිතො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියාතීති එකෙකාය පටිපදාය භවිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''දුක්ඛාපි පටිපදා දුවිධා දන්ධාභිඤ්ඤා ච ඛිප්පාභිඤ්ඤා ච, සුඛාපි පටිපදා දුවිධා දන්ධාභිඤ්ඤා ච ඛිප්පාභිඤ්ඤා චා''**ති වුත්තං. ''එවං සති එකොව ද්වීහි ද්වීහි පටිපදාහි නියාතීති ආපජ්ජතී''ති වත්තබ්බත්තා **''සත්තාපී''**තිආදි වුත්තං. තණ්හාචරිතා සත්තාපි දුවිධා මුදින්ද්‍රියාපි තික්ඛින්ද්‍රියාපි, දිට්ඨිචරිතා සත්තාපි දුවිධා මුදින්ද්‍රියාපි තික්ඛින්ද්‍රියාපීති යොජනා කාතබ්බා. **යෙ** තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතා මුදින්ද්‍රියා භවන්ති, **තෙ** තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතා දන්ධඤ්ච පටිනිස්සරන්ති, දන්ධඤ්ච ධම්මං ආජානන්ති. **යෙ** තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතා තික්ඛින්ද්‍රියා භවන්ති, **තෙ** තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතා ඛිප්පඤ්ච පටිනිස්සරන්ති, ඛිප්පඤ්ච ධම්මං ආජානන්ති, තස්මා එකෙකස්සෙව එකෙකා පටිපදා යුත්තාවාති. ''ඉමාහි පටිපදාහි නියන්තියෙව, න නියිංසු නියිස්සන්තීති ආපජ්ජෙය්‍ය වත්තමානවිභත්තියා නිද්දිට්ඨත්තා''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමා චතස්සො''**තිආදි වුත්තං. අතීතෙපි ඉමාහි චතූහි පටිපදාහි නියිංසු, පච්චුප්පන්නෙසුපි නියන්ති, අනාගතෙපි නියිස්සන්තීති අත්ථො ගහෙතබ්බො යථා ''පබ්බතො තිට්ඨතී''ති.

එවන්ති එවං වුත්තප්පකාරෙන. අරියපුග්ගලා චතුක්කමග්ගං පටිපදං පඤ්ඤාපෙන්ති. ''කිමත්ථං පඤ්ඤාපෙන්තී''ති වත්තබ්බත්තා **''අබුධජනසෙවිතාය''**තිආදි වුත්තං. **අයං වුච්චති නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමීති** තණ්හාඅවිජ්ජානං වසෙන සංකිලෙසපක්ඛෙ ද්විදිසා චතුසච්චයොජනාපි සමථවිපස්සනානං වසෙන වොදානපක්ඛෙ ද්විදිසා චතුසච්චයොජනාපි දස්සිතා. අයං චතුබ්බිධා චතුසච්චයොජනා නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස සමුට්ඨානං භූමි සමුට්ඨානභාවතොති. ''තථාවිධාය චතුසච්චයොජනාය නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස සමුට්ඨානභූමිභාවො කෙන සද්දහිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං.

82. ''නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස සමුට්ඨානභූතා භූමි දස්සිතා, තස්ස නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස කත්ථ කතමා දිසා කිත්තකෙන උපපරික්ඛිතබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා **''වෙය්‍යාකරණෙසු හී''**තිආදි වුත්තං. **හි-**

සද්දො පක්ඛන්තරත්ථො. **යෙ** දිසාභූතා ආහාරාදයො ධම්මා වෙය්‍යාකරණෙසු ‘‘කුසලාකුසලා’’ති වුත්තං, **තෙ** දිසාභූතා ආහාරාදයො ධම්මා දුවිධෙන ‘‘ඉමෙ අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසධම්මා, ඉමෙ කුසලා වොදානධම්මා’’ති දුවිධෙන **උපපරික්ඛිතබ්බා** ආලොචිතබ්බා. ‘‘කතමෙන දුවිධෙනා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ලොකවට්ටානුසාරී ච ලොකවිවට්ටානුසාරී චා’’**ති වුත්තං. ‘‘කතමං වට්ටං, කතමං විවට්ට’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘වට්ටං නාම සංසාරො, විවට්ටං නිබ්බාන’’**න්ති වුත්තං. ‘‘සංසාරස්ස කතමො හෙතූ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘කම්මකිලෙසා හෙතු සංසාරස්සා’’**ති වුත්තං. ‘‘කතමං කම්මං නාම, චෙතනායෙව කම්මං නාම කිං, උදාහු චෙතසිකඤ්ච ඵලදානසමත්ථාසමත්ථම්පි කම්මං කි’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කම්ම’’**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තෙසු කම්මකිලෙසෙසු. **‘‘තං කම්මං කථං** කෙන පකාරෙන දට්ඨබ්බ’’න්ති චෙ වදෙය්‍ය, යථා යෙන උපචයෙන කතං කම්මං ඵලදානසමත්ථං හොති, තස්මිං උපචයෙ තං කම්මං දට්ඨබ්බං. ‘‘තෙ කිලෙසා කතමෙහි ධම්මෙහි නිද්දිසිතබ්බා’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, සබ්බෙපි කිලෙසා චතූහි විපල්ලාසෙහි නිද්දිසිතබ්බා. ‘‘තෙ කිලෙසා කත්ථ දට්ඨබ්බා’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, දසවත්ථුකෙ කිලෙසපුඤ්ජෙ තෙ කිලෙසා දට්ඨබ්බා.

‘‘කතමානි දස වත්ථූනී’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, චත්තාරො ආහාරා, චත්තාරො විපල්ලාසා, චත්තාරි උපාදානානි, චත්තාරො යොගා, චත්තාරො ගන්ථා, චත්තාරො ආසවා, චත්තාරො ඔඝා, චත්තාරො සල්ලා, චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, චත්තාරි අගතිගමනානීති දස වත්ථූනීති වෙදිතබ්බානි චතුන්නං කිච්චවසෙන එකත්තා. එත්ථ ච කිලෙසානං පච්චයො වත්ථුකාමොපි කිලෙසොපි කිලෙසවත්ථු හොති පුරිමානං පුරිමානං කිලෙසානං පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කිලෙසානං පච්චයභාවතො.

‘‘කතමො කතමො කතමස්ස කතමස්ස වත්ථූ’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පඨමෙ ආහාරෙ’’**තිආදි වුත්තං. ආලම්බිතබ්බෙ පඨමෙ කබළීකාරාහාරෙ පඨමො ‘‘රූපං සුභ’’න්ති **විපල්ලාසො** ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තති. ආලම්බිතබ්බෙ දුතියෙ ඵස්සාහාරෙ දුතියො ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා සුඛා’’ති **විපල්ලාසො** පවත්තති. ආලම්බිතබ්බෙ තතියෙ චිත්තාහාරෙ තතියො ‘‘චිත්තං නිච්ච’’න්ති **විපල්ලාසො** පවත්තති, ආලම්බිතබ්බෙ චතුත්ථෙ මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ ‘‘ධම්මො අත්තා’’ති **විපල්ලාසො** ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තති. ආලම්බිතබ්බෙ පඨමෙ ‘‘රූපං සුභ’’න්ති **විපල්ලාසො** පඨමං කාමුපාදානං ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තති. සෙසෙසුපි යථාරහං නයානුසාරෙන යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

83. ‘‘තෙසු ආහාරාදීසු කතමො කතමස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යො චා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තෙසු ආහාරාදීසු, තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතෙසු වා. තණ්හාචරිතස්ස

රූපවෙදනාසු තිබ්බච්ඡන්දරාගස්ස උප්පජ්ජනතො යො ච කබළීකාරො ආහාරො, යො ච ඵස්සාහාරො පවත්තති, **ඉමෙ** කබළීකාරාහාරඵස්සාහාරා තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා භවන්ති. දිට්ඨිචරිතස්ස ධම්මචිත්තෙසු බලවඅත්තනිච්චාභිනිවෙසස්ස උප්පජ්ජනතො යො ච මනොසඤ්චෙතනාහාරො, යො ච විඤ්ඤාණාහාරො පවත්තති, **ඉමෙ** මනොසඤ්චෙතනාහාරවිඤ්ඤාණාහාරා දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා භවන්ති. **''තත්ථ යො ච අසුභෙ සුභ''**න්තිආදීසුපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො ගහෙතබ්බොති. පුරිමානං ද්වින්නං ද්වින්නං තණ්හාපධානත්තා චෙව තණ්හාසභාවත්තා ච, පච්ඡිමානං ද්වින්නං ද්වින්නං දිට්ඨිපධානත්තා චෙව දිට්ඨිසභාවත්තා චාති.

84. ''කතමස්මිං පඨමාදිකෙ ආහාරෙ කතමො පඨමාදිකො විපල්ලාසො පවත්තතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කබළීකාරෙ ආහාරෙ''**තිආදිනා නාමවසෙන නියමෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තත්ථමෙව දස්සෙති. ''කතමස්මිං විපල්ලාසෙ ඨිතො කතමං උපාදියතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''පඨමෙ විපල්ලාසෙ ඨිතො''**තිආදි වුත්තං. පඨමෙ විපල්ලාසෙ **ඨිතො** පුග්ගලො කාමෙ යෙන උපාදානෙන උපාදියති, **ඉදං** උපාදානං ''කාමුපාදානං නාමා''ති වුච්චති. සෙසෙසු ඉමිනා නයෙන යොජනා කාතබ්බා.

''යෙන කාමුපාදානෙන කාමෙහි පුග්ගලො සංයුජ්ජති, අයං කාමුපාදානධම්මො 'කාමයොගො'ති වුච්චතී''තිආදිනා යොජනා කාතබ්බා. සෙසානං යොජනත්ථාදයො පාළිතො, අට්ඨකථාතො ච පාකටා.

85. ''ආහාරාදීසු කතමෙ කතමා දිසා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ ඉමා චතස්සො දිසා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු ආහාරචතුක්කාදීසු දසසු චතුක්කෙසු පඨමො පඨමො කබළීකාරාහාරාදිකො පඨමා දිසා, දුතියො දුතියො ඵස්සාහාරාදිකො දුතියා දිසා, තතියො තතියො විඤ්ඤාණාහාරාදිකො තතියා දිසා, චතුත්ථො චතුත්ථො මනොසඤ්චෙතනාහාරාදිකො චතුත්ථා දිසාති වෙදිතබ්බා.

''තාසු චතූසු දිසාසු තෙසු කබළීකාරාහාරාදීසු ධම්මෙසු කතමෙ ධම්මා කතමස්ස උපක්කිලෙසා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ඉමෙ ආහාරාදයො ධම්මා ඉමස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසාති විභත්තාති දස්සෙතුං **''තත්ථ යො ච කබළීකාරො ආහාරො...පෙ.... ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස උදත්තස්ස උපක්කිලෙසා''**ති වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ''කබළීකාරාහාරො ආහාරොතිආදි ආහාරාදීසු යෙ යස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා, තං විභජිත්වා දස්සෙතුං ආරද්ධ''න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 85) වුත්තං. **දසන්නං සුත්තානන්ති** එකදෙසභූතානං දසන්නං සුත්තානං. **අත්ථොති** සභාවධම්මො. සද්දත්ථො හි අසමානොති. **''බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන''**න්ති එතෙන ච සද්දත්ථස්ස නානත්තං දස්සෙති.

‘‘කබළීකාරාහාරාදීසු කතමෙ ආහාරාදයො කතමෙන විමොක්ඛමුඛෙන පරිඤ්ඤං පහානං ගච්ඡන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යො ච කබළීකාරො’’**තිආදි වුත්තං.

ඉතීති එවං වුත්තප්පකාරා. **සබ්බෙති** සබ්බෙ ආහාරාදයො ධම්මා ලොකවට්ටානුසාරිනො භවන්ති. **තෙති** තෙ සබ්බෙ ආහාරාදයො ධම්මා. **ලොකාති** ලොකතො වට්ටතො. **තීහි විමොක්ඛමුඛෙහි** අනිච්චානුපස්සනාදීහි නියන්ති.

86. සංකිලෙසපක්ඛෙ දිසාභූතා ආහාරචතුක්කාදයො දස චතුක්කා ධම්මා ආචරියෙන නිද්ධාරෙත්වා දස්සිතා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘වොදානපක්ඛෙ කතමෙ දිසාභූතා ධම්මා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා වොදානපක්ඛෙ දිසාභූතෙ ධම්මෙ දස්සෙතුං **‘‘චතස්සො පටිපදා’’**තිආදි වුත්තං. **චත්තාරො විහාරාති** දිබ්බවිහාරා බ්‍රහ්මවිහාරා අරියවිහාරා ආනෙඤ්ජවිහාරාති චත්තාරො විහාරා. තෙසු රූපාවචරසමාපත්තියො **දිබ්බවිහාරා,** චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො **බ්‍රහ්මවිහාරා,** චතස්සො ඵලසමාපත්තියො **අරියවිහාරා,** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො **ආනෙඤ්ජවිහාරා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මාති** මානපහානං ආලයසමුග්ඝාතො අවිජ්ජාපහානං භවූපසමොති චත්තාරො අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මා. **චත්තාරි අධිට්ඨානානීති** සච්චාධිට්ඨානං චාගාධිට්ඨානං පඤ්ඤාධිට්ඨානං උපසමාධිට්ඨානන්ති චත්තාරි අධිට්ඨානානි. **චතස්සො සමාධිභාවනාති** ඡන්දසමාධිභාවනා වීරියසමාධිභාවනා චිත්තසමාධිභාවනා වීමංසාසමාධිභාවනාති චතස්සො සමාධිභාවනා. **චත්තාරො සුඛභාගියාති** ඉන්ද්‍රියසංවරො තපො බොජ්ඣඞ්ගො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගොති චත්තාරො සුඛභාගියා. අවසෙසා පාකටා.

‘‘චතූසු චතූසු පටිපදාදීසු කතමො පටිපදාදිකො පඨමො සතිපට්ඨානාදිකො භවතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පඨමා පටිපදා පඨමං සතිපට්ඨාන’’**න්තිආදි වුත්තං. ‘‘පටිපදාදයො පඤ්ඤාපදට්ඨානාදිකා, සතිපට්ඨානාදයො පන සතිපදට්ඨානාදිකා, තස්මා ‘පඨමා පටිපදා පඨමං සතිපට්ඨාන’න්තිආදියොජනා කාතබ්බා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘පඨමා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා පඨමං සතිපට්ඨානං පූරෙතී’’**තිආදි වුත්තං, පූරකපූරෙතබ්බභාවතො තථා යොජනා කාතබ්බාති අධිප්පායො. අථ වා ‘‘භාවිතා බහුලීකතා කතමෙ පටිපදාදයො කතමෙ සතිපට්ඨානාදිකෙ පූරෙන්තී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘පඨමා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා පඨමං සතිපට්ඨානං පූරෙතී’’**තිආදි වුත්තං.

87. ‘‘තෙසු දසසු පටිපදාචතුක්කාදීසු කතමෙ ධම්මා කතමා දිසා, කතමෙ ධම්මා කතමා දිසා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ ඉමා චතස්සො දිසා පඨමා පටිපදා, පඨමො සතිපට්ඨානො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු දසසු

පටිපදාචතුක්කාදීසු. **ඉමා** මයා වුච්චමානා පඨමා පටිපදාදයො දිසා චතස්සො දිසා භවන්ති.

‘‘තෙසු චතූසු දිසාභූතෙසු පටිපදාචතුක්කාදීසු කතමො දිසාභූතො අත්ථො කතමස්ස පුග්ගලස්ස භෙසජ්ජ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ පඨමා පටිපදා...පෙ.... දිට්ඨිචරිතස්ස උදත්තස්ස භෙසජ්ජ’’**න්ති වුත්තං.

‘‘තෙසු දසසු පටිපදාදිචතුක්කෙසු ධම්මෙසු කතමො කතමො කතමං කතමං විමොක්ඛමුඛ’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ දුක්ඛා ච පටිපදා’’**තිආදි වුත්තං. අත්ථො පන **ටීකායං** විත්ථාරෙන වුත්තො පාකටො. සංකිලෙසපක්ඛෙ දිසාභූතා ආහාරචතුක්කාදයො දස චතුක්කා සමතික්කමිතබ්බපහාතබ්බභාවෙන නිද්ධාරිතා, වොදානපක්ඛෙ පන දිසාභූතා පටිපදාචතුක්කාදයො දස චතුක්කා සමතික්කමපහායකභාවෙන නිද්ධාරිතා.

‘‘තෙසං ආහාරචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං සමතික්කමනපහානසඞ්ඛාතං යං වික්කීළිතඤ්ච තෙසං පටිපදාචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං භාවනාසඞ්ඛාතං යං වික්කීළිතඤ්ච සච්ඡිකිරියාසඞ්ඛාතං යං වික්කීළිතඤ්ච අත්ථි, තං තිවිධං වික්කීළිතං කතමෙසං පුග්ගලානං වික්කීළිතං භවතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙසං වික්කීළිත’’**න්ති වුත්තං. අථ වා ‘‘යථාවුත්තප්පකාරෙහි විමොක්ඛමුඛෙහි යෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා විමුච්චිංසු, තෙසු බුද්ධස්සෙව වික්කීළිතං භවති කිං, පච්චෙකබුද්ධස්සෙව වික්කීළිතං භවති කිං, සාවකස්සෙව වික්කීළිතං භවති කිං, උදාහු සබ්බෙසං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං වික්කීළිතං භවති කි’’න්ති විචාරණාය සම්භවතො **‘‘තෙසං වික්කීළිත’’**න්ති වුත්තං. යථාවුත්තප්පකාරෙහි විමොක්ඛමුඛෙහි යෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා මුච්චිංසු, **තෙසං** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං **වික්කීළිතං.** යං ආහාරචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං සපරසන්තානෙ සමතික්කමනපහානඤ්ච යා පටිපදාචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං සපරසන්තානෙ භාවනාසම්පාදනා, සච්ඡිකිරියාසම්පාදනා ච අත්ථි, ඉදං සබ්බං වික්කීළිතං නාම භවතීති අත්ථො.

‘‘සබ්බෙසං ආහාරචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං සබ්බෙ පටිපදාචතුක්කාදයො දස චතුක්කා පටිපක්ඛා හොන්ති කිං, උදාහු යථාක්කමං චතුක්කානං චතුක්කා පටිපක්ඛා හොන්ති කි’’න්ති විචාරණාය සම්භවතො යථාක්කමං චතුක්කානං චතුක්කා පටිපක්ඛා හොන්ති පහාතබ්බපහායකභාවෙනාති දස්සෙන්තො **‘‘චත්තාරො ආහාරා තෙසං පටිපක්ඛො චතස්සො පටිපදා’’**තිආදිමාහ. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘ඉදානි ආහාරාදීනං පටිපදාදීහි යෙන සමතික්කමනං, තං නෙසං පටිපක්ඛභාවං දස්සෙන්තො ‘චත්තාරො ආහාරා තෙසං පටිපක්ඛො චතස්සො පටිපදා’තිආදිමාහා’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 87) වුත්තං. තත්ථ සංකිලෙසපක්ඛෙ

චත්තාරො යෙ ආහාරා නිද්ධාරිතා, තෙසං චතුන්නං ආහාරානං වොදානපක්ඛෙ යා චතස්සො පටිපදා නිද්ධාරිතා, තා චතස්සො පටිපදා පටිපක්ඛො ආහාරානං පහාතබ්බත්තා, පටිපදානං පන පහායකත්තා. සතිපි ආහාරානං අප්පහාතබ්බභාවෙ විපස්සනාරම්මණත්තා ආහාරපටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානවසෙන පහාතබ්බභාවො වුත්තොති එවමාදියොජනා කාතබ්බා.

සීහාති සීහසදිසා බුද්ධා ච සීහසදිසා පච්චෙකබුද්ධා ච සීහසදිසා සාවකා චාති සීහසදිසා විසුං විසුං යොජෙතබ්බා. සාවකා පන අහතරාගදොසමොහාපි සන්ති, තෙපි ‘‘සීහා’’ති මඤ්ඤෙය්‍යුන්ති තං නිවත්තාපනත්ථං **‘‘හතරාගදොසමොහා’’**ති වුත්තං. හනිතබ්බාති **හතා,** රාගො ච දොසො ච මොහො ච **රාගදොසමොහා,** හතා රාගදොසමොහා එතෙහි සාවකෙහීති **හතරාගදොසමොහා,** සාවකාති යොජනා කාතබ්බා සාවකානංයෙව බ්‍යභිචාරසම්භවතොති. **තෙසං** සීහානං බුද්ධානං, **තෙසං** සීහානං පච්චෙකබුද්ධානං, **තෙසං** සීහානං සාවකානං **භාවනා** වොදානපක්ඛෙ භාවිතබ්බානං බොධිපක්ඛියධම්මානං භාවනා වඩ්ඪනා ච, **සච්ඡිකිරියා** වොදානපක්ඛෙයෙව සච්ඡිකාතබ්බානං ඵලනිබ්බානානං සච්ඡිකිරියා ච, **බ්‍යන්තීකිරියා** සංකිලෙසපක්ඛෙ පහාතබ්බානං පහානසඞ්ඛාතා බ්‍යන්තීකිරියා ච **වික්කීළිතං** නාම භවති.

ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨානන්ති සද්ධින්ද්‍රියාදීනං ඉන්ද්‍රියානං අධිට්ඨානං පවත්තනං භාවනා, සච්ඡිකිරියා ච. **විපරියාසානධිට්ඨානන්**ති විපල්ලාසානං අධිට්ඨානං පහානවසෙන අප්පවත්තනං, අනුප්පාදනඤ්ච සඞ්ඛෙපතො **වික්කීළිතං** නාමාති ගහිතං. **ඉන්ද්‍රියානි** සද්ධින්ද්‍රියාදීනි **සද්ධම්මගොචරො** සද්ධම්මස්ස වොදානපක්ඛස්ස ගොචරො පවත්තනහෙතූති අධිප්පෙතානි. **විපරියාසා** විපල්ලාසා **කිලෙසගොචරො** සංකිලෙසපක්ඛස්ස ගොචරො පවත්තිහෙතූති අධිප්පෙතා.

‘‘චත්තාරො ආහාරාතිආදිනා සංකිලෙසපක්ඛෙ ආහාරචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං තණ්හාචරිතාදීනං චතුන්නං පුග්ගලානං උපක්කිලෙසවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා ආචරියෙන කතා, ‘චතස්සො පටිපදා’තිආදිනා ච වොදානපක්ඛෙ පටිපදාචතුක්කාදීනං දසන්නං චතුක්කානං තණ්හාචරිතාදීනං චතුන්නං පුග්ගලානං වොදානවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා ආචරියෙන කතා, සා අයං නිද්ධාරණා කතමස්ස නයස්ස සමුට්ඨානං භූමීති වුච්චතී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘අයං වුච්චති සීහවික්කීළිතස්ස නයස්ස භූමී’’**ති වුත්තං. තත්ථ **අයන්**ති යා අයං වුත්තනයෙන ද්විප්පකාරා නිද්ධාරණා කතා, සා අයං ද්විප්පකාරා නිද්ධාරණා සීහවික්කීළිතස්ස නයස්ස **භූමි** පවත්තිට්ඨානං සමුට්ඨානන්ති නයසමුට්ඨානකොසල්ලෙහි පුග්ගලෙහි වුච්චතීති යොජනා කාතබ්බාති.

‘‘වුත්තප්පකාරාය නිද්ධාරිතාය නයස්ස භූමිභාවො කස්මා විඤ්ඤායතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. **තෙන** වුත්තප්පකාරාය නිද්ධාරණාය නයභූමිභාවෙන **‘‘යො නෙති…පෙ…. කුසලාති වා’’**ති යං වචනං ආචරියො ආහ, තෙන වචනෙන විඤ්ඤායතීති.

සීහවික්කීළිතනයභූමි ආචරියෙන විභාවිතා, අම්හෙහි ච ඤාතා, ‘‘කතමා තිපුක්ඛලනයභූමී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තිපුක්ඛලනයභූමිං විභාවෙතුකාමො **‘‘තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදායා’’**තිආදිමාහ. එවං සති ‘‘අයං සංකිලෙසො, තීණි අකුසලමූලානී’’තිආදිවචනමෙව ආචරියෙන වත්තබ්බං, කස්මා පන ‘‘තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදායා’’තිආදිවචනං වත්තබ්බන්ති? සච්චං, තිපුක්ඛලනයභූමිභාවනා පන උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිපුග්ගලත්තයවසෙන පවත්තා, තස්මා උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිපුග්ගලත්තයං විභාවෙතුං ‘‘තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදායා’’තිආදිවචනං වුත්තං. එවමපි ‘‘තත්ථ යො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියාති, අයං උග්ඝටිතඤ්ඤූ’’තිආදිවචනමෙව වත්තබ්බං, කස්මා පන ‘‘තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදායා’’තිආදිවචනං වත්තබ්බන්ති? සච්චං, උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිපුග්ගලත්තයං පන සීහවික්කීළිතනයතො තිපුක්ඛලනයස්ස නිග්ගච්ඡනතො නික්ඛමනතො සීහවික්කීළිතනයභූමිවිභාවනායං පටිපදාවිභාගතො විභාවිතපුග්ගලචතුක්කතො නිද්ධාරිතං, සීහවික්කීළිතනයභූමිවිභාවනායං පටිපදාවිභාගතො විභාවිතං පුග්ගලචතුක්කං පඨමං විභාවෙතුං **‘‘තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදායා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** යො පටිපදාචතුක්කො සීහවික්කීළිතනයභූමිවිභාවනායං නිද්ධාරිතො, තස්මිං පටිපදාචතුක්කෙ. **යෙති** යෙ දන්ධඋදත්තා දිට්ඨිචරිතපුග්ගලා යථාක්කමං සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ච සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නියාන්ති, ඉති නියාකා ද්වෙ පුග්ගලා ච නිද්ධාරිතා. ‘‘තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං කතමො සංකිලෙසො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ‘‘තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො’’ති විස්සජ්ජෙතුං **‘‘තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො’’**තිආදි වුත්තං. චත්තාරො ආහාරා නිද්ධාරිතා…පෙ…. චත්තාරි අගතිගමනානි නිද්ධාරිතානි, ඉති අයං දසවිධො ආහාරචතුක්කාදිචතුක්කො තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං සංකිලෙසො හොති. තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං සංකිලෙසො ආචරියෙන නිද්ධාරිතො, ‘‘කතමං වොදාන’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං ඉදං වොදාන’’**න්තිආදි වුත්තං. චතස්සො පටිපදා නිද්ධාරිතා, චතස්සො අප්පමාණා නිද්ධාරිතා, **ඉති** ඉදං දසවිධං පටිපදාචතුක්කාදිචතුක්කභූතං ධම්මජාතං තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං වොදානං හොති.

88. ‘‘තෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු කතමො පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ, කතමො පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤූ, කතමො පුග්ගලො නෙය්‍යො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යෙ’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘පුබ්බෙපි ‘තත්ථ යෙ’තිආදිනා චත්තාරො පුග්ගලා නිද්ධාරිතා, කස්මා පන පුන ‘‘තත්ථ යෙ’තිආදිනා

චත්තාරො පුග්ගලා නිද්ධාරිතා''ති වෙ වදෙය්‍යා? පුබ්බෙ සංකිලෙසවොදානං සාමිභාවෙන නිද්ධාරිතා, පච්ඡා පන උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීනං අවයවානං සමූහභාවෙන නිද්ධාරිතාති විසෙසත්ථො ගහෙතබ්බො. **තත්ථ යෙ...පෙ.... ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලාති** එත්ථ යොජනත්ථො හෙට්ඨා වුත්තසදිසොව. **තත්ථාති** තෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු. **යොති** උදත්තො දිට්ඨිචරිතො. **අයන්ති** අයං නියතො උදත්තො දිට්ඨිචරිතො. පුන **යොති** උදත්තොව තණ්හාචරිතො ච මන්දො දිට්ඨිචරිතො ච. **සාධාරණායාති** දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ච.

''උග්ඝටිතඤ්ඤූආදයො තයො පුග්ගලා ආචරියෙන නිද්ධාරිතා, තෙසු තීසු පුග්ගලෙසු කතමස්ස කතමස්ස කතමං කතමං භගවා උපදිසතී''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ භගවා''**තිආදි වුත්තං. අථ වා ''පටිපදාභෙදෙන පුග්ගලභෙදො ආචරියෙන විභාවිතො, කථං දෙසනාභෙදෙන පුග්ගලභෙදො විභාවිතො''ති වත්තබ්බත්තා දෙසනාභෙදෙනපි පුග්ගලභෙදං විභාවෙතුං **''තත්ථ භගවා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු තීසු උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීසු පුග්ගලෙසු. ''සමථදෙසනාවිපස්සනාදෙසනාභෙදෙනෙව පුග්ගලභෙදො විභාවිතො''ති වත්තබ්බත්තා මුදුධම්මදෙසනාතික්ඛධම්මදෙසනාභෙදෙනපි පුග්ගලභෙදං විභාවෙතුං **''තත්ථ භගවා''**තිආදි වුත්තං. සෙසෙසුපි එවමෙව අනුසන්ධ්‍යත්ථො වත්තබ්බො.

විසුං විසුං පටිපදාභෙදෙන චත්තාරො හුත්වා විසුං ච සම්පිණ්ඩිතා ච පටිපදාභෙදෙන චෙව දෙසනාභෙදෙන ච තයො හොන්තීති විභාවෙතුං **''තත්ථ යෙ''**තිආදිං පුන වත්වා **''ඉති ඛො චත්තාරි හුත්වා තීණි භවන්තී''**ති වුත්තං. තත්ථ **චත්තාරි තීණීති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසනිද්දෙසො, ''චත්තාරො තයො''ති පන පකතිලිඞ්ගනිද්දෙසො කාතබ්බොව.

''තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං කතමො සංකිලෙසො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අයං සංකිලෙසොති** ''තීණි අකුසලමූලානි...පෙ.... සීලවිපත්ති දිට්ඨිවිපත්ති ආචාරවිපත්තී''ති නිද්ධාරිතානං අකුසලානං ධම්මානං ඉති අයං සමූහො සංකිලෙසො හොති. ''තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං සංකිලෙසො ආචරියෙන නිද්ධාරිතො, කථං වොදානං නිද්ධාරිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉදං වොදාන''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉදං වොදානන්ති** ''තීණි කුසලමූලානි...පෙ.... තීණි විමොක්ඛමුඛානි සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අප්පණිහිත''න්ති නිද්ධාරිතානං කුසලධම්මානං සමූහභූතං ඉති ඉදං ධම්මජාතං වොදානං හොති.

''වුත්තප්පකාරෙන චත්තාරො හුත්වා තයො පුග්ගලා භවන්තීති ආචරියෙන විභාවිතා, තයො හුත්වා කිත්තකා පුග්ගලා භවන්තී''ති වත්තබ්බභාවතො **''ඉති ඛො චත්තාරි හුත්වා තීණි භවන්ති, තීණි හුත්වා**

ද්වෙ භවන්ති තණ්හාචරිතො ච දිට්ඨිචරිතො චා''තිආදි වුත්තං. **ඉතීති** හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරෙන **චත්තාරි** චත්තාරො හුත්වා **තීණි** තයො භවන්ති. **තීණි** තයො හුත්වා තණ්හාචරිතො ච දිට්ඨිචරිතො චාති **ද්වෙ** පුග්ගලා භවන්ති.

''තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං කතමො සංකිලෙසො''ති වත්තබ්බභාවතො **''තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අයං සංකිලෙසොති** ''තණ්හා ච අවිජ්ජා ච…පෙ…. සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡෙදදිට්ඨි චා''ති නිද්ධාරිතානං අකුසලධම්මානං ඉති අයං සමූහො සංකිලෙසො හොති.

''තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං සංකිලෙසො ආචරියෙන නිද්ධාරිතො, කථං වොදාන''න්ති වත්තබ්බභාවතො **''තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ඉදං වොදාන''**න්තිආදි වුත්තං. **ඉදං වොදානන්ති** ''සමථො ච විපස්සනා ච…පෙ…. සඋපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු, අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතූ''ති නිද්ධාරිතානං කුසලධම්මානං සමූහභූතං ඉති ඉදං ධම්මජාතං වොදානං හොති.

''තීණි අකුසලමූලානී''තිආදිනා සංකිලෙසපක්ඛෙ අකුසලමූලතිකාදීනං ද්වින්නං ද්වාදසන්නං තිකානං, තිණ්ණං උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිපුග්ගලානං සංකිලෙසවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා කතා, ''තීණි කුසලමූලානී''තිආදිනා වොදානපක්ඛෙ කුසලමූලතිකාදීනං ද්වින්නං ද්වාදසන්නං තිකානං, තිණ්ණං උග්ඝටිතඤ්ඤූආදිපුග්ගලානං වොදානවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා කතා, **අයං** වුත්තප්පකාරනිද්ධාරණා තිපුක්ඛලස්ස ච නයස්ස, අඞ්කුසස්ස ච නයස්ස **භූමි** සමුට්ඨානං පවත්තිහෙතු නාමාති යොජෙත්වා ''තණ්හා ච අවිජ්ජා චා''තිආදිනා සංකිලෙසපක්ඛෙ තණ්හාඅවිජ්ජාදුකාදීනං පන්නරසන්නං දුකානං, ද්වින්නං තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතානං පුග්ගලානං වොදානවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා කතා, ''සමථො ච විපස්සනා චා''තිආදිනා වොදානපක්ඛෙ සමථවිපස්සනාදුකාදීනං එකූනවීසතිදුකානං, ද්වින්නං තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතානං පුග්ගලානං වොදානවිභාවනාමුඛෙන යා නිද්ධාරණා කතා, අයං වුත්තප්පකාරා නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමීතිපි නීහරිත්වා යොජෙතබ්බා. පුග්ගලාධිට්ඨානවසෙන හි නන්දියාවට්ටනයතො සීහවික්කීළිතනයස්ස සම්භවො, සීහවික්කීළිතනයතො ච තිපුක්ඛලනයස්ස සම්භවො හොති. ධම්මාධිට්ඨානවසෙන පන සීහවික්කීළිතනයතො තිපුක්ඛලනයස්ස සම්භවො, තිපුක්ඛලනයතො ච නන්දියාවට්ටනයස්ස සම්භවො හොති. තෙනාහ **අට්ඨකථායං** ''අන්තෙ 'තණ්හා ච අවිජ්ජා චා'තිආදිනා සමථස්ස නයස්ස භූමි දස්සිතා. තෙනෙව හි 'චත්තාරි හුත්වා තීණි භවන්ති, තීණි හුත්වා ද්වෙ භවන්තී'ති වුත්ත''න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 88).

''කස්මා පන අයං වුත්තප්පකාරාය නිද්ධාරණාය තිපුක්ඛලස්ස ච නයස්ස, අඞ්කුසස්ස ච නයස්ස භූමිභාවො විඤ්ඤායතී''ති වත්තබ්බභාවතො **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං. **තෙන** යථාවුත්තස්ස නිද්ධාරණාය භූමිභාවෙන ආචරියො **''යො අකුසලෙ…පෙ…. දිසාලොචනෙනාති චා''**ති යං වචනං ආහ, තෙන වචනෙන වුත්තප්පකාරාය නිද්ධාරණාය තිපුක්ඛල…පෙ…. යස්ස භූමිභාවො විඤ්ඤායතීති අත්ථො.

''එත්තාවතා නයසමුට්ඨානං පරිපුණ්ණං හොති, අඤ්ඤං නත්ථී''ති වත්තබ්බත්තා **''නියුත්තං නයසමුට්ඨාන''**න්ති වුත්තං. යෙන යෙන නයසමුට්ඨානෙන සංකිලෙසපක්ඛෙ වා අකුසලා ධම්මා නිද්ධාරිතා, වොදානපක්ඛෙ වා කුසලා ධම්මා නිද්ධාරිතා, තං තං නයසමුට්ඨානං **නියුත්තං** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුජ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

නයක්කමෙන පන සඞ්ඛෙපතො දස්සයිස්සාමි – ද්වෙ පුග්ගලා, තයො පුග්ගලා, චත්තාරො පුග්ගලාති පුග්ගලා තිකොට්ඨාසා භවන්ති, චතුදිසා, ඡදිසා, අට්ඨදිසාති දිසාපි තිකොට්ඨාසා භවන්ති. තත්ථ **ද්වෙ පුග්ගලාති** තණ්හාචරිතො පුග්ගලො, දිට්ඨිචරිතො පුග්ගලොති ද්වෙ පුග්ගලා භවන්ති. **තයො පුග්ගලාති** උග්ඝටිතඤ්ඤූපුග්ගලො, විපඤ්චිතඤ්ඤූපුග්ගලො, නෙය්‍යපුග්ගලොති තයො පුග්ගලා භවන්ති. **චත්තාරො පුග්ගලාති** දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිභෙදෙන භින්නා මුදින්ද්‍රියො තණ්හාචරිතො පුග්ගලො, මුදින්ද්‍රියො දිට්ඨිචරිතො පුග්ගලො, තික්ඛින්ද්‍රියො තණ්හාචරිතො පුග්ගලො, තික්ඛින්ද්‍රියො දිට්ඨිචරිතො පුග්ගලොති චත්තාරො පුග්ගලා භවන්ති. **චතුදිසාති** සංකිලෙසපක්ඛෙ ද්වෙ ද්වෙ දිසා, වොදානපක්ඛෙ ද්වෙ ද්වෙ දිසාති චතුදිසා භවන්ති. **ඡදිසාති** සංකිලෙසපක්ඛෙ තිස්සො තිස්සො දිසා, වොදානපක්ඛෙ තිස්සො තිස්සො දිසාති ඡදිසා භවන්ති. **අට්ඨදිසාති** සංකිලෙසපක්ඛෙ චතස්සො චතස්සො දිසා, වොදානපක්ඛෙ චතස්සො චතස්සො දිසාති අට්ඨදිසා භවන්ති. තෙසු ද්වෙ ද්වෙ තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතෙ පුග්ගලෙ, චතුදිසා ච නිස්සාය නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානං භවති. තයො උග්ඝටිතඤ්ඤූවිපඤ්චිතඤ්ඤූනෙය්‍යපුග්ගලෙ ච ඡදිසා ච නිස්සාය තිපුක්ඛලනයසමුට්ඨානං භවති. දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිභෙදෙන භින්නෙ චත්තාරො මුදින්ද්‍රියතණ්හාචරිතතික්ඛින්ද්‍රියතණ්හාචරිතමුදින්ද්‍රියදිට්ඨිචරිතතික්ඛින්ද්‍රියදිට්ඨිචරිතෙ පුග්ගලෙ ච අට්ඨදිසා ච නිස්සාය සීහවික්කීළිතනයසමුට්ඨානං භවති. එකෙකස්මිං නයසමුට්ඨානෙ විභජිතෙ දිසාලොචනඅඞ්කුසනයසමුට්ඨානානිපි විභජිතානි භවන්ති.

''කථං නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානං භවතී''ති චෙ වදෙය්‍ය? ''තණ්හා ච අවිජ්ජා ච අහිරිකඤ්ච අනොත්තප්පඤ්ච අස්සති ච අසම්පජඤ්ඤඤ්ච අයොනිසොමනසිකාරො ච කොසජ්ජඤ්ච දොවචස්සඤ්ච අහංකාරො ච මමංකාරො ච අස්සද්ධා ච පමාදො ච අසද්ධම්මස්සවනඤ්ච අසංවරො ච

අභිජ්ඣා ච බ්‍යාපාදො ච නීවරණඤ්ච සංයොජනඤ්ච කොධො ච උපනාහො ච මක්ඛො ච පළාසො ච ඉස්සා ච මච්ඡෙරඤ්ච මායා ච සාඨෙය්‍යඤ්ච සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡෙදදිට්ඨි චා''ති (නෙත්ති. 88) දුකදුකවසෙන දෙසිතො අයං දිසාභූතො අකුසලධම්මසමූහො ද්වින්නං තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතානං පුග්ගලානං සංකිලෙසො හොතීති සංකිලෙසපක්ඛෙ සංකිලෙසසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා ''ඉමෙසු පන්නරසසු දුකදුකවසෙන දෙසිතෙසු දිසාභූතෙසු අකුසලධම්මෙසු කතමො අකුසලධම්මො කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා''ති මනසාව දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා ''අයං අයං පඨමො පඨමො අකුසලධම්මො තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ පඨමා දිසා නාම, අයං අයං දුතියො දුතියො අකුසලධම්මො දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ දුතියා දිසා නාමා''ති විසුං විසුං යොජෙත්වා සමුදයසච්චදුක්ඛසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා විභජිතබ්බධම්මසභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානං භවති, තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති, තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසභූතස්ස ධම්මවිසෙසස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවති.

''සමථො ච විපස්සනා ච, හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච, සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච, යොනිසොමනසිකාරො ච වීරියාරම්භො ච, සොවචස්සඤ්ච ධම්මෙ ඤාණඤ්ච අන්වයෙ ඤාණඤ්ච, ඛයෙ ඤාණඤ්ච අනුප්පාදෙ ඤාණඤ්ච, සද්ධා ච අප්පමාදො ච, සද්ධම්මස්සවනඤ්ච සංවරො ච, අනභිජ්ඣා ච අබ්‍යාපාදො ච, රාගවිරාගා ච චෙතොවිමුත්ති, අවිජ්ජාවිරාගා ච පඤ්ඤාවිමුත්ති, අභිසමයො ච අප්පිච්ඡතා ච, සන්තුට්ඨි ච අක්කොධො ච, අනුපනාහො ච අමක්ඛො ච, අපළාසො ච ඉස්සාපහානඤ්ච මච්ඡරියප්පහානඤ්ච විජ්ජා ච, විමුත්ති ච සඞ්ඛතාරම්මණො ච විමොක්ඛො, අසඞ්ඛතාරම්මණො ච විමොක්ඛො, සඋපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු, අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතූ''ති (නෙත්ති. 88) තිකදුකවසෙන දෙසිතං ඉදං දිසාභූතං කුසලසමූහධම්මජාතං ද්වින්නං තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතානං පුග්ගලානං වොදානං හොතීති වොදානපක්ඛෙ වොදානසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා ''ඉමෙසු එකූනවීසතියා දුකදුකවසෙන වා දෙසිතෙසු දිසාභූතෙසු ධම්මෙසු කතමො කතමො කුසලධම්මො කතමස්ස කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා''ති මනසාව දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා ''අයං පඨමො පඨමො කුසලධම්මො තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස වොදානපක්ඛෙ පඨමා දිසා නාම, අයං දුතියො දුතියො කුසලධම්මො දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස වොදානපක්ඛෙ දුතියා දිසා නාමා''ති විසුං විසුං යොජෙත්වා මග්ගසච්චනිරොධසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා විභජිතබ්බධම්මභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච නන්දියාවට්ටනයසමුට්ඨානං භවති,

තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති, තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසභූතස්ස ධම්මවිසෙසස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවති.

‘‘කථං තිපුක්ඛලනයසමුට්ඨානං භවතී’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, ‘‘තීණි අකුසලමූලානි – ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං. තීණි දුච්චරිතානි – කායදුච්චරිතං, වචීදුච්චරිතං, මනොදුච්චරිතං. තයො අකුසලවිතක්කා – කාමවිතක්කො, බ්‍යාපාදවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කො. තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා – කාමසඤ්ඤා, බ්‍යාපාදසඤ්ඤා, විහිංසාසඤ්ඤා. තිස්සො විපරීතසඤ්ඤා – නිච්චසඤ්ඤා, සුඛසඤ්ඤා, අත්තසඤ්ඤා. තිස්සො වෙදනා – සුඛා වෙදනා, දුක්ඛා වෙදනා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. තිස්සො දුක්ඛතා – දුක්ඛදුක්ඛතා, සඞ්ඛාරදුක්ඛතා, විපරිණාමදුක්ඛතා. තයො අග්ගී – රාගග්ගි, දොසග්ගි, මොහග්ගි. තයො සල්ලා – රාගසල්ලො, දොසසල්ලො, මොහසල්ලො. තිස්සො ජටා – රාගජටා, දොසජටා, මොහජටා. තිස්සො අකුසලූපපරික්ඛා – අකුසලං කායකම්මං, අකුසලං වචීකම්මං, අකුසලං මනොකම්මං. තිස්සො විපත්තියො – සීලවිපත්ති, දිට්ඨිවිපත්ති, ආචාරවිපත්තී’’ති (නෙත්ති. 88) තිකවසෙන දෙසිතො අයං දිසාභූතො අකුසලධම්මසමූහො තිණ්ණං උග්ඝටිතඤ්ඤුවිපඤ්චිතඤ්ඤුනෙය්‍යපුග්ගලානං සංකිලෙසො හොතීති සංකිලෙසපක්ඛෙ සංකිලෙසසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා ‘‘ඉමෙසු ද්වාදසසු තිකතිකවසෙන දෙසිතෙසු දිසාභූතෙසු අකුසලධම්මෙසු කතමො කතමො අකුසලො ධම්මො කතමස්ස කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා’’ති මනසාව දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං අයං පඨමො පඨමො අකුසලධම්මො උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ පඨමා දිසා නාම. අයං අයං දුතියො දුතියො අකුසලධම්මො විපඤ්චිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ දුතියා දිසා නාම. අයං අයං තතියො තතියො අකුසලධම්මො නෙය්‍යස්ස පුග්ගලස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ තතියා දිසා නාමා’’ති විසුං විසුං යොජෙත්වා සමුදයසච්චදුක්ඛසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා විභජිතබ්බධම්මසභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච තිපුක්ඛලනයසමුට්ඨානං භවති. තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසභූතස්ස ධම්මවිසෙසස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවති.

‘‘තීණි කුසලමූලානි – අලොභො කුසලමූලං, අදොසො කුසලමූලං, අමොහො කුසලමූලං. තීණි සුචරිතානි – කායසුචරිතං, වචීසුචරිතං, මනොසුචරිතං. තයො කුසලවිතක්කා – නෙක්ඛම්මවිතක්කො,

අබ්‍යාපාදවිතක්කො, අවිහිංසාවිතක්කො. තයො සමාධී – සවිතක්කො සවිචාරො සමාධි, අවිතක්කො විචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කො අවිචාරො සමාධි. තිස්සො කුසලසඤ්ඤා – නෙක්ඛම්මසඤ්ඤා, අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා, අවිහිංසාසඤ්ඤා. තිස්සො අවිපරීතසඤ්ඤා – අනිච්චසඤ්ඤා, දුක්ඛසඤ්ඤා, අනත්තසඤ්ඤා. තිස්සො කුසලූපපරික්ඛා – කුසලං කායකම්මං, කුසලං වචීකම්මං, කුසලං මනොකම්මං. තීණි සොචෙය්‍යානි – කායසොචෙය්‍යං, වචීසොචෙය්‍යං, මනොසොචෙය්‍යං. තිස්සො සම්පත්තියො – සීලසම්පත්ති, සමාධිසම්පත්ති, පඤ්ඤාසම්පත්ති. තිස්සො සික්ඛා – අධිසීලසික්ඛා, අධිචිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. තයො ඛන්ධා – සීලක්ඛන්ධො, සමාධික්ඛන්ධො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. තීණි විමොක්ඛමුඛානි – සුඤ්ඤතං, අනිමිත්තං, අප්පණිහිත''න්ති (නෙත්ති. 88) තිකතිකවසෙන දෙසිතං ඉදං දිසාභූතං කුසලසමූහධම්මජාතං තිණ්ණං උග්ඝටිතඤ්ඤුවිපඤ්චිතඤ්ඤුනෙය්‍යපුග්ගලානං වොදානං හොතීති වොදානපක්ඛෙ වොදානසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා ''ඉමෙසු ද්වීසු ද්වාදසසු තිකතිකවසෙන දෙසිතෙසු දිසාභූතෙසු කුසලධම්මෙසු කතමො කතමො කුසලධම්මො කතමස්ස කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා''ති මනසාව දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා ''අයං අයං පඨමො පඨමො කුසලධම්මො උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස වොදානපක්ඛෙ පඨමා දිසා නාම. අයං අයං දුතියො දුතියො කුසලො ධම්මො විපඤ්චිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස වොදානපක්ඛෙ දුතියා දිසා නාම. අයං අයං තතියො තතියො කුසලධම්මො නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වොදානපක්ඛෙ තතියා දිසා නාමා''ති විසුං විසුං දිසාභාවෙන යොජෙත්වා මග්ගසච්චනිරොධසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා විභජිතබ්බධම්මසභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච තිපුක්ඛලනයසමුට්ඨානං භවති. තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති. තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසභූතස්ස ධම්මස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවති.

''කථං සීහවික්කීළිතනයසමුට්ඨාන''න්ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, ''චත්තාරො ආහාරා, චත්තාරො විපල්ලාසා, චත්තාරි උපාදානානි, චත්තාරො යොගා, චත්තාරො ගන්ථා, චත්තාරො ආසවා, චත්තාරො ඔඝා, චත්තාරො සල්ලා, චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, චත්තාරි අගතිගමනානී''ති (නෙත්ති. 87) චතුක්කචතුක්කවසෙන දෙසිතො අයං දිසාභූතො චතුක්කො චතුක්කො අකුසලධම්මො ''දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස ච දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස ච සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස ච සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස චා''ති චතුන්නං පුග්ගලානං සංකිලෙසොති සංකිලෙසපක්ඛෙ සංකිලෙසසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා

‘‘ඉමෙසු චතුක්කචතුක්කවසෙන දෙසිතෙසු දසසු චතුක්කෙසු ධම්මෙසු කතමො කතමො අකුසලධම්මො කතමස්ස කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා’’ති මනසාව සංකිලෙසපක්ඛෙ දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං අයං පඨමො පඨමො අකුසලධම්මො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පඨමා දිසා නාම. අයං අයං දුතියො දුතියො අකුසලධම්මො දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස දුතියා දිසා නාම. අයං අයං තතියො තතියො අකුසලධම්මො සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස තතියා දිසා නාම. අයං අයං චතුත්ථො චතුත්ථො අකුසලධම්මො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස චතුත්ථා දිසා නාමා’’ති විසුං විසුං දිසාභාවෙන යොජෙත්වා, සමුදයසච්චදුක්ඛසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා, විභජිතබ්බධම්මසභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච සීහවික්කීළිතනයසමුට්ඨානං භවති. තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති. තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසභූතස්ස ධම්මස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවති.

‘‘චතස්සො පටිපදා, චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරි ඣානානි, චත්තාරො විහාරා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා, චත්තාරි අධිට්ඨානානි, චතස්සො සමාධිභාවනා, චත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා, චතස්සො අප්පමාණා’’ති (නෙත්ති. 86) චතුක්කචතුක්කවසෙන දෙසිතං ඉදං දිසාභූතං කුසලසමූහධම්මජාතං ‘‘දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස ච දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස ච සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස ස සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස චා’’ති චතුන්නං පුග්ගලානං වොදානං හොතීති වොදානපක්ඛෙ වොදානසාමඤ්ඤභාවෙන යොජෙත්වා ‘‘ඉමෙසු චතුක්කචතුක්කවසෙන දෙසිතෙසු දසසු චතුක්කෙසු කුසලධම්මෙසු කතමො කතමො කුසලධම්මො කතමස්ස කතමස්ස පුග්ගලස්ස දිසා’’ති මනසාව දිසාධම්මභාවෙන ඔලොකෙත්වා, ‘‘අයං අයං පඨමො පඨමො කුසලධම්මො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පඨමා දිසා නාම. අයං අයං දුතියො දුතියො කුසලධම්මො දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස දුතියා දිසා නාම. අයං අයං තතියො තතියො කුසලධම්මො සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස මුදින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස තතියා දිසා නාම. අයං අයං චතුත්ථො චතුත්ථො

කුසලධම්මො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියානිකස්ස තික්ඛින්ද්‍රියස්ස දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස චතුත්ථා දිසා නාමා''ති විසුං විසුං දිසාභාවෙන යොජෙත්වා, මග්ගසච්චනිරොධසච්චානි යථාරහං නීහරිත්වා, විභජිතබ්බධම්මසභාවො ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච සීහවික්කීළිතනයසමුට්ඨානං භවති. තස්ස ඔලොකනා ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතා. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච දිසාලොචනනයසමුට්ඨානං භවති. තථා ඔලොකෙත්වා දිසාවිසෙසස්ස ධම්මස්ස පුග්ගලානං නයනඤ්ච යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නයති, සො සංවණ්ණනාවිසෙසො ච අඞ්කුසනයසමුට්ඨානං භවතීති නයක්කමෙන සඞ්ඛෙපතො නයසමුට්ඨානං භවතීති විඤ්ඤාතබ්බන්ති.

ඉති නයසමුට්ඨානෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා

විභාවනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩිතෙහි පන අට්ඨකථාටීකානුසාරෙන ගම්භීරත්ථො විත්ථාරතො විභජිත්වා ගහෙතබ්බොති.

සාසනපට්ඨානවිභාවනා

89. ''තත්ථ කතමං නයසමුට්ඨාන''න්තිආදිනා ආචරියෙන සබ්බථා නයසමුට්ඨානං ඨපිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''සොළසහාරපඤ්චනයඅට්ඨාරසමූලපදෙසු අට්ඨාරස මූලපදා කථං විභත්තා, කුහිං අම්හෙහි දට්ඨබ්බා''ති වත්තබ්බභාවතො **''තත්ථ අට්ඨාරස මූලපදා කුහිං දට්ඨබ්බා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසහාරපඤ්චනයඅට්ඨාරසමූලපදෙසු අට්ඨාරස මූලපදා කෙන පදෙන ආචරියෙන විභත්තා, කුහිං අම්හෙහි විත්ථාරතො දට්ඨබ්බාති පුච්ඡති. අට්ඨාරස මූලපදා සාසනපට්ඨානෙ මයා විභත්තා, තුම්හෙහි ච විත්ථාරතො සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බාති විස්සජ්ජෙති. විභත්තායෙව හි අට්ඨාරස මූලපදා දට්ඨබ්බා භවන්ති. **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 89) පන –

> ''එවං සබ්බථා නයසමුට්ඨානං විභජිත්වා ඉදානි සාසනපට්ඨානං විභජන්තො යස්මා සඞ්ගහවාරාදීසු මූලපදෙහෙව පට්ඨානං සඞ්ගහෙත්වා සරූපතො න දස්සිතං, තස්මා යථා මූලපදෙහි පට්ඨානං නිද්ධාරෙතබ්බං, එවං පට්ඨානතොපි මූලපදානි නිද්ධාරෙතබ්බානීති දස්සනත්ථං 'අට්ඨාරස මූලපදා කුහිං දට්ඨබ්බා? සාසනපට්ඨානෙ'ති ආහා''ති –

වුත්තං. සාසනපට්ඨානෙ අට්ඨාරස මූලපදා දට්ඨබ්බාති ආචරියෙන වුත්තා, ''කතමං තං සාසනපට්ඨාන''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං සාසනපට්ඨාන''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු අට්ඨාරසමූලපදසාසනපට්ඨානෙසු කතමං තං සාසනපට්ඨානන්ති ඉදානි මයා

නිද්ධාරියමානං භගවතා දෙසිතං සංකිලෙසභාගියාදිසුත්තං සාසනපට්ඨානං නාමාති විස්සජ්ජෙති. **සාසනන්ති** පරියත්තිසාසනං. **පට්ඨානන්ති** තස්ස පරියත්තිසාසනස්ස සංකිලෙසභාගියතාදීහි පකාරෙහි ඨානං පවත්තනං පට්ඨානං, තංදීපනසුත්තං පන ඉධ පට්ඨානං නාම. තෙන වුත්තං – **"සංකිලෙසභාගියං සුත්ත"**න්තිආදි. අථ වා **සාසනන්ති** අධිසීලඅධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛත්තයං සාසනං නාම, තං සික්ඛත්තයං පතිට්ඨහති එතෙන සංකිලෙසාදිනාති **පට්ඨානං,** සික්ඛත්තයස්ස සාසනස්ස පට්ඨානන්ති **සාසනපට්ඨානං.** තදාධාරභූතං සුත්තම්පි ඨානූපචාරතො **සාසනපට්ඨානං** නාම. තං සාසනපට්ඨානසුත්තං සරූපතො දස්සෙතුං –

> "සංකිලෙසභාගියං සුත්තං, වාසනාභාගියං සුත්තං, නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං, අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දුච්චරිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, තණ්හාවොදානභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිවොදානභාගියං සුත්තං, දුච්චරිතවොදානභාගියං සුත්ත"න්ති –

වුත්තං. "තෙසු සුත්තෙසු යෙ සංකිලෙසාදයො භගවතා වුත්තා, තෙසු සංකිලෙසාදීසු සංකිලෙසො කිත්තකො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ සංකිලෙසො තිවිධො තණ්හාසංකිලෙසො දිට්ඨිසංකිලෙසො දුච්චරිතසංකිලෙසො"**ති වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සුත්තන්තෙසු සංකිලෙසාදීසු ධම්මෙසු. "තිවිධෙ තස්මිං සංකිලෙසෙ තණ්හාසංකිලෙසො කතමෙන කුසලෙන විසුජ්ඣති"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"තත්ථ තණ්හාසංකිලෙසො සමථෙන විසුජ්ඣති"**ති වුත්තං. **තත්ථාති** තස්මිං තිවිධෙ තණ්හාසංකිලෙසාදිකෙ. "සො සමථො කතමො ඛන්ධො"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"සො සමථො සමාධික්ඛන්ධො"**ති වුත්තං. "දිට්ඨිසංකිලෙසො කෙන විසුජ්ඣති"ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **"දිට්ඨිසංකිලෙසො විපස්සනාය විසුජ්ඣති"**ති වුත්තං. "සා විපස්සනා කතමො ඛන්ධො"ති වත්තබ්බත්තා **"සා විපස්සනා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො"**ති වුත්තං. "දුච්චරිතසංකිලෙසො කෙන විසුජ්ඣති"ති වත්තබ්බත්තා **"දුච්චරිතසංකිලෙසො සුචරිතෙන විසුජ්ඣති"**ති වුත්තං. "තං සුචරිතං කතමො ඛන්ධො"ති වත්තබ්බත්තා **"තං සුචරිතං සීලක්ඛන්ධො"**ති වුත්තං. "තස්මිං සීලෙ ඨිතස්ස පුග්ගලස්ස කිං භවති"ති වත්තබ්බත්තා **"තස්ස සීලෙ පතිට්ඨිතස්සා"**තිආදි වුත්තං. **සීලෙ** සුචරිතසඞ්ඛාතෙ සීලක්ඛන්ධෙ **පතිට්ඨිතස්ස** තස්ස සීලවන්තස්ස පුග්ගලස්ස **භවෙසු** කාමභවරූපාරූපභවෙසු **ආසත්ති** භවපත්ථනා යදි උප්පජ්ජති, **එවංසායන්ති** එවං අස්ස අයන්ති

පදච්ඡෙදො. **එවං** සති **අස්ස** සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස **අයං** ආසත්ති භවපත්ථනා සමථවිපස්සනාභාවනාමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථු ච භවති, **ච**-සද්දෙන දානමයසීලමයපුඤ්ඤකිරියවත්ථු ච භවතීති අත්ථො සඞ්ගහිතො. **තත්‍රාති** තෙසු කාමභවරූපාරූපභවෙසු **උපපත්තියා සංවත්තතීති**.

''සංකිලෙසාදයො යෙහි සුත්තෙහි දස්සිතා, තානි සුත්තානි කිත්තකානී''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමානි චත්තාරි සුත්තානී''**තිආදි වුත්තං. අසාධාරණානි සංකිලෙසභාගියසුත්තවාසනාභාගියසුත්තනිබ්බෙධභාගියසුත්තඅසෙක්ඛභාගියසුත්තානි චත්තාරි සුත්තානි භවන්ති, සාධාරණානි සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියසුත්ත, සංකිලෙසභාගියනිබ්බෙධභාගියසුත්ත, සංකිලෙසභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත, වාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියසුත්තානි කතානි මිස්සිතානි චත්තාරි භවන්ති. ඉති අට්ඨ සුත්තානි භවන්ති. **තානියෙව** වුත්තප්පකාරානි අට්ඨ සුත්තානි භවන්ති. සාධාරණානි වාසනාභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තනිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත-සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියසුත්තසංකිලෙස-භාගියවාසනාභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත-සංකිලෙසභාගියනිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත-වාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත-සංකිලෙසභාගියවාසනාභාගියනිබ්බෙධභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්ත-නෙවසංකිලෙසභාගියනවාසනා-භාගියනනිබ්බෙධභාගියනඅසෙක්ඛභාගියසුත්තානි කතානි මිස්සිතානි අට්ඨ සුත්තානි භවන්තීති සොළස සුත්තානි භවන්ති. තෙසු සොළසසුත්තෙසු චත්තාරි එකකානි සුත්තානි ච චත්තාරි දුකානි සුත්තානි ච ද්වෙ තිකානි ච පාළියං ආගතානි, ද්වෙ දුකානි සුත්තානි ච ද්වෙ තිකානි ච ද්වෙ චතුක්කානි සුත්තානි ච **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 89) ආගතානි.

''යදි පට්ඨානනයෙන වුත්තප්පකාරානි සොළස සුත්තානියෙව විභත්තානි, එවං සති සුත්තගෙය්‍යාදිනවවිධං සකලං පරියත්තිසාසනං පට්ඨානනයෙන අවිභත්තං භවෙය්‍යා''ති වත්තබ්බත්තා **''ඉමෙහි සොළසහි සුත්තෙහී''**තිආදි වුත්තං. පට්ඨානනයෙන විභත්තෙහි සොළසහි ඉමෙහි සුත්තෙහි නවවිධං සකලං පරියත්ති**සුත්තං** පට්ඨානනයෙන විභත්තංයෙව හුත්වා භින්නං භවති. සංකිලෙසභාගියාදිපභෙදාය **ගාථාය** ගාථා අනුමිනිතබ්බා, සංකිලෙසභාගියාදිපභෙදෙන **වෙය්‍යාකරණෙන** වෙය්‍යාකරණං අනුමිනිතබ්බං. සංකිලෙසභාගියාදිපභෙදෙන **සුත්තෙන** සුත්තං අනුමිනිතබ්බං භවතියෙවාති.

90. ''තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු කතමං සංකිලෙසභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියං සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසසු

සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු කතමං සුත්තං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාමාති පුච්ඡති.

> ‘‘කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා, තණ්හාඡදනඡාදිතා;
> පමත්තබන්ධනාබද්ධා, මච්ඡාව කුමිනාමුඛෙ;
> ජරාමරණමන්වෙන්ති, වච්ඡො ඛීරපකොව මාතර’’න්ති. –

ඉදං සුත්තං සංකිලෙසභාගෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියං සුත්තං** නාම. යෙ සත්තා **කාමන්ධා** කාමෙන අන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා තණ්හාඡදනෙන ඡාදිතා, පමත්තබන්ධනාය බද්ධා බන්ධිතබ්බා, තෙ සත්තෙ ජරාමරණං අන්වෙති, යථා තං කුමිනාමුඛෙ යෙ මච්ඡා ගහිතා, තෙ මච්ඡෙ ජරාමරණං අන්වෙති ඉව, එවං තෙ සත්තෙ ජරාමරණං අන්වෙති. ඛීරපකො වච්ඡො මාතරං අන්වෙති ඉව, එවං තෙ සත්තෙ ජරාමරණං අන්වෙතීති යොජනා කාතබ්බා. අථ වා ඛීරපකො වච්ඡො මාතරං අන්වෙති ඉව, කුමිනාමුඛෙ ගහිතා මච්ඡා ජරාමරණං අන්වෙන්ති ඉව ච, එවං යෙ සත්තා කාමන්ධා පමත්තබන්ධනාය බන්ධිතබ්බා, තෙ සත්තා ජරාමරණං අන්වෙන්තීති යොජනා.

‘‘ඉදං සුත්තංයෙවා’’ති වත්තබ්බත්තා –

> ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, අගතිගමනානි. කතමානි චත්තාරි? ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, දොසාගතිං ගච්ඡති, මොහාගතිං ගච්ඡති, භයාගතිං ගච්ඡති, ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරි අගතිගමනානි. ඉදමවොච භගවා, ඉදං වත්වාන සුගතො, අථාපරං එතදවොච සත්ථා –
>
> ‘‘ඡන්දා දොසා භයා මොහා, යො ධම්මං අතිවත්තති;
> නිහීයති තස්ස යසො, කාළපක්ඛෙව චන්දිමා’’ති. –

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තන්ති –

වුත්තං. **ඡන්දා** ඡන්දහෙතුනා **දොසා** දොසහෙතුනා **භයා** භයහෙතුනා **මොහා** මොහහෙතුනා **යො** රාජාදිකො **යො** විනයධරාදිකො වා **ධම්මං** සප්පුරිසධම්මං **අතිවත්තති** අතික්කමිත්වා වත්තති, **තස්ස** රාජාදිනො වා **තස්ස** විනයධරාදිනො වා **යසො** කිත්ති ච පරිවාරො ච භොගො ච නිහීයති. චන්දිමා කාළපක්ඛෙ පභාය නිහීයති ඉව, එවං නිහීයතීති යොජනා.

‘‘එත්තකංයෙවා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා…පෙ…. චක්කංව වහතො පදන්ති ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්ත’’**න්ති වුත්තං. අත්ථො පාකටො. **අට්ඨකථායම්**පි විභත්තො.

> ‘‘මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච, නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
> මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො, පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො’’ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියං** සුත්තං නාම. නිවාපපුට්ඨො **මහාවරාහො** ගාමසූකරො **නිද්දායිතා** සුපනසීලො සම්පරිවත්තසායී හොති ඉව, එවං යො **මන්දො** සත්තො යදා මහග්ඝසො හොති, සො මන්දො සත්තො **මිද්ධී** පීනමිද්ධාභිභූතො හුත්වා **නිද්දායිතා** මුදුඵස්සසයනෙ මුදුහත්ථෙහි පරාමසිතො සම්පරිවත්තසායී පුනප්පුනං ගබ්භං උපෙතීති යොජනා.

''අයසාව මලං සමුට්ඨිතං, තතුට්ඨාය තමෙව ඛාදති;
එවං අතිධොනචාරිනං, සානි කම්මානි නයන්ති දුග්ගති''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **අයසා** අයතො සමුට්ඨිතං ජාතමලං **තතුට්ඨාය** තතො අයතො උට්ඨහිත්වා **තමෙව** අයං ඛාදති ඉව, එවං **අතිධොනචාරිනං** අතික්කමිත්වා ධොනචාරිපුග්ගලං **සානි** සයං කතානි අකුසලකම්මානි දුග්ගතිං නයන්තීති යොජනා.

''චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහීතො, සකම්මුනා හඤ්ඤති බජ්ඣතෙ ච;
එවං අයං පෙච්ච පජා පරත්ථ, සකම්මුනා හඤ්ඤති බජ්ඣතෙ චා''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. සන්ධිමුඛෙ රාජපුරිසාදීහි ගහිතො චොරො **සකම්මුනා** අත්තනා කතෙන චොරකම්මෙන හඤ්ඤති ච බජ්ඣතෙ ච යථා, එවං **අයං** පාපකාරිනී පජා **පරත්ථ** පරලොකෙ පෙච්ච **සකම්මුනා** සයං කතෙන අකුසලකම්මුනා සත්ථාදීහි හඤ්ඤති ච අද්දුබන්ධනාදීහි බජ්ඣතෙ චාති යොජනා.

''සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන විහිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛ''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. අත්තනො සුඛං **එසානො** එසමානො **යො** සත්තො අඤ්ඤානි සුඛකාමානි භූතානි දණ්ඩෙන විහිංසති, **සො** හිංසකො සත්තො පරලොකෙ පෙච්ච සුඛං න ලභතීති යොජනා.

''ගුන්නං චෙ තරමානානං, ජිම්හං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා තා ජිම්හං ගච්ඡන්ති, නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ සති.

''එවමෙව මනුස්සෙසු, යො හොති සෙට්ඨසම්මතො;
සො චෙ අධම්මං චරති, පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං දුක්ඛං සෙති, රාජා චෙ හොති අධම්මිකො''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. නදිං තරමානානං ගුන්නං පුඞ්ගවො ජිම්හං චෙ ගච්ඡති, එවං නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ සති සබ්බා **තා** ගාවියො ජිම්හං ගච්ඡන්ති යථා, එවමෙව මනුස්සෙසු **යො** රාජා සෙට්ඨසම්මතො, **සො** රාජා අධම්මං චරති, එවං රඤ්ඤෙ අධම්මං චරන්තෙ සති ඉතරා පජා **පගෙව** පඨමමෙව අධම්මං චරති. රාජා අධම්මිකො චෙ හොති, එවං රඤ්ඤෙ අධම්මිකෙ සති සබ්බං රට්ඨං දුක්ඛං සෙතීති යොජනා.

> ‘‘සුකිච්ඡරූපා වතිමෙ මනුස්සා, කරොන්ති පාපං උපධීසු රත්තා;
> ගච්ඡන්ති තෙ බහුජනසන්නිවාසං, නිරයං අවීචිං කටුකං භයානක’’න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. යෙ මනුස්සා **උපධීසු** කාමගුණූපධීසු **රත්තා** රාගාභිභූතා හුත්වා **පාපං** අකුසලකම්මං කරොන්ති, **ඉමෙ** පාපකම්මකරා මනුස්සා **සුකිච්ඡරූපා** වත සුට්ඨු කිච්ඡාපන්නරූපා වත භවන්ති, **තෙ** පාපකම්මකරා මනුස්සා කටුකං භයානකං බහුජනසන්නිවාසං නිරයං අවීචිං ගච්ඡන්තීති යොජනා.

> ‘‘ඵලං වෙ කදලිං හන්ති, ඵලං වෙළුං ඵලං නළං;
> සක්කාරො කාපුරිසං හන්ති, ගබ්භො අස්සතරිං යථා’’ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **ඵලං** කදලියා ඵලං කදලිං **වෙ** එකන්තෙන හන්ති යථා, ඵලං වෙළුං **වෙ** එකන්තෙන හන්ති යථා, ඵලං නළං **වෙ** එකන්තෙන හන්ති යථා, ගබ්භො **අස්සතරිං** මාතරං **වෙ** එකන්තෙන හන්ති යථා, එවං සක්කාරො කාපුරිසං **වෙ** එකන්තෙන හන්තීති යොජනා.

> ‘‘කොධමක්ඛගරු භික්ඛු, ලාභසක්කාරගාරවො;
> සුඛෙත්තෙ පූතිබීජංව, සද්ධම්මෙ න විරූහතී’’ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **සුඛෙත්තෙ** සුන්දරෙ ඛෙත්තෙපි ඛිත්තං පූතිබීජං න රූහති ඉව, එවං යො භික්ඛු ලාභසක්කාරගාරවො **කොධං** කුජ්ඣනලක්ඛණං කොධං, **මක්ඛං** පරගුණසීලමක්ඛනලක්ඛණං මක්ඛඤ්ච ගරුං කත්වා චරති, සො චරන්තො භික්ඛු සද්ධම්මස්මිං න රූහතීති යොජනා.

91. ‘‘ඉධාහං, භික්ඛවෙ, එකච්චං පුග්ගලං පදුට්ඨචිත්තං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි…පෙ…. ඉති මෙ සුත’’න්ති **ඉදං** සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. භික්ඛවෙ **ඉධ** සාසනෙ, ලොකෙ වා අහං එකච්චං පුග්ගලං පදුට්ඨචිත්තං මම **චෙතසා** තස්ස **චෙතො** චිත්තං **පරිච්ච** පරිච්ඡින්දිත්වා බුද්ධචක්ඛුනා එවං පජානාමි. ‘‘කථං පජානාමී’’ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, යඤ්ච පටිපදං පටිපන්නො, යඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො අයං පුග්ගලො **යථා** යාය දුප්පටිපදාය යෙන දුම්මග්ගෙන **ඉරියති** පවත්තති, තාය

දුප්පටිපදාය තෙන දුම්මග්ගෙන **ඉමම්හි** ඉමස්මිං **සමයෙ** දුප්පටිපජ්ජනකාලෙ **අයං** දුප්පටිපන්නං පටිපන්නො දුම්මග්ගසමාරුළ්හො පුග්ගලො වෙ කාලං කරෙය්‍ය, එවං සති ආහතං වත්ථු නික්ඛිත්තං යථා, එවං නිරයෙ නික්ඛිත්තො. තං කිස්ස හෙතු? භික්ඛවෙ **අස්ස** පුග්ගලස්ස චිත්තං **පදුට්ඨං** පදොසිතං **හි** යස්මා හොති, තස්මා නික්ඛිත්තො. එවං **ඉධ** සාසනෙ, ලොකෙ වා චෙතොපදොසහෙතු ච පන එකච්චෙ **සත්තා** පුග්ගලා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං උපපජ්ජන්තීති පජානාමීති. එතමත්ථං භගවා අවොච. **තත්ථ** තස්මිං සුත්තෙ එතං ''පදුට්ඨචිත්තං ඤත්වාන...පෙ.... නිරයං සො උපපජ්ජතී''ති ගාථාවචනං **ඉති** එවං වුච්චති.

සත්ථා **ඉධ** සාසනෙ, ලොකෙ වා පදුට්ඨචිත්තං එකච්චං පුග්ගලං ඤත්වාන භික්ඛූනං සන්තිකෙ එතමත්ථං බ්‍යාකාසි. **ඉමම්හි** ඉමස්මිං සමයෙ අයං පුග්ගලො වෙ කාලං කයිරාථ, එවං සති පදුට්ඨචිත්තසමඞ්ගී හි නිරයස්මිං උපපජ්ජෙය්‍ය, පුග්ගලස්ස චිත්තං පදූසිතං **හි** යස්මා හොති, තස්මා උපපජ්ජෙය්‍ය, චෙතොපදොසහෙතු සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්ති ආහතං වත්ථුං නික්ඛිපෙය්‍ය යථා, එවමෙවං තථාවිධො දුප්පඤ්ඤො **සො** පදොසචිත්තො පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරං මරණා නිරයං උපපජ්ජතීති අයම්පි අත්ථො භගවතා වුත්තො, ඉති **මෙ** මයා සුතන්ති යොජනා.

''සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස, සචෙ වො දුක්ඛමප්පියං;
මාකත්ථ පාපකං කම්මං, ආවි වා යදි වා රහො.

''සචෙ ච පාපකං කම්මං, කරිස්සථ කරොථ වා;
න වො දුක්ඛා පමුත්‍යත්ථි, උපෙච්චපි පලායත''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. සප්පුරිසා තුම්හෙ **දුක්ඛස්ස** ජාතිදුක්ඛජරාදුක්ඛබ්‍යාධිදුක්ඛමරණදුක්ඛඅපායදුක්ඛ-
අතීතවට්ටමූලකදුක්ඛඅනාගතවට්ටමූලකදුක්ඛපච්චුප්පන්නාහාරමූලකදුක්ඛාති අට්ඨවිධස්ස දුක්ඛස්ස සචෙ භායථ, **වො** තුම්හෙහි **දුක්ඛං** තථා අට්ඨවිධං දුක්ඛං සචෙ අප්පියං, එවං සති ආවි වා යදි රහො වා පාපකං කම්මං **මාකත්ථ** මා අකත්ථ. සප්පුරිසා තුම්හෙ ආවි වා යදි රහො වා පාපකං කම්මං සචෙ කරිස්සථ වා සචෙ කරොථ වා, එවං සති **උපෙච්චපි** සඤ්චිච්චාපි **පලායතං** පලායන්තානං **වො** තුම්හාකං **දුක්ඛා** අට්ඨවිධා දුක්ඛතො **පමුත්ති** මුච්චනං නත්ථෙවාති යොජනා.

''අධම්මෙන ධනං ලද්ධා, මුසාවාදෙන චූභයං;
මමෙති බාලා මඤ්ඤන්ති, තං කථං නු භවිස්සති.

''අන්තරායා සු භවිස්සන්ති, සම්භතස්ස විනස්සති;
මතා සග්ගං න ගච්ඡන්ති, නනු එත්තාවතා හතා''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. යෙ බාලා අධම්මෙන ච මුසාවාදෙන ච **ධනං** සවිඤ්ඤාණාවිඤ්ඤාණං සබ්බං ලභිතබ්බං ධනං ලද්ධා උභයං ධනං ‘‘මම ධන’’න්ති මඤ්ඤන්ති, තෙසං බාලානං **තං** උභයං ධනං **කථං** කෙන නු පකාරෙන භවිස්සති, අධම්මෙන සම්භතත්තා චිරට්ඨිතිකං න හොති. **අන්තරායා** රාජන්තරායාදයො අන්තරායා තෙසං බාලානං භවිස්සන්ති. යෙන අධම්මවොහාරාදිකෙන යං ධනං සම්භතං, **අස්ස** අධම්මවොහාරාදිකස්ස තං සම්භතං ධනං විනස්සති. **මතා** මරන්තා තෙ බාලා **සග්ගං** සුගතිං න ගච්ඡන්ති. සුගති හි සොභනෙහි භොගෙහි අග්ගොති ‘‘සග්ගො’’ති අධිප්පෙතා. **එත්තාවතා** එත්තකෙන දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං අත්තහිතානං හායනෙන තෙ බාලා **හතා** විනට්ඨා භවන්ති නනූති යොජනා.

‘‘කථං බණති අත්තානං, කථං මිත්තෙහි ජීරති;
කථං විවට්ටතෙ ධම්මා, කථං සග්ගං න ගච්ඡති’’.

‘‘ලොභා බණති අත්තානං, ලුද්ධො මිත්තෙහි ජීරති;
ලොභා විවට්ටතෙ ධම්මා, ලොභා සග්ගං න ගච්ඡතී’’ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. යොජනත්ථො පාකටො.

‘‘චරන්ති බාලා දුම්මෙධා, අමිත්තෙනෙව අත්තනා;
කරොන්තා පාපකං කම්මං, යං හොති කටුකප්ඵලං.

‘‘න තං කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා අනුතප්පති;
යස්ස අස්සුමුඛො රොදං, විපාකං පටිසෙවතී’’ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **දුම්මෙධා** නිප්පඤ්ඤා බාලා අමිත්තෙන පාපකං කම්මං කතං ඉව, එවං අත්තනා කටුකප්ඵලං යං කම්මං කතං හොති, තං පාපකං කතං කම්මං කරොන්තා චරන්ති. යං කම්මං කත්වා කරොන්තො පච්ඡා අනුතප්පති, තං කතං කම්මං න සාධු. **යස්ස** කම්මස්ස විපාකං **රොදං** රුදන්තො අස්සුමුඛො පටිසෙවති, තං කතං කම්මං න සාධූති යොජනා.

‘‘දුක්කරං දුත්තිතික්ඛඤ්ච...පෙ.... අවීතරාගො’’ති **ඉදං** සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. සුත්තත්ථො **අට්ඨකථායං** විත්ථාරතො වුත්තො.

‘‘අප්පමෙය්‍යං පමිනන්තො, කොධ විද්වා විකප්පයෙ;
අප්පමෙය්‍යං පමායිනං, නිවුතං තං මඤ්ඤෙ අකිස්සව’’න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **ඉධ** සාසනෙ **අප්පමෙය්‍යං** අප්පමෙය්‍යගුණං **ඛීණාසවං** පුග්ගලං ''අයං ඛීණාසවො පුග්ගලො එත්තකසීලො එත්තකසමාධි එත්තකපඤ්ඤො''ති පමිනන්තො **කො** පුථුජ්ජනො විකප්පයෙ. අප්පමෙය්‍යං ඛීණාසවපුග්ගලං **පමායිනං** පමායන්තං **තං** පුථුජ්ජනං අයං **නිවුතං** අවකුජ්ජපඤ්ඤං **අකිස්සවං** අපඤ්ඤන්ති **මඤ්ඤෙ** මඤ්ඤාමීති යොජනා.

''පුරිසස්ස හි ජාතස්ස, කුඨාරී ජායතෙ මුඛෙ;
යාය ඡින්දති අත්තානං, බාලො දුබ්භාසිතං භණං.

''න හි සත්ථං සුනිසිතං, විසං හලාහලං ඉව;
එවං විරද්ධං පාතෙති, වාචා දුබ්භාසිතා යථා''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **දුබ්භාසිතං** අරියූපවාදසඞ්ඛාතං ඵරුසවාචං **භණං** භණන්තො බාලො දුට්ඨයො පුරිසො **යාය** කුඨාරීසදිසියා දුබ්භාසිතවාචාය අත්තානං ඡින්දති, සා කුඨාරීසදිසී දුබ්භාසිතවාචා ජාතස්ස පුරිසස්ස මුඛෙ **ජායතෙ** ජායති, සා දුබ්භාසිතවාචා මුඛෙ ජායති ඉව, එවං සුනිසිතං සත්ථං මුඛෙ න ජායති, යථා හලාහලං විසං මුඛෙ න ජායති, දුබ්භාසිතා වාචා අපායෙසු **විරද්ධං** පුග්ගලං පාතෙති යථා, එවං සුනිසිතං සත්ථං අපායෙසු න පාතෙති, හලාහලං විසං අපායෙසු න පාතෙතීති යොජනා.

92.

''යො නින්දියං පසංසති, තං වා නින්දති යො පසංසියො;
විචිනාති මුඛෙන සො කලිං, කලිනා තෙන සුඛං න වින්දති.

''අප්පමත්තො අයං කලි, යො අක්ඛෙසු ධනපරාජයො;
සබ්බස්සාපි සහාපි අත්තනා, අයමෙව මහන්තතරො කලි;
යො සුගතෙසු මනං පදොසයෙ.

''සතං සහස්සානං නිරබ්බුදානං, ඡත්තිංසතී පඤ්ච ච අබ්බුදානි;
යමරියගරහී නිරයං උපෙති, වාචං මනඤ්ච පණිධාය පාපක''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **යො** පුග්ගලො **නින්දියං** දුච්චරං දුස්සීලං පුග්ගලං පසංසති, සො පසංසකො පුග්ගලො මුඛෙන කලිං **විචිනාති** උපචිනාති, තෙන කලිනා සුඛං න වින්දති. **යො** සුචාරී සීලවා පුග්ගලො පසංසියො හොති, **තං** වා සුචාරිං වා සීලවන්තං පුග්ගලං **යො** පුග්ගලො නින්දති, සො නින්දන්තො පුග්ගලො මුඛෙන කලිං **විචිනාති** උපචිනාති, තෙන කලිනා සුඛං න වින්දති.

අත්තනා සහාපි **සබ්බස්ස** ධනස්ස වසෙනපි අක්ඛෙසු යො ධනපරාජයො හවති, **අයං කලි** අයං ධනපරාජයො අප්පමත්තො හොති. **යො** පුග්ගලො සුගතෙසු මනං පදොසයෙ, තස්ස පුග්ගලස්ස යො කලි හවති, අයමෙව කලි මහන්තතරො හොති.

කස්මා? වාචඤ්ච මනඤ්ච පණිධාය **අරියගරහී** පුග්ගලො **යං** කාලං පාපකං නිරයං උපෙති, සො කාලො ''සතං සහස්සානං නිරබ්බුදානඤ්ච ඡත්තිංස නිරබ්බුදානි ච පඤ්ච අබ්බුදානි ච යස්මිං කාලෙ ගණියන්තී''ති තෙන කාලෙන සමො හොති, තස්මා මහන්තතරො හොතීති යොජනා.

''යො ලොභගුණෙ අනුයුත්තො…පෙ….
ගච්ඡසි ඛො පපතං චිරරත්ත''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං නාම. **යො** පුග්ගලො ලොභගුණෙ **අනුයුත්තො** අනු පුනප්පුනං යුත්තො හොති, **සො** පුග්ගලො **අඤ්ඤෙ** පුග්ගලෙ වචසා පරිභාසති, අස්සද්ධො කදරියො **අවදඤ්ඤූ** බුද්ධානං ඔවාදඤ්ඤූ න හොති, මච්ඡරී පෙසුණියං පෙසුණියස්මිං අනුයුත්තො හොති.

මුඛදුග්ග මුඛවිසම **විභූත** විගතභූත අනරිය **භූනහු** බුද්ධිවිනාසක පාපක දුක්කටකාරි **පුරිසන්ත** පුරිසලාමක **කලි** අලක්ඛි අවජාතපුත්ත ත්වං නෙරයිකො අසි. **ඉධ** ඉදානි බහුභාණී මා හොහි.

අභිතාය රජං අත්තනි **මා ආකිරසි** මා පක්ඛිපසි. කිබ්බිසකාරි ත්වං **සන්තෙ** ඛීණාසවෙ පුග්ගලෙ ගරහසි, බහූනි දුච්චරිතානි කම්මානි චරසි, චරිත්වා ත්වං **චිරරත්තං** රචනවිරහිතං **පපතං** නරකං නිරයං ගච්ඡසි **ඛො** එකංසෙනාති යොජනා.

නානාවිධං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං වාසනාභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු කතමං සුත්තං වාසනාභාගියං සුත්තං නාමාති පුච්ඡති. ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා…පෙ…. ඡායාව අනපායිනී''ති ඉදං වාසනාභාගෙ පුඤ්ඤභාගෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **වාසනාභාගියං** සුත්තං නාම. අත්ථො පාකටො.

93. ''මහානාමො සක්කො භගවන්තං එතදවොච…පෙ…. අපාපිකා කාලඞ්කිරියා''ති **ඉදං** සුත්තම්පි වාසනාභාගෙ පුඤ්ඤභාගෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **වාසනාභාගියං** සුත්තං නාම. අත්ථො පාකටො.

''සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන න හිංසති;

අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො ලභතෙ සුඛ''න්ති. –

ඉදං සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. අත්ථො පාකටො.

''ගුන්නං චෙ තරමානානං...පෙ.... රාජා චෙ හොති ධම්මිකො''ති **ඉදං** සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. අත්ථො පාකටො.

94. ''භගවා සාවත්ථියං විහරති...පෙ.... එවං පජානාතී''ති ඉදං සුත්තම්පි වාසනා...පෙ.... සුත්තං නාම. අත්ථො පාකටො.

''කස්මා භගවා ජනපදචාරිකං චරතී''ති පුච්ඡෙය්‍ය, සත්තහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො ජනපදචාරිකං චරන්ති. කතමෙහි සත්තහි? දෙසන්තරගතානං වෙනෙය්‍යානං විනයනත්ථං, තත්‍ර ඨිතානං උස්සුක්කසමුප්පාදනත්ථං, සාවකානං එකස්මිං ඨානෙ නිබද්ධවාසනිවාරණත්ථං, අත්තනො ච තත්ථ නිබද්ධවාසෙ අනාසඞ්ගදස්සනත්ථං, සම්බුද්ධවසිතට්ඨානතාය දෙසානං චෙතියභාවසම්පාදනත්ථං, බහූනං සත්තානං දස්සනූපසඞ්කමනාදීහි පුඤ්ඤොඝසප්පසවනත්ථං, අවුට්ඨිආදිඋපද්දවූපසමනත්ථඤ්චාති ඉමෙහි සත්තහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො ජනපදචාරිකං චරන්තීති ජනපදචරණකාරණං වෙදිතබ්බං.

''එකපුප්ඵං චජිත්වාන, සහස්සං කප්පකොටියො;
දෙවෙ චෙව මනුස්සෙ ච, සෙසෙන පරිනිබ්බුතො''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. **සහස්සං කප්පකොටියොති** සහස්සං අත්තභාවතො කොටියො.

''අස්සත්ථෙ හරිතොභාසෙ, සංවිරූළ්හම්හි පාදපෙ;
එකං බුද්ධගතං සඤ්ඤං, අලභිංහං පතිස්සතො.

''අජ්ජ තිංසං තතො කප්පා, නාභිජානාමි දුග්ගතිං;
තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකතා, තස්සා සඤ්ඤාය වාසනා''ති. –

ඉදං සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. **හරිතොභාසෙති** හරිතඔභාසෙ. **අලභිංහන්ති** අහං අලභිං.

''පිණ්ඩාය කොසලං පුරං...පෙ.... විපාකො හොති අචින්තියො''ති **ඉදං** සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. අග්ගපුග්ගලො අනුකම්පකො තණ්හානිඝාතකො **මුනි** සම්බුද්ධො පුරෙභත්තං **පිණ්ඩාය** පිණ්ඩං පටිග්ගණ්හිතුං කොසලං පුරං පාවිසි.

යස්ස පුරිසස්ස හත්ථෙ සබ්බපුප්ඵෙහි අලඞ්කතො **වටංසකො** පුප්ඵවටංසකොව අත්ථි, **සො** අයං පුරිසො රාජමග්ගෙන කොසලපුරං පවිසන්තං භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතං දෙවමානුසපූජිතං සම්බුද්ධං අද්දස, දිස්වා හට්ඨො චිත්තං පසාදෙසි; පසාදෙත්වා සම්බුද්ධං උපසඞ්කමි.

උපසඞ්කමිත්වා **සො** අයං **පසන්නො** හුත්වා සුරභිං වණ්ණවන්තං මනොරමං තං වටංසකං සම්බුද්ධස්ස සෙහි පාණීහි උපනාමෙසි.

තතො බුද්ධස්ස **ලපනන්තරා** ලපනස්ස වදනස්ස අන්තරා අග්ගිසිඛා වණ්ණා සහස්සරංසි **ඔක්කා** පභා නික්ඛමි, අබ්භා විජ්ජු නික්ඛමති ඉව, එවං ආනනා සහස්සරංසි නික්ඛමිත්වා ආදිච්චබන්ධුනො සීසෙ තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං **කරිත්වාන** පරිවට්ටෙත්වා මුද්ධනි අන්තරධායථ.

ආනන්දො අච්ඡරියං අබ්භුතං ලොමහංසනං **ඉදං** පාටිහාරියං දිස්වා චීවරං එකංසං කරිත්වා එතං අබ්‍රවි – ‘‘මහාමුනි, සිතකම්මස්ස හෙතු කො? තං හෙතුං බ්‍යාකරොහි, ධම්මාලොකො භවිස්සතී’’ති.

යස්ස භගවතො සබ්බධම්මෙසු ඤාණං සදා පවත්තති, කඞ්ඛාවිතරණො මුනි සො භගවා කඞ්ඛිං වෙමතිකං ආනන්දං ථෙරං එතං අබ්‍රවි. ආනන්ද, යො සොපුරිසො මයි චිත්තං පසාදයි, සො පුරිසො චතුරාසීතිකප්පානි දුග්ගතිං න ගමිස්සති, දෙවෙසු දෙවසොභග්ගං දිබ්බං රජ්ජං පසාසිත්වා මනුජෙසු **රට්ඨෙ** සකලරට්ඨෙ මනුජින්දො රාජා භවිස්සති. **සො** පුරිසො චරිමං පබ්බජිත්වා, ධම්මතං සච්ඡිකත්වා ච ධුතරාගො **වටංසකො** නාම පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සති.

තථාගතෙ **වා** සම්මාසම්බුද්ධෙ වා පච්චෙක**සම්බුද්ධෙ** වා **තස්ස** තථාගතස්ස සාවකෙ වා චිත්තෙ පසන්නම්හි දක්ඛිණා අප්පකා නාම නත්ථි.

බුද්ධා **එවං** එත්තකාති අචින්තියා භවන්ති. **බුද්ධධම්මා** බුද්ධගුණා **එවං** එත්තකාති අචින්තියා භවන්ති, අචින්තියෙ පසන්නානං **විපාකො** පුඤ්ඤවිපාකො **එවං** එත්තකොති අචින්තියො හොතීති එතං අබ්‍රවීති යොජනා.

96. ‘‘ඉධාහං, භික්ඛවෙ, එකච්චං පුග්ගලං…පෙ…. අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා ඉති මෙ සුත’’න්ති **ඉදං** සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. භික්ඛවෙ, **ඉධ** ඉමස්මිං සාසනෙ අහං එකච්චං පුග්ගලං එවං මම චෙතසා එකච්චස්ස පුග්ගලස්ස **චෙතො** චිත්තං පරිච්ච බුද්ධචක්ඛුනා **එවං** පජානාමි, **යථා** යෙන පකාරෙන අයං පුග්ගලො යඤ්ච දානාදි**පටිපදං** පටිපන්නො, යඤ්ච දස්සනාදි**මග්ගං** සමාරුළ්හො හුත්වා තං පටිපදං, මග්ගඤ්ච **ඉරියති** පවත්තෙති, **ඉමම්හි** ඉමස්මිඤ්ච සමයෙ **අයං** පුග්ගලො චෙ කාලං කරෙය්‍ය, එවං සති ආහතං වත්ථුං නික්ඛිපති යථා, එවං තාය පටිපදාය

තෙන මග්ගෙන සග්ගෙ අත්තනික්ඛිත්තො හවෙ. තං කිස්ස හෙතු? භික්ඛවෙ, **අස්ස** පුග්ගලස්ස චිත්තං **හි** යස්මා **පසන්නං** පසාදිතං, තස්මා නික්ඛිත්තො හවෙ. **ඉධ** සාසනෙ, ලොකෙ වා එකච්චෙ **සත්තා** පුග්ගලා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං චෙතොපසාදහෙතු බො පන උපපජ්ජන්තීති එවං අහං පජානාමීති භගවා එතමත්ථං අවොච. **තත්ථ** තස්මිං අත්ථෙ සඞ්ගහවසෙන පවත්තං **එතං** ''පසන්නචිත්තං ඤත්වාන...පෙ.... සග්ගං සො උපපජ්ජතී''ති ගාථාවචනං වුච්චති. අයම්පි අත්ථො භගවතා වුත්තො, ඉති **මෙ** මයා සුතන්ති යොජනා.

''සුවණ්ණච්ඡදනං නාවං...පෙ.... එතාදිසං කතපුඤ්ඤා ලභි''න්ති **ඉදං** සුත්තම්පි වාසනාභාගියං සුත්තං නාම. **නාරි** දෙවධීතා **සුවණ්ණච්ඡදනං** සුවණ්ණාලඞ්කාරෙහි ඡාදිතං නාවං ආරුය්හ තිට්ඨසි, **පොක්ඛරණිං** දෙවපොක්ඛරණිං ඔගාහසි, පදුමං පාණිනා ඡින්දසි.

දෙවතෙ **කෙන** කම්මෙන **තෙ** තව තාදිසො වණ්ණො තාදිසො ආනුභාවො තාදිසී ජුති භවති, දෙවතෙ **තෙ** තව යෙ කෙචි භොගා මනසා ඉච්ඡිතා භවන්ති, තෙ භොගා ච කෙන කම්මෙන උප්පජ්ජන්ති. දෙවතෙ මෙ පුච්ඡිතා ත්වං **සංස** සංසාහි **ඉදං** සබ්බං කිස්ස කම්මස්ස ච ඵලන්ති සක්කො පුච්ඡති.

දෙවරාජෙන පුච්ඡිතා සා දෙවධීතා අත්තමනා හුත්වා පඤ්හං පුට්ඨා සක්කස්ස බ්‍යාකාසි. දෙවරාජා **අද්ධානං** දීඝමග්ගං පටිපන්නා අහං යසස්සිනො **කස්සපස්ස** භගවතො මනොරමං ථූපං අද්දස්සං, දිස්වා **තත්ථ** ථූපෙ චිත්තං පසාදෙසිං. පසන්නාහං සෙහි පාණීහි පදුමපුප්ඵෙහි පූජෙසිං. තස්සෙව කම්මස්ස ඉදං සබ්බං ඵලං විපාකො හවෙ. කතපුඤ්ඤාහං එතාදිසං ඵලං අලභින්ති සක්කස්ස බ්‍යාකාසි. ඉති මෙ සුතන්ති මහාමොග්ගල්ලානො වදතීති යොජනා.

''යථානිද්ධාරිතසුත්තානියෙව වාසනාභාගියසුත්තානි පරිපුණ්ණානී''ති වත්තබ්බත්තා **''දානකථා සීලකථා සග්ගකථා පුඤ්ඤකථා පුඤ්ඤවිපාකකථාති ඉදං වාසනාභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යාය දෙසනාය දානඤ්ච දානඵලඤ්ච දස්සිතං, සා දෙසනා **දානකථා** නාම. යාය දෙසනාය සීලඤ්ච සීලඵලඤ්ච දස්සිතං, සා දෙසනා **සීලකථා** නාම. යාය දෙසනාය සග්ගා ච සග්ගෙසු නිබ්බත්තාපකඤ්ච කම්මං දස්සිතං, සා **සග්ගකථා** නාම. යාය දෙසනාය දානසීලභාවනාදිවසෙන දසවිධං පුඤ්ඤකම්මං දස්සිතං, සා **පුඤ්ඤකථා** නාම. යාය දෙසනාය තාදිසස්ස පුඤ්ඤකම්මස්ස විවිධො අයං විපාකො ඉමස්ස පුඤ්ඤස්ස විපාකොති නියමෙත්වා දස්සිතො, සා **පුඤ්ඤවිපාකකථා** නාම.

දසබලධරානං සම්මාසම්බුද්ධානං උද්දිස්සකතෙසු සරීරධාතුං අබ්භන්තරෙ ඨපෙත්වා පංසූහි කතෙසු ථූපෙසු යෙ නරා පසන්නා, තෙ නරා **තත්ථ** ථූපෙ **කාරං** පුඤ්ඤං කත්වා සග්ගෙසු උප්පජ්ජිත්වා පමොදන්තීති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

97. **දෙවපුත්තසරීරවණ්ණා** දෙවපුත්තසරීරසදිසවණ්ණා **සුභගසණ්ඨිති** සොභග්ගයුත්තසණ්ඨානා **සබ්බෙ** ජනා උදකෙන පංසුං තෙමෙත්වා ථූපං වඩ්ඪෙථ, සො අයං ථූපො කස්ස පුග්ගලස්ස ථූපොති පුච්ඡති.

සුගත්තෙ සුන්දරගත්තෙ දෙවතෙ **තස්මිං** ථූපෙ පසන්නා ඉමෙ දෙවමනුජා **කාරං** පුඤ්ඤං කරොන්තා හුත්වා ජරාමරණතො පමුච්චරෙ. සො අයං ථූපො මහෙසිනො දසබලධම්මධාරිනො සුගතස්ස ථූපොති වෙදිතබ්බොති ආහාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

යාහං යා අහං මහෙසිනො ථූපං චත්තාරි උප්පලානි ච මාලඤ්ච අභිරොපයිං, තෙන මයා කතං **තං** පුඤ්ඤං උළාරං වත **ආසි** අහොසි. **තතො** කප්පතො අජ්ජ කප්පා තිංසං ධරන්ති සත්ථුනො ථූපං පූජෙත්වා තත්තකානි දුග්ගතිං න ජානාමි, විනිපාතං න ගච්ඡාමීති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

අහං **බාත්තිංසලක්ඛණධරස්ස** බාත්තිංසලක්ඛණධරෙන සම්පන්නස්ස විජිතවිජයස්ස ලොකනාථස්ස ථූපං අපූජෙසිං, පූජෙත්වා **සතසහස්සං කප්පෙ** ආයුකප්පෙ පමුදිතො ආසිං. මයා යං පුඤ්ඤං පසුතං, තෙන පුඤ්ඤෙන විනිපාතං **අනාගන්තූන** අනාගන්ත්වා **දෙවසොභග්ගං** සම්පත්තිං ච දෙවරජ්ජානි ච තානි අකාරිං. අථ වා දෙවසොභග්ගඤ්ච මයා කාරිතං, රජ්ජානි ච මයා කාරිතානි.

අදන්තදමකස්ස සාසනෙ **යං චක්ඛු** පඤ්ඤාචක්ඛු පණිහිතං, තථා **චිත්තං** යං විමුත්තචිත්තං පණිහිතං, තං සබ්බං පඤ්ඤාචක්ඛු විමුත්තචිත්තං **මෙ** මයා ලද්ධං, අහං විධූතලතාසඞ්ඛාතතණ්හා හුත්වා **විමුත්තචිත්තා** ඵලවිමුත්තචිත්තසම්පන්නා අම්හීති අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

98. **විමුත්තචිත්තෙ** ඵලවිමුත්තචිත්තසම්පන්නෙ **අඛිලෙ** පඤ්චචෙතොඛීලරහිතෙ අනාසවෙ **අරණවිහාරිම්හි** අරණවිහාරසීලෙ **අසඞ්ගමානසෙ** අලග්ගමානසෙ පච්චෙකබුද්ධස්මිං සාමාකපත්ථොදනමත්තමෙව දක්ඛිණං අදාසිං.

තස්මිං පච්චෙකබුද්ධෙ **උත්තමං ධම්මං** පච්චෙකබොධිධම්මං **ඔකප්පයිං** ‘‘සො උත්තමො ධම්මො අත්ථී’’ති සද්දහිං. **එවං** අරියවිහාරෙන විහාරීහි පච්චෙකබුද්ධෙහි **මෙ** මම සඞ්ගමො කතො **සියා** භවෙ, කුදාසුපි ච අහං

අපෙක්ඛවා මා භවෙය්‍යාන්ති මානසං තස්මිඤ්ච ධම්මෙ **පණිධෙසිං** ‘‘ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධෙන ලද්ධධම්මං අහම්පි සච්ඡිකරෙය්‍යා’’න්ති චිත්තං පණිදහිං.

තස්සෙව පච්චෙකබුද්ධෙ කතස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං දීඝායුකෙසු **අමමෙසු** ‘‘මම පරිග්ගහො’’ති පරිග්ගහාභාවෙන අපරිග්ගහෙසු විසෙසගාමීසු අහීනගාමීසු **කුරූසු** උත්තරකුරූසු **පාණීසු** සත්තෙසු සහස්සක්ඛත්තුං **උපපජ්ජථ** උපපජ්ජිං.

තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො විචිත්‍රමාලාභරණානුලෙපීසු **යසස්සීසු** පරිවාරවන්තෙසු **තිදසො** දෙවො අහං විසිට්ඨකායූපගතො හුත්වා සහස්සක්ඛත්තුං උපපජ්ජථ.

තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං විමුත්තචිත්තො අඛිලො අනාසවො හුත්වා **හිතාහිතාසීහි** කුසලාකුසලවීතිවත්තෙහි අන්තිමදෙහධාරිහි **ඉමෙහි** පච්චෙකබුද්ධෙහි, බුද්ධසාවකෙහි වා **මෙ** මම සමාගමො ආසි.

‘‘සීලවතො යං ඉච්ඡිතං, තං සමිජ්ඣතෙ’’ති ඉමං වචනං තථාගතො ජිනො පච්චක්ඛං කත්වා අවච ඛො, **යථා යථා** යෙන යෙන පකාරෙන මෙ මනසා විචින්තිතං, **තථා** තථා තෙන තෙන පකාරෙන සමිද්ධං භවති. **අයං** භවො අන්තිමො භවොති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

එකතිංසම්හි කප්පම්හි ජිනො අනෙජො අනන්තදස්සී **‘‘සිඛී’’**ති ඉතිනාමකො උප්පජ්ජි. තස්සාපි භගවතො රාජා භාතා **සිඛිද්ධෙ** ච සිඛී ඉතිනාමකෙ බුද්ධෙ ච තස්ස භගවතො **ධම්මෙ** ච අභිප්පසන්නො ලොකවිනායකම්හි පරිනිබ්බුතෙ සති දෙවාතිදෙවස්ස නරුත්තමස්ස මහෙසිනො විපුලං මහන්තං සමන්තතො ගාවුතිකං ථූපං අකාසිං.

තස්මිං ථූපෙ **බලිං** පූජාබලිං අභිහාරී මනුස්සො ජාතිසුමනං පග්ගය්හ පහට්ඨො පූජෙසි. **අස්ස** මනුස්සස්ස එකං පුප්ඵං වාතෙන පහරිතං හුත්වා පතිතං. අහං **තං** පතිතං එකං පුප්ඵං ගහෙත්වා **තස්සෙව** පුප්ඵසාමිකස්ස අදාසිං.

සො මනුස්සො පුප්ඵසාමිකො අභිප්පසන්නචිත්තො හුත්වා මං ‘‘ත්වමෙව එතං එකං පුප්ඵං පූජා’’ති අදාසි. **දදාසීති** එත්ථ ද-කාරො ආගමො. අහං **තං** එකං පුප්ඵං ගහෙත්වා **බුද්ධං** බුද්ධගුණං පුනප්පුනං අනුස්සරන්තො යස්මිං කප්පෙ අභිරොපයිං, **තතො** කප්පතො අජ්ජ කප්පා තිංසං අහෙසුං. තෙසු කප්පෙසු දුග්ගතිං නාභිජානාමි, විනිපාතඤ්ච න ගච්ඡාමි, ඉදං ඵලං ථූපපූජාය ඵලන්ති අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං වා…පෙ…. සුත්තං.

බ්‍රහ්මදත්තස්ස බ්‍රහ්මදත්තනාමකස්ස රාජිනො කපිලං නාම නගරං **සුවිභත්තං** භාගතො සුට්ඨු විභත්තං, **මහාපථං** මහාපථසම්පන්නං **ආකිණ්ණං,** නානාජාතිකෙහි මනුස්සෙහි පරිපුණ්ණං, ඉද්ධං ඵීතඤ්ච ආසි.

පඤ්චාලානං තත්ථ පුරුත්තමෙ අහං කුම්මාසං වික්කිණිං, සො අහං යසස්සිනං **උපරිට්ඨං** උපසමීපෙ ඨිතං අරිට්ඨං නාම **සම්බුද්ධං** පච්චෙකබුද්ධං අද්දසිං, දිස්වා හට්ඨො චිත්තං පසාදෙත්වා නරුත්තමං අරිට්ඨං මෙ ගෙහස්මිං **යං** ධුවභත්තං **විජ්ජථ** විජ්ජි, තෙන ධුවභත්තෙන නිමන්තෙසිං.

යතො ච යස්මිං කාලෙ ච කත්තිකො යස්සං පන්නරසීපුණ්ණො, සා **පුණ්ණමාසී** පන්නරසී උපට්ඨිතා, **තතො ච** තස්මිං කාලෙ ච අහං නවං දුස්සයුගං ගය්හ **අරිට්ඨස්ස** අරිට්ඨනාමකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස උපනාමෙසිං.

නරුත්තමො අනුකම්පකො කාරුණිකො තණ්හානිඝාතකො **මුනි** පච්චෙකබුද්ධො **පසන්නචිත්තං** මං ඤත්වාන පටිග්ගණ්හි.

අහං කල්‍යාණං බුද්ධවණ්ණිතං කම්මං කරිත්වාන දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච සන්ධාවිත්වා තතො චුතො බාරාණසියං නගරෙ අඩ්ඪෙ කුලස්මිං සෙට්ඨිස්ස එකපුත්තකො උප්පජ්ජිං, පාණෙහි ච පියතරො ආසිං.

තතො ච තස්මිං කාලෙ විඤ්ඤුතං පත්තො හුත්වා දෙවපුත්තෙන චොදිතො අහං පාසාදා ඔරුහිත්වාන **සම්බුද්ධං** භගවන්තං ගොතමං උපසඞ්කමිං.

සො සම්බුද්ධො භගවා ගොතමො අනුකම්පාය මෙ ධම්මං අදෙසෙසි. **දුක්ඛං** දුක්ඛසච්චඤ්ච **දුක්ඛසමුප්පාදං** සමුදයසච්චඤ්ච **දුක්ඛස්ස අතික්කමං** නිරොධසච්චඤ්ච අරියං අට්ඨඞ්ගිකං දුක්ඛූපසමගාමිනං **මග්ගං** මග්ගසච්චඤ්ච ඉති චත්තාරි සච්චානි දෙසිතානි, තදුප්පාදකං ධම්මං **මුනි** භගවා ගොතමො අදෙසයි.

අහං **තස්ස** භගවතො ගොතමස්ස වචනං සුත්වා සාසනෙ රතො හුත්වා විහරිං, අහං රත්තින්දිවං අතන්දිතො හුත්වා සමථං පටිවිජ්ඣිං.

අජ්ඣත්තඤ්ච යෙ ආසවා, බහිද්ධා ච යෙ ආසවා මග්ගෙන සමුච්ඡින්නා ආසුං, **සබ්බෙ** තෙ ආසවා **මෙ** මම විජ්ජිංසු, පුන න ච උප්පජ්ජරෙ.

දුක්ඛං ''පරියන්තකතං යස්ස දුක්ඛස්සා''ති **පරියන්තකතං** ආසි, අයං සමුස්සයො ජාතිමරණසංසාරො **චරිමො** අන්තිමො ආසි, ඉදානි ඉමස්ස අත්තභාවස්ස අනන්තරං පුනබ්භවො මම නත්ථීති අවොචාති යොජනා. යං නානාවිධං වාසනාභාගියං සුත්තං උදාහරණවසෙන නිද්ධාරිතං, **ඉදං**

නානාවිධං සුත්තං වාසනාභාගෙ පුඤ්ඤකොට්ඨාසෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **වාසනාභාගියං** සුත්තං නාම.

නානාවිධං වාසනාභාගියං සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං නිබ්බෙධභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං නිබ්බෙධභාගියං සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු කතමං සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාමාති පුච්ඡති.

උද්ධං බ්‍රහ්මලොකෙ **අධො** කාමාවචරෙ භවෙ **සබ්බධි** සබ්බෙසු භවෙසු **විප්පමුත්තො** අරහා **''අයං** නාම ධම්මො අහං අස්මී''ති අනානුපස්සී, එවං විමුත්තො අරහා අතිණ්ණපුබ්බං ඔඝං අපුනබ්භවාය **උදතාරි** උත්තිණ්ණොති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගෙ සෙක්ඛධම්මෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **නිබ්බෙධභාගියං** සුත්තං නාම.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''සීලවතො''**තිආදි වුත්තං. ආනන්ද, සීලවතො පුග්ගලස්ස ''කින්ති **මෙ** මම අවිප්පටිසාරො **ජායෙයා** පවත්තෙයාා''ති චෙතනා **න කරණීයා** න කාතබ්බා. ආනන්ද, සීලවතො අවිප්පටිසාරො යං **ජායෙයා** පවත්තෙයා, **එසා** අවිප්පටිසාරස්ස ජායනා පවත්තනා ධම්මතා භවති. ආනන්ද, **අවිප්පටිසාරිනා** පුග්ගලෙන ''කින්ති **මෙ** මම පාමොජ්ජං **ජායෙයා** පවත්තෙයාා''ති චෙතනා න කරණීයා, ආනන්ද, **අවිප්පටිසාරිනො** පුග්ගලස්ස පාමොජ්ජං යං **ජායෙයා** පවත්තෙයා, **එසා** පාමොජ්ජස්ස ජායනා පවත්තනා ධම්මතා. සෙසෙසුපි ඉමස්ස යොජනානයානුසාරෙන යොජනානයො ගහෙතබ්බො. **ඉදං** සුත්තම්පි නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

ආතාපිනො කිලෙසානං ආතාපෙන සම්මප්පධානෙන සමන්නාගතස්ස **ඣායතො** ඣායන්තස්ස **බ්‍රාහ්මණස්ස** බාහිතපාපස්ස ඛීණාසවස්ස **ධම්මා** අනුලොමපච්චයාකාරපටිවෙධසාධකා බොධිපක්ඛියධම්මා **යදා** යස්මිං කාලෙ **හවෙ** එකන්තෙන **පාතුභවන්ති** උප්පජ්ජන්ති. අථ වා **ධම්මා** චතුඅරියසච්චධම්මා **පාතුභවන්ති** පකාසයන්ති අභිසමයවසෙන පාකටා හොන්ති. **අථ** වා පාතුභවනකාලෙ **අස්ස** ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස ඛීණාසවස්ස සබ්බා කඞ්ඛා **වපයන්ති** අපගච්ඡන්ති නිරුජ්ඣන්ති. කස්මා? **සහෙතුධම්මං** අවිජ්ජාදිකෙන හෙතුනා සහ පවත්තං සඞ්ඛාරාදිකං සුඛෙන අසම්මිස්සං දුක්ඛක්ඛන්ධධම්මං **යතො** යස්මා **පජානාති** අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣති, තතො තස්මා වපයන්ති අපගච්ඡන්ති නිරුජ්ඣන්තීති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

දුතියගාථායං පන **පච්චයානං ඛයං** ඛයසඞ්ඛාතං නිබ්බානං **යතො** යස්මා **අවෙදි** අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි, තතො තස්මා සබ්බාපි කඞ්ඛා වපයන්තීති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

තිස්ස, ත්වං කිං නු කුජ්ඣසි? මා කුජ්ඣි, තිස්ස, **තෙ** තව **අක්කොධො** අකුජ්ඣනං **වරං** උත්තමං, **හි** සච්චං, තිස්ස, තයා කොධමානමක්ඛවිනයත්ථං බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති නූති භගවා අවොචාති යොජනා.

ආරඤ්ඤං ආරඤ්ඤකං පංසුකූලිකං **අඤ්ඤාතුඤ්ඡෙන** අඤ්ඤාතඅනභිලක්ඛිතඝරපටිපාටියා ඨත්වා උඤ්ඡෙන පිණ්ඩපාතචරණවීරියෙන ලද්ධෙන මිස්සකභොජනෙන යාපෙන්තං නන්දං **කදා** කාලෙ අහං පස්සෙය්‍යාන්ති අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

ගොතම, **කිංසු** කතමං **ඡෙත්වා** වධිත්වා වධන්තො කොධපරිළාහෙන අපරිදය්හමානො හුත්වා සුඛං **සෙති** සයති, **කිංසු** කතමං **ඡෙත්වා** වධිත්වා වධන්තො කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සො හුත්වා න සොචති, ගොතම, ත්වං කිස්ස එකධම්මස්ස **වධං** වධනං රොචෙසීති බ්‍රාහ්මණො පුච්ඡති.

බ්‍රාහ්මණ, **කොධං** කුජ්ඣනං **ඡෙත්වා** වධිත්වා වධන්තො කොධපරිළාහෙන අපරිදය්හමානො හුත්වා සුඛං **සෙති** සයති, **කොධං** කුජ්ඣනං **ඡෙත්වා** වධිත්වා වධන්තො කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සො හුත්වා න සොචති, **විසමූලස්ස** විසසදිසස්ස දුක්ඛස්ස මූලභූතස්ස **මධුරග්ගස්ස** මධුරසඞ්ඛාතස්ස සුඛපරියොසානස්ස **කොධස්ස** කුජ්ඣනස්ස **වධං** වධනං **අරියා** බුද්ධාදයො පුග්ගලා පසංසන්ති. **හි** සච්චං **තං** කොධං කුජ්ඣනං **ඡෙත්වා** වධිත්වා වධන්තො කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සො හුත්වා **සෙති** සයතීති යොජනා. **මධුරග්ගස්සාති** ච මධුරං චෙතසිකසුඛං අස්සාදඅග්ගං පරියොසානං අස්ස කොධස්සාති **මධුරග්ගො**ති සමාසො වෙදිතබ්බො. කුජ්ඣන්තස්ස හි අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා පහරිත්වා පරියොසානෙ චෙතසිකසුඛස්සාදො උප්පජ්ජතීති. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

ගොතම, හනන්තො ධීරො උප්පතිතං **කිංසු** කතමං **හනෙ** හනෙය්‍ය. විනොදෙන්තො ධීරො ජාතං **කිංසු** කතමං **විනොදයෙ** විනොදයෙය්‍ය. පජහන්තො ධීරො **කිං ච** කතමං **පජහෙ** පජහෙය්‍ය. ධීරස්ස **කිස්ස** ධම්මස්ස අභිසමයො සුඛොති දෙවතා පුච්ඡති.

දෙවපුත්ත, හනන්තො ධීරො උප්පතිතං **කොධං** කුජ්ඣනං **හනෙ** හනෙය්‍ය. විනොදෙන්තො ධීරො ජාතං රාගං **විනොදයෙ** විනොදයෙය්‍ය.

පජහන්තො ධීරො අවිජ්ජං **පජහෙ** පජහෙය්‍ය. සච්චධම්මස්ස අභිසමයො සුඛොති භගවා අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

101. භගවා සත්තියා **ඔමට්ඨො** උපරිතො යාව හෙට්ඨා විද්ධො පුරිසො සත්තිප්පහානාය වීරියං ආරභති විය, අග්ගිනා මත්ථකෙ **ඩය්හමානො** ආදිත්තසිරො පුරිසො අග්ගිනිබ්බාපනත්ථාය වීරියං ආරභති ඉව, එවං කාමරාගෙන ඩය්හමානො භික්ඛු **කාමරාගප්පහානාය** කාමරාගවික්ඛම්භනාය අප්පමත්තො වායමමානො **සතො** සතිසම්පන්නො හුත්වා **පරිබ්බජෙ** විහරෙය්‍යාති දෙවතා කථෙසි.

භගවා පන ''සමුච්ඡෙදප්පහානාය වීරියං ආරභීයතී''ති දස්සෙතුං **''සත්තියා විය ඔමට්ඨො''**තිආදිමාහ. දෙවපුත්ත, සත්තියා **ඔමට්ඨො** පුරිසො සත්තිප්පහානාය වීරියං ආරභති විය, අග්ගිනා මත්ථකෙ **ඩය්හමානො** ආදිත්තසිරො පුරිසො අග්ගිනිබ්බාපනත්ථාය වීරියං ආරභති ඉව, එවං සක්කායදිට්ඨියා අභිභූතො භික්ඛු සක්කායදිට්ඨියා **පහානාය** මග්ගෙන සමුච්ඡෙදප්පහානාය අප්පමත්තො වායමමානො **සතො** සතිසම්පන්නො හුත්වා **පරිබ්බජෙ** විහරෙය්‍යාති භගවා අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

සබ්බෙ **නිචයා** භොගා **ඛයන්තා** ඛයපරියොසානා භවන්ති, සබ්බෙ **සමුස්සයා** ධම්මා **පතනන්තා** පතනපරියොසානා භවන්ති, **සබ්බෙසං** සත්තානං මරණමාගම්ම **සබ්බෙසං** සත්තානං ජීවිතං අද්ධුවං භවති, ඉති **එතං** වුත්තප්පකාරං **භයං** භයහෙතුං **මරණං** සම්මුතිමරණං **අපෙක්ඛමානො පණ්ඩිතො සුඛාවහානි** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකසුඛාවහානි **පුඤ්ඤානි** දානසීලභාවනාමයපුඤ්ඤානි කයිරාථාති දෙවතා අවොච.

දෙවපුත්ත, සබ්බෙ **නිචයා** භොගා **ඛයන්තා** ඛයපරියොසානා, සබ්බෙ **සමුස්සයා** ධම්මා **පතනන්තා** පතනපරියොසානා, **සබ්බෙසං** සත්තානං මරණමාගම්ම **සබ්බෙසං** සත්තානං ජීවිතං අද්ධුවං, ඉති **එතං** වුත්තප්පකාරං **භයං** භයහෙතුං මරණං අපෙක්ඛමානො **සන්තිපෙක්ඛො** සබ්බසඞ්ඛාරූපසමං නිබ්බානං අපෙක්ඛමානො පණ්ඩිතො **ලොකාමිසං** කාමගුණං **පජහෙ** පජහෙය්‍යාති භගවා අවොචාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

මාවිධ **යෙසං** මුනීනං චිත්තං **ඣානරතං** ඣානෙ රතං හොති, තෙ මුනයො සුඛං සයන්ති න සොචන්ති. **පඤ්ඤවා** මග්ගපඤ්ඤවා සුසමාහිතො ආරද්ධවීරියො **පහිතත්තො** නිබ්බානං පෙසිතචිත්තො පුග්ගලො දුත්තරං **ඔඝං** සංසාරොඝං තරති.

කාමසඤ්ඤාය **විරතො** විගතචිත්තො යො ඛීණාසවො **සබ්බසංයොජනාතීතො** අරහත්තමග්ගෙන සබ්බෙ සංයොජනෙ අතීතො නන්දිභවපරික්ඛීණො අහොසි, **සො** ඛීණාසවො **ගම්භීරෙ** සංසාරණ්ණවෙ න සීදතීති යොජනා. නන්දිසඞ්ඛාතා තණ්හා ච කාමභවරූපභවඅරූපභවා ච **නන්දිභවා,** නන්දිභවා පරික්ඛීණා යස්ස ඛීණාසවස්සාති **නන්දිභවපරික්ඛීණොති** සමාසො වෙදිතබ්බො. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

අරහතං අරහන්තානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං **ධම්මං** සුචරිතාදිභෙදඤ්ච සත්තතිංසබොධිපක්ඛියභෙදඤ්ච ධම්මං යො පණ්ඩිතො **සද්දහානො** සද්දහන්තො හුත්වා නිබ්බානප්පත්තියා **අප්පමත්තො** විචක්ඛණො හුත්වා **සුස්සූසං** සුස්සූසන්තො භවෙ, සො පණ්ඩිතො **පඤ්ඤං** ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤං **ලභතෙ** ලභති.

යො වීරියවා පුග්ගලො **පතිරූපදෙසකාරී** දෙසකාලාදීනි අභාපෙත්වා ලොකියලොකුත්තරධම්මපතිරූපං අධිගමූපායං කරොති, **ධුරවා** චෙතසිකවීරියෙන අනික්ඛිත්තධුරො **උට්ඨාතා** කායිකවීරියවසෙන උට්ඨානසම්පන්නො හොති, සො වීරියවා පුග්ගලො **ධනං** ලොකියලොකුත්තරධනං **වින්දතෙ** අධිගච්ඡති. **සච්චෙන** වචීසච්චෙන ච පරමත්ථසච්චෙන ච බුද්ධාදිකො සච්චධම්මෙ ඨිතො සප්පුරිසො කිත්තිං පප්පොති. **දදං** දදන්තො යං කිඤ්චි ඉච්ඡිතං පත්ථිතං චතුසඞ්ගහවත්ථුං දදන්තො සඞ්ගහන්තො සප්පුරිසො **මිත්තානි** එකන්තමිත්තානි **ගන්ථති** සම්පාදෙති, **එවං** චතූහි සච්චධම්මධිතිචාගෙහි සමන්නාගතො සො සප්පුරිසො **අස්මා** ලොකා පරං ලොකං **පෙච්ච** ගන්ත්වා එකන්තෙන සොකකාරණස්ස අභාවතො න සොචතීති යොජනා.

ගොතම, සබ්බගන්ථප්පහීනො තීහි භවෙහි විප්පමුත්තො **සතො** සතිසම්පන්නො ත්වං, සමණො, **අඤ්ඤං** දෙවමනුස්සාදිකං **යං අනුසාසසි** යං අනුසාසනං කරොසි, **තං** අනුසාසනං සබ්බගන්ථප්පහීනස්ස තීහි භවෙහි **විප්පමුත්තස්ස** සමණස්ස **තෙ** තව න සාධූති සක්කනාමකො මාරපක්ඛිකො යක්ඛො ගාථාය අජ්ඣභාසි.

“**සක්ක** සක්කනාමක යක්ඛ අනුකම්පිතෙන පුරිසෙන සද්ධිං යෙන කෙනචි **වණ්ණෙන** කාරණෙන **සංවාසො** එකස්මිං ඨානෙ සහවාසො ජායති, **තං** අනුකම්පිතබ්බං සහවාසගතං පුරිසං සප්පඤ්ඤො මනසා **අනුකම්පිතුං න අරහති** අනුකම්පිතුංයෙව අරහති. යා **අනුකම්පා** කරුණා, යා **අනුද්දයා** මෙත්තා, මුදිතා ච උප්පන්නා, තාය අනුකම්පාය කරුණාය, තාය අනුද්දයාය මෙත්තාය මුදිතාය ච සමුස්සාහිතෙන පසන්නෙන මනසා යො **සප්පඤ්ඤො** සප්පුරිසො **අඤ්ඤං** දෙවමනුස්සාදිකං **යං අනුසාසති** යං අනුසාසනං කරොති, සො සප්පඤ්ඤො සප්පුරිසො තෙන අනුසාසනෙන **සංයුත්තො**

කාමච්ඡන්දාදීනං සංයොජනානං වසෙන අනනුලොමසංයොගෙන සංයුත්තො න හොතීති භගවා අවොචාති යොජනා.

102. සමණ, රාගො ච දොසො ච ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා **කුතොනිදානා,** කිංනිදානා, කිංපච්චයා භවන්ති, අරති ච රති ච ලොමහංසො ච ඉමෙ තයො කුතොජා කුතො භවන්ති? කුමාරකා **ධඞ්කං** කාකං ගහෙත්වා පාදෙ දීඝසුත්තකෙන බන්ධිත්වා සුත්තකොටිං අඞ්ගුලියං වෙඨෙත්වා ඔසජන්ති ඉව, එවං මනොවිතක්කා කුතො සමුට්ඨාය චිත්තං ඔසජන්තීති සූචිලොමයක්ඛො භගවන්තං පුච්ඡි.

රාගො ච දොසො ච ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා **ඉතොනිදානා** ඉතො අත්තභාවතො නිදානා ජායන්ති; අරති ච රති ච ලොමහංසො ච ඉමෙ තයො **ඉතොජා** ඉතො අත්තතො භවන්ති; කුමාරකා **ධඞ්කං** කාකං ගහෙත්වා පාදෙ දීඝසුත්තකෙන බන්ධිත්වා සුත්තකොටිං අඞ්ගුලියං වෙඨෙත්වා ඔසජන්ති ඉව, එවං මනොවිතක්කා **ඉතො** අත්තභාවතො සමුට්ඨාය චිත්තං ඔසජන්ති.

නිග්‍රොධස්ස **ඛන්ධජා** පාරොහා සාඛාසු ජායන්ති ඉව, වනෙ රුක්ඛං නිස්සාය ජාතා **මාලුවා** ලතා තං රුක්ඛං අජ්ඣොත්ථරිත්වා **විතතා** ඔතතවිතතා තිට්ඨන්ති ඉව, එවං, යක්ඛ, ත්වං සුණොහි **ස්නෙහජා** තණ්හාස්නෙහතො ජාතා **අත්තසම්භූතා** අත්තනි සම්භූතා පුන අනෙකප්පකාරා **මනොවිතක්කා** පාපමනොවිතක්කා චෙව තංසම්පයුත්තකිලෙසා ච **කාමෙසු** වත්ථුකාමෙසු **විසත්තා** ලග්ගා සංසිබ්බිතා ඨිතා.

යෙ පණ්ඩිතා ‘‘යං නිදානං අස්ස අත්තභාවස්සා’’ති **යතොනිදානං තං** කිලෙසගහනං සමුදයසච්චං පජානන්ති, **තෙ** පණ්ඩිතා අත්තභාවසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛසච්චස්ස නිදානභූතං **තං** කිලෙසගහනං සමුදයසච්චං මග්ගසච්චෙන **විනොදෙන්ති. අපුනබ්භවාය** අපුනභවසඞ්ඛාතාය නිරොධසච්චත්ථාය **අතිණ්ණපුබ්බං** අනමතග්ගෙ සංසාරෙ සුපිනෙනාපි අතිණ්ණපුබ්බං **දුත්තරං ඉමං ඔඝං** චතුබ්බිධං සංකිලෙසොඝං තරන්තීති භගවා අවොචාති යොජනා.

‘‘භගවා, සමණධම්මස්ස කරණං නාම **දුක්කරං,** භගවා, සමණධම්මස්ස කරණං නාම **සුදුක්කරං** සුට්ඨුතරං දුක්කර’’න්ති එකො කුලපුත්තො පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කත්වා අරියභූමිං අප්පත්වා කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො, සො දෙවපුත්තො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ. කාමද, සීලසමාහිතා **ඨිතත්තා** ඨිතසභාවා සත්ත **සෙක්ඛා** පුග්ගලා **දුක්කරං වාපි** සමණධම්මං කරොන්ති. **අනගාරියුපෙතස්ස** අනගාරියං නිග්ගෙහභාවං උපගතස්ස පබ්බජිතස්ස **තුට්ඨී** චතුපච්චයසන්තොසො සුඛාවහා හොතී’’ති භගවා අවොච.

‘‘භගවා, **යදිදං** යා එසා තුට්ඨී සුඛාවහා, එසා තුට්ඨී දුල්ලභා’’ති සො දෙවපුත්තො ආහ. ‘‘කාමද, **යෙසං** සෙක්ඛානං මනො දිවා ච රත්තො ච **භාවනාය රතො** චිත්තවූපසමෙ රතො, තෙ සෙක්ඛා දුල්ලභං වාපි තුස්සනං ලභන්තී’’ති භගවා අවොච.

‘‘භගවා, **යදිදං** යං ඉදං චිත්තං භාවනාය රතං, තං චිත්තං දුස්සමාදහ’’න්ති සො දෙවපුත්තො ආහ. ‘‘කාමද, යෙ අරියා ඉන්ද්‍රියූපසමෙ රත්තින්දිවං රතා, තෙ අරියා දුස්සමාදහං වාපි චිත්තං සමාදහන්ති, කාමද, තෙ අරියා මච්චුනො **ජාලං** කිලෙසජාලං ඡෙත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තී’’ති භගවා අවොච.

‘‘භගවා, යො මග්ගො පුබ්බභාගපටිපදාවසෙන විසමො, සො මග්ගො දුග්ගමො’’ති සො දෙවපුත්තො ආහ. ‘‘කාමද, අරියා දුග්ගමෙ විසමෙ වාපි මග්ගං ගච්ඡන්ති, අනරියා විසමෙ මග්ගෙ අවංසිරා පපතන්ති, අරියානං සො මග්ගො සමොව හවෙ, න අසමො. **හි** සච්චං **විසමෙ** විසත්තකායෙ අරියා සමා හවන්තී’’ති භගවා අවොචාති යොජනා.

103. යං ජෙතවනං ඉසිසඞ්ඝනිසෙවිතං ධම්මරාජෙන ආවුත්ථං, ඉදං තං ජෙතවනං මම **පීතිසඤ්ජනනං** පීතියා සඤ්ජනනං කරං හි කරං එව.

කම්මං මග්ගචෙතනාකම්මඤ්ච **විජ්ජා** මග්ගපඤ්ඤා ච **ධම්මො** සමාධි චෙව සමාධිපක්ඛිකො ච ධම්මො **සීලං,** සීලෙ ඨිතස්ස **ජීවිතං** උත්තමං, **එතෙන** අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සත්තා සුජ්ඣන්ති, ගොත්තෙන වා ධනෙන වා සත්තා න සුජ්ඣන්ති.

තස්මා මග්ගෙනෙව සත්තානං විසුජ්ඣනතො අත්තනො අත්ථං **සම්පස්සං** පස්සන්තො පණ්ඩිතො පොසො **යොනිසො** උපායෙන **ධම්මං** බොධිපක්ඛියධම්මං **විචිනෙ** විචිනෙය්‍ය, **එවං** විචිනනෙ සති **තත්ථ** අරියමග්ගෙ විචිනන්තො පුග්ගලො සුජ්ඣති.

සාරිපුත්තො සීලෙන ච උපසමෙන ච පාරඞ්ගතො ඉව, එවං යොපි භික්ඛු සීලෙන ච උපසමෙන ච පාරඞ්ගතො, සො භික්ඛු **එතාව පරමො** සාරිපුත්තසදිසොව සියාති අනාථපිණ්ඩිකනාමො දෙවපුත්තො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහාති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං නාම.

අතීතං අතීතක්ඛන්ධපඤ්චකං තණ්හාදිට්ඨීහි නාන්වාගමෙය්‍ය, **අනාගතං** අනාගතක්ඛන්ධපඤ්චකං තණ්හාදිට්ඨීහි **නප්පටිකඞ්ඛෙ** න පත්ථෙය්‍ය. **යං** යස්මා අතීතං **පහීනං** නිරුද්ධං අත්ථඞ්ගතං, තස්මා අතීතස්ස පහීනත්තා නිරුද්ධත්තා අත්ථඞ්ගතත්තා නාන්වාගමෙය්‍ය. **යං** යස්මා අනාගතං අප්පත්තං, තස්මා න පටිකඞ්ඛෙ.

පච්චුප්පන්නං ඛන්ධපඤ්චකං වයධම්මං යත්ථ යත්ථ සන්තානෙ වා, යත්ථ යත්ථ අරඤ්ඤාදීසු වා උප්පන්නං, **තත්ථ තත්ථ** සන්තානෙ වා, **තත්ථ තත්ථ** අරඤ්ඤාදීසු වා තං පච්චුප්පන්නධම්මං යාහි අනිච්චානුපස්සනාදීහි විපස්සති, තාහි අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිබ්බානං රාගාදීහි අසංහීරං අසංකුප්පං භවති, **තං** නිබ්බානං විපස්සකො පුග්ගලො විද්වා නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙන්තො හුත්වා **අනුබ්‍රූහයෙ** වඩ්ඪෙය්‍ය.

ආතප්පං සංකිලෙසානං ආතපන්තං වීරියං අජ්ජෙව **කිච්චං** කාතබ්බං, සුවෙ ජීවිතං වා මරණං වා කො **ජඤ්ඤා** ජානෙය්‍ය, ''සුවෙ වා දානාදිපුඤ්ඤං ජානිස්සාමී''ති චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා ''අජ්ජෙව කරිස්සාමී''ති එවං වීරියං කාතබ්බං. **හි** සච්චං මරණකාරණභාවතාය අහිවිච්ඡිකවිසසත්ථාදිඅනෙකාය සෙනාය වසෙන **මහාසෙනෙන තෙන** මච්චුනා සද්ධිං මිත්තසන්ථවාකාරෙන වා ලඤ්ජදානෙන වා සඞ්ගරං නත්ථීති.

එවං මනසි කත්වා **විහාරිං** විහරන්තං ආතාපිං අහොරත්තං **අතන්දිතං** අනලසං උට්ඨාහකං සප්පුරිසං ''භද්දෙකරත්තො''ති සන්තො මුනි **වෙ** එකන්තෙන **ආචික්ඛතෙ** ආචික්ඛතියෙවාති යොජනා.

''චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ''ත්‍යාදිසුත්තං පාළිතො ච අට්ඨකථාතො ච පාකටං.

104. නානාවිධං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං අසෙක්ඛභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං අසෙක්ඛභාගියං සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු **කතමං** සුත්තං අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං නාමාති පුච්ඡති.

යස්ස උත්තමපුරිසස්ස චිත්තං සෙලූපමං **ඨිතං** ලොකධම්මවාතෙහි නානුකම්පති, **රජනීයෙසු** ලාභාදීසු විරත්තං භවෙ, සො උත්තමපුරිසො **කොපනෙය්‍යෙ** අලාභාදිකෙ න කුප්පති, තස්ස උත්තමපුරිසස්ස චිත්තං එවං අනිච්චතාදිනා භාවිතං, **නං** භාවිතචිත්තං උත්තමපුරිසං වීතික්කන්තලොකධම්මහෙතුකං දුක්ඛං කුතො ඵස්සතීති යොජනා. **ඉදං** සුත්තං අසෙක්ඛභාගෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අසෙක්ඛභාගියං** සුත්තං නාම. එස නයො ඉතො පරෙසුපි වෙදිතබ්බො.

''අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං ඉදමෙවා''ති වත්තබ්බභාවතො **''ආයස්මතො වා''**තිආදි වුත්තං.

යො බ්‍රාහ්මණො බාහිතපාපධම්මත්තා **බාහිතපාපධම්මො** භවෙ, සො බ්‍රාහ්මණො නිග්ගතහුංහුංකත්තා **නිහුංහුඞ්කො** භවෙ, නිග්ගතකිලෙසකසාවත්තා **නික්කසාවො** භවෙ, සීලසංවරෙන

සංයතචිත්තතාය **යතත්තො** හවෙ, යො බ්‍රාහ්මණො චතුමග්ගඤාණවෙදෙහි අන්තං නිබ්බානං ගතත්තා **වෙදන්තගූ** හවෙ, ධම්මෙන වුසිතබ්‍රහ්මචරියත්තා **වුසිතබ්‍රහ්මචරියො** හවෙ. යස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කුහිඤ්චි ලොකෙ **උස්සදා** රාගුස්සදො දොසුස්සදො මොහුස්සදො මානුස්සදො දිට්ඨුස්සදො නත්ථි, සො බ්‍රාහ්මණො **බ්‍රහ්මවාදං** ''අහං බ්‍රාහ්මණොම්හී''ති වාචං වදෙය්‍යාති භගවා අවොචාති යොජනා.

යෙ බුද්ධා **පාපකෙ** අකුසලෙ ධම්මෙ බාහිත්වා සදා චරන්ති **සතා** සතිසම්පන්නා ඛීණසංයොජනා, තෙ බුද්ධා ලොකස්මිං බ්‍රාහ්මණාති **වෙ** එකන්තෙන කථියන්තීති අවොචාති යොජනා.

යත්ථ නිබ්බානෙ ආපො ච පථවී ච තෙජො ච වායො ච **න ගාධති** න පතිට්ඨහති, **තත්ථ** නිබ්බානෙ **සුක්කා** ගහා චෙව තාරකා ච න ජොතන්ති, **තත්ථ** නිබ්බානෙ ආදිච්චො නප්පකාසති, **තත්ථ** නිබ්බානෙ චන්දිමා න භාති, **තත්ථ** නිබ්බානෙ තමො න විජ්ජති.

යො බ්‍රාහ්මණො **අත්තනා** සයං මුනි මොනෙන යදා තං නිබ්බානං **අවෙදි** වින්දති පටිලභති පටිවිජ්ඣති, **අථ** පටිවිජ්ඣනක්ඛණෙ සො බ්‍රාහ්මණො **රූපා** රූපධම්මතො ච **අරූපා** අරූපධම්මතො ච **සුඛදුක්ඛා** සුඛදුක්ඛතො ච පමුච්චතීති අවොචාති යොජනා.

යක්ඛ, යො බ්‍රාහ්මණො **සකෙසු** සකඅත්තභාවෙසු **ධම්මෙසු** උපාදානක්ඛන්ධෙසු සච්චෙසු, ධම්මෙසු ච පාරගූ හොති, **අථ** පාරගමනක්ඛණෙ සො බ්‍රාහ්මණො **එතං** අජකලාපකං තයා වුත්තං එතං **පිසාචං** කිලෙසපිසාචඤ්ච, තයා කතං **අක්කුලඤ්ච** අක්කුලං, පක්කුලකරණං අතිවත්තතීති අවොචාති යොජනා.

යො භික්ඛු **ආයන්තිං** ආගච්ඡන්තිං පුරාණදුතියිකං භරියං වා, අඤ්ඤං ආගච්ඡන්තිං ඉත්ථිං වා චිත්තෙන න අභිනන්දති, **පක්කමන්තිං** පුරාණදුතියිකං භරියං වා, අඤ්ඤං පක්කමන්තිං ඉත්ථිං වා චිත්තෙන න සොචති, **සඞ්ගා** පඤ්චවිධතොපි සඞ්ගතො මුත්තං සඞ්ගාමජිං **තං** භික්ඛුං ''බ්‍රාහ්මණ''න්ති අහං වදාමීති අවොචාති යොජනා.

එත්ථ නදියං බහුජනො න්හායති, සො බහුජනො න්හායකො **උදකෙන** උදකන්හානෙන සුචී න හොති. **යම්හි** පුග්ගලෙ **සච්චං,** සච්චතො සෙසධ**ම්මො** ච අත්ථි, සො පුග්ගලො සුචී ච හොති, සො පුග්ගලො බ්‍රාහ්මණො ච හොතීති අවොචාති යොජනා; සුචිඅසුචිභාවො **ටීකායං** විත්ථාරතො වුත්තොව.

ආතාපිනො ඣායතො යස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස **ධම්මා** සච්චධම්මා යදා **හවෙ** එකන්තෙන පාතුභවන්ති, තදා ධම්මානං පාතුභවනක්ඛණෙ සො බ්‍රාහ්මණො

මාරසෙනං **විධූපයං** විධූපයන්තො තිට්ඨති. ''කිමිවා''ති වත්තබ්බත්තා **''සූරියොව ඔභාසයමන්තලික්ඛ''**න්ති වුත්තං. සූරියො අන්තලික්ඛං ඔභාසයන්තො තිට්ඨති ඉව, එවං තිට්ඨතීති යොජනා.

යො පංසුකූලිකො භික්ඛු සබ්බානි චත්තාරි **යොගානි** උපාතිවත්තො සකිඤ්චනෙ ලොකෙ **අකිඤ්චනො ඉරියති** චතුබ්බිධඉරියාපථං වත්තෙති. **අපහානධම්මං** කෙනචි මග්ගෙන අප්පහානසභාවං අප්පත්තකායෙන අප්පත්තං **තෙවිජ්ජපත්තං,** ඉරියමානං සන්තින්ද්‍රියං තං පංසුකූලිකං භික්ඛුං තුම්හෙ පස්සථ.

ආජානියං පුරිසආජානීයං **ජාතිබලනිසෙධං** ''අහං ජාතිබ්‍රාහ්මණො''ති ජාතිමත්තකෙන පවත්තමානබලනිසෙධකං තං පංසුකූලිකං භික්ඛුං සම්බහුලා උළාරා දෙවතා බ්‍රහ්මං විමානං උපසඞ්කමිත්වා **ඉධ** සාසනෙ, බ්‍රහ්මවිමානෙ වා පසන්නචිත්තා හුත්වා නමස්සන්ති. **නිධාති** ච එත්ථ **න-** කාරො ආගමො.

පුරිසාජඤ්ඤ **තෙ** තව අම්හාකං නමො අත්ථු, පුරිසුත්තම **තෙ** තව අම්හාකං නමො අත්ථු, යස්ස **තෙ** තව නිස්සයං මයං නාභිජානාම, සො ත්වං කිං පුග්ගලං නිස්සාය ඣායසීති අවොචුන්ති යොජනා.

යෙ භික්ඛූ කාලෙන කාලං ධම්මස්සවනවසෙන චිරරත්තං සමෙතිකා භවන්ති, ඉමෙ භික්ඛූ සහායා හොන්ති වත. **නෙසං** සහායානං භික්ඛූනං **ධම්මෙ** බුද්ධප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ සද්ධම්මො සමෙති.

කප්පිනෙන අරියප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ සුවිනීතා තෙ සහායකා භික්ඛූ සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා අන්තිමං **දෙහං** අත්තභාවං ධාරෙන්තීති අවොචාති යොජනා.

සිථිලං වීරියං ආරබ්භ සබ්බදුක්ඛප්පමොචනං ඉදං නිබ්බානං යොගාවචරෙන න අධිගන්තබ්බං, **අප්පෙන** අප්පකෙන ථාමසා ඉදං නිබ්බානං න අධිගන්තබ්බං.

අයඤ්ච යොගාවචරො භික්ඛු දහරො, යො පුරිසො සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා අන්තිමං **දෙහං** අත්තභාවං ධාරෙති, සො **අයං** පුරිසො සො උත්තමපුරිසොවාති අවොචාති යොජනා. ''පුරිසො''ති වත්තබ්බෙ ඡන්දානුරක්ඛණවසෙන ''පොරිසො''ති වුත්තං.

මොසරාජ, දුබ්බණ්ණකො ලූඛචීවරො සදා **සතො** සතිසම්පන්නො ඛීණාසවො ච විසංයුත්තො ච කතකිච්චො ච අනාසවො ච තෙවිජ්ජො ච ඉද්ධිප්පත්තො ච චෙතොපරියායකොවිදො ච සො භික්ඛු සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා අන්තිමං දෙහං ධාරෙතීති අවොචාති යොජනා.

105. **''තථාගතො''**තිආදීසු යොජනා පාකටා. **ඉදං** සුත්තං අසෙක්ඛභාගෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අසෙක්ඛභාගියං** සුත්තං නාම.

106. නානාවිධං අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්ත''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු **කතමං** සුත්තං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං නාමාති පුච්ඡති.

ඡන්නං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ඡන්නං ඡාදෙන්තං භික්ඛුං දුක්කටාදිවස්සො අතිවස්සති, **විවටං** ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා විවටං දෙසෙන්තං ආවික්ඛන්තං භික්ඛුං දුක්කටාදිවස්සො නාතිවස්සති, **තස්මා** ඡන්නස්ස අතිවස්සනතො ච විවටස්ස නාතිවස්සනතො ච **ඡන්නං** ඡාදිතබ්බං ආපත්තිං **විවරෙථ** දෙසෙථ ආරොචෙථ, **එවං** විවරණෙ සති **තං** විවරන්තං භික්ඛුං දුක්කටාදිවස්සො නාතිවස්සතීති යොජනා.

''ඉමස්මිං සුත්තෙ කිත්තකෙන සංකිලෙසො දස්සිතො, කිත්තකෙන වාසනා දස්සිතා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා ''ඡන්නමතිවස්සතී''ති සංකිලෙසො, 'විවටං නාතිවස්සතී'ති වාසනා, 'තස්මා ඡන්නං විවරෙථ, එවං තං නාතිවස්සතී'ති අයං සංකිලෙසො ච වාසනා චා''ති වුත්තං. **''ඡන්නමතිවස්සතී''**ති එත්තකෙන සංකිලෙසො දස්සිතො. **''විවටං නාතිවස්සතී''**ති එත්තකෙන වාසනා දස්සිතා. **''තස්මා ඡන්නං විවරෙථ, එවං තං නාතිවස්සතී''**ති එත්තකෙන අයං සංකිලෙසො ච දස්සිතො, අයං වාසනා ච දස්සිතා. **ඉදං** ''ඡන්නං...පෙ... වස්සතී''ති සුත්තං සංකිලෙසභාගෙ විසයෙ ච වාසනාභාගෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච** සුත්තං නාම.

''සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''චත්තාරොමෙ මහාරාජා''**තිආදි වුත්තං. ''තෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු කතමෙ පුග්ගලා සංකිලෙසභාගියා, කතමෙ පුග්ගලා වාසනාභාගියා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ යො ච පුග්ගලො''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු චතූසු තමොතමපරායණාදීසු පුග්ගලෙසු. තස්සත්ථො පාකටො. **ඉදං** ''චත්තාරොමෙ''තිආදිකං සුත්තං සංකිලෙසභාගියෙසු ද්වීසු පුග්ගලෙසු ච වාසනාභාගියෙසු ද්වීසු පුග්ගලෙසු ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච** සුත්තං නාම.

නානාවිධං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං නාමා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **තත්ථ කතමං**

සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්ත''න්තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

අයසං යං බන්ධනඤ්ච දාරුජං යං බන්ධනඤ්ච පබ්බජං යං බන්ධනඤ්ච ලොකෙ අත්ථි, **තං** අයසාදිබන්ධනං ''දළ්හං බන්ධන''න්ති **ධීරා** බුද්ධාදයො පණ්ඩිතපුරිසා න ආහු. මණිකුණ්ඩලෙසු ච පුත්තෙසු ච දාරෙසු ච යා **සාරත්තරත්තා** බලවරාගරත්තා අපෙක්ඛා ලොකෙ විජ්ජති, තං සාරත්තරත්තඅපෙක්ඛාසඞ්ඛාතං රාගබන්ධනං ''දළ්හං බන්ධන''න්ති **ධීරා** පණ්ඩිතපුරිසා ආහු. ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** සාරත්තරත්තඅපෙක්ඛාසඞ්ඛාතො අකුසලධම්මො **සංකිලෙසො** දස්සිතො.

''කෙන නිබ්බෙධො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''එත''**න්තිආදි වුත්තං. **ධීරා** පණ්ඩිතපුරිසා **එතං** රාගබන්ධනං ''දළ්හං බන්ධන''න්ති ආහු. **එතං** රාගබන්ධනං **ඔහාරිනං** හෙට්ඨා අපායං අවහරණං හොති, **සිථිලං** බන්ධනට්ඨානෙ ඡවිආදීනි අකොපෙතත්තා සිථිලං හොති, **දුප්පමුඤ්චං** ලොභවසෙන එකවාරම්පි උප්පන්නස්ස රාගබන්ධනස්ස දුම්මොචයත්තා දුප්පමුඤ්චං හොති, පණ්ඩිතපුරිසා **එතම්පි** වුත්තප්පකාරං රාගබන්ධනම්පි මග්ගෙන **ඡෙත්වාන** අනපෙක්ඛිනො හුත්වා කාමසුඛං පහාය පරිබ්බජන්ති. ඉති ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** මග්ගො **නිබ්බෙධො** දස්සිතො. **ඉදං** ''අයස''න්තිආදිකං සුත්තං රාගාදිසංකිලෙසභාගෙ විසයෙ ච වාසනාභාගෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං** නාම.

107. භික්ඛවෙ, **යඤ්ච චෙතෙති** යඤ්ච චෙතනං නිබ්බත්තෙති, **යඤ්ච පකප්පෙති** යඤ්ච පකප්පනං කරොති, **යඤ්ච අනුසෙති** යඤ්ච අනුසයනං භවති, **එතං** චෙතනං එතං පකප්පනං එතං අනුසයනං විඤ්ඤාණස්ස ඨිතියා **ආරම්මණං** පච්චයො හොති. **ආරම්මණෙ** පච්චයෙ සති තස්ස අභිසඞ්ඛාර **විඤ්ඤාණස්ස** පතිට්ඨා හොති. තස්මිං අභිසඞ්ඛාර**විඤ්ඤාණෙ** පතිට්ඨිතෙ විරූළ්හෙ සති ආයතිං **පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති** විඤ්ඤාණාදිනිබ්බත්ති හොති. ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා සති ආයතිං ජාතිජරාමරණං සම්භවති. ආයතිං සොක…පෙ…. සමුදයො හොති.

භික්ඛවෙ, චෙ නො චෙතෙති, චෙ නො පකප්පෙති, අථ තථාපි චෙ **අනුසෙති** අනුසයනං භවති, එවං සති **එතං** අනුසයනං **විඤ්ඤාණස්ස** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස **ආරම්මණං** පච්චයො හොති…පෙ…. සමුදයො හොති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** වුත්තප්පකාරො චෙතයනාදිකො අකුසලධම්මො **සංකිලෙසො** දස්සිතො.

''කෙන නිබ්බෙධො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''යතො ච''**තිආදි වුත්තං. භික්ඛවෙ, යතො ච අරියමග්ගිකො නෙව චෙතෙති, නො ච

පකප්පෙති, නො ච අනුසෙති, එතං අචෙතයනං එතං අකප්පනං එතං අනනුසයනං **විඤ්ඤාණස්ස** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස **ආරම්මණං** පච්චයො න හොති…පෙ…. ආයතිං ජාතිජරාමරණං නිරුජ්ඣති, ආයතිං සොක…පෙ…. යාසා නිරුජ්ඣන්ති…පෙ…. නිරොධො හොති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අරියමග්ගො **නිබ්බෙධො** දස්සිතො. **ඉදං** ''යඤ්ච භික්ඛවෙ''තිආදිකං සුත්තං සංකිලෙසභාගෙ විසයෙ ච නිබ්බෙධභාගෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච** සුත්තං නාම.

108. නානාවිධං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුථුජ්ජනො **සමුද්දො** ජලසාගරසමුද්දො ''සමුද්දො සමුද්දො''ති භාසති. කෙනට්ඨෙන භාසති? දුප්පූරණට්ඨෙන ච සංසරණට්ඨෙන ච දුරතික්කමනට්ඨෙන ච සමුද්දොති භාසති. එවං සති, භික්ඛවෙ, එසො ජලසාගරසමුද්දො **අරියස්ස** භගවතො විනයෙ වුත්තප්පකාරට්ඨෙන සමුද්දො න හොති. භික්ඛවෙ, **එසො** ජලසාගරසමුද්දො මහා උදකරාසි මහා උදකණ්ණවො හොති. භික්ඛවෙ, චක්ඛු පුරිසස්ස සමුද්දො හොති, **තස්ස** චක්ඛුස්ස **රූපමයො** රූපායතනමයො වෙගො. කෙනට්ඨෙන? පථවිතො යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා නීලාදිරූපාරම්මණං සමොසරන්තම්පි දුප්පූරණට්ඨෙන ච අනමතග්ගෙ සංසාරෙ සංසරණට්ඨෙන ච දුරතික්කමනට්ඨෙන ච චක්ඛුමෙව සමුද්දො හොති. නීලාදිරූපායතනස්ස අප්පමෙය්‍යස්ස අප්පමෙය්‍යෙන ඌමිමයෙන වෙගෙන සංසරණට්ඨෙන නීලාදිරූපමෙව වෙගො හොති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** චක්ඛු සමුද්දො රූපමයො වෙගො ච **සංකිලෙසො** සංකිලෙසහෙතු දස්සිතො.

''කෙන අසෙක්ඛො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''යො තං''**න්තිආදි වුත්තං. යස්මිං අරහත්තඵලෙ ඨිතො **යො** අරහා රූපමයං තං වෙගං **සහති** මනාපෙ රූපෙ රාගං, අමනාපෙ රූපෙ දොසං, අසමපෙක්ඛනෙ මොහං අනුප්පාදෙන්තො හුත්වා උපෙක්ඛකභාවෙන සහති, **අයං** අරහා, භික්ඛවෙ, සඌමිං සාවට්ටං සගහං සරක්ඛසං චක්ඛුසමුද්දං අතරීති වුච්චති, තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණොති වුච්චති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අරහත්තඵලභූතො **අසෙක්ඛො** දස්සිතො.

''සොතං භික්ඛවෙ''තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන යථාසම්භවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදං ''සමුද්දො''තිආදිකං සුත්තං සංකිලෙසභාගෙ විසයෙ ච

අසෙක්ඛභාගෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච** සුත්තං නාම.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''ඡයිමෙ''**තිආදි වුත්තං. භික්ඛවෙ, ලොකස්මිං සත්තානං **අනයාය** අනත්ථාය පාණීනං බ්‍යාබාධාය ඉමෙ මයා වුච්චමානා බළිසා ඡ භවන්ති. කතමෙ ඡ? භික්ඛවෙ, **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤෙය්‍යා ඉට්ඨා **කන්තා** කාමනීයා **මනාපා** මනවඩ්ඪකා **පියරූපා** පියසභාවා **කාමූපසංහිතා** කිලෙසකාමසහිතා **රජනීයා රූපා** නීලාදිරූපාරම්මණා සන්ති, **තං** වුත්තප්පකාරං රූපං භික්ඛු **චෙ අභිනන්දති** සප්පීතිකතණ්හාය අභිමුඛො නන්දති, **චෙ අභිවදති** ''අහො සුඛං අහො සුඛ''න්ති වදාපෙන්තියා තණ්හායනවසෙන අභිවදති, **චෙ අජ්ඣොසාය තිට්ඨති** ගිලිත්වා විය පරිනිට්ඨපෙත්වා තිට්ඨති, එවං සති, භික්ඛවෙ, **අයං** භික්ඛු ''ගිලිතබළිසො...පෙ.... පාපිමතො''ති වුච්චති. එත්ථ ච නීලාදිභෙදෙන අනෙකවිධත්තා ''රූපා ඉට්ඨා...පෙ.... රජනීයා''ති බහුවචනනිද්දෙසො කතොපි රූපායතනරූපාරම්මණභාවෙන ච චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යභාවෙන ච එකවිධතං අනතිවත්තනතො ''ත''න්ති එකවචනනිද්දෙසො කතොති වෙදිතබ්බො. **''සන්ති, භික්ඛවෙ, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා''**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන යථාසම්භවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදිකො ඡබ්බිධො බළිසො **සංකිලෙසො** කිලෙසහෙතු දස්සිතො.

''කෙන අසෙක්ඛො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''සන්ති ච''**තිආදි වුත්තං.

අභෙදි භින්දි, **පරිභෙදි** පරිසමන්තතො භින්දි. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අරහත්තඵලභූතො **අසෙක්ඛො** දස්සිතො. **ඉදං** ''ඡයිමෙ''තිආදිකං සුත්තං වුත්තනයෙන සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං නාම.

109. නානාවිධං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං.

අයං ලොකො සත්තලොකො **සන්තාපජාතො** ඤාතිබ්‍යසනාදිවසෙන ජාතසොකසන්තාපො චෙව රාගාදිවසෙන ජාතපරිළාහසන්තාපො ච **ඵස්සපරෙතො** අනෙකෙහි දුක්ඛසම්ඵස්සෙහි අභිභූතො **රොදං** රොදන්තො වදති. කින්ති වදති? අත්තනා ඵුට්ඨං දුක්ඛං අභාවිතකායතාය අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො හුත්වා ''අහො දුක්ඛං, ඊදිසං දුක්ඛං මය්හං සත්තුනොපි මා

හොතූ’’තිආදිනා රොදන්තො විලපන්තො වදති, ‘‘කස්මා එවං වදතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අත්තතො යෙන යෙන හි මඤ්ඤන්තී’’**තිආදි වුත්තං. එතෙ සත්තා යෙන යෙන කාමජ්ඣොසාදිනා පකාරෙන අත්තතො දුක්ඛස්ස පටිකාරං මඤ්ඤන්ති, **තතො** පකාරතො **අඤ්ඤථා** අඤ්ඤෙන පකාරෙන **තං** දුක්ඛං තිකිච්ඡිතබ්බං **හි** යස්මා හොති.

අඤ්ඤථාභාවීති යස්මා රොදං රොදන්තො වදති, යෙන යෙන වා පරවිහිංසාදිපකාරෙන අත්තනො වඩ්ඪිං මඤ්ඤන්ති ආසීසන්ති, තතො පකාරතො අඤ්ඤථා අවඩ්ඪි එව හොති. **තං** ආසීසිතබ්බං අඤ්ඤථාභාවි අවඩ්ඪිතභාවි එව **හි** යස්මා හොති, තස්මා මඤ්ඤිතබ්බස්ස ආසීසිතබ්බස්ස අඤ්ඤථා භවනසීලත්තා රොදං රොදන්තො වදති, අයං සත්තලොකො රොදන්තො ච හුත්වා වදති. ‘‘කි’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘භවසත්තො’’**තිආදි වුත්තං. **භවසත්තො** කාමභවාදීසු සත්තො විසත්තො ලොකො **භවමෙව** කාමභවාදිභවමෙව අභිනන්දති. **යං** භවං අභිනන්දති, තං ජරාමරණාදිඅනෙකබ්‍යසනානුබන්ධත්තා භයානකට්ඨෙන **භයං** හොති. **යස්ස** යතො ජරාමරණාදිතො භායති, තං ජරාමරණාදිදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො **දුක්ඛං** දුක්ඛාධිට්ඨානං හොති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** සන්තාපාදිකො **සංකිලෙසො** සංකිලෙසහෙතු දස්සිතො.

සංකිලෙසො දස්සිතො, ‘‘කෙන නිබ්බෙධො දස්සිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘භවවිප්පහානාය ඛො’’**තිආදි වුත්තං. **භවවිප්පහානාය ඛො** පන කාමභවාදිකස්ස භවස්ස පජහනත්ථාය එව ඉදං මයා අධිගතං මග්ග**බ්‍රහ්මචරියං** වුස්සති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** බ්‍රහ්මචරියභූතො මග්ගො **නිබ්බෙධො** දස්සිතො.

‘‘භවවිප්පහානායා’’තිආදිනා එකන්තෙන නියානිකමග්ගො නිබ්බෙධො ආචරියෙන දස්සිතො, අම්හෙහි ච ඤාතො, ‘‘කතමො අනියානිකමග්ගො’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘යෙ හි කෙචි සමණා වා’’**තිආදි වුත්තං. **හි**-සද්දො වාචාසිලිට්ඨත්ථො. යෙ කෙචි සමණා වා යෙ කෙචි බ්‍රාහ්මණා වා **භවෙන** රූපභවෙන **භවස්ස** කාමභවස්ස විප්පමොක්ඛං ආහංසු, **භවෙන** අරූපභවෙන **භවස්ස** කාමභවස්ස චෙව රූපභවස්ස ච විප්පමොක්ඛං ආහංසු, සබ්බෙ තෙ සමණා වා සබ්බෙ තෙ බ්‍රාහ්මණා වා **භවස්මා** වුත්තප්පකාරභවතො අවිප්පමුත්තා භවන්තීති අහං වදාමි.

‘‘රූපභවාදිනා යෙ ච කාමභවාදිභවස්ස විප්පමොක්ඛං ආහංසූ’’ති වත්තබ්බත්තා විභවෙන භවස්ස නිස්සරණං ආහංසූති දස්සෙතුං **‘‘යෙ වා පනා’’**තිආදි වුත්තං. යෙ වා පන කෙචි සමණා වා යෙ වා පන කෙචි බ්‍රාහ්මණා වා **විභවෙන** උච්ඡෙදදිට්ඨියා **භවස්ස** සංසාරභවස්ස නිස්සරණං ආහංසු, සබ්බෙ තෙ සමණා වා සබ්බෙ තෙ බ්‍රාහ්මණා වා **භවස්මා** සංසාරභවතො අනිස්සටාව හොන්තීති අහං වදාමි. ‘‘කස්මා අනිස්සටා’’ති

වත්තබ්බත්තා අනිස්සටකාරණං දස්සෙතුං **“උපධිං හී”**තිආදි වුත්තං. ඉදං **දුක්ඛං** සංසාරදුක්ඛං **උපධිං** ඛන්ධූපධිකිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධයො පටිච්ච **හි** යස්මා සම්භොති, තස්මා අනිස්සටා හොන්ති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** මිච්ඡාදිට්ඨිසඞ්ඛාතො **සංකිලෙසො** දස්සිතො.

යෙ හි ‘‘කෙචී’’තිආදිනා සංකිලෙසො දස්සිතො, ‘‘කෙන නිබ්බෙධො දස්සිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **“සබ්බුපාදානක්ඛයා”**තිආදි වුත්තං. **සබ්බුපාදානක්ඛයා** අරියමග්ගතො **දුක්ඛස්ස** සංසාරදුක්ඛස්ස සම්භවො නත්ථි. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අරියමග්ගො **නිබ්බෙධො** දස්සිතො.

‘‘වුත්තප්පකාරා අඤ්ඤසුත්තප්පදෙසෙනපි දස්සිතො’’ති දස්සෙතුං **“ලොකමිම”**න්තිආදි වුත්තං. **පුථු** විසුං විසුං අවිජ්ජාය **පරෙතං** අභිභූතං **භූතරතං** භූතෙසු ඉත්ථිපුරිසෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤරතං **භූතං** ඛන්ධපඤ්චකං භවෙහි අපරිමුත්තං ඉමං ලොකං මම චිත්ත ත්වං පස්ස. **යෙ කෙචි භවා** ඉත්තරඛණා වා භවා, දීඝායුකා වා භවා, සාතවන්තො වා භවා, අසාතවන්තො වා භවා පඤ්චක්ඛන්ධා **සබ්බධි** ‘‘උද්ධං අධො තිරිය’’න්ති ඉමෙසු සබ්බෙසු **සබ්බත්ථතාය** සබ්බත්ථභාවෙන අහෙසුං, **සබ්බෙ තෙ** වුත්තප්පකාරා භවා නිච්චධුවරහිතත්තා **අනිච්චා** සම්පීළිතත්තා **දුක්ඛා** විපරිණාමභාවතො **විපරිණාමධම්මා** අහෙසුං. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අවිජ්ජාදිකො **සංකිලෙසො** දස්සිතො.

‘‘ලොකමිම’’න්තිආදිනා සංකිලෙසො දස්සිතො, ‘‘කෙන නිබ්බෙධො දස්සිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **“එවමෙත”**න්තිආදි වුත්තං. **එවං** වුත්තප්පකාරෙන **එතං** ඛන්ධපඤ්චකං යථාභූතං **සම්මප්පඤ්ඤාය** සස්ස අත්තනො මග්ගපඤ්ඤාය, විපස්සනාපඤ්ඤාය වා **පස්සතො** පස්සන්තස්ස පුග්ගලස්ස භවතණ්හා පහීයති, සම්මප්පඤ්ඤාය යථාභූතං ඛන්ධපඤ්චකං පස්සන්තො **විභවං** උච්ඡෙදදිට්ඨිං **නාභිනන්දති** න පත්ථෙති. තස්ස පුග්ගලස්ස සබ්බසො තණ්හානං ඛයා **අසෙසවිරාගනිරොධො** අසෙසවිරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන නිරොධො නිරුජ්ඣනං **නිබ්බානං** නිබ්බුති හොති. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** මග්ගො **නිබ්බෙධො** දස්සිතො.

‘‘එවමෙත’’න්තිආදිනා නිබ්බෙධො දස්සිතො, ‘‘කෙන අසෙක්ඛො දස්සිතො’’ති වත්තබ්බත්තා **“තස්ස නිබ්බුතස්සා”**තිආදි වුත්තං. තණ්හාදිට්ඨිනිබ්බුතස්ස තස්ස **භික්ඛුනො අනුපාදා** කිලෙසාභිසඞ්ඛාරානං අනුප්පාදනතො අග්ගහණතො පුනබ්භවො න හොති, එවංභූතෙන අරියපුග්ගලෙන පුබ්බෙ අත්තානං අභිභූතො පඤ්චවිධො මාරො විජිතො අහොසි, අනෙන අරියපුග්ගලෙන පඤ්චහි මාරෙහි සඞ්ගාමො විජිතො, සඞ්ගාමෙ, ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු වා **තාදී** තාදිලක්ඛණප්පත්තො අරියපුග්ගලො

සබ්බභවානි **උපච්චගා** අතික්කන්තොව ජාතො. **ඉති** ඉමිනා සුත්තප්පදෙසෙන **අයං** අසෙක්ඛො දස්සිතො. **ඉදං** වුත්තප්පකාරං ''අයං ලොකො''තිආදිකං සුත්තං සංකිලෙසභාගෙ විසයෙ ච නිබ්බෙධභාගෙ විසයෙ ච අසෙක්ඛභාගෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන එකදෙසවසෙන පවත්තනතො **සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච** සුත්තං නාම.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''චත්තාරොමෙ''**තිආදි වුත්තං. අන්ධපුථුජ්ජනො සංසාරසොතස්ස අනුකූලභාවෙන ගච්ඡනතො **අනුසොතගාමී** නාම, කල්‍යාණපුථුජ්ජනො සංසාරසොතස්ස නිබ්බිදානුපස්සනාදීහි පටික්කූලවසෙන පවත්තනතො **පටිසොතගාමී** නාම, සෙක්ඛො අචලප්පසාදාදිසමන්නාගමෙන ඨිතසභාවත්තා **ඨිතත්තො** නාම, අසෙක්ඛො සංසාරපාරඞ්ගතවසෙන තිට්ඨනතො **''ථලෙ තිට්ඨතී''**ති වුච්චති.

''තෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු කතමො පුග්ගලො සංකිලෙසභාගියාදී''ති වත්තබ්බභාවතො **''තත්ථ යොය''**න්තිආදි වුත්තං.

110. නානාවිධං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතම''**න්තිආදි වුත්තං.

අභිජාතියො පුග්ගලා ඡ සංවිජ්ජන්ති ලොකස්මිං, කණ්හෙ නීචෙ කුලෙ නිබ්බත්තො **කණ්හාභිජාතිකො,** කණ්හධම්මසමන්නාගතත්තා වා **කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො** හුත්වා **කණ්හං** කාළකං දසවිධං දුස්සීල්‍යධම්මං **අභිජායති** පසවති, එසො පුග්ගලො අත්ථි. වුත්තප්පකාරෙන කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො හුත්වා **සුක්කං** දසවිධං කුසලධම්මං අභිජායති, එසො පුග්ගලො අත්ථි. කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො හුත්වා අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං **අච්චන්තදිට්ඨං** නිබ්බානං ආරාධෙති, එසො පුග්ගලො අත්ථි. වුත්තවිපරියායෙන තයො පුග්ගලා ජානිතබ්බා.

''තෙසු කතමෙ පුග්ගලා සංකිලෙසභාගියා''තිආදිනා වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ යො වා''**තිආදි වුත්තං.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''චත්තාරිමානී''**තිආදි වුත්තං.

111. නානාවිධං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්චා''**තිආදි වුත්තං.

මානුසත්තං මනුස්සභාවං ලද්ධාන කිච්චං, අකිච්චඤ්ච ද්වෙ භවන්ති, ද්වෙ කිච්චානියෙව කත්තබ්බානි. තෙනාහ අට්ඨකථාචරියො (නෙත්ති. අට්ඨ. 111) ''කත්තබ්බ''න්ති දස්සෙති. ''කතමං කත්තබ්බං කිච්ච''න්ති වත්තබ්බත්තා කත්තබ්බකිච්චං දස්සෙතුං **''සුකිච්චං චෙවා''**තිආදි වුත්තං. පුඤ්ඤානි ච කත්තබ්බත්තා සුකිච්චං එව, සංයොජනවිප්පහානං වා කත්තබ්බත්තා සුකිච්චං නාමාති යොජනා.

''තත්ථ සුත්තෙ කතමෙන කතමො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''සුකිච්චංචෙව පුඤ්ඤානීති වාසනා, සංයොජනවිප්පහානං වාති නිබ්බෙධො''**ති වුත්තො.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''පුඤ්ඤානි කරිත්වානා''**තිආදි වුත්තං. පුඤ්ඤානි කරිත්වාන **කතපුඤ්ඤා** පුග්ගලා **සග්ගා** සග්ගතො සග්ගංයෙව වජන්ති. **සංයොජනප්පහානා** අරියා **ජරාමරණා** ජරාමරණතො විප්පමුච්චන්ති.

''තත්ථ සුත්තෙ කතමෙන කතමො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා ''පුඤ්ඤානි කරිත්වාන, සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා'ති වාසනා, 'සංයොජනප්පහානා, ජරාමරණා විප්පමුච්චන්තී'ති නිබ්බෙධො''ති වුත්තං.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''ද්වෙමානී''**තිආදි වුත්තං. ''කතමෙන කතමො දස්සිතො''ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ යො...පෙ.... අයං නිබ්බෙධො''**ති වුත්තං.

නානාවිධං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්ත''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ තණ්හාසංකිලෙසභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සුත්තෙසු තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං තණ්හාපක්ඛෙනෙව නිද්දිසිතබ්බං, බහුවිසයත්තා නියමෙත්වාන නිද්ධාරෙස්සාමීති වුත්තං හොති. ''කෙන පකාරෙන නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තීහි තණ්හාහී''**තිආදි වුත්තං. **භවතණ්හායාති** රූපභවතණ්හාය. **විභවතණ්හායාති** අරූපභවතණ්හාය. යෙන යෙන වා පන **වත්ථුනා** තණ්හාපභෙදඋච්ඡෙදාදිවත්ථුනා **අජ්ඣොසිතා** භවතණ්හාදිවසෙන අජ්ඣොසිතා, තෙන තෙන පකාරෙන තණ්හාදිනා වා තණ්හාපභෙදඋච්ඡෙදාදිවත්ථුනා වා තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං.

තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං තණ්හාපක්ඛෙනෙව නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන වුත්තං, අම්හෙහි ච ලක්ඛිතං, ''දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං කෙන පක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ**

දිට්ඨිසංකිලෙසභාගිය''න්තිආදි වුත්තං. **යෙන යෙන වා පන වත්ථුනාති** දිට්ඨිප්පභෙදඅමරාවික්ඛෙපාදිවත්ථුනා.

දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං දිට්ඨිපක්ඛෙනෙව නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන වුත්තං, අම්හෙහි ච ලක්ඛිතං, ''දුච්චරිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං කෙන පකාරෙන නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ දුච්චරිතසංකිලෙසභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං. තථෙව වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ තණ්හාවොදානභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං, **''දිට්ඨිවොදානභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං, **''දුච්චරිතවොදානභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං.

112. යස්මිං සාසනපට්ඨානෙ අට්ඨාරස මූලපදා දට්ඨබ්බා, තං සාසනපට්ඨානං සොළසහි සංකිලෙසභාගියාදීහි සුත්තෙහි එකදෙසනිද්ධාරණවසෙන විභජිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කිං පන තං සාසනපට්ඨානං තෙහි සොළසහි එව සංකිලෙසභාගියාදීහි විභජිතබ්බං, උදාහු අඤ්ඤෙහි සුත්තෙහිපි විභජිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා අඤ්ඤෙහි අට්ඨවීසසුත්තෙහිපි විභජිතුං **''තත්ථ කතමෙ අට්ඨාරස මූලපදා? ලොකියං ලොකුත්තර''**න්තිආදි වුත්තං. ''යදි අඤ්ඤෙහිපි අට්ඨවීසසුත්තෙහි විභජිතබ්බං, එවං සති 'ලොකිය'න්තිආදිවචනමෙව වත්තබ්බං, කස්මා 'තත්ථ කතමෙ අට්ඨාරස මූලපදා'ති වුත්තා''ති චෙ? තස්ස සාසනපට්ඨානවිභාගො අට්ඨාරසහි මූලපදෙහි සඞ්ගහිතො, අට්ඨාරස මූලපදාපි විභජිතෙ සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බා, තස්මා මූලපදා විභත්තායෙව. තානි මූලපදානි විභජිතුං **''තත්ථ කතමෙ අට්ඨාරස මූලපදා''**ති වුත්තං. **අට්ඨකථායං** (නෙත්ති. අට්ඨ. 112) පන –

> ''එවං සොළසවිධෙන සාසනපට්ඨානං නානාසුත්තෙහි උදාහරණවසෙන විභජිත්වා ඉදානි අට්ඨවීසතිවිධෙන සාසනපට්ඨානං දස්සෙන්තෙන යස්මා අයම්පි පට්ඨානවිභාගො මූලපදෙහි සඞ්ගහිතො, න ඉමස්සාපි තෙහි අසඞ්ගහිතො පදෙසො අත්ථි, තස්මා මූලපදං, විභජිතබ්බතඤ්ච දස්සෙතුං 'තත්ථ කතමෙ අට්ඨාරස මූලපදා'ති පුච්ඡාය වසෙන මූලපදානි උද්ධරිත්වා 'ලොකියං ලොකුත්තර'න්තිආදිනා නව තිකා, ඵවො චාති අට්ඨවීසතිවිධං සාසනපට්ඨානං උද්දිට්ඨ''න්ති –

වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු සොළසහාරපඤ්චකනයඅට්ඨාරසමූලපදෙසු කතමානි පදානි මූලපදානි හොන්තීති පුච්ඡති. ලොකෙ නියුත්තො සභාවධම්මොති **ලොකියො,** ලොකෙ වා විදූහි විදිතො සභාවොතිපි **ලොකියො,** ලොකියො සභාවධම්මො අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති තං විසෙසසුත්තං **ලොකියං** නාම. එස නයො **''ලොකුත්තර''**න්තිආදීසුපි වෙදිතබ්බො. ජානාතීති **ඤාණං,** ඤාණං අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති **ඤාණං.** ඤාතබ්බාති **ඤෙය්‍යා,** ඤෙය්‍යා අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති **ඤෙය්‍යං.** එසෙව නයො –

‘‘ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්චා’’ති එත්ථාපි වෙදිතබ්බො. නිබ්බානං පඨමං පස්සතීති **දස්සනං,** පඨමමග්ගඤාණං, දස්සනං අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති **දස්සනං.** භාවනා අස්ස විසෙසසුත්තස්ස පාළියා අත්ථීති **භාවනා. ‘‘දස්සනඤ්ච භාවනා චා’’**ති එත්ථාපි එස නයො වෙදිතබ්බො. සස්ස අත්තනො වචනන්ති **සකං,** සකං වචනං **සකවචනං,** භගවතො වචනන්ති අත්ථො. පරස්ස වචනං **පරවචනං.** විස්සජ්ජනීයො අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති **විස්සජ්ජනීයං.** නත්ථි විස්සජ්ජනීයො අස්ස විසෙසසුත්තස්සාති **අවිස්සජ්ජනීයං.** කම්මං අස්ස විසෙසසුත්තස්ස අත්ථීති **කම්මං.** විපාකො අස්ස පාඨස්ස අත්ථීති **විපාකො.** සෙසෙසුපි අස්සත්ථිඅත්ථො ගහෙතබ්බො. අථ වා ලොකියාදිඅත්ථො මුඛ්‍යත්ථො, තංවාචකසුත්තම්පි ඨානූපචාරෙන වුත්තං. බුද්ධාදීනං ගුණෙ අභිත්ථවති එතෙන සුත්තප්පදෙසෙනාති **ථවො,** සුත්තප්පදෙසො.

‘‘තෙසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තෙසු කතමං සුත්තං ලොකියං සුත්ත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං ලොකිය’’**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තෙසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තෙසු **කතමං** සුත්තං ලොකියං සාසනපට්ඨානං සුත්තන්ති පුච්ඡති.

භික්ඛවෙ, ධෙනුයා ථනෙහි නික්ඛන්තං සජ්ජුඛීරං නික්ඛන්තක්ඛණෙ **න මුච්චති** න පරිණමති ඛීරභාවං පජහිත්වා දධිභාවං න පාපුණාති, තක්කාදිඅම්බිලසමායොගතො පච්ඡා ඛීරභාවං පජහති දධිභාවං පාපුණාති ඉව, එවං යෙන බාලෙන පාපං යං කම්මං කතං, තං කම්මං කරණක්ඛණෙ තස්ස බාලස්ස අපායදුක්ඛාදිනිබ්බත්තාපනවසෙන න විපච්චති. දුතියෙ පන වා තතියාදිම්හි වා අත්තභාවෙ විපච්චති. **භස්මච්ඡන්නො** ඡාරිකාය පටිච්ඡන්නො **පාවකො** අග්ගි අක්කන්තං ජනං අක්කමනක්ඛණෙ න ඩහති. ඡාරිකං පන තාපෙත්වා කාලන්තරෙ ඩහති ඉව, එවං යෙන බාලෙන පාපං යං කම්මං කතං, තං කම්මං කරණක්ඛණෙ තං බාලං අපායදුක්ඛාදිනිබ්බත්තාපනවසෙන ඩහාපෙන්තං හුත්වා න අන්වෙති. දුතියෙ වා තතියාදිම්හි වා අත්තභාවෙ අපායදුක්ඛාදිනිබ්බත්තාපනවසෙන ඩහාපෙන්තං හුත්වා ඩහන්තං තං බාලං තං අන්වෙතීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘න හි…පෙ…. පාවකො’’ති සුත්තං ලොකියෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකියං** නාම.

‘‘එත්තකමෙව ලොකිය’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘චත්තාරිමානි’’**තිආදි වුත්තං. අත්ථො පාකටො. **ඉදං** ‘‘චත්තාරිමානි…පෙ…. කාළපක්ඛෙව චන්දිමා’’ති සුත්තං ලොකියෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකියං** නාම.

‘‘එවං දුවිධංයෙව ලොකිය’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, ලොකධම්මා’’**තිආදි වුත්තං. අත්ථො පාකටො. **ඉදං** ‘‘අට්ඨිමෙ’’තිආදිකං සුත්තං ලොකියෙසු අට්ඨවිධෙසු අත්ථෙසු වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකියං** නාම.

නානාවිධං ලොකියං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කතමං සුත්තං ලොකුත්තර’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං ලොකුත්තර’’**න්තිආදි වුත්තං. ඉතො පරෙසුපි එස නයො වෙදිතබ්බො. **තත්ථා**ති තෙසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සුත්තෙසු.

ඡෙකෙන සාරථිනා සුදන්තා අස්සා සමථඞ්ගතා යථා, එවං **පහීනමානස්ස** පහීනනවවිධමානස්ස **යස්ස** අනාසවස්ස භික්ඛුනො **ඉන්ද්‍රියානි** ඡබ්බිධානි චක්ඛුන්ද්‍රියාදීනි සමථඞ්ගතානි. **තාදිනො** තාදිලක්ඛණෙන සමන්නාගතස්ස අනාසවස්ස **තස්ස** භික්ඛුනො දෙවාපි මනුස්සාපි පිහයන්තීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘යස්සින්ද්‍රියානී’’තිආදිකං සුත්තං ලොකුත්තරෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකුත්තරං** නාම.

‘‘එත්තකමෙවා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ ඉන්ද්‍රියානී’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ‘‘පඤ්චිමානී’’තිආදිකං සුත්තම්පි ලොකුත්තරෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකුත්තරං** නාම. (1)

‘‘ලද්ධාන මානුසත්තං ද්වෙ, කිච්චං අකිච්චමෙව චා’’තිආදිකා ද්වෙ ගාථා වුත්තා. **ඉහ** ගාථාසු ‘‘සුකිච්චං චෙව පුඤ්ඤානී’’ති **යං** ගාථාපදඤ්ච ‘‘පුඤ්ඤානි කරිත්වාන, සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා’’ති **යං** ගාථාපදඤ්ච වුත්තං, **ඉදං** ගාථාපදං ලොකියෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ලොකියං** නාම.

ඉහ ගාථාසු ‘‘සංයොජනවිප්පහානං වා’’ති **යං** ගාථාපදඤ්ච ‘‘සංයොජනවිප්පහානා, ජරාමරණා විප්පමුච්චන්තී’’ති **යං** ගාථාපදඤ්ච වුත්තං, **ඉදං** ගාථාපදං වුත්තනයෙන ලොකුත්තරං නාම. **ඉදං** ‘‘ලද්ධානා’’තිආදිකං වුත්තප්පකාරෙන ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච.

භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණෙ ආහාරෙ ආහාරපටිබද්ධෙ ඡන්දරාගෙ සති නාමරූපස්ස අවක්කන්ති හොති. ‘‘විඤ්ඤාණෙ...පෙ.... හොතී’’ති **ඉදං** වුත්තනයෙන ලොකියං නාම. ‘‘විඤ්ඤාණෙ...පෙ.... නිරොධො’’ති **ඉදං** සුත්තං ලොකුත්තරං නාම. **ඉදං** ‘‘විඤ්ඤාණෙ චෙ භික්ඛවෙ’’තිආදිකං සුත්තං ලොකියෙ අත්ථෙ ච ලොකුත්තරෙ අත්ථෙ ච එකදෙසවසෙන වාචකඤාපකවසෙන පවත්තනතො **ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච**. (2)

113. සත්තලොකෙ සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම **ක්වචි** දිසායං චෙතසා **අත්තනා** අත්තතො පියතරං අඤ්ඤං නෙව අජ්ඣගා, අත්තාව පියතරො යථා, එවං **පරෙසං** සත්තානං **පුථු** විසුං විසුං අත්තාව **පියො** පියතරො, තස්මා අත්තනොව පියතරත්තා **අත්තකාමො** අත්තනො හිතකාමො පණ්ඩිතො සත්තලොකො අත්තානං උපමං කත්වා පරං **න හිංසෙ** න හිංසෙය්‍යාති යොජනා. **ඉදං** ''සබ්බා දිසා''තිආදිකං සුත්තං සත්තෙසු වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **සත්තාධිට්ඨානං** නාම.

යෙ කෙචි ඛීණාසවා පුග්ගලා **භූතාව** න භවිස්සන්ති, **සබ්බෙ** තෙ ඛීණාසවා පුග්ගලා **දෙහං** අත්තභාවං පහාය නිබ්බානං ගමිස්සන්ති. යෙ ච පුථුජ්ජනාදයො සත්තා පුනබ්භවෙසු භවිස්සන්ති, **සබ්බෙ** තෙ පුථුජ්ජනාදයො සත්තා **දෙහං** අත්තභාවං පහාය පරලොකං ගමිස්සන්ති, තං **සබ්බජානිං** සබ්බස්ස සත්තස්ස හානිං මරණං, විනාසං වා කුසලො යො පුග්ගලො විජානාති, සො **කුසලො** පුග්ගලො තං සබ්බජානිං විදිත්වා ආතාපියො බ්‍රහ්මචරියං චරෙය්‍යාති යොජනා. **ඉදං** ''යෙ කෙචී''තිආදිකං වුත්තනයෙන සත්තාධිට්ඨානං.

සත්තහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කල්‍යාණමිත්තං යාවජීවං කුසලෙන පුග්ගලෙන න විජහිතබ්බං. කතමෙහි සත්තහි? පරිසුද්ධසීලසම්පත්තිපරිසුද්ධදිට්ඨිසම්පත්තීහි සමන්නාගතත්තා **පියො** ච පියායිතබ්බො ච හොති, පාසාණඡත්තං විය **ගරු ච** හොති, සම්භාවෙතබ්බතාය **භාවනීයො ච** හොති, ''කාලෙන වදාමි, නො අකාලෙනා''තිආදිකෙ පඤ්චධම්මෙ අත්තනි උපට්ඨාපෙත්වා සබ්‍රහ්මචාරීනං වා සිස්සානං වා විනිච්ඡයඋල්ලුම්පනඔවාදදානභාවෙ ඨත්වා **වත්තා ච** හොති, සබ්‍රහ්මචාරීහි වා සිස්සාදීහි වා වුච්චමානො සුවචො හුත්වා තෙසං **වචනක්ඛමො ච** හොති, සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිගම්භීරං වා අඤ්ඤං ගම්භීරං වා **කථං කත්තා ච** හොති, ධම්මවිනයාදිවසෙනෙව දීපනතො **අට්ඨානෙ ච න නියොජකො** හොති. ඉමෙහි සත්තහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කල්‍යාණමිත්තං යාවජීවං න විජහිතබ්බං. **ඉදං** ''සත්තහී''තිආදිවචනං භගවා අවොච. **ඉදං** ''සත්තහී''තිආදිකං වචනං සුගතො වත්වා අථාපරං **එතං** ගාථාවචනං සත්ථා අවොච. කිං අවොච?

> ''පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
> ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, න චට්ඨානෙ නියොජකො;
> තං මිත්තං මිත්තකාමෙන, යාවජීවම්පි සෙවිය''න්ති. –

එතං ගාථාවචනං සත්ථා අවොචාති යොජනා. ''න ච අට්ඨානයොජකො''ති පාඨො අත්ථි. **ඉදං** ''සත්තහී''තිආදිකං වචනං සත්තාධිට්ඨානං.

ලොකෙ යං කාමසුඛඤ්ච යං ඉදං දිවියං සුඛඤ්ච අත්ථි, **එතෙ** කාමසුඛදිවියසුඛා තණ්හාක්ඛයසුඛස්ස සොළසිං කලං න අග්ඝන්තීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘යඤ්චා’’තිආදිකං සුත්තං ධම්මාධිට්ඨානං.

යත්ථ නිබ්බානෙ දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං අසොකං විරජං ඛෙමං තං නිබ්බානං සුසුඛං වතාති යොජනා. **ඉදං** ‘‘සුසුඛ’’න්තිආදිකං සුත්තම්පි ධම්මාධිට්ඨානං. (3)

තීසු භවෙසු සත්තානං ජනනතො තණ්හාසඞ්ඛාතං **මාතරඤ්ච,** පිතරං නිස්සාය මානස්ස උප්පජ්ජනතො මානසඞ්ඛාතං **පිතරඤ්ච,** රට්ඨෙ ලොකො රට්ඨිස්සරං රාජානං භජති විය ද්වින්නං සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨීනං සබ්බදිට්ඨිගතෙහි භජනීයත්තා සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙ **ඛත්තියෙ ද්වෙ රාජානො ච,** ආයසාධකො පුරිසො රට්ඨෙ අත්ථං අනුචරති ඉව නන්දිරාගස්ස ද්වාදසායතනෙ අනුචරණතො නන්දිරාගසඞ්ඛාතෙන අනුචරෙණෙන සහ පවත්තනට්ඨානං ද්වාදසායතනසඞ්ඛාතං **රට්ඨඤ්ච** ඛීණාසවො යො බ්‍රාහ්මණො හනති, සො බ්‍රාහ්මණො හන්ත්වා **අනීඝො** නිද්දුක්ඛො හුත්වා යාතීති යොජනා. ඉහ ‘‘මාතර’’න්තිආදිගාථායං ‘‘මාතරං…පෙ…. හන්ත්වා’’ති **ඉදං** ගාථාවචනං ධම්මාධිට්ඨානං. ‘‘අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො’’ති **ඉදං** ගාථාවචනං සත්තාධිට්ඨානං. **ඉදං** ‘‘මාතර’’න්තිආදිකං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච.

‘‘චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ඉද්ධිපාදා’’ති **ඉදං** සුත්තප්පදෙසවචනං ධම්මාධිට්ඨානං. සො චතූහි ඉද්ධිපාදෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො **කායෙපි** කරජකායෙපි **චිත්තං** පාදකජ්ඣානචිත්තං **සමොදහති** පක්ඛිපති, සො පුග්ගලො දිස්සමානකායෙන ගන්තුකාමො කරජකායගතිකං පාදකජ්ඣානචිත්තං අධිට්ඨහති. **චිත්තෙපි** පාදකජ්ඣානචිත්තෙපි **කායං** කරජකායං **සමොදහති** පක්ඛිපති, සො පුග්ගලො සීඝං අඤ්ඤං ගන්තුකාමො පාදකජ්ඣානචිත්තගතිකං කරජකායං අධිට්ඨහති. **කායෙ** කරජකායෙ **සුඛසඤ්ඤඤ්ච** සුඛවිහාරසඤ්ඤඤ්ච **ලහුසඤ්ඤඤ්ච** ලහුගමනසඤ්ඤඤ්ච ඔක්කමිත්වා අඤ්ඤං ගමනෙය්‍යං ඉච්ඡිතට්ඨානං එකචිත්තක්ඛණෙනෙව ච ගන්ත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. **ඉදං** ‘‘සො’’තිආදිකං සුත්තප්පදෙසවචනං සත්තාධිට්ඨානං. **ඉදං** ‘‘චත්තාරොමෙ’’තිආදිකං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච. (4)

114. යං **සබ්බඤ්ඤුතඤාණං** **ලොකුත්තරං** ලොකං උත්තරිත්වා අභිභවිත්වා ඨිතං, **යෙන** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන භගවා ‘‘සබ්බඤ්ඤූ’’ති වුච්චති, **තස්ස** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පරිහානං නත්ථි, **තං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සබ්බකාලෙ ජානිතුං ආවජ්ජනකාලෙ පවත්තතීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘යං ත’’න්තිආදිකං ඤාණෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙනපි පවත්තනතො **ඤාණං** නාම.

යාය නිබ්බානගාමිනියා මග්ගපඤ්ඤාය ජාතිමරණසඞ්ඛයං පජානාති, සා නිබ්බානගාමිනී මග්ගපඤ්ඤා සබ්බාහි ලොකියාහි පඤ්ඤාහි **සෙට්ඨා** පසත්ථාති යොජනා. **ඉදං** ''පඤ්ඤා හී''තිආදිකං වුත්තනයෙන ඤාණං නාම.

''ධොතක, වො තුම්හාකං සන්තිං අහං කිත්තයිස්සාමී''ති භගවා අවොච. **''දිට්ඨෙ ධම්මෙ** දුක්ඛාදිධම්මෙ වා අත්තභාවෙ වා **සතො** අනිච්චානුපස්සනාදිසතිසම්පන්නො හුත්වා **චරං** චරන්තො යොගාවචරො අනීතිහං **යං සන්තිං** යං නිබ්බානං අරියමග්ගෙන **විදිත්වා ලොකෙ** සංසාරලොකෙ **විසත්තිකං** විසප්පකං තණ්හං **තරෙ** තරෙය්‍යා''ති භගවා අවොච.

ධොතකො භගවන්තං වදති **''මහෙසි** මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධාදී එසනසීල, ගොතම, **සතො** 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'තිආදිසරණසම්පන්නො හුත්වා **චරං** චරන්තො යොගාවචරො උත්තමං **යං සන්තිං** යං නිබ්බානං අරියමග්ගෙන **විදිත්වා ලොකෙ** සංසාරලොකෙ විසත්තිකං තණ්හං **තරෙ** තරෙය්‍යාති **තඤ්ච** වචනං **තඤ්ච** සන්තිං නිබ්බානං අහං **අභිනන්දාමි** අභිපත්ථයාමි, මහෙසි ත්වං, යඤ්ච සම්පජානාසී''ති ධොතකො භගවන්තං වදති.

''ධොතකා''ති ආලපිත්වා භගවා ධොතකං අවොච. **''උද්ධං** අනාගතං උපරි **අධො** අතීතං හෙට්ඨා ච **තිරියඤ්චාපි** මජ්ඣෙ පච්චුප්පන්නං පරිතො ච **ලොකෙ** සංසාරලොකෙ එතං තණ්හං **භවාභවාය** ඛුද්දකභවමහන්තභවත්ථාය **සඞ්ගො** ලග්ගොති **විදිත්වා** විචරන්තො ත්වං තණ්හං **මාකාසි** මා අකාසී''ති භගවා ධොතකං අවොචාති යොජනා. **ඉදං** ''කිත්තයිස්සාමී''තිආදිකං ඤෙය්‍යො විසයෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ඤෙය්‍යං** නාම.

''එත්තකමෙවා''ති වත්තබ්බත්තා **''චතුන්නං භික්ඛවෙ''**තිආදි වුත්තං. භික්ඛවෙ, චතුන්නං **අරියසච්චානං** අරියභාවකරානං සච්චානං **අනනුබොධා** අබුජ්ඣනෙන **අප්පටිවෙධා** අප්පටිවිජ්ඣනෙන **එවං** ඉමිනා කාරණෙන මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච දීඝමද්ධානං ඉදං **සන්ධාවිතං** සන්ධාවනං, ඉදං **සංසරිතං** සංසරණං අහොසීති, භික්ඛවෙ, අජ්ජ **තයිදං** තං ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං මයා අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං...පෙ.... **තයිදං** තං ඉදං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං මයා අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, මම භවතණ්හා උච්ඡින්නා, භවනෙත්ති තණ්හා ඛීණා, ඉදානි මම පුනබ්භවො නත්ථි, **ඉති ඉදං** ''චතුන්න''න්තිආදිකං භගවා අවොච, සුගතො **ඉදං** ''චතුන්න''න්තිආදිකං වත්වා අථාපරං **එතං** ''චතුන්න''න්තිආදිගාථාවචනං සත්ථා අවොචාති යොජෙත්වා ගාථායඤ්ච තථෙව යොජනා කාතබ්බා. **ඉදං** ''චතුන්න''න්තිආදිකං වුත්තනයෙන ඤෙය්‍යං නාම. (5)

‘‘රූපං අනිච්චං…පෙ.… විඤ්ඤාණං අනිච්ච’’න්ති **ඉදං** සුත්තං ඤෙය්‍යො රූපාදිධම්මෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ඤෙය්‍යං** නාම.

එවං ‘‘රූපං අනිච්ච’’න්තිආදිනා පකාරෙන **ජානං** ජානන්තො **එවං** ‘‘රූපං අනිච්ච’’න්තිආදිනා පකාරෙන **පස්සං** පස්සන්තො **අරියසාවකො** අරියස්ස භගවතො සාවකො ‘‘ඉදං රූපං අනිච්ච’’න්ති රූපං පස්සති, ‘‘අයං වෙදනා අනිච්චා’’ති වෙදනං පස්සති, ‘‘අයං සඤ්ඤා අනිච්චා’’ති සඤ්ඤං පස්සති, ‘‘ඉමෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති සඞ්ඛාරෙ පස්සති, ‘‘ඉදං විඤ්ඤාණං අනිච්ච’’න්ති විඤ්ඤාණං පස්සති. **ඉති ඉදං** සුත්තං රූපාදිපස්සනෙ ඤාණෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ඤාණං** නාම.

සො ‘‘රූපං අනිච්ච’’න්තිආදිනා පකාරෙන පස්සන්තො අරියසාවකො **රූපෙන** රූපරාගෙන පරිමුච්චති…පෙ.… **විඤ්ඤාණම්හා** විඤ්ඤාණරාගම්හා පරිමුච්චතීති දුක්ඛස්මා පරිමුච්චතීති අහං වදාමීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘සො පරිමුච්චතී’’තිආදිකං සුත්තං ඤාණෙ ච ඤෙය්‍යො ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච** හොති.

සබ්බෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පච්චයෙහි සඞ්ඛරිතත්තා **සඞ්ඛාරා** ආදිඅන්තවන්තභාවතො, අනිච්චන්තිකභාවතො, තාවකාලිකභාවතො ච ඛණපරිත්තභාවතො **අනිච්චා** භවන්ති. **ඉදං** ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති සුත්තපදෙසවචනං වුත්තනයෙන ඤෙය්‍යං නාම. **යදා** විපස්සනාකරණකාලෙ **පඤ්ඤාය** විපස්සනාපඤ්ඤාය **පස්සති** අනිච්චතාදිකං පස්සති. **ඉදං** ‘‘යදා පඤ්ඤාය පස්සතී’’ති සුත්තපදෙසවචනං ඤාණං නාම. **අථ** පස්සනක්ඛණෙ **දුක්ඛෙ** පඤ්චක්ඛන්ධෙ විපස්සකො නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො පුග්ගලො දුක්ඛාදිජානනාදිවසෙන චත්තාරි සච්චානි පටිවිජ්ඣති, **එසො** චතුසච්චපටිවෙධො **විසුද්ධියා** විසුද්ධත්ථාය මග්ගොති. **ඉදං** ‘‘අථා’’තිආදිකං සුත්තපදෙසවචනං ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච හොති.

සොණාති සොණං ආලපති. **සමණා** බාහිරකසමණා **බ්‍රාහ්මණා** ජාතිබ්‍රාහ්මණා අනිච්චෙන රූපෙන, දුක්ඛෙන රූපෙන, විපරිණාමධම්මෙන රූපෙන ‘‘අහං පරෙහි **සෙය්‍යො** උත්තමො අස්මී’’ති වා සමනුපස්සන්ති, ‘‘අහං පරෙන **සදිසො** සමානො අස්මී’’ති වා සමනුපස්සන්ති, ‘‘අහං පරතො **හීනො** ලාමකො අස්මී’’ති වා සමනුපස්සන්ති, යථාභූතස්ස අදස්සනා **අඤ්ඤත්‍ර** වජ්ජෙත්වා අඤ්ඤං කිං නාම කාරණං සියා, යථාභූතං අදස්සනතො තාව සමනුපස්සනස්ස අඤ්ඤං කාරණං නත්ථි, යථාභූතං අදස්සනමෙව කාරණන්ති වෙදිතබ්බං. **‘‘අනිච්චාය වෙදනායා’’**තිආදීසුපි ඉමිනා වුත්තනයෙන වුත්තනයානුසාරෙන යොජනා කාතබ්බා. **ඉදං** ‘‘යෙ හි කෙචී’’තිආදිකං සුත්තපදෙසවචනං ඤෙය්‍යං නාම. ‘‘යෙ ච ඛො කෙචී’’තිආදිකො සුක්කපක්ඛො පන වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. **ඉදං** ‘‘යෙ ච ඛො’’තිආදිකං සුත්තපදෙසවචනං ඤාණං නාම. **ඉදං** ‘‘යෙ හි

කෙචී''තිආදිකං සුත්තං ඤාණෙ ච ඤෙය්‍යෙ ච අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච** හොති. (6)

නානාවිධං ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච සාසනපට්ඨානසුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං දස්සන''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං දස්සන''**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථා**ති තෙසු ලොකියාදීසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු සාසනපට්ඨානෙසු සුත්තෙසු කතමං සුත්තං දස්සනං නාමාති පුච්ඡති.

115. **ගම්භීරපඤ්ඤෙන** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන **සුදෙසිතානි** සඞ්ඛෙපවිත්ථාරාදීහි තෙහි තෙහි නයෙහි සුට්ඨු දෙසිතානි අරියසච්චානි **යෙ** භාවිතභාවනා අරියපුග්ගලා පඤ්ඤාඔභාසෙන විභාවයන්ති, තෙ භාවිතභාවනා අරියපුග්ගලා දෙවරජ්ජචක්කවත්තිරජ්ජාදිපමාදට්ඨානං ආගම්ම භුසං පමත්තා කිඤ්චාපි හොන්ති, තථාපි **තෙ** භාවිතභාවනා අරියපුග්ගලා සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන අට්ඨමභවාදීසු උප්පජ්ජනාරහානං නාමරූපානං නිරුද්ධත්තා අට්ඨමක්ඛත්තුවසෙන **අට්ඨමං** භවං න ආදියන්තීති යොජනා. **ඉදං** ''යෙ අරියසච්චානී''තිආදිකං සුත්තං දස්සනෙ පඨමමග්ගඤාණෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **දස්සනං** නාම.

නගරද්වාරබාහපීරකරණත්ථං උම්මාරබ්භන්තරෙ පථවියං අට්ඨහත්ථදසහත්ථප්පමාණං ආවාටං ඛණිත්වා තස්මිං ආවාටෙ උස්සාපිතත්තා **පථවිස්සිතො** පථවිනිස්සිතො අන්තොපථවිනිස්සිතො **ඉන්දඛීලො** සාරදාරුමයො ථම්භො **චතුබ්භි** චතූහි දිසාහි ආගතෙහි **වාතෙහි** මහාවාතෙහි **අසම්පකම්පියො** සම්පකම්පිතුං අසක්කුණෙය්‍යො සියා යථා, **යො** සප්පුරිසො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති, තං සප්පුරිසං සබ්බතිත්ථියවාදවාතෙහි අසම්පකම්පියත්තා **තථූපමං** අහං වදාමීති යොජනා. **ඉදං** ''යථින්දඛීලො''තිආදිකං සුත්තං වුත්තනයෙන දස්සනං නාම.

භික්ඛවෙ, චතූහි සොතාපත්තියඞ්ගෙහි සමන්නාගතො **අරියසාවකො** අරියස්ස භගවතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකො ආචික්ඛිතුං **ආකඞ්ඛමානො** හුත්වා **අත්තනාව** සයමෙව අත්තානං බ්‍යාකරෙය්‍ය ''හො, මම අත්ත අහං ඉදානි ඛීණනිරයො අම්හි, ඛීණතිරච්ඡානයොනි අම්හි...පෙ..... දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමී''ති බ්‍යාකරෙය්‍ය. චතුරඞ්ගසරූපං දස්සෙතුං **''කතමෙහි චතූහී''**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ''චතූහී''තිආදිකං දස්සනං නාම.

නානාවිධං දස්සනං නිද්ධාරිතං, ''කතමා භාවනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමා භාවනා''**තිආදි වුත්තං.

ඉධ සාසනෙ **යස්ස** අරියසාවකස්ස **අජ්ඣත්තං** කාමභවෙ නිබ්බත්තාපකානං ඔරම්භාගියසංයොජනානං පජහනවසෙන ච **බහිද්ධා**

රූපාරූපභවෙසු නිබ්බත්තාපකානං උද්ධම්භාගියසංයොජනානං පජහනවසෙන ච **ඉන්ද්‍රියානි** සද්ධින්ද්‍රියාදීනි ඉන්ද්‍රියානි **සුභාවිතානි** අරියමග්ගභාවනාවසෙන සුට්ඨු භාවිතානි භවන්ති, **භාවිතො** භාවිතමග්ගො **ස දන්තො** සො අරියසාවකො ඉමං ලොකඤ්ච පරං ලොකඤ්ච **නිබ්බිජ්ඣ** නිබ්බිජ්ඣිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා **කාලං** මරණකාලෙ, කාලංකිරියං වා **කඞ්ඛති** පත්ථෙතීති යොජනා. **අයං** ''යස්සින්ද්‍රියානී''තිආදිකා පාළි භාවනාය වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **භාවනා** නාම.

ධම්මපදානි ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානධම්මකොට්ඨාසානි. **අනභිජ්ඣා ධම්මපදං** අනභිජ්ඣාසීසෙන අධිගතඣානවිපස්සනාමග්ගනිබ්බානධම්මපදං කොට්ඨාසං. එස නයො සෙසෙසුපි. **අයං** ''චත්තාරිමානී''තිආදිකා පාළි වුත්තනයෙන භාවනා නාම. (7)

දෙවපුත්ත ඡින්දන්තො පුග්ගලො **පඤ්ච** ඔරම්භාගියසංයොජනානි හෙට්ඨා මග්ගත්තයෙන **ඡින්දෙ** ඡින්දෙය්‍ය, පජහන්තො පුග්ගලො **පඤ්ච** උද්ධම්භාගියසංයොජනානි අරහත්තමග්ගෙන **ජහෙ** පජහෙය්‍ය, භාවයන්තො පුග්ගලො **පඤ්ච** සද්ධින්ද්‍රියාදීනි ච උත්තරි **භාවයෙ** භාවෙය්‍ය. **පඤ්චසඞ්ගාතිගො** රාගසඞ්ගදොසසඞ්ගමොහසඞ්ගමානසඞ්ගදිට්ඨිසඞ්ගාතිගො භික්ඛු **ඔඝතිණ්ණොති** කාමොඝභවොඝදිට්ඨොඝඅවිජ්ජොඝතිණ්ණොති **වුච්චති** කථීයතීති යොජනා. ''පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ''ති ඉදං වචනං දස්සනං නාම. ''පඤ්ච චුත්තරි...පෙ.... වුච්චතී''ති **අයං** පාළි භාවනා නාම. **ඉදං** ''පඤ්චා''තිආදිකං සුත්තං දස්සනඤ්ච භාවනා ච හොති.

''තීණිමානි, භික්ඛවෙ''තිආදීසු යොජනා පාකටා. (8)

116. ''සබ්බපාපස්ස අකරණං...පෙ.... බුද්ධාන සාසන''න්ති **ඉදං** සුත්තං සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනභාවතො **සකවචනං** නාම. අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොව.

භික්ඛවෙ, බාලස්ස **බාලලක්ඛණානි** බාලඋපලක්ඛණකාරණානි **බාලනිමිත්තානි** ''අයං බාලො''ති ගහණකාරණානි **බාලාපදානානි** බාලස්ස අපදානානි පොරාණානි විරූළ්හානි කම්මානි **යෙහි** බාලලක්ඛණාදීහි බාලං ''බාලො''ති **පරෙ** පණ්ඩිතා සඤ්ජානන්ති, **ඉමානි** බාලලක්ඛණානි මයා වුච්චමානානි තීණි. කතමානි තීණි? භික්ඛවෙ, බාලො **දුච්චින්තිතචින්තී** ච දුච්චින්තිතං අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදමිච්ඡාදස්සනං චින්තී ච හොති, **දුබ්භාසිතභාසී** දුබ්භාසිතං මුසාවාදාදිං භාසී ච හොති. **දුක්කටකම්මකාරී** ච දුක්කටං පාණාතිපාතාදිකම්මං කාරී ච හොති. භික්ඛවෙ, බාලස්ස...පෙ.... බාලාපදානානි ඉමිනා මයා වුත්තානි තීණි ඛො භවන්ති. සුක්කපක්ඛො පන

වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. **ඉදං** ‘‘තීණිමානි භික්ඛවෙ’’තිආදිකං වචනං සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනභාවතො **සකවචනං** නාම.

පථවීසමො චිත්ථතො සම්බොධො නාම නත්ථි. පාතං වුච්චති උදකං ආභුසො ලාභි ගණ්හාතීති **පාතාලො,** පාතාලෙන සමො **පාතාලසමො** නින්නො න විජ්ජති. මෙරුසමො උන්නතො නත්ථි, චක්කවත්තිසදිසො පොරිසො නත්ථීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘පථවීසමො’’තිආදිකං වචනං පරස්ස දෙවස්ස වචනභාවතො **පරවචනං** හොති.

‘‘දෙවානං ඉන්ද, තව සුභාසිතෙන ජයො හොතී’’ති වත්වා ‘‘වෙපචිත්ති, තව සුභාසිතෙන ජයො හොතූ’’ති වත්වා ‘‘වෙපචිත්ති, ත්වං ගාථං **භණ** භණාහී’’ති අවොච. භික්ඛවෙ, අථ ඛො අසුරින්දො වෙපචිත්ති **ඉමං** වුච්චමානං ගාථං අභාසි ‘‘තෙ පටිසෙධකො **නො චෙ අස්ස** නො චෙ භවෙය්‍ය, එවං සති බාලා භිය්‍යො පකුජ්ඣෙය්‍යුං, තස්මා **ධීරො** පණ්ඩිතො භුසෙන දණ්ඩෙන බාලං නිසෙධයෙ’’ති.

ගාථාය, භික්ඛවෙ, අසුරින්දෙන වෙපචිත්තිනා භාසිතාය අසුරා අනුමොදිංසු, දෙවා තුණ්හී අහෙසුං. භික්ඛවෙ, අථ ඛො අසුරින්දො වෙපචිත්ති දෙවානං ඉන්දං සක්කං **එතං** වචනං අවොච ‘‘දෙවානමින්ද, ත්වං ගාථං **භණ** භණාහී’’ති එතං වචනං අවොච. භික්ඛවෙ, අථ ඛො දෙවානමින්දො සක්කො ඉමං ගාථං අභාසි ‘‘බාලස්ස පටිසෙධනං **පරං** පච්චත්ථිකං සඞ්කුපිතං ඤත්වා **සතො** සතිමා **යො** පණ්ඩිතො කොධතො උපසම්මති, තස්ස පණ්ඩිතස්ස **එතදෙව** උපසමං වරන්ති අහං මඤ්ඤෙ’’ති.

ගාථාය, භික්ඛවෙ, දෙවානමින්දෙන සක්කෙන භාසිතාය දෙවා අනුමොදිංසු, අසුරා තුණ්හී අහෙසුං. භික්ඛවෙ, අථ ඛො දෙවානමින්දො සක්කො අසුරින්දං වෙපචිත්තිං **එතං** වචනං අවොච ‘‘වෙපචිත්ති, ත්වං ගාථං භණාහී’’ති එතං වචනං අවොච. භික්ඛවෙ, අථ ඛො අසුරින්දො වෙපචිත්ති ඉමං ගාථං අභාසි ‘‘වාසව යදා තිතික්ඛති, තදා නං තිතික්ඛන්තං පුග්ගලං බාලො ‘‘අයං මෙ භයා තිතික්ඛතී’’ති මඤ්ඤති, තිතික්ඛාය එතදෙව වජ්ජං අහං පස්සාමි. වාසව ගොගණො පලායිනං ගවං අජ්ඣොත්ථරති ඉව, එවං දුම්මෙධො ඛමන්තං භිය්‍යො **අජ්ඣාරුහති** අජ්ඣොත්ථරති.

ගාථාය, භික්ඛවෙ, අසුරින්දෙන වෙපචිත්තිනා භාසිතාය අසුරා අනුමොදිංසු, දෙවා තුණ්හී අහෙසුං. ජායමානෙ ච ගොයුද්ධෙ පඨමං ද්වෙයෙව ගොණා යුජ්ඣන්ති, ගොගණො පන යාව එකො ගොණො න පලායති, තාව ඔලොකෙන්තොව තිට්ඨති. යදා ච එකො ගොණො පලායති, තදා සබ්බො ගොණො තං පලායිනං ගවං භිය්‍යො අජ්ඣොත්ථරතීති ගොයුද්ධසභාවො වෙදිතබ්බො. **‘‘අථ ඛො’’**තිආදීනං යොජනත්ථො පාකටො.

වෙපචිත්ති, යො පුග්ගලො තිතික්ඛති, **තං** ඛමන්තං පුග්ගලං ‘‘අයං මෙ භයා තිතික්ඛතී’’ති කාමං මඤ්ඤතු වා, මා මඤ්ඤතු වා, තං මඤ්ඤනං නිප්ඵලමෙව. අත්ථා සදත්ථපරමා භවන්ති. **ඛන්ත්‍යා** ඛන්තිතො භියො‍යා සදත්ථො නාම න විජ්ජති.

යො බලවා සන්තො දුබ්බලස්ස භවෙ තිතික්ඛතීති තස්ස බලවන්තස්ස **තං** තිතික්ඛනං පරමං ඛන්තින්ති සප්පුරිසා ආහු, දුබ්බලො නිච්චං ඛමති එව.

යස්ස බාලස්ස බාලබලං අත්ථි, තස්ස බාලස්ස බාලබලං ‘‘අබල’’න්ති සප්පුරිසා ආහු, යස්ස ධම්මගුත්තස්ස යං බලං අත්ථි, තස්ස ධම්මගුත්තස්ස තස්ස බලස්ස **පටිවත්තා** පටිප්ඵරිත්වා වත්තා න විජ්ජති.

වෙපචිත්ති, යො පුග්ගලො **කුද්ධං** පඨමං කුජ්ඣන්තස්ස පටිකුජ්ඣති, සො පටිකුජ්ඣන්තො පුග්ගලො තෙන පටිකුජ්ඣනෙන **තස්ස** පඨමං කුජ්ඣන්තස්ස පාපපුග්ගලස්ස පාපපුග්ගලතො **පාපියො එව** පාපතරො හීනතරො එව භවෙ.

වෙපචිත්ති, යො සප්පුරිසො **සතො** සතිමා පරං සඞ්කුපිතං ඤත්වා පඨමං කුජ්ඣන්තස්ස අප්පටිකුජ්ඣන්තොව භවෙ, සො සප්පුරිසො දුජ්ජයං සඞ්ගාමං ජෙති නාම, අත්තනො ච පරස්ස ච උභින්නං අත්ථං චරති නාම.

අත්තනො ච පරස්ස ච තිකිච්ඡන්තානං උභින්නං කොධො උපසම්මති, යෙ ජනා **ධම්මස්ස** ඛන්තිධම්මස්ස අත්ථෙ, චතුසච්චධම්මෙ වා අකොවිදා භවන්ති, තෙ ජනා ඛමන්තං සප්පුරිසං ‘‘අයං බාලො’’ති මඤ්ඤන්ති, තෙසං අකොවිදානං ජනානං තං මඤ්ඤනං නිප්ඵලන්ති.

ගාථාසු, භික්ඛවෙ, දෙවානමින්දෙන සක්කෙන භාසිතාසු දෙවා අනුමොදිංසු, අසුරා තුණ්හී අහෙසුන්ති යොජනා. **ඉදං** ‘‘භියො‍යා බාලා’’තිආදිකං වචනං සක්කවෙපචිත්තීනං වචනභාවතො **පරවචනං** නාම. (9)

117. **පත්තං** එතරහි අධිගතං යඤ්ච කාමූපකරණං, ආයතිං **පත්තබ්බං** අධිගතං යඤ්ච කාමූපකරණං අත්ථි, එතං උභයං **රජානුකිණ්ණං** රාගරජාදිකිණ්ණං ඉති **ආතුරස්ස** ආතුරානංයෙව පුග්ගලානං සන්තිකෙ **අනුසික්ඛතො** අනුසික්ඛන්තස්ස **සික්ඛාසාරා** හුත්වා උපට්ඨහන්ති, සීලං වතං ජීවිතං බ්‍රහ්මචරියං ඉමෙ සික්ඛාසාරා හුත්වා උපට්ඨහන්තීති යෙ **උපට්ඨානසාරා** පුග්ගලා සාරතො ගහෙත්වා ඨිතා. එත්ථ **සීලං** නාම ‘‘න කරොමී’’ති ඔරමණං. **වතං** නාම භොජනකිච්චකරණාදි. **ජීවිතං** නාම ආජීවො. **බ්‍රහ්මචරියං** නාම මෙථුනවිරතිවිසෙසභාවො වෙදිතබ්බො. තෙසං උපට්ඨානසාරානං පුග්ගලානං **අයං** වාදො **එකො** පඨමො **අන්තො** ලාමකො. **යෙ ච** පුග්ගලා ‘‘කාමෙසු දොසො නත්ථී’’ති **එවංවාදිනො එවංදිට්ඨිනො**

හුත්වා ඨිතා, තෙසං පුග්ගලානං **අයං** වාදො **එකො** දුතියො **අන්තො** ලාමකො. ඉච්චෙතෙ උභො **අන්තා** අන්තවාදා පුග්ගලා කටසිවඩ්ඪනා කටසියො දිට්ඨිං වඩ්ඪෙන්ති. එතෙ **උභො අන්තෙ** අත්තකිලමථානුයොගෙ කාමසුඛල්ලිකානුයොගෙ **එකෙ** පුග්ගලා අනභිඤ්ඤාය ඔලීයන්ති, **එකෙ** පුග්ගලා අතිධාවන්තීති යොජනා. **ඉදං** ''යඤ්ච පත්ත''න්තිආදිකං වචනං පරෙසං පුග්ගලානං වචනභාවතො **පරවචනං** නාම.

යෙ ච සම්මාදිට්ඨිපුග්ගලා තෙ උභො අන්තෙ අත්තකිලමථානුයොගකාමසුඛල්ලිකානුයොගෙ අභිඤ්ඤාය **තත්‍ර** ච අන්තෙ න අහෙසුං. තෙන ච අභිජානනෙන **තෙ** උභො අන්තෙ න අමඤ්ඤිංසු, **තෙසං** සම්මාදිට්ඨිපුග්ගලානං **වට්ටං** තිවිධං වට්ටං පඤ්ඤාපනාය නත්ථි. **ඉති** එවං **ඉදං** ''යෙ චා''තිආදිකං වචනං භගවතො වචනභාවතො **සකවචනං** නාම. **අයං උදානො** ''යඤ්ච පත්තං...පෙ.... පඤ්ඤාපනායා''ති අයං උදානො වුත්තනයෙන සකවචනඤ්ච පරවචනඤ්ච හොති.

පසෙනදි නාම **කොසලො** කොසලිස්සරො රාජා භගවන්තං **එතං** ''ඉධ මය්හං...පෙ.... තෙසං පියො අත්තා''ති වචනං අවොච. භන්තෙ, ඉධ රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස **මය්හං** මම **චෙතසො** චිත්තස්ස එවං පරිවිතක්කො උදපාදි, **කෙසං** සත්තානං අත්තා පියො නු ඛො, **කෙසං** සත්තානං අත්තා අප්පියො නු ඛො **ඉති** එතං පරිවිතක්කනං උදපාදි. භන්තෙ, තස්ස මය්හං එතං පරිවිතක්කනං අහොසි, **යෙ ච කෙචි** සත්තා කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති ඛො...පෙ.... මනසා දුච්චරිතං චරන්ති ඛො, **තෙසං** සත්තානං අත්තා අප්පියො ඛො. **තෙ** දුච්චරිතං චරන්තා සත්තා ''නො අත්තා පියො''ති එවං කිඤ්චාපි වදෙය්‍යුං, අථ ඛො **තෙසං** දුච්චරිතං චරන්තානං සත්තානං අත්තා අප්පියොව. තං කිස්ස හෙතු? අප්පියො **අප්පියස්ස** අනත්ථාය **යං** දුච්චරිතං කරෙය්‍ය, **තං** දුච්චරිතං **තෙ** දුච්චරිතං චරන්තා සත්තා **අත්තනාව**. සයමෙව. **අත්තනො** අනත්ථාය **හි** යස්මා කරොන්ති, තස්මා **තෙසං** දුච්චරිතං චරන්තානං සත්තානං අත්තා අප්පියොවාති එතං පරිවිතක්කනං අහොසි.

භන්තෙ, **යෙ ච කෙචි** සත්තා කායෙන සුචරිතං චරන්ති ඛො...පෙ.... මනසා සුචරිතං චරන්ති ඛො, **තෙසං** සුචරිතං චරන්තානං සත්තානං අත්තා පියො ඛො, **තෙ** සුචරිතං චරන්තා සත්තා ''නො අත්තා අප්පියො''ති එවං කිඤ්චාපි වදෙය්‍යුං, අථ ඛො **තෙසං** සුචරිතං චරන්තානං සත්තානං අත්තා පියොව. තං කිස්ස හෙතු? පියො **පියස්ස** අත්ථාය **යං** සුචරිතං චරෙය්‍ය, **තං** සුචරිතං **තෙ** සුචරිතං චරන්තා සත්තා **අත්තනාව** සයමෙව **අත්තනො** අත්ථාය **හි** යස්මා කරොන්ති, තස්මා **තෙසං** සුචරිතං චරන්තානං සත්තානං අත්තා පියොවාති එතං පරිවිතක්කනං අහොසි. එතං වචනං අවොචාති යොජනා.

“එවමෙතං මහාරාජා”ති වචනං පඨමං වත්වා **“යෙ හි කෙචී”**තිආදිකෙ භගවතො වුත්තවචනෙපි යොජනා තථෙව කාතබ්බා.

ගාථාසු පන යො පණ්ඩිතො අත්තානං ‘‘පිය’’න්ති චෙ ජඤ්ඤා, එවං සති සො පණ්ඩිතො **නං** අත්තානං **පාපෙන** කම්මෙන **න සංයුජෙ** න සංයොජෙය්‍ය, **තං** වචනං **හි** සච්චං පියං අත්තානං සුලභං න හොති, දුක්කටකාරිනා සුඛං සුලභං න හොති.

අන්තකෙන මච්චුනා අධිපන්නස්ස මානුසං භවං **ජහතො** පජහන්තස්ස **තස්ස** මරණමුඛෙ ඨිතස්ස සත්තස්ස කිං සකං හොති, මරණමුඛෙ ඨිතො සො සත්තො කිඤ්ච ආදාය පරලොකං ගච්ඡති, ඡායා ගච්ඡන්තං සත්තං අනපායිනී ඉව, එවං **අස්ස** පරලොකගතස්ස සත්තස්ස කිඤ්ච අනුගං හොති.

ඉති භගවා එවං පුච්ඡති, පුච්ඡිත්වා **“උභො”**තිආදිවිස්සජ්ජනවචනඤ්ච ආහ. **ඉධ** ලොකෙ යො මච්චො යං පුඤ්ඤඤ්ච යං පාපඤ්ච උභො කම්මෙ **කුරුතෙ** කරොති, **තස්ස** පරලොකගතස්ස මච්චස්ස **තං** පුඤ්ඤපාපද්වයං සකං හොති. පරලොකං ගතො මච්චො **තංව** පුඤ්ඤපාපද්වයං ආදාය පරලොකං ගච්ඡති, ඡායා ගච්ඡන්තං සත්තං අනපායිනී ඉව, එවං **අස්ස** පරලොකගතස්ස මච්චස්ස **තංව** පුඤ්ඤපාපද්වයං අනුගං හොති.

තස්මා පණ්ඩිතො **සම්පරායිකං** සම්පරායෙ ඵලනිබ්බත්තාපකං කල්‍යාණං **නිචයං** නිචයන්තො හුත්වා කරෙය්‍ය. පාණිනං පරලොකස්මිං පුඤ්ඤානි පතිට්ඨා හොන්ති, ඉති භගවා ආහාති යොජනා කාතබ්බා. **ඉදං** ‘‘රාජා පසෙනදී’’තිආදිකං සුත්තං කොසලරඤ්ඤො වචනභාවතො **පරවචනං** හොති. ‘‘එවමෙතං, මහාරාජ, එවමෙතං මහාරාජා’’තිආදිකා අනුගීති භගවතො වචනභාවතො **සකවචනං** හොති. **ඉදං** ද්වයං වචනං සකවචනඤ්ච පරවචනඤ්ච හොති. (10)

118. පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ **ඉදං** දුක්ඛසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං, **ඉදං** සමුදයසච්චං පහාතබ්බං, **ඉදං** මග්ගසච්චං භාවෙතබ්බං, **ඉදං** නිරොධසච්චං, ඵලං වා සච්ඡිකාතබ්බං, **ඉමෙ** කුසලාකුසලා **ධම්මා** එවං කුසලාකුසලභාවෙන **ගහිතා** අනවජ්ජසාවජ්ජභාවෙන වා **ගහිතා** සුඛවිපාකදුක්ඛවිපාකභාවෙන වා **ගහිතා**, **ඉදං** ඉට්ඨවිපාකං **ඉදං** අනිට්ඨවිපාකං ඵලං නිබ්බත්තයඉති එවංගහිතානං **තෙසං** කුසලාකුසලධම්මානං අයං වුඩ්ඪී අත්ථො, අයං හානි අත්ථොති. **ඉති ඉදං** ‘‘පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ’’තිආදිකං සුත්තං විස්සජ්ජනීයෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **විස්සජ්ජනීයං** නාම.

‘‘උළාරො බුද්ධො භගවා’’ති ඉමිනා පදෙන බුද්ධඋළාරතං **එකංසෙනෙව** එකකොට්ඨාසෙනෙව නිද්දිසෙ. ‘‘ස්වාක්ඛාතො ධම්මො’’ති ඉමිනා පදෙන ධම්මස්වාක්ඛාතතං **එකංසෙනෙව** එකකොට්ඨාසෙනෙව

නිද්දිසෙ. ‘‘සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො’’ති ඉමිනා පදෙන සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිං **එකංසෙනෙව** එකකොට්ඨාසෙනෙව නිද්දිසෙ ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති ඉමිනා පදෙන සඞ්ඛාරානිච්චතං එකංසෙනෙව නිද්දිසෙ. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති ඉමිනා පදෙන සඞ්ඛාරදුක්ඛතං එකංසෙනෙව නිද්දිසෙ. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති ඉමිනා පදෙන ධම්මානත්තතං එකංසෙනෙව නිද්දිසෙ. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා’’ති අවත්වා ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති වුත්තෙන ඉමිනා පදෙන සඞ්ඛාරෙහි අඤ්ඤං යං වා පන මග්ගඵලනිරොධසමාපත්තිධම්මජාතං අත්ථි, තං මග්ගඵලනිරොධසමාපත්තිධම්මජාතම්පි එවංජාතියං එවං එකංසබ්‍යාකරණීයන්ති මග්ගඵලනිරොධසමාපත්තිධම්මජාතස්සාපි අනත්තතං එකංසෙනෙව නිද්දිසෙති යොජනා. **ඉදං** ‘‘උළාරො’’තිආදිකං සුත්තං විස්සජ්ජනීයෙ බුද්ධඋළාරතාදිකෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **විස්සජ්ජනීයං** නාම.

නරදම්මසාරථී ආකඞ්ඛතො **තෙ** භගවතො **මනසා** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසහිතාදිමනසා **විචින්තිතං** ඤෙය්‍යධම්මං දෙවා මනුස්සා සබ්බෙ පාණිනො **න පඤ්ඤා** න ජානෙය්‍යුං. සන්තං අරණං සමාධිං නිසෙවතො **තෙ** භගවතො මනසා විචින්තිතා කසිණාපි සබ්බෙ පාණිනො **න පඤ්ඤා** න ජානෙය්‍යුං. **කසිණාපි** වා කසිණාරම්මණාය පඤ්ඤායපි **න පඤ්ඤා** න ජානෙය්‍යුං. **කසිණාපීති** එත්ථ ච ‘‘කසිණායපී’’ති වත්තබ්බෙපි ය-කාර ලොපවසෙන ‘‘කසිණාපී’’ති වුත්තං. අථ වා **‘‘යං ආකඞ්ඛති** යං ආකඞ්ඛනං කරොති, **තං** ආකඞ්ඛනං **කිං** කතම’’න්ති පුච්ඡිතං පඤ්හං අඤ්ඤෙසං අවිසයත්තා අවිස්සජ්ජනීයං හොතීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘ආකඞ්ඛතො’’තිආදිකං සුත්තං අවිස්සජ්ජනීයෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අවිස්සජ්ජනීයං** නාම.

භගවා **සීලක්ඛන්ධෙ** සීලක්ඛන්ධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **සමාධික්ඛන්ධෙ** සමාධික්ඛන්ධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ** පඤ්ඤාක්ඛන්ධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **විමුත්තික්ඛන්ධෙ** විමුත්තික්ඛන්ධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ** විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **ඉරියායං** කායවචීසමාචාරෙ කායවචීසමාචාරහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **පභාවෙ** ආනුභාවහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **හිතෙසිතායං** මෙත්තාහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **කරුණායං** කරුණාහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණො, භගවා **ඉද්ධියං** ඉද්ධිවිධහෙතු **එත්තකො** එතපරිමාණොති අවිස්සජ්ජනීයොති යොජනා. **ඉදං** ‘‘එත්තකො’’තිආදිකං සුත්තං අවිස්සජ්ජනීයෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අවිස්සජ්ජනීයං** නාම.

භික්ඛවෙ, අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස තථාගතස්ස ලොකෙ **උප්පාදා** උප්පාදහෙතු තිණ්ණං රතනානං උප්පාදො සම්භවති, ආයතිං බුද්ධරතනස්ස උප්පාදො සම්භවති, එකස්ස බුද්ධරතනස්ස ධරමානක්ඛණෙන හි අඤ්ඤස්ස බුද්ධරතනස්ස අනුප්පජ්ජනතො ආයතින්ති වුත්තං, ධම්මරතනස්ස උප්පාදො සම්භවති, සඞ්ඝරතනස්ස උප්පාදො සම්භවතීති තීණි රතනානි. ''තානි තීණි රතනානි ගුණතො කිංපමාණානී''ති පුච්ඡිතෙ සති තානි තීණි රතනානි ගුණතො එතපරිමාණානීති න විස්සජ්ජිතබ්බානීති යොජනා. **ඉදං** ''තථාගතස්සා''තිආදිකං සුත්තං අවිස්සජ්ජනීයෙ විසයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අවිස්සජ්ජනීයං** නාම.

බුද්ධවිසයො පුග්ගලපරො පුග්ගලපධානො පඤ්හො අවිස්සජ්ජනීයො, බුද්ධවිසයාව **පුග්ගලපරොපරඤ්ඤුතා** අවිස්සජ්ජනීයා. භික්ඛවෙ, අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති තණ්හාසංයොජනානං, සකිං නිරයං සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං, සකිං තිරච්ඡානයොනිං සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං, සකිං පෙත්තිවිසයං සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං, සකිං අසුරයොනිං සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං, සකිං දෙවෙ සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං, සකිං මනුස්සෙ සන්ධාවතං සංසරතං සත්තානං පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති න දිස්සති න උපලබ්භතීති. ''සා පුබ්බා කොටි කතමා''ති කෙනචි කතං පුච්ඡනං **අවිස්සජ්ජනීයං** සංසාරස්ස පුබ්බකොටියා අභාවතො අවිස්සජ්ජනීයං හොති. **''න පඤ්ඤායතී''**ති දෙසනා සාවකානං ඤාණවෙකල්ලෙන කතා, න අත්තනො ඤාණවෙකල්ලෙන. ''න පඤ්ඤායතී''ති දෙසනා අත්තනො චෙව සාවකානඤ්ච ඤාණවෙකල්ලෙන කාතබ්බා සියාති චොදනං මනසි කත්වා **''දුවිධා බුද්ධානං භගවන්තානං දෙසනා''**තිආදි වුත්තං. අත්තා උපනෙතබ්බො එතිස්සා දෙසනායාති **අත්තූපනායිකා**. පරො උපනෙතබ්බො එතිස්සා දෙසනායාති **පරූපනායිකා**. ''කතමා අත්තූපනායිකා දෙසනා, කතමා පරූපනායිකා දෙසනා''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''න පඤ්ඤායතී''**තිආදි වුත්තං. ''න පඤ්ඤායතී''ති දෙසනා සාවකානං නෙතබ්බානං වසෙන දෙසිතත්තා පරූපනායිකා දෙසනා නාම, **''නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අවිජානනා''**ති දෙසනා අත්තනො නෙතබ්බස්ස වසෙන දෙසිතත්තා අත්තූපනායිකා දෙසනා නාම. ''නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අවිජානනා''ති වුත්තත්තා පුබ්බාය කොටියා අභාවතො එව න පඤ්ඤායතීති විඤ්ඤායති, භගවතො ඤාණස්ස පඤ්ඤාපනං කාතුං අසමත්ථත්තා න පඤ්ඤායතීති න විඤ්ඤායති තෙන **අට්ඨකථායං** ''නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අවිජානනාති එතෙන පුරිමාය කොටියා අභාවතො එව න පඤ්ඤායති, න තත්ථ ඤාණස්ස පටිඝාතොති දස්සෙතී''ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 118) වුත්තං.

''කථං පන බුද්ධානං භගවන්තානං අවිජානනාය නත්ථිභාවොවිජානිතබ්බො''ති වත්තබ්බත්තා අවිජානනාය නත්ථිභාවං

ජානාපෙතුං **“යථා භගවා කොකාලිකං භික්ඛු”**න්තිආදි වුත්තං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘යං පන අත්ථි, තං අඤ්ඤෙසං අප්පමෙය්‍යම්පි භගවතො න අප්පමෙය්‍යන්ති භගවතො සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණතං දස්සෙතුං ‘යථා භගවා කොකාලිකං භික්ඛුං ආරබ්භා’තිආදිමාහා’’ති වුත්තං. භගවා කොකාලිකං භික්ඛුං ආරබ්භ ‘‘කීව දීඝං නු ඛො, භන්තෙ, පදුමෙ නිරයෙ ආයුප්පමාණ’’න්ති පඤ්හං පුච්ඡිත්වා නිසින්නං **අඤ්ඤතරං භික්ඛුං යථා** යෙන පකාරෙන **“සෙය්‍යථාපි…පෙ…. ආසාතෙත්වා”**ති එවමාහ. තතො තෙන පකාරෙන අවිජානනාය නත්ථිභාවො විජානිතබ්බොති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

භික්ඛු, ත්වං සල්ලක්ඛෙහි, කොකාලිකො වීසතිඛාරිකො කොසලකො තිලවාහො රාසිං කත්වා ඨපිතො, තතො තිලතො පුරිසො වස්සසතස්ස වස්සසතස්ස අච්චයෙන එකමෙකං තිලං උද්ධරෙය්‍ය, සො වීසතිඛාරිකො කොසලකො තිලවාහො ඉමිනා උද්ධරානුපක්කමෙන ඛිප්පතරං පරික්ඛයං පරියාදානං සෙය්‍යථාපි ගච්ඡෙය්‍ය, එකො අබ්බුදො නිරයො පරික්ඛයං පරියාදානං න ත්වෙව ගච්ඡෙය්‍ය. වීසති අබ්බුදා නිරයා තත්තකෙ කාලෙ පරික්ඛයං පරියාදානං සෙය්‍යථාපි ගච්ඡෙය්‍යුං, එවමෙව එකො නිරබ්බුදො නිරයො තත්තකෙ කාලෙ පරික්ඛයං පරියාදානං න ත්වෙව ගච්ඡෙය්‍ය. එස නයො සෙසෙසුපි. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු චිත්තං ආසාතෙත්වා පදුමං නිරයං කොකාලිකො භික්ඛු උපපන්නො ඛො, භික්ඛු, ත්වං එවං සල්ලක්ඛෙහීති භගවා ආහාති යොජනා. භගවා ‘‘අයං අප්පමෙය්‍යො අයං අසඞ්ඛෙය්‍යො’’ති වා න කිඤ්චි ආහ. ‘‘තස්මිං අප්පමෙය්‍යො කතමො අප්පමෙය්‍යො, තස්මිං අසඞ්ඛෙය්‍යො කතමො අසඞ්ඛෙය්‍යො’’ති කෙනචි කතං පුච්ඡනං බුද්ධවිසයත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං. ඉදං** අප්පමෙය්‍යඅසඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං වුත්තනයෙන අවිස්සජ්ජනීයං. (11)

119. **‘‘යදා සො උපකො’’**තිආදීසු යොජනා පාකටා.

‘‘කථං කෙන පකාරෙන **ජිනො’’**ති උපකෙන කතං පුච්ඡනං ‘‘කිලෙසප්පහානපකාරෙන ජිනො’’ති විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං. ‘‘කෙන** පකාරෙන **ජිනො’’**ති උපකෙන කතං පුච්ඡනං ‘‘පාපකානං ධම්මානං ජිතත්තා ජිනො’’ති විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං. ‘‘කතමො ජිනො’’**ති කතං පුච්ඡනං ‘‘රූපාදිකො ජිනො’’ති වා ‘‘රූපාදිකං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො ජිනො’’ති වා විස්සජ්ජෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං. ‘‘කතමො ආසවක්ඛයො, කතමො රාගක්ඛයො, කතමො දොසක්ඛයො, කතමො මොහක්ඛයො’’**ති කතං පුච්ඡනං ‘‘නිබ්බානං ආසවක්ඛයො’’ති වා ‘‘අරහත්තමග්ගො ආසවක්ඛයො’’ති වා ‘‘අරහත්තඵලං රාගක්ඛයො’’ති වා ඉති එවමාදිනා විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං. ‘‘කිත්තකො ආසවක්ඛයො,** කිත්තකො රාගක්ඛයො, කිත්තකො දොසක්ඛයො, කිත්තකො මොහක්ඛයො’’ති කතං පුච්ඡනං ‘‘එත්තකො එතපරිමාණො

ආසවක්ඛයො''ති එවමාදිනා අවිස්සජ්ජනීයත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං. ඉදං** වුත්තප්පකාරං සුත්තං වුත්තනයෙන විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච හොති. (12)

''තථාගතො සත්තො **අත්ථී''**ති පුච්ඡනං ''පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤාපෙතබ්බො සත්තභූතො අත්ථී''ති විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං. ''අත්ථි රූප''**න්ති කතං පුච්ඡනං රූපස්ස විස්සජ්ජමානත්තා ''ආමන්තා''ති විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං, ''රූපං තථාගතො''**ති කතං පුච්ඡනං තථාභාවතො අලබ්භනතො අවිස්සජ්ජනීයත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං. ''රූපවා තථාගතො''**තිආදීසුපි එස නයො යථාසම්භවං යොජෙතබ්බො. **ඉදං** වුත්තප්පකාරං සුත්තං වුත්තනයෙන විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච හොති.

''පස්සති භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා...පෙ.... යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාතී''ති කතං පුච්ඡනං ''පස්සති භගවා''ති වා...පෙ.... ''පජානාති භගවා''ති වා විස්සජ්ජනීයත්තා **විස්සජ්ජනීයං. ''කතමෙ සත්තා, කතමො තථාගතො''**ති කතං පුච්ඡනං පරමත්ථතො අලබ්භනතො අවිස්සජ්ජනීයත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං.**

''අත්ථි තථාගතො''ති කතං පුච්ඡනං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන විස්සජ්ජනීයං. **''අත්ථි තථාගතො පරං මරණා''**ති කතං පුච්ඡනං ''අත්ථි තථාගතො පරං මරණා''ති විස්සජ්ජමානෙ සති ච ඉධලොකො එව පරලොකොති ආපජ්ජති, ''නත්ථි තථාගතො පරං මරණා''ති විස්සජ්ජමානෙ සති ච ඉධලොකතො අඤ්ඤො පරලොකොති ආපජ්ජති, තස්මා අවිස්සජ්ජනීයත්තා **අවිස්සජ්ජනීයං. ඉදං** වුත්තප්පකාරං සුත්තං විස්සජ්ජනීයෙ විසයෙ ච අවිස්සජ්ජනීයෙ විසයෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච** හොති.

120. නානාවිධං විස්සජ්ජනීයාවිස්සජ්ජනීයසුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමං සුත්තං කම්ම''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **''තත්ථ කතමං කම්ම''**න්තිආදි වුත්තං.

''අන්තකෙනාධිපන්නස්සා''තිආදීසු අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා පාකටො ''මරණෙනාභිභූතස්ස...පෙ.... ඡායාව අනපායිනී''ති **ඉදං** සුත්තං පුඤ්ඤකම්මපාපකම්මද්වයෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කම්මං** නාම.

භික්ඛවෙ, තුම්හෙ පුන චපරං කම්මං සල්ලක්ඛෙථ. **(අනුට්ඨානගිලානං)** අනුට්ඨානගිලානස්ස **පීඨසමාරූළ්හං** පීඨසමාරූළ්හස්ස **බාලං** බාලස්ස වා **මඤ්චසමාරූළ්හං** මඤ්චසමාරූළ්හස්ස **බාලං** බාලස්ස වා **ඡමායං** භූමියං

සෙමානං සෙමානස්ස සයන්තස්ස **බාලං** බාලස්ස වා කායෙන දුච්චරිතානි වාචාය දුච්චරිතානි මනසා දුච්චරිතානි පාපකානි යානි කම්මානි **පුබ්බෙ** පුබ්බකාලෙ වා අතීතෙ අනෙකකප්පකොටිසතසහස්සෙ වා **අස්ස** බාලෙන කතානි, **තානි** පාපකානි කම්මානි **තම්හි** පීඨසමාරුළ්හාදිසමයෙ **ඔලම්බන්ති** විය උපට්ඨහන්ති **අජ්ඣොලම්බන්ති** විය උපට්ඨහන්ති **අභිප්පලම්බන්ති** විය උපට්ඨහන්ති. භික්ඛවෙ, **මහතං** මහන්තානං පබ්බතකූටානං ඡායා සායන්හසමයං පථවියං සෙය්‍යථාපි ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති යථා, භික්ඛවෙ, එවමෙව බාලං...පෙ.... අභිප්පලම්බන්ති. භික්ඛවෙ, **තත්‍ර** තස්මිං උපට්ඨානාකාරෙ උපට්ඨානාකාරහෙතු **බාලස්ස** කතපාපස්ස එවං පරිවිතක්කො හොති **''මෙ** මයා කල්‍යාණං අකතං වත, **මෙ** මයා කුසලං අකතං වත, භීරුත්තාණං කතං වත, **මෙ** මයා පාපං කතං වත, **මෙ** මයා ලුද්දං කතං වත, **මෙ** මයා කිබ්බිසං කතං වත, **භො** අගිලාන සප්පුරිස අකතකල්‍යාණානං අකතකුසලානං අකතභීරුත්තාණානං කතපාපානං කතලුද්දානං කතකිබ්බිසානං යාවතා **ගති** දුග්ගති අත්ථි, තං ගතිං අහං පෙච්ච ගච්ඡාමී''ති එවං පරිවිතක්කො හොති. එවං විතක්කෙන්තො **සො** බාලො සොචති කිලමති පරිදෙවති, උරත්තාළිං කන්දති සම්මොහං ආපජ්ජතීති යොජනා.

පබ්බතකූටානං ඡායා නාම සූරියුග්ගමනකාලෙපි පථවියා ඔලම්බන්තීපි ඡායා හායනවසෙන ඔලම්බන්ති. සායන්හසමයං පන ඡායා වඩ්ඪනවසෙන ඔලම්බන්ති, තථෙව කම්මානිපි තස්මිං කාලෙ වඩ්ඪනවසෙන උපට්ඨහන්ති, තස්මා තමෙව වඩ්ඪනුපට්ඨානං සන්ධාය ''සායන්හසමය''න්ති වුත්තං. සුක්කපක්ඛෙපි යොජනා කණ්හපක්ඛෙ යොජනානුසාරෙන කාතබ්බා. **ඉදං** ''පුන චපර''න්තිආදිකං සුත්තද්වයං කුසලකම්මඅකුසලකම්මෙසු වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කම්මං** නාම.

නානාවිධං කම්මං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කතමො විපාකො''ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **තත්ථ කතමො විපාකො''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තෙසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සාසනපට්ඨානෙසු කතමො විපාකොති පුච්ඡති. භික්ඛවෙ, වො තුම්හෙහි යෙ මනුස්සත්තසද්ධාපටිලාභාදයො පටිලද්ධා, තෙ මනුස්සත්තසද්ධාපටිලාභාදයො **වො** තුම්හාකං ලාභා භවන්ති. තුම්හෙහි පබ්බජිත්වා යං චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිසම්පාදනං ලද්ධං, තං චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිසම්පාදනං **වො** තුම්හාකං සුලද්ධං භවති. භික්ඛවෙ, යො බුද්ධුප්පාදො නවමො ඛණො තුම්හෙහි ලද්ධො, සො බුද්ධුප්පාදො නවමො **ඛණො වො** තුම්හාකං බ්‍රහ්මචරියවාසාය පටිලද්ධො භවති.

භික්ඛවෙ, මයා ඡඵස්සායතනිකා නාම නිරයා දිට්ඨා, **තත්ථ** තෙසු දිට්ඨෙසු ඡඵස්සායතනිකෙසු නාම නිරයෙසු යං කිඤ්චි රූපං චක්ඛුනා පස්සති, තං අනිට්ඨරූපංයෙව පස්සති, නො ඉට්ඨරූපං. අකන්තරූපංයෙව පස්සති, නො කන්තරූපං. අමනාපරූපංයෙව පස්සති, නො මනාපරූපං.

යං කිඤ්චි සද්දං සොතෙන...පෙ.... ඝානෙන...පෙ.... ජිව්හාය...පෙ.... කායෙන...පෙ.... යං කිඤ්චි ධම්මං මනසා විජානාති, තං අනිට්ඨධම්මංයෙව විජානාති, නො ඉට්ඨධම්මං. අකන්තධම්මංයෙව විජානාති, නො කන්තධම්මං. අමනාපධම්මංයෙව විජානාති, නො මනාපධම්මන්ති පාඨො යුත්තො. ''අනිට්ඨරූපංයෙව විජානාති, නො ඉට්ඨරූප''න්තිආදිපාඨො අයුත්තො, කත්ථචි පාළියං අයුත්තපාඨො දිට්ඨො. සුක්කපක්ඛෙ වුත්තනයවිපරියායෙන යොජනා කාතබ්බා. **අයං** වුත්තප්පකාරො ''ලාභා වො, භික්ඛවෙ''තිආදිකො පාඨො විපාකෙ වාචකඤාපකභාවෙනෙව පවත්තනතො **විපාකො** නාම.

මාරිසා **නිරයෙ පච්චමානානං** අම්හාකං සබ්බසො නිමුජ්ජනඋම්මුජ්ජනවසෙන **සට්ඨිවස්සසහස්සානි** පරිපුණ්ණානි, නිරයස්ස **අන්තො** පරියොසානං **කදා** කස්මිං කාලෙ භවිස්සති.

නිරයස්ස **අන්තො** පරියොසානං නත්ථි. නිරයස්ස අන්තො පරියොසානං කුතො අත්ථි? නිරයස්ස **අන්තො** පරියොසානං අම්හාකං න පටිදිස්සති. මාරිසා, යදා තුම්හෙ ච අහඤ්ච සෙට්ඨිපුත්තා ජාතා, **තදා තුය්හං** තුම්හාකඤ්ච **මය්හං** මම ච පාපං **හි** යස්මා **පකතං** පකාරෙහි කතං, තස්මා නිරයස්ස **අන්තො** පරියොසානං අම්හාකං න දිස්සතීති **අයං** පාඨො විපාකෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **විපාකො** නාම. (13)

121. අධම්මචාරී නරො කුසලධම්මෙසු පමත්තො **හි** යස්මා හොති, තස්මා සො අධම්මචාරී පමත්තො නරො **යහිං යහිං** යං යං දුග්ගතිං ගච්ඡති, තං තං ගච්ඡන්තං අධම්මචාරිං **නං** නරං අත්තනා චරිතො සො ධම්මොව හනති. කිමිව හනති? **සයං** අත්තනා ගහිතො කණ්හසප්පො ගණ්හන්තං ජනං හනති යථා, එවං අත්තනා චරිතො අධම්මො අධම්මචාරිං නං හනති. **''න හි ධම්මො අධම්මො චා''**තිආදිගාථාය අත්ථො පාකටො. **ඉදං** සුත්තද්වයං කම්මෙ ච විපාකෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කම්මඤ්ච විපාකො ච** හොති.

භික්ඛවෙ, තුම්හෙ පුඤ්ඤානං මා භායිත්ථ; භික්ඛවෙ, **යදිදං** යං ඉදං ''පුඤ්ඤානී''ති අධිවචනං පවත්තං; **එතං** ''පුඤ්ඤානී''ති අධිවචනං ඉට්ඨස්ස කන්තස්ස පියස්ස මනාපස්ස **සුඛස්ස** සුඛවිපාකජනකස්ස කම්මස්ස අධිවචනං හොති. භික්ඛවෙ, අහං දීඝරත්තං කතානං පුඤ්ඤානං දීඝරත්තං පච්චනුභූතං ඉට්ඨං කන්තං පියං මනාපං අභිජානාමි ඛො. ''කථං අභිජානාමී''ති චෙ පුච්ඡෙය්‍ය, පුබ්බෙ සත්ත වස්සානි **මෙත්තචිත්තං** මෙත්තාය සහිතං දුතියජ්ඣානචිත්තං භාවෙත්වා සත්ත සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ **ඉමං ලොකං** මනුස්සලොකං පුන න ආගමාසිං. **සත්ත සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙති** චෙත්ථ සංවට්ටග්ගහණෙන සංවට්ටට්ඨායී, විවට්ටග්ගහණෙන විවට්ටට්ඨායීපි ගහිතාති වෙදිතබ්බා. සෙසෙසුපි එවමෙව

ගහෙතබ්බො. භික්ඛවෙ, සංවට්ටමානෙ කප්පෙ අහං ආභස්සරූපගො හොමි, විවට්ටකප්පෙ සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානං උපපජ්ජාමි. භික්ඛවෙ, **තත්‍ර** බ්‍රහ්මවිමානෙ තත්‍ර උපපජ්ජමානෙ උපපජ්ජමානහෙතු අහං බ්‍රහ්මා හොමි, අඤ්ඤෙ මහානුභාවෙන අභිභවනතො **අභිභූ,** අඤ්ඤෙහි අනභිභවනතො **අනභිභූතො** මහාබ්‍රහ්මා හොමි, **අඤ්ඤදත්ථු** එකංසෙන දසො අහං වසවත්තී හොමි.

භික්ඛවෙ, අහං දෙවානමින්දො සක්කො ඡත්තිංසක්ඛත්තුං අහොසිං ඛො, ධම්මිකො ධම්මරාජා චාතුරන්තො විජිතාවී ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො චක්කරතනාදිසත්තරතනසමන්නාගතො චක්කවත්තිරාජා අනෙකසතක්ඛත්තුං අහොසිං, පදෙසරජ්ජස්ස රාජභාවෙ කො පන වාදො.

භික්ඛවෙ, තස්ස චක්කවත්තිරාජභූතස්ස මය්හං **එතං** පරිවිතක්කනං අහොසි ‘‘යෙන ඵලෙන යෙන විපාකෙන අහං එතරහි එවංමහිද්ධිකො එවංමහානුභාවො අම්හි, තං ඉදං ඵලං කිස්ස කම්මස්ස ඵලං නු ඛො, සො අයං විපාකො කිස්ස කම්මස්ස විපාකො නු ඛො’’ති එතං පරිවිතක්කනං අහොසි. භික්ඛවෙ, **තස්ස** විතක්කෙන්තස්ස මය්හං **එතං** පරිවිතක්කනං අහොසි ‘‘යෙන ඵලෙන යෙන විපාකෙන අහං එතරහි එවංමහිද්ධිකො එවංමහානුභාවො අම්හි, **මෙ** පවත්තං තං ඉදං ඵලං තිණ්ණං කම්මානං ඵලං ඛො, සො අයං විපාකො තිණ්ණං කම්මානං විපාකො ඛො, සෙය්‍යථීදං කතමෙසං තිණ්ණං කම්මානං ඵලං විපාකො? දානස්ස දමස්ස සංයමස්සාති තිණ්ණං කම්මානං ඵලං විපාකො’’ති එතං පරිවිතක්කනං අහොසීති අවොචාති යොජනා.

තත්ථ තස්මිං ‘‘මා, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤානං භායිත්ථා’’තිආදිකෙ සුත්තෙ යඤ්ච දානං, යො ච දමො, යො ච සංයමො අත්ථි, **ඉදං** දානාදිත්තයං **කම්මං,** තංවාචකඤාපකං සුත්තම්පි **කම්මං** නාම. **තප්පච්චයො** තංකම්මපච්චයො පච්චයුප්පන්නභූතො පච්චනුභූතො යො විපාකො අත්ථි, එතං විපාකෙ ඵලම්පි පක්ඛිපිතබ්බං, **අයං** විපාකො තංවාචකඤාපකො පාඨොපි **විපාකො** නාම. **චූළකම්මවිභඞ්ගො** චූළකම්මවිපාකපුට්ඨත්තවිභාගො තථා වත්තබ්බො.

තොදෙය්‍යපුත්තස්ස සුභස්ස මාණවස්ස **යං** සුත්තං භගවතා දෙසිතං, **තත්ථ** සුත්තෙ වුත්තා **යෙ** පාණාතිපාතාදයො ධම්මා අප්පායුකදීඝායුකතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** හිංසනාදයො ධම්මා බව්හාබාධඅප්පාබාධතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** උසූයනාදයො ධම්මා අප්පෙසක්ඛමහෙසක්ඛතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** කොධාදයො ධම්මා දුබ්බණ්ණසුවණ්ණතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** අගාරවාදයො ධම්මා නීචකුලිකඋච්චකුලිකතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** මච්ඡෙරාදයො ධම්මා අප්පභොගමහාභොගතාය සංවත්තන්ති, **යෙ** අසල්ලක්ඛණාදයො ධම්මා දුප්පඤ්ඤපඤ්ඤවන්තතාය සංවත්තන්ති. **ඉදං** පාණාතිපාතසත්තයුගං **කම්මං,** තංවාචකඤාපකං සුත්තම්පි **කම්මං** නාම.

තත්ථ සුභසුත්තෙ යා අප්පායුකදීඝායුකතා වුත්තා…පෙ…. යා දුප්පඤ්ඤපඤ්ඤවන්තතා වුත්තා, සො **අයං** අප්පායුකදීඝායුකතාදිකො **විපාකො,** තංවාචකඤාපකපාඨොපි **විපාකො. ඉදං** සුභසුත්තං කුසලාකුසලකම්මෙ චෙව විපාකෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කම්මඤ්ච විපාකො ච** හොති. (14)

122. යො පුග්ගලො වචීදුච්චරිතපරිවජ්ජනෙන **වාචානුරක්ඛී** භවෙය්‍ය, අභිජ්ඣාදිඅනුප්පාදනෙන **මනසා සංවුතො** භවෙය්‍ය, පාණාතිපාතාදිපජහනෙන **කායෙන අකුසලං න කයිරා,** ඉති තයො එතෙ කම්මපථෙ විසොධයෙ, සො පුග්ගලො ඉසිප්පවෙදිතං **මග්ගං** අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං **ආරාධයෙ** ආරාධයෙය්‍යාති යොජනා. **ඉදං** ‘‘වාචානුරක්ඛී’’තිආදිකං සුත්තං කුසලෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කුසලං** නාම.

යස්ස පුග්ගලස්ස කායෙන **දුක්කටං** දුග්ගතිසංවත්තනියකම්මං නත්ථි, වාචාය දුක්කටකම්මං නත්ථි, මනසා දුක්කටකම්මං නත්ථි, තීහි **ඨානෙහි** උප්පජ්ජනට්ඨානෙහි සංවුතං **තං** පුග්ගලං ‘‘බ්‍රාහ්මණ’’න්ති අහං වදාමීති යොජනා. **ඉදං** ගාථාවචනං වුත්තනයෙන කුසලං නාම.

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ…පෙ…. කුසලමූලානී’’ති **ඉදං** වචනං වුත්තනයෙන කුසලං. භික්ඛවෙ, කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා විජ්ජා පුබ්බඞ්ගමා හොති, හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච අනුදෙවාති යොජනා. **ඉදං** වචනං වුත්තනයෙන කුසලං නාම.

මාලුවා **සාලං** රුක්ඛං ඔනතං භූමියං පතනං කරොති ඉව, තථා **යස්ස** ජනස්ස අච්චන්තං ද්වීසු තීසු භවෙසු දුස්සීල්‍යං අත්ථි, **සො** ජනො අත්තානං ඔනතං අපායෙසු පාකටං කරොති. අනත්ථකාමො ජනො යථා අනත්ථං ඉච්ඡති, තථා අනත්ථං කරොති යථා, තථා ඊදිසො දුස්සීලො **නං** අත්තානං අනත්ථං කරොතීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘යස්සා’’තිආදිකං වචනං වුත්තනයෙන අකුසලං.

අස්මමයං අස්මසඞ්ඛාතං පාසාණමණිමයං **වජිරං** වජිරස්ස උට්ඨානසඞ්ඛාතං පාසාණමණිං **අභිමත්ථති** විධංසෙති ඉව, තථා **අත්තනා හි** සයමෙව කතං **අත්තජං** අත්තසම්භවං පාපං **දුම්මෙධං** පාපං කරොන්තං ජනං අභිමත්ථතීති යොජනා. **ඉදං** ‘‘අත්තනා හී’’තිආදිකං වචනං වුත්තනයෙන අකුසලං.

දෙවතෙ කුසලෙහි විවජ්ජිතා අකුසලා දස කම්මපථෙ **නිසෙවිය** කත්වා **ගරහා** ගාරය්හා භවන්ති, **බාලමතී** මන්දබුද්ධිනො නිරයෙසු පච්චරෙති යොජනා. **ඉදං** ‘‘දස කම්මපථෙ’’තිආදිකං සුත්තං වුත්තනයෙන අකුසලං.

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ…පෙ…. අකුසලමූලානී’’ති **ඉදං** වචනං වුත්තනයෙන අකුසලං. (15)

යාදිසං යං බීජං වපතෙ, තං බීජං තාදිසං ඵලං හරතෙ ඉව, තථා **කල්‍යාණකාරී** පණ්ඩිතො කල්‍යාණං ඵලං හරතෙ, **පාපකාරී** බාලො ච පාපකං ඵලං හරතෙති යොජනා. **තත්ථ** ‘‘යාදිස’’න්තිආදිකෙ සුත්තෙ ‘‘කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණ’’න්ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** වචනං කුසලං. ‘‘පාපකාරී ච පාපක’’න්ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** වචනං අකුසලං. **ඉදං** ද්විවචනං වුත්තනයෙන කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච හොති.

කල්‍යාණකාරී සප්පුරිසා සුභෙන කම්මෙන සුග්ගතිං **වජන්ති** ගච්ඡන්ති, පාපකාරී කාපුරිසා අසුභෙන කම්මුනා අපායභූමිං **වජන්ති** ගච්ඡන්ති, **කම්මස්ස** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණසහගතකම්මස්ස **ඛයා** ඛයනතො **විමුත්තචෙතසා** සමුච්ඡෙදවිමුත්තිපටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තිචිත්තා **තෙ** සප්පුරිසා අසුභෙ නිබ්බන්ති. කිමිව නිබ්බන්ති? ඉන්ධනක්ඛයා ජොති නිබ්බාති ඉව, තථා **තෙ** සප්පුරිසා කම්මස්ස **ඛයා** අනවසෙසඛයනතො නිබ්බන්තීති යොජනා. **තත්ථ** තස්මිං ‘‘සුභෙනා’’තිආදිගාථාවචනෙ ‘‘සුභෙන…පෙ…. සුග්ගති’’න්ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** ‘‘සුභෙන…පෙ….සුග්ගති’’න්ති වචනං කුසලෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **කුසලං** නාම. ‘‘අපායභූමිං අසුභෙන කම්මුනා’’ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** ‘‘අපාය…පෙ…. කම්මුනා’’ති වචනං අකුසලෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අකුසලං** නාම. **ඉදං** ‘‘සුභෙනා’’තිආදිකං ගාථාවචනං වුත්තනයෙන කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච හොති. (16)

123. **‘‘යථාපි භමරො පුප්ඵං…පෙ…. මුනී චරෙ’’**ති **ඉදං** ගාථාවචනං අනුඤ්ඤාතෙ චරණෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අනුඤ්ඤාතං** නාම.

භමරො නාම පුප්ඵරසපිවනගහණවසෙන චරණකො මධුකරාදිකො භමරො. සො පුප්ඵරසං ගණ්හන්තො මන්දවෙගො හුත්වා පුප්ඵඤ්ච වණ්ණඤ්ච ගන්ධඤ්ච අවිනාසෙත්වා යාවදත්ථං පුප්ඵරසං පිවිත්වා මධුකරණත්ථාය ච **පුප්ඵරසං** ගහෙත්වා මධුකරණට්ඨානං වනසණ්ඩං පලෙති. පුප්ඵවණ්ණගන්ධා පාකතිකාව හොන්ති. එවමෙව පිණ්ඩාය ගාමං පවිසන්තො මුනි පසාදජනකං ආලොකනවිලොකනගමනතිට්ඨනාදිකං ජනෙත්වා පීතිසොමනස්සසහිතං පසාදං ජනෙත්වා සද්ධාදෙය්‍යං පිණ්ඩපාතං යාපනමත්තං පටිග්ගහෙත්වා ගාමතො නික්ඛමිත්වා උදකඵාසුකට්ඨානෙ වනෙ භෙසජ්ජං ලිම්පන්තො විය, කන්තාරෙ පුත්තමංසං ඛාදන්තො විය, පිණ්ඩපාතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා භමරො වනෙ මධුං කරොති විය, කම්මට්ඨානානුරූපං වනසණ්ඩං පවිසිත්වා ඣානමග්ගඵලනිබ්බත්තනත්ථාය සමණධම්මකරණත්ථාය ගාමෙ **චරෙ** චරෙය්‍යාති අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං කරණීයානි...පෙ.... ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං තීණි කරණීයානී’’ති **ඉදං** සුත්තං භගවතා අනුඤ්ඤාතෙ ආචාරෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අනුඤ්ඤාතං** නාම. තස්මිං සුත්තෙ යො භික්ඛු සීලං පාති රක්ඛති, ඉති රක්ඛණතො සො භික්ඛු **පාති** නාම. යං සීලං තං පාතිං භික්ඛුං අපායාදිදුක්ඛතො මොචෙති, ඉති මොචනතො තං සීලං **පාතිමොක්ඛං** නාම. යෙන සීලෙන භික්ඛු සංවරිතබ්බචක්ඛුන්ද්‍රියාදිකං සංවරති, ඉති සංවරණකරණතො තං සීලං **සංවරං** නාම, පාතිමොක්ඛං එව සංවරං **පාතිමොක්ඛසංවරං,** පාතිමොක්ඛසංවරෙන **සංවුතො** සමන්නාගතො හුත්වා සංවුණනතො චතුඉරියාපථෙසු චාරකො හොති, ඉති සංවුණනතො භික්ඛු **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො** නාම. **විහරති** චතුඉරියාපථෙ පවත්තෙති. වාරිත්තචාරං වජ්ජෙත්වා චාරිත්තසීලං ආදාය චරණං **ආචාරො,** අගොචරෙ වජ්ජෙත්වා ගොචරෙ චරණං **ගොචරොති.** අත්ථො වුච්චමානො අතිවිත්ථාරො භවිස්සති, තස්මා කිඤ්චිමත්තං කථෙත්වා සාසනපට්ඨානසුත්තභාවං කථෙස්සාම.

‘‘එත්තකමෙව සුත්තං ‘අනුඤ්ඤාත’න්ති නිද්ධාරිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘දසයිමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ‘‘දසා’’තිආදිකං සුත්තම්පි අනුඤ්ඤාතෙ දසවිධෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බෙ ධම්මෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අනුඤ්ඤාතං** නාම. ‘‘තීණිමානි...පෙ.... කරණීයානී’’ති **ඉදං** සුත්තම්පි අනුඤ්ඤාතෙ තිවිධෙ සුචරිතෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අනුඤ්ඤාතං** නාම.

නානාවිධං අනුඤ්ඤාතං සුත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කතමං සුත්තං පටික්ඛිත්ත’’න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං පටික්ඛිත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං.

‘‘නත්ථි පුත්තසමං පෙමං, නත්ථි ගොසමිතං ධනං;
නත්ථි සූරියසමා ආභා, සමුද්දපරමා සරා’’ති. –

ඉදං දෙවපුත්තවචනං පටික්ඛිපන්තො භගවා –

‘‘නත්ථි අත්තසමං පෙමං, නත්ථි ධඤ්ඤසමං ධනං;
නත්ථි පඤ්ඤාසමා ආභා, වුට්ඨී වෙ පරමා සරා’’ති. –

ගාථං ආහ. **එත්ථ** එතස්මිං ගාථාද්වයෙ **යං** ‘‘නත්ථි පුත්තසමං පෙම’’න්තිආදිකං පුරිමකං හොති. **ඉදං** ‘‘නත්ථි පුත්තසමං පෙම’’න්තිආදිකං දෙවපුත්තවචනං භගවතා පටික්ඛිත්තත්තා, පටික්ඛිත්තෙ අත්ථෙ පවත්තනතො ච **පටික්ඛිත්තං** නාම.

දුබ්භික්ඛකාලෙ වා කන්තාරෙ වා මාතාපිතරො පුත්තධීතරො සාතෙත්වාපි අත්තානමෙව පොසෙන්ති, තස්මා **‘‘නත්ථි අත්තසමං පෙම’’**න්ති වුත්තං. දුබ්භික්ඛකාලාදීසු හිරඤ්ඤසුවණ්ණසාරාදීනි, ගොමහිංසාදීනිපි ධඤ්ඤගහණත්ථාය ධඤ්ඤස්සාමිකානං දත්වා ධඤ්ඤමෙව ගණ්හන්ති, තස්මා **‘‘නත්ථි ධඤ්ඤසමං ධන’’**න්ති වුත්තං. සූරියාදීනං ආභා පච්චුප්පන්නතමං එකදෙසංව විනොදෙති, පඤ්ඤා පන දසසහස්සිලොකධාතුම්පි එකපජ්ජොතං එකොභාසං කාතුං සමත්ථා, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නධම්මකොට්ඨාසෙසුපි පටිච්ඡාදකං කිලෙසතමම්පි විධමති, තස්මා **‘‘නත්ථි පඤ්ඤාසමා ආභා’’**ති වුත්තං. සමුද්දො භූමියා ච එකදෙසෙයෙව තිට්ඨති, සො ච දෙවෙ අවුට්ඨෙ සති ඛයනසභාවො භවෙය්‍ය, වුට්ඨි පන කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසුපි යාව ආභස්සරා බ්‍රහ්මලොකාපි පූරා භවති, තස්මා **‘‘වුට්ඨි වෙ පරමාසරා’’**ති වුත්තං.

‘‘ඉදමෙව පටික්ඛිත්තං නිද්ධාරිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තීණිමානි භික්ඛවෙ’’**තිආදි වුත්තං. **ඉදං** ‘‘තීණිමානී’’තිආදිකං සුත්තම්පි පටික්ඛිත්තෙ දුච්චරිතෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **පටික්ඛිත්තං** නාම. (17)

124. නානාවිධං පටික්ඛිත්තං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කතමං අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්චා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ කතමං අනුඤ්ඤාතඤ්චා’’**තිආදි වුත්තං.

භූරිපඤ්ඤභූරිපඤ්ඤවන්ත ගොතම, **තං** භූරිපඤ්ඤං ගොතමං අහං පුච්ඡාමි. **ඉධ** ලොකෙ අනෙකා **යා** ජනතා හීතා, සා ජනතා **කිංසු** කතමා භවෙ. යො ච මග්ගො අනෙකායතනො ඉති පවුත්තො, සො ච මග්ගො **කිංසු** කතමො භවෙ. **කිස්මිං** ධම්මෙ **ඨිතො** ජනො පරලොකං **න භායෙ** න භායෙය්‍යාති පුච්ඡතීති යොජනා.

දෙවපුත්ත යො ජනො සම්මා**වාචඤ්ච** පණිධාය, සම්මා**මනඤ්ච** පණිධාය, කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො ච භවෙ, අයං එකො. බහ්වන්නපානං ඝරං ආවසන්තො ච භවෙ, අයං එකො. **සද්ධො** සද්ධාසම්පන්නො චිත්තමුදුභාවෙන **මුදූ** ච භවෙ, අයං එකො. **වදඤ්ඤූ** යාචකානං යාචනවසෙන වුත්තවචනඤ්ඤූ හුත්වා සංවිභාගී ච භවෙ, අයං එකො. ඉති **එතෙසු** චතූසු ධම්මෙසු **ඨිතො** ජනො ධම්මෙසු ඨිතො හුත්වා පරලොකං **න භායෙ** න භායෙය්‍යාති යොජනා.

‘‘තස්මිං සුත්තෙ කතමං අනුඤ්ඤාතං, කතමං පටික්ඛිත්තං නාමා’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘තත්ථ යං ආභා’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථ** තස්මිං ‘‘කිංසූධා’’තිආදිපඤ්හාය විස්සජ්ජනෙ ‘‘වාචං මනඤ්චා’’තිආදිවචනෙ ‘‘වාචං මනඤ්ච පණිධාය සම්මා’’ති **යං** වචනං භගවා ආහ, **ඉදං** ‘‘වාචං...පෙ.... සම්මා’’ති වචනං අනුඤ්ඤාතෙ වචනීයාදිකෙ අත්ථෙ

වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **අනුඤ්ඤාතං** නාම. ‘‘කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො’’ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** ‘‘කායෙන ...පෙ.... මානො’’ති වචනං පාපකුබ්බෙන පටික්ඛිත්තෙ වුත්තනයෙන පවත්තනතො **පටික්ඛිත්තං** නාම. ‘‘බහ්වන්න...පෙ.... න භායෙ’’ති **යං** වචනං ආහ, **ඉදං** ‘‘බහ්වන්න...පෙ.... න භායෙ’’ති වචනං වුත්තනයෙන අනුඤ්ඤාතං නාම. **ඉදං** ‘‘වාච’’න්තිආදිකං වචනං වුත්තනයද්වයෙන අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච හොති.

‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදිකො වුත්තත්ථොව. ‘‘තස්මිං සබ්බපාපස්සාතිආදිකෙ කතමං අනුඤ්ඤාතං, කතමං පටික්ඛිත්ත’’න්ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘තත්ථ ය’’**න්තිආදි වුත්තං.

දෙවානමින්ද, අහං කායසමාචාරම්පි දුවිධෙන වදාමි – **සෙවිතබ්බං** අනවජ්ජං කායසමාචාරම්පි වදාමි, **අසෙවිතබ්බං** සාවජ්ජං කායසමාචාරම්පි අහං වදාමි. වචීසමාචාරාදීසුපි වුත්තනයානුසාරෙන යොජනා කාතබ්බා.

‘‘කිඤ්ච වඩ්ඪනභායනං ආගම්ම කායසමාචාරාදිකං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බභෙදෙන වුත්ත’’න්ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘කිඤ්චෙතං පටිච්චා’’**තිආදි වුත්තං. අකුසලධම්මවඩ්ඪනං, කුසලධම්මභායනඤ්ච පටිච්ච කායසමාචාරාදයො න සෙවිතබ්බා, කුසලධම්මවඩ්ඪනං, අකුසලධම්මභායනඤ්ච පටිච්ච කායසමාචාරාදයො සෙවිතබ්බාති සල්ලක්ඛෙතබ්බා. (18)

125. නානාවිධං අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, **‘‘කතමො සුත්තවිසෙසො ථවො’’**ති පුච්ඡිතබ්බත්තා තථා පුච්ඡිත්වා අයං සුත්තවිසෙසො ථවො නාමාති විඤ්ඤාපෙතුං **‘‘තත්ථ කතමො ථවො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තෙසු කතමො සුත්තවිසෙසො ථවො නාමාති පුච්ඡති.

මග්ගානං ජඩ්ඪසමග්ගදිට්ඨිමග්ගාදීනං **අට්ඨඞ්ගිකො** සම්මාදිට්ඨිමග්ගඞ්ගාදිඅට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො **සෙට්ඨො** උත්තමො. **සච්චානං** වචීසච්චඛත්තියාදිසම්මුතිසච්චපරමත්ථසච්චානං **චතුරො** දුක්ඛසමුදයනිරොධනිරොධගාමිනිපටිපදාවසෙන චතුරො අරියසච්චා **පදා** **සෙට්ඨා** උත්තමා. **ධම්මානං** සබ්බසඞ්ඛතසප්පච්චයධම්මානං **විරාගො** අසඞ්ඛතනිබ්බානසඞ්ඛාතො විරාගො ධම්මො **සෙට්ඨො** උත්තමො. **ද්විපදානං** සබ්බදෙවමනුස්සාදීනං ද්විපදානං **චක්ඛුමා** පඤ්චවිධචක්ඛුමා භගවා **සෙට්ඨො** උත්තමොති යොජනා. **අයං** ‘‘මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො’’තිආදිසුත්තවිසෙසො ථවෙ අත්ථෙ වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ථවො** නාම.

‘‘අයමෙව සුත්තවිසෙසො එවො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තීණිමානි භික්ඛවෙ’’**තිආදි වුත්තං. **අපදා** අහිමච්ඡාදයො වා, **ද්විපදා** මනුස්සසකුණපක්ඛිජාතිකාදයො වා, **චතුප්පදා** හත්ථිඅස්සගොමහිංසාදයො වා, **බහුප්පදා** සතපදිආදයො වා, **රූපිනො** කාමරූපසත්තා වා, **අරූපිනො** අරූපසත්තා වා, **සඤ්ඤිනො** සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තා වා, **අසඤ්ඤිනො** අසඤ්ඤසත්තා වා, **නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤිනො** භවග්ගෙ නිබ්බත්තසත්තා වා **යාවතා** යත්තකා සත්තා සංවිජ්ජන්ති, **තෙසං** තත්තකානං අපදාදීනං සත්තානං **යදිදං** යො අයං අරහං සම්මාසම්බුද්ධො තථාගතො උප්පන්නො, සො අයං අරහං සම්මාසම්බුද්ධො තථාගතො **අග්ගං** අග්ගොති අක්ඛායති, **සෙට්ඨං** සෙට්ඨොති අක්ඛායති, **පවරං** පවරොති අක්ඛායති, අයං පඨමො අග්ගො.

සඞ්ඛතානං ධම්මානං වා සප්පච්චයසභාවානං වා, **අසඞ්ඛතානං** පච්චයෙහි අසඞ්ඛරිතානං පණ්ණත්තිමත්තභූතානං ධම්මානං වා **යාවතා** යත්තකා පණ්ණත්තී වොහරීයන්ති, තත්තකෙහි පණ්ණත්තීහි පඤ්ඤපෙතබ්බානං **තෙසං** සඞ්ඛතාසඞ්ඛතානං **ධම්මානං යදිදං** යො අයං මදනිම්මදනො…පෙ…. යො අයං නිරොධො, යං ඉදං නිබ්බානමග්ගඵලානමාලම්බණං භවති, සො අයං මදනිම්මදනාදිකො ධම්මො **අග්ගං** අග්ගොති අක්ඛායති…පෙ…. අක්ඛායති, අයං දුතියො අග්ගො.

සඞ්ඝානං යාවතා පණ්ණත්ති, ගණානං යාවතා පණ්ණත්ති, මහාජනසන්නිපාතානං යාවතා පණ්ණත්ති වොහරීයන්ති, තත්තකෙහි පණ්ණත්තීහි පඤ්ඤපෙතබ්බානං තෙසං සඞ්ඝගණාදීනං යානි ඉමානි චත්තාරි පුග්ගලානි පුරිසයුගානි, යෙ ඉමෙ අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා…පෙ…. ලොකස්ස යං ඉදං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං සංවිජ්ජති, සො අයං චතුපුරිසයුගාදිකො තථාගතසාවකසඞ්ඝො **අග්ගං** අග්ගොති අක්ඛායති…පෙ…. අක්ඛායති, අයං තතියො අග්ගො. ඉමානි තීණි තථාගතනිබ්බානඅරියසඞ්ඝරතනානි අග්ගානි භවන්ති.

සබ්බලොකුත්තරො අපදාදිසබ්බසත්තලොකතො උත්තරො සත්ථා ච, **කුසලපක්ඛතො** කුසලඅනවජ්ජපක්ඛභාවතො උත්තරො ධම්මො ච, **නරසීහස්ස** සත්ථුනො ගණො ච ඉති **තීණි** සත්ථුධම්මගණරතනානි අග්ගානි, තානි **තීණි** සත්ථුධම්මගණරතනානි **විසිස්සරෙ** ගුණවසෙන විසිස්සන්ති.

සමණපදුමසඤ්චයො සරෙ රූහමානං පදුමං සොභනං ඉව සාසනෙ සොභනසමණපදුමසමූහො ගණො ච, ධම්මවරො ච, විදූනං සක්කතො **නරවරදමකො** නරවරානං බ්‍රහ්මදෙවමනුස්සරාජරාජමහාමච්චාදීනං දමකො අනුදමකො **චක්ඛුමා** සම්බුද්ධො ච ඉති **තීණි** ගණධම්මබුද්ධරතනානි ලොකස්ස උත්තරි භවන්ති.

අප්පටිසමො සත්ථා ච, **නිරුපදාහො** නිග්ගතඋපදාහො, සබ්බො ධම්මො ච අරියො ගණවරො ච ඉති යානි **තීණි** බුද්ධධම්මගණරතනානි අග්ගානි, **තානි** තීණි…පෙ…. නානි **බලු** එකංසෙන **විසිස්සරෙ** විසිස්සන්ති.

සච්චනාමො අවිතථසච්චදෙසනතො සච්චනාමො ‍ෙබමො **සබ්බාභිභූ** සබ්බෙ මනුස්සදෙවාදිකෙ අනභිභවමානොපි ගුණාතිරෙකවසෙන අභිභවමානො විය පවත්තනතො සබ්බාභිභූ ජිනො ච, **සච්චධම්මො** අවිතථසභාවතො සච්චධම්මො ච, **තස්ස** සච්චධම්මස්ස **උත්තරි** උත්තමො අඤ්ඤො ධම්මො නත්ථි, විඤ්ඤූනං නිච්චං **පූජිතො** පූජාරහො අරියසඞ්ඝො ච ඉති තීණි ලොකස්ස **උත්තරි** උත්තමානි භවන්ති.

එකායනපදස්ස වචනත්ථො **අට්ඨකථායං (නෙත්ති. අට්ඨ. 170)** බහුධා වුත්තො. ජාතිබයන්තදස්සී හිතානුකම්පී භගවා එකායනං මග්ගං පජානාති. ‘‘යං එකායනං මග්ගං පජානාති, තෙන මග්ගෙන කිං තරතී’’ති වත්තබ්බභාවතො **‘‘එතෙන මග්ගෙනා’’**තිආදි වුත්තං. යං මග්ගං භගවා ජානාති, **එතෙන මග්ගෙන පුබ්බෙ** අතීතමද්ධානං බුද්ධාදයො අරියා **ඔඝං** සංසාරොඝං තරිංසු, අනාගතමද්ධානං තරිස්සන්ති, **යෙ චාපි** බුද්ධාදයො පච්චුප්පන්නෙ උප්පජ්ජන්ති, තෙ චාපි බුද්ධාදයො පච්චුප්පන්නෙ තරන්ති, **විසුද්ධිපෙක්ඛා** විසුද්ධිං අපෙක්ඛමානා **සත්තා** දෙවමනුස්සසෙට්ඨං තාදිසං යථාවුත්තගුණං **තං** සම්මාසම්බුද්ධං නමස්සන්ති, **ඉති** **අයං** නානාවිධසුත්තවිසෙසොපි ථවෙ රතනත්තයෙ, රතනත්තයගුණෙ ච වාචකඤාපකභාවෙන පවත්තනතො **ථවො** නාම. ඉච්චෙතං සාසනපට්ඨානසුත්තවිසෙසදස්සකො සංවණ්ණනාවිසෙසොපි සාසනපට්ඨානං නාමාති වෙදිතබ්බො.

අම්හාකාචරිය තුම්හෙහි අම්හාකාචරියෙහි සොළසප්පභෙදසංකිලෙසභාගියාදිසාසනපට්ඨානසුත්තඤ්චෙව අට්ඨවීසතිවිධං ලොකියාදිසාසනපට්ඨානසුත්තඤ්ච නිද්ධාරිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘තෙසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තවිසෙසෙසු කතමං සුත්තවිසෙසං කතමෙන සුත්තවිසෙසෙන සංසන්දිත්වා නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තත්ථ ලොකියං සුත්ත’’**න්තිආදි ආරද්ධං. **අට්ඨකථායං** පන – ‘‘එවං දුවිධම්පි සාසනපට්ඨානං නානාසුත්තපදානි උදාහරන්තෙන විභජිත්වා ඉදානි සංකිලෙසභාගියාදීහි සංසන්දිත්වා දස්සෙතුං පුන ‘ලොකියං සුත්ත’න්තිආදි ආරද්ධ’’න්ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 170) වුත්තං.

තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු සොළසවිධෙසු සංකිලෙසභාගියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තවිසෙසෙසු චෙව අට්ඨවීසතිවිධෙසු ලොකියාදීසු සාසනපට්ඨානසුත්තවිසෙසෙසු ච අකුසලපක්ඛෙ පවත්තං ලොකියං සුත්තං සංකිලෙසභාගියසුත්තෙන සමානත්ථභාවෙන සංසන්දති, කුසලපක්ඛෙ පවත්තං ලොකියං සුත්තං වාසනාභාගියසුත්තෙන සමානත්ථභාවෙන

සංසන්දති, තස්මා ලොකියං සුත්තං එකවිධම්පි සංකිලෙසභාගියෙන ච වාසනාභාගියෙන ච ද්වීහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං. දස්සනපක්ඛෙ පවත්තං ලොකුත්තරං සුත්තං දස්සනභාගියෙන සමානත්ථභාවෙන සංසන්දති, භාවනාපක්ඛෙ පවත්තං ලොකුත්තරං සුත්තං භාවනාභාගියෙන සමානත්ථභාවෙන සංසන්දති, අසෙක්ඛපක්ඛෙ පවත්තං ලොකුත්තරං සුත්තං අසෙක්ඛභාගියෙන සමානත්ථභාවෙන සංසන්දති, තස්මා ලොකුත්තරම්පි සුත්තං දස්සනභාගියෙන ච භාවනාභාගියෙන ච අසෙක්ඛභාගියෙන ච තීහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං. වුත්තනයානුසාරෙන සෙසෙසුපි සංසන්දනයොජනා කාතබ්බා.

අම්හාකාචරිය තුම්හෙහි අම්හාකාචරියෙහි නයදස්සනවසෙන සුත්තවිසෙසසංසන්දනං දස්සිතං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''කිමත්ථාය සංකිලෙසභාගියාදිභෙදෙන විභජිත්වා භගවතා වුත්ත''න්ති වත්තබ්බත්තා **''වාසනාභාගියං සුත්තං සංකිලෙසභාගියස්ස සුත්තස්ස නිග්ඝාතාය''**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච සුත්තවසෙන සුත්තත්ථා ගහිතා.

''යං සත්තාධිට්ඨානං ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, තං සත්තාධිට්ඨානං කිත්තකෙහි සුත්තෙහි විභජිත්වා නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ලොකුත්තරං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං ඡබ්බිසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ''**න්ති වුත්තං. ''තෙ ඡබ්බීසති පුග්ගලා කතිහි සුත්තෙහි සමන්වෙසිතබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙ තීහී''**තිආදි වුත්තං. දස්සනභාගියෙන සත්තාධිට්ඨානෙන, භාවනාභාගියෙන සත්තාධිට්ඨානෙන, අසෙක්ඛභාගියෙන සත්තාධිට්ඨානෙන වාති තීහි සුත්තෙහි තෙ ඡබ්බීසති පුග්ගලා සමන්වෙසිතබ්බා.

''කතමෙහි කතමෙහි කතමං කතමං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''තත්ථ දස්සනභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තත්ථාති** තෙසු තීසු දස්සනභාගියාදීසු සුත්තෙසු. **තත්ථාති** වා තෙසු ඡබ්බීසතියා පුග්ගලෙසු. සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං දස්සනභාගියං සුත්තං එකබීජිනා පුග්ගලෙන ච නිද්දිසිතබ්බං...පෙ.... ධම්මානුසාරිනා පුග්ගලෙන ච නිද්දිසිතබ්බං, ඉති ඉමෙහි පඤ්චහි පුග්ගලෙහි සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං දස්සනභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං. එත්ථ ච දස්සනග්ගහණෙන සොතාපත්තිඵලට්ඨාපි ගහිතා, තස්මා එකබීජිකොලංකොලසත්තක්ඛත්තුපරමා ඵලට්ඨාපි ගහිතා.

සද්ධානුසාරී පන යො විපස්සනාක්ඛණෙ සද්ධං ධුරං කත්වා සොතාපත්තිමග්ගං නිබ්බත්තෙති, සො පුග්ගලො නිබ්බත්තෙතබ්බසොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ සද්ධානුසාරී නාම, සද්ධාය සමාපත්තිං අනුස්සරති, ඉති සද්ධාය සමාපත්තියා අනුස්සරණතො සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො පුග්ගලො **සද්ධානුසාරී** නාම. සො පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ සද්ධාය විමුත්තත්තා සද්ධාවිමුත්තො හුත්වා එකබීජිකොලංකොලසත්තක්ඛත්තුපරමො භවති. යො පන පුග්ගලො

විපස්සනාක්ඛණෙ පඤ්ඤං ධුරං කත්වා සොතාපත්තිමග්ගං නිබ්බත්තෙති, සො පුග්ගලො නිබ්බත්තෙතබ්බසොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ **ධම්මානුසාරී** නාම, ධම්මෙන පඤ්ඤාය සමාපත්තිං අනුස්සරති, ඉති ධම්මෙන පඤ්ඤාය සමාපත්තියා අනුස්සරණතො **ධම්මානුසාරී** නාම. සො පුග්ගලො ඵලක්ඛණෙ දිට්ඨියා පඤ්ඤාය නිරොධං පත්තත්තා දිට්ඨිපත්තො හුත්වා එකබීජී...පෙ.... පරමො භවති. **ධම්මොති** චෙත්ථ පඤ්ඤා ගහිතා. ඉති පභෙදතො ද්වෙ මග්ගට්ඨා, ඡ ඵලට්ඨාති අට්ඨහි අරියපුග්ගලෙහි, සම්පිණ්ඩිතෙ පන පඤ්චහි අරියපුග්ගලෙහි සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං දස්සනභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං.

ඉමෙසං එකබීජිආදීනං පුග්ගලානං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසත්ථත්තා චෙව දස්සනභාගියත්ථත්තා ච සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං දස්සනභාගියං සුත්තං එත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති නියමෙත්වා ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං දස්සනභාගියං සුත්තං කිත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති පුච්ඡිතබ්බත්තා –

> ''භාවනාභාගියං සුත්තං ද්වාදසහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙන, සකදාගාමිනා, අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙන, අනාගාමිනා, අන්තරාපරිනිබ්බායිනා, උපහච්චපරිනිබ්බායිනා, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනා, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනා, උද්ධංසොතෙන අකනිට්ඨගාමිනා, සද්ධාවිමුත්තෙන, දිට්ඨිප්පත්තෙන, කායසක්ඛිනා චාති භාවනාභාගියං සුත්තං ඉමෙහි ද්වාදසහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති –

වුත්තං. තත්ථාපි සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං භාවනාභාගියං සුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. **සකදා...පෙ.... පන්නෙන** සකදාගාමිමග්ගට්ඨෙන පුග්ගලෙන, **සකදාගාමිනා** සකදාගාමිඵලට්ඨෙන, **අනාගාමි...පෙ.... පන්නෙන** අනාගාමිමග්ගට්ඨෙන, **අනාගාමිනා** අනාගාමිඵලට්ඨෙන, අවිහාදීසු පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු ආයුවෙමජ්ඣං අනතික්කමිත්වා අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **අන්තරාපරිනිබ්බායී**නාමකෙන අනාගාමිනා, ආයුවෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **උපහච්චපරිනිබ්බායී**නාමකෙන අනාගාමිනා, අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී**නාමකෙන අනාගාමිනා, සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී**නාමකෙන අනාගාමිනා, අවිහාදීහි උද්ධං අතප්පාදීසු උපපත්තිසොතෙන අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **උද්ධංසොත**නාමකෙන අනාගාමිනා, අකනිට්ඨං ගන්ත්වා අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායනසභාවෙන **අකනිට්ඨගාමී**නාමකෙන අනාගාමිනා, සද්ධාය විමුත්තත්තා **සද්ධාවිමුත්ත**නාමකෙන අනාගාමිනා,

දිට්ඨියා පඤ්ඤාය නිරොධං පත්තත්තා **දිට්ඨිප්පත්ත**නාමකෙන අනාගාමිනා චාති ඉමෙහි එකාදසහි අඣානලාභීපුග්ගලෙහි ච, කායෙන නාමකායෙ වුට්ඨානං අරූපඣානානං අනන්තරං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, ඉති සච්ඡිකරණතො **කායසක්ඛී**නාමකෙන ඣානලාභිනා චාති ද්වාදසහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං.

ඉමෙසං වුත්තප්පකාරානං පුග්ගලානං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසත්ථත්තා චෙව භාවනාභාගියත්ථත්තා ච සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං භාවනාභාගියං සුත්තං එත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති නියමෙත්වා ආචරියෙන විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ‘‘කිත්තකෙහි පුග්ගලෙහි සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා –

> ‘‘අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං නවහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං සද්ධාවිමුත්තෙන, පඤ්ඤාවිමුත්තෙන, සුඤ්ඤතවිමුත්තෙන, අනිමිත්තවිමුත්තෙන, අප්පණිහිතවිමුත්තෙන, උභතොභාගවිමුත්තෙන, සමසීසිනා, පච්චෙකබුද්ධෙහි, සම්මාසම්බුද්ධෙහි චාති අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං ඉමෙහි නවහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති –

වුත්තං. තත්ථ සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බන්ති යොජෙතබ්බං. සද්ධාය කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ **සද්ධාවිමුත්තො** අරහා, තෙන සද්ධාවිමුත්තෙන. පඤ්ඤාය විමුත්තත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ **පඤ්ඤාවිමුත්තො** අරහා, තෙන පඤ්ඤාවිමුත්තෙන. සුඤ්ඤතවිපස්සනාසඞ්ඛාතෙන අනත්තානුපස්සනෙන විමුත්තත්තා **සුඤ්ඤතවිමුත්තො** අරහා, තෙන සුඤ්ඤතවිමුත්තෙන. අනිමිත්තානුපස්සනාසඞ්ඛාතෙන අනිච්චානුපස්සනෙන විමුත්තත්තා **අනිමිත්තවිමුත්තො** අරහා, තෙන අනිමිත්තවිමුත්තෙන. අප්පණිහිතානුපස්සනාසඞ්ඛාතෙන දුක්ඛානුපස්සනෙන විමුත්තත්තා **අප්පණිහිතවිමුත්තො** අරහා, තෙන අප්පණිහිතවිමුත්තෙන. උභතො රූපකායනාමකායතො උභතොභාගතො විමුත්තත්තා **උභතොභාගවිමුත්තො** අරහා, තෙන උභතොභාගවිමුත්තෙන. පුරිමා පඤ්ච පුග්ගලා අඣානලාභිනො ගහිතා, උභතොභාගවිමුත්තො පන ඣානලාභීගහිතො.

සමසීසී නාම ඉරියාපථසමසීසී, රොගසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති තිවිධා හොන්ති. ඉමෙසු තීසු සමසීසීසු යො අරහා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකෙකස්මිං ඉරියාපථෙ අරහත්තං පත්වා අඤ්ඤං ඉරියාපථං අසඞ්කමිත්වා තස්මිං තස්මිං ඉරියාපථෙයෙව පරිනිබ්බායති, අයං අරහා **ඉරියාපථසමසීසී** නාම. යො අරහා යස්මිං රොගෙ උප්පන්නෙ අරහත්තං පත්වා තතො රොගතො අනුට්ඨහිත්වා තස්මිං රොගෙයෙව පරිනිබ්බායති, අයං අරහා **රොගසමසීසී** නාම. යො අරහා පච්චවෙක්ඛණවීථියානන්තරං භවඞ්ගං ඔතරිත්වා තතො මරණාසන්නජවනවීථියානන්තරමෙව පරිනිබ්බායති, අයං අරහා වාරසමතාය

ජීවිතසමසීසී නාම. **වාරසමතාති** ච පච්චවෙක්ඛණවීථි මග්ගවිථ්‍යානුවත්තකත්තා පච්චවෙක්ඛණවීථිඅනන්තරං පවත්තමානායපි මරණාසන්නවීථි මග්ගවීථිඅනන්තරං පවත්තාති වත්තබ්බාරහා, තස්මා වීථිඅනන්තරතා වාරසමතා නාම. තාය වාරසමතාය ච ජීවිතසමසීසී වුත්තො.

සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති එත්ථපි පච්චවෙක්ඛණවීථියානන්තරං භවඞ්ගං ඔතරිත්වා භවඞ්ගතො වුට්ඨාය පවත්තවීථියා පටිසම්භිදාඤාණානි පවත්තන්ති. වුත්තනයෙන වීථිඅනන්තරතාය වාරසමතාය ''සහ පටිසම්භිදාහී''ති වුත්තං. **භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි** පච්චවෙක්ඛණවීථියානන්තරං භවඞ්ගං ඔතරිත්වා භවඞ්ගතො වුට්ඨාය පවත්තවීථියා පඨමං පවත්තතීති වෙදිතබ්බං. ඉමිනා ජීවිතසමසීසිනා, සබ්බෙහි පච්චෙකබුද්ධෙහි, සබ්බෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි චාති ඉමෙහි නවහි පුග්ගලෙහි සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං.

ඉමෙසං පුග්ගලානං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසත්ථත්තා චෙව අසෙක්ඛභාගියත්ථත්තා ච **එවං** ඉමිනා ''ලොකුත්තරං සුත්තං සත්තාධිට්ඨාන''න්තිආදිනා පකාරෙන වුත්තෙහි ඉමෙහි ඡබ්බීසතියා පුග්ගලෙහි අරියෙහි දස්සනභාගියවාසනාභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තානං වසෙන ලොකුත්තරං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං.

ඉමෙසං ඡබ්බීසතියා පුග්ගලානං සකලලොකුත්තරසුත්තත්ථත්තා චෙව සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසසුත්තත්ථත්තා ච ලොකුත්තරං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං. එත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන නියමෙත්වා විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''ලොකියං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං කිත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ලොකියං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං එකූනවීසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බ''**න්තිආදි වුත්තං. ''තෙ එකූනවීසති ලොකියා පුග්ගලා කතමෙහි ධම්මෙහි නිද්දිට්ඨා සමන්වෙසිතබ්බා''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙ චරිතෙහී''**තිආදි වුත්තං. **තෙ** එකූනවීසති ලොකියා පුග්ගලා **චරිතෙහි** චරිතවිසෙසෙහි නිද්දිට්ඨා සමන්වෙසිතබ්බාති. ''කථං චරිතෙහි නිද්දිට්ඨා''ති වත්තබ්බත්තා **''කෙචි රාගචරිතා''**තිආදි වුත්තං. රාගචරිතදොසචරිතාදීහි චරිතෙහි එකූනවීසති ලොකියපුග්ගලා රාගචරිතා, කෙචි දොසචරිතා...පෙ.... මොහචරිතො චාති නිද්දිට්ඨා. ඉති නිද්දිට්ඨෙහි ඉමෙහි එකූනවීසතියා පුග්ගලෙහි ලොකියසත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං. ''ලොකිය''න්ති සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තම්පි ''සංකිලෙසභාගියං ලොකිය''න්ති විසෙසතො විඤ්ඤාතබ්බං.

ලොකියං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං එත්තකෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන නියමෙත්වා විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''වාසනාභාගියං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං කතමෙහි පුග්ගලෙහි

නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''වාසනාභාගිය''**න්තිආදි වුත්තං. වාසනාභාගියං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං සීලවන්තෙහි පුග්ගලෙහි, ධම්මෙහි ච නිද්දිසිතබ්බන්ති යොජෙතබ්බං. ''කිත්තකා සීලවන්තපුග්ගලා''ති වත්තබ්බත්තා **''තෙ සීලවන්තො පඤ්ච පුග්ගලා''**ති වුත්තං. ''කිත්තකා ධම්මා''ති වත්තබ්බත්තා **''පකතිසීල''**න්තිආදි වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – පකතිසීලවන්තො ච සමාදානසීලවන්තො ච චිත්තප්පසාදවන්තො ච සමථවන්තො ච විපස්සනාවන්තො චාති **පඤ්ච පුග්ගලා,** පකතිසීලධම්මො ච සමාදානසීලධම්මො ච චිත්තප්පසාදධම්මො ච සමථධම්මො ච විපස්සනාධම්මො චාති **පඤ්ච ධම්මා**ති ඉමෙහි පඤ්චහි පුග්ගලෙහි, ඉමෙහි පඤ්චහි ධම්මෙහි වාසනාභාගියං සත්තාධිට්ඨානෙකදෙසධම්මාධිට්ඨානෙකදෙසං සුත්තං යථාක්කමං නිද්දිසිතබ්බන්ති.

ලොකුත්තරං සත්තාධිට්ඨානං සුත්තං දස්සනභාගියවාසනාභාගියඅසෙක්ඛභාගියසුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන නියමෙත්වා විභත්තං, අම්හෙහි ච ඤාතං, ''ලොකුත්තරං ධම්මාධිට්ඨානං සුත්තං කිත්තකෙහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ලොකුත්තරං සුත්තං ධම්මාධිට්ඨානං…පෙ…. අසෙක්ඛභාගියෙනා''**ති වුත්තං.

''ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච කිත්තකෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ලොකියඤ්ච…පෙ…. උභයෙන නිද්දිසිතබ්බ''**න්ති වුත්තං. **උභයෙනා**ති ලොකියලොකුත්තරෙන, සත්තාධිට්ඨානධම්මාධිට්ඨානෙන සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බන්ති.

''ඤාණං කිත්තකෙහි නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ඤාණං පඤ්ඤායා''**තිආදි වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ ඤාණං ආගතං, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ඤාණං ඤාණපරියායෙන පඤ්ඤාදිනා නිද්දිසිතබ්බන්ති.

''ඤෙය්‍යං කිත්තකෙන නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ඤෙය්‍යං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙහී''**තිආදි වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ ඤෙය්‍යං ආගතං, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ඤෙය්‍යං ඤෙය්‍යපරියායෙන නිද්දිසිතබ්බන්ති.

''ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච කිත්තකෙන නිද්දිසිතබ්බ''න්ති වත්තබ්බත්තා **''ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච තදුභයෙනා''**තිආදි වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ ඤාණඤෙය්‍යා ආගතා, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ඤාණඤෙය්‍යා ඤාණඤෙය්‍යපරියායෙන නිද්දිසිතබ්බන්ති.

දස්සනසුත්තෙ යථා නිද්දිට්ඨං, තථා උපධාරයිත්වා ලබ්භමානතො නිද්දිසිතබ්බං. භාවනාසුත්තෙ යථා නිද්දිට්ඨං, තථා උපධාරයිත්වා

ලබ්භමානතො නිද්දිසිතබ්බං. තදුභයං දස්සනඤ්ච භාවනා ච සුත්තෙ යථා නිද්දිට්ඨං, තථා උපධාරයිත්වා ලබ්භමානතො නිද්දිසිතබ්බං.

“සකවචනං පරවචන”න්තිආදීසුපි එවමෙව විසුං විසුං ච එකතො ච සුත්තෙ යථා නිද්දිට්ඨං, තථා උපධාරයිත්වා ලබ්භමානතො නිද්දිසිතබ්බන්ති යොජනා කාතබ්බා. ‘‘එත්තකමෙව නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“යං වා පනා”**තිආදි වුත්තං.

‘‘විපාකස්ස හෙතු කම්මමෙවා’’ති වත්තබ්බත්තා **“දුවිධො හෙතූ”**තිආදි වුත්තං. කිලෙසා සංකිලෙසභාගියසුත්තෙන සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බා. තණ්හාසඞ්ඛාතො සමුදයො වා කිලෙසසඞ්ඛාතො සමුදයො වා අකුසලසඞ්ඛාතො සමුදයො වා සංකිලෙසභාගියෙන සුත්තෙන සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බො. ලොකියකුසලහෙතුසඞ්ඛාතො සමුදයො වා ලොකියකුසලසඞ්ඛාතො සමුදයො වා වාසනාභාගියෙන සුත්තෙන සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බො.

කම්මඤ්ච විපාකො ච යථාරහං ලබ්භමානසුත්තෙන නිද්දිසිතබ්බොති සාමඤ්ඤවසෙන විභත්තො, ‘‘කුසලං කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“තත්ථ කුසල”**න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු අට්ඨවීසතියා සාසනපට්ඨානසුත්තෙසු කුසලං චතූහි සුත්තෙහි සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බං. ‘‘කතමෙහි චතූහී’’ති වත්තබ්බත්තා **“වාසනාභාගියෙනා”**තිආදි වුත්තං. ලොකියකුසලං වාසනාභාගියෙන නිද්දිසිතබ්බං සමානත්ථත්තා, ලොකුත්තරකුසලං දස්සනභාගියෙන, වාසනාභාගියෙන, අසෙක්ඛභාගියෙන ච යථාරහං සමානත්ථභාවෙන නිද්දිසිතබ්බං. කුසලං එත්තකෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති නියමෙත්වා විභත්තං, ‘‘අකුසලං කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“අකුසල”**න්තිආදි වුත්තං. ‘‘කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බ”**න්ති වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ තදුභයං ආගතං, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ආගතෙන තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බං.

‘‘අනුඤ්ඤාතං කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“අනුඤ්ඤාත”**න්තිආදි වුත්තං. අනුඤ්ඤාතං භගවතො අනුඤ්ඤාතාය සමානතාය නිද්දිසිතබ්බං. ‘‘කතිවිධං අනුඤ්ඤාත’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“තං පඤ්චවිධ”**න්තිආදි වුත්තං. **යං** අනුඤ්ඤාතං යාසු යාසු භූමීසු දිස්සති, **තං** අනුඤ්ඤාතං තාසු තාසු භූමීසු ආගතෙන සමානෙන **කප්පියානුලොමෙන** නිද්දිසිතබ්බං.

අනුඤ්ඤාතං ඉමිනා නිද්දිසිතබ්බන්ති ආචරියෙන නියමෙත්වා විභත්තං, ‘‘පටික්ඛිත්තං කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **“පටික්ඛිත්තං භගවතා”**තිආදි වුත්තං. භගවතා පටික්ඛිත්තං භගවතා **පටික්ඛිත්තකාරණෙන**

සුත්තෙ ආගතෙන වත්ථුනා කාරණඵලභාවෙන නිද්දිසිතබ්බං. යං පටික්ඛිත්තං යාසු යාසු භූමීසු දිස්සති, තං පන පටික්ඛිත්තං තාසු තාසු භූමීසු ආගතෙන පාකටෙන අකප්පියානුලොමෙන නිද්දිසිතබ්බං.

‘‘අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච කතමෙන නිද්දිසිතබ්බ’’න්ති වත්තබ්බත්තා **‘‘අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බ’’**න්ති වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච ආගතං, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ආගතෙන තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බං.

‘‘ථවො කතමෙන නිද්දිසිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘ථවො පසංසායා’’**තිආදි වුත්තං. යස්මිං යස්මිං සුත්තෙ යා යා පසංසා ආගතා, තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ ආගතාය තාය තාය පසංසාය ථවො නිද්දිසිතබ්බො. ‘‘යො ථවො පසංසාය නිද්දිසිතබ්බො, සො ථවො කතිවිධෙන නිද්දිසිතබ්බො’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘සො පඤ්චවිධෙනා’’**තිආදි වුත්තං. භගවතො ථවො ච ධම්මස්ස ථවො ච අරියසඞ්ඝස්ස ථවො ච අරියධම්මානං සික්ඛාය ථවො ච ලොකියගුණසම්පත්තියා ථවො චාති පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො. **ඉති එවං** වුත්තප්පකාරෙන පඤ්චවිධෙන ථවො නිද්දිසිතබ්බො.

අම්හාකාචරිය අම්හාකාචරියෙන අට්ඨාරස මූලපදා සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බාති වුත්තා, ‘‘කතමානි තානි අට්ඨාරස මූලපදානී’’ති පුච්ඡිතබ්බත්තා **‘‘ඉන්ද්‍රියභූමී’’**තිආදි වුත්තං. සාසනපට්ඨානෙ **ඉන්ද්‍රියභූමි** සද්ධින්ද්‍රියාදිඉන්ද්‍රියභූමි යෙහි නවහි පදෙහි නිද්දිසිතබ්බා, සාසනපට්ඨානෙ කිලෙසභූමි යෙහි නවහි පදෙහි නිද්දිසිතබ්බා, එවං ඉමිනා පකාරෙන එතානි මූලපදානි නව පදානි කුසලපදානි, නව පදානි අකුසලපදානීති අට්ඨාරස මූලපදානි හොන්ති. සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බා, ‘‘කෙන කාරණෙන අට්ඨාරස මූලපදා සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බාති විඤ්ඤායතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තථා හී’’**තිආදි වුත්තං. **තථා හීති** තතො එව අට්ඨාරසමූලපදානං සාසනපට්ඨානෙ දට්ඨබ්බත්තා **‘‘අට්ඨාරස මූලපදා කුහිං දට්ඨබ්බා? සාසනපට්ඨානෙ’’**ති යං වචනං වුත්තං, තෙන වචනෙන විඤ්ඤායතීති. ‘‘කෙන මූලපදානං නවකුසලපදනවඅකුසලපදභාවෙන අට්ඨාරසභාවො විඤ්ඤායතී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘තෙනාහා’’**තිආදි වුත්තං. **තෙන** මූලපදානං නවකුසලපදනවඅකුසලපදභාවතො ආයස්මා මහාකච්චානො –

> ‘‘නවහි ච පදෙහි කුසලා, නවහි ච යුජ්ජන්ති අකුසලපක්ඛා;
> එතෙ ඛො මූලපදා, භවන්ති අට්ඨාරස පදානී’’ති. –

යං වචනං ආහ, තෙන ‘‘නවහි…පෙ…. පදානී’’ති වචනෙන මූලපදානං නවකුසලපදනවඅකුසලපදභාවෙන අට්ඨාරසභාවො විඤ්ඤායතීති.

‘‘යං යං සංකිලෙසභාගියාදිසොළසවිධං සාසනපට්ඨානඤ්චෙව යං යං ලොකියාදිඅට්ඨවීසතිවිධං සාසනපට්ඨානඤ්ච ආචරියෙන නිද්ධාරිතං, එත්තකමෙව පරිපුණ්ණං, අඤ්ඤං සාසනපට්ඨානං නිද්ධාරෙත්වා යුත්තං යුඤ්ජිතබ්බං නත්ථී’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘නියුත්තං සාසනපට්ඨාන’’**න්ති වුත්තං. යථානිද්ධාරිතසාසනපට්ඨානතො යං යං අඤ්ඤං සාසනපට්ඨානං නිද්ධාරිතං අත්ථි, තං තං අඤ්ඤං සාසනපට්ඨානං **නියුත්තං** යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා යුත්තං යුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බොති.

‘‘යං ලොකො පූජයතෙ…පෙ…. නියුත්තං සාසනපට්ඨානන්ති යත්තකො වචනක්කමො භාසිතො, එත්තකෙන වචනක්කමෙන කිං නෙත්ති සමත්තා, උදාහු අසමත්තා’’ති වත්තබ්බත්තා **‘‘එත්තාවතා’’**තිආදි වුත්තං. ආයස්මතා මහාකච්චානෙන යා නෙත්ති භාසිතා, භගවතා සා නෙත්ති අනුමොදිතා, මූලසඞ්ගීතියං සඞ්ගායන්තෙහි ථෙරාසභෙහි යා නෙත්ති සඞ්ගීතා, සා නෙත්ති ‘‘යං ලොකො පූජයතෙ…පෙ…. නියුත්තං සාසනපට්ඨාන’’න්ති **එත්තාවතා** වචනක්කමෙන **සමත්තා** පරිපුණ්ණාව හොති.

ඉති සමත්තාය ආයස්මතා මහාකච්චානෙන භාසිතාය භගවතා අනුමොදිතාය මූලසඞ්ගීතියං සඞ්ගායන්තෙහි ථෙරාසභෙහි සඞ්ගීතාය නෙත්තියා අත්ථවණ්ණනා **සද්ධම්මපාලනාමෙන මහාධම්මරාජගුරුනා මහාථෙරෙන** රචිතා ජිනපුත්තානං හිතකරා නෙත්තිවිභාවනා ඡබ්බීසාධිකනවසතෙ සක්කරාජෙ සාවණමාසෙ සුක්කපක්ඛෙ නවමදිවසෙ සූරියුග්ගමනසමයෙ සමත්තා.

ඉති සාසනපට්ඨානෙ සත්තිබලානුරූපා රචිතා විභාවනා

නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

සබ්බසත්තුත්තමො නාථො, ලොකෙ උප්පජ්ජි නායකො;
සම්බුද්ධො ගොතමො ජිනො, අනෙකගුණලඞ්කතො.

සාසනං තස්ස සෙට්ඨස්ස, අට්ඨවස්සසතාධිකං;
ද්විසහස්සං යදා පත්තං, නිම්මලං වඩ්ඪනං සුභං.

තදා භූමිස්සරො **මහාධම්මරාජා** මහිද්ධිකො;
ආණාචක්කෙන සාරෙති, රාජා නොඅනුවත්තකෙ.

ලද්ධා සෙතගජෙ වරෙ, ලොකෙ විම්හයජානකෙ;
අප්පමත්තො මහාවීරො, පුඤ්ඤං කත්වාභිමොදති.

තස්මිං වස්සෙව සාවණෙ, මාසෙ නවමදිවසෙ;

සූරියුග්ගමනෙ කාලෙ, නිබ්බත්තායං විභාවනා.

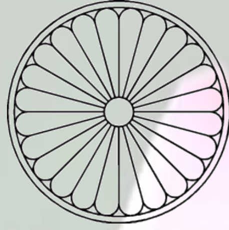
යත්තකං සාසනං ඨිතං, තත්තකං රචිතං මයා;
ඨාතු නෙත්තිවිභාවනා, ජිනපුත්තහිතාවහා.

ඉති තං රචයන්තෙන, පුඤ්ඤං අධිගතං මයා;
හොන්තු තස්සානුභාවෙන, සබ්බෙ විමුත්තිභාගිනො.

රාජදෙවී පුත්තනත්තා, පනත්තා ච සඤාතිකා;
සබ්බෙ රජ්ජසුඛෙ ඨත්වා, චරන්තු චරිතං සුඛී.

දෙවො කාලෙ සුවස්සතු, සබ්බො රට්ඨජනො සුඛී;
අඤ්ඤමඤ්ඤං අහිංසන්තො, පියො හොතු හිතාවහොති.

නෙත්තිවිභාවිනී නිට්ඨිතා.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙහා,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාච මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤෙදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........